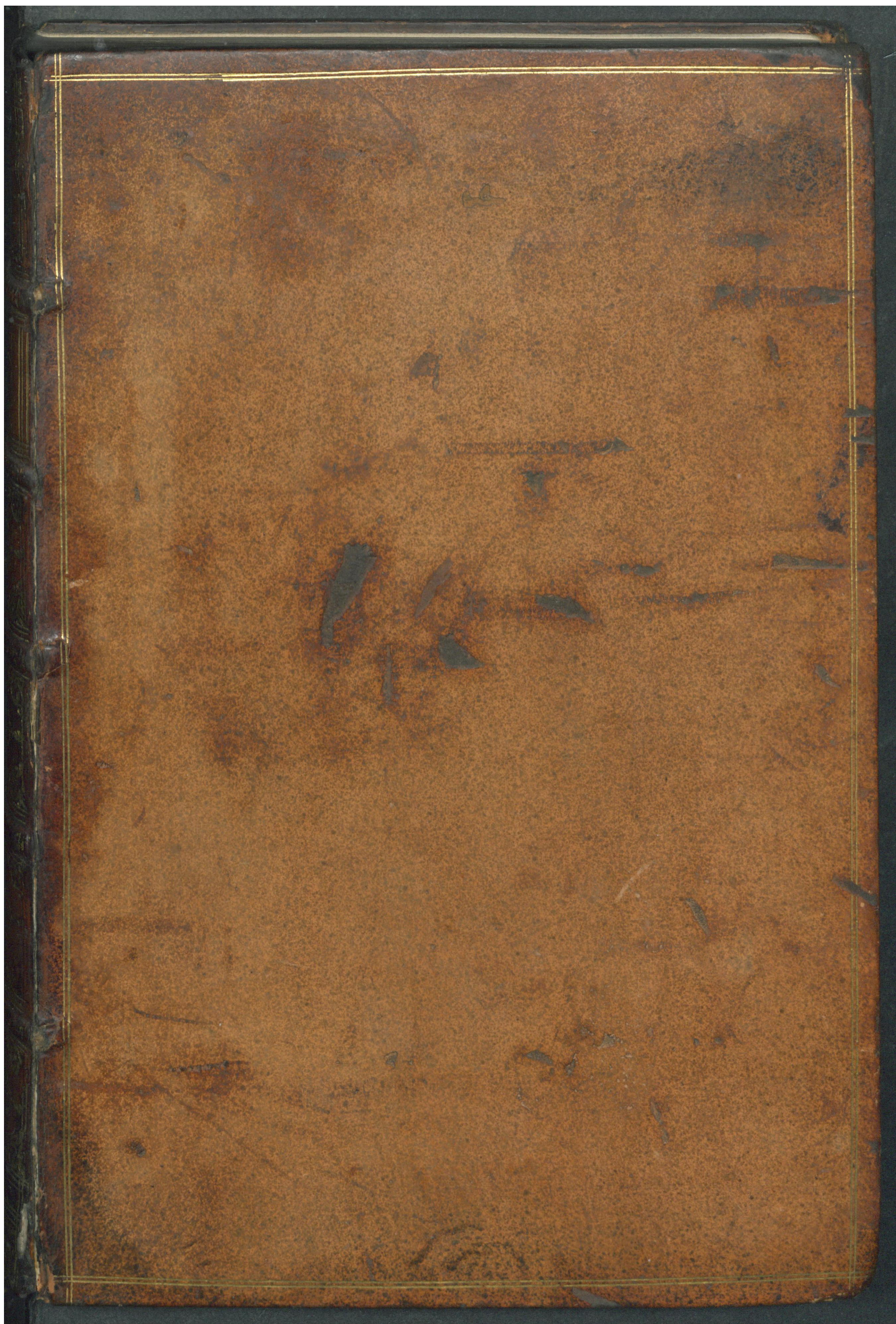
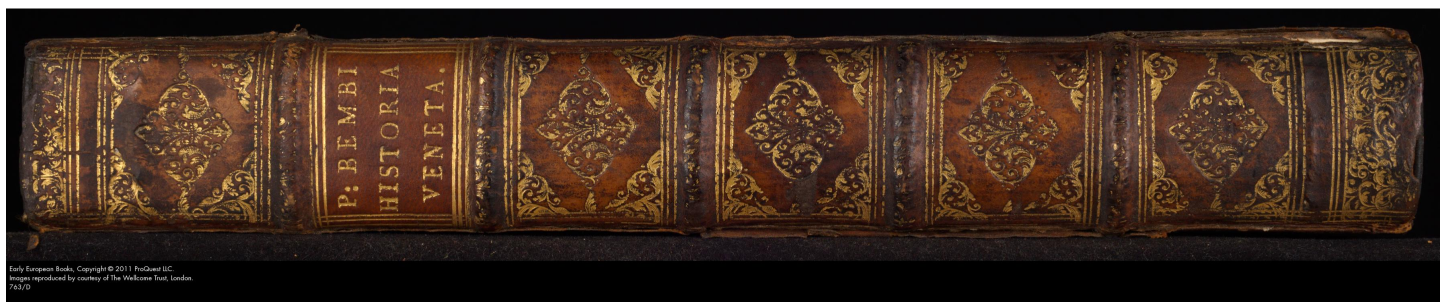
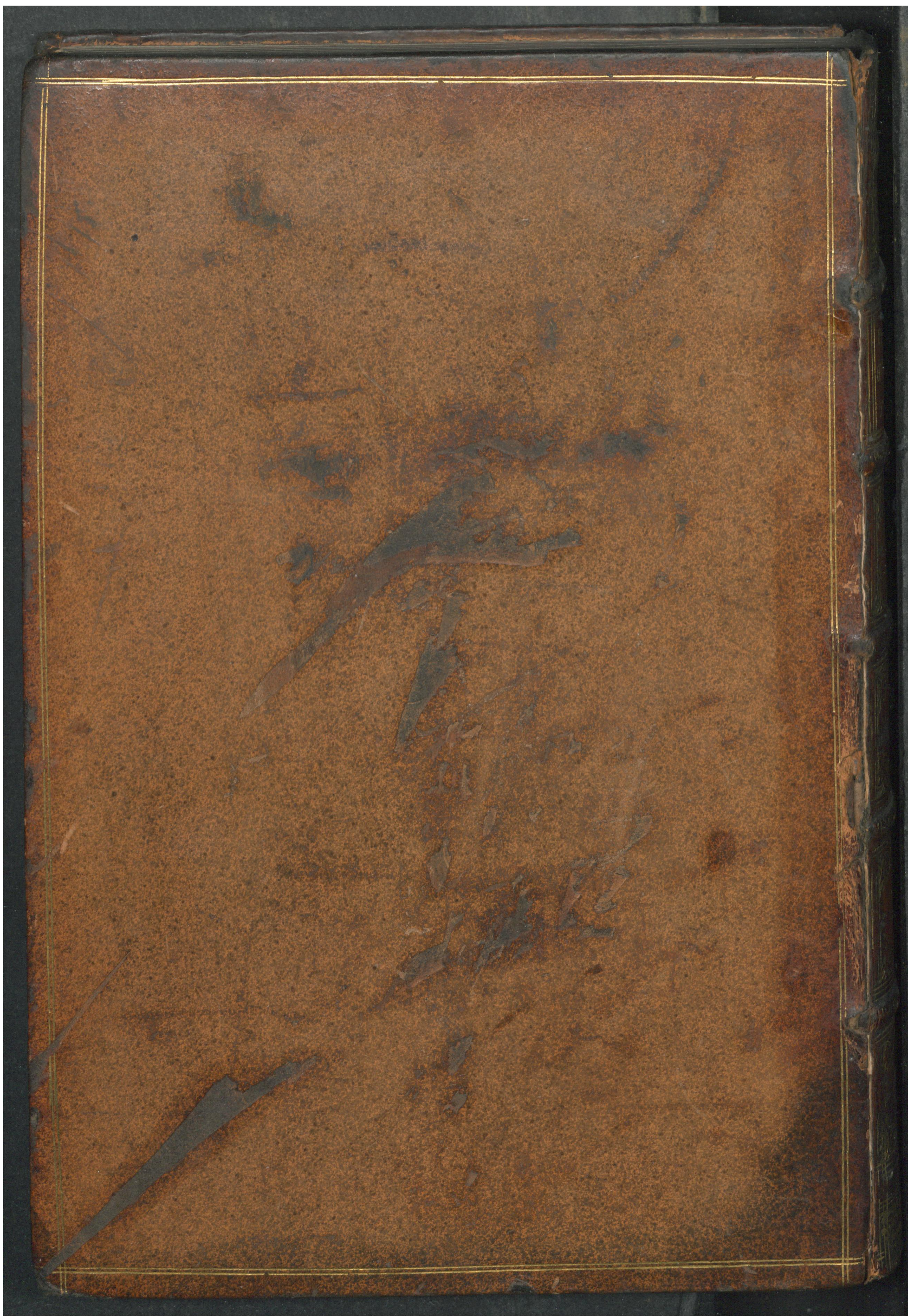

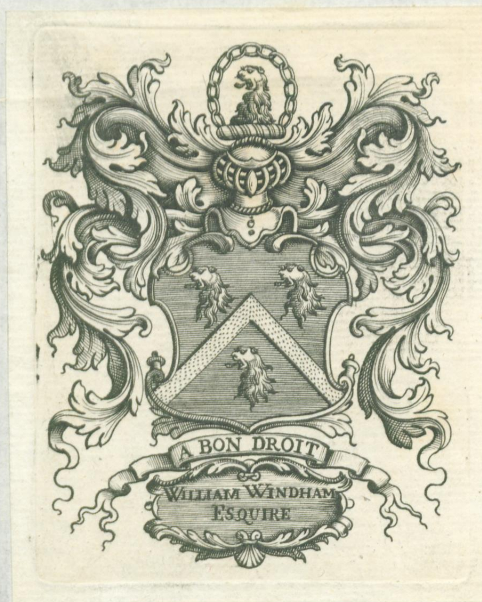

P: BEMBI
HISTORIA
VENETA.

[Bembo (Pietro)]

62474

PETRI BEMBI CARDINALIS HISTORIAE VENETAE LIBRI XII.

Cum priuilegiis.

VENETIIS M.D.LI.

Iac. Antorrantij

Iulij III. Pont. Max. Caroli V. Imp. Henrici Gallorum Regis II. Illustrißimi Senatus Veneti, Cosmi Medicis Florent. Ducis II. et aliorum principum, sub quorum ditione libri imprimuntur, priuilegijs cautum est, ne quis intra annos quindecim, præter eum, cui Carolus Gualterutius mandarit, hosce libros impreßioni subijcere, aut ab alijs impressos uenales habere audeat. Qui horum principum auctoritatem hac in re neglexerit, is non solum è christianorum se communitate exterminatum, ac exe crationibus appetitum, sed ea etiam pecunia, quæ in singulis illorum diplomatibus continetur, mulctatum cognoscet.

AD ILLVSTRISSIMVM AC sapientissimum Venetiarum Principem, Franciscum Donatum, in historias Petri Bembi præfatio.

VLTAE sunt artes, Illustrissime Princeps, quod tu minime ignoras, cum ad uitam sustentandam inuentæ, tum ad cultum, aut etiã ad iucunditatem, uoluptatemq; ab hominibus excogitatæ: quarũ in singulis qui excellenti quadam scientia aliquando præter cæteros præstiterunt, magno apud omnes gentes in honore habiti sunt. nec uero iniuria id quidem: nihil est enim præstantius, nihil omnino homini laudabilius, quàm de hominum genere bene, quoquo modo possis, mereri; eamq; cognationem, quam à natura habeamus, nostra quoq; opera, hoc est dandis beneficiis, arctius etiam astringere. Quòd si harum commoditatum, utilitatumq; effectoribus tantus honos habendus est singulis: quibusnam tandem aut literarum, aut operum monumentis eius gloriam digne illustrabimus, si cuius ars, ac disciplina tanta sit, ut uniuersa illa contineat, ac complectatur? aut si quis harum omnium artium moderator, & tanquam architectus, quatenus quanque, quoq; modo progredi deceat, indicet, atq; præscribat? est enim difficilis illa quidem, & ardua in præclaris nonnullorum hominum ingeniis, cæterarum omnium princeps, ac magistra, minime tibi quidem incognita, facultas quædam; quæ ciuitatum procurationem sibi uindicet, & reip. regendæ muneri præposita sit. atq; eam artem ciuilem rationem, eandẽq; prudentiam licet appellare. cuius quidem disciplinæ qui compotes sunt, non una modo, aut altera re separatim hominibus commodare, ac prodesse, sed uniuersam eorum gubernationem suscipere uolunt: nec illud efficere solum conantur, illi priuatim ut libere, ut tuto, ut iucunde, sed ut bene etiam beateq; publice uiuant. Quamobrem tanti, ac tam præ-

clari operis artifices, non ut reliquarum artium magistri laudibus solum extollēdi sunt, sed etiā, si modo dictu fas est, in deorum immortalium numero, quibus cum humanarum rerum procurationem propemodum communem habeant, uenerandi atq; colendi. atq; horum artificum uestro in senatu maxima omnino facultas est, semperq; fuit: id quod res ipsa declarat: nec enim tanta, tamq; opulenta, ac beata ciuitas uel constitui initio potuit, uel deinceps tantopere augeri, & crescere; nec uero uno, eodemq; statu, & tanquam habitu tot secula, id quod nullis gentibus, ut totius uetustatis memoriam quamlongissime repetamus, usu euenit, manere, sine eximia quadam prudentia, sineq; admirabili, ac diuino cum patrum uestrorum, tum uestro, qui nunc eam talem tantamq; tuemini, ac regitis, consilio. Ac uideo equidem pluribus, quàm uos, gentibus aliquot annos dominatam olim esse ciuitatem unam, aut alteram. ueruntamen (libere enim dicam, quod sentio) imperium bello partum sæpe feritatem, sæpe uiolentiam, atque iniustitiam, fortunæ quidē certe temeritatem semper habet. at bene domi constituta res, sineq; ullo ciuitatis motu tot seculorum diuturnitate firmata, una, eadēq; reip. ratio moderata & concors, ea uero tota uirtutis est, ac prudentiæ. itaque in bello illæ, atque inter arma cum stetissent, in pace, atq; in ocio conciderunt; quippe, quæ non ratione, sed uiribus nixæ erant: nec enim quietis, hoc est parendi uicissim atque imperandi, artes didicerant. uos pacis, idest iuris, atque æquitatis studia, quæ uincula sunt ciuitatis, cum domi coleretis, nihilominus foris belli gloria floruistis. etenim cum ciuilis illa, quæ modo à me appellata ratio est, duabus contineatur partibus, bellicarum, atque urbanarum rerum scientia, & tractatione: illi, cum bellicam laudem nimio adamassent opere, alteram reip. partem incultam propemodum reliquerunt: uos utranque quidem, sed præcipuam, ut par fuit, maxime adepti, complexiq; estis. ergo ex omni Italia, tanquam è turbulento ac formidoloso mari aliquo, tanta hominum uis ad uos confluit, uestramq; in urbem se se, quasi in portum, refert, uix ut iam capere tantam multitudinem suis illa tectis possit: qui cum è suis ciuitatibus in uestram migrant, protectiores

ab

ab iniuriis fore domi se se uestræ aduenas, quàm suæ ciues, certe confidunt. Maxima igitur laus uestræ reip. uobisq; magnis, clarisq; in ea ciuibus debetur; quæ in eo munere, quod de humanis omnino muneribus longe præstantissimum sit, una excel lat plurimum. præstant enim alii aliis uirtutibus populi. uobis autem id unum proprium perenneq; est, rem tueri publicam; hoc est humanum genus animi ratione, non felicitate aliqua, quæ casum habeat necesse est, & uarietatem fortunæ propriam, conseruare. hæc enim & stabilis ipsa est, & diuturnitatem atq; adeo, quoad res humanæ ferre possunt, perpetuitatem, quod uestra est resp. consecuta, parere consueuit. Fortunati igitur ciues tui. Te uero equidem semper beatum, semper gloriatione dignum existimaui: cum propter multas, magnasq; uirtutes tuas, animi magnitudinem, continentiam, suauissimos, eosdéq; castitatis, relligionis, pietatis plenissimos mores, dulcem illam tuam, uberemq; dicendi copiam; tum uero propter diuinam istam animi tranquillitatem, atq; æquitatem. cum enim tot annos in hac post hominum memoriam clarissima repub. summa cum gloria uersatus sis; cumq; dignitatis præstantia quamplurimis semper anteieris: communis iuris æquabilitatem trãsisti nunquam, ac ne cogitasti quidem. quin etiã (memini enim me de hoc ipso Bembo sæpe audire) cum tua te uirtus multos iam ab hinc annos ad summam amplitudinem perduceret; tuaq; præclarissima patria ad istum honoris gradum, quem unũ altissimum habet, ipsa te tollere cuperet, atque adniteretur, deq; tua gloria sollicita esset: liberasti tu eam omni cura, atque aliis quibusdam, in istum locum magna quadam properatione festinantibus, cum anteuertere posses, ultro cessisti. magnifica uero laus, honorem, tantum præsertim, cuius cupiditate cæteri inflãmentur, tam modice concupiscere. sed eadem tamen ipsa resp. simul ac data facultas est, iandudum tibi debitam, tibiq; reseruatam dignitatem istã ad te scilicet eundé cupidissime detulit. neque tamen, ne sic quidem, æquabilitatem animi tui tu illam ueterem amisisti. atque hoc ipso in honore maximo gerendo, cum grauitatem ac dignitatem sic adhibeas quasi reip. humanitatem, facilitatemq; ut tuam retines. ita nec ciuitatis maximæ

clarissimæq; maiestas desideranda est; nec optimi, præstantissimiq; ciuis humanitas requirenda. Quid, quod duarum maxime insignium uirtutum, integritatis, ac prudentiæ tuæ, duos esse certissimos testes uidemus, paupertatem alterius, summam alterius tuam apud omnes gratiam, atque authoritatem? quo quidem ex testimonio intelligere omnes necesse est, ita te in rep. administranda ad octuagesimum usq; annum ætatem contriuisse, ut publicas res sic procurares, ut tuas; sic autem ab ijs manus abstineres, ut ab alienis: ita factum esse, ut, cum tu sic animũ induxisses tuum, ut bono ciui gratis reip. seruiendum esse statueres; illa contra egregiæ tuæ erga se uoluntatis tibi præmium, quod habuerit præclarissimum, laudis & gloriæ tribuere cupierit. Ac mihi quidem in te intuenti uerum omnino uideri illud solet, quod à sapientibus traditum est. aiunt enim, homines ferreis alios, alios æreis, quosdam argenteis animis gigni: esse etiã paucos illos quidem, sed tamẽ nonnullos, quibus aurea animorum natura data est, iisq; seorsum regendarum ciuitatum munus à Deo assignatum: illos alios, quò sua quenque aut durities, aut uilitas impellat, ferri: at uos ex illo aureo genere natura ipsos per uos locupletes atq; honoratos, ad salutem ciuium, populorumq; incolumitatem, uitamq; omnium quietam, & beatam ortos, nec honores concupiscere, & diuitias contemnere, & generosarum uolucrum ritu cœlum modo spectare, ubi uobis ciuitatum rectoribus, ac conseruatoribus certum locum, ac diffinitum esse teneatis. Quæ cum ita se se habeant; tam præclar. hominum maximorum cœtus atque concilii instituta, tam diuiturnæ reip. moderationem, tam eximiæ ciuitatis magistratuum descriptionem, opes, & copias, tum res uestras domi belliq; gestas, à populis gentibusq; aliis audiri, manereq; ad posteros, non iam ad uestram modo gloriam pertinet, sed etiam ad eandem ipsam, in qua uersamini, atque exercemini, hominum salutis curam. habebunt enim exteræ nationes non modo, quod magnopere laudent, quodq; admirentur plurimum, sed etiam quod imitari cupiant, undeq; exemplum petere possint, qualem esse optimam, firmissimamq; rempub. ac statum ciuitatis maxime diuturnum maximeq; expetendum, oporteat. Quare re-

rum

rum uestrarum historia hæc, quam P. Bembus Card. uir idem clarissimus, idem scriptor unus omnium politissimus, scripsit, merito & flagitata iampridem à multis est, & expectata semper ab omnibus. quid enim aut ad delectationem iucundius, aut ad disciplinam (est enim historia uitæ magistra) grauius, constantius'ue esse possit, quàm ciuitatis omnium prudentissimæ leges, mores, instituta, consilia, magnarum, uariarumq; rerum casus, atque euenta, de omnium dulcissimo elegantissimoq; auctore audire; eoq; ip so nec in mendacio gratiam quærente, nec in ueritate simultatem extimescẽte? fuit enim Bembi non stylus modo purus & elegans, sed animus etiam syncerus in primis ac simplex. qui cum summa iam senectute patriæ uestræ rogatu, uel iussu potius res uestras gestas scribere aggrederetur, neque ad hanc ætatem, memoriamq; nostram peruenire se se scribendo posse confideret; sæpe mecũ locutus est, & quidem crebro te appellans, cum permoleste ferret excludi se se tempore à tuarum laudum, tuiq; similium commemoratione. qua nos re commoti faciendum nobis esse duximus, ut eius historiam ad te potissimum mitteremus, optimi scilicet senis uiriq; clarissimi, atque hominis disertissimi plenas grauitatis, plenas auctoritatis, plenas dignitatis lucubrationes; ad sanctissimum itidem, è germanoq; illo Platonis auro senem, in clarissima post homines natos rep. principem, ciuemq; unũ omnium facundissimum. Accipies igitur tu illam, non à nobis quidẽ, sed à Bembo per nos tibi missam: patriæq; tuæ utrunq; gratulabere: eadem enim res maxime scriptione, ac memoria dignas ad historiam suppeditauit; eadem grauissimum luculentissimumq; suarum rerum gestarum scriptorem, ac testem peperit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER PRIMVS.

RBIS Venetæ res annorum quatuor & quadraginta scribere aggredior, non iudicio, aut quòd ita mihi libuerit, sed quodam quasi fato, uel certe casu. nam cum, Andrea Naugerio, cui hæc publice cura tradita fuerat, in legatione Gallica uita functo, Decemuiri à me collegii decreto petiissent, ut, quando is moriens sua scripta comburi iussit, ipse ea in re atque munere patriæ meā opem requirenti ne deessem: pudore uerecundiaq; recusandi ad uariam atque multiplicem, quodq; uere possum dicere, multo maxime operosam scriptionem me contuli annos natus sexaginta: ut, nisi reip. extaret postulatio, merito me homines reprehendant id ætatis ausum tantum onus sustinere. bella enim plurima propeq; continentia atque maxima cum ab Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ populis & regibus, tum à Turcarum imperatoribus excitata, uel terra uel mari gesta, sunt scribenda: quorum quodque iustum potius historiæ uolumen atque separatum posse conficere, quàm uno omnia comprehendi atque contineri, nemo non dixerit. Multa præterea domi uel senatus consulta, uel leges, uel iudicia illustria, uel noui magistratus, multi hospitio reges liberaliter accepti, multi honores dijs immortalibus habiti, multæ prodigiorum domi forisq; prædictiones, tempestatum ac syderum miræ uicissitudines, huius temporis memoriam exemplis innumerabilibus referserunt: quæ colligere & mandare litteris, nec amantis otium animi est, nec minimæ industriæ. Sed nihil est profecto tam arduum, quin id patriæ charitas exuperet, apud eos uiros præsertim, qui præclara in urbe geniti, atque optima in rep. educati, suæ ciuitatis temperationem institutaq; adamauerunt. Ita qui rebus tot atque tantis complectendis nunquam sponte curam & cogitationem adhibuissem: mihi enim post Romanos labores bonæ tandem ua-

letudini, quam penitus amiseram, restituto, paterna in uilla fundi Patauini maiorem anni partem requiescenti, satis erat pascere le uioribus tractandis artibus animum; uoluntate meorum ciuium perspecta facile adducor, ut nihil mihi refugiendum putem, dũ eorum studiis satisfaciam. Ab illorum igitur commentariorum fine, quos Marcus Antonius cõscripsit, exorsus; quo ab fine X ui ris placuit, ut initium scribendi facerem, continuato rerum filo historiam ad hoc diei, si uita suppetet, perducam. tot enim, quot supra dixi, anni inter illius scripta atque hoc tempus intercesserunt. Ac eo sane tempore quo in statu esset, quam haberet faciem resp. satis est ab illo demonstratum: quæ bello Ferrariensi confecto, fœderibusq; initis, plus biennium soluta oneribus ciuitate, & pacato imperio est usa. Idem autem post hæc & publicæ quietis, & Sabellici librorum finis fuit: pacemq; illam, & tranquillitatem reip. bellum statim Rheticum excepit: neque ei profuit, quòd suo se in otii capto iam portu magna perseuerantia continuisset. eius belli leuissima de causa initium hoc fuit. Erat nonnullarum cum Rhetorum, & Noricorum, tum earum terræ Germaniæ gentium, quæ sunt his finitimæ, Dux atque princeps Sigismundus Federici Romanorum imperatoris frater, homo non malus, sed qui facile malis hominibus crederet. ei cum senatu Veneto iam inde à maioribus orta necessitudo intercedebat. itaque uetusta consuetudine homines mercaturæ dediti omnibus ex reip. municipiorum uicinitatibus eius ad oppida libere cõmeabant: mercatumq; imprimis celebrem apud Beurenses quotannis fieri solitum stato tempore petebant. id cum anno post urbem conditam millesimo sexagesimo sexto fecissent: Sigismundi iussu ipso in mercatu, ad quem fide publica uenerant, comprehensi suis cum rebus, custodiæq; sunt traditi. Et iam antea Sigismundi operæ nostros homines, qui argenti fodinas in alpibus exercebant, fugatos conductis iure gentium secturis, & cuniculis deturbauerant: eosq; cuniculos, quòd essent ipsorum uicis, & municipiis uicini, ui, atque armis paruo negotio possidebant. Eius rei causam quærentibus dictitabant Sigismundi clientelas, quæ in imperio Veneto essent in Benaci lacus ripa, suis è finibus expelli: de qua tamen controuersia

trouersia

trouersia iactari pridem cœpta per interpretes ab utrisque amice disceptabatur. itaque cum eos, qui ex reip. municipiis ad ipsorum mercatum uere inito uenerant, in uincula coniecissent; omnibus ex eorum oppidis, atque agris, tum ex Lepontiis & Heluetiis coacto iam milite apud Tridentum Germani hominum numero ad x. millia; id enim agere constituerant; Gaudentio Amasiano duce in Veronensium fines impetum faciunt. Germanos autem illos diximus, quando nunc quidem omnes eæ ab alpibus nationes, compluresq; aliæ uno nomine Germani appellantur. Flumen est Athesis, ex Arbona monte profluens: quod duobus auctum fluminibus Tridentum fertur: alpesq; reliquas dirimens uallem plerunque angustam efficit Veronam usque, quam etiam intersecat. eius fluminis leuam ingressi ripam Germani, ac xv. millibus passuum confectis, oppidi Rouereti in alpium angustiis laxiore paulo, atque apertiore loco positi suburbanis ædificiis direptis, pugna etiam cum præsidiariis militibus commissa, defenso municipio ad prædam, & populationem se se conuertunt: eaq; facta, in uicinos oppido pagos tumultuose militem recipiunt. Hac re nuntiata senatus decreuit; ut & ueterani milites, qui in Carnis, & Taurisanis, quiq; in Gallia hyemauerant, omnes ilico Veronam conuenirent; & delectu statim habito noui milites conscriberentur: creatisq; ad id confestim legatis Petro Diedo Veronæ præfecto, Hieronymo Marcello dat negotium, ut ex usu reip. bellum administrent. Iulium etiam Cæsarem, qui regnum in Camertibus obtinebat, copiarum reip. imperatorem, accersitum ex Vmbria eodem contendere magnis itineribus iubet. Interea Germani ad oppugnationem Rouereti iis, quæ bello essent usui, celerrime comparatis, & castris ad oppidum positis, tormentorum ui, quibus maxime abundat ea natio, muros quatere atque deiicere instituunt. id cum plures dies labore non intermisso fecissent, ac magnam murorum partem aperuissent; neque Venetus imperator, qui iam eò uenerat, propter Germanorum magnum numerum repellere hostem posset: sæpe oppugnare omni missilium telorum genere scalisq; ad murum positis adorti, sæpe cum clade repulsi, postremo oppidum capiunt.

eis in oppugnationibus unum eorum teli genus maxime oppidanos terruit: de quo propter nouitatem prætereundum non uidetur. Pilas ferreas non magnopere cohærentes, picis atque bituminis plenas, igne incluso tormentis muralibus impellebant. eæ pilæ muro impactæ infringebantur, ac plures in partes dispergebantur: quibus ex singulis ignis prosiliebat acri cum flamma sic, ut quæque earum pars quantumuis parua hominem corriperet: pice autem illisa retinebantur, ne excuti, ne'ue reiici possent. ita fiebat, ut neque in muro consistendi, neque quæ opus essent administrandi, neque se defendendi militibus facultas daretur. quod ubi semel, atque iterum est animaduersum, culcitras, centonesq́; quos habere poterant, aquis immergebant: eosq́; pinnis, & fenestris, ex quibus propugnarent, interponebant. iis neque pix adhærescere, neque ignis nocere propter humorem poterat. ita se tandem, compluribus suorum ante absumptis, præmunire ac tueri didicerunt. Sed capto oppido, ut diximus, Nicolaus Priolus prætor, & milites, qui ad defendendum municipium per alpium crepidines missi hostem circumfusum, & sedentem fefellerant, suaq́; uirtute, ac fortitudine eorum impetum ad eam diem sustinuerant; in arcem se recipiunt. Veneti, qui omnino in se longe maius, quàm initio crediderant, excitatum bellum uiderent; neque in Camerte, quantum oportebat, industriæ, uirtutisq́; agnoscerent; à Roberto Seuerinate petunt, ut imperium totius belli unà cum Camerte administrandi magna opinione ciuitatis sibi delatum læto animo accipiat: & quo celerius fieri potest, suis cum militibus, & liberis, claris bello adolescentibus, uiæ se det, atque in Rheticum, alpesq́; contendat. Robertus, qui, posteaquam Innocentius Pontifex maximus eum missum fecit, in agrum Patauinum se contulerat, atque ibi apud oppidum Citadellam, quod ei unà cum urbanis ædibus, cumq́; amœnissimo ac peramplo apud Veronam fundo, & uilla in Ferrariensis belli exitu senatus dono dedit, sine imperio, sine stipendio complures menses commoratus ægre se suosq́; milites aluerat; illam ipsam sibi occasionem suæ uel amplificandæ, uel omnino retinendæ dignitatis dari uotis omnibus cupiebat. itaque accepto peroportune imperio ad

bellum

bellum proficiſcitur. eò cum uenit, modo in ſpe, modo in metu Veneti ſæpe fuerunt: ſæpe marte ambiguo leuibus prælijs eſt certatum. ponte etiam nauibus impoſito, ut & copiæ tranſmitti, & commeatus ex altera fluminis regione ſupportari facile poſſent, utranque ripam coniunxit. Eodem quoque tempore Germanorum militum centuriæ aliquot in Vicetinos, & Feltrinos ſaltus, atque in Carnorum fines repente immiſſæ plus terroris, quàm periculi intulerunt: propterea quòd Hieronymus Saornianus, ſummo in Foroiulienſibus natus loco; cuius proauus Federicus ob ſingulare, atque præclarum in remp. ſtudium & ciuitate ab ea, & iure comitiorum donatus fuerat; cum ſuis clientibus, & agreſtium manu, quam celeriter coegerat, atque armauerat, ſuperatis alpium, quæ adiri non conſueuerant, iugis, illos omnia uaſtantes, ac depopulantes à tergo aggreſſus ita fregit, atque concidit, ut non nulli timore incitati è montium, in quibus erant, cacuminibus, rupibusq; fugientes ſe præcipitauerint. qua de re gratiæ illi à ſenatu actæ, militesq; tercentum attributi: quos Hieronymus Iacobo fratri habendos permiſit; cum ipſe pacatæ, ac ciuili ſeſe uitæ, quàm militari, mallet tradere. Sed dum reliqua ſic, ut dixi, agerentur: Roueretì arce muralibus tormentis propè diruta, Prætor, quiq; cum eo erant milites, deditionem faciunt. Et iam ſumma æſtas præterierat: cum ueteris exempli res utrunque exercitum ſpectaculo haud magnopere cruento tenuit. Erat Germanorum numero iuuenis acer, & fortis Georgius Sonnembergius, claro loco natus, qui turmæ equitum præerat, ad hunc cum eſſet allatum, Antonium Mariam Seuerinatem, imperatoris filium, inter ſuos iactauiſſe, ſi ex hoſtium copia egregius uir quiſpiam equeſtri pugna congredi uelit, ſe cum illo decertaturum, proq; ſua parte oſtenſurum, quantum belli gloria Itali Germanos antecellant: mittit ad Venetos tubicinem, qui Antonio denuntiet, ſe paratum eſſe certaminis fortunam experiri. remiſſus ad Georgium tubicen refert, expectari cupide illum ab Antonio. itaque die dicta clauſum in campum, atque ad id comparatum æquo inter bina caſtra ſpatio diuerſa ex parte uterque armatus, atque adornatus ſe ſe intulit: & parua interiecta mora citatis equis concurrunt.

Antonius hastam in Germani pectus infringit: thorax ægre hastæ impetum sustinet. tum uero equus Antonii iam incitatior, neque sat habilis contineri, in trabales campi munitiones ita impegit, ut iis perfractis, atque disiectis, ipso humi prolapso Antonius se eiiceret. itaque pedes ex equite factus ubi hostem in equo iam conuersum districto in se gladio uenientem uidet; post tignum trabibus, repagulisq; sustinendis solo fixum se se continet. ita Germanum assultantem, atque ictus de superiore loco adigentem, districto item gladio repellebat: quaq; ipsum poterat, appetebat: nam equum lege prius dicta ferire Antonius non poterat. sed dum crebris ictibus acriter uterque rem gerit, neque quantum uult proficit; propterea quòd galea, thorace, cæterisq; ferreis indumentis totum penè corpus protegebatur: Antonius iracundiæ plenus, quòd iniquam subire dimicationem cogeretur, seq; ipse tacite incendens, hosti cupidius ferienti impetu facto gladium aufert. ille ab ephippiis ferrea, quam gerebat, abrepta claua pro gladio utitur. Tum uero clara ad Germanum uoce, Quid tu autem, inquit Antonius, me cogis unum cum duobus depugnare: quorum alteri lex, alteri aliena arma sunt præsidio? si uir es, æquo marte manum consere. ita Germanus existimationem hominum ueritus, & magno præterea animo, equo & ipse desilit: comprehensiq; statim inter se se, atque arcte diu luctati, ambo concidunt. erant utrisque magna, & procera corpora, & uires corporibus pares. Germano tamen cadenti paulum superincubuit Antonius: sed eius dexterum brachium à sinistro Germani humero, atque adeo armorum corporisq; pondere sic premebatur, ut eo uti non posset. tum Germanus impedito, atque implicito Antonio, ipse manu dextera liber, abrepta sica, quæ fœmori Antonii erat alligata, nates ei conuulnerat: ea tantum corporis parte sua illum tegumenta non munierant. uulnere Antonius accepto; cum omnino nullam defendendi se se uiam sibi reliquam, & facultatem uideret; sicæq; aciem Germanus ictu altero, atque tertio adegisset; uince, inquiens, quando ita uoluit fortuna, casu enim non uirtute uincis, gloriam certaminis hosti dedit: quem quidem uictor magno apud se hono-

re plures dies ad exercitũ habuit; curatoq; uulnere, donis etiam additis ad patrem remisit. Post hæc paucis interiectis diebus, cum Germani insolentius, atque laxius uagarentur, Venetiq; eos adoriri ex insidiis statuissent, re ab hostibus per exploratores cognita, ipsi in hostium insidias inciderunt. ita excepti à pluribus pauciores, conglobati uirtute, atque armis se tuebantur, fortiterq; præliabantur: ex quibus Robertus modo uoce imperatoris curam, modo manu militis operam præstabat. uerum crescente hostium multitudine circumseptus iam iamq; tenebatur: cum Antonius filius id conspicatus (non enim longe aberat) in confertissimam hostium aciem se iniecit: fortissimeq; pugnãs, aciemq; submouens, patri se recipiendi facultatem præbuit: ipse in hostium potestatem uenit, reliqui fugati paucis captis atque interfectis se in castra receperunt. neque multo post Camers in febriculam incidit: eoq; Veronam delato, rerum & totius belli administratio in Robertum incubuit. Germani autem cum inopia commeatus adducti, qui segniter subministrabatur, tum stipendii fide non seruata indignabundi palam ad seditionem incitabantur: cuius rei periculum eorum præfecti ueriti, inducias ab imperatore Veneto petierunt. sæpius re iactata, non impetratis induciis, nocte intempesta Rouereti arcem incendũt; & prima luce conclamatis uasis omni cum exercitu abeunt. mirum id Venetis uideri: neque satis credere hostem abeundi consilio discessisse: itaque timere insidias, quas etiam essent experti. sed ubi illos longius profectos ab exploratoribus cognouerunt; Roureti oppidum recipiunt. interim Robertus certior factus omnes hostium copias domum discessisse: auxerat enim eam rem, atque affinxerat multa rumor: sibi autem miles ex Rauennati, & Piceno, & Vmbria per eos dies accersitus animum addiderat: statuit ulterius progredi, Tridentumq; ipsum, si res processerit, obsidere: ut, qui ultro, ac sine causa bellum Venetis intulissent; scirent, atque cognoscerent, bellum gerere in eorum finibus & posse Venetos, & audere. eo consilio cum legatis communicato, Lucas Pisanus ætate iam grauior, quem senatus Petro Diedo summiserat, atque illum ad præfecturam Veronensem reuerti iusserat; existimare se se inquit, è rep. non esse tan-

tam rem eo tempore aggredi. primum, quod credibile non esset Germanorum exercitum, quem ipsi florentissimum paulo ante uidissent, ita iam in ultimas Germaniæ terræ latebras se abdidisse, ut non modo reuocari, atque restitui, sed etiam adaugeri paucis diebus non possit in tam promptis ad arma capienda populis, tantoq; in periculo municipium ad gentes Italas continendas opportunissimum amittendi. deinde, quod, si tum reipub. ad hostem repellendum copiarum satis fuit: quanquam quis eum reppulit? sua ipse sponte se recepit: sed sit omnino repulsus: ad inferendum tamen bellum, atque in hostium fines irrumpendum, obsidionesq; ducendas, id ipsum non suffecturum: præsertim cum existimandum sit omnem Germaniam, ne tantum dedecus admittatur, eo conuenturam, uiresq; suas in communem utilitatem explicaturam. postremo, quod, si offensum in aliquo sit, non esset receptui locus circumuentis ab hoste undique mediis in alpium iugis. tum itinerum angustias esse pertimescendas, quas euadere uix pacati possent. præstare autem reip. bellum quoquo modo confecisse, dum oneribus extraordinariis finis imponatur: quàm spe melioris uictoria ipsam periclitari, ciuesq; conflictari tributorum conferendorum quotidie causa. defessam ciuitatem bello Ferrariensi otium inglorium laboribus paulo etiam honestioribus, certoq; cum fructu præponere: nedum ambiguis, & periculosis præferat. Hæc mea quidem, inquit, est sententia: qui fortasse uel meo uitio, uel etiam senectutis, omnia timeo. uos consulite: &, quod optimum factu est, id sequamur. Tum Marcellus facto à collega silentio in hunc est modum loquutus: Nihil sibi dubitationis dari, si ea ita essent, quemadmodum Pisanus dixisset, quin sit ab inuadendis hostium finibus Tridentiq; oppugnatione abstinendum. quæ enim eius regionis pars, quod municipium tanti esset, ut cum eiusmodi conflatione belli, totiusq; Germaniæ irritatione, consensuq; comparetur? uerum habere se rem suo quidem iudicio longe secus. nam neque Germanorum copias sua se sponte dissipauisse: sed cum rei frumentariæ inopia coactas, tum stipendio non persoluto egentes, desperantesq;, domum quenque suam reuertisse: neque qui collectam iam ma-

num,

num, prosperéq; agentem commeatu supportando alere, stipẽdiisq; repræsentandis retinere, ne diffugeret, non potuerit; eum nouo conficiendo exercitui stipem, alimentaq; subministraturum: multo enim facilius contineri stantia, quàm lapsa, prostrataq; subleuari. Neque uero esse uerendum, conuenturam contra Venetos Germaniam, quos amicos semper habuerit; ut Sigismundi rebus auxilio sit; qui nullo reliquorum principum consilio, nulla ipse lacessitus iniuria bellum reip. intulerit: præsertim cum Federicus imperator eius frater neque pecunia, neque milite, neque ulla eum re omnino iuuerit; præseq; potius tulerit, id se nunquam bellum probauisse. qui à suis negligatur; eum ab alienis, exterisq; hominibus auxilia impetraturum credere, cuius tandem esset timoris? quòd si dicatur, non iam quidem Sigismundi, aut alicuius priuatim causa Germanos principes ad arma capienda conspiraturos, sed plane sua; ne Tridento capto Venetis aditus pateat ad sese: respõderi posse, complura esse in alpibus reip. oppida, diuersis acquisita, adiectaq; imperio tempestatibus; quibus ex oppidis Germaniæ populi adeantur; ab his ipsis non longinquam locis Feltriam, Belunium, quamq; in Carnis Ciuidalem appellant: complura præterea itinera uicis, & castellis munita cum hoc in alpium ad orientem solem tractu, tum uero etiam in Brixianorum finibus ad Moernam atque Licates; in Bergomatium Sebini lacus fauces, uallemq; uniuersam Triumpilinorum, quiq; ad Lepontios, Lariumq; lacum saltus, atque angustiæ pertinent. Neque tamen ullo tempore Germanos principes conspirauisse eis ab oppidis atque finibus repellendi Venetos causa: neque nunc, si Tridentum capiatur, conspiraturos: fassuros potius atque affirmaturos, iure id, meritoq; Sigismundo accidisse; qui amicæ ciuitati bellum temere intulerit. Nã quod ad uiarum angustias attinet; quantulum esset iter Tridentum usque? id tamen ipsum patefieri ante oportere; quæq; sint castella Germanorum ipsa in uia, ea esse capienda, ne quid hostile post tergũ relinquatur. Extremum autem quod fuerit in collegæ rationibus, defessam ciuitatem belli oneribus malle quiescere: ad id respicere ipsos non oportere: Tridento enim capto non eã mo

do pecuniam, quam hanc in belli partem, paucorumq; dierum moram erogari oportuerit; sed illam etiam, quæ toto in bello per tot menses esset insumpta, cumulate sarcitum iri, uel magno potius cum fœnore, magnisq; utilitatibus repensum, & restitutum: uindicatum præterea iniurias ab iniquo acceptas hoste: auctum imperii fines: auctum etiam gloriam, nomenq; reip. clarius factum. quæ quidem omnia nisi tanti esse, quanti æstimanda iure sunt, maiores nostri duxissent; nunquam ipsos tot labores, atque tantos perlaturos; nunquam ullum bellum susce pturos fuisse; ut suam, & reip. gloriam unà cum imperii finibus protenderent. Postremo occasionis esse rem, ut Tridentum capiatur, uel militibus sua celeritate, atque uirtute in oppidum non præmunitum irrumpentibus: uel quòd repentino nostri exercitus aduentu oppidani perterriti, ne deripiantur, deditionem faciant. itaque ad eos casus, euentusq; tentandos in iis, quas haberent ipsi, copiis satis uirium, atque præsidii fore. id si recte cesserit; ipsum illum suum collegam imprimis imperatorem summis laudibus laturum, qui eius rei consilium inierit. sin se oppidum tuebitur; uastatis finibus, incensis eius regionis castellis, uicisq;, incusso magno terrore hostibus, exercitum ultorem reduci oportere. id autem procliuiore omnium hominum uenia posse tum fieri; quàm si iam nunc inulti domum redeant. Porro non horis omnibus rei bene gerendæ facultatem exercitibus dari. quare cum datur; ab iis, qui præsunt, ea esse magnopere utendum: ne lapsæ temere, atque præteritæ recordatione pœnitentiaq; diu atque incassum torqueantur. Hac habita oratione à Marcello, Pisanus in collegæ sententiam se traduci facile passus est. itaque ambo imperatori permiserunt, uti de eo, quemadmodum sibi agendum uideretur, ita statueret. Ille, dimissis legatis, ad rem explicandam maturandamq; se dedit. sed quòd erat in ipsa læua fluminis ripa, qua Tridentum, quaq; Roueretum est, inter utrunque oppidum ter mille ab Rouereto passus castellum Petra loco alto, atque edito, uiæ imminens sic, ut Petrensibus inuitis ea commeari tuto non posset; Petram in potestatem suam redigere, & itineris, & commeatus causa, & quòd ita Marcellus censuerat, ne quid ini

micum

micum post se relinquerent; primum omnium decreuit. Iis constitutis rebus, propterea quod à Rouereto uenientibus ob præcipitem montis, & crepidinum decliuitatem aditus ad Petrã omnino nullus erat: ab altera eius montis parte, qua adiri facile poterat, castellum oppugnare instituit. transmisso itaque Athesim per eum pontem, quem initio fecerat exercitu, atque aduerso flumine sesquihoræ itinere confecto, ad Callianum uicum, quod ultra Petram est passus circiter mille, ponte altero nauibus imposito iterum Athesim exercitum traducit; atque in planitie sexcentorum ferme passuum, quæ à montis radicibus ad flumen pertinet, consedit, præmissis equitibus leuis armaturæ, qui præcurrerent, atque, an manus aliqua hostium cogeretur, cognoscerent, sibiq; renuntiarent. equites spretis imperiis prædæ spe uagari, & populationem facere cœperunt. Interim cum Tridentini pontem esse factum cognouissent: non Petrensibus modo, sed sibi etiam, suisq; rebus ueriti, soluto exercitu, oppido non communito, imparati ab rebus omnibus, à Georgio Petræ planæ principe, quod est castellum ultra Tridentum, impetrant, uti cum iis, qui eò se receperant, militibus, coacta celeriter agrestium, & montanorum hominum manu, ire obuiam properet; hostemq;, si potest, moretur, dum à Sigismundo auxilia conueniant. ille collectis, quos ei casus obtulit, militibus, & tum suorum, tum eorum, qui Besinum uicum in summis alpium Calliano imminentium culminibus incolebant, rapto agmine ad mille hominum numero, magno cum timpanorum & cornuum strepitu eo de monte se demittere incipit: atque, ut se iugum implicabat, agmenq; partim se ostendebat, partim latebat; magnæ ad speciem esse copiæ iis equitibus, qui prædatum ierant, uidebantur; magnæ succedere, & priores consequi existimabantur. itaque cum propius, maioreq; cum strepitu descenderet; illi in fugam uertuntur; atque in alios incurrentes, eos in fugam uertunt. iamq; permixti passim equites, peditesq; tumultuose reuertebantur. id cum fieret, adessentq; Germani, fuga magis hostium, quàm sua uirtute incitati; manus Venetæ, quas ea planitiei pars exceperat, retrocedere, ac fugere contendunt; atque in aciem imperatoris, qui acceptis de suo-

rum fuga nuntiis eò properabat, implicantur. tum imperator, quantum temporis exiguitas patiebatur, suos perterritos, fœdeq; fugientes increpitare, atque conuertere, hostem sustinere ac reprimere adnixus, fortiterq; diu pugnans, ingenti cæde utrinque facta, urgentibus Germanis cum suorum globo in flumen deiicitur; ibiq; periit. reliqua multitudo magis magisq; perterita pontem fuga petere contendit. id conspicatus Andreas Burgius præfectus militum, sperans, si pons rescindatur, fore, ut milites, equitesq; ablata fluminis transeundi facultate continerentur; seq; in hostes necessario conuerterent: accurrens solutis retinaculis pontem propulit: quæ res in cõtrarium, atque ipse existimauerat, uertit; propterea quòd timor consilium plerunque non recipit. qui enim semel fugæ se mandauerant, ea spe, ut, si flumen transire possent, in tuto sese crederent futuros; ubi pontem sublatum uiderunt, plerique omnes se in flumen præcipitauerunt; & armis, equisq; depressi, atque impliciti perierunt. pauci ripam tenere potuerunt; quòd flumine maximo, rapido, & uorticoso impediebantur: ut essent omnes, qui ab hostibus pugnãtes interfecti sunt, quiq; ui fluminis rapiente interierunt, circiter mille. unus Guidus Maria Rubeus cum sua equitum turma pugnæ initio per medios hostium cuneos uiam sibi armis & uirtute cum fecisset, atque in campum euasisset; Germanos exultantes in se conuertit: quibus cum dimicans, quid in bello animus, constantiaq; possent, palàm fecit. eorum enim partem cecidit: reliquos disiecit, fugauit: atque ita clariorem sibi uictoriam ex hostibus uictoribus, quod raro fieri assolet, comparauit. reliqui centuriones, equitumq; præfecti, cæteriq;, qui fuga se abstinuerant, per montium inuia, superatis iugis, nonnulli nauiculis excepti ad Roueretum redierunt: ex quibus fuit Rubeus: qui se, atque suos magno labore noctu flumen traiecit. interfecti ex Germanis permulti non incruentam suis eam Venetorum cladem fecerunt. Veneti complures dies reintegrandis copiis consumpserunt. neque interea Germani iis in locis quidquam mouerunt; quando clade non multo leuiore accepta, quàm illata, exercitu & ipsis reparando opus fuit. in Vicetinis tamen,

& Feltrinis

& Feltrinis alpium iugis, atque in Benaci lacus regione ea manu, quam conficere per occasiones poterant, utrique sæpe congressi, cæde facta, castellisq; aliquot uel captis uel incensis, se se inuicem inferendis cladibus intentos paratosq; tenuerunt. Arcum autem municipium, quod quidem abest tria millia passuum à Benaci littore, magnis & obsessum antea, & expugnatū uiribus; cum propterea, quòd ei bello causam dederat inita de finibus altercatione cum uicinis sibi in ora lacus populis, Sigismundoq; ad arma capienda incitato; tum, quòd eius oppidi principes Veneti hostes nominis existimabantur; senatus incendendum & diruendum censuit. Burgius interea proditionis apud Decemuiros accusatus, quòd pontem ad Callianum, ut exercitum in fraudem coniiceret, dolo malo propulisset; atque in uincula coniectus, Marci Beatiani senatus scribæ, qui ei bello cum legatis interfuerat, testimonio absolutus est, ordinibusq; redditus. Miserat ante eos dies ad Sigismundum Innocentius Roma Paridem Episcopum Auximi, qui eum hortaretur, uti bello finem imponeret: non esse tempus, imminente regno Italiæ, & Romanis rebus Turca, ut duo potentissimi ad illum repellendum populi leuissimis de causis armis inter se decertarent, odiisq; mutuis contererétur: ipso arbitro suarum cum Senatu Veneto discordiarum, si uellet, uteretur: se ei pro rerum æquitate non defuturum. is apud illum Legatus dies aliquot tractandis pacis conditionibus fuit. Venetias deinde cum mandatis est profectus: quibus à Senatu nō probatis, re infecta Romam rediit de mense Septembri: cum ante Idus Sextiles Seuerinas imperator interiisset. egerat illud idem etiam cum Senatu Veneto Pontifex per suum apud ipsos internuntium Nicolaum Francum Episcopum Taurisanorum: qui ciuitatem & hortari, & monere non destiterat: sed nihilo minus irritus omnis eius conatus fuit: quoad fessus belli dispendio Sigismundus (alere enim exercitum non poterat) missis sæpe inter eos legatis fœdus cum Venetis percussit Idibus Nouembris. fœderis conditiones fuerunt, uti bello ablata, quæ antiquitus eorum, qui amisissent, fuerint, restituerentur; & negociatoribus Venetis damna illata sarcirentur: quæ superessent inter eos res;

quibus de rebus non conuenerat; de iis Innocentii iudicium esset. is finis bello Rhetico fuit. milites deinde in hyberna sunt deducti: dimissusq; ob remp. segniter gestam Iulius Camers. Roberti uero duo liberi, Gaspar, atque Antonius, in reip. militiam conscripti, sexcentis equitibus præficiũtur; centurionesq; aliquot, qui egregiam operam nauauerant, donis militaribus aucti: quorum uni etiam dos filiæ numerata auri ternæ libræ. Erantq; iam Sebastianus Baduarius, Bernardus Bembus pater meus, legati ad Innocentium profecti cum aliis de causis, tum ut apud illum de castellis Nomio & Iuano captis à Veneto exercitu, de quibus erat lis, disceptarent. His ita constitutis rebus, quòd exhilarata pacis nomine ciuitas iam etiam ante hoc bellum in omnem luxum domesticum se se effuderat; insequentis anni initio leges sumptuariæ reuocantur. itaque cœnis Pauones, Phasianæ aues, lautioresq; epulæ; cubiculis stragulæ uestes ex auro, argento, purpura interdicuntur: omnis ornatus muliebris decem auri libras excedere non permittitur: ampla delatoribus præmia, seruis insuper libertas decreta. quanquam cauerant etiam patres in Rhetici feruore belli, ne alea, ne'ue ullo alio præter ludum latrunculorum cum in urbe, tum per xxv millia passuum extra urbis fines in pecunia luderetur, exceptis nuptiarum celebritatibus, & cauponis, & ea fori parte, quæ ad columnas est, atque ipsa fori porticu: edictumq;, ne iis in locis lusio auri unciæ partem quintam excederet. uiarum etiam urbanarum angustiis prospectum est, sublatis tabernarum pluteis, qui in uias prominebant: pontesq; lignei, quibus uniuersæ propè urbis insulæ aquis interfluentibus discretæ coniungebantur, ex lateribus, & lapide Istrico publice tota urbe fieri cœpti. Atque inter hæc Ioannes Bentiuolus Bononiẽsis, eius oppidi princeps, uisendæ urbis, & salutandorum patrum causa Venetias uenit: atque à Senatu liberaliter acceptus, cum plures dies ea in re atque studio consumpsisset donatus ciuitate, ac iure comitiorum domum rediit. quo quidem tempore infans biceps Patauii natus est; uixitq; horas aliquot. eum nos pueri ad urbem uidimus, cum pro miraculo circunferretur. eorum duorum capitum utrunque suo cum collo, atque ceruicibus à summo

ita pectore suspendebatur, ut toti corpori esse par atque proprium posset: utrique ori eadem species inerat. Post eos dies Regina Datiæ, Roma domum rediens, Venetias & ipsa se contulit: acceptaq; regio apparatu, urbe inspecta, suburbiisq; perlustratis, uiæ se reddidit. eo tempore Hieronymus Rhearius; qui Sixti Pont. Max. beneficio duorum in Flaminia oppidorum, Fori Liuii, & Fori Cornelii, regnum obtinebat; suo in cubiculo à suis ciuibus trucidatus, atque in forum de fenestra proiectus, fœdum spectaculum populo præbuit: implicuitq; intestinis, exterisq; bellis, atque incendiis ciuitatem: quæ quidem incẽdia uix, ægreq; nobilitatis interitus, & multorum hominum consecutæ cædes restinxerunt. Neque multo post Galeotus Mãfredus, Fauentiam item obtinens, admissis noctu ab uxore sicariis, suo & ipse in lectulo confossus, oppidum tumultu, & seditionibus impleuit. hæc senatui nuntiata eum à rei maritimæ cura non auerterunt. Erat iam antea sane rumor, classem ingentem, à Baiasete Turcarum Rege comparatam, in mare Aegæum uela facturam. itaque Francisco Priolo classis præfecto designato mandarunt patres, maturaret proficisci: & quoniam existimabant Baiasetem eo quidem maxime tẽpore mentem, atque animum ad Cyprum insulam adiecisse; eò, quo celerius posset, contendere iusserunt. Is mense Aprili conscendens, Corcyram, deinde unà cum Cosma Pascalico legato Methonem adnauigauit. quẽ subsecutus Nicolaus Capellus item legatus auxit earum, quæ Methone erant, longarum nauium numerum. quibus cum nauibus Præfectus; erant autem triremes uiginti quinque, minora nauigia longa plus minus decem; die quinto Cyprum attigit. ea intellecta re Turcarum classis omnis generis longarum nauium, cum à Cypro non longe abesset, mare Issicum præteruecta, sine ullo usu in Hellespontum rediit. Auxerat Cypriam patribus curam; quòd intelligebant Ferdinandum regem Neapolis, in Federici filii sui nuptias regina pellecta, occupandæ insulæ occasionem quærere. ea erat Caterina Venetiis oriunda è gente Corneliorum clara, atque illustri: quam Marcus Cornelius pater Iacobo Lusiniano regi Cyprio in matrimonium collocauerat, numerata regi pecunia dotis nomine auri ad libras mil-

le. Eam rex breui tempore profluuio uentris sublatus prægnantem reliquit, scriptis tabulis, quibus illam regni hæredem nascitura cum sobole instituerat sub Veneti Senatus tutela: quo à Senatu Corneliam, tanquam reip. filiam, publica interposita fide acceptam, uxorem duxerat. itaque post mortem patris natus filius anno uertente natali suo diem cum obiisset; nouasq; res nonnulli eo in regno principes molirentur; classe ad insulam celeriter missa cum legatis, & Cornelio patre, qui reginæ assiderent, eos Senatus facile tumultus compressit. Tranquillitate insulæ restituta, mulier uidua auctoritate reip. quindecim iam annos post uiri mortem pacate regnum obtinuerat: cum per internuntios Ritium Marinum Neapolitanum, qui regi Cyprio perfamiliaris fuerat, & Tristanum Cibeletum Cyprium, cui erat soror è reginæ famulis, Ferdinandus rex clam eas, quas dixi, nuptias procurabat. ii cum à Rege missi in insulam descendissent, à præfecto classis capti atque in uincula coniecti sunt, Venetiasq; transmissi. tametsi Tristanus; qui, propterea quòd post regis Cyprii mortem tumultu excitato Andream Cornelium reginæ patruum interfecerat, exulq; factus fuerat, sui pœnas sceleris se persoluturum sciebat; adamante, quem in annulo gestabat, per os in stomachum recepto, aqua insuper, quæ metalla diuidit, epota, dum portaretur, interiit. iis permoti rebus Decemuiri: quanquam quidem non Ferdinandi modo artes, sed Turcarum quoque insidias, inceptaq; timuerant: neque nihil etiam ab rege Syriæ propter uicinitatem metuebant: Georgio Cornelio reginæ fratri dant negotium; uti se ad sororem conferat; eiq; persuadeat, ut relicta regni procuratione reip. ad urbem reuertatur; atque in patria malit, interq; suos, quod reliquum est uitæ, secure, atque tranquille degere, quàm in remota, suspectaq; insula alienigenis hominibus se se, uitamq; suam credere. Cornelius paruulo nauigio, ut celerius iter faceret, parte itineris confecta, brumalibus diebus in Cyprum transmisit: & sorori, quam ob causam uenisset, exposuit. Nouitate rei permota recusare illa; neque sibi persuaderi uelle, uti regnum opulentum relinqueret, mulier regio uictu, regiis honoribus assueta; quæq; sciret, quàm nullo præcipuo iure, quamq; parce in

rep.

rep. uiueretur: satis esse dicere, si, se mortua, ea insula in reip. potestatem redigatur. Contra Cornelius niti, rogareq; ne pluris terram. Cypriam, quàm natale solum, quamq; remp. faceret: casus humanarum rerum esse incertos: fieri momento horæ posse, ut regno expellatur, tam potentibus regibus quasi obsessa, atque præcincta eius insulæ dominationem affectantibus; quamplurimis etiam Cypriis principibus à fœmina se se regi non obscure indignantibus. His eam casibus, & periculis una modo re, atque consilio pulcherrime ire obuiam posse; suum si regnum, quoniam liberis careat, reip. fidei iam nunc uiuens, florensq; commiserit. Dum insidiarum, & suspicionum tempora non plenissima fuerunt; eam regno suo frui, non permisisse solum remp. sed etiam, uti frueretur adiuuisse; idq; ipsi iucundissimum accidisse. Nunc autem; cum nihil à quoquam tuti sit; cum omnibus à uicinis regibus, atque etiam, à longinquis, & magno seiunctis, atque separatis mari omnes artes adhibeantur, & tanquam retia ei insulæ tendantur, quibus capi & teneri possit: Senatum ad id descendisse, quod unum sibi uisum esset omnium impendentium malorum, & periculorum remedium; quorum si reliqua ipsa nihil timeret; num illud nō perhorresceret; quòd, nisi præsidio celerrime comparato insulam Senatus firmauisset, æstate illam proxima Turcarum classis occupauisset; atque ipsam uel fugæ se se dare coegisset, uel captam Byzantium duxisset? quod eam casus, aut offensio aliqua compellere, turpiter uti faciat, potest; præstare, id incredibili reip. gratia, suiq; facti summa cum gloria, celebritateq; anteuertisse. Occasionem esse uariam, multiplicem, subitam: non singula hostium cōsilia prouideri semper posse: non semper homines in tempore adesse. inter intimum Adriatici maris sinum, Cypriaq; littora multum terrarum, multa maria interesse. hæc illi cogitanda, hæc imprimis pensitanda esse. quòd si nulla necessitas urgeat: quid esset tandem aptius, atque commodius ad eius famam nominis sempiternam, quàm suæ illam patriæ regnum nobilissimum tradere: ut in annalibus referatur, Venetam remp. à sua ciue Cypri insulæ opulentissimæ imperio auctam, atque condecoratam fuisse? omni eam in regione nomen regium obtenturam. Si op

tio ipsius sit; cum tot annos apud Cyprios uixerit, debere eam cupere suis etiam ab ciuibus aliquando, suaq; in patria se salutari, atque conspici; splendorẽ suum fratri, sororibus, propinquis, familiæ, demum ei urbi, in qua nata, alitaq; sit, communicare. nullius unquam fœminæ, neque etiam uiri, tam gratum aduentum reip. fuisse, quàm ipsius futurum. quòd si Venetiæ abiectum aliquod oppidulum esset, locoq; aspero, atque ignobili situm: esse tamen eius pietatis, atque humani plane animi, qua in terra nascens cœlum hauserit, reuisere eam uelle, se seq; suis omnibus tanto post tempore ostendere. at cum ea omnino urbs omnes alias urbes, quas sol aspicit, propè excellere omnium hominum consensu prædicetur; atque ipsa in Italia omnium sit eius terræ urbium opportunissima: quidnam esse causæ posse, quamobrem à Senatu, atque à rep. tanto post tempore inuitata non se eò libentissime conferat? quòd regina sit; quòd multos annos secure, atque feliciter regnarit; gratiam esse Senatui, à quo id acceperit, referendam: eam gratiam pessime relatum iri; si Senatum, se uocantem, omnibusq; honoribus prosequi cupientem, despexerit. postremo cum ipse ei frater sit, atq; is frater, cui multum illa semper tribuerit; si hoc non impetret; non tam, eam adduci non potuisse, ut reip. satisfaceret; quàm se noluisse; omnes homines existimaturos: eoq; se nomine magnam totius ciuitatis inuidiam subiturum, liberisq; relicturum. itaque flecti se sineret: & cum sibi ipsa in præsentia consuleret: tum in posterũ respiceret ad suos. nihil esse laudabilius, quàm secunda fortuna moderate uti, neque in summo semper gradu uelle consistere. Deos etiam immortales consueuisse, quibus se diu beniuolos præstiterunt, eos aliqua non iucunda re interdum probare, an se homines esse natos reminiscantur. nullas eam preces posse illis gratiores adhibere, nullam potiorem uictimam cædere, quàm eorum uoluntati, atque numini se se præsto esse profiteri. Deorum autem uoluntatem eam esse existimare nos oportere, quæ patriæ sit, optimeq; cõstitutæ reip. Hæc Cornelius cum dixisset, homo apprime eloquens, non doctrina ille quidem, aut sapientiæ studiis, sed naturæ quadã ui liberali, atque munere: regina obortis iam lachrymis, ubi primum fari potuit; si tibi

it; si tibi hoc ita frater uidetur, & mihi inquit uidetur: aut, ut uideatur, meo animo imperabo; sed magis à te patria regnum meum acceperit, quàm à me. His dictis, constitutoq; quid facto opus esset, anno insequente iam inito, classis præfectus, legatiq; re diuina facta, in Famagustæ oppidi foro, regina inspectante, atque iubente, reip. uexilla erexerunt: Cypriumq; regnum in prouinciam est redactum. Regina post hæc supellectili regia imposita, Cornelio cum fratre naues longas conscendit; atque ad portus Veneti angustias æstate media appulit: exceptaq; ab Augustino Barbadico ciuitatis principe, & patribus, qui ei obuiam ierant, ad Nicolai fanum, quod est in portus littore, magna omnium ordinum, atque adeo omnium hominum in cymbis impositorum, prosequentiumq; lætitia, ipsa uecta bucentauro naui, media inter patres, matronasq; nobilissimas ciuitatis, urbem est ingressa: quod ante id tempus Venetarum fœminarum contigerat nulli, lætissimusq; is profecto dies ciuitati fuit: Asulum subinde oppidum in Taurisanis collibus ei à Decemuiris dono datum, atque auri quinquaginta libræ in annos singulos constitutæ pensionis nomine: tum muneris in præsentia decem libræ. superiore anno autem; ut ad eas res, quibus de rebus ante dicendum fuerat, reuertamur; ne ciuitatem onerariarum nauium numerus, prouentusq; deficeret; Senatusconsultum factum est, quæ in nauibus exterarum nationum mercaturæ causa imponerentur; ea fisco deberi, uino Cretico excepto: pro quo tamen portorii nomine Venetis magistratibus pares amphorarum numero auri semuncias mercatores soluerent. tum quicunque nauem magnam onerariam fabricandam institueret; uti ei quæstores de triginta auri libris commodarent, eodem Senatus consulto continebatur. Post hæc cum Tremezeni rex; quod est oppidum Aphricæ, non longissime à freti angustiis contra Hispaniam situm; à Senatu per legatos petiisset, uti ciuem Venetum eò mitteret; qui suis in oppidis tribus ius reip. hominibus diceret: Senatus censuit; quo regiæ postulationi satisfieret, uti magistratus crearetur, eoq; mitteretur, ad quem centesima mercium omnium, quæ merces eis in oppidis uenderentur, perueniret: estq; ad ea oppida omnium primus Aloisius Pizama-

nus missus. eodem tempore Senatus iussu in Idri lacus ripa, lo co alto, atque edito; quo in loco Anso Brixiani agri uicus est: magni arx operis, crebræq; munitiones institutæ, ac tertio confectæ anno, omnem illam oram tutiorem, ac celebratiorem red diderunt. eodem quoque anno Decemuiri legem tulerunt, ne aperte suffragia inirentur: qui secus fecisset, suffragiorum iure, magistratibusq; annos duos careret. De Græcis item equitibus, qui reip. militiam faciebant, lex est lata; qui eorum coloniæ nomine ad insulam Zacynthum ire uellent; uti iis agri publice da rentur, imprimisq; Theodoro Paleologo: si eò mittere aliquem suorum uellet; propter eius summum in remp. studium, summam fidem, singularemq; constantiam. Regis etiam Roxolano rum legatio cum præciosarum pellium muneribus ad Senatum uenit; petiitq;: ut ad ipsorum littora reip. onerariæ naues longæ ad mercaturam exercendam mitterentur. ea de re propter longinquitatem itineris, nauigationisq; tedium, atque pericula, quod Meotis erat palus emetienda; nihil est impetratum. Lega ti, qui duo erant fratres, honorifice accepti, ueste uterque aurea, & auri libra publice donati Romam profecti sunt. In sequente uero anno; de quo paulo ante dicere incepimus: Franciscus Gõ zaga, qui Mantuæ regnum à maioribus traditum obtinebat; in reip. militiam conscriptus est: eiq; Senatusconsultum est missum: quo ex Senatus consulto equitibus cataphractis trecentis, sagittariis, qui equo uterentur, quadringentis; militibus ducen tis & quinquaginta præesset. Cum autem Mathias Pannoniæ rex, homo rei militaris scientia, atque gloria clarus, bellum Fede rico imperatori duobus exercitibus intulisset; uno in Carnos, al tero in Liburnorum fines immisso: Senatus uicinitate belli adductus per Antonium Bolduum, Dominicum Bolanum legatos, illum ad Federicum, hunc ad Mathiam missos, eorũ regum animos iam exulceratos leniit. itaque indutiæ inter eos dictæ. Earum indutiarum tempore solutus belli occupationibus Federicus Tridentum uenit, omnem illum Italiæ tractum; qui à lacu Benaco ad Aquileiam secundum alpes est; si per Venetos liceat, animi causa perlustraturus. ea intellecta re Senatus Hie ronymum Barbarum, Dominicum Grimanum; qui postea Car

dinalis fuit, Paulum Triuisanum, Hieronymum Leonem legatos ad eum misit: qui ei uenienti obuiam Roueretum proretum profecti sunt; reiq;p. nomine illum salutatum exceperunt. eaq; postea legatio, quoad is in Italia fuit, ei præsto omnibus in reip. locis fuit: atque uti pro copia locorum quam maximi ei honores haberentur, studium, & diligentiam adhibuit. Federicus Benacum primum inuisens, omniaq; littora biremi circumuectus, eius præsertim oræ, quæ ad meridiem uergit, aspectu atque fragrantia, quod est pomi medici plena, mirifice exhilaratus; tum aquæ perlucidissimæ amœnitate oblectatus, piscationibusq; delectatus est. capitur eo in lacu propè medio, quaq; altissima est aqua, piscis clarus Carpio ab incolis dictus, pedis plerunque longitudine: qui omnino piscis alibi nõ capitur. eum piscem capere, atque cognoscere Federico uoluptati fuit. Veronam deinde, tum Vicentiam, Bassianum, Taurisum, Cornelianum, Forum Iulii, Aquileiam, Portumq; Naonis; qui locus in ipsius dictione est; lento itinere peruenit. E Naonis uero portu tres legatos ad Senatum misit actum gratias: quod per eius loca tam liberaliter, tantisq; honoribus susceptus fuisset; tamq; beniuolam in se se ciuitatis uoluntatem cognouisset. ab Aquileiæ finibus suum in regnum concessit. Eodem tẽpore ut infantibus uulgo quæsitis; qui publice alebantur, quorumq; magnopere numerus excreuerat; largius uberiusq; esset: in Senatu lex est perlata; ut naualium urbanorum magistratus in annos singulos tritici molita sestaria, quæ appellant, ducenta, uini amphoras duodecim eorum curatoribus darent: iisq; rebus ex reip. horreis syluæ cæsæ ad ignem domesticum carros ducentos eorum præfecti adderent. Terruit non multo post ciuitatem; quod ad diem tertium iduum Sextilis duæ turres omnium, quæ in urbe essent, maximæ, atque altissimæ noctu de cœlo tactæ conflagrauerunt, culminibus incendio late spectabili assumptis: una, quæ in foro est, cuius erat culmen inauratum; altera, quæ est media in urbe ad Francisci. Senatus post hæc legibus aliquot promulgandis operam dedit; quæ leges ad portoria urbis conseruanda pertinerent. etiam in Mariæ clarũ miraculis, unde ei nomen est, fanum exædificatum iam eo lucu-

lentiore opere, quo ipsum angustius est, ut eius artificii elegantia, & sumptus aliorum templorum magnitudinem exæquarent; extremo anni die uirgines inductæ sunt. Anno insequente, quod in urbe sæuire pestilentia cœperat, triumuiros sananda ciuitate Senatus creauit: isq; postea magistratus nunquam est creari desitus. eo anno cum increbuisset rumor Baiasetis regis classem non multarum nauium in Aegæum prouehi, ut Nicolaum Sumaripam è Paro insula, quam obtinebat, expelleret, eaq; potiretur: Nicolaus Capellus legatus cum triremibus quatuor Zacynthum contendit ei præsidio, si opus esset, futurus. Sumaripa ubi adesse legatum cognouit; insigne Venetum sustulit, se seq; reip. addixit. neque multo post Ioannes Cernoichius; cuius erat magnum in Illyrico nomẽ, magna auctoritas; legatos ad Senatum misit: cupere se se; ut Georgius filius suus Antonii Erici senatoris filiam in matrimonium duceret: petere, ut sibi id facere Senatus uoluntate liceret. ea de re consultus Senatus, censuit, uti nuptiæ fierent. Erat eo tempore Antonius reip. nomine Ferrariæ magistratus; qui Prodominus appellabatur. itaque facta potestate ad urbem uenit, Georgio filiam spondet. ea dum per legatos in Illyricum traducitur; pater moriens filio regnum tradit: ita nuptiæ inter lachrymas, & gratulationem cõ celebratæ, clariorem exitum habuerunt. Guidus Maria Rubeus paulo post Venetiis moritur magno totius ciuitatis dolore; funus ei publice atque magnifice factum: laudatusq; à Sabellico est. eius stipendium, equitumq; numerus duobus eius liberis æquis partibus distributus. Eodem anno tametsi pacata, neque ullo bello implicata esset ciuitas; rei militaris tamen studium nõ neglexit. inualuerat iam in bellis consuetudo, inuento Germanorum nobis tradita; ut milites fistulis ferreis uterentur: quibus fistulis glandes plumbeas magna ui ignis impetu mitterent; atq; hostem è longinquo uulnerarent. eæ erant fistulæ ad formam, atque imaginem eorum tormentorum, quibus muri oppidorũ deiiciuntur: nisi quod illa ex aere fusili fiunt, maximiq; sæpe sunt ponderis: ut carris solidissimis, ferratisq;, ac magno iumentorum numero egeant; quibus sustineri, atque regi possint. fistulæ è ferro sunt; gestanturq; singulis ab militibus singulæ li-

gneis alligatæ armamentis; per quæ capiuntur; & puluere ad ignem celeriter comprehendendum idoneo infarciuntur; & glã de immissa humeris sublatæ in hostem conuertuntur. eo telo qui uti scirent, ut reip. suppeterent; peritissimos eius rei homi nes undique conquisitos, accersitosq; Decemuiri suas ad urbes miserunt, qui iuuentutem instituerent. atque ut agrestes maxi- me homines id armorum genus docerentur; singulis in uicis, pagisq; uti duo puberes ei artificio assuefierent, edixerunt: atq; iis omnium onerum immunitatem concesserunt, quo studiosio res, & diligentiores unum ad id munus obeundum reliquis libe rati oneribus ac tributis fierent: eosq; puberes die dicta ad suum quosque oppidum quotannis signo glande feriendo conuenire uoluerunt: qui uicisset, eius toti pago, aut castello uacationem esse munerum annuam, eo excepto munere, quo ad Medoaci fluminis deriuationẽ tenebantur, imperauerunt. Inter hæc cum antea fures domestici lege antiquitus instituta pœna multo le- uiore plecterentur; quàm ii, qui eandem domum nõ incolerent: qua ex re fiebat, uti aucta seruorum, & inquilinorum audacia omnibus penè in domibus furta exercerentur: maioribus in co mitiis mense Sextili lex est perlata: qua lege eadem esset in ser- uos, reliquosq; fures contubernales pœna constituta, idem ius, qua pœna, quoq; iure in alienos, exterosq; fures animaduertere ciuitatis magistratus consueuerant. at ea, quæ subsecuta est, hie me, tantus, tamq; perpetuus niuium rigor fuit; ut omnia urbis æstuaria congelauerint; neque pedibus modo, sed in equis etiã homines ex agris ad extremum urbis marginem commeatibus importandis sine periculo uentitarint: magistratusq; Mestrinus ad Secundi fanum, quod est in mediis ad urbem uadis, curru peruenerit. quibus quidem diebus etiam in media latissimaq; urbis uia; per quam unam naues onerariæ magnæ permeant; constricto glacie mari, niueq; superaddita, admissis per ludi spe ciem equis Græci hastati equites concurrerunt. uini, ficus, oleæ, anni aliquot intra alpes, Athesimq;, atque Padum flumina, exu stis super terram arboribus, prouẽtum angustiorem habuerunt. Vere insequente Innocentius Pont. Max. per suos internuntios eiusmodi sententiã Tridenti pronuntiauit: Quòd Veneti à Si-

gismundo lacessiti bello Rhetico se defendissent; impẽsasq; magnas eo in bello fecissent: Nomium & Iuanum castella iure ab iis capta atque retenta sibi uideri. à Senatu tamen petiit, uellet ea ipsa Sigismundo ultro reddere; id se propterea cupere ostendens, ne pax inter ipsos inita ea de causa uiolaretur. Cuius auctoritate moti patres, præsidiis abductis Nomium, & Iuanum Sigismundo restituerunt. Obiit per eos dies mortem Romæ Marcus Barbus Pauli secundi Pont. Max. fratris filius è Cardinalium collegio, uir & doctrina, & probitate, & sanctitate uitæ, & Romanorum ciuium gratia egregie insignis: quiq; comitiis Põtificalibus Sixti morte habitis, parũ abfuit, quin à collegio summum locum adipisceretur. eo mortuo Innocentius Patriarchatum, sic enim appellant, Aquileiensium, quem is multos annos obtinuerat, Hermolao Barbaro legato apud se Veneto attribuit. quod ubi ciuitas intellexit: tametsi Hermolaus ad Senatum scripserat coactum se à Pontifice uestem senatoriam mutauisse: quoniam tamen sacerdotiis cooptari ciues Veneti, qui legati Romæ essent, lege prohibebantur; grauiter tulit ausum illum contra leges patrias facere. auxit eius rei magnopere inuidiã; quòd antea, ex Hermolai literis, quas ad Senatum de Barbi morte dederat, more institutoq; maiorum comitiis senatoriis præiudicium patres fecerant, cuius ipsi ciuis nomen ad id adipiscendum sacerdotium Innocentio commendarent. itaque deceptos in eo se se ac propè delusos querebantur. erat omnino Hermolai propter eius summam in literarum, atque optimarum artium studiis præstantiam, magnum apud exteras nationes nomẽ, apud suos quidem certe maximum: nam ad doctrinæ singularẽ opinionem etiam uitæ perpetuam innocentiam adiunxerat. simul is multum patris opibus, & gratia; qui summo proximum in ciuitate magistratum gerebat; multum clientelis, necessitudinibus, propinquitatibusq; pollebat. quibus tamen in rebus omnibus satis sibi præsidii non habuit: cum pluris à patribus una legum charitas, maiestasq;, quàm ullorum ciuium omnibus aucta nominibus dignitas, atque claritas, fieret. Decemuiri enim literas ad eum seuere scriptas dederunt; mora omni, excusatio neq; sublata sacerdotium repudiaret: id si non faceret; patrem

magistratu

magiſtratu remoturos, & bona eius publicaturos præ ſe tulerũt. At pater, perſpecta ciuitatis uoluntate, omnibus tentatis rebus, cum iam eam flecti, & leniri poſſe diffideret, ægritudine animi eſt mortuus. filius non multo poſt Romæ, editis Plinianis caſtigationibus, immenſi propè laboris opere, priuatus plebeio morbo periit. eum uitæ finem Hermolaus habuit, omnium ex ſua ciuitate, qui ante illum nati eſſent, Latinorum & Græcorum literis planè doctiſſimus. eo tempore ab Hieronymo Marcello literæ Byzantio uenerunt: erat is Venetus eo in oppido uetere cõſuetudine magiſtratus: quibus literis Marcellus Senatum certiorem faciebat, ſibi ab rege imperatum ſtatim Byzantio diſcederet: eius rei cauſam fuiſſe, quòd rex diceret Marcellum ſuis de rebus, & conſiliis ad Senatum ſcripſiſſe: uelle ſe, atque decreuiſſe, poſthac ſuo in oppido ei magiſtratui locum non eſſe: fœdere tamen, quod cum Venetis haberet, uti antea tenebatur, ſe ſe teneri. his de cauſis Senatus ad regem Dominicum Triuiſanũ legauit, qui prima ad nauigandum idonea tempeſtate proficiſceretur. neque multo poſt, anno inſequente uix inito, regis legatus ad Senatum uenit: expoſuitq; patribus, quas ob cauſas Baiaſetes magiſtratum eorum Byzantio remouiſſet: erant autem ferè illæ ipſæ, de quibus ad Senatum Marcellus perſcripſerat: adiunxitq; illud idem etiam omnibus aliarum nationum magiſtratibus fuiſſe denunciatum, quod Rex Marcello imperauiſſet. iiſdem diebus antequam menſis Ianuarius deſineret, ornandi eos ciues cauſa, qui pro patria mortem oppetiiſſent, Senatus decreuit, uti Damiani Mauri eius claſſis præfecti, quæ prior bello Ferrarienſi Padum flumen eſt ingreſſa, hoſtium caſtellis aliquot in ripa fluminis ui captis, bellicis ex laboribus mortui duabus filiis dotis nomine quadraginta auri libræ ex publica pecunia darentur; ſacerdotii autem nomine, ſi ei uitæ ſe dederent, ſenæ libræ. Poſt dies paucos, cum eſſet nunciatum Baiaſetem regẽ claſſem, & exercitum parare; Senatusconſultum eſt factum, uti ſexdecim triremes naues, alteraq; nauis oneraria magna reip. quæ ad anchoras erat deligata, confeſtim ornarentur; altera, quæ aquam non tetigerat, deduceretur, atque inſtrueretur. ſed eo tamen anno eis nauibus reſp. non eſt uſa, claſſis, exercitusq; com

paratione à Baiasete penitus intermissa. neque multo post maiorum comitiorum lege; quam Lucas Pisanus consiliarius tulit; quadragintauirale iudicium tertium duobus prioribus est additum. nam sunt in urbe magistratus duo, quos appellare in ciuilibus actionibus licet; unum ab iudicibus urbanis, alterum ab iis, qui publice in oppida, atque prouincias ad ius dicendum mittuntur. ii tamen ipsi per se magistratus nihil statuunt, nisi de minimis quibusdã rebus. sed ante eum diem ad alterum tantum modo eorum duorum iudiciorum quadragintauiralium, quæ antiquitus sunt instituta, res ab aliis iudicatas deducebant: illi sententias ferebant; quibus aut probarent, quæ deducebantur, aut rescinderent: eas ratas haberi oportebat. alterum iudicium uitæ, necisq; habet potestatem: aliusq; ad eos iudices magistratus causas defert. illud igitur iudicium quadraginta uirum ex duobus, apud quos ex prouocationibus, quæ ad duos illos magistratus fiebant, disceptabatur, cum actionum & causarum multitudini nõ sufficeret; tertium simile ita est institutum, ut ueteri illi alteri ab urbanis iudicibus, huic recenti & nouo ab exteris interpositæ iudicibus appellationes proponerentur. ea re prouocantium querelis aditus, & iuris persecutio duplo facilior, & explicatior est facta. aliam etiam magnopere utilem ciuitati legẽ maioribus comitiis Antonius Tronus consiliarius paucis post mensibus tulit: qua lege ferendorum suffragiorum nimiam creandis magistratibus licentiam, quæ ferri iam non poterat, facile sustulit. porro ante id tempus suffragiorum ferendorum ratio erat eiusmodi. Loculi lignei tornatiles pedis altitudine bini ciuibus per subsellia consedentibus, alter prasinus, albus alter, afferebantur. eorum loculorum superiore parte detecta, patulaq;, uti manus inferri posset, media in angustum, atque arctum pars contrahebatur eo usque, ut uni modo suffragio uiam interius daret, extrinsecus ad circunferendum captu multo esset etiam habilior. infima erat pars plurimorum suffragiorum capax: eaq; detrahi, atque reponi poterat. detrahebatur autem numerandorum suffragiorum causa. in eorum loculorum utrum quisque uellet suffragium inferebat. id erat glandula parui pomi cerasi magnitudine ex tela facta, non quidem

solide

ſolide compacta, atque firmiter, ſed conſuta leuiter; quòd, in quem cecidiſſet loculum glans, ſentiri poſſe nolebant. itaque pugno etiam clauſo manum lege in utrunque loculum demittebát, ut ea quoque re cognoſci non poſſet, quo in loculo ſuffragium eſſet relictum. nam quæ album in loculum glãdulæ cecidiſſent; eæ candidato fauebant: quæ in praſinum eſſent coniectæ; iis glandulis candidati repellebantur. Hæc cum ita eſſent antiquitus conſtituta; ambitio, cui planè locus omnibus in rebuſp. ſemper fuit, eò licentiæ creuerat: ut, qui ſuorum aliquem creari magiſtratum uolebat; & ipſe ſummis prehenſam digitis glandulam album in loculũ palàm proiiceret; &, qui ei proximi erant, idem uti facerent, poſtularet. illi candidatorum ueriti inuidiam, non ſuo plerunque iudicio, ſed ad gratiam ſuffragium aperte ferebant. ea re fiebat, ut indigni ſæpe homines, propterea quòd plus aut opibus, aut propinquitatibus, aut omnino clientelis ualuiſſent, bene de rep. meritis, optimisq; ciuibus anteferrentur, magiſtratusq; adipiſcerentur; boni reiecti ac repulſi iacerẽt. eam ad perniciem atque malum cum plures latæ leges nihil pro fuiſſent, uti è ciuitate tolleretur: una omnino Antonii legis latio ſaluti atque decori ciuibus fuit. nam qui bini ad eam diem loculi patuli, atque aperti binos erant per miniſtros publice circunferri ſoliti; eos & à ſuperiore tectos parte, & unà coniunctos, inter ſeq; continentes fieri ſtatuit oportere: iisq; ambobus ſic connexis, & conglutinatis unum tantummodo in ſuperiori parte laterorſum os dedit: eiq; ori tubum prominentem circunduxit ſemipalmæ ſpatio ad interiores loculorum aditus obtegendos: quem per tubum recta utrunque ad loculum manus inferri apte poſſet. rurſus eorum loculorum prior, tuboq; proximus is collocabatur; cuius loculi glandulæ candidatos reiiciebant. id ea cauſa excogitauerat Antonius: ut, ſi quis aliter, atque ipſi liberet, ſuffragio ferendo cuipiam fauere cogeretur; is, dum manum per tubi os ad poſteriorem loculum protenderet; quòd is eſſet loculus, cuius ſuffragia magiſtratum crearent; apertis clam digitis in anteriore ſineret loculo glandulam decidere. ita ciues unum ſimulando, alterum diſſimulando, illud re, quod cuique eſſet prius, audacter efficerent; neque deprehendi, aut cogno-

ſci poſſet quid feciſſent. ea lege poſt id tempus ciuitas maiori-bus in comitiis, atque in Senatu, & Decemuirum collegio cre-andis magiſtratibus ſemper eſt uſa: liberumq́; illi iudicium ab gratia, atque inuidia ſemper fuit. tametſi capitalibus, cæteriſq́; omnibus in iudiciis; uti, ſi cui non liqueret, is eò deferri poſſet; tertium etiam loculum adhibuerunt: eumq́; ſeiunctum à duo-bus atque ſeparatum eſſe uoluerunt. neque uero minus Decem uiri ante anni exitum alia ex parte ſurgentem malorum ciuium ambitum ſeuero iudicio repreſſerunt. erat in quadraginta uiris rerum capitalium iudicibus; qui omnes in Senatu adhibentur; Gabriel Bonus, eorumq́; magiſtrum gerebat. creantur autem ſe-mel à collegio magiſtri numero omnes duodecim. eorum ma-giſtrorum tres bimeſtre tempus apud Principem omnibus re-bus præſunt: habentq́; cum in Senatu, tum uero etiam maiori-bus in comitiis ferendi leges poteſtatem. poſt eos tres item alii ex eodem numero tres eodem loci tantundem temporis præfici untur uſque eò, quoad octo menſes abeunt: quod eſt eius col legii temporis uniuerſum ſpatium. eo cum eſſet in magiſtratu Gabriel, Franciſco Falerio auctore, Principi, & reliquis ex eius collegio patribus legem à ſe ſcriptam propoſuit: qua lege ciui bus omnibus; qui re familiari anguſta uterentur; quadraginta annos natis auri libra ſingulatim ex publica pecunia quotannis daretur: qua ſe ſtipe honeſtius, liberoſq́; ſuos alerent: qui in-tra eos annos nati eſſent; annum autem uigeſimum quintum ex-cederent; ii ſemilibram eodem nomine acciperent. eam ipſe le gem ferre ad Senatum maioraq́; comitia ſtatuerat. itaque, ut cõ ſultis patribus ferretur, (id enim fieri aliter non poterat) eis tra diderat legendam. Patres ubi legem inſpexerunt; quæ morem improbi exempli in remp. induceret: ut unus temere ciuis tan-tum pecuniæ publicæ cæteris ciuibus elargiretur: idq́; nulla alia de cauſa eum & Falerium eſſe aggreſſos animaduerterent, niſi uti ciuium gratiam ad magiſtratus adipiſcendos aucuparentur: Principi negotium dederunt, ut utroque ad ſe uocato eos mo-neret, ne quod amplius ea de lege uerbum facerent. illi cum di es aliquot ſiluiſſent, multorum autem ciuium, quorum uitæ lex erat opportuniſſima, uocibus increparentur; ſuam ipſorum

dignitatem

dignitatem ab eis negligi; si legem ferrent, se se, quos uellent, magistratus adepturos, principesq; ciuitatis è uestigio futuros: ut, si quid eius facere possent, experirentur, curam, & studium adhibuerunt. ea re ad collegium delata, Decemuiri Gabrielem Bonum, & Franciscum Falerium statim comprehensos, atque in uincula coniectos in Cyprum insulam deportandos curauerunt, pœna capitis adiecta, ab oppido Nicosiensium ullo tempore si emigrauissent. binos autem scribas fisci reip. quibus illi usi fuerant eius legis consultoribus, & tanquam administris, in Cretam insulam exulatum miserunt, eadem eis pœna proposita ab Rhythymna Cretæ oppido diffugientibus. atque hoc omnino Decemuiri grauioris animaduersionis esse iudicium uoluerunt, non tam quidem, ut de iis supplicium sumerent, qui legem, tametsi perniciosam, neque dum tamen ad Senatum tulerant, poterantq; per se ab ea re desistere; quàm ut reliqui etiam ciues ab eiusmodi quicquam in posterum cogitandi consilio similis timore pœnæ duorum ciuium exemplo absterrerentur. Eiusdem anni uere Laurentius Medices Florentinus, excellenti uir ingenio, qui principatum in sua ciuitate obtinebat, uita functus est: æstate media Innocentius. ille tres reliquit liberos: qui omnes breui tempore & principatu, & ciuitate eiecti exulatum abierunt. huius locum Alexander Borgia Valentinus, opibus, & largitione nixus tenuit. atque hoc planè tempore ciuitas propè quieuit. Insequente autem iam in uer progresso anno, ut firmatis inter se trium maximarum Italiæ ciuitatum rebus tempora etiam pacatiora fierent, ab Alexandro Pont. Max. & Venetis, & Ioanne Galeatio adolescente regnum in Mediolanensibus obtinente, auctore Ludouico patruo, qui ciuitati eius nomine præerat, fœdus in xxv. annos percussum, atque uno eodemq; die ab singulis concelebratum est: quo quisque fœdere ad reliquorum sociorum ditiones defendendas, hostesq; propulsandos teneretur. Et quòd erat ea tempestate Romæ Giemes Sultanus, Baiasetis regis frater, homo magni inter suos nominis; qui ab eo armis regno pulsus Rhodum confugerat: Rhodii, ne bellum in se conuerterent, eum ad regem Galliæ, rex ad Innocentium rogatu eius miserat: itaque is ab Alexandro adhibi-

tis custodibus asseruabatur, cum ne fratri renouare bellum posset: cuius rei causa quadringentæ ab eo auri libræ quotannis Pontifici dependebantur, Romamq; mittebantur: tum ut eo nomine Baiasetem à bello christianis inferendo absterreret: est in fœdere additum; ut, si Veneti armis à Baiasete lacesserentur, Alexander eis Giemem traderet; cuius auctoritate, atque gratia cõtra illum uti possent. ei fœderi Hercules Atestinus, dux, princepsq; Ferrariensium, Ludouico suadente paucis post diebus se adiunxit. his confectis rebus, cum propè omnia spectare ad quietem uiderentur; Leonora Ferdinãdi regis Neapolitani filia, Herculis Atestini uxor cum duabus filiis, altera Ludouici, altera Frãcisci Gonzagæ uxore, atque Alfonso cum filio, & eius uxore Anna Ioannis Galeatii sorore, conscensis ad Padi ripam nauibus secundo flumine in æstuaria, Venetiasq; se contulit, ut urbem læto illo tempore inuiserent. quibus quidem fœminis uti quamamplissimi honores haberentur, Senatus decreuit. itaque & obuiam eis publice itum in Bucentauro naui: qua in naui à magna Senatus parte atque à matronis centum triginta, tota penè ciuitate circunfusa, atque adnauigante, sunt exceptæ: & per eos dies, quos in urbe confecerunt, nullum eis genus publicæ uoluptatis, aut liberalitatis defuit. nam & choreæ electissimarũ fœminarum à principum liberis in comitio celebratæ sunt: & bellaria magni, & operosi sumptus data: & ludi tota urbe, certaminaq; multifariam edita. quibus ex omnibus unum nouum ciuitati fuit; ut complures cymbæ, quibus in singulis quatuor fœminæ remigarent, cursu propositis præmiis cõtenderent. quo in certamine propè mira res accidit: quæ à ciuitate animaduersa, diei, spectaculiq; lætitiam, & hilaritatem conduplicauit: ut, quemadmodum Leonora duabus cum filiis & nuru aderat, quarum causa ea fiebant; ita cymba, qua in cymba mater cum duabus filiis, ac nuru remos impellebat, uicerit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER II.

VIx eæ mulieres domum redierant; cum ab Carolo rege Galliæ, eius nominis octauo, certus homo ad Senatum uenit; cuius oratio eiusmodi fuit: Quoniam Carolus in Italiam cum exercitu sit uenturus ad regnum Neapolitanum, quod ad se iure hæreditario spectaret, in suam potestatem redigendum: scire eum cupere, quo in se animo ciuitas esset futura: uellet ne, qua in amicitia, & necessitudine adhuc quidem egregia, & constanti secum fuisset, in ea etiam in posterum manere. Ciuitas noua intellecta re, quæq; magnam rebus Italis commutationem esse allatura uideretur; consulto Senatu, ne regis in se inuidiam prima omnium excitaret: præsertim cum fieri posset, uti is uel per se se; ut sunt plerunq; hominum mobiles ad omnem fermè impetum animi; ab incepto desisteret: uel difficultate, atque magnitudine belli gerendi adolescens, neque rei militaris gnarus, absterreretur: uel aliqua interposita mora, atq; à cæteris regibus impedimento explicare se non posse: respondit, se quidem omni tempore pacem bello prætulisse; optareq;, ut & ipse quiesceret; & reges principesq; Italos quiescere permitteret. sed si ueniat, ea de causa nihil moturam, neque ab eius amicitia recessuram. Pero (id enim erat ei nomen) accepta ciuitatis uoluntate Romam abiit. eumq; alii postea regis interpretes duo paucorũ mensium spatio cum eisdem ferè mandatis separatim sunt subsecuti: quibus interpretibus idem est responsum datum, quod Pero ante acceperat. sed omnino ad eam belli ab rege capescendi causam, quæ ab illis prædicabatur, quòd ei regnum Neapolitanum hæreditatis nomine deberetur; etiam aliæ causæ accedebant: ex quibus una hæc fuit. Galeatio Sfortia, qui Mediolani regnum obtinebat, complures ante annos per insidias interfecto, Ludouicus frater, uxore Galeatii è regni procuratione;

quam illa, ut Ioanni Galeatio filio suo admodum paruulo in fide atque officio ciuitatem contineret, post uiri mortem suscepe rat; reliquisq; administris paulatim deiectis, ipse se ei rei præpo suerat; annosq; tresdecim præfuerat. fratris autem filium, cui se regnum procurare præ se ferebat, ita porro aluerat, iisq; moribus instituerat; ut omnem curam uideretur adhibuisse, ne puer ullam ad frugem perueniret. non rei militaris, non literarum studia, non denique artem ullam & disciplinam regiam edoceri illum uoluerat, adhibitis etiam ad puerile ingenium deprauan dum corruptoribus; quorum ille conuictu in omnem luxum at que inertiam assuefieret. ei nondum planè puberi Alfonsus Fer dinandi regis filius Isabellam filiam in matrimonium collocaue rat: ex eaq; is etiam liberos procreauerat. at regni tamen sui gu bernaculum à patruo nullam in partem admittebatur. id cum grauiter ferret non Alfonsus modo socer assiduis propè filiæ literis lachrymisq; permotus, sed multo etiam magis auus Isabel læ Ferdinandus; primo petere à Ludouico cœperunt; uellet pro sua fide, atque iustitia fratris sui filio non adulto modo atque fir mo, sed etiam planè iam uiro, atque adeo duorum filiorum pa tri, aliquando tandem regnum tradere, suiq; illum imperii, suarum rerum compotem facere. ea postulatio cum sæpius interpo sita nihil profuisset; grauioribus apud illum expostulationibus, & querelis non semel egerunt: postremo eò rem deduxerunt, ut dicerent, se se illum bello persecuturos, ni Ioanni Galeatio, qui cum affinitatem, uti cum rege, contraxissent, regiam potestatem remitteret. horum ille regum minas atque potentiam ueritus; ne tam amplæ ciuitatis principatum, atque imperium ulli tradere cogeretur; quod suum unius efficere, in animo magnopere habebat, filiisq; suis relinquere; cum intelligeret Galliæ regibus in regnum Neapolitanum ius esse; celatis ea de re Alexan dro, Venetisq;; quibus cum paulo ante fœdus percusserat; ad speciem salutandi regis, legationem maxime celebrem ad Caro lum misit hortatum, ut id bellum susciperet: suasq; illi opes, co piasq; pollicetur. facillimum factu esse; modo alpes traiiceret, atque in Italiam se ostenderet; eo regno potiri. ea tanti hominis hortatio apud Carolum momenti plurimum habuit. altera fuit

eius

eius rei causa in Antonio, qui Salernũ à maioribus suis traditum obtinuerat. is cũ ob Ferdinãdi regis inimicum in se se animum sedibus patriis excessisset; seq; in Galliam ad Carolum contulisset; propè quotidianis eum sermonibus admonebat, ut tam propriam regni opulentissimi capiendi oblatam sibi à diis immortalibus facultatem ne prætermitteret. Ferdinandum hominem esse auarum, crudelem, nulla fide, nulla iustitia: omnes eius regni principes, omnes populos illum odisse: nullius esse negotii rem eum regno expellere, præsertim Galliæ regibus; quorum nomen, atque auctoritas illis in regionibus maxime omnium tum uigeret, fueritq; semper plurimi. Alexander etiã Pont. Max. moleste ferens Virginium Vrsinum eius familiæ principem ausum esse à Francisco Cibo Innocentii Pont. ante se Max. filio oppidum Anguillariam in Sabatini lacus ripa, quod erat in Pontificum Maximorum ditione, abestq; ab urbe xvi. millia passuum, nulla facta sibi ab ipso eius rei potestate coemisse: quoniam Virginius à Ferdinando fouebatur, ne quid facere inuitus cogeretur: Carolum & ipse ad id suscipiendum bellum hortabatur, uindicandi se se de aduerso suis rebus, suæq; dignitati rege causa. quas ad res omnes etiam illud adiungebatur: quòd ex Gallis principibus iis, qui apud Carolum auctoritate, gratiaq; pollebant, nonnulli rerum Italicarum, Romaniq; Pontificis, qua erat iter faciendum, occasione amplissimis sacerdotii dignitatibus se se iri auctum, & honestatum confidebant: alios exercituum, & regendorum populorum, quos essent subiecturi, spes, & cupiditas incendebat. multi etiam sua leuitate & nouarum rerum studiis mouebantur, ut regem ad profectionẽ impellerent. interim autumni mensibus tota ferè citeriore Gallia eiusmodi tempestates, tamq; continentes pluuiæ fuerunt, ut in Bergomatium finibus aqua denosquinos pedes præter cõsuetudinem excreuerit, ædificiisq; quamplurimis dirutis, ac pontibus lapideis abreptis, magnum puerorum, & mulierum, magnum etiam uirorum numerum repentino impetu oppresserit. neque in Brixianorum finibus flumina non ingentem stragem ediderunt. Athesis quidem cum Veronæ urbis magnam partem peruasisset, & complures domorum parietes subruisset;

etiam pontem firmissimum medio in oppido deiecit. Medoacus
& ipse ripas non uno loco transgressus optimam Patauini agri
partem illuuie, uastitateq; fœdauit. Padus omnino utriusque ri-
pæ uicinitates ita est depopulatus, ut omnia luctu, & mœrori-
bus impleuerit. atque hanc quidem esse quasi Deorum immor
talium significationem, quæ Gallorum in Italiã aduentum por-
tenderet, omnes penè homines interpretabantur, & prodigii lo
co ducebant: erantq; permulti, qui maxime ad Venetos, quòd
eorum regionibus & oppidis aquæ magnum detrimentum intu
lissent, eam rem, atque id prodigium existimabant pertinere.
ordo rerum me admonet, ut duo ciuitatis iudicia hoc ipso facta
tempore silentio ne obruam. erat in ciuium nobilitate Ioannes
Georgius, homo ferox, nullaq; pietate: qui ab Antonio Ber-
nardo Taurisanorum prætore ob maledicta in Deos, aliaq; sce
lera exul eius oppidi factus fuerat, damnatusq;, ut, si eò rediret,
lingua ei amputaretur, manusq; altera præcideretur. is Tauri-
sum alio prætore cum reuertisset, uirginemq; ui adhibita uiola-
uisset; Decemuiri missis illò suis rerum capitalium ministris at
que uindicibus Georgium comprehendi, deq; eo Antonianum
supplicium medio in foro sumi iusserunt: eo sumpto Venetias
adductum in Cretam deportari mandauerunt. neque multo post
Antonius Bolduus Triumuir ex aduocatis reip. Dominicum
Bolanum Candiani filium collegam suum accusatum acceptæ
eo in magistratu ab reis, & litigatoribus pecuniæ ad Senatum
detulit. cum Senatus eum comprehendi, atque ex uinculis cau
sam dicere iussisset; ille autem fuga se iudicio eripuisset: absens
damnatus est; ut intra mensem se carceri dederet Caniam Cretæ
oppidum exulatum deportandum: quod si non faceret, compre
henso ceruices abscinderentur, bonaq; publicarentur, magnis
propositis præmiis iis, qui eũ aut uiuum magistratibus tradidis
sent, aut ipsi occidissent. Post hæc de aduentu Gallorum fama
percrebrescẽte, ac Ferdinando rege exercitum, & classem ad ho
stes repellendos comparante, atq; omnibus Alexandrum Pont.
Max. pollicitationibus, ut suarum partium esset, sollicitante; Lu
douicus ueritus, ne, si inter eos conuenisset, Ferdinandus, præ-
missis in Galliam suis, & Alexandri celeriter copiis, è regni eum
procuratione,

procuratione, atque fastigio ante Caroli aduentum expelleret; ereptamq; filii sui genero dignitatem, atque imperium restitueret: à Senatu petiit, ut, quos haberet milites, equitesq;, ad Ollii fluminis ripam, quod est in Brixianorum finibus, iuberet proficisci: uti regem ab eo ineundo consilio abduceret: aut, si id non posset, ipsi flumen transirent, se seq; tuerentur. ea re à Senatu non impetrata, quòd diceret sibi id necesse eius tam firmis rebus non uideri; iterum ad Carolum legatos misit rogatum, ut maturaret alpes transmittere: se se ei de pecunia commodaturum, suasq; copias cum illo coniuncturum, ubi primum terram Italiæ attigisset. Carolus, qui plures iam menses in ea modo prædicatione consumpsisset, uelle se Neapolim armis suam facere; atque iis, qui apud illum plurimum poterant, partim bellum suadentibus, partim dissuadentibus, nihil etiam nunc constituisset, quod pro firmo, atque certo haberetur: acceptis Ludouici tum hortationibus diligentioribus, tum pollicitis; fœdus cum Ferdinando, & Helisabeta Hispaniæ regibus percussit, nonnullis eis oppidis in Pyrenæo saltu gratis restitutis; quæ pridem oppida Aloisius rex eius pater à Ferdinandi patre pignoris nomine acceperat. deinde ad diem nonum Calendarum Ianuarii adhibitis totius Galliæ principibus, statuit omnibus aliis omissis rebus proficisci. de eo cum esset amicorum literis celeriter Ferdinandus certior factus; primis anni diebus è uenatu lectulum petens acri urgente pituita intra biduum est mortuus: cuius Alfonsum maiorem natu filium Federicus natu minor, reliquiq; Neapolitani principes regem salutauerunt. Alfonsus regno patris inito, per legatũ Venetum, qui paulo ante ad Ferdinandum uenerat, insolitisq; ab eo & obuiam itionibus, & aliis honorum generibus exceptus fuerat, à Senatu petiit; ut cum Ludouico ageret, ne is Carolum ad profectionem incitaret; prædemq; se apud illum constitueret; nihil ipsum ullo tempore moturum, quo minus is regni Mediolanensis procuratione, quoad uellet, uteretur. Senatus ea de re cum apud Ludouicum Alfonsi uerbis egisset, eumq; esset magnopere hortatus, ne Gallis in Italiam ueniendi auctor, adiutorq; esset; ille autem nihil eiusmodi respondisset, quo se ab eo consilio remoturus uideretur: ne frustra ope

ram insumeret, destitit; neque amplius eam cogitationem est aggressus. miserat ante eos dies ad Senatum Carolus Philippum Argentonium legatum: si se resp. in belli Neapolitani societatem cum ipso coniungeret; quam uellet eius regni partem sibi deposceret: nihil illum recusatum: id si non uellet; quod pollicita esset se ab eius amicitia non discessuram, in eo perseueraret: iussum se esse apud patres moram trahere; omniaq; regis consilia cum ipsis communicare. ad hæc ciuitas ita respondit: tantas esse Caroli regis ad id gerendum bellum facultates, tam præsentem omnium rerum copiam; ut sui auxilii nihil indigeat: itaque se more, exemploq; maiorum, qui bella nisi lacessiti non fecissent, quieturam; nec partem sibi eius regni postulaturam, cuius nullum ipsa ius habeat: cæterum, quod aliis regis nunciis dixisset, pollicitaq; esset, ab eo non recedere: regisq; beniuolentiam se se plurimi semper facturam: ipsum quidem eo nomine & nunc libenter uidisse; &, si maneat, eo libentius uisuram, quo erit etiam urbana mora, & quotidianis collocutionibus familiarior: quæq; regis intererunt, pro sua uetere in patrem eius, atque ipsum necessitudine ea in dies, ut ipsi nota sint, curaturam. iisdem propè diebus Senatus Bartholomeo Collioni Bergomati imperatori suo, quòd multa bella singulari uirtute, fide incomparabili gessisset, remq; militarem superiorum imperatorum negligentia collapsam restituisset; quodq; de rep. optime meritus, auri libras decies centies ei moriens testamẽto legauisset; statuam equestrem aeream inauratam in Ioannis & Pauli area ponendam censuit. ea tempestate uita functus est apud Naxios Ioannes Crispus; qui eam ex Cycladibus insulam tresq; alias obtinebat, Rhenem, Scyrum, Melum, duobus liberis paruulis ex pellice relictis. is propterea quòd auare, atque crudeliter regnauerat; ciuitas concilio coacto statuit reges ulterius non perpeti. erat tum forte fortuna in insulæ, oppidiq; portu Nicolaus Capellus legatus, eò cum sex longis nauibus ad pyratas insequendos profectus. itaque nacti occasionẽ ciues, plebsq; omnis ipsis cum natu maioribus, matribusq; familias infantes in ulnis gestantibus, cumq; uirginibus, & pueris legatum adierunt: orantesq; uti se reciperet; mori enim malle omnes, quàm

amplius

amplius sub tyrannis esse; miro se studio reip. dediderunt. Nicolaus principibus eorum liberaliter appellatis, reliquam turbam solatus, ciuitatem in reip. fidem recepit: ciuemq; Venetum, qui præesset, iusq; diceret, attribuit. Naxii paucis post diebus legationem ad Senatum miserunt; quæ apud patres sacramentum diceret, se in eius fide perpetuo futuros. ea legatione adhibita Senatus consultum factum est; uti Naxii, qui sponte in deditionem uenerant, reciperentur: recepti autem non essent; nisi prius Crispi liberis, & eorum matri alimenta præberentur. itaque omnis insularum earum prouentus illis, quoad uiuerent, dono datus est eo nomine. interea cum inter Alexandrum, quem quidem multis de causis magnopere pœnituerat Carolum regẽ ad id bellum incitauisse; atq; inter Alfonsum, qui ambo ad Varicum uenerant, ut ipsi inter se colloquerentur, iis conditionibus esset fœdus, amicitiaq; inita; ut Pontifex regem in Romanæ reip. fidem reciperet, omniq; illum ab hoste, quà posset, tueretur; ille autem Pontifici ob tributi ueteris reliqua auri libras mille se repræsentaturum, in annos uero singulos quadringentas persoluturum polliceretur; desponsa etiam filia Giufredo Alexandri filio, ut societas eo pignore firmaretur: utrique se ad bellum cõmunire modis omnibus, explicareq; cœperunt. fuerat ea in re Alexander: ut sunt hominum mutabilia sæpe ingenia, & uoluntates: Virginio ipso usus interprete: qui etiam illum, & Alfonsum lautissime, splendidissimeq; sua in domo tunc suscepit. erat enim Virginii oppidum Vari, de quo diximus, uicus. iamq; Alfonsus classe longarum nauium amplius triginta, onerariarum maximarum duodeuiginti ad Ligustici maris orã infestandam, nauesq; hostium, quæ Genuæ instruebantur, impediẽdas comparata; equitatu, peditatuq; cogendo, eq; Brutiis educendo, atque in Galliam mittendo distinebatur: cum ob Baiasetis regis nouos motus, qui & classem, & exercitum comparabat, resp. & ipsa parare classem instituit. itaque primis comitiis Antonio Grimano classis præfecto declarato naues longas, quas confectas habebat, deduci, atque instrui iubet: quibus cũ nauibus Antonius mẽse Quintili soluens in Illyricum traiecit. Eo tempore Florentinorum legatio ad Senatum uenit petens;

propterea quòd Carolus rex à ciuitate postulauerat, ut per eorũ fines exercitum ducere sibi liceret; uti Senatus consuleret, quid ipsis esset ad regis postulata respõdendum: tum hac tota in causa atque aduentu regio quid cauere, quid præstare ipsos opus esset, pro sua fide, atque consilio existimaret: magnopere enim se eius prudentiæ tribuere; confidereq; optimum factu id futurum, quod Senatus censuisset. Senatus unum modo existimans fore, ut, quidquid Florentinis consuluisset, neque Carolum, neque Alfonsum lateret; legatis respondit; nescire omnino se tam ardua in re, tamq; casibus, & euentui proposita, quid præstaret: quòd si se plures in unam sententiam coniecturæ, quàm in alia omnia traherent; non tamẽ id audere ipsis dicere: propterea quòd fortuna plerunque in bellis dominatur; temereq; facta sæpe melius, quàm ratione, atque consilio suscepta, ceciderunt: itaque auxilium à Diis immortalibus implorandum: eos unos scire, quid quaq; in re quenque aut sequi, aut fugere oporteat. Antonius Venetiis profectus cum esset in Illyrico; legati ad eum ab Scardona, atque ab Clissa uenerunt: qui dicerent, cupere sua municipia sub reip. imperio esse: orare, ut ab eo reciperentur. Antonius legatos cohortatus, ut reip. uoluntatem expectarent, literas ea de re ad Senatum dedit; Corcyramq; contendit. at Alfonsi classis, cui Federicum fratrem præposuerat, mare Ligusticum inuecta, obiecto Flisco Genuensi non minimæ inter suos auctoritatis, militibusq; ad Veneris portum expositis, atque ab hostibus repulsis, infecta re Triturritam rediit. confecerat autem per eos dies Genuæ Carolus, itemq; Ludouicus classem satis idoneã ad hostẽ repellendum. itaque & aduerso prælio suorum, & classis hostium timore perterritus Federicus, neque amplius tentandam iis in locis fortunam belli ratus, se se recepit. ea spe lapsus Alfonsus suas cum Alexandri copiis coniunctas copias in flaminiam propere misit: quòd intelligebat Caroli exercitus præmissam iam partem Padum flumen traiecisse. eæ cum Ariminensium finibus copiæ appropinquarent; Pandulfi eorum principis rogatu; qui erat in reip. militia, suisq; rebus ueritus tam suspecto, atque ambiguo tempore opem à Senatu postulauerat; Georgius Emus est eò missus: qui auctoritate reip. oppidũ finesq;

tueretur. per quos dum ii pacate iter facerent; Alexander Ioannis Galeatii frater nothus, qui erat in Ludouici partibus, Parma fugiens ad eos se contulit; ut contra patruum esset. erant in eorum exercitu Ferdinandus Alfonsi filius, magnæ spei adolescens; Nicolaus Vrsinus, qui Petilianum oppidum in Hetruria obtinebat, belli rebus, atque artibus clarus; Virginius item Vrsinus, de quo superius diximus, Romanæ factionis princeps; Iannes Iacobus Triultius Mediolanēsis, homo magna inter suos gratia. hos est paulo post Guidus Vbaldus Vrbinas dux, princepsq; Metaurensium ad Cesenam consecutus. atque ii omnes equitū cataphractorum duum millium quingentorum, militum octo milium numerum habebant. ad eos cum præmissæ Caroli, atq; Ludouici copiæ appropinquauissent: uniuersi congredi nō sunt ausi: itaq; aut oppidi planè firmi, aut fluminis interiectu munitis castris complures se dies cōtinuerunt. per occasiones tamen paruulis, minutisq; præliis, quid utrique possent, aliquoties periculum fecerunt. at Carolus, qui Aloisium propinquū suum, principatum in Genabensibus obtinentem, & Iulianum Cardinalem Sixti Pont. Max. fratris filium, & Antonium Salernitanum, de quo supra dictum est, Genuam cum pedestri exercitu miserat, ut naues iam paratas conscenderent; suiq; itineris ratione habita se subsequi iusserat, ut ingressum in regnum Neapolitanum suum mari etiam aperiret; cum reliquo exercitu bene magno, planeq; paratissimo primis Septembris diebus alpes traiecit; atque Astam uenit. ibi illum Ludouicus cum muliebri uxoris Beatricis comitatu, & Ioannes Galeatius fratris filius, Herculesq; Atestinus socer obuiam progressi uenientem exceperunt: qui cum de rebus utriusq; Ludouicus collocutus, cum eisdem illis, quos adduxerat, Ticinum rediit. ea itio, atque reditio itinerum omnium postrema Ioanni Galeatio fuit. profluuio enim uentris, ut uidebatur, lectulo impositus; ut uero creditum est, ueneni à patruo dati haustu, insequente mense periit. tantum in animis, mētibusq; hominum mala regnandi cupiditas, atq; ambitio potest. Carolus inter hæc Astæ cum esset, Aloisium Genua mutato consilio accersiuit: ibiq; iussit esse. erat autem Aloisii oppidū Asta: quod quidem eius auia dotis nomine à patre Mediolani rege ac

ceperat. ipse pustulis correptus est; eoq; in oppido commoratus dum conualesceret, itineri deinde se dedit: atque ad diem duo decimum Calendarum Nouembris Placentiam peruenit. processerat eò unà cum illo Ludouicus: qui postridie eius diei de fratris filii morte nuncio accepto Mediolanum rediit: urbemq; in ueste regia perambulans salutari regem se non modo passus est, sed maxime omnium uoluit: neq; ei minus id deliberatum propterea fuit, quòd Ioannes Galeatius moriens duos liberos Franciscum & Mariam superstites reliquisset. Carolus; qui antequam è Gallia proficisceretur, tametsi Florentinis ostendisset se per eorum fines iter Neapolim esse facturum, per Flaminiam tamen ire constituerat; ob eamq; rem exercitus sui partem eò miserat: cum Laurentini Medicis Florentini ciuis suasu, qui, cum Petro Medice propinquo suo, cuius erat in potestate ciuitas, magnas atq; acerbas simultates exercebat; tum Ludouici; qui eundem Petrum, quòd is uxore ex Vrsina gente ducta in eorum, atque Alfonsi partes se traduxerat, ingenti odio prosequebatur; ire Florentiam decreuit. ea res Florentiam perlata ciuitatem ad nouum, atque subitum capiendum cōsilium perpulit. Rex post hæc Placentia profectus, dextra se per Tari fluminis uallem flectens ad Apuanos, in Appennini radicibus municipium, Legatos Florentinorum obuios habuit: quos ad regē ciuitas, ut cum eo agerent, ne inimico ad se se animo accederet, misit. eius legationis Petrus Medices princeps fuit. is cum regem à se alienatum Laurentini, & Ludouici maledictis, calumniisq; comperisset: omnibus illum conditionibus lenire, beniuolumq; sibi reddere est aggressus. itaque tria ciuitatis oppida in Appennini iugis, quæ Genuensium antea fuerant, tum Pisas & Triturritam in præsentia regi tradere, certasq; quotannis, quoad is in Italia esset, pecunias tributi nomine, atque equitatum pollicitus, cum illo in amicitiam rediit. quibus intellectis rebus ciuitas incitata illum, & Ioannem, & Iulianum eius fratres urbe, finibusq; suis expulit, domo eorum opulentissima direpta, bonisq; fisco addictis. quorum duo se Venetias contulerunt. Ioannes Petro natu minor Bononiæ primum, deinde in Tifernatibus apud propinquos suos complures se menses continuit: erat tamen è

Cardinalium

Cardinalium collegio. Rex Appennini superato iugo Lucam, inde Pisas uenit: idq; oppidum à Florentiæ imperio, ditioneq; remouit; & sui iuris, liberumq; iussit esse. quod quidem ciuitas, plebsq; omnis cupidissime arripuit. Florentiam paucis post diebus est profectus: librisq; auri duodecies centies imperatis, in reip. formam ciuitatem redegit. Pisis libertati restitutis, senatores, reliquiq; ciues concilio coacto magistratus, qui Florētia uenerant, ex oppido, suisq; uicis, & castellis expulerunt: ex se se, quos uisum est, magistratus creauerunt. Leones marmoreos, depictosq; quod est insigne Florentinorum; è foro, locisq; omnibus sustulerunt. in exilium qui essent à Florentinis magistratibus missi, ii ut in oppidum, atque in suos quisque lares remigrarent, edixerunt. iisdem diebus ea Gallici pars exercitus, quæ in Flaminiam præcesserat; tribus in agro Forocorneliensium, & Foroliuiensium tum ui, tum deditione captis castellis, Fauentiaq; in suas partes traducta, à Bretinoro uico, qui eos recipere noluerat, & indignantes, oppugnareq; aggressos sustinuerat, Appenninum traiicere, atque, ut cum rege se coniungeret, iter facere cœpit. Ferdinandus cum omnino Gallos intercludere, morariq; non posset; suis ducibus, quo itinere uenerat, Romam rediit. at Veneti, ubi Carolum magna cum manu Padum flumen traiecisse nunciatum est; legatos ad eum mittere decreuerunt; qui ei honoris gratia præsto essent: seq; ad omnes casus præmunire constituerunt. missi legati Dominicus Triuisanus, Antonius Lauredanus regē Florentiæ conuenerunt: eumq; postea sunt subsecuti. illis ipsis diebus Ioannes Senogalliam obtinens, Iuliani Cardinalis frater, Baiasetis regis legatum; qui Anconæ naui expositus Romam proficiscebatur, Alexandro pensionem annuam librarum auri quadrigentarum Giemis nomine dependi solitam afferens; intercepit, ablataq; pecunia dimisit. Carolo Senas urbem transgresso, Alexander Virginium, & Nicolaum Alfonsi exercitus duces, & Ferdinandum regis filium, qui Romæ appropinquauerant, intra mœnia recepit: ut & loca tuta hostibus præripere, & aduersarios cohibere, atque reprimere, & urbem ad Gallos repellendos uelle communire magnopere uideretur. ueruntamen paucis post diebus Carolo Romam recta ue

niente Ferdinandum, reliquosq; duces est hortatus, uti Roma proficiscerentur; neque Gallos, quibus quidem iam nihil esset impeditum, expectarent. illi, quos omnia planè deficerent, Pōtifici paruerunt: Tiburq; cum ea, quam habebant, manu se contulerunt. Alexander, qui quidem Gallos ueritus de capienda fuga non semel cogitauerat, demum in Hadriani molem commeatu, & tormentis communitam se recepit. Carolus omni cum exercitu pridie Calendarum Ianuarii Romā uenit. pauloq; post cum inter ipsum, atque Alexandrum Ascanio interprete de pace sermones haberentur; Ascanius autem duras nimium, & seueras conditiones Alexandro imponeret: Alexander eam hominis audaciam compescendam ratus, Cardinalium concilio ad speciem quærendarum ab eis sententiarum coacto, illum, qui ad concilium uenerat, retinuit, nec nisi pace cum rege facta dimisit. Romæ Carolus complures dies commoratus, Alexandrum, quicum fœdus certis conditionibus percusserat, separatim primo, deinde publico in concilio salutauit eius ad pedes aduolutus: solemnibusq; sacris ministrante illo interfuit. post hæc Pontifex Episcopum Maclouiensium, cuius unius magnopere consiliis rex omnibus in rebus nitebatur, petente rege Cardinalem creauit. nauesq; onerariæ uiginti commeatum è Gallia prouincia regis exercitui supportantes ad Centumcellarum portum appelluntur. iisdem propè diebus ex tribus Venetorum longis nauibus, quæ publice in Britanniam ad mercaturam exercendam mittebantur, duæ in oceano tempestatis ui absorptæ sunt fluctibus: quibus in nauibus complures ex ipsa nobilitate ciues, reliqui amplius quingenti perierunt: mercium ad quater mille auri libras summa deperdita. quod quidem antea nunquam acciderat; ut eiusmodi naues, terra non tacta, mari, atque undis absumerentur. tametsi anno ab urbe condita millesimo decimo sexto duæ item naues longæ onustæ mercibus eo ipso in mari uentorum contumelia impactæ littoribus sunt amissæ. Dum ea Romæ apud Carolum geruntur; Alfonsus suis rebus planè diffidens, Ferdinando filio Neapolim accersito regnum tradit Federico fratre adhibito: eumq;, uti Deos immortales uereatur, monet. ea oratione apud filium habita, in arcem,

quæ est

quæ est in oppidi littore, & mari undique alluitur, quæ castellum Oui appellatur; noctu se contulit, ut naues longas conscenderet. quod tum facere austro magno coorto uento prohibitus, paucis post diebus nactus idoneam tẽpestatem in Siciliam transmisit: eoq; anno in Panormitano agro priuatus moritur. Ferdinandus, profecto patre, regni principibus quatuor, qui erant in custodia, primum omnium dimissis, oppidum in ueste regia unà cum Federico patruo perequitauit: salutatusq; rex cum se ad carceris parietem contulisset; reclusis patefactisq; foribus rebelles aliquod, damnatosq; complures & libertati, & municipio restituit: priuatas, publicasq; iniurias omnes remisit; pollicitusq; est se proscriptos quosque reuocaturum. militibus deinde appellatis, eos stipẽdio donauit: atque oppida nouis præsidiis firmauit. Carolo ad diem quintum Calendarum Februarii Roma profecto, Velitrasq; progresso, Cæsar Borgia Cardinalis Alexandri filius; quem quidem pater legati nomine Carolo dederat, ut obsidis loco apud illum esset; noctu aufugit: ne'ue patris uoluntate uideretur id fecisse, non Romam, sed Spoletum se contulit. eodem tempore missi à rege milites, qui ex fœdere Hostiensem, & Centumcellarum, Anxurisq; arces, quoad is in Italia esset, custodirent, repulsi sunt ab Alexandri custodibus. arcem enim Hostiensem; quam Iulianus Cardinalis exædificauerat, præsidiisq; firmauerat; cum is Alexandri Pontificatus initio nihil illi fidens speculatoria biremi se ex ea sustulisset, conscendensq; Fabritio Columnæ, amico sibi homini, & magni, ac erecti animi uiro, illam commendauisset, Genuamq; ac deinde in Galliam esset profectus; Alexander, Nicolao Vrsino Petilianorum principe cum exercitu eò misso, acri obsidione cinctam expugnauerat, suiq; iuris fecerat. Rex Velitris profectus Fortini montis oppidum munitissimum; quod quidem capi posse nisi longa obsidione non uidebatur; paucarum horarum spatio cepit; itemq; Ferentinum; quæ utraque in Ferdinandi erant partibus. ea re confecta suum hominem ad Pontificem misit: ni pactis, quæ sunt in ipsorum fœdere, steterit; se se primum omnium sua in illum arma conuersurum: quo accepto nuncio Pontifex regis militibus arces tradidit. ferociore regis milites impe-

tu primum in Alfonsi ditione castellum in Cassinate saltu, & militibus, & commeatu communitum, ui captum diripuerunt, propugnatoribus incolisq; omnibus ad unum interfectis, quòd præmissi ad oppidanos de deditione nuncii ab iis male accepti fuerant. id castellum sancti Ioannis mõs ab incolis appellatur: tenebaturq; ab Aterni regulo: quo uno nemo erat Ferdinando regi charior. itaque hoc successu rerum suarum Carolus cum exercitu equitum militum numero triginta millium in regnum Neapolitanum ingressus ad Cassinum uenit. quo in oppido Ferdinandus cum esset; haberet autem milites numero ad quatuor mille, equites alteros totidem; oppidanos cohortatus, ne se diripi sinerent, sed fortunæ cederent, seq; in aliud tempus reseruarent: oppido profectus Capuam suis cum copiis contendit. Cassinates eo profecto se se Carolo dediderunt. ad quem non intermissis itineribus Capuæ appropinquantem Caietæ ciuitas legatos misit, ei se oppidum tradituram, imperataq; facturam. Caieta in deditionem recepta, Capuani & ipsi regi oppidum tradiderunt. Capuam ubi rex uenit, Giemes, quem Roma secum abduxerat, in morbum incidit: cuius sustinere uim non potuit. At Ferdinãdus cum Neapolim petiisset; eius exercitu intra mœnia non admisso, ipse cum suo comitatu, equitibusq; paucis est receptus. qui uoluntate ciuitatis intellecta; quæ Gallos expectare, ne diriperetur, nolebat; combustis duabus nauibus magnis ex tribus quas in portu habebat, ne in manus hostium peruenirent; tertia Obiecto Flisco tradita, equos propè trecentos egregie sobolis suis ciuibus, amicisq; distribuit. deinde Neapolitana, quam appellant Nouam, militibus, reliquisq; rebus ad obsidionem sustinendam idoneis apprime communita, cum Federico patruo, & uxore Ferdinandi aui sui, atq; filia in insulam Megarem se se contulit. ex ea insula, quæ est non longe ab oppidi littore, Neapolitani reges arcem munitissimam effecerunt. Carolo recta Neapolim cum exercitu properante, Virginius, Nicolausq; Ferdinandi duces; quòd intellexerant ciuitatem legatos de deditione ad Carolum misisse; Nolam se cum ea, quam habebant, manu receperunt. quos præmissi Caroli equites cum insequerentur; Nolani Gallis portas aperuerunt, retentis, inter

ceptisq;

ceptisq; Nicolao, atque Virginio: qui ambo in Gallorum pote statem uenerunt: tametsi iam ante à Carolo petiissent, ut in suam fidem se se reciperet; idq; eis Carolus esset pollicitus. itaque in eo fides est regia desiderata. Carolus intellecta Ferdinandi fuga, Neapolim uenit, præmissis suis ducibus; ne militum, & equitum introitu oppidum egregium, atque opulentum diriperetur. eo potitus, per legatos Venetos, perq; literas Senatui gratias egit; quòd otium sibi, atque beniuolentiam, quam pollicitus fuerat, præstitisset. Ferdinandus suis cum mulieribus, & supellectili be ne magna nauibus longis duodecim ad Aenariam traiecit, insu lam & situ & opere munitissimam. abest à Neapoli duo de uigin ti millia passuum. Interim fama de aduentu, deq; successu rerum Caroli ad Turcas perlata; propterea quòd rex palàm dictitaue rat, Neapolitano regno capto se in Turcas profecturum, eisq; bellum terra, mariq; illaturum; tanta fuit eius rei opinio, tan tusq; omnes eas gentes terror inuasit; ut in Illyrico, Epiro, Acarnania, Macedonia, qui maritimas earum regionum oras, atque portus incolebant, se introrsus reciperent, atque in lon ginquas à littoribus, & remotas latebras abderent. literæ etiam ab Antonio Grimano ad Senatum uenerunt; cum ad Naupa ctum Aetoliæ littora nauibus longis præterueheretur, Turcas eá esse classem Gallicam uerentes, omnes aufugisse, uacuaq; litto ra custodiis reliquisse. ut quilibet existimare potuerit; si se mo do Carolus illis in locis ostendisset, paruo eum negotio omnes eas regiones in suam potestaté redigere potuisse. Baiasetes qui dem rex iam inde, cum primum Florentiam Carolum esse in gressum cognouit, ueteres triremes reficere, nouas instituere cœ pit: militibusq; suis, & equitibus edixit, se cõpararent; ut, cum uellet, sibi præsto esse possent. eodem quoque tempore & na ues sexaginta; quibus in nauibus erant militum sena millia, e quites sexcenti; ab Hispaniæ missæ regibus, ut Siciliæ præsidio essent, Triturritam appulerunt: & Laurentius Suares, quem iidem reges legatum ad Senatum miserant, Venetias uenit. cau sa mittendi fuit, quòd timuerant, ne Carolus Neapolitano re gno capto in animum induceret etiam Siciliam insulam, quæ aliquando Galliæ regibus paruisset, eodem quo Neapolim iure

uelle suam facere. ii cum suis rebus timerent, Gallorum audaciam, atque potentiam ueriti, existimabant Venetos uicinitate periculi adductos, quod magnum regem in Italia pollentem uiderent, eodem in timore uersari; propterea quod res omnes publicæ, ualidæ præsertim, atque firmæ, suspectæ, ac formidolosæ sunt regibus. itaque Suari mandauerant, ut salutato principe, & patribus, eos certiores faceret; se se, quo ipsi animo in Carolũ essent, eodem esse Venetos existimauisse. quod si cauere sibi ab illo cuperent; se paratos esse unà cum ipsis omnem fortunã experiri. scire se, qua prudentia, qua fide Senatus Venetus esset: nemine cum rege libentius, quàm cum ipso, fœdus percussuros. uenturum in societatem periculi Alexandrum Pont. Max. qui nihil æque cupiat, atque hoc, ut ipsos, & Venetos sibi coniunctos habeat; quorum armis, si quid durius accidat, se munire ac tueri possit. eo socio non minimũ roboris, atque uiriũ, plurimum quidem certe auctoritatis in cõmune accessurum: ut magnopere sperandum sit, si consenserint, omnia prospere, atq; feliciter casura. ea legati oratio gratissima fuit patribus: quos iam Caroli rerum successus circunspicere se se met, & uereri multa cogebat; quæ ambiguo adhuc euentu belli non æstimabantur. huc accedebat, quod Ludouicus ipse diffidere Carolo cœperat, cum ob eius literas imperiosiores ad se missas; quibus eum literis rex Neapolim euocabat: tum propterea quod Ioannem Iacobum Triultium, quem quidem ipse Mediolano expulerat, exulemq; fecerat, hominem sibi multis de causis inimicum, Carolus suam in fidem apud Neapolim receperat: postremo quod Aloisium propinquum suum, quem Astæ relictum supra demonstratum est; inde postea discedere Carolus noluerat. eæ res, quod nonnullam ostendebant in Caroli animo inesse de Ludouici fide suspicionem, Ludouicum item suspensum animi fecerant, quantum regi esset credendum. de eo ipse apud legatum Venetum questus ei ostendit, libenter se ab Gallis discessurum, fœdusq; cum rep. renouaturum. erãt præterea in urbe Maximiliani regis legati, cuius pater Federicus imperator eo anno mortẽ obierat: qui Senatum in Gallos incitare non desistebant. eorum oratio, propterea quod Maximilianus Ludouici fratris filiam

in matrimonium duxerat, eratq; cum eo planè coniunctissimus, ex ipsius ore Ludouici mitti propemodum uidebatur. tametsi Maximiliano quidem ipsi omnis erat ad Gallorum opes, atque potentiam inuisa, molestaq; accessio: quem quidem etiam recẽs accepta insignis iniuria contra Carolum stimulabat, Margarita filia sua, cum dote plures ante annos ei tradita, cui tamen Carolus propter ætatem puellæ nondum se adiunxerat, repudiata; Annaq; Armoricarum gentium regina, quam Franciscus pater Maximiliano spoponderat, sibi à Carolo prærepta, & uxore ducta. interim Neapolitanis arcibus duabus partim ui, partim pretio expugnatis, magna Calabrorum populorum, magna Brutii, magna etiam Apuliæ parte in deditionem recepta; Carolo non iam ea, qua consueuerat, facie, facilitateq; legatos Venetos admittente; nonnihil etiam interdum iactante, breui fore, ut, qui se noluerant in Italiam traiicere, Neapolimq; capere, eos suæ maliuolentiæ pœniteret: de fœdere inter eos sanciendo diligentius est agi cœptum per eorum omnium legatos apud Senatum: ad quem quidem Ludouicus eam ob rem nouam etiam legationem miserat. Suares quidem ipse iam ab initio suarum hortationum patribus dixerat, iussum se ab regibus, quancunque fœderis legem Senatus iuberet, in eius uerba iurare. satis sibi fore, si unum modo scirent, Senatum ita statuendum iudicauisse. nam omnino Alexander, qui iam Gallos esset expertus, dixissetq; palàm, si redeant, se Venetias, ne eos iterum uideat, profecturum; cupidissime, auidissimeq; illum ipsum expectabat diem, quo se cum rep. reliquisq; coniungeret. itaque pridie Cal. Aprilis fœdus initum ab iis, sancitumq; est in annos XXV. maiestatem Romani Pontificis, dignitatem, libertatem, iura eorum, ditionesq; omnium tuendi, & muniendi causa. quo ex fœdere equitum triginta quatuor millia, peditum uiginti confecta, parataq; habere uniuersi tenerentur, suo cuique sigillatim attributo numero. is erat equitum quidem Alexandro quatuor millium, Maximiliano sex, Hispaniæ regibus octo, reip. totidem, Ludouico item octo; peditum uero singulis quatuor millium. quem si quis equitum, peditumq; numerum propter longinquitatem itineris, ac rei bene gerendæ celeritatem mittere in tempo

re non possit: ei sit in socios eorum stipendium conferendum auri sexcentenæ libræ: ii exercitum pro illo conficiant. quod si classis bellum indigeat: quibus adest parandarum nauium facultas; ii tantam, quanta opus erit, parent; ab reliquis pro sua cuiusque parte stipendium attribuatur. ea lex eius fœderis fuit. quo omnino in conficiendo cum tot adessent legati; tot ciuibus tractandæ rei adhibitis, toto demum uocato sæpius, & consulto Senatu: tanta tamen fuit iussu Decemuirum in patribus, reliquisq; omnibus continendæ uocis cura; ut Philippus Caroli regis legatus, cum in curiam quotidie uentitaret, atque ab legatis reliquis appellaretur, nihil eius tamen cognoscere potuerit. itaque cum postridie eius diei, quo die scripta lex est, in curiam uocatus à principe fœdus esse percussum intellexisset, & nomina fœderatorum cognouisset; mens penè hominem reliquit. tametsi princeps ei dixerat; ea, quæ fecissent, non propterea esse facta, uti bellum cuiquam inferrent; sed ut, si inferretur, propulsarent. demum is reuocato ad se paulisper animo, quid, inquit, meus rex in Galliam reuerti non poterit? tum princeps, ille uero, inquit, poterit; si redire amicus uolet: nosq; illum rebus omnibus iuuabimus. quo responso accepto discessit: atque ubi, curia egressus, remensis, quas ascenderat, scalis in aream descendit; ad scribam Senatus, qui eum comitabatur, conuersus, rogo te, inquit, sodes, mihi eum sermonem recenseas, quem princeps mecum habuit: nihil enim iam eius memini. Petierat à Senatu Alexander, antequam de fœdere esset confectum; uellent patres pro ea, qua semper ciuitas fuerat in Romanos Pontifices pietate, equites leuis armaturæ quingentos, milites bis totidem præsidii ad se causa mittere. ea enim factione, quæ regi se adiunxerat, Romanorum principum, omnia eius consilia magnopere impediebantur. itaque percusso statim fœdere patres iusserunt; ex illis, qui Rauennæ hyemauerant, equitibus, quiq; ibi adhuc quidem morabantur, is ut Romam numerus celeriter cõtenderet: tum ut Hieronymo Georgio, qui apud Alexandrum legati munere fungebatur, pecuniam quæstores è uestigio curarent, qua is pecunia mille in urbe milites conscriberet. literas ad Ludouicum præterea dederunt; ipse quoque idem faceret, mitteretq;

teretq; alteros totidem Romam milites, equitesq́;: quo fultus auxilio Pontifex dignitatem posset suam facilius, atque honestius tueri. Legati post hæc, qui ad Carolum à Senatu missi fuerãt, domum sunt redire iussi. ipse uero interea Carolus cognito, de quo dictum est, fœdere, ueritus ne, si moram Neapoli traheret, dum ii nouas copias cogerent, exercitusq́; coniungerent, ab eis intercluderetur, ne in Galliam reuerti posset; statuit optimum esse quamprimum discedere, sperans, si modo antequam ii omnibus ad bellum rebus instructi, paratiq; essent, proficisceretur, Italiæ itinera sibi ipsum illis etiam nolentibus patefacturum. nam mari tantum exercitum traiiciendi nauium ei facultas non erat. quam enim Genuæ parauerat classem; ea maxima coorta tempestate afflicta, atque in littus ad Populoniam eiecta, nullum ei usum præbuerat: cuius quidem præfectus, & princeps Salernitanorum Antonius pedibus se ad eum contulerunt. interim à Ludouico maxime omnium se deceptum dictitans, auertere ab illius imperio Genuensium ciuitatem summo studio cõcupiuit. itaque Petro Fregosio Cardinale, qui dux eorum fuerat, suas in partes traducto, eum, & Obiectum Fliscum, & præfectum ex suis Segusianorum principem cum nauibus longis undecim, quas habebat ex sua classe reliquas, eò misit. ipse, equitum & militum octo millibus regni præsidio relictis, ad diem tertiumdecimum Calendarum Iunii cum reliquo exercitu Neapoli profectus uiæ se dedit. Alexander, ad quem quidem Veneti de Carolo id, quod accidit, opinione existimantes futurum, ut nuncio de fœdere accepto in Galliam redire contenderet, Pontificis timentes rebus iam ante eos dies alteros equites leuis armaturæ quingentos ex iis, quos ab Epyro, Laconiaq; accersitos celeritate præstãtissimos habebant, miserant, quibus ad omnes casus uti posset; regem Romæ appropinquantem Cardinalibus, Romanisq́; principibus adhibitis non expectare decreuit: septusq́; equitum numero duum millium, peditum trium millium quingentorum discessit, atque Vrbem ueterem biduo uenit. Illis diebus Carolus certum hominem ad Senatum misit, qui ei diceret: suum regem nulli unquam homini supplicauisse: scire tantum uelle, utrum ciuitas amico in se, an hostili animo esset.

ad ea princeps ita respondit: prudentium esse hominum, pla-
neq; sapientium, aliorum interdum uolũtati se permittere, alio-
rum opem poscere, precari: illud in ipso esse, amicus ne, an ini
micus reip. uelit esse. is postea nuncius, & Philippus regis lega
tus unà Venetiis discesserunt. Florentini autem cum intellexis-
sent Venetos cum Pontifice, ac Ludouico, reliquisq; regibus
consensisse; Carolumq; Neapoli, ut in Galliam rediret, discess-
sisse; nouas militum copias celeriter conscribere, se seq; præsi-
dio communire cœperunt: ut, si Carolus eà uellet iter facere, op
pidumq; ingredi, repellere illum possent. statuerat enim ciuitas
nullis iterum conditionibus esse regem mœnibus recipiendum.
Pontifice profecto, Carolus Romam uenit, atque ad Alexan-
drum legatos misit, uelle se eum alloqui: plurimum utriusque
interesse, sibi eius rei fieri potestatem. colloquio non impetrato,
Tuscanellam in uia Cassia oppidum, quod quidem magna op
posita ruricolarum manu Gallos intromittere noluerat, eius mi
lites, itemq; Fisconis montem ui ceperunt. quod ubi Senatus
cognouit, reip. socium, & quidem omnium dignitate principẽ
à Gallis uiolatum, belliq; factum à Carolo initium in fœderatos;
eosq; homines, cum intra fines imperii uel reip. uel Ludouici
uenissent, à maleficio non temperaturos existimaret: præter id,
quod in Gallia terrestrium copiarum comparabatur, decreuit,
uti Antonius ea cum classe, quam ciuitas illis ipsis auxerat die-
bus, ad Sasonem insulam accederet: ut in Apuliam traiiciendi,
cum iuberetur, mora ei nulla fieret. optimum enim esse statue-
rat; si Galli furere inciperent, ea etiam à parte illos lacessere. Ca
rolus relicta Florentia, quæ se præsidiis firmauerat, Pisas, dein-
de Lucam uenit. Pontifex, qui Perusiam erat profectus, equiti
bus, quos à Venetis, & Ludouico acceperat, reuerti iussis, Ro-
mam rediit. Hæc dum agerentur, Aloisius princeps Genaben-
sium, Astæ à Carolo relictus, Salassis adiuuantibus, tum è Gallia
transalpina, atque ab Heluetiis milite celeriter accersito, uastatis
Ludouici finibus, transmisso furtim Pado flumine Nouariam
per proditionẽ cepit. erat eo in oppido ciuis; cuius fratris fun-
dos ualde quidem fructuosos Ludouicus post eius mortem do
lo malo suorum cuipiam addixerat, ipso ad sepulcrum in iudi-
cium

cium ſiſti iuſſo. is fraternos ulciſcendi manes ſtudio milites Aloiſianos recluſis bene mane portis intra mœnia recepit. ita Galli apertius eodem tempore alterius regnum ſocii reip. inuadere, ac priores bellum gerere cœperunt. illis ipſis diebus patres conſulto Senatu decreuerunt, uti quina millia Italorum equitum noua conſcriberentur: bina millia ex Epiro, Græciaq; præter illos, qui imperati iam erant, accerſerentur. Franciſco autẽ Mantuanorum principi Senatusconſultum prius in annos quatuor renouatum eſt, ſtipendiaq; uberiora conſtituta. tum ſcriptus unà Rodulfus eius patruus. ſcriptus etiam ante eos quidem menſes Guidus Vbaldus Feltrius, qui regnum in Metaurenſibus obtinebat, cum equitibus quadringentis ſeptuaginta: illis autem diebus Hannibal Bentiuolus Ioannis filius cum quadringentis, & Paulus Manfronius Vicetinus , qui Neapolitano in regno tunc erat, cum ducentis: equiteſq; ab Epiro, Acarnaniaq; ad littus Venetum aduecti circiter mille. exercitu deinde luſtrato milites, equiteſq; in fines Brixianorum iuſſi procedere: creatiq; legati Malchio Triuiſanus, Lucas Piſanus ad exercitum profecti ſunt. Senatus etiam ſcriba Bononiam miſſus; qui Ioãnem Bentiuolum in officio contineret. itaque cũ rex paulo poſt ad eum miſiſſet, petens ut itineris per eius fines oppidumq; faciendi facultas ſibi fieret; impetrare nihil potuit. auri præterea quingentæ libræ Ludouico petenti mutuo à Senatu datæ, deinde etiam trecentæ. poſt hæc Senatusconſultum factum eſt, uti militum in Gallia, & Venetia quina millia imperarentur, ex Heluetiorũ pagis bina millia accerſerentur: qui autem iam tum pedites, equiteſq; conueniſſent, ii omnes in Parmenſem agrum mitterentur. neque multo poſt alio Senatusconſulto Franciſcus imperator dictus eſt; eiq; res militaris permiſſa. præfectus etiam Græcis equitibus Bernardus Contarenus datus: tum uexillum imperatorium publice Franciſco miſſum. qui facto ad Ollium flumen ponte exercitum traduxit: & firmato munitionibus ponte ab ea ripa, quæ in Cremonenſi agro eſt, alterum pontem in Pado flumine nauibus impoſuit; atque ex utraque ripa foſſa, & uallo, aggereq; prægalto muniit. tum exercitus in Parmenſem eſt agrum traductus. eius rei literis acceptis, imperator à Senatu

iussus est: si Galli, dum redeunt, ei molestiam exhibeant; ipse autem sine reip. incommodo posse id fieri uideat; in eos impetum faciat: sin res in angusto sit; prælio abstineat; suoq; se loco, atque milites contineat. quod si pacati iter faciant; nihil eis noceat, sed sinat intactos discedere. eo accepto nuncio imperator ad Tari fluminis pontem ducto exercitu, qui pons abest à Parma oppido passuum millia quatuor, castra posuit. cumq; eò Ludouici equites bis mille, milites totidem Ioanne Francisco Seuerinate duce conuenissent; exercitum traduxit: atque ad Oppianicum uicum, quà Gallis erat iter faciendum, in ipsa Tari fluminis ripa, quod pedibus transmitti poterat; neque enim ripas præaltas habebat; consedit nō omnino pleno exercitu: quod non omnes, qui expectabantur, erantq; iam in itinere, equites, peditesq; conuenerant. reliquæ Ludouici copiæ apud Nouariam distinebantur. ad quem quidem à Senatu petētem, ut Græcos equites ei mitteret, quibus eo bello uti posset; Senatus Bernardo Cōtareno præfecto sexcentos misit. Rex Luca profectus per Appennini iuga ad Apuanos Ludouici municipium uenit. oppidani Ioannis Iacobi Triultii suasu se se regi dediderunt: quos tamen paulo post eius milites pace fracta diripuerunt, oppidumq; incenderūt. ex eo loco rex Triultium cum prima acie præmisit, qui montano confecto itinere se expectaret, exploratoresq; mitteret; ut, quid hostes molirentur, scire posset. interim imperator præmissis equitibus, atque militibus, quot uisum est, ad Gerulam uicum, qui à Foro Nouii abest passuum millia tria; uti regis itinera cognoscerent, locumq; castris caperent; postridie eius diei mane cum reliquis copiis omnibus eò uenit. erat autem uniuersus exercitus equitum ad duodecim millia, militū propè altera totidem. ibi cum esset imperator; à speculatoribus certior factus est Triultium cum equitum cataphractorum & militum Heluetiorum manu præmissum è iugis in planitiem ad Forum Nouii descendere. ille autem, ut postea cognitum est, uicum illum magnopere oportunum, in quo se regiæ copiæ confirmarent, atq; ab Appennini itinere reficerent, capere uolebat: eoq; partem suorum præire iusserat: ipse cum reliquis se, ut sequeretur, comparabat. ea intellecta re imperator Græcos equites

sexcentos

ſexcentos præmiſit, qui eos impedirent: ipſe cum equitum firmiorum agmine illis præſidio eſt ſubſecutus. Græci uelocitate ſua uſi ubi primos uenientes conſpexerunt, in eos impetu facto, prælioq; commiſſo uniuerſos repulerunt: repulſos uſque ad caſtrorum munitiones conſecuti complures eorum occiderunt, cōplures captiuos fecerunt, uno ſuorum tantummodo amiſſo: quē parui tormenti pila è uallo miſſa traiecerat. eo mortuo captiuos propè omnes interfecerunt: capitaq; abſciſſa in caſtra reuertentes attulerunt circiter quadraginta. Triultius ſibi, ſuiſq; ueritus extremum in iugum ſe ſe recepit: regemq; ibi triduum expectans eſt commoratus. quo ſi tempore Venetus illum adortus eſſet; ea ſe manu defendere non potuiſſet: quo capto reliquum exercitum expugnare, haud maximi negotii fuiſſet. ea re ab imperatore, atque ab legatis, & principibus iactata; quòd exiſtimabant, ſi primam aciem prælio uiciſſent, Carolum, reliquasq; copias Lucam reuerſuras, ſeq; in tutum recepturas; ne qua eos manus elabi, effugereq; poſſet, ab illo aggrediendo deſtiterunt. quanquam poſtea fuere, qui crederent Seuerinatem, qui eius conſilii princeps fuerat, non eam ob cauſam, de qua dixi, ſed propterea quòd ex Ludouici præſcripto regi magnum fieri detrimentum nolebat; ne ciuitatis ex eo Venetæ nomen, exiſtimatioq; augeretur; ſummopere in concilio, id ne fieret, obſtitiſſe. Ciuitas interea cum intellexiſſet regem magno animo in Venetos impetum facturum, quos imparatos adhuc plurimis ab rebus eſſe audierat; permota, largitiones in ſacrarum uirginum collegia, precesq; ad omnia templa fieri iuſſit: uotaq; pro ſalute patriæ publice ſuſcepta ſunt. Rex triduum illud tormentis bellicis ex ære magni ponderis impeditiſſimis itineribus per inuia, atque abrupta montium conuehendis moratus non iis modo, quæ priore itione ſecum habuit; ſed illis etiam, quæ cū reliquo exercitu in Flaminiam præmiſerat; cum omnibus copiis Forum Nouii ante meridiem ſe contulit. eo die remiſſi Græci equites uſque ad regis caſtra compluribus cum Gallorum capitibus ad imperatorem redierunt. è foro autem Nouii miſſus tubicen à Philippo Argentonio, qui regis nomine itineris propter caſtra faciendi facultatem ab legatis peteret; ea non impetrata, quòd

legati dicerent, nisi rex capta ab se atque suis sociorum reip. oppida restitueret, se id non concessuros; ad regem reuersus spem pacis omnem sustulit. ea intellecta res magnum attulit Gallis timorem: qui è collibus castra Veneta prospexerant in amplissimum tabernaculis porrecta campi spatium: uisumq; eis est tantis oppositis hostium copiis rem ipsorum in angusto esse. itaque uulgo, qui sapientiores erant, tribuni, ducesq; magis magisq; regi, sibiq; uerebantur; grauissimumq; omnibus impendere casum, atque periculum arbitrabantur. qui quidem timor ea, quæ secuta est, nocte auctus, conduplicatusq; est. magnæ enim pluuiæ, ingentiaq; tonitrua, & crebræ, atque terrificæ coruscationes fuerunt: ut cœlum propè discedere uideretur; ultimamq; plurimi sibi noctem illam fore ea Deorum immortalium quasi denunciatione moniti crederent. solet autem ferè semper accidere; ut, cum semel uehemens aliquis mentes hominum incessit timor, etiam iis, quæ timenda non sunt, animi eorum magnopere perturbentur. quam ob rem cum parum in somno, multum in consiliis inter se fuissent: orta uix luce; qui fuit dies pridie Calen. Iulias; Caroli præfecti aciem instruxerunt; atque iter facere cœperunt. interim consultis legatis, principibusq; reliquis, quid nam esset potissimum agendum; legatis prælium dissuadentibus cum propter Senatusconsultum, de quo supra dictum est; tum uero etiam quòd complures equitum turmæ, militumq; centuriæ neque dum uenerant: nam & Pandulfus Ariminensium, & Ioãnes Pisaurensium principes, & Paulus Manfronius cum sua quisque cataphractorum equitum copia, innumeriq; milites expectabantur: tandem Gallos aggredi, qui reip. sociorum oppida cepisent, atque incendisent, præliumq; committi placuit. erant Gallorum copiæ tres in acies instructæ: quarum in priore magnam spem duces habebant: quòd eam & numero equitum, ac militum, & robore munierant: eiq; addiderant quatercentos ex cohorte regia eorum, qui sagittis in equo utebantur: quos quatuor millibus Heluetiorum militibus, quibus maxime confidebant, immiscuerunt. in media erat acie rex; eaq; propè omnis Galliæ nobilitas continebatur. ab postremæ læuo latere impedimenta sequebantur: tormenta omnibus acie-

bus erant præposita: eæq; acies non ita magno inter se relicto spatio constipatæ celeriter, uti, si possent, Venetos effugerent, uadebant. interea nuncii ad Venetorum castra, qui pacem ab legatis peterent, fallendi gratia mittebantur. ubi id imperatori nunciatum est; militibus, ut arma caperent, imperauit. ipse deinde armato exercitu, & insessis equis copias omnes ita disposuit, ut ex iis nouem acies efficeret: quarum quinque equitum cataphractorum essent, tres militum, equitum leuis armaturæ una. quæ res impetum exercitus imminuit: nulla enim earum satis uirium ad hostem propellendum habebat. erat inter utrunque exercitũ Tarus, de quo dictum est, flumen; quod ea nocte creuerat: eius autem uallis planities impedita nõ ripis modo fluminis, sed glarea etiam, grandibusq; saxis; tum & uirgultis, &, quòd magnæ pluuiæ fuerant, lubrico, & lacunoso cœno; ut inæquabilẽ, & difficilem transitum daret. Gallorum prima acies cum ante castra Veneta peruenisset; armari milites conspicata, magnum in eos pilarũ ferrearũ numerũ tormẽtis immisit: quas tamẽ propè omnes supra militum capita uis ignis, impetusq; abstulit, ne magnopere nocerent: percommodeq; ea in re accidit, quòd tũ cœlum erat pluuium: ut sua Galli tormenta, quorum magnum numerum habebant, amplius exercere non potuerint. tum uero imperator moras omnes posthabendas ratus, magno ipse animo, & rei bene gerendæ fiduciæ pleno, quem etiam prouehebat adolescentia; instructo exercitu, constitutoq; quid fieri oporteret, ac permissa patruo reliquas acies submittendi potestate, signo pugnæ dato, & transmisso pedibus flumine, regis exercitũ, qui quidem mille passuum iter, eoq; amplius iam præcesserat, citato gradu insequi cœpit: eumq; propè medium assecutus, in regis aciem, quæ se conuerterat, impetum fecit. prælio acriter cõmisso cum fortissime ab utrisque pugnaretur; Rodulfus acie una maxima, atq; plenissima, cui Antonius Feltrius Guidi Vbaldi frater nothus præerat, iussa consistere, altera castris præsidio esse, neque se loco ambas mouere, donec ipse eas uocet; imperatorem subsecutus, cum secunda acie in Gallorum globum sese iniecit, acerrimeq; pugnãs eum disiecit: neque imperatori modo auxilium peroportune attulit cum illius acie se coniungens;

ſed magnum etiam addidit ſuo aduẽtu eius militibus animum. itaque ambæ acies paruo temporis ſpatio magnum Gallorum numerum occiderunt, magnum ex ſuis amiſerunt: rex cum paucis relictus, admonitus à ſuis pugnantibus ſe ſubripuit. eodem ferè tempore acies tertia, cui Seuerinas præerat, primam Gallorum aciem conſecuta pedem ſtatim retulit, non auſa, uel potius non iuſſa progredi. omnibus autem equitum aciebus, quæ ad regis exercitum contenderunt, idem ferè perincommode accidit: ut & flumine tranſeundo, & ripis ſuperandis, & ſaxis peruadendis, & uirgultis, ac cœnoſa uia conficienda, multa etiam pluuia, non ſolum ordines ſeruari non potuerint; ſed complures prolaberentur; complures ſe medio itinere cõtinerent; multi aliorſum flecterent: ut parua eorum pars prælio interfuerit. nam milites plerique omnes, exceptis ducẽtis Genua Veneto duce, paucisq́; ex imperatoris comitatu, qui equitibus interiecti eius latus muniebant, pugnam detrectauerunt. at uero Itali equites leuis armaturæ, quos unà cum Græcis imperator iuſſerat ab hoſtium tergo læuum latus montium capere, atque ab latere aduerſo in eos impetum facere; ubi impedimenta conſpexerunt, in ea ſpretis imperiis propè omnes cõuolauerunt; cuſtodibusq́; aliquot occiſis, ea rapere, atque abducere contenderunt: quos Græci equites imitati idem fecerunt, exceptis eorum ducibus: qui cum paucis ad hoſtes laceſſendos contenderunt. ea res magna ex parte reip. uictoriam interpellauit. nam ſi in hoſtium acies ab latere, ut debebant, eratq́; eis imperatũ, ii omnes impetum feciſſent: Galli ſe pugnæ ſubducere ſine certa clade non potuiſſent. tametſi alia etiam ex parte caſus adiumento, atque præſidio Gallis fuit. duæ enim equitum acies; quemadmodum Rodulfus imperauerat, ne ſe loco mouerent; prælio non interfuerunt, expectantes, quam is in partem eas uocaret. ille autem à Gallis interfectus fuerat. ita qui repulſi atque fracti fugæ ſe mãdare cogitabant; reſtituto ab reliquis aciebus, quæ regi auxilio uenerant, prælio, ſe continuerunt. pugnatum igitur eſt acriter, ut ante dictum eſt, ab utriſque; cædesq́; ingens facta: eoq́; res horæ ſpatio deducta; ut, neutris planè uictoribus, defeſſis potius pugnando, quàm permittentibus Venetis, Galli ſe celeriter

ſubriperent:

ſubriperent: ac magna impedimentorum parte direpta, cumq; iis regio tentorio, & cubiculo, & ſupellectili ſacra, qua rex in templo utebatur, ſignisq; militaribus aliquot amiſſis tantum itineris, quantum laſſitudine, atque uulneribus confecti poterant, contenderent: noctemq; illam magno cum timore ſub dio ſine tabernaculis, ſine caſtris exigerent. Imperator ſua in caſtra rediit. deſiderati ſunt ex Venetis circiter mille quingenti: quorum nõ minimam quidem partem uel iniquitate loci detentam, & uagam, uel acceptis uulneribus, aut ſuffoſſis equis prolapſam, & morantem calones, lixæq; Galli, quorum permagnus erat numerus, qui ab equitatu leuiore diſiecti ſe ad acies referebant, deſertos à reliquis militibus plures ſingulos adorti ſecuribus interfecerant. ex iis, qui fortiter pugnantes interierunt, fuere, præter Rodulfum, imperatoris præfectus militum Ranutius Farneſius Romanus, claro loco natus, uir magna uirtute, Alexandri Farneſii illius, qui poſtea Pont. Max. creatus, Paulus tertius dictus eſt, patruelis frater; & familiaris imperatoris comitatus parte plus media; tum præfecti equitum uiri fortiſſimi duodecim, centuriones quatuor. Bernardinus autem Montonius, multis uulneribus acceptis, equo deiectus, inter cæſorum corpora repertus, per ſuorum humeros relatus in caſtra, ſeruatusq; eſt. in ipſo uero prælio Nicolaus Vrſinus; quem Nolæ captum à Gallis dixeramus, & rex cuſtodiri iuſſerat; pugnantibus omnibus elapſus, ad legatos Venetos contendit; ſuamq; operam reip. pollicitus, Gallos propè fractos eſſe; eos, ſi quæ uis una ipſorum acies inſequatur, terga daturos confirmans, conteſtansq; Deos; id ut legati mandarent, magnopere ſuadebat: qui, perculſo temere exercitu, militibusq; aut diſperſis, aut pedem referentibus, eam rem aggredi non ſunt auſi. ex Gallis interfecti ſunt ad mille, atque ex iis dux uigilum regis, itemq; ſagittariorum, & magiſtratus is, quem ipſi magnum Mareſſalem appellant, aliiq; præfecti militum decem: tum nothus Boius, primæ ferè apud regem auctoritatis, & magni inter Gallos nominis, uulnere accepto, duoq; magnorum principum liberi, & ſacerdos regius, aliiq; captiui facti: cum eo prælio ex Venetorum exercitu nemo uiuus in hoſtium poteſtatem ueniſſet. poſtero die rex ante lucem igne

plurimo facto, ut eius copiæ ibi esse uiderentur, sine ullo strepitu abiit: celeritateq; usus, quàm lõgissime potuit, antecessit. Veneti mane consequi regem cum uellent; Taro flumine, quod ea nocte creuerat, impediti restiterunt. tum Seuerinas, qui prælio cum suis abstinuerat, imperatori, legatisq; se se obtulit; si sibi equitatum leuiorem traderent, se regem remoraturum, dum ipsi cum reliquo exercitu ueniant. re impetrata, cum equitibus mille quingentis Italis profectus, longiore itinere per occasionem suscepto, quòd flumen creuisset, consequendi regem eo die uolens tempus omisit. quem postea cum esset consecutus; ei dux, ministerq; itineris potius, quàm morator fuit Astã propè usque: ut id, quod petierat ab imperatore, legatisq;, propterea uideretur petiisse, ut illum in tuto sisteret. id ab eo de Ludouici sententia esse susceptum ea res indicio fuit; quòd Bernardo Contareno ab Ludouico petenti, uti se cum suo equitatu extremum regis agmen aggredi sineret, Ludouicus nõ permisit. eo biduo magnus equitum cõscriptorum, multo maior militum numerus ad exercitum Venetorum uenit. Imperator subsidente flumine cum exercitu profectus, cum rex bidui eum itinere præcederet, consequendi regem facultate amissa, Græcos equites leuissimos sexcentos misit, qui eius agmen carperent, quaq; possent, exercitui nocerent. ii dum iter facerent, multa in uia cadauera Gallorum passim iacentia conspexerunt: ut plus etiam, quàm credebatur, exercitui regio esse illatum cædis appareret. atque ii quidem equites postremum regis agmen celeritate consecuti, compluribus interfectis, præda etiam facta ad imperatorẽ redierũt. eo de prælio à Senatu supplicatio decreta est: gratiæq; Diis immortalibus actæ; quòd ciuitatem, magnopere suspensam tantarum rerum expectatione, fuga hostium liberauissent: Nicolaoq; Vrsino auri libræ decem dono datæ. Sed rege Carolo Neapoli profecto; ut paulisper ad superiora reuertamur; Veneti, de classe regia in Liguriam missa, ut supra demonstratũ est, certiores facti, suum hominem cum pecunia Genuam ad naues onerarias; quibus ad mercaturam uti ciuitas priuatim consueuit, habetq; in portu ferè semper multas; militibus, rebusq; omnibus ad bellum propulsandum idoneis celeriter armãdas, contendere iusserunt:

ſerunt: cum Ludouicus item inſtrui naues longas aliquot ibi-
dem iuſſiſſet. pollicitæ præterea ſunt procurantibus patribus fœ
deratorum legationes Genuenſium magiſtratui; ut libentius cõ
tra Gallos arma caperent; ſe curaturas, effecturasq;, uti eis Flo
rentinorum ciuitas Serezanam, Serezanulamq;, ac Petram San
ctam in Appennino oppida reſtitueret: eiusq; rei petentibus
ipſis Senatus prædem ſe dedit. fuerant ea oppida complures an
te annos Genuenſium magiſtratus; qui publicæ, priuatæq; pecu
niæ, quæ in ærario uulgo deponitur, præeſt; ob eamq; pecuni-
am dominis ternas centeſimas quotãnis ſoluit. ſed ab iis, qui ci
uitati tum præerant, pignoris nomine ad remp. Florentinorum
peruenerunt, tercentum auri libris mutuo ab illa eis datis. ea ſi-
bi reddi oppida ciuitas magnopere ſtudebat: erantq; illa ipſa,
quæ Carolo tradere Petrus Medices pactus fuerat. Regis igitur
claſſis ad littora Genuenſium appulſa; cui quidem etiam ex Ap
pennini iugis rex equites aliquot, peditesq; Gallos quingentos
auxilio miſerat; totam illam oram, quæ ad orientem ſolem ſpe
ctat, in eius poteſtatem redegit Portu Veneris excepto. ita bel-
li ab Carolo initium ea etiam ab regni parte in Venetorum ſo-
cios eſt factum. poſtremo cum Galli, Paulo, & Obiecto ducibus
ſucceſſu rerum elati, pedibus Genuam aggrederentur; ciuitas ar
mata illos fudit, fugauitq; eo ipſo die, quo rex ad flumen Tarũ
aduerſo cum Venetis prælio dimicauit. tum pridie Id. naues one
rariæ, longæq; maiori ex parte reip. inſtructæ opibus obſeſſam
in portu Rapalo claſſem Gallicam, Rapaliq; arcem expugnaue-
runt, nauibus omnibus cum earum præfecto captis: quibus in
nauibus mulieres erant captiuæ permultæ, uirginesq; ſacræ ali-
quot ſuis è Gaetæ fanis abreptæ, atque uiolatæ, aurumq; item ſa-
crum & argentum; ac fores æneæ portarum affabre illæ quidẽ
factæ, magnoq; comparatæ pretio; quas arci Neapolitanæ Galli
detraxerant. pauloq; poſt Carretii principes, qui Finarium op-
pidum à Genuenſibus acceptum obtinebant; Entimilium oppi-
dum, quod ad occidentem ſolem eſt, & Galli occupauerant; re
cuperauerunt: omnisq; utrinque ora breui ad Genuenſes rediit.
atque hæc quidem in Liguribus geſta ſunt. cumq; ad Ludouicũ
ſigna Caroli regis quatuor è Gallorum capta nauibus Genuenſis

ciuitas dono misisset: Ludouicus, magno reip. merito id se facere pronuncians, duo eorum legato apud se Veneto dedit. eodé quoque Genuenses tépore legationem Venetias miserunt, quæ Senatui gratias ageret, quòd ea, quæ feliciter contra Gallos gesserant, eius liberalitate, atque ductu primo & initium, & incrementum, postremo etiam exitum habuissent. Imperator autem Clastidii cum esset, regem subsequens; Ludouico postulante equites, militesq; ad bis mille, Dertonam, Alexandriamq; Senatus iussu præsidio misit. eodem etiam petente, ut resp. legatos ex principibus ciuitatis ad se duos mitteret, qui secum rebus omnibus tam ambiguo tépore præessent; uti sui ciues, omnesq; homines cognoscerent, ei se curæ, regnumq; suum esse: Lucam Zenum, Andream Venerium, legatos Senatus creauit. ab iis legatione propter ætatem renunciata, Marcus Georgius, Benedictus Sanutus ad id muneris eorum loco Mediolanum sunt ire iussi. inter hæc Senatus decreuit; ut eorum, qui fortiter, atque amanter ad flumen Tarum contra Gallos remp. gesserant, uel uiuentium, uel mortuorum ratio haberetur. itaque imperator Rodulfi patrui equitatu, stipendioq; auctus est; nomenq; ei clarius datum; ut latissime imperator appellaretur: præterea dono quotannis auri triginta libræ constitutæ: centumq; in stipendium in præsentia missæ. auctus & Bernardino Montonio equitum numerus ad mille; sexq; auri libræ dono datæ in annos singulos: quæ quidem etiam nunc ad inutiles seruato annos, ultimumq; senium, & uitam modo producenti pecunia penditur. Nicolao item Nonio tum equitum Græcorum auctus numerus; tum uero etiam stipis summa, qua in annos singulos à rep. donatus antea fuerat, amplior facta. Rodulfi uero liberi in reip. fidem recepti; pensioq; librarum auri decem uictus annui nomine ei data: decretumq;, uti maribus singulis equitum turmæ singulæ, præfectiq; earum attribuantur, quoad ipsi exercere se per ætatem possint: fœminis, cum erunt nubiles, dos è pecunia publica pro earum, gentisq; nobilitate numeretur. Farnesii duobus liberis maribus equites quadringenti, quos primo à rep. stipendio pater eorum habuerat, cum præfecto dati; dosq; ampla fœminis publice pollicita. Vincentii Corsii liberis patris equitatus datus

datus: filiæ quam unam reliquit, dos auri librarum quadragin-ta constituta; intereaq́; dum fit nubilis, in uirginum sacrarũ col-legio uti uictus publice subministretur, Senatusconsulto additũ. Alexandri Beraldii Patauini equitatus Francisco fratri, qui cũ illo ea in pugna fuerat, uulneribusq́; acceptis superfuerat; & pẽ sio annua, quæ ei à Quæstoribus curabatur, attributa. idem in Roberti Strotii item Patauini fratre superstite seruatum. Literæ præterea publice ad legatos datæ; curarent, ne quis, qui bene de rep. meritus esset, ab ipsis præteriretur; quin de eo ad Senatum scriberent. ex eorumq́; literis in complures, compluriumq́; libe ros, fratresq́; Senatus pietas, liberalitasq́; extitit. at uero interea rex septimo post prælium die Astam ingressus fugæ finem fecit, confecto cum timore ac labore uiæ, tum commeatus non omni no magna inopia exercitu. nã ut sunt ad conserẽdas manus, præ liaq́; cõmittenda Galli omniũ propè hominũ paratissimi atq; for tissimi: ita ad perferendos paulo diutius labores, inediamq́; tole randã supra cæteros animus eorũ mollis, infirmusq́; est: omnisq́; illa ardens, ac uehemens breui tempore uirtus elãguescit, atque restinguitur. paucis post diebus edicto magistratuum Gallorũ Veneti, Mediolanenses, Liguresq́; omni è Gallia, quæ in impe rio Caroli erat, exules facti sunt, pœna iis, qui recepissent, cõ-stituta. itaque Petrus Pascalicus Venetus, qui Lutetiæ Parisio-rum philosophiæ studiis, sacrisq́; literis operã dabat; seruili ue-ste se se occultans in Morinos aufugit. deinceps autem cum Lu douicus, legatiq́; Nouariã omnes copias adduxissent; hostesq́; crebris ex oppido excursionibus eos lacesserent; secundiora cũ iis ferè semper Veneti prælia fecerunt: quibus in omnibus Ber-nardi Contareni uirtus egregia extitit. postea uero quàm com-muni consilio oppidum obsidione cingi placuit; & Aloisius re-gis propinquus, quiq́; cum eo erant in oppido equites, militesʹ ue numero ad millia octo, inopia frumenti laborare, commea-tusq́; cœperunt: quòd ante hostium aduentum eius rei nullam curam habuerant: missi ad eos furtim cum iumentis frumenta-riis equites regii ab eodem Contareno sæpe intercepti; sæpe unà cum illis ii, qui ex oppido regiis equitibus subsidio uenerant, cæsi, fugatiq́; sunt. neque rex interim nouas copias, ut Aloisiũ

obsidione liberaret, è Gallia quotidie postulare, accersere scriptis ad suos magistratus, atque ad uxorem literis intermittebat: quas ad literas illa, se iam uiros, qui uelint alpes traiicere, omnino nullos habere, regi respondit; fœminas uiduas se permultas habere, quarum uiri in Italia periissent. ab Heluetiis etiam per legatos, atque interpretes idem petebat. sed stipendiorũ inopia, ne rem conficeret, impediebatur. quin etiam ea de causa ex Heluetiis, quos habebat, milites centum, ex Germanis alteri totidem ad Venetos transierunt. tum uero ab iis suburbana ædificia incensa, tormentaq; muralia oppido propius admota: & obsessi modis omnibus acrius premi cœpti: quibus in rebus administrandis Nicolaus Vrsinus fistulæ glande plumbea supra renes percussus, pro mortuo sublatus, atque in castra relatus est: neque postea ei bello interfuit. Gallos igitur, qui obsidebantur, magis magisq; in dies rerum omnium egestas, atque inopia premebat: ut equis in escam uti cogerentur; compluresq; corruptis farinis, aut pane furfuraceo uescentes, tum aquæ potu, quo Galli, Germaniq; minime omnium uti assolent, interirent. percusserat autem paulo antea nummum æreum Aloisius, cum pecunia eum defecisset; qui pro argenteo polleret. hæc cum crebris occulte nunciis, literisq; regi ab Aloisio significarentur: quorum plerique ab hostibus intercipiebantur; nonnulli noctu, magnisq; imbribus profecti, diuersis, atque occultis itineribus ad regem perueniebant: seq; ille perpaucos posse ulterius dies obsidionem sustinere diceret: deceptum autem, & destitutum quereretur: rex ab hostibus pacem petere constituit. itaque per Argentonium tentare imperatorem ea de re cœpit. ab eo ad legatos, ab iis ad Ludouicum, cuius causa bellum gerebatur, re delata, sæpius deinceps eo libentissimo iactata; qui iam quiescere, quàm alendis exercitibus conteri, & bello periclitari, malebat; induciæ primum factæ; deinde Aloisio cum paucis abire Nouaria permissum. demum pax ab rege, atque ab Ludouico circiter Nonas Octobres concelebrata iis conditionibus, ut Nouaria Ludouico redderetur: tum ex libris auri uicies centies, quas ab Ludouico rex in Neapolitanum bellum mutuo acceperat, mille ei, & quingentæ rependerentur, quingentæ regi cederent: Ludoui-

cus autem naues Gallicas in Rapali captas portu nunciis regiis reddendas curaret: & Triultium, cuius bona publicauerat, exulemq; ipsum fecerat, ab exilio reuocaret, in integrumq; restitueret: ne ue auxilia Ferdinando regi mitteret: & Carolus quantã uellet classem in Liguribus comparare posset: easq; ob res Genuæ arx Herculi Ferrariensium principi uice obsidum traderetur; quam ille regis nomine biennium obtineret. quam quidẽ ad pacem celerius sanciendam ea etiam causa regem impulit; quòd Heluetiorum multo maior, quàm ipse petierat, manus domo tandem egressa, ut regi auxilio eo in bello esset; partim Vercellas ad regem uenerat; partim appropinquare nunciabatur; omnes numero ad uiginti millia. quibus quidem iam stipendium, quod rex pollicitus fuerat, arroganter, ac seditiose postulantibus rex persoluere non poterat, emuncta creberrimis, ingẽtibusq; in bellum thesauris regi subministrandis transalpina Gallia; uicinisq; regibus ferè omnibus, accepta superioribus mensibus mutuo ab eis pecunia, prorsus exhaustis. itaque cum intellexisset eos unos, qui uenerant, nocturna concilia de se capiendo habuisse; ueritus, ne, si reliqui Heluetii propius accessissent, uim eorum subterfugere non posset; pace statim facta eos sero uenisse ad speciem questus, atque in Taurinos propere abiens, domum, qua conditione potuit, remisit. ea de pace cum rege ineunda Veneti ab eius interpretibus, tum à Ludouico sæpe inuitati, consulto Senatu responderunt, se se omnino, nisi de sociorũ uoluntate, atque consilio, quibus cum fœdus percussissent, nihil acturos. nam quoniam ex iis, quæ eo in bello gesserat Ludouicus, quantum ei esset credendum, non ambigue cognouerãt: nouo se fœdere implicari cum tam infido homine planè nolebant. id ægerrime cum ferret Ludouicus, existimans Venetos alieno ab se se animo esse; questusq; apud legatos, Senatum omnia alia, præterquam de sua salute, cogitare; suis militum præfectis clam imperauit, uti flumina, quà esset exercitui reip. transeundum, si domum redire uellet, communirent, nauesq; abigerent; ne traiicere se inuito posset. ea per amicos reip. delata res ad legatos, magnopere eos commouit: quòd tantis obiectis fluminibus iter se impeditissimum habituros intelligebant, Ludouici

exercitu munitissimis in locis se opponente. pontium autem efficiendorum facultatem sibi datum iri non uidebant, præreptis nauibus, quibus imponi possent. tum illud etiam timebant; ne, si uis adhiberetur, perfidia Ludouicus sua Gallos sibi adiungeret; ut rerum dominus, & pacis, ac belli arbiter uideri posset. hæc uersantibus legatis, Contareno adhibito, neque satis tutum eius rei exitum reperientibus; ubi omnes paulisper conticuerūt, ego, inquit Contarenus, iter uobis domum, si annuitis, patens, atque tutum comparabo. ad ea cum legati, quonam id tandem modo, quo'ue consilio esset effecturus, ab eo quæsiuissent: hodie, inquit, ut consueuistis, uos, & Ludouicus unà eritis communibus de rebus consulturi: aderunt cum illo sui duces, uester uobiscum imperator, præfectiq;: fores claudentur: disceptabitur. tum ego illum, tanquam allocuturus, hoc uobis gladio confossum, atque confectum dabo. ea re patrata, neminem ex eius ducibus ferrum educturum certo scio. quis est enim eorum omni non fœmina timidior? aut quis illum non pessime odit, uno aut altero excepto? qui tamen ipsi ad Carolum legati de pace profecti adesse non poterunt. Ludouici etiam exercitus ipso mortuo ad uos signa transferet, si se receptum iri intelliget, præsertim spe largitionis aliqua oblata. quod si fit; eius quoque regnum uestris in manibus uersabitur. ita ille, ut meritus est, suorum scelerum pœnas pendet: uos reip. iniurias nullo dispendio ulti uestram dignitatem pulcherrime retinebitis. erat Contareno procerum sanè corpus, & uiuidum, solidumq;; uires immanes, uastæq;, ac prope inexuperabiles; animus cum prudens, tum omnium magnarum rerum capax: ut, quod is polliceretur, etiam præstari posse confideres. itaque ea legati cum intellexissent; maximis illum laudibus certatim efferentes, quòd tantam rem aggredi pro communi salute non dubitaret; constituerunt, hoc ad extremum reseruato consilio, experiri, num Ludouicus ad sanitatem bonis artibus conuerti posset. ea tamen de re, quam Contarenus proposuerat, notis scriptas literas ad Decemuirum magistros confestim dederunt, postulantes uti rescriberent; uellét ne, atque permitterent, si necessitas urgeat, eo consilio ipsos uti. qui de collegii sententia rescripserunt, ex reip. dignitate sibi eā

rem

rem non uideri. Ludouicus interea cum legatorum dissimulatione, atque prudentia; qui ea se nescire, quæ ab illo parabantur, ostendebant: tum sua sponte; quòd nihil omnino tuti irritandis legatis in tam noua, suspectaq; dominatione se habiturum uidebat; ab eo per se consilio destitit. iis cōfectis rebus milites obsessi oppido Nouaria emittuntur. oppidū Ludouico restituitur. Legati Veneti post hæc omni cum exercitu Cremam cū uenissent; milites q;, quos oportuit, dato stipendio missos fecissent; reliquosq; milites, equitesq; in hyberna deducendos curauissent: cum imperatore Mantuam profecti, ludis ab eo dies aliquot habitis, ad urbem reuerterunt. Carolus cupidissimis suis omnibus, multo cupidius ipse traiectis alpibus suum in regnum cōcessit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER TERTIVS.

Ferdinandus ubi Carolum Neapoli profectū cognouit; acceptis Messanæ militibus ad mille, (ibi enim tunc erat) quos quidem ciuitas in uicini, atque amici regis gratiam dependso trium mensium stipendio ei præsto esse iussit; nauibus longis duodecim in Calabros traiecit: & Rhegium, Crotonemq; recepit: ac secundo cū Gallis pedestri facto prælio, interfectis, captisq; compluribus, reliquos cum eorum duce in proximum oppidū compulit. ad quos cum auxilia undique conuenissent; uictus ab iis ingenti clade cum paucis Rhegium fugiens uni saluti cōsuluit suæ. idem autem paulatim se se confirmans; cum iam Gallorū imperii plerosque eorum, qui eos lubenti animo exceperant, magnopere pœniteret: nihil enim ferè cuiusquam neque sanctum, neque tutum ab illis erat: cum Hispanæ classis nauibus quadraginta, quam superiore libro missam in Siciliam dixeramus, & suis cum triremibus duodecim Enariā ad insulam,

quæ ab eo non defecerat, uenit. atque illis ipsis quidem diebus res eiusmodi acciderat; quæ magnam inuidiam in Gallos conflauerit. nam cum ii, qui Gaetæ præerant, nauem longam remigibus instruere uellent, municipesq; imponere; illi se cogi passi non sunt; palamq; prædicauerunt, nolle se contra Ferdinandum regem duci: atque ad arma capienda prosilierunt. Galli eos ueriti se in arcem oppidi receperunt; atque ad auxilia proximis ex oppidis euocanda miserunt: quibus adductis magnam ciuium cædem fecerunt; magnam in oppidanos stragem ediderunt, matribus familias, & uirginibus uulgo in seruitutem, atque libidinem abductis. quæ intellecta res Neapolitanorum animos iam ante infensos, & labantes ab Gallis magnopere auerterat. ea cũ sic cecidissent; ipse autem Ferdinandus Neapolim non obscuris multorum uocibus, sermonibusq; accerseretur; quem etiam ad uentare intelligebant: spei atque fiduciæ plenus ab Enaria naues soluit: atque ad littus Neapolitanum classe appulsa non longe ab oppido exponere milites cum uellet; impeditus à Gallis, atque reiectus, de tota re desperans, quo'd ab oppidanis nihil sibi auxilii emitti, nihil tumulti fieri animaduerterat; ad Enariam reuertebatur. at ciuitas ægre id passa, armis captis Gallos partim eiecit; partim in arces, quæ ab illis tenebãtur, coniecit. id à piscatoria nauicula Ferdinando nunciatũ spé ei pristinã facile restituit. quamobré sua cũ naui incitatis remigibus statim Neapolim rediens, magno populi consensu in oppidũ receptus est. ita paruo temporis spatio sæpius modo bonam, modo aduersam expertus fortunam, ac uariis rerum suarũ euentis, tanquã fluctibus, iactatus; cum id minime fieri posse confideret, ab eadem quasi tempestate, atque uentis in portum coniectus est. pauloq; post Galli, qui ei arci præerant, quæ Capuana appellatur; se se, atque arcé Ferdinando dediderunt. tum naues Gallicæ sexdecim, quæ in portu Neapolitano erant; ueritæ ne interciperentur, egressæ ad insulam Megarem iactis anchoris se continuerunt. Ferdinandi classis ad Baias substitit. iis nunciatis rebus Nolani, Atellani Capuani, aliaq; uicina municipia propenso ad illum studio celeriter redierunt: uidebanturq; reliquæ eius regni ciuitates idem facturæ; si modo rex firma cum manu eodem accederet. ille autem

per se

per se omnibus ab rebus, quæ ad bellum sunt usui, præsertimq; à pecunia planè imparatissimus, magistratum Venetum; qui uetusta consuetudine ea in urbe reip. hominibus iuri dicendo præerat; perhumaniter est allocutus: se se, quo'd Neapolim recuperauisset, reip. acceptum referre; quæ fœdus cum Alexandro, reliquisq; regibus iniisset: quod autem superesset, (quod quidem certe magnum, atque perplexum sciret esse, tot municipiis toto in regno, tot munitis oppidis Gallorum imperium secutis) eius se fidei, liberalitatiq; permittere. eo sermone apud illum habito, Federicum patruum cum nauibus longis tribus ad Antonium, quem in Apuliam cum classe uenisse intellexerat, conueniendũ, seq; illi commendandum propere misit. Antonius, paulo ante ad Sasonem insulam Senatusconsulto accepto, tantum ut in Apuliam traiiceret; Brundusium, quod municipium ad Gallos non transierat, uenit. oppidani Antonium amice, atque beniuole exceperunt: eiq; se dedere uoluerunt: atque, ut insigne reip. in oppidi foro sustolleret, ab eo magnopere petiuerunt. Antonius Brundusinis collaudatis, atque ut in regis sui fide permanerent cohortatus, ibi dies aliquot, dum quid imperarent patres scire posset, est commoratus. illi autem nisi de fœderatorum sententia, Hispaniæq; imprimis regum consociata uoluntate, qui classem paratam habebant, nihil omnino agere constituerãt. itaque à legato regio missi in Siciliam nuncii eius rei euentum tardiorẽ reddiderunt. accepto tandem altero Senatusconsulto, quo bellum Gallis inferre iubebatur Antonius, biduo scalis, reliquisq; rebus ad oppugnationem oppidorum comparãdis consumpto, cum triremibus uiginti, naueq; una oneraria bellica, & altera, in qua erat equitum Græcorum non magnus numerus, ad oppidũ Monopolitanorum, quod est in maris littore, à Gallisq; obtinebatur, accessit: præfectumq; Gallorum, uti se dederet, per internuncios cohortatus, ubi illum ad propugnationem paratum uidit; expositis equitibus, qui discurrerent, populationemq; facerent, & aliquid in agris aut uitis, aut oleæ succiderent, tectorumq; incenderent; si ea re ciues ad deditionem cõpelli possent; ubi neque id quidem quidquam proficere animaduertit; tormẽtis è naue oneraria murum oppidi deiicere aggreditur. id cum

propter longinquitatem parum ex uſu adminiſtraretur; Hiero-
nymo Contareno legato, præfectiſq; triremium, uti naues tege-
rent ad ictus cum tormentorum, tum uero lapidum, atque telo
rum, quæ de muro adigerentur, imperauit: poſtridieq; eius di-
ei mane iis, qui primi murum aſcendiſſent, propoſitis præmiis,
nauibuſq; omnibus ſub conſpectum hoſtium diſpoſitis, oppu-
gnare oppidum multo acrius eſt adortus: qua in oppugnatione
Petrus Bembus nauis longæ præfectus, uir egregia uirtute, co-
hortans ſuos pila ferrea traiicitur. Antonius cum horas aliquot
Gallis, atque oppidanis acerrime propugnantibus ſuos uulnera
ri, hoſtes non defatigari, minus denique rem procedere animad
uertiſſet; oppidum militibus diripiendum propoſuit. tum uero
prædæ ſpe milites, remigeſq; incitati, cohortatiq; inter ſe ad mu-
rum conuolauerunt: ſcaliſq; poſitis cum amplius horis duabus
continenter, atque fortiſſime pugnauiſſent, deiectis, interfe-
ctiſq; propugnatoribus in oppidum ſe iniecerunt, diripereq; cõ-
tenderunt: Aloiſiumq; Tintum Venetũ, qui eo in oppido mer-
caturam exercebat, imprudentes occiderunt; domumq; eius di
ripuerunt. Antonius reclusis portis in oppidum ingreſſus, mu-
lieres, quæ natu maiorum uſæ conſilio ad aras Deorum immor
talium cum infantibus confugerant, à militum iniuria defen-
dit; oppidoq; eſt potitus: ſectionemq; earum rerum, quæ diſtra
ctæ nondum eſſent, multo minoris, quàm uẽdi aliis potuiſſent,
die laxiſſima oppidanis ipſis uendidit. quibus etiam, quo mino
re damno amiſſis rebus ſuis afficerẽtur, annos decẽ omnium mu
nerum, & tributorum leuationem conceſſit. eo oppido capto
nonnulla eius regionis municipia ſe Antonio dediderunt. atque
hæc quidem adhuc ipſa Ferdinando Neapolim recipienti nota
non erãt. Antonius Nicolao Cornelio, qui Monopolitanis præ
eſſet, relicto; miſſoq; Pulinianum, quod oppidum abeſt à littore,
eiq; ſe dederat, Alexandro Piſauro eodem nomine, Sipontum
eſt profectus: quod iam per ſe ſe ob Gallorum inſolentiam, at-
que libidinem in Ferdinãdi partes oppidum redierat eiectis Gal
lis; qui ſe in arcem cõtulerunt. ad quos cum Antonius miſiſſet,
uti arcem Ferdinando reſtituerent: id ni facerent, eos ſe hoſtium
loco habiturum: reſponderunt, nihil ſibi cum Ferdinando rei

eſſe

esse: ipse si uelit eos recipere, eius se fidei libenter permissuros. itaque acceptis in fidem Gallis Antonius, Federico, qui iam ad se Ferdinandi missu uenerat, arcem reddendam curauit. eodem tempore qui Tranensium arcem tenebant; missis ad illum inter pretibus uelle se eius imperata facere Antonio significauerunt. ille, ut Ferdinando se se dederent, hortatus, eos non tam lubentes, quàm auctoritate sua compulsos, tanquam de manu Federico tradidit. eidemq; Græcorum equitum dimidiam partem, quorum iam erat numerus ad quadringentos quinquaginta, pe tenti dedit. Patres, cum intellexissent Ferdinandum Neapolim recuperauisse; decreuerunt, ne quid Antonius oppidorum, ne ue omnino locorum amplius reip. nomine in regno Neapolitano caperet. tum Petri Bembi uxori, liberisq; uictus annuus à Senatu dono datus: duabus quoque filiis dotis nomine libræ auri quadraginta: duabus alteris in sacrarum uirginum collegia iam destinatis, quod ad id satis esset, constitutum. Antonio autem Tinti fratri, ab adolescente me in amici hominis afflictis rebus causa bis apud patres perorata, prouentus est annuus Senatus decreto, & liberalitate attributus: quo se nũc quoque, familiamq; suam senex, oculisq; captus sustinet. post hæc Alexandro à Senatu postulante, ut illam ipsam classem Neapolim ad Ferdinandũ auxilio leuandum tã opportuno tempore mitteret; tametsi permagnis Gallici exercitus impensis ciuitas distinebatur, concedendum tamen censuit. itaque Antonius Græcis equitibus centum, & nauibus duabus Monopolitanorum præsidio relictis, Tarentum adnauigauit: quod quidem oppidum, appulso eò cũ septem nauibus longis, quas ad eius tres Antonius addiderat, Federico, ad Ferdinandum tamen non redierat. ibi uentris pro fluuio arreptus Antonius, nauibus uiginti, quibus Contarenum legatum præfecit, Neapolim ad Ferdinandum iussis contendere, ipse cum reliquis nauibus (aliæ enim nonnullæ ad illum interea naues conuenerant) Corcyram est profectus. eodem anno cellis farinariis urbanis, quæ publice ad Riuum altum antiquitus sunt institutæ, longinquæ plebis, & inquilinorum parti usum incommodiorẽ præbentibus, alteræ apud forum, reip.q; horrea exædificatæ, Calendis Sextilibus exerceri cœptæ sunt ma

gistratibus adhibitis. iisdē ferè diebus Florentinis Pisas bello re petentibus; cum per se oppidani contra tantas opes municipiū diutius se tueri posse diffiderent, suum ad Senatum interpretem secreto miserunt: uelle se sub reip. imperio esse: petere, rogare, ut reciperentur. res primum noua patribus; quæ neque statim reiicienda, neque temere suscipienda esse uideretur. deinde magis, magisq; in eorum animos irrepere, pulchrum existimantiū augeri imperii fines, atque ad mare Ligusticum proten di. magnum porro esse Venetum nomen: cui sponte tam longinqua ciuitas, tamq; nobilis se se dederet: sed factum propè similibus rerum euentis: quos si maiores nostri despexissent; nulli nunc populi eius imperium appeterent. itaque recipiendas esse Pisas; quas Dii immortales reip. addicerent. ea cum sententia maiori patrum numero probaretur; res in Decemuirum collegio agitari cœpta est; quo lex occultius ferri posset. tum Marcus Bolanus sexuir ex iis, qui principi assident, tacentibus reliquis, ac legis lationi propè assentientibus, suggestum ascendens; debere eos dixit, qui de rebus dubiis agunt; non tam quid uelint ipsi, aut cupiant, quàm quid sit utile reip. cōstituere. necesse enim esse; si suam modo libidinem sequantur, ut sui eos consilii tum pœniteat, cum ea, quæ prouisa ipsis non sunt, magna interdum & formidolosa rerum momenta, atque pericula existunt. an me quoque, inquit, patres idem, quod uos, & optare maximopere, & optato frui, cupere non existimatis? non Pisas modo, de quibus nunc consulimur, sed reliquas etiam Italiæ ciuitates, oppida, populos iuris nostri esse; mareq; superum, atque inferum in reip. imperio contineri? ego uero ista percupio: meaq; morte cum fortuna paciscar, ut tam prospera reip. sit. sed cum hoc opto; tum illud timeo; ne, si Pisas receperimus, magno cum nostro dedecore, reiq;p. incommodo eas ipsas breui tempore amittamus. nam; quemadmodum quidem sitæ, positæq; sunt Pisæ; ad eas defendēdas auxilia mittere per alienos fines multorum dierum itinere nos oportebit. quorum populi nostris conatibus si aduersabuntur: aut erunt ipsi bello prius, atque armis subigendi; ut, quidquid inter nostros, ac Pisarum fines iacet, pacatum iter, atque tutum nostris exercitibus præbeat: aut nobis turpiter ab

incœpto desistendum. nam mari tanto circuitu, tam suspectis littoribus, tantum exercitum transmittere; quanto erit opus, ut cum unis Florentinis bellum geramus; qui poterimus? nullus uicinorum Pisis regum, nulla natio est; quæ non Florentinos malit, quàm nos, suæ ditioni finitimos habere: propterea quòd nostram potentiam, nostrasq; opes magis, quàm illorum, uerentur; magis nos, quàm illos, sibi esse metuendos intelligunt. est autem à natura omnibus animantibus comparatum, atque insitum; ut, quæ eis plurimum obesse possunt, fugiant; ad ea se applicent, quibus ad nocẽdum minus est uirium, & facultatis attributum. itaque passerculi gallinas, anseresq; non uitant: cum columbis uero etiam nidificant: ab accipitre autem, & ab iis, quæ raptu uiuunt, auibus maxime quidem semper uolatu, latebrisq; se se auferunt. quamobrem cogitare debemus, etiam Ligures; quæ una quondam natio quàm infesta reip. fuerit, annales nostri testes sunt; quantas à nobis clades acceperit, omnis eius posteritas memoria retinebit; si suæ spontis sint, nos Pisarum dominos fieri nullis cõditionibus concessuros; sed sua cum Florentinis arma, suas classes, atque opes communicaturos; ut nos potiri Pisis ne permittant. quanquam, ut horum temporum mores sunt, ut fides in plerisque fluxa; uereor, ne ii etiam, qui fœdera nobiscũ pepigerunt, qui nobis sua regna se debere profitentur; ubi nos eò usque uelle fines proferre nostros intelligent, nos celeriter deserant; neque deserant modo, sed arma etiam contra nos capiant; cumq; hostibus nostris coniuncti, communi nos bello, atque consilio esse auertendos, & repellendos puten. Maiores nostri Vicetinos, cum à rege Patauino premerentur, se se illis dedere missis ad eos legatis cupientes, atque orantes in fidem receperunt. quid in illa huic simile deditioni fuit? oppidum uicinitate propinquum, ac propè coniunctum; ut iter impediri, atque accessio non potuerit: ipsum liberum, quodq; Patauini reges antea non obtinuissent. itaque remissis cum auxilio legatis facile defensum, atque retentum est. hostis autem eam ob rem nouus nullus factus: sed cum eo, qui semper hostis reip. fuerat, bellum acrius renouatum maiores iidem nostri prospere atque feliciter gesserunt. quòd si tam facilem rerum statum, paresq;

conditiones in Pisis recipiendis esse uobis propositas hoc tempore uidetis: si non amico populo, & reip. à qua lacessiti nulla re sumus; ut id, quod uolumus, assequamur, insignis est iniuria atque calamitas inferenda: si non, quæ in animis hominum iã pridẽ insedit opinio, nos regnandi cupiditate supra cæteros efferri; eam hoc exemplo sic confirmaturi sumus, ut non sit posthac inficiandi locus: si non etiam Ferdinandi regnum adhuc quidẽ multo maxima ex parte, Ludouici haud ex minima Gallorum, quos hostes nostros fecimus, præsidiis, & exercitibus tenentur; neque, quẽ finem eæ res habituræ sint, satis consequi coniectura possumus, ut non tam de nouo bello capessendo, quàm de institutis conficiendis, flammaq́; illa, quæ optimas, atque pulcherrimas Italiæ regiones incẽdio corripuit, extinguẽda, cogitare nos oporteat: legem patres, quam rogamini, decernite: ego ipse meum suffragium ad eam sanciendam uolens, ac libẽs affero. sin uero longe aliter omnibus à partibus se res habet: ante quàm, Pisas esse recipiendas, statuatis; ea, quæ ad bellum cum positis inter nos, atque Pisas nationibus, cumq́; finitimis ei ciuitati populis agitandum erunt usui, comparate. Hac à Bolano dicta sentẽtia, magna est commutatio facta uoluntatum: neque quisquam omnium fuit, cui non Bolanus prudens, ac sapiens uideretur. itaque lex in præsentia reiecta. atque eo quidem tempore Alexander certior factus Carolum regem ad Nouariam obsidione liberandam multa quotidie aggredi, multa moliri; neque adhuc Neapolitani regni cogitationẽ abiecisse illum intelligens; quod quidem & firmis etiam nunc ueteribus præsidiis, & nouis comparandis tuebatur: naues enim Genuæ atque Massiliæ complures ad bellum instrui, ornariq́; mandauerat: grauioribus eum litteris monuit; ut intra mensem ex omnibus Italiæ locis omnem belli apparatum abduceret: id ni faciat, se se illi, eiusq́; populis aqua & igni interdicturum. Nouaria deinde Ludouico restituta, paceq́; facta, dedit etiam litteras ad Genuensium ciuitatem; eodem se in eos interdicto usurum, si quid in classem opis Carolo contulissent. atque id ab eo Ludouicum petiisse, nemini dubium fuit; ut ea se re, si uni fœderis capiti non steterit, Carolo purgaret: quòd pluris apud eam ciuitatem Alexãdri auctoritas fuerit,

rit, diuino præsertim iure adhibito, quo plerunque homines magnopere cõtinentur; quàm omnino sua. miserat ad Senatum prosperis reip. rebus cognitis Turcarum rex certum hominem gratulatum; quòd Carolum Galliæ regem Italia suis armis expulisset. is equum egregia forma dono patribus attulit: patres Bernardo Contareno miserunt. interea Ferdinando rebus modo prospere cedentibus; qui etiam Luceriam in Dauniis ui cepit; modo autem relabentibus; cum eum Galli aliquando intra oppidum ad Neapolim compulissent; diuersisq; in locis ei fortuna læta interdum, sæpius tristi se ostendente; ac spe regni sui recuperandi apud illius animum planè labante; Alexander eius precibus, atque periculo permotus à Senatu magno studio petiit, uti exercitus partem aliquam eius, qui Nouaria redierat, ad Gallos expellendos, Ferdinandumq; subleuandum mitteret: se curaturum, uti aliquot eius regni oppida, quæ mare attingant, pignoris nomine, quoad, quidquid ea in re Senatus sumpti fecisset, Ferdinandus reponeret, reip. tenenda traderentur. Senatus, nondum decreta exercitus profectione, inclinatis tamen ad eam rem ciuium animis, Bernardum Contarenum cum Græcis equitibus sexcentis Rauennam præmisit: quo minus ei, cum decerneretur, itineris illò perueniendi superesset. quod postea quàm est Romam renunciatum; Ascanii suasu; qui diceret, Venetos sua sponte bellum suscepturos; non oportere quidquam eis oppidorum sumpti nomine à Ferdinando tradi; res dilata: legatiq; regii; qui iam Venetias ad paciscendum cum Senatu uenerant; rogare tantum de exercitu: nihil ultra polliceri. id ubi Senatus cognouit; & Ludouicum inuidiæ suæ in remp. stimulis impelli, agiq; animaduertit: nihil enim ferè iis de rebus unquam Ascanius, nisi à fratre monitus, iussusq;, loquebatur: legatos ab se reiecit, nihil esse confirmans, quod ea de causa in urbe horæ spatium morarentur. Interim cũ Fauentini; qui æstate proxima petierant à Senatu, ut, quoniam certorum exulum insidias magnopere timerent, ipse pro sua pietate, oppidiq; uicinitate eius regendi curam susciperet; Hestoremq; plane puerum, Galeoti eius, de quo priore libro sermonem habuimus, filium, cuius erat in potestate ciuitas, auctoritate sua tueretur; postea ro-

gandi, & obtestandi patres ea de re tempus nullum intermisissent: mense Decembri Senatus decreuit; uti Fauentinorum ciuitas, puerq́; princeps in reip. fidem reciperentur: mitterentq́; patres eò ciuem Venetum, qui pueri nomine ius diceret: ipse auté puer equites cataphractos centum haberet, stipendiumq́; in eos libras auri annuas octoginta. neque non tamen, ante quàm decerneretur, iisdem exulibus Florentinorum adiutis ope in eorũ fines irrumpentibus; Bernardus Contarenus, qui Rauẽnam uenerat, cum Græcis equitibus, militumq́; manu auxilio à Senatu missus eos fudit, fugauitq́; ;ac regnum illud puero, quod iam pro pè amiserat, plane constituit. pauloq́; post patrũ suffragiis Dominicus Triuisanus, uir grauis, atque prudens habitus, qui puerum Senatus nomine tueretur, oppidanisq́; ius diceret; legatus est Fauentiam profectus. atque ante eos quidem dies, uti horologium in foro ex reip. dignitate fieret; cui ædis Marciæ procuratores aream darent; Senatus censuit. at Ferdinandi legati cum multos dies patribus placandis cõsumpsissent; polliciti q́; essent, Ferdinandum tria oppida nobilissima cum eorum agris, atque finibus, Tranum, Brundusium, Hydruntum, eo, quo dictum est, nomine, reip. traditurum: anni insequentis initio fœderatorum omnium non approbantibus modo, sed etiam adnitentibus legatis, pacta inita, fœdusq́; percussum est: quo ciuitas fœdere traditis oppidis equites cataphractos septingentos, milites ter mille ad Ferdinandum mittere celeriter teneretur: qui una cum ea classe, quam Neapolim Contarenus legatus adduxerat, tam diu eius imperata facerent, quoad bellum esset confectum. capitaq́; fœderi sunt addita; uti à quæstoribus urbanis libræ auri centum quinquaginta mutuæ Ferdinandi legatis è uestigio curarentur: uti si parte aliqua Ferdinandus Græcis equitibus, quàm cataphractis, uti, mallet; pro eo cataphractorum numero, quem de summa detraxisset, Græcos sesquialteros haberet: uti ex publicis oppidorum prouentibus, si quid in magistratuum, & præsidiorum stipendia factis impensis superesset, id in accepti à Ferdinando tabulis ferretur: uti quéquam eo in regno uirum principem. ciuitas in fidem, nisi Ferdinandi permissu, ne reciperet: uti frumentum, oleum, reliquum'ue commeatum eis ex oppidis,

dis,& finibus asportari sine solitis portoriis ne liceret: uti Garga ni montis saltū, qui à Gallis tenebatur, cū illum Ferdinandus re cuperauisset, reip. traderet. quod tamen caput scriptum non est, uoce tantum, atque uerbis fidem fore quod conuenerat facientibus agitatum. atque id omnino fœdus Alexander suis ad Senatum scriptis literis ratum, sanctumq; iussit esse. nam quoniā antiquitus in regnum Neapolitanum Pontifices Maximi ius habent; cauerant cum primis patres, ea ut res Alexandri auctoritate perscripta firmaretur. fœdere confecto, qui oppida reip. nomine à Ferdinando reciperent, missi: imperatorq; Franciscus cū ea, de qua dictum est, manu iussus in regnum sine mora proficisci. iis cognitis rebus, quas porro celerius more, atque instituto ciuitatis fama uulgauerat, quamplurima eius regni municipia breui tempore ad Ferdinandum redierunt. arces autem Neapolitanæ munitissimæ duæ longa obsidione, certisq; conditionibus separatim Ferdinando sunt hos intra menses, pauloq; post redditæ: cum Galli, qui eas obtinebāt, Alfonsum Aualum Aterni principem, uirum magna excellentiq; uirtute, ad colloquium uocatum occidissent: quæ quidem planè mors Ferdinando, qui eum impense amabat; aliti enim, educatiq; una fuerant; incredibilem mœrorem, ægritudinemq; attulit. qua tandem excussa, Ioannam Ferdinandi aui sui filiam, Alfonsi patris alia matre sororem, in matrimoniū duxit: easq; nuptias Alexander; quando legibus fieri non poterant; sua indulgentia comprobauit. atque hæc tunc quidem in Ferdinandi partibus agitabantur. at Carolus in Galliam rediens nondum traiectis alpibus Philippum Argentonium ad Senatum misit: existimare se, eodem in fœdere, quod cum Ludouico fecisset, remp. esse comprehensam; propterea quòd imperator Venetus, legatiq; ei fœderi, cum scriberetur, affuissent: quòd si aliter se res habeat; scire se cupere, an uellet ciuitas tum demum comprehendi: petere autem, ut Monopolitanorum oppidum, quod ab suis ui, atque armis classis reip. præfectus cepisset, Senatus restitueret; atque à Ferdinādo auxiliis iuuando abstineret. quarum is rerum neutra impetrata discessit. Carolo in Galliam profecto filius, quem unicum habebat, tres natus annos moritur. qua quidem morte accidit, ut,

cum postea Carolus iterum exercitum coegisset; quem ad Ferdinandum repellendum Aloisio propinquo suo duce mari Caietã mitteret; Aloisius, cui regnũ Galliæ Carolo sine liberis maribus moriente lege Gallorum obueniebat, profectionem respuerit. itaque Carolus, cum alio duce nollet exercitum mittere; rem iam propè confectam distulit: pauloq; post dilapsis cunctando militibus, ea omnino missio magnis impẽsis instituta; certissimaq; iis, quos Neapoli reliquerat, ducibus, cum uerbis, tum literis, ac nunciis promissa totiens auxilia, interpositaq; regia fides ad nihilum reciderunt. Ludouicus autem Gallici belli metu deposito; cum id, quod Pisarum ciuitas à Senatu petierat, amicorum literis cognouisset; Pisani uero patefacta ipsorum postulatione legatos etiam palàm Venetias eadem de re misissent: ne id, quod uerebatur, accideret, uti ea ciuitas sub unius reip. imperium redigeretur, se se Senatui obtulit; si Pisas esse defendendas existimaret, eius rei socium, & adiutorem futurum: uideri autem sibi, æquissimum esse eas defendi, propterea quòd Florentini fœdus cum Carolo percussissent; cuius ipse fœderis legatum occulte ad Carolum proficiscentem suis in finibus interceperit. re sæpius à patribus agitata, Ludouico magis magisq; quotidie adnitente, lex tandem in Senatu lata est fœderatorum omnium legatis approbantibus; uti Alexandri, & reip. ac Ludouici armis, atque opibus Pisæ defenderentur: additumq; legi, ut in Liguribus milites bis mille reip. pecunia conscriberentur, Pisasq; mitterentur. id autem uti Ligures permitterent, Ludouicus antea se receperat effecturum. iis intellectis rebus Florentini, ante quàm auxilia cõtra se conuenirent, omni cura, diligentiaq; adhibita sex militũ millibus celeriter coactis, non sine spe potiundi oppidi Pisas contenderunt, atque ad portas cum tormentis accesserunt. hostes patefactis portis impetum in illos fecerunt, fortiterq; pugnantes propulerunt, eorumq; tormentis sunt potiti. neque multo post Paulus Vitellius, ex Vrsina Romanorum factione, ac gente, uir fortis, quem Pisani suis copiis præfecerant, eorum stipendio emerito ad Florentinos se se contulit: ac præfectura, quam ei contulerant, inita, cum exercitum decem millium hominum confecisset; Pisas acerrime adortus, in oppidi suburbium se iniecit

iecit

iecit: ex quo tamen ob oppidanis; qui quàm magnam potuerant manum & ipsi coegerant; reiectus, expulsusq; est. sed illud idem suburbium Florentini postea cum cepissent, retinerentq; Petrum Medicem ueriti, qui Vrsinos affines suos secũ ducens in ipsorũ fines iã iamq; irrupturus dicebatur, Pisis relictis ad sua se tuenda conuerterunt. interim conscriptis per internuncios reip. quingentis Genuæ militibus, Pisasq; missis, Ludouicus Gasparem Seuerinatem cum militibus, ut pollicitus est, alteris totidẽ; ut re euenit, paucissimis illò misit; qui utrisque præesset. quo quidem tempore Florentinis ab Carolo contendentibus, ut Pisarum arcem, quæ ab eius militibus tenebatur, pretio redimere sibi liceret; Pisani maiore etiam, quàm illi pollicebantur, pecunia partim pollicita, partim iam tradita arcem receperunt; receptamq; diruerunt. eius pecuniæ partem Decemuiri Genuæ curatam persoluerunt libras auri ad quadraginta. uere autem iam aduentante, quòd Dominicus Calbus maioribus in comitiis Bernardino Minoto Petri filio pugnum in os impegerat; Decemuirum Magistri Calbum è comitiis in carcerem duci iusserũt: deinde collegii decreto in insulam Cyprum exulatum deportari mandauerunt. tum, ut urbanorum naualium res multiplices, atque uariæ, quæq; magna, & perpetua indigent cura, diligentius administrarentur: ad reliquos naualium magistratus; qui antiquitus maioribus comitiis creantur; Triumuiri ex principibus ciuitatis ex Senatorum suffragio adlecti sunt, additiq; illis tanquã magistri. iiq; postea Triumuiri nũquam sunt creari desiti. æstate uero proxima; ne possessores bonæ fidei omni tempore turbarentur: nonnunquam enim accidebat delatorum improbitate, atque audacia, uti de suis rebus periclitari aliquem contingeret, etiam si per multos annos possedisset: legem Decemuiri iusserunt: quarum rerum quis triginta annos in possessione fuisset, earum rerum peti ab eo nihil licere: neque deferri quenquam licere, nisi si Decemuirum magistri permisissent. Ludouicus, cum eiusdem ueris tempore à Maximiliano magnis largitionibus impetrasset, ut eum regem Mediolani appellaret: ea de re gratulatum Hieronymum Leonem, quem antea ad Ludouicum Senatus legauerat, ire patres iusserunt. atque illis etiam diebus à præ-

fecto classis reip. certum hominem Naupliam cum pecunia mis sum, ut equites quot posset illis in locis conscriberet, nauigiisq; imponeret ad urbem deportandos; aduersa tempestate complures Maleæ dies cum detineretur, iterq; pedibus facere uellet, accersitis Nauplia equitibus ducentis, qui ei præsidio essent, septum in itinere Turcarum equitatus magno impetu est aggressus numero amplius sexcenti: quibuscum Nauplii equites fortissime pugnantes maiorem eorum partem interfecerunt: reliquos fugæ mandarunt, paucis ex suis desideratis, uulneratis paulo pluribus. Contarenus autem cum Græcis equitibus quingentis petẽte Ferdinando in eius regnum à Senatu præmissus ubi Suessam uenit; seq; cum Federico regis patruo, qui Suessæ erat, coniunxit: oppida quatuor, quæ à Gallis tenebantur, se uti dederent cõpulit. idem cum ad Gallutianos tentandos cum tercentis equitibus se contulisset; Galli autem, ut eos tuerentur, pluribus ex locis manu coacta impetum in illum fecissent; fortiter pugnans eos sustinuit, prælioq; non intermisso interfectis compluribus in fugam uertit, oppidumq; cepit. idem etiam paulo post eodem equitum numero in insidiis se occultans, præmissis Frangetium, quo in oppidulo erant Galli, paucis ex suis, qui discurrerent, Gallos paucitatem illorum suam prædã opinantes, insecutosq;, ubi ad insidias peruenerunt, euolans incitatis in eos equis, cum multo illi plures essent, tamen fudit non paruo eorum interfecto numero, atque capto. interim imperatore cum reliquo exercitu aduentante, Philippum Rubeum Guidi filium per syluam Casinatem sua cum equitum turma temere uadentem Ioannes Iuliani Cardinalis frater magna equitum, multo maiore militum manu clamore sublato excepit: quibus cum Rubeus diu pugnans paucis, ex suis interfectis, atque captis, sarcinariis iumentis aliquot amissis, ad imperatorem se recepit. quod tamen detrimentum Contarenus facile sarciit. nam cum Ferdinandi missu excursionem in Seuerinatum fines usque ad ipsorum oppidi muros, atque portas fecisset: quo in oppido esse Virginium Vrsinum, atque Vitellios ab exploratoribus cognouerat: neque quisquam egredi ausus ei se obuiam ostendisset: rediens Troianum Sabellum cum equitibus cataphractis quinquaginta se ad il

los conferentem in itinere deprehensum fudit, parte plus equitum media tum interfecta, tum capta. paulo autem post cum Gallorum exercitus timore; qui erat equitum cataphractorum ad octingentos, leuis armaturæ ad quingentos, militum Heluetiorum ad quatuor millia; rex in oppidum Foliam se cum suo exercitu contulisset, præsertim quo̓d illis diebus Galli septingẽtos milites Germanos, qui in Rhetis conscripti ad illum se conferebant, interceptos male habuerant; seq; oppidi muro Gallis obsidentibus tueretur: Contarenus, qui cum illo erat, apud eũ questus, non esse æquum Græcos equites mœnibus inclusos cõtineri; petiit, uti se emitteret. qua impetrata re, Gallos sæpe lacessendo, sæpe imparatos aggrediendo, sæpe in uigiliis noctem totam continendo, nonnunquam male mulctando, obsidionem relinquere, ac longius recedere, se seq; in tutum recipere coegit. neque multo post imperator Gallis alio̓ conuersis Valacam oppidum cingens, murorum parte tormentis diruta, scalisq; positis ui captum diripuit, interfectis, qui in oppido erant, omnibus: cum milites nec mulieribus, nec infantibus pepercissent: propterea quo̓d ea in oppugnatione centum ex imperatoris exercitu fortes uiros hostes, oppidaniq; interfecerant. eodem impetu imperator multa eius regionis oppida breui ad deditionem compulit. Galli Canusium aggressi, cum ab oppidanis quinquaginta auri libras accepissent, ne oppidum diriperent, né ue ingrederentur: tamen Heluetiis militibus irrumpentibus cædes ingens facta, oppidumq; direptum est. in ea uero regione, quam Basilicam appellant, trium oppidorum populi per se se Gallos, à quibus regebantur, occiderunt; seq; regi dediderunt. Contarenus & ipse multa cum præda per Seuerinatum fines ad exercitum se referens, magnam hostium manum oppido egressam, secumq; cõgressam disiecit, militibus equitibusq; septuaginta interfectis, captis nonaginta. tum Consaluus Hispanæ classis præfectus, uir magni animi, egregiæq; uirtutis, in Calabris egressus Crotonẽ, quod fugato pridem rege ad Gallos oppidum redierat, ui cepit: Gallosq;, quiq; eorum erant partium, iusto prælio fudit, interfectis centurionibus, præfectisq; equitum septẽ, militibus, & equitibus ducentis, captis egregii nominis plus uiginti, equis

militaribus, sarcinariisq; quadringentis. iis diebus naues longæ sex ex classe reip. quæ in portu Neapolitano erat, Genuam sunt ire iussæ: rumor enim inualuerat, Carolo regi classem in Galliæ prouinciæ portubus comparari: ut, quæ à Gallis administrarentur, inspicerent; &, si possent, impedirent; nauesq; incenderent. hæc dum sic agitarentur; diuersisq; in locis dispari etiam euentu belli, meliore tamen quàm antea fortuna Ferdinandi regnũ cædibus, & rapinis arderet: Galli ex euentu rerum timidiores aliquanto facti, Telam; quod à Venusia oppidum duodecim millia passus abest; non magna spe eius potiundi cum eorum duce aggressi oppidanos certis conditionibus se dedentes fide fracta ingressi diripuerunt. id intelligens Ferdinandus Contarenum eò præmisit: qui Gallorum partem prope oppidum repertam in fugam, atque intra muros compulit, equitibus cataphractis plus triginta captis. eum subsecutus rex mille ad oppidum passus loco tuto castra posuit. eodem Cõsaluus è Calabris cum ea, quam habebat, manu; Guidus Vbaldus Metaurẽsium dux, quem Senatus, fœderatiq; auxilio regi submiserant, è Brutiis uenerunt. aucto exercitu apud Telam rex cum esset; ad molas frumentarias corrumpendas, quibus oppidani utebantur, itineraq; duo intercludenda Consalui milites, qui tragulis utebantur, misit; cum paulo ante Contarenum Venusiam misisset, ueritus ne inde hostibus, quorum erat in potestate oppidum, auxilia mitterentur, commeatusq; subministraretur. relinquebatur hostibus iter unum montanum: quo itinere commeatus in iumentis subuehi poterat. idq; magnis adhibitis præsidiis cum fieret; Cõtarenus congressus præsidium dissipauit; commeatumq; cum iumentis omnibus interceptum abduxit. posteroq; die, centum ex suis uti Venusiam adcurrerent, imperauit. ii præda facta sub oppidi muris cum esent; oppidani autem milites tercentum cum paucis equitibus egressi recuperandæ prædæ spe prælium commisissent: ex illis octaginta occiderunt, captiuosq; complures fecerunt: ex quibus erat Fundos obtinens. Eo tempore Antonio primum anno superiore propter ualetudinem à clase reip. quæ Neapolim mittebatur, remoto, deinde domum reuocato, Malchio Triuisanus ei suffectus cum nauibus longis aliquot Corcyra in

ra in Apuliam traiecit: atque in Calabros contendens, cum reliqua classe, quam ad se uocauerat, coniunctus, complura in littore, aut uicina mari oppida regis imperium recipere coegit. demum Paulam ueniens; cum oppidani missis ad eos, qui oppidum regi peterent, deditionem renuissent; ille autem ad oppugnationem se comparauisset; uelletq; muro succedere: mulieres passis crinibus porta cum infantibus egressæ ad illius se nauem plorantes, ac pacem petentes profuderunt. quibus commotus milites continuit: oppidumq; Paulam in regis fidem omnibus incolumibus oppidanis recepit. Ferdinandus; quo ad Telá Gallos diligentius obsideret, omnemq; iis cómeatus facultatem eriperet; castra propius oppidum admoueri mandauerat. ea re Gallis enunciata, magnum calonum & lixarum numerum, equitesq; cataphractos, qui eis præsidio essent, centum quinquaginta, leuis armaturæ, qui sagittis utebantur, alteros totidem celeriter portis emiserunt: uti ex uicinis oppido uillis, uicisq;, quidquid possent, pabuli colligerent, atque in oppidum comportarent: reliquũ omne succenderent; ne hostes eo uti possent. Imperator ea de re certior factus, cũ Philippo Rubeo, equitibusq; Italis leuis armaturæ, quos circũ se habere consueuerat, celeriter insecutus, prælio cum Gallis acriter commisso, cædeq; facta refugere illos in oppidum compulit. quibus pulsis, castrisq; regiis propè oppidum positis; cum Galli commeatu laborarent; diesq; complures sine spe leuandæ inopiæ se continuissent; equitibus præterea, & militibus stipendium deberetur; neque pecunia suppeteret: missis ultro citroq; internunciis, ipsoq; duce cum rege ad colloquium admisso, tertiodecimo Calédas Sextiles pacti sunt: uti, si auxilia intra mensem ab rege Carolo ad se se non mitterentur; quibus auxiliis exire oppido, atque in aperto consistere audeant; regno Neapolitano cederent, exceptis oppidis Venusia, Gaeta, Tarento: ipsis interim ab rege commeatus copia fieret: cedentibus autem rex suum præsidium adiungeret; quo Puteolos accedere, nauesq; in Galliam traiecturi cõscendere tuto possent. eiusq; rei cum ipsi obsides regi dedissent; legatum Venetum, quem cum Ferdinando esse intellexerant, ab rege adhiberi uoluerunt; qui eis ita fore, uti conuenerat, reip. nomine spõ

ſor eſſet. Iis ſcriptis, firmatiſq; conditionibus, Gallorum dux regi eſt pollicitus; ſi ſibi centum auri libras mutuo det; quibus ſtipendia, quæ debet, exercitui perſoluat; ſe ſe triduo ceſſurum; oppidumq; traditurum. accepta rex conditione quinquaginta ei libras numerari ſtatim iuſſit: reliquas alteras quinquaginta Heluetiis militibus; quibus debebantur; quoſq; ſacramentum apud ſe dicere cupiebat; quæſtorem ſuum numeraturum recepit. illi à Gallis miſſi regi lubentes paruerunt; ad illumq; tranſierunt. Gallis oppido tradito abeuntibus rex imperatorem Venetum adiunxit: qui cum Græcis equitibus, reliquiſq; Italis leuis armaturæ curaret, ne quid eis in itinere noceretur. Contarenus febri permoleſta implicitus adeſſe ipſe non poterat: ex eaq; febri paucis poſt diebus eſt mortuus, uir ad bella gerenda, atque remp. armis illuſtrandam, ſi ei uita ſuppeditauiſſet, plane natus. cuius poſtea matri auri libra annua in uictum à Senatu conſtituta: duabus autem ſororibus alteræ dos auri libræ uiginti, alteræ in ſacrarum uirginum collegium ternæ libræ. poſtea cum rex Salernum, ac nonnulla alia ui, nonnulla conditionibus oppida, municipiaq; recepiſſet; aliqua etiam ſponte ad illum ſua rediiſſent; Vrſinos, Vitellios, qui ex Gallorum erant partibus, fugauiſſet, planeq; diſſipauiſſet; ipſe autem ſi qui reliqui eſſent in eius regno Galli, ab iis nihil ſibi magnopere uerendum exiſtimaret: Græcos equites; quorum opera egregia, & fideli fuerat uſus; quo minus ſumpti faceret, primos omnium miſſos fecit. paucis poſt diebus imperatori ualetudine tentato omni cum exercitu abeundi facultas data. Metaurenſium autem, & Piſaurenſium principes, Alexandriq; filium; quibus ſtipendium à fœderatis pendebatur; Proſperumq; Columnam, cum ſua quenque manu, nauesq; longas reip. decem, onerarias Hiſpanæ claſſis quamplures; tum Federicum patruum, qui præeſſet, Gaetam, quod Galli oppidum communierant, miſit. atque à Malchione triremes duæ Salernitanorum principi ſedibus patriis pulſo; quibus ille in Galliam prouinciam tranſmitteret; petente Ferdinando traditæ. acceperat etiam in urbe à Senatu Ferdinandus mutuas auri libras ſexaginta. iiſdem diebus Veſtini legatos de deditione ad Senatum miſerunt; neque ſunt recepti. cumq; in Calabris Ferdinãdi nauem

di nauem

di nauem onerariam Galli, qui illis in locis erant, pace facta Neapolim appulsuri conscendissent, nautæq; cursum eò dirigerent; illi nautis comprehensis nauem aliò conuertere cœperunt. sed cum magna cohorta tempestate malo infracto antennæ concidissent: nautis ad gubernaculum reuocatis, Neapolitano portu capto omnes in uincula coniecti sunt. Ferdinandus autem cũ grauiter ex intestinis in Vesuuio laboraret: episcopum Teani, quem habebat in custodia, securi uti percuterent, suis imperauit: addubitansq; eius rei ministros se se ægro dicto audientes non fuisse, episcopi caput in cubiculum ad se afferri iussit: quo inspecto quieuit. pauloq; post Neapolim allatus urgente ui morbi nonis Octobribus excessit è uita. cuius locum Federicus eo ipso die unà cũ Malchione Gaeta Neapolim approperans, à regni principibus suffectus tenuit. is regiis acceptis insignibus primũ omnium Salernitanorum principi abitum paranti auctor, ne discederet, fuit, regni præfectura, qui magistratus habetur amplissimus, ei tradita, filiaq; sua illius desponsa filio. reliquos deinde uiros, principes: qui cum Ferdinando dissidebant; propè omnes sibi amicos certis conditionibus, atque muneribus reddidit. Nondum autem iis confectis rebus, dum reginas Federicus inuiseret: unam, quæ patris; alteram, quæ fratris filii uxor fuerat. Bissinianorum principis, qui unà cum plerisque in procubiculo regem operiebatur, famulus gladio districto herum percussit geminatis ter ictibus interficere illum cupiens. comprehensus, quæstione habita dixit; id efficere, quod fecisset, se in animo annos tresdecim habuisse, propterea, quòd princeps suam olim sororem uiolauisset: antea patrandi facinoris occasionem idoneam sibi nullam datam: tunc rem ad exitum producere uel certo uitæ suæ periculo uoluisse. Paucis post diebus Federicus Malchione omni cum classe dimisso suum Gaetam exercitum adduxit: ac parte suburbiorum, & montis capta tormenta muralia ad portum conuersa collocauit: ut naues, quas habebant Galli, collabefaceret, atque deprimeret. quod quidem illi ueriti ea se conditione dediderunt; si rex eos suis cum rebus omnibus mari discedere permitteret. itaque tribus onerariis conscensis nauibus, oppido tradito, non multis ante brumam diebus sunt profecti.

Accidit autem, ut nauis ea, in qua erat Gaetæ magiſtratus cum militibus trecentis, magno aduerſo impellente uento Terracinæ iniecta littori cum uectoribus perierit. Tarentini uero: qui ad eam diem Gallorum fidem ſecuti in magna rerum omnium inopia, magniſq; in difficultatibus uerſabantur, Cæſare Ferdinandi fratre notho & terreſtribus obſidente oppidum copiis, & mari nauibus longis tribus commeatus importari prohibente: præſertim, quòd ſiquid antea in uillis aut frumenti, aut pabuli circa oppidum fuerat, eo ne hoſtes potirentur, tectis incenſis corruperant ipſi: Ferdinandi morte cognita, concilio coacto quid agẽdum ſibi eſſet, inter ſe quærebant. ea re longis diſceptationibus agitata, ac tribus dictis ſententiis; una ut Federico altera ut regi Turcarum, tertia ut Venetæ reip. oppidum traderent: legem tandem magno ſtudio tulerunt; ut Senatus fidei, & pietati ſe ſe committerent. itaque inſigni reip. ſublato literas ad Aloiſium Lauredanum præfectum Monopolitanorum dederunt orantes uti ſe reciperet. literæ Aloiſii ea de re ad Senatum perlatæ, alteroq; poſt eas literas die legati Tarentinorum cum eiſdem mandatis Venetias aduecti, eius rei expectatione ciuitatem erexerũt. atque illis quidem hoſpitium publice datum eſt. Patres uocati complures dies ſententiis dicendis cõſumpſerunt: quarum pars non eſſe Tarentinos recipiendos; propterea quod in fœdere caput erat, ne deditítios rege non permittẽte ciuitas acciperet: pars recipiendos cenſebant; ne obſtinatis in Neapolitanos reges animis Tarentini regi Turcarum ſe ſe dederent. quod ſi fieret: nõ illis modo nationibus, Federicoq; imprimis; ſed toti etiam Italiæ pernitioſum futurum. nullum Senatui cum Federico fœdus Ferdinando mortuo. quod tamen ſi eſſet: præſtare id uno in capite negligi; quàm permittere oppidum natura munitiſſimum, atque ad exercitus in Italiam tranſportandos, claſſeſq; continendas oportuniſſimum inimico Italis omnibus regi, atque bellicoſiſſimo attribui. uicere demum, quæ neutra earum probata, Tarentum ciuem Venetum mitti oportere, ſententiæ cenſuerũt: qui auctoritate reip. Federico ciuitatem conciliaret, commeatumq; ſufficeret. itaque Andreas Zancanius, Senatorum ſuffragiis, legatus eſt ad Tarentinos lectus. atque is ante quam nauem conſcenderet

deret

deret; Alexandri, atque Hispaniæ regum legati, itemq; Ludoui ci principem & patres adierunt; eosq;, ne se in causam Tarenti norum insinuarent, ne'ue quid agerent, monuerunt. quorum in tellecta uoluntate; ne laborem cum inuidia patres sumerēt; Andreas Senatusconsulto retentus, neque postea missus est. atque illis diebus Ludouici ad Alexandrū scriptas literas Vrsini propè urbem interceperant: quibus literis Ludouicus ab Alexandro petebat; uti patres commonefaceret, à Tarentinis recipiendis abstinerent: ne'ue eos augere suas opes, suamq; potentiam nimium quantum iam auctam, permitteret. eas illi Senatui literas miserunt: ut quo esset in ipsos animo Ludouicus, patres inspicerent: qui tantis à rep. tamq; illustribus affectus beneficiis, à suis tamen moribus non recederet. Zancanio retento patres, quod cum Tarentinorum ciuitate illo misso facere decreuerant: id cum eorum legatis ipsimet sunt aggressi; ut illos Federico per eius legatum conciliarent. quod quidem perfecerunt: sponsoresq; Tarentinis fuerunt, regem illos in eum quo antea erant, statum restituturum; neque quidquam, propterea quòd à regibus Neapolitanis desciuissent, ciuitati succensurum. quibus constitutis rebus Georgium Frācum Senatus scribam, unà cum legatis reuertentibus Tarentum miserunt, earum rerum firmandarum causa: annusq; insequens iam inierat. Illi autem intellecta oratorum suorum literis de se se regi pacandis Senatus uoluntate: pridie quam is Tarentum appelleret, aliquanto minus bonis conditionibus, quam illæ erant, de quibus transegerat Senatus; se Federico dediderunt. eum exitum Tarentinorum obfirmatio habuit. iamq; in urbe aduenarum contagione, inuectioneq; syderum morbus peratrox initium acceperat is, qui est Gallicus appellatus: quo genitalibus ante omnia plerunque uitiatis, corpus doloribus afficiebatur. deinde pustulæ, maculæq; prodibant cū in membris reliquis, tum magnopere in capite, facieq;: ac sæpe tumores, & tanquam tubera primum subdura, post etiam saniosa exoriebantur. itaque multi diu uexati membrorum propè omnium doloribus, deformatiq; tuberculis, & ulceribus, ut uix agnoscerentur, miserabiliter interibant. neque quorum medicamentorum pestilentia indigeret noua, insolensq; sciri poterat.

quamobrem annos complures omnibus in reip. municipiis, & finibus licēter peruagata magnum hominum numerum absum psit; fœdauit multo maximum. sed quoniam eo de morbo Fracastoriani libri tres heroicis uersibus multa cum dignitate, uenustateq; conscripti uulgo in manibus habentur; nihil nos quidem attinet hæc scribentes commorari: præsertim quod eius acerbitas, & uis multo nunc iam remissior, tolerabiliorq; facta; uel inuentis ad ea mala perfugiis, opibusq;, uel cœlo minus in dies sæuiente, plane deferbuit. uerum ad Pisanum bellum, de quo superius dicere cœpimus, reuertamur. quod tamen ipsum impeditum magis, & diuturnum, uariumq;, cum impensæ plurimæ, atque multiplicis; quam usui, aut gloriæ ciuitati fuit. quanquam eius quidem rei culpam omnem Ludouici æmulatio, atque perfidia sustinuit: quæ tamen culpa uno ab illo fonte deriuata paulo post in ipsius caput redundauit. Magnum enim hostem nactus; cum resp. sæpius ab illo lacessita, & prodita hominis infidelissimi, atque arrogantissimi societatem semel renuisset; regno expulsus, deinde etiam captus, turpissima in custodia uitam reliquit. adductis Pisas reip. auxiliis equitatus grauioris, leuiorisq; armaturæ per Ludouici fines; qui & ipse suos equites, multo tamen pauciores eodem miserat; tum per Lucensium: quos susce pti à tribus maximis Italiæ populis communi consilio belli fama compulerat, nihil ut eis esse negandum existimarent: conscripti Pisis reip. pecunia milites plus mille; quos ex Vmbria, & Piceno, & Corsica prædæ, atque stipendii spes euocauerat, ad eos, qui Genua uenerant milites adiunguntur. itaque spei bonæ plena ciuitas suis, sociorumq; copiis ad uicum, qui Pisanus appellatur, eratq; in ipsius potestate, hostium equitatum cæde facta in fugā uertit captis compluribus. Milites, qui tūc ab equitibus tria millia passus aberant, cum suis præsto esse non possent, quod inter se, equitesq; interpositum hostem uidebant; eius aduentu non expectato raptim, temereq;, quo cuiq; uisum est, fuga comparata sibimet consuluerunt. Paucis autē post diebus eodem ex municipio emissos pabulatores hostium est manus parua ex insidiis consecuta: ad quos cum ii, qui erant in municipio, equites cataphracti sexaginta, leuiter armati centum, milites minus trecē-

ti, auxilio accurrissent: reliqui se hostes ostenderũt, impetumq; in eos fecerunt, equites utriusque armaturæ quingenti quinquaginta, milites ad duo millia. illi se paulatim referentes ad eius loci pontem constiterunt: fortiterq; pugnantes; cum aliquot ex suis amisissent, aliquot etiam capti essent; se tamen loco non mouebant, uulneraq;, & cædes inferebant. quo in certamine Franciscus Siccus hostium præfectus accepto uulnere prælio excessit: pauloq; post est mortuus. eo cedente finis est pugnæ factus. atq; illa quidem in pugna Veneti cum ad Lucium Maluetium Bononiensem Ludouici legatum, qui non longe aberat, misissent, uti sibi auxilio confestim ueniret; prandere se prius uelle respõdit. is; quòd ex eiusmodi ludibrio responsi, nec allato celeriter auxilio omnium se uocibus culpari sentiebat; honoris sui causa Pontem sacci castellum Florentinorum noctu adortus, scalisq; ad murum positis cepit: cum tamen eo in castello esset Antonii Martiani filius adolescens cum equitibus cataphractis sexaginta; quorum pars in Lucii potestatem uenit. atque illud quidem castellum Florentini decimo post die, quàm est captum, iisdem propè artibus recuperauerunt, eucstigioq; diruerunt. ita utrisque hæc, atque consimilia multa conantibus, aliquot mẽses abierunt; cum, utri eorum superiores in bello essent, constaret satis nulli. interim cum Pisani commeatus inopia propter anni tempus laborarent; idq; patribus significauissent: Senatus ad suum statim hominem, qui erat Genuæ, traiecta pecunia imperauit; uti frumenta coemeret, Pisasq; transmitteret. qui cum Senatui celeritate adhibita paruisset: annona subleuata reip. munere ciuitatẽ recreauit. Senatus ubi ea manu, quam Pisas miserat, quamq; ibi, atque Genuæ conscripserat, æstatis parte iam præterita parũ se proficere animaduertit: quingentos equites Græcos Iustiniano Mauroceno præfecto Pisas mittendos decreuit. is ante medium Quintilem mensem omni cum equitatu eò se contulit. tum autem; quòd erat iam antea in Alexandri, & Ludouici, & reip. militia Ioannes Bentiuolus; pro sua parte misso ad illum stipendio Senatus, cum etiam Alexander misisset, uti se ad Pisanum bellum compararet, imperauit: simul ab Ludouico petiit, suam Ioanni partem itidem mitteret. id ille negare cum nõ pos-

set; se facturum recepit: neque misit tamen. quinetiam, ne ulla conditione proposita proficisceretur, clam ab eo impetrasse illũ nemo non credidit. nam Ioannes multa quotidie causari: multa temere ab Senatu petere: denique diem de die ducere: ut quilibet scire posset illudi Senatum callidis, & propinquis ab hominibus Ludouico, & Ioanne. duxerat autem Hannibal Ioannis filius in matrimonium unam ex Herculis Atestini filiis notham: altera, ut ante dictum est, Ludouico nupserat. itaque eam affinitatem etiam animis ad improbitatem mutuis, paribusq; conglutinabant. qua in mora illud accidit; ut Hercules eam equitum, militumq; manum, quam tuendo regno habere consueuerat, propè omnem cum præfectis dimitteret. missi euestigio Florentiam militatum abierunt: ne cui dubium fieret, qua hæc mente, quóue consilio essent instituta. sed & illud Senatuscõsultum factum est: ut præfectis tribus, qui erant Pisis, equitum numerus augeretur: Iacoboq; Tarsiæ, qui Rauennæ erat, pecunia subministraretur ad milites in Fauentinis finibus conscribendos mille: quibus cum Pisas accederet, cæterisquoque militibus, qui reip. stipendium mererent, eo bello imperaturus. tum missi Pisas præfecti equitum cum sua quisque turma quatuor. iis imperatis rebus, ac propè etiam confectis, Heluetii quadringenti, quos Ludouicus Pisas miserat, domum discesserunt; cum dicerent sibi stipendium non subministrari. reliquæ deinde Ludouici copiæ, præfectiq; paucorum dierum spatio sigillatim abeuntes idem fecerunt Lucio excepto: qui quidem consilia cæterorum cognoscendi, atque impediendi belli causa cum paucis equitibus remãsit. ita, quod initio de communi sociorum sententia Ludouicus sumpserat, ut Pisas unà cum reliquis tueretur; id priuato consilio reiecit, furtim in medii feruore belli se se subtrahens. sed antequam Heluetii, & reliquæ Ludouici copiæ discessissent: propterea quòd multo plus oneris, & uastitatis ciuitati, quàm aut præsidii, aut emolumenti afferebant; uidebaturq; id unum Lucio deliberatum esse, ut Pisanos conterendo, & maleficiis euerteret; ciuitas ad patres misit: se se ulterius Ludouici auxilia perpeti, sustinereq; non posse: uelle, ac decreuisse, uni Senatui se addicere, uexillaq; reip. subtollere: rogare, ut eorum uoluntate id sibi

te id sibi

te id sibi facere liceret. Patres Pisanis collaudatis, quòd eo erga remp. studio, ea mente essent; aliud posse tempus accidere dixerunt; cum id & illi tuto facere, & ipsi eis permittere uti facerent, iure possent. nunc uero illud curarent; ut liberi per eorum fidē essent, qui pepigerunt: se in eo suas partes omni diligentia præstaturos: bonoq; animo eos esse iussos dimiserunt. Naues interea reip. longæ sex Neapoli in Liguriam, atque in Galliam prouinciam missæ cum nihil earum rerum, quarum causa ierant, reperissent; conuersæ ad eas naues Florentinorum insectandas; à quibus ne frumenta, ne'ue reliqui commeatus supportari Pisas possent, magnum impedimentum afferebatur; plurimo usui ea in re fuerunt. quibus quidem nauibus aliæ naues longæ complures additæ eundem sanè usum, atque operam reip. præstiterunt, hostium nauibus, commeatibusq;, qui Triturritam inuehebantur, deinde in eorum castra comportabantur, sæpe disiectis, fugatisq;, sæpe captis. Neque tunc terrestres reip. copiæ in cessatione fuerunt. sed & castella hostium aliquot sunt ab iis capta: & legatus eorum Petrus Capo interfectus: & prælia nonnulla secundiora facta. quo etiam tempore Pisani Librafactæ castellum ipsorum, quod ab eisdem Gallis, qui arcem Pisanam restituerant, etiam nunc obtinebatur, auri libris triginta præfecto traditis magna hostium inuidia recuperauerunt. omnibus autem ex utilitatibus, quas quidem classis, exercitusq; reip. in medium eius belli contulit, eæ crebriores, neque postremæ fuerunt; quæ ab Græcis sunt equitibus profectæ. nam & prædæ sæpe ingentes abactæ ab illis sunt: & plurimi commeatus intercepti: & hostium turbata eorum audacia, atque celeritate cōsilia: quodq; magis mirum uidebatur, castella quoque ab iis nonnulla capta: cædes uero pluribus locis factæ: ut laudari, & bene de rep. meriti existimari iure possent. Dum hæc ad Pisas geruntur; è Gallia transalpina nuncii uenerunt, ab rege Carolo reditum in Italiam magno studio comparari: ipsum paucis diebus ad Lugdunum fore: in uia quidem certe iam esse. quamobrem Ludouicus à Senatu quæsiuit; uellet'ne, si Carolus urgeat, sibi exercitum, & auxilia mittere: nam se promeritum, ne quam sui curā resp. sumeret, probe intelligebat. Senatus ei respondit: tametsi

Pisano bello implicita ciuitas esset: cui bello quanto studio, quantisq; impensis opus sit, sciret ipse omnium optime: tamen se in eo tuendo non defuturum. simul Marcum Beatianum ad Heluetios misit; qui eis ab rep. stipendium polliceretur; ne ad Carolum se conuerterent. pauloq; post cum Triultius Gallorũ manum secum ducens traiectis alpibus Astam uenisset; Ludouicus ad Senatum misit; uideri sibi optimum esse, Maximilianum regem suo, & Alexandri, & reip. stipendio in Italiam accersiri: ut sit, qui regem Carolum & auctoritate sua deterrere, ne alpes traiiciat; &, si traiecerit, suis, & sociorum opibus, & copiis comprimere facile possit: eiusq; se rei iam apud illum initia & fundamenta iecisse per legatos suos; à qua, ut uidetur, non abhorreat. ea agitata re de Alexandri, & Hispaniæ regum legati sententia celeriter à patribus, sextodecimo Calendas Iunias Senatus decreuit Maximilianum accersiri oportere: cui sit in trium mensium stipendia; tot enim menses satis fore; à rep. quadringentæ auri atque octoginta libræ, à Ludouico alteræ totidem, ab Alexandro parte dimidia pauciores: ducatq; is Heluetiorum secum militum quatuor millia: quibus ipse stipendium numeret singulis mensibus libras auri centum uiginti. ea cum lege, mandatisq; Franciscum Foscarum legatum Senatus ad illum misit. quæ quidem lex eo festinantius est lata, quòd literæ ad Senatum uenerant: Heluetiis; qui se profitebantur nihil eorum, quæ uellet Carolus, esse facturos; nisi prius reliqua, quæ debeat, quæq; permagna sint, eis persoluat; iam ab rege quingentas auri libras esse curatas: quod tamen, ut postea cognitum est, falsum fuit. Beatianus ad Heluetios missus effecit, ut tres eorum pagi reip. sacramentum dicerent: stipendiumq; eis dedit. Maximilianus accepta à patribus pecunia in fines regni sui uenit Comensem agrum uersus. eum Ludouicus cum uxore Beatrice obuiam profectus excepit: pransiq; unà uenatum secum duxerunt. qua commotus fama Aloisius dux Genabensium Astam oppidum communiuit, ueritus Maximilianum eò primum omnium suas copias adducturum. ille autem; ut Philippo filio Belgarum regi ad se uenienti sui conueniendi potestatem faceret; etiam interius in alpes reuersus suspicionem multis attulit se se amplius in Italiam

non

non uenturum . atque illis ipsis diebus Henricus Britanniæ rex inter fœderatos est receptus : missiq; ad Maximilianũ legati duo, Antonius Grimanus, Marcus Antonius Maurocenus ; qui uenientem exciperent . Maximilianus conuento filio rediens Comum, quò ei præsto Ludouicus fuit, deinde in agrum Mediolanensem ad Vigeuenũ uenit . ibi cum esset ; literas ad Pisanos dedit ; uelle se suum hominem, qui eis consuleret, ciuitatemq; regeret, eò mittere . ciuitas ad ea respondit ; unum se ab eius initio belli semper optauisse, diligentissimeq; curauisse ; ut in libertate, qua permultos annos caruerant, quamq; Dii eis reddiderant, permanerent : si eius præfectum recipiant ; contrariam rem suis studiis facturos, sibiq; ipsos dominum imposituros : se uero non consiliorum indigere, sed auxilii . itaque cum paulo post Maximilianus illum ipsum præfectum ad eos misisset ; non est receptus . interim cum de aduentu Caroli rumor, nunciiq; refrixissent ; Ludouici suasu, qui omnino nihil eorum, quæ impedire paulum modo possent, ne Pisæ sub reip . ditionem redigerentur, prætermittebat ; Senatu non abnuente Maximilianus statuit Pisas accedere ; ut ei bello finem imponeret . itaque Dertonam est profectus cum equitibus, quos secum duxerat, trecentis, militibus Heluetiis duobus millibus, equitibus Ludouici mille. Dertonæ res huiusmodi accidit . Legatis Florẽtinorum duobus, qui ad Maximilianum uenerant, in uia forte obuiis legati Veneti salutem dixerunt . illi eis ne uerbum quidem unum reddiderunt : sed illiberali contumacia ire perrexerunt . postridie autẽ eius diei iterum obuii cum de uia legatis reip . non cederent, arrogantiusq; in eos cum suo comitatu propè conglobarentur : Maurocenus ; cui quidẽ præclara, atque mirifica faciei dignitas cum uasta mẽbrorum magnitudine inerat ; alterũ illorũ ita repulit, ut in luto prouolueretur, disce cedere te maioribus pronuncians. A' Dertona Genuam Maximilianus profectus arcem oppidi sibi tradi postulauit . ea non tradita, postridie eius diei oppido egressus in suburbio paranda classe complures se dies continuit . nonis autem Octobribus omni cum sua copia conscendens nauibus longis reip . octo, Genuensium duabus, onerariis item decem, quas Genuæ armari, atque instrui curauerat, ad-

uersa tempestate, quod in onerariis tunc erat, paulisper est iactatus: post à Dominico Mari petro præfecto classis Venetæ receptus, cum dies aliquot in mari, portubusq; consumpsisset; Arni fluminis hostium ingressus nauicula cum eodem præfecto, prioreq; legato reip. (nam recentiores affecti ualetudine domum abierant) Pisas appulit. ibi explorato loci situ, concilio legatorum, & præfectorum, & ciuitatis coacto, Triturritæ arcem; quæ mari undique alluitur, & ponte sublicio littori coniungebatur, eratq; hostibus oportunissima; quod ea una omnes maritimi Pisanorum conatus, & rei frumentariæ administratio magnopere impediebatur, oppugnare instituit. itaque legatis reip. qui exercitui præerant, iussis in diuersas partes equitatum mittere, ut hostes aliis in rebus occupati morarentur; milites Heluetios trecentos è nauibus cum tormentis, & præfectis suis principibus egressos occupare eum collem, qui è regione arcis est, imperat; ædiculamq; in colle positam capere: ne auxilia iis, qui in uico, atque in arce sint, quod erat illac transeundum, ab hostibus submitti possint. qua re animaduersa Triturritani portis emissi animo ædiculæ præripiendæ in collem euolant. prælium committitur; cædesq; utrinque fit. tum præfectus classis milites è nauibus, remigesq; auxilio laborantibus submittit. ab iis hostes repelluntur. ipsi, & Heluetii fugatis hostibus ad naues reuertuntur. hostes postea eam ædiculam diruerunt. interim naues aliquot è longinquo uisæ sunt eo cursum tendere: ad quas suis cum triremibus præfectus; ut unde, aut cur uenirent, scire posset; & si hostiles essent, ipse eas adoriretur; statuit accedere. naues enim onerariæ, quod uentus erat aduersus, commouere se non poterant. Maximilianus eius consilio comprobato triremes & ipse conscendit. cum ad naues præfectus appropinquasset; quæ quidem erant sex, omnesq; Gallicæ, ac plenæ commeatus, & armatorum militum à legatis Florentinis Caroli permissu in Gallia prouincia conscriptorum: eas aggredi non est ausus: quarum una erat amphorarum supra mille ducentarum capax: reliquæ plus minus quadringentarum. itaque sine molestia cursum tenentes ad Triturritam iactis anchoris constiterunt. sequebatur magno eas interuallo nauis una reliqua longa, uerum non ita uelox; remigioq;

gioq; habilis, ut triremes sunt; sed altior, latiorq;, ac magno ad bellum usui, amphorarum circiter sexcentarum: ad quam præfectus omnibus cum triremibus contendens, eamq; assecutus; ubi se, qui in naui erant, milites septuaginta uelle defendere cœperunt; tormentis æneis pilas ferreas in eos magni pōderis emitti è triremibus imperauit. quorum terrifico strepitu audito, conspectisq; ignibus Maximilianus sua cum triremi abiit. eum aliæ quatuor triremes sunt subsecutæ. præfectus cum reliquis in nauem Gallicam facto impetu eam cepit: qua in naui erat frumenti magnus numerus. id nauis hostium maior, quæ in portu iam erat, conspicata, uento paulisper conuerso sublatis anchoris, ut auxilio sociæ naui esset, uela ad naues Venetas fecit. sed præfectus nauem captam remulco breuiorem in aquā abstraxit: quam illa terra tacta assequi non potuit. Venerat interim Pisas Hannibal Bentiuolus patris loco cum equitibus septingentis, & militibus ducentis. eum Lucius ueritus, quòd erat ex aduersa factione, abiit: neque postea Pisis fuit. is igitur Hannibal, copiæq; reliquæ Venetorum omnes cum legatis instructo exercitu se se ad Triturritam contulerunt: in itinere castellum unum ui ceperūt: alia se duo sponte dediderunt. exercitus castris positis ubi arcē obsidere, ac concutere tormentis cepit; ii sunt imbres consecuti, ut Maximilianus obsidionem reliquerit. itaque suis cū equitibus quingentis, militibus mille trecentis ad uicum Pisanum profectus est. inde propè subiratior, seq; deceptum dictitās, nullo loco cōmoratus Ticinum, pauloq; post suum in regnū rediit. at domi; ut, more, institutoq; maiorum, ciuibus ædium suarum incendio damna perpessis publice subministraretur, quo facilius amissa restituerent; Decemuiri legem tulerunt, ut Petri Molini filiis auri libras uiginti, Hieronymo & Marino Albertis quindecim, quibus utrisque ædes ad Cassiani, & Apollinaris cō flagrauerant; Andreæ Ripæ, cui suburbium in Muriano, alteras totidem; Veneriis, quibus domum cum taberna mercium Indicarum maxime celebri ad Bartholomæi ignis absumpserat, auri libras triginta Quinqueuirum sale procurādo magistratus daret. neque multo post onerariis nauibus duabus naufragio amissis Pilippo Bernardo, Aloisio Contareno, quorum illæ fue-

rant naues, auri libræ sexaginta æquis partibus Decemuirum itē lege ab eodem magistratu sunt curari iussæ ea conditione, si nauem alteram eorum uterque fabricandam reciperet. Florentini ea re elati, quòd Maximilianus, à quo sibi magnopere timuerāt, infecto negotio discesserat; castella complura, quæ à Pisanis tenebantur, aggressi, partim ui, partim se dedentia recuperauerunt. Legati Veneti exercitu distributo Pisanum ad uicum, & Cassinam, & Butrium, & Librafactæ municipia se in hyberna contulerunt. Græci equites centum, ut commeatus inopiam sub leuarent; quòd illis diebus naues Gallicæ quatuor Venetorum naues duas frumentarias Pisas conuehentes interceperant; hyemandi causa Rauennam profecti sunt insequente anno inito. aliquot etiam eorum, qui remanserant, ad hostes ob stipendia non soluta transierunt. quibus etiam diebus Fauentiæ arcis præfecto ægerrime ferente oppidum à reip. legato ita regi; ut sibi, quod antea consueuerat, magistratus creandi, pecuniam publicam auertendi, quidquid collibuisset patrandi facultas non esset; nouasq; res cum sui similibus moliente, ut legati ius, & maiestas impediretur; puero etiam delinito, & in suas partes traducto; Senatus ea intelligens literas ad legatum dedit: quibus literis legatus iubebatur, Hestori puero ciuitate adhibita denunciare: Senatum non ambitionis, aut dominationis causa ciuem suum Fauentiam misisse: sed, cum prius otii, & quietis cupiditate eius hostes, qui illum regno propè deiecerant, suis auxiliis repressisset; postea & ciuium precibus, & ipsius periculo permotū constanti eius, diuturnoq; rogatu id fecisse: ut esset, & qui oppidanis ius æquabiliter diceret; & quem eius inimici propter rēp. uererentur: ne is quotidie ob ætatis imbecillitatem, & hostium audaciam suo de regno periclitari cogeretur: illum etiam in suā militiam scripsisse; stipendio iuuisse, ornatumq; esse uoluisse; dignitate auxisse; sua beneuolentia, pietateq; fouisse: atque hæc illum ab Senatu omnia sine ullo fœnore, tanquam à patre filiū, impetrauisse; annumq; integrum his reip. muneribus, & liberalitate usum fuisse: nunc uero; quando non modo nulla gratia tātis officiis referatur; sed etiam legati iurisdictio impediatur; reip. auctoritas labefactetur; uelle Senatum, & legato iubere, ut sta-

tim decederet: fatuum porro eum esse, qui alteri suo cum dispé dio beneficium dat; quod ipse, cui datur, inuitus accipiat. iis literis palàm à legato recitatis, puer rogare illum lacrymans, obtestansq; cœpit, ne decederet: multiq; idem optimates frustra fecerunt. nam legatus nihilo secius decedens domum rediit. Inter hæc Carolus, Iuliano Genuæ, ac Sauonis ei deditionem pollicente, Alexandriæ, Dertonæq; Triultio, modo ipse reditum in Italiam apparet; Lugdunum uenit. quibus intellectis rebus fœderati trium millium militū numerum in Liguria celeriter conscripserunt: eosq; per arces oppidorum & castella distribuerunt: & Ioannem Aloisium Fliscum aduersæ factionis, hominem magna auctoritate; qui tum Genua exulabat, resq; nouas moliebatur; ciuitati restitutum, communi stipendio ei tradito, ut quiesceret effecerunt. Crebrescente uero iterum fama, Carolum ad Lugdunum magnos exercitus cogere, Senatus decreuit, ut trecenti equites cataphracti Ludouici auxilio mitterentur: principisq; collegium ciuem legeret; qui eis quæstor, & legatus esset. Patres Vincentium Valerium legerunt. pauloq; post equites leuis armaturæ alteri totidem Mediolanum sunt à Senatu missi. Triultius cum eo, qué & secum è Gallia transalpina ducere, & in Salassis, ac Heluetiis cogere potuit, exercitu in Ludouici fines ingressus castella quinque haud paulum oportuna, communitaq; perceleriter cepit, expulso Ioanne Francisco Seuerinate Ludouici præfecto; qui ne primum quidem hostium impetum sustinuit. alia ex parte cum militibus sex millibus Asta Iulianus profectus Sauonem uersus, præmissis, qui eam ciuitatem pollicitationibus incitarent; cum nihil eo studio profecisset; itinere non intermisso illò uenit: atque in colle apud oppidum castra posuit. Iamq; Pisis Sauonem Senatus iussu uenerat classis præfectus cum triremibus reip. septé, onerariis nauibus Federici regis quatuor: ad quas utrasque Genuenses duas eiusdem generis addiderant. itaque Lucius, & Seuerinas legati, quos eodem Ludouicus miserat, sua cum manu, & cum equitibus Græcis, militibusq;, quos ex hybernis, & Pisano agro Genuam cōtendere Senatus iusserat, adiunctis classiariis prælio cum Iuliani copiis cōmisso, eas repulerunt. iis repulsis, submotisq;, (retro enim ces-

ferant) Nouium oppidum tormentis positis, ut se dederet, compulerunt. classis autem præfectus ea littora percurrēs naues magnas, paruasq; complures commeatu onustas; qui è prouincia cum Iuliano, quem quidem iam Galli oram illam tenere confidebant, tum Florentinis afferebatur; nauiculasq; longas militares aliquot paucis diebus cepit. Triultii autem rebus, successibusq; cognitis Senatus decreuit; ut Nicolaus Vrsinus, cui omnium reip. copiarum præfectura decreta erat; Bernardinus Mōtonius Mediolanum celeriter contenderent: imperatorq; Franciscus se compararet: ut, si opus esset, ipse quoque eò proficisceretur. legati etiam ad bellum Gallicū lecti Nicolaus Fuscarenus, Andreas Zancanius ire celeriter sunt iussi. tum centuriones militum, tribuniq; delectibus conscribendis, quibus uterentur, ad plura loca missi. ubi Vrsinus una cum altero legato Mediolanū uenit. nam Zancanius in itinere ad Cremam luxato pede restitit. Ludouicus edici frequenti foro iussit: quæ legati Veneti iussissent, mandauissent; iis uelle iubere se, ita omnes homines audientes esse, uti si ea ipsemet imperauisset. Triultio uero; cui, antequam exercitus reip. illuc accessisset, omnia secundiora fuerant; Vrsino, & Montonio, reliquisq; præfectis, & tribunis militum suas ei copias opponentibus, primo ad Castellatiū, quod municipium tormentis concutere instituerat, mille & quingentis Gallis ab equitatu reip. leuis armaturæ male habitis, non leue detrimentum est illatum. deinde cum prælio decertare nō auderet; paulatim se se retrahens, & castella Ludouici capta deserens, apud Astam octo millia passus castra posuit, & communiuit; ante tamen Bergomascio Ludouici castello de uia ei obuio, propterea quòd se dedere noluerat, ui capto, interfectisq; ad unum, qui in eo erant, omnibus. ex Veneto etiam, & Ludouici exercitu equites, & milites Montis alti municipium, quod à Nouaria tria millia passuum abest, expugnauerunt, simulq; diripuerunt, atque incenderunt. Saone autem, & Genua recte firmatis, cum Pisani commeatus inopia conflictarentur, propterea quòd classis reip. ab eorum littoribus abfuerat, Florentini suis nauibus frumenta in oppidum supportari prohibuerant; paucu losq; se dies sustinere posse ulterius significauissent: reip. classis

præfecto

præfecto cum triremibus quinque, nauigiis minutis frumentariis, quibus erat præsidio, supra quinquaginta è portu Veneris Pisas reuertenti, ex omni sua copia Florẽtini fortissimo quoque milite nauibus imposito Triturrita soluẽtes occurrerunt. naues erant eorum sex, quatuor biremes, una & ipsa longa, sed triremibus multo uastior, atque procerior, oneraria magna alia, militibus amplius sexcentis, tormentorum, atque missilium omni genere instructissimæ. ex iis ad impediendas frumentarias, ne Arni fluminis hostium ingredi possent, biremes miserunt: reliquæ duæ magnæ, ut in naues triremes impetum facerent, remis, uelisq; propellebantur. id præfectus conspicatus, triremem unã, cui maxime confidebat, commeatui præsidio reliquit: ipse cum reliquis prouectus; tametsi periculosum esse intelligebat cum tã magnis nauibus confligere; tamen, propterea quòd uidebat omnem eius belli fortunam in eo commeatu supportando consistere; ad eas conuersus citatis remigibus suæ nauis proram in longæ hostium latus magno animo imprimit. conflictu mutuo ambæ naues concutiuntur, & hostes manum ferream in præfecti nauem iaciunt, eamq; retinent. itaque omni telorum genere comminus acerrime utrinque pugnatur. sed de superiore loco hostium milites tela in Venetos adigentes facile eos uulnerabant. tũ pilas piceas igne succenso in triremem iaciebant. quæ res magnum incommodum præfecto attulit, transtris compluribus, & maiore uelo igne combustis: ut qui proximi pugnarent milites, remigesq; perterrerentur, atque animos, uirtutemq; remitterent. ueruntamen & reliquæ aderant, ut quæque poterat, triremes; & utranque nauem hostium uirtute magis, atque artificio gubernandi, celeritateq; remorum, quàm uiribus, & facultate lacessebant: & modo hac, modo illac concitatæ inferebantur. at nauis magna hostium pilas ferreas creberrimas tormẽtis in triremes iaciebat: &, si qua ei appropinquasset, saxa & tela insuper è carchesiis iaculabatur. pugnatum est acriter ab utrisque continenter horas fermè quatuor: cum interea nauigia commeatum conuehentia unius triremis præsidio, quæ biremes quatuor fortissime pugnando repulerat, hostium Arni fluminis capiunt uno tantummodo nauigio amisso: quod tamen sponte ad Triturritã

uela converterat. præfectus id, quod unum maxime cupiebat, assecutus, ut commeatum in tuto sisteret; nauibus hostium, magno & ipsis detrimento illato, uento adspirante se subtrahētibus, interfectis suæ nauis hominibus permultis, uulneratis centum uiginti, ex reliquis nauibus non paucis desideratis, uulneratis parte plurima, hostes discedentes, Triturritamq; conuersos reliquit. Terrestri autem itinere dum reip. milites, & Græci equites Pisa missi reuerterentur: Ceuæ oppidi; quod est supra Sauonē, atque in Gallorum partibus à regulis indigenis obtinebatur; fines ingressi eos percurrere cœperūt. ea intellecta re oppidani permoti cum militibus, quos habebant complures, armis captis ad eos contenderunt. quos illi excipientes uniuersos fuderunt: cōplures occiderunt: captiuos ducentos fecerunt. deinde ulterius progressi, cohortatiq; inter se in oppidi suburbia bipartito irrumpentes, præda, & cæde facta duabus ex partibus ignem intulerunt. Atque ea propè omnia tametsi ex Ludouici usu, & reip. uoluntate maxime tunc quidem cecidissent: tamē, propterea quòd illis ipsis diebus nuncii crebriores sunt allati, Carolum omnino aut ipsum in Italiam uenturum, aut magnos exercitus missurum; Senatus decreuit, ut imperator cū equitibus octingentis ad exercitum contenderet; copiæq; reip. omnes ad Padi ripas se se sisterent. delecti etiam centuriones decem militibus Brixiæ conscribendis mille, ad exercitumq; adducendis. ex Rhetis quoque trium millium militum numerus pusilla pecunia conscriptorum aduentare dictus est; ut Brixiæ solidum stipendium acciperet. Ea per populos opinione de Carolo, timoreq; crebrescente, Tristanus Saornianus è Fori Iulii principibus, Hieronymi frater, homo reip. amantissimus, Bernardum Bembum patrem meum Decemuirum magistrum adit. proponit habere se necessarium sibi hominem Epirotam, callidum, & ingenio peracri; nihil omnino ut sit, quod ei non mandari recte possit: huic esse cum propinquo suo, quem Carolus Gallorum rex cubiculi ministrum habeat, magnā, perq; ueterē beneuolentiā. audere illū in Galliam proficisci; & uel propinquo persuadere, ut ueneno, quod secū allaturus est, regē tollat; uel, illo de ea re cælato, ipsum per se regē tollere uelint, si Decemuiri: Epirotæ illi tantæ rei præmiū ali-

quod

quod ſtatuere; ſperare ſe, atque confidere, breui negotium ab eo confectum iri. Bembus, tametſi ſciret ea flagitia à magiſtratibus repelli; more tamen, inſtitutoq; maiorum re cum reliquis Decemuirum magiſtris communicata, atque ab ipſis ad collegium perlata, Triſtano ad ſe uocato de collegii ſententia reſpondit: eiuſmodi contra hoſtes inſidiis ad eam diem nunquā uſam rēp. fuiſſe; cum ſæpenumero potuerit: neque nunc uelle incipere: magis Deos immortales, quàm humanas opes, uereri: porro uinci ab ſuamet nequitia illos, qui per ſcelus alios uincere perq; nefas parant.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER IIII.

Is in Italia rebus adminiſtratis, Caroli & Hiſpaniæ regum legati: qui quidem reges ad ſaltum Pyrenæum exercitibus miſſis bellum inter ſe gerebant: ſex menſium indutias in Aquitania faciunt: quibus uterque rex indutiis non ab altero modo ipſorum, ſed à ſociis etiam & fœderatis bello laceſſendis abſtineat. quamobrem Carolus, ubi id ei nunciatum eſt, ad Triultium mittit imperans, ne quam Ludouici rebus indutiarum tempore turbam aut moleſtiam inferat. ea intellecta re Senatus ſuas & ipſe copias domum reuocat. ita, qua ex parte, quoq; tempore maximi tumultus expectabantur; ſubitum ocium eſt allatum. eas ob res Senatus Dominicum Triuiſanum, Antonium Bolduum ad Hiſpaniæ reges legauit: qui procurarent, uti ex indutiis ſemeſtribus diuturna pax fieret. quibus profectis Antonius, eloquentia plane ſingulari, & præſtanti uir ingenio, in itinere aduerſa ualetudine interceptus Genuæ interiit. eius morte audita Senatusconſultū factum eſt: cū Antonius Bolduus Andr. F. ex equeſtri ordine nullum laborem pro rep. refugiens lega-

tione ad reges Hiſpaniæ ſuſcepta in itinere mortem obierit; Senatui placere; ut Gabrieli Bolduo eius filio primo quoque tempore in fano Patauino ſacerdotium attribuatur: quo ſe fratresq; ſuos alere commodius atque honeſtius poſſit. idq; paulo poſt ſacerdotium ab Alexãdro Senatu petente Gabrieli eſt attributum. Miſerant illi quidem reges ſuperioribus menſibus ad Senatum per Franciſcum Capellum legatum, qui ex Hiſpania domum redierat, Fortunatarum inſularum unius regem dono mediusfidius non ſpernendo: quando ea porro elementi ora ſolidi; quæ in oceano Athlantico eſt circiter decies centena millia paſſus à continenti meridiem uerſus; multis ante patres noſtros ſæculis ignorata, eorum indagatione ac diligentia tota tum demum reperta, & colonis magiſtratibusq; miſſis in poteſtatem redacta, orbi terrarum adiungitur. eum regem publice Patauio enutriri Senatus iuſſit. Eodem ferè tempore patres certiores facti Franciſcum imperatorem ſtipendio reip. non confecto cum rege Carolo agere, ut ſe in ſuam militiam recipiat: illum ad urbem accerſitum; ubi morbo, ne uenire poſſet, impediri ſe reſpondit; Decemuirum decreto miſſum fecerunt. is auri libras ducentas ſtipendiorum nomine ante tempus acceptorum reip. debebat: ſalis autem crediti, neque dum ſoluti, centum. accidit tamen, ut eo ipſo miſſionis die infrequenti comitatu Franciſcus Venetias appelleret, dictitans ſe à Ludouico eiusq; genero Galeatio in fraudem ob inuidiam coniectum: qui literas ab eo conſcriptas finxiſſent, ad patresq; miſiſſent; quas ipſe nunquam ſcripſerit. eius rei ſatis magnum argumentum eſſe; quòd ipſe in eorum poteſtatem uenerit. quòd ſi alia etiam pignora patres poſtulent: arces ſe ſui regni, ſuosq; liberos reip. traditurum: modo ſibi purgandi iure criminis facultas ne intercludatur. neque tamen ut ſententiam patres mutarent, impetrare potuit. qui ad eum tertio poſt die miſerunt; moram in urbe diutius ne traheret. is etiam, quo ab urbe diſceſſit die, Ioannem fratrem ad patres miſit: quibus ſe ab eo conueniri non eſt uiſum. Poſt hæc dum indutiarum Aquitanicarum tempus labitur; Hercules ad urbem uenit principem, & patres ſalutatum, rogatumq; ut Ferdinandum filium ſuum in equitatu reip. uellent eſſe. quod quidem ei patres liberaliter conceſ-

ſerunt

ſerunt, equitibus cataphractis alendis centum ſtipendio adoleſcenti per Senatum attributo. Quod autẽ ad Piſanum bellum attinet; ut eodem ſæpius reuertamur; is quidem annus & pro parte inſequens nihil propè, quod magnopere memoratu dignum eſſet, habuerunt. miſſi ad Florentinos per Triturritam cõmeatus in tam magnis nauibus, ut eas aggredi naues reip. non ſint auſæ. capti ab eorum exercitu milites Veneti centum, & exuti armis. conſcripti ab eiſdem equites leuis armaturæ tercentum; qui ſagittis contra Græcos uterentur: atque ii eorum impetus admodum repreſſerunt. ob id ab Senatu equites ferreis cum fiſtulis ad exercitum miſſi, & item Græci ſubmiſſi. cataphracti quoque equites conſcripti noui, dilapſis ueteribus. qui Piſarum portas cuſtodiebant; iis addita ab Senatu ſtipendia; ut ſtudioſiores ſuo in munere obeundo eſſent: miſſa etiam ad Senatum Ludouici noua legatio; quæ ad componendas Piſanorum cũ Florentinis controuerſias patres hortaretur: Præſtare eos Florentinis attribui, quàm bellum diutius alere: omnia in Italia pacis & quietis plena momento temporis futura; ſi Piſæ reſtituantur: ut nõ tam commutata illius tempore aut euentibus conſilia uiderẽtur: quid enim tum noui? quàm ſemper illum id unum ſpectaſſe palàm fieret; ne reſp. eo municipio potiretur. ſed nihil plane ultra. aliis uero de rebus perpauca. nauis reip. longa ex earum genere, quæ ad mercaturam proficiſcuntur, more inſtitutoq; maiorum conuehendis iis hominibus; qui aut uoto ſuſcepto, aut religione permoti Chriſti Dei filii ſepulcrum, quod eſt Hieroſolymis, adire atque inuiſere cupiunt; in Syriam quotannis ſtato tempore mitti ſolita; cum ad Maleam iter faceret; in Turcarum regis claſſem Arige præfecto incidit. ea erat nauium onerariarum duarum, triremium item duarum, biremium quinque. quarum biremes duæ ad nauem reip. præmiſſæ uela demittere iuſſerunt. mos eſt nauticus eiuſmodi: ut, qui plus aut uiribus aut dignitate pollent; uelint, ut quæ ſibi occurrerint naues uelificationem intermittant, antennaſq; demittant cum honoris ſui cauſa; tum ut, ſi quid ab illis quærere aut petere uelint, poſſint. id qui nolunt facere; ius eſt bello cogere ut faciant. ſæpeq; accidit; ut ea de cauſa pugnæ maximæ exiſterent, plurimorumq; homi-

num cædes consequerentur. Aloisius Georgius: is enim erat na uis Venetæ præfectus: classem esse illam pyratarum existimans antennis non demissis cursum tenuit. quod ubi Turcæ conspexe runt; ab utroque illum latere suis triremi bus cinxerunt; & sagittarum magnam uim in eum mittere cœperunt. id cum parum proficeret; nauibus suis omnibus illum expugnare contenderunt. eo in certamine Turcæ nauis Venetæ scalam sæpe conscen derunt, aliisq; à partibus in nauem prosilierunt: sæpe ignem iniecerunt: quo & plutei combusti, & præfecti cœnaculum ipsa in puppi, & maiora uela conflagrauerunt. sed tanta remigum, & nautarum, atque imprimis aduenarum uirtus fuit; ut, cum ab ho ra diei sexta usque ad quartam decimam pugnauissent; Turcæ receptui canentes, & signo pacificationis sublato priores pugnam desinerent; Arigesq; missis ad Aloisium ex suis, qui salutem illi dicerent, magnumq; atque fortem uirum esse testarentur, pacẽ beniuolentiamq; cum illo iniit. missi quadraginta milites ex iis, quos ianizaros appellant, suis in nauibus interfectos esse Aloisio significauerunt. ex Veneta interierunt quinque: uulnerati cõ plures: in his præfectus quatuor uulneribus acceptis: neque tamen periit. In Punicis etiam littoribus Bernardus Ciconia eiusdem generis nauibus à rep. præfectus Perucam Pyratam ingenio magis quàm uiribus expugnauit. erat uterque ad Tuneta in portu: atque ille nauem onerariam permagnam habens, ut exirent Veneti, expectabat, illos in mari aggressurus: seq; id cona turum, palàm antea præ se tulerat, multa minaciter oblocutus. interim Dalmatæ, qui sub imperio reip. degebant, nauem nõ ma gnam eundem in portum adducunt. id ut est Ciconiæ nunciatũ; nocte ex suis nauibus homines cõplures in illã imponit: nauesq; aptari ad pugnam imperat. ea re, tametsi furtim fiebat, tamen a pyratis animaduersa, confestim Peruca relictis ob celeritatem anchoris è portu se se eripit. Ciconia illum cum triremibus sequitur: tranquillitateq; oborta remigum labore assecutus, oppugnansq; cõminus, ubi propter nauis altitudinem nihil fermè uir tute militum proficit, & suos facile uulnerari de superiore loco uidet; fabros in nauis scapham iubet descendere: eosq; suæ pup pis pluteis armamentisq; cõtegens, ex pyratæ naui stuppas inter

tigna constipatas paulum sub aqua extrahere imperat. ea re hosti bus imprudentibus effecta, implenteq; se naui aqua, Peruca illi deditur. Nostro autē in mari Andreas Lauredanus, nauis onerariæ bellicæ à Senatu præfectus, magna uir uirtute, cum intellexisset à Crotoniatis Petrum Cantabrum pyratam recipi, qui reip. hominibus damna intulisset; eumq; ad Oricellam esse cum nauibus longis quatuor; secum nauiculas, quas appellant Gripos, quæ commeatum aduexerant, duas ducens eò proficiscitur: iactisq; procul anchoris noctem opperiens in suæ nauis scaphis duabus atque in Gripis milites trecentos imposuit, imperans ut ante lucem egressi, turrim ipso in littore, qua in turri esse Cantabrum intellexerat, circunfunderentur; ne is effugere posset; eamq; expugnare conarentur. missi, quòd iter erat longius, orto iam sole in littus descenderunt. Cantaber ubi naues aduenientes è longinquo uidit; coactis non suis modo, sed eius etiam loci copiis equitatus & peditatus; quas Antonius Cétilius, cuius erat in potestate castellum, ut ei præsidio essent, ad illum statim miserat; in eos impetum fecit. Veneti cum sex horas continenter pugnauissent; interfectis compluribus, uulneratis octoginta, Cātabroq; ipso, omnes in fugam coniecerunt. fugientes loci castellum recipiens texit. turri deinde expugnata; quiq; in ea erant, propugnatoribus nouem reste suspensis, castellum capere sunt aggressi. biduo in ea oppugnatione consumpto cum acerrime castellum defenderetur; murorū parte deiecta, uastato agro, tormentis hostiū abductis, uno suorū tantummodo amisso, uulneratis perpaucis pyratæ classem incenderunt; ad nauemq; redierunt. Superiori uero æstate Ioannes Coruinus, Mathiæ regis Pannoniæ filius, per suum legatū Senatui significauit, cupere se se perpetuo amoris & beneuolentiæ uinculo cum rep. coniungi: itaque petere ut in ciuitatem & ius comitiorum reciperetur. quamobrem maioribus in comitiis ciuitas, & ius comitiorum ei datum. Armenii quoque, qui Venetias uenerant, tabellas testamentarias, Ziani principis tempore ab homine Armenio confectas, ædis Marciæ procuratoribus ostenderunt: quibus tabellis domum in urbe demortui pecunia emere procuratores iubebantur: quam quidem domum Armenii ad urbem uenientes incolerēt: eamq; po

ſtea domum cum ſacello emptam ad Iuliani fuiſſe in laternarum uia, quæ tunc à procuratoribus locetur: itaque illam ipſam domum ſibi reſtitui ex teſtamento petierunt. à procuratoribus intellecta eorum poſtulatione domus eſt Armeniis reſtituta, atque ab iis incoli cœpta. ipſi à ciuitate comiter & liberaliter accepti, gens tam longinqua, urbi amico ſpectaculo fuerunt. Vere autem inſequentis anni iam medio Ludouicus regni ac dominationis ingenio & natura cupidiſſimus, eiuſq; rei magnopere impatiens, quòd uidebat Piſarum ciuitatem multo reip. amiciorem eſſe, magiſq; tribuere, quàm illius uel beniuolentiæ, uel fidei: Lucam oppidum ſuam in poteſtatem redigere malis artibus eſt conatus: quo facilius uel Piſas, ſi quà poſſet, occuparet ipſe, ſuaſq; faceret; uel reip. occupare illas cupienti firmius obſiſteret, municipio omnem ad copiam opportuniſſimo, & uicinitate coniunctiſſimo ſuæ ditioni adiecto, ad ſeq; traducto. itaque compoſitis, quas intendebat ei municipio, inſidiis ire ſe Genuam ſimulat: ut Lucenſes imparatos aggredi, tanquam aliò properans, improuiſo poſſit. ſed in itinere dum eſſet, detecta proditione oppidani ſe communiunt. potiundi oppidi occaſione amiſſa Ludouicus, ne ſimulaſſe uideretur; Genuam profectus eſt: ibiq; dies aliquot commoratus domum rediit. Senatus iis Ludouici artibus cognitis, cum in ſe plane uno poſitam omnem eius belli rationẽ & conſtitutam uideret; Græcos equites trecentos, qui in agro Patauino hyemauerant, Piſas mittere, prioribuſq; addere decreuit: militumq; numerum duum millium ſtatim imperare, qui Piſas mitterentur: tum legatum exercitui legere, qui Iuſtiniano domũ redire poſtulanti ſuccederet. lectus Thomas Zenus uiæ ſe dedit. quæ intelligens Ludouicus, palàm, ut etiam reip. legatus exaudierit, ea quidem Senatusconſulta, inquit, quò ſpectent, uideo. uolunt enim patres Piſis potiri: ſed eos euentus fruſtrabitur: nunquam enim potientur. Inter hæc Carolus Galliæ rex moritur. itaque accidit; ut, cum Marcus Lipomanus reip. legatus ab Ludouico peteret, uti Zeno cum Græcis equitibus Piſas eunti iter ad Apuanos Ligures pateret, Ludouicus nihil reſponderit; tum ipſi in Ludouici fines progreſſo itineris facultas permiſſa nõ fuerit. Senatus iis de rebus certior factus, reputanſq; id, quod

erat.

erat, Ludouicum nihil sibi amplius à Carolo timentem, propter quod reip. indigeret, spiritus sumpsisse; neque quidquam præterea in Pisani belli administratione reip. concessurum illum existimans; ad Herculem misit, ut equitibus & legato reip. per Mutinæ Regiiq; Lepidi fines iter daret: qui quidem dedit. Ludouicus autem ea re cognita; tum è Gallia certior factus Aloisium ducem Genabensium, qui in Galliæ regnum Carolo successerat, quem Galli Ludouicum appellabant, iam ad bellum in se se animum & cogitationem adiecisse: Senatui significauit: nihil se de itinere legato reip. negauisse: illum potius perperam ipsius uerba interpretatum: suos fines omni tempore Senatus exercitibus patuisse, neque unquam occlusos fore. quamobrem Zenus ipse per Ludouici fines, quòd iter erat commodius, Pisas uenit: cum tamen equites Pado iam traiecto per Herculis fines antea misisset. Florentini, qui omnino sæpe à Græcis equitibus male habiti eos pessime oderant; edictum proposuerunt; ne quis ex eis captiuus duceretur; sed captus interficeretur. ea intellecta re legatus Venetus edici contra iussit; idem sui milites facerent; neque ulli omnino ex hostium numero parcerent; sed omnes per æque interficerent. statimq; in eorum fines Græcos equites educens, excursione introrsus facta, quoscunque in agris reperit, interfecit. qua re cognita Florentini edicto publice rescisso ad morem belli pristinum redierunt. pauloq; post Butrium magno impetu aggressi, scalisq; ad murum positis repulsi sunt à propugnatoribus detrimento paruo accepto. sed non paruo illis detrimento ea, quæ subsecuta est clades, fuit. Iacobus Sauornianus turmæ equitum reip. præfectus, adolescens impiger, cum suis equitibus centum Græcis quatercētum in hostium fines Populoniam uersus è castris prædabundus proficiscitur: multisq; millibus passuum confectis ad Castellum; quo in castello halumen proximis è secturis erutum incredibili dominorum lucro plurimarum nationum usui conficitur; accedens, oppidanos ad illū repellendum egressos fugat: ædificia, quæ pro portis sunt, incēdit: alias in partes incursione facta, atque in ea biduo cōsumpto, magna cum pecudum & armentorum præda dum reuertitur; hostes de ea re certiores facti omnibus copiis ad ea loca, quæ per

illum iter facturum putabant, contenderunt. alia ex parte Ze-
nus legatus ob Iacobi longiorem moram ueritus ne hostes intel-
lecta re in itinere illum aggrediantur; cum reliquo exercitu ob-
uiam Iacobo proficiscitur, præmisso tibicine, qui eũ de suo ad-
uentu certiorem faciat. hostes Iacobum nacti impetum in eum
faciunt. interim tubicen celeritate usus de legati aduentu eum
admonet. ille id intelligens hostium modo impressionem len-
te sustinere: etiam cedere interdum: deinde pugnam paulisper
redintegrare. id ubi aliquandiu facit; legatus aduenit. hostes pu
gnantes à tergo repente aggreditur. tum Iacobus Græciq; cla-
more sublato acerrime in eos inuehuntur. quod ubi hostes uide
runt; omnes perterriti fugere contenderunt. interfecti ex iis plus
ducenti. capti ex præfectis Ranutii Martiani frater, Gallusq; is,
qui ob uirtutem bellator magnus appellabatur; aliiq; complu-
res; ex equitibus centum septuaginta, ex militibus quingenti:
signa militaria quinque relata. Ranutius ipse toti exercitui præ-
fectus equo amisso fugiens uix ægreq; se in proximum oppidum
contulit. reliqui aut idem in oppidum, aut in montes atque syl
uas fugientes se abdiderunt. Florentini clade accepta Paulo Vi
tellio; qui priore stipendio confecto ad gentiles suos, quibus cũ
Alexander bellum gerebat, in Romanum agrum se contulerat;
imperium totius belli deferunt: Vitellotio eius fratri præfectu-
ram equitum tradunt. ii cum equitibus trecentis in eorum castra
perceleriter ueniunt. Caterina Forum Liuii & Forum Cornelii
obtinens, Ludouici fratris filia notha, mulier uidua, milites qua-
ter mille suis in oppidis atque finibus imperat magna celeritate
adhibita. eos, quòd nulla suberat causa cur imperarentur; Lu-
douici iussu cogi omnes homines existimauerunt; ut illos auxi-
lio Florentinis mitteret. Ludouicus ipse Franciscum Mantuano
rum principem, quem resp. missum fecerat, imperatorem suis
copiis deligit sub Maximiliani copiarum nomine. iis intellectis
rebus Senatusconsultum fit; ut equitum præfecti aliquot Rauẽ-
nam mittantur: ut Vincentius Naldius Fauentinus magna in op
pidi finibus auctoritate homines montanos cogat reip. pecunia
numero ad mille: ut Antonius Ordelafius Foroliuiensis; cuius
pater eius oppidi regnum obtinuerat; quemq; ipsum resp. com-
plures

plures in urbe annos enutrierat; Rauennam proficiscatur, bellũ Caterinæ, ni quiescat, suorum factione reiq; p. opibus illaturus: ut Ferdinandus Herculis filius, quem Senatus in suam militiam adlegerat; & Ioannes Ripa, equitum præfectus, iter Pisas è uestigio suscipiant: ut Nicolaus Vrsinus Bernardinusq; Montonius ad Ollii fluminis ripas se se conferant. post hæc, propterea quòd Ludouici legatus eo Senatusconsulto intellecto inter patres dixerat, res, quas uellent, alias cogitarent; unum modo, Pisas se tueri posse, ne cogitarent, ne'ue in animũ inducerent: adhibitis fœderatorum legatis Barbadicus princeps eis ostẽdit, quòd bellum resp. in Florentinos Pisis tuendis suscepisset, factum sociis quidem omnibus consentientibus, Ludouico autem magnopere hortante, ac belli æquam partem in se se recipiente. quantas eo bello impensas Senatus fecerit; quãtos exercitus eò miserit, aluerit, quot triremes naues; ignorare prorsus neminem. Maximilianum in Italiam adduxisse quidem & reliquos, sed unius Ludouici causa; ut esset, qui illum ab Carolo bellum ei primum omnium parante pari auctoritate tueretur. eos tamen sumptus omnes unum propè Senatum sustinuisse, largiterq; Maximiliano suppeditauisse. annos esse elapsos duos, ex quo bellum initium habuerit. nunc autem, cum eò res perducta sit; ut, si, quam Pisarum ciuitati fidem Ludouicus dedit, etiam præstet, illa suam libertatem facile retineat; eum non modo suas domũ copias reduxisse; sed hostes etiam Pisanorum fouere milite, pecunia, consilio, rebus omnibus: ut, qua ipse perfidia uolens lubensq; in Pisanos utitur, uelit alios cogere, ut eandem perfidiã uel inuiti exerceant. is quoniam Senatui animus non est; scire eum cupere, quid sibi his rebus Ludouicus postulet. nam si pacem agere destinat; pacis ei Senatum auctorem fore; dum in fide, quam Pisanis dedit, maneat. sin bellum gerere mauult; bellum ei per Senatum non defuturum. earum duarum rerum pacis belliq; utra ei magis cordi est, eius eligendæ se se potestatem illi facere. ipsos autem legatos non tam suæ orationis testes habuisse; quàm ut, si quid durius Ludouico acciderit, sciant memoriaq; teneant iure id meritoq; accidisse. Ea oratione habita legatus Ludouici tempus se dixit sumere, dum, quid ad illa respõ-

deri Ludouicus uelit, scire possit: neque tamen dubitare se iam nunc, quin auri libras quindecies millies Ludouicus habeat: quibus Florẽtini tanquam suis eo bello uti possint. paucisq; post diebus literæ sunt ab Ludouico ad patres datæ: mirari se se, quã ob causam, ea Senatus mandata nunciari sibi iussisset; qui quidẽ non socius modo atque amicus, sed plane filius reip. semper fuerit. æquissimum sibi uideri, quam pecuniam Pisis tuendis ciuitas erogarit; eam pecuniam Senatui restitui. itaque si uelint, cũ reliquis fœderatis rationem patres ineant; quo nam id quidem modo agi commode conficiq; possit: se nihil eius impediturum. Iisdem diebus Decemuiri Petro & Hieronymo & Aloisio Bragadenis Andreæ filiis; propterea quòd ii Nicolaum Georgium, rationibus publicis præfectum, in eius ædibus dum alloquerentur, uerbis arrogantioribus interiectis minis fuerant usi; ius comitiorum & magistratuum adipiscendorum facultatem annos decem interdixerunt: qui quidem ante id tempus nequeant restitui; nisi omnibus collegiis sententiis ea lege absoluãtur. idem postea in Vincentio Barbaro seruatum; quòd is Dominico Lamberto magistratus pacis scribæ male dixerit. Florentini æstate ineunte per Caterinam, perq; Ludouicum, qui eis pecuniam mutuo dederat, confirmati, nouisq; aucti copiis: militum reip. nõ magnum numerum; qui Lunam, ut eorum locorum dominis præsidio essent, ab legato missi fuerant; cæde facta in fugam uerterunt. deinde, tametsi Senatus cum Petro Duodo altero legato Pisas profecto equitatum, qui sagittis utebatur, eodem misisset; tamen apud Cassinam magna caligine oborta ita, ut conspici non possent, maximam copiarum omnium partem fuderunt Ioanne Gradonico, qui eis præerat, interfecto, captis compluribus. reliqui Sauornianus Tarsiasq;, qui erant Cassinæ, ueriti ne interciperentur, tormentis abductis se se Pisas contulerunt; atque ad muros castris positis constiterunt. Iis intellectis rebus Senatus exercitu restaurando Guidum Vbaldum Metaurensiũ ducem suam in militiam adsciuit: cui stipendium esset in equites cataphractos ducentos, leuis armaturæ centum, auri libræ annuæ centum septuaginta. Petrum autem Marcellum legatum declarauit; qui Vrbinum accurreret, ut Guido Vbaldo præsto

esset,

esset, militesq; mille in eius finibus conscriberet. tum, quod Petrus Medices patribus significauerat; quoniam Vrsini propinqui sui pacem cum Alexandro fecissent: si ei pecunia in stipendium subministretur, illos se omnes, quocunque opus esset, adducturum: Senatus ea de causa Petro Medici pecuniam decreuit; equitesq; Græcos, qui æstiua in agro Taurisano habebant, quiq; tum è Græcia uenerant, in Flaminiam mittendos censuit: ut alio itinere Pisas contenderent. nam per Ludouici fines unum modo militem, aut omnino nuncium eò patres mittere non poterant: quando is & itinera clauserat, & omnes tabellarios excutiebat, atque intercipiebat; ne Senatus certior illis de rebus fieret. itaque nihil iam noui Pisis afferebatur; compluresq; dies magna earum rerum ignoratio Senatum tenuit. emanauit tamen hoc: Florentinos cum Genuensibus Ludouico procurante fœdus percussisse: quo ex fœdere Genuenses littora Florētinorum ab reip. classibus tuta reddere tenerentur. neque multo post eorum magistratus Marco Beatiano, quem antea Senatus Genuam miserat, asperioribus uerbis denunciauit; se nunquam passuros, ut in reip. imperium Pisæ redigantur. cui Beatianus respondit; minus iniuste eos & Ludouicum facturos, si semel iniurii in remp. fierent, fœderum & societatis, quam Diis hominibusq; testibus sanxissent, læsæ atque uiolatæ nomine: nunc illos dupliciter peccare atque delinquere; semel in eo, quòd infidelitate se polluunt; iterum autem propterea, quia remp. ambitionis insimulant: quæ profecto nunquam Pisas sui iuris facere concupiuit, sed tantum libertati restituere: quemadmodum se facturam unà cum ipsis initio spopondisset. His igitur atque aliis unius Ludouici artibus: nunquam enim quiescebat: cum suum magnopere Florentini exercitum autumni mēsibus amplificauissent; reip. autem copiæ multis essent partibus attenuatæ: Paulo imperatore Butrium aggressi per deditionem oppidum capiunt. eo tamē ita capto omnibus tormentorum magistris, ne amplius exercere artem possent, manus dexteras præciderunt; suaq; cuiusque collo appensa eos dimiserunt. quorum pars ad urbem ueniens sese patribus commendauit. patres, quoad uiuerent, stipendium singulis cum uacatione omnium munerum tribuerunt. illi ma-

nibus ferreis fabrefactis se ad artem redituros, & reip. usui futuros, suasq; iniurias, si Pisas remittantur, uindicaturos, fidem Senatui fecerunt. Auxit patrum curam exercitus instaurandi Butrium captum. itaque Baliones, familiam Perusinam magnopere militarem, antiqua necessitudine cum Vrsina Romanorum gente consociatam atque coniunctam, equites cataphractos centum quinquaginta pollicentem, Senatus conduxit: qui per suos fines & Senarum agrum Pisas proficiscerentur. eo tempore Petrus Medices cum se uiæ dare uellet, ut in fines Florentinorum contenderet, in febrim incidens substitit. interim Paulus omni cum exercitu ad Pisanum uicum castra posuit oppugnãdi oppidi causa. quod cum plures dies tormentis percussisset, atque ad muros milites adduxisset; sæpe cum clade repulsus oppidanis acerrime propugnantibus, tandem oppidum per deditionem capit. eius oppugnationis tempore accidit, ut Veneti quoque castellũ Pisanorum, in hostium potestatem redactum, in quo erant milites ducenti quinquaginta, noctu aggressi uno impetu expugnauerint. quo successu incitati paulo post ad castellum Pisano uico proximum item noctu cum accessissent; re per exploratores significata repulsi à propugnatoribus, tum in reditu ab hostibus intercepti magnam cladem acceperunt. Vico capto & clade accepta Senatus censuit, uti Perusiæ milites conscriberentur numero ad duo millia: &, quòd Senarũ ciuitas per suos fines iter reip. copiis nõ dabat; Petrum Medicem Guidumq; Vbaldum in Flaminiam uocauit; ut per Fauentinorum fines in hostiũ agrum irrumperent. ea enim de causa cum ad eos Iacobum Venerium legatum misisset: ciuitas concilio conuocato reip. copias sententiis propè omnibus recipiendas censuerat. itaque etiam Hestori puero pœnitentia ducto, quòd se per suos malis artibus à rep. distrahi permisisset; pristinum Senatus locum gratiæ restituit cum reliquis stipendii ueteris nouo stipendio tradito. Hostes interea Pisanum uicum, quem quidem murorum parte magna tormentis nudauerant, restituunt. Veneti se in Pisarum suburbiis uallo cinxerunt. Librafactæ autem in colle, qui è regione oppidi est, castello excitato, classiariisq; septuaginta cum tormentis introductis munierunt. quæ tamen eis cura studiumq; haud multum cõ-

tra Pauli artes profuit. nam cum illi Librafactæ copiis omnibus profecto, diesq; complures castellum oppugnanti parum usui cætera fuissent; cuniculis partem muri sustulit, submissisq; per ruinas militibus, non tamen sine cæde, castello est potitus. eo capto, Librafactæ iam & ipsum tormentis murorum parte nudatum, tridui spatio ad deliberationem sumpto se dedidit. Rebus apud Pisas in aduersum reip. labentibus, & Paulo nihil eorum, quæ ex usu esse possent, prætermittente, Senatus decreuit, ut Guidus Vbaldus, Petrus Medices per Fauentinorum fines Maratam Crispinumq; municipia natura magis quàm artificio communita, quæ prima eo latere in hostium sunt finibus, aggrederentur: ut illis expugnatis aditus in agrum Florentinorum eis pateret. itaque tormenta ad muros deiiciendos Rauennam patres miserunt; quæ eò supportarentur: Ioannemq; Paulum Gradonicum & in Vbaldi exercitu Quæstorem, & Græcis equitibus, quos ei præsto esse iusserant, præfectum legerunt. Iulianus autem Medices Petri frater cum Fauentiam prior uenisset, Maratam profectus ab oppidanis libentissimis recipitur. Laurentii enim recordatione, magni clarissimiq; uiri, eorumq; municipio amicissimi; qui ciuitatis principatum multos annos obtinuerat; permoueri se se dixerunt; ut quam beniuolentiam patri, si uiueret, se deberent sentiebant, filio præstarent. Maratæ arx summo in colle posita militibus referta se se tenuit. Interim Bartholomæus Liuianus ex Vrsina Romanorum gente in Medicum partibus, homo paratissimus, Fauentiam & ipse cum equitatus parte præmissus milites centum quinquaginta, quos in Ferrariensium finibus Caterina scripserat, atque ad se uenire iusserat, in itinere aggressus omnes cepit, armisq; exuit. Petrus medio inter Maratam Fauentiamq; spatio, ne commeatus intercludi eis posset, Guido Vbaldo relicto, suis cum equitibus militibusq; mille iugũ, quod Maratæ arci imminet, capit: tormentisq; in eo iugo positis muros deiicere aggreditur. iis uallo portæ diruto legatus, qui in arce erat, sibi ueritus, ac domum clam recurrens, eius capiendæ occasionem hostibus utique dedisset; si eius fuga cognosci potuisset. ille uero ad arcem defendendam, quæ maximo momento ipsorum rebus esset, ciuitatem incitans, maioris etiam præsidii ce

leriter eodem submittendi causam præbuit. qua re effectum est; ut, tametsi in ea oppugnatione complures dies exercitus reip. cō sumpsisset; arx tamen capi non potuerit: quoad Ioanne Francisco Seuerinate Gaspareq; eius fratre cum exercitu ab Ludouico Forum Liuii missis, ut unà cum Florentinorum coniuncti copiis in Vbaldum impetum facerent; Petrus & Iulianus oppugnationem relinquere coacti sese Vbaldo adiunxerunt. Baliones tardius profecti Rauennæ constiterunt. itaque cū in magna consiliorum inopia patres uersarentur, Paulo modis omnibus Pisanas res urgente, nouo exercitu reip. nihil proficiēte; Franciscus Mātuanus Senatui se obtulit; si ei pristinum locum gratiæ restituat, illi præsto celeriter futurum, ueteremq; suam fidem magno cum reip. usu tam dubiis temporibus præstaturum. re à patribus agitata Decemuiri priore iudicio in Franciscum rescisso, ac lege missionis antiquata, Senatui permiserunt; uti de eo, quod sibi è rep. uideretur esse, id statueret. eo cognito Decemuirum decreto Franciscus equites leuis armaturæ septuaginta, quos ad Caterinam miserat, statim reuocauit, & Rauennæ iussit esse reip. obtemperaturos: & Ioannem fratrem ad urbem misit actum patribus gratias; tum ut militiæ conditionem à Senatu acciperet. Senatus Francisco equites cataphractos ducentos quinquaginta, Ioanni centum attribuit: qui si numerus in tempore expleri ab illis non posset; binos equites sagittarios unius cataphracti loco uterque eorum conficeret: statuitq; ut ex reliquo equitatu reip. tot ad hos cum præfectis adiungerentur; ut essent omnes octingēti; quos Franciscus secum adduceret. itemq; ut milites ter mille magistratus Taurisani, Vicetini, Veronenses, Brixiani, Bergomates celeriter conscriberent; qui Francisco traderētur; ut Pisas uel inuitis iis, per quorum fines iter esset faciendum, peruenire posset: legatumq; ei Nicolaum Fuscarenum declarauit. Senatuscō sulto accepto Franciscus è uestigio ad urbem uenit: principisq; pedibus propè aduolutus tempus dixit sibi exoptatissimum uenisse; ut fidem studiumq; in illum suum, atque amorem erga rép. quem à puero susceptum constantissime semper coluisset, improborum eorundemq; inuidorū hominum maledictis offusum & interpellatum Senatui probaret. Patres ei libras auri centum in

stipendii

ſtipendii partem numerari ſtatim iuſſerunt: quibus decem dono datæ adiungerentur. Iis Piſas rebus celeriter perlatis ciuitas animos iã propè infractos confirmauit: ſpemq́; cepit fore, ut hoſtes nõ diutiſſimam ex recenti uictoria lætitiam eſſent habituri: ſe ſeq́; ad omnem oppugnationem ſuſtinendã, dum auxilia inſtituta adducerentur, comparauit. neque tamen ea porro fama deterreri Ioannes Bentiuolus ſatis potuit; ut per ſuos uellet fines exercitui reip. Senatu poſtulante iter dare: quòd diceret, ſibi apertiſſime Ludouicum denunciauiſſe; ſi id faceret, exules ſe Bononiã reducturum, atque illum principatu oppidoq́; eiecturũ: tanta tamq́; atrox in remp. æmulatio, tam auerſa à bonis moribus cupiditas eius mentem atque animum occupauerat. ſed fuit ea plaga leuior. uel enim ui contendere Ioannes noluiſſet: uel copiis multo maioribus exercituq́; firmiore per Fauentinos in hoſtiles iri fines atque irrumpi potuiſſet. illa grauis; quòd ſtatim Franciſcum à ſuſcepti cura muneris nouis pollicitationibus Ludouicus auertit. miſſo enim ab Senatu Mantuam legato cum ad profectionem ſuſcipiendam admoneretur; quòd reliquæ copiæ iam cõueniſſent: nolle ſe dixit proficiſci, propterea quòd ab Ludouico meliores ei cõditiones proponerentur: quibus quidem conditionibus ſe addixiſſet; quoniam patres, quo ſe nomine appellarent, nihil dum deliberauiſſent. itaque libras auri nonaginta ex centum, quas in urbe acceperat, Nicolao reſtituit: decem, quæ eſſent reliquæ, ſe dixit reip. militibus adnumerauiſſe. conditiones autem erant huiuſmodi. Maximilianus bello in Italia gerendo ſuis illum copiis imperatorem declarauerat; Ludouicus item ſuis: Florentini præfectum ipſorum loco. equitatus utriuſque muneris magnus ei numerus ab ſingulis attributus. itaque numi etiã eo nomine miſſi: ſed à Ludouico tantum. Maximilianus enim ſuam modo unius auctoritatem in commune proponebat: pecuniæ nihil conferebat. Florentini propter belli diuturnitatem, quas afferrent, nõ habebant. additum etiam conditionibus: ut, ſi bellum in reip. finibus geratur; quidquid agri, quidquid oppidorũ in regum Mantuanorum ditione aliquando fuiſſet; quod nunc Veneti poſſideant; id omne Franciſco reſtitueretur. quibus intellectis rebus legatus à Senatu iuſſus domum rediit. neque mul

to post Ioánes Francisci frater se ad urbem contulit: uelleq; reip. stipendium facere patribus confirmauit. patres eum missum fecerunt. Verum enimuero cum antea de Francisco restituendo patres agerent; Senatus decreuit; uti is exercitus, qui Marata se receperat, Antonium Ordelafium in Fori Liuii regnum induceret expulsa Caterina; quæ Florentinis auxilia in remp. miserat. id cum propter municipum in fœminam impudicam & crudelé odium, tum pro Antonii factione posse ad exitum perduci patres existimauerunt. sed prouisis ad eam oppugnationem iis rebus, quarum rerum exercitus indigeret, noua occasio patribus oblata Senatũ à sententia remouit. Est in Appennino Metaurésium proximum finibus castellum Sollianum: cuius castelli ager ad Florentinorum fines pertingit. id castellum Rambertus Malatesta obtinebat. is igitur Rambertus ad Petrum Medicem ueniens ei ostendit posse Venetos per fines suos in hostium, qui sibi finitimi essent, agrum atque uicos penetrare nullo prohibente. facillimum esse docet; propterea quòd nemo id cogitet, nemo uereatur; hostes eo ab latere imparatos adoriri, magnumq; iis terrorem incutere, magnam perniciem inferre; antequam occurri ab eis possit. cupere se se in reip. fidem recipi. non sine reip. usu futurum demonstrat, si recipiatur. Medices explorato ab eo itinere, reliquisq; rebus cognitis ad urbem celeriter uenit; patribusq; rem denunciat. patres Rambertum in reip. fidem recipiũt stipe annua quinis auri libris ei constituta. reuerso in castra Medice, reliquisq; rebus à legato ducibusq; constitutis, Liuianus; cui quidem & item Carolo Vrsino Virginii filio Senatus præfecturam equitum tradiderat; ad eam rem tentandam deligitur. is itaque Liuianus castris, quæ in Foroliuiensi erant, magno silentio profectus cum equitibus leuis armaturæ ducentis quinquaginta, militibus octingentis per Cesenæ agrum & Solliani fines noctu itinere confecto ante lucem ad fanũ Camaldulense, quod est in ualle angusta magnis montibus circundata, dum sacerdotes nocturnas preces facerent, peruenit: uocatisq; qui portas aperirent esse se reip. Florétinæ milites, qui ad imperatorem mitterentur, patefactis portis fano capto, &, quoniam arcis uicé turri præalta parietibusq; solidis præbebat, præsidio in eo collocato

ac refectis cibo potuq; militibus Bibienam oppidum eadē usus celeritate contendit: præmissisq; paucis equitibus Leonis nomen antiqua eorum appellatione conclamantibus (ea est enim significatio Florentinæ ciuitatis; quæ uoce accipitur, & redditur) magistratum itemq; arcis præfectum ad speciem imperatoris iussu ad se uocatos retinuit; oppidumq; cepit. statimq; ad Marcellum, qui rem ei nunciarent, atque ut ocissime cum reliquo exercitu subsequi contenderet, hortarentur, misit. Legatus Carolum Vrsinum & Baliones, qui ad eum aliquando tandem uenerant, auxilio ad Liuianum iussit præcurrere. ille interim aliud ad castellum profectus eo capto Popium uenit celebre municipium, & sibi iam exemplo Bibienensium cauens. quod quidem ad municipium insidiis cognitis Florentini milites ducentos cum legato & stipendio miserant. sed eos Liuianus ex itinere congressus fudit interfectis captisq; compluribus: parumq; abfuit, quin legatus caperetur, stipendiumq; interciperetur. Popio deinde per imperatorem Paulum militibus sexcentis intromissis confirmato, Carolus Balionesq; adueniunt. Guidus Vbaldus recenso exercitu; in quo erat Hannibal Bentiuolus à Senatu in reip. militiam separatim antea sublectus; itineri se dedit. Liuianus auxilio submisso castella hostium quatuor; quorum in uno erant milites ducenti; Popio circunfusa ui cepit. uenerat autem Popium cum militibus ducentis etiam Populoniam obtinens. Guidus Vbaldus eo in itinere tardior, quàm cogitauerat, fuit; propterea quòd milites ad duo millia singillatim fugientes eum reliquerāt, Hannibale furtim, ut id facerent, per suos cohortante sub nō dati in tempore stipendii querela. eius enim fugæ initium ab iis, qui cū illo uenerant, factum legatus postea quærendo reperit: tum illos ipsos, qui aufugerant, propè omnes ex Bononiensibus fuisse cognouit. quin etiam Hannibalis equites clam se quotidie castris atque turmis subtrahebant. iamq; Gaspar Seuerinas cum equitibus à Ludouico missus ad ea loca peruenerat; Ranutiusq; unà cū illo Martianus: cui, uti Venetis occurreret, Florentini mandauerant. etiam libræ auri centum Florentiam a Ludouico missæ magno eis usui ad celeritatem, cuius res magnopere indigebat, adhibendam fuerunt. Liuianus aliud castellum cepit, uulnere in fa-

cie accepto, ac diripuit. atque ills ipsis diebus (hyems autem iam aduenerat) milites ter mille; qui Francisco attribui debuerant; Rauenam sunt, ut ad Marcellum contenderent, missi. dum hæc sic administrantur; Paulus ad Pisas castris positis uerberare muros tormentis cœpit. id cum parum propter murorum firmitudinem processisset: crates in latitudinem quoquo uersus pedum denum in altitudinem senum inter se coniunctas noctu muris admouit: terraq; iniecta milites uti murum suffoderent tecti cratibus imperauit. Pisani autem, cum in muro consistendi propter tela multitudinemq; hostium potestas esset nulli; fossam intra muros latam atque altam duxerunt, castellisq; munierunt. Paulus turrim oppidi muro cõiunctam deiicit. ea deiecta per ruinas militibus introire iussis, ubi fossam esse obiectã, & Pisanos in aggere circumiectos hostes operiri, ut in fosa telis atque ignibus eos conficerent; & magnũ irrũpentibus instare periculum cognouit: receptui cani iussit. paucisq; post diebus in hostium captis ab se castellis præsidio relicto castra mouit; ut in Clusentinos saltus cõtra Medices Liuianumq; contenderet. Pisanis obsidione liberatis Græci equites portis emissi castellum Calcem deiecto Pauli præsidio expugnatum diripuerunt. classis præfectus, qui Pauli obsidionem unà cum reliquis sustinuerat; cum classiariis egressus eosdem Græcos equites secum ducens castellum ad Pontem stagni ei appositum itineri, quod Triturrita Pisas ducit, magna ipsum opportunitate tormentis concussum ad deditionẽ compulit; agrumq; Pisanum eo ab latere satis patentem ad sementes faciendas ciuitati colonisq; restituit. neque multo post ijdem Græci equites; quòd intellexerant in Populoniæ fines Clusentinos homines, ut primum exercitus reip. ad ea loca uenerit, sua, quæ potuerant, armenta compulisse: eò celeriter profecti ingentem inde prædam abduxerunt. deinde Volaterranum percurrentes agrum, præda onusti Pisas redierunt. paucis autem post diebus Tarsias unà cum Valerio quæstore & præfectis militum equitumq; Pisis egressus itinere in fines hostium medio fere inter Pisas Florentiamq; spatio ad castellum Montopolim noctu confecto oppugnare portas cœpit. eæ cum ab oppidanis, qui clamoribus interea exciti undique conuenerant, portæ defenderentur:

rentur:

rentur: Tarsias ad aliam castelli partem; quæ, quòd ab eo latere nihil timebatur, propugnatoribus uacua tum quidem erat; milites tacite atque celeriter misit. horum audacissimi atque leuissimi murum per hastas subleuati conscenderunt; aliosq; ut conscenderent adiuuerunt. intromissi portas aperuerunt. ita oppidum captum ac direptum est, nuptiarum apparatu, quas erant illo die oppidani celebraturi, prædæ militum atque direptui addito. Vbaldus cum ad fanum Camaldulense peruenisset: quod quidem fanum eiecto Liuiani præsidio eius regionis homines recuperauerant: prælio aggressus portas irrumpere non potuit. itaque discedens, Popiumq; uersus ducens, Græcos equites, ut præcurrerent, dimisit. ii milites hostium centum; qui molas frumentarias Popianorum muris propugnaculisq; communitas tormentis circum dispositis custodiebant; aquula traiecta in fugam uerterunt: quorum maior pars tum cæsa, tum capta; tormentaq; incensis ædificiis abducta. id Populoniam obtinens cum intellexisset; ne intercluderetur, Popio relicto discessit. Vbaldus Bibienam profectus tormenta, quibus Popianorum muros deijceret, à senatu missa expectare constituerat. sed ea propter niues, quorum magna uis itinera impeditissima reddiderat, adduci non potuerunt exceptis leuioribus minoribusq; aliquot: quæ tamen ipsa uix ægreq; sunt perducta. quibuscum nihilo secius Liuianus castellum Orniam obsidens; cui castello milites erant ducenti præsidio; breui spatio cepit. eo digressus ad castellum Qualianum castra posuit. oppidani casu Orniensium permoti se celeriter dediderunt. itaque duobus captis castellis, cum pluuiæ continentes omnia itinera illuuie fœdauissent; Bibienam redijt. Tedet me eius belli leuiora consectari. quis enim legat sine fastidio singula; præsertim si ad rerum exitus, ut plerunque fit, tantummodo properet? sed mihi facile ueniam omnes homines daturos puto; cum scierint illud me assequi hoc scribendi labore uel cumprimis cupere; ne cui uidear publice gesta meorum ciuium, quæ nihil habeant dignitatis, silentio dissimulauisse. Hostibus post hæc propter Pauli aduentum ad sese: iam enim is in Clusentinos fines uenerat) magnopere confirmatis, in Veneto exercitu de ducendo bello ducibus diuersa sentientibus, senatus

anni exitu decreuit, uti Vbaldus cum parte copiarum legatoq; Bibienæ in hybernis se cõtineret, reliquam Liuianus partẽ ad Auerniã hybernorum causa deduceret. is abest uicus à Bibiena septẽ millia passuum, monti uastæ crepidinis impositus, Francisci in deorum numerũ recepti mora atq; domicilio celeber. tum ut militum duo millia in Vbaldi finibus conscriberentur, ad eosq; mitterentur præsidii hybernorum causa, eodem Senatusconsulto cõstitutum. Liuiano etiam, propterea quòd equites illius octoginta Crniæ præsidio relicti ab hostibus furtim introductis capti fuerant; pecunia est amissis sarciendis à Senatu dono tradita. ante autem, quàm hæc ita fierent; Ramberti suasu; qui diceret; si sibi exercitus tribuatur, in Vallem stagni sibi finitimam, quæ in Florentinis esset finibus, se irrupturum; qua capta priorem ad exercitum & commeatus supportari, & copiæ submitti facile possent; Brixia equites tum præfectis septem euocatos, Ioannẽ Paulum Gradonicum cum Græcis, quibus præerat, equitibus, & militum non magno numero Rauenna profectum Senatus eò mittendos censuit. ii Ramberto duce usi, uallemq; ingressi, castellis hostium quatuor captis, aliud castellum, quod erat communitius, tormentis leuioribus adorti, Cyriacum præfectum uirum fortem cum militibus sexcentis egressum prælio cõmisso in fugã coniecerunt: Turcam centurionem cum plerisque occiderũt, castellumq; ceperunt. neque tamen is exercitus propter niues impeditaq; itinera ulli præterea usui reip. fuit. Gradonicus etiam aduersa ualitudine implicitus Rauennam, deinde ad urbem rediit. Anno autem insequente uix inito ex Caroli Vrsini turma complures, qui nondum in hyberna conuenerant, sunt cum castello, in quo erant, capti. captus etiam à Gaspare Seuerinate legati scriba Marcelli ex Vbaldi finibus cum stipendio & commeatu & militibus quatercentis, Græcis equitibus ducentis Bibienam se se conferens; in quos quidem Seuerinas difficillimis in iugis de superiore loco impetum fecerat. pauloq; post cum equites circiter quingenti à Guido Vbaldo in eius fines propter commeatus inopiam missi per angusta loca iter facerent; ab hostibus intercepti sunt; magnumq; iis detrimentum est illatum: quorum plerique fuga capta itinerum ignoratione in manus hostium montanorum

tanorum

tanorum hominum peruenerunt. His acceptis incommodis Senatus Nicolaum Vrſinum paulo ante ab ſe ſtipẽdio auctum cum equitibus grauioris leuiorisq; armaturæ octingentis, militibus quot contrahi & conſcribi poſſent, commeatu, quem oporteat, Bibienam ſubmittendum Vbaldi auxilio cenſuit. eius quoque uxor per ſe ſe & milites, & commeatus, quod ad uirum mitteret, comparauit. ſed is ualitudine tentatus ab hoſtium ducibus cum peteret, uti medico ad ſe uenienti iter darent; nihil impetrauit. ſibi autem paulo poſt morbo ingraueſcente domum redire cupienti, uti darent, impetrauit. itaque cum paucis ſuum in regnũ diſceſſit. ad hæc intentis patribus cum nuntiis eſſet crebrioribus allatum, à Turcarum rege claſſem non ſpernendam comparari: Andream Zancanium Senatus legatum ad illum miſit. Cauſa mittẽdi fuit; quòd timebat Baiaſetem in remp. cum aliis de cauſis incenſum, tum propterea, quòd Nicolaus Piſaurus claſſis legatus nauem onerariam unius ex regis ducibus, quos illi Baſſas appellant, æſtatis exitu in Aegæo depreſſerat; bellum facere Venetis inſtituiſſe. ea res autem ſic acciderat. Dum Nicolaus apud Mitylenem cum triremibus quatuor iter faceret; & naui onerariæ bellicæ militibus, tormẽtis, reliquisq; rebus omnibus ad pugnandum idoneis inſtructiſſimæ amphorarum plus trecẽtarum, quam uentò ferri uiderat, appropinquauiſſet: uela uti demitterent, uectores admonuit. illi autem non uela modo non demiſerunt: ſed pilis ferreis tormentis emiſſis Nicolai præfectum interfecerunt; ac nonnullos ex remigibus ſagittis celeriter coniectis uulnerauerunt. quod ubi fieri Nicolaus uidit: arma ſuis uti caperent imperauit: atque in nauem Thraciam impetu facto eam expugnauit; cumq; omnibus, qui pugnæ ſuperfuerant, depreſſit. erant ea in naui homines circiter ducenti quinquaginta. Zancanius Byzãtium profectus magnum quidem claſſis apparatum inſtitutum cognouit: à rege tamen nullo oſtenſo in remp. offenſi animi indicio liberaliter eſt acceptus. qui cum reip. bellum facere decreuiſſet, exiſtimans, propterea quòd ei Ludouicus receperat eodem ſe tempore bellum in Gallia reip. illaturũ, hoſtibus eo ab latere occupatis omnia ſibi proſpere atque feliciter ceſſura: ut magis Venetos eluderet, fœdus quidem cum Zan-

canio renouauit: sed fœderis capita latinis scripta literis ei dedit. est autem in eorum legibus; ut, quæ suæ linguæ uerbis scripta nõ sunt, ea præstari non sit necesse. erat tum Byzantii ciuis Venetus Andreas Grittus; qui mercaturam ea in urbe annos complures exercuerat; uir faciei elegantia, corporisq; pulchritudine, qua inter Venetos suæ tempestatis omnes facile præstitit, & morum grauitate ac liberalitate insignis, eiq; nationi apprime atque magnopere charus. is; quod omnia Turcarum instituta callebat; ea de re Zancanium admonuit: atque, uti fœdus uerbis Thraciis conscriptum haberet, pro sua in patriam charitate illum est hortatus. Zãcanius re tentata cum nihil efficere potuisset; cum fœdere latinis scripto literis ad urbem rediit: ne ue nihil uideretur attulisse; id, quod ab Gritto ea de re Byzantii accepisset, Senatui reticuit. ea fœderis tam propensa renouatio magis etiam suspensos patres fecerat, existimantes ea de causa regem sua consilia suppressisse; ut eos imparatos atq; inermes adoriretur: præsertim quod missæ ad illum á Ludouico atque á Florentinis communi cõsensu paulo ante legationes multa de Senatu questæ, nihil eorum, quæ regis animum in remp. inflammare possent, prætermiserunt. quamobrem ut muniti ad omnes casus essent; Senatus decreuit, uti naues onerariæ bellicæ tres confestim ornarentur; eisq; præfectus legeretur; lectusq; est Aloisius Marcellus: uti nauis item oneraria magna; quam Sebastianus Marcellus ædificari sibi curauerat; quæq; Naupliæ tunc erat; armaretur, classiq; adiungeretur: literæq; ad illum publice datæ, ut Corcyram nauem adduceret: uti naues triremes triginta deducerentur: quarum nauium decem ipsa in urbe, totidem Cretæ, sex in Apulia, quatuor in Illyrico magistratus Veneti remigibus atque militibus instruerent. pauloq; post decem aliæ triginta prioribus sunt additæ. at Aloisio rege Galliæ salutato; uti supra dictum est; legati sunt ad eum ire iussi tres gratulatum reip. nomine, Antonius Lauredanus, Nicolaus Michaeles, Hieronymus Georgius. missæ deinde ab Senatu regi dono Aquilæ in Creta insula captæ sexaginta ex earum genere, quibus in aucupio reges uti consueuerunt: pellesq; pretiosiores canis ab summo inter nigrum coloré conspersæ ducentæ. quæ ille munera uultu lætissimo accepit:

egitq;

egitq; de iis Senatui gratias apud legatos, cum iam ii ad illũ peruenissent. sed ea dum ad regem legatio proficiscitur; Triultius; qui se Astæ cũ equitatu continuerat; Bretolam oppidum; quod quidem illis in finibus fratres duo in Ludouici fidem recepti obtinebant; capit. Ludouicus per legatum ea de re certiores patres facit: eorumq; consilium exquirit. patres molesta sibi esse, quæ intellexissent, legato responderunt: belli.n. initium se se factum uidere: ita se tamen Ludouici prudentia confidere; ut omnibus illum incommodis remedia celeriter adhibiturum esse non dubitent: præsertim cum is tantum auri possideat; quantum paulo ante ipsemet eius legatus exploratu sibi esse palàm dixerit. Legatis in Galliam profectis rex proposuit, constitutum sibi esse, Mediolani regnum, quod sibi hæreditatis iure deberetur, ab Ludouico armis repetere: cupere se remp. eius belli sociam habere. illi se ad Senatum ea de re literas daturos dixerunt; eiq;, quod Senatus iussisset, renuntiaturos. illis autem in literis legati adscripserunt, nihil prætermittere Ludouicum per amicos regios orando, pollicendo; ut se in Regis amicitiam insinuet. patres, re complures dies agitata, tametsi uiderẽt periculosum esse, maximum amplissimumq; regem sibi finitimum in Italiam adducere: tamen, propterea quòd existimabant neminem eo in regno perniciosiorem ciuitati esse posse, quàm is erat, quem permultos annos habuissent; uerebanturq;, si regis amicitiam repudiarent, ne se is cũ Ludouico in reip. fraudem coniungeret: quam certe societatem Ludouicus nullis non conditionibus esset accepturus, ut bellum ab se auerteret: ei rei animum adhibuerunt. accedebat ad superiores causas etiam hæc, quòd non nihil recentes ac perpetuæ in remp. Ludouici contumeliæ oblata prope à Diis immortalibus facultate ciuium animos ad uindictam expetendam incitabant. nonnullos etiam augendi fines imperii cupiditas, iusto præsertim nomine, iustisq; de causis, incẽdebat: ut sunt plerunque homines natura proclinati ad ea propaganda, quæ possident. itaque literas ad legatos dant: regi respondeant; se cum eo consensuros, bellumq; unà suscepturos, atque gesturos: modo is ipsorum ditionem tutam ab se atque tectam uelit esse. ab legatis quærenti regi, quànam id ratione uellent fieri; quodue septum suis fini-

bus aut propugnaculum exposcerent: responderunt: si Cremonam oppidum reip. concesserit cum eo agro finibusq; omnibus, qui citra flumen Abduam sint; tutos se fore existimaturos. tum rex concessurum quidem se reip. eam, quam peterent, ex Ludouici regno partem recepit; quam quidem sciret esse totius regni optimam atque opulentissimam; Lecco tantummodo excepto; de quo nulli cedere statuerat: (id est municipium in læua Abduæ è lacu Lario exeuntis ripa) petere autem & ipsum pro iis rebus ab rep. equites in id bellum septies mille, milites sex mille, auri libras mille. ea sibi datum iri si polliceantur; fœdus se cum illis inituru͂. His intellectis regis postulatis Senatus legatis rescripsit, se se milites equitesq;, quot rex peteret, in commune adducturos: de pecunia nihil polliceri; cum propterea quòd tribus gerendis nullo interiecto temporis spatio bellis, Gallico, Neapolitano, Pisano, grandem pecuniam insumpsissent: tum etia͂ quia in id, quod ab Turcarum rege in præsentia bellum reip. immineat; cuius rei fama certioribus in dies nuntiis iam percrebuerat; ad classem compara͂dam satis superq; ciuitas muneris atque oneris esset habitura. ea rex cum intellexisset, in alium diem re dilata, ubi ea dies uenit; pecuniam nisi dent, nihil se de fœdere acturum legatis renunciauit. id ea causa fiebat; quòd erant nonnulli magna apud illum Galli homines auctoritate; qui Ludouici rebus fauebant. ii cum palàm regi obsistere, ne bellum susciperet, non auderent; existimarent autem Venetos ad conditionem dandæ regi pecuniæ non descensuros: in eo illum ut perseueraret, hortabantur. nonnulli etiam fingi à Venetis, quæ de rege Thracio nunciarent, dictitabant. accidit autem, ut, du͂ hæc agitarentur; literæ ab Rhodiorum magistratu ad regem uenerint: quibus rex literis certior fiebat, Baiasetem classem ingentem comparare; atque in ea cura dies atq; noctes uersari, ut qua͂ posset maximam atque ornatissimam educeret. ea intellecta re, Venetos nihil fingere ubi rex uidit; quinto Idus Februarias nulla pecuniæ mentione habita iis, quibus dictum est, legibus fœdus in omne tempus cum legatis percussit; ea etiam conditione fœderi addita; ut, si, quo rex tempore in Italiam transmitteret, bello Thracio resp. impediretur, ad auxilia ei danda non teneretur.

retur.

retur. icto fœdere: quæ quidem res longe alium, ac sibi Ludoui cus persuaserat, excitum habuit: (is enim, cum quis ei suorum consensuros cum rege Galliæ Venetos contra illum diceret; bono es animo, inquiebat: nunquam id Senatus decernet: nunquã Veneti maiorem se finitimum sibi regem statuent esse: itaque in remp. quos uolo, meo iure ludos facio, eius rei non dubius; quin me malit, ita ut sum, quàm regem Galliæ mei regni dominum) sed fœdere cõcelebrato Ludouicus sæpe se ipse accusans, qui nunquam id in animum potuerit inducere; Ioannem Franciscum Seuerinatem; quem quidem ad Pisanum bellum bona cum manu Florentinorum auxilio mittere statuerat; retinuit: ut Astam uersus; ubi iam Triultium copias cogere nuntiabatur; eum mitteret. interea cum in fines Guidi Vbaldi Nicolaus cum eo, de quo diximus, exercitu peruenisset; neque propter niues difficiliaq; itinera, & hostium copias per angustos montium aditus & castella distributas Bibienam se conferre satis posse tuto confideret; ciuitas uero defessa stipendiis in id bellum erogandis surdior ad tributi uocem fieret, præsertim bello Gallico alia stipendia alias impensas iam deposcente: Senatus Herculi; qui se reip. pridem obtulerat, si uellet, se cum Florentinis curaturũ uti bellum pro eius dignitate componeretur; aures tandem præbuit; permisitq; ut ea de re agere inciperet. ille primo per Bernardum Bembum patrem meum, qui Ferrariæ prodominum gerebat; deinde per suos, quos in urbe interpretes habebat ad fallendum idoneos; sat bonis conditionibus propositis effecit, ut Senatus, existimans illum de conditionibus fidem seruaturum; cum de iis ipsis patres omnibus in sermonibus & collocutionibus antea egissent, atque inter ipsos Herculemq; conuenisset; potestatem ei faceret de Pisano bello, quemadmodum sibi uideretur, ita statuendi. potestate ab utrisque tradita Hercules cum legatione, quàm ad illum Florentini miserant, cumq; Ludouici legato ad urbem uenit. in urbe cum esset; tres ei ciues Principis collegium attribuit, qui ei præsto essent, si quid petere aut cognoscere uellet; atque ad Principem & patres renuntiarent. scripto autem, neque dum prolato iudicio, cum se id Hercules patribus ostensurum esse diceret; ut, si quid aboleri aut commutari uellet,

liceret: Georgius Cornelius unus ex principis collegio patres est hortatus, afferri ad se libellos iuberent, atque inspicerent; ne ignaris ipsis, quid Hercules iudicaturus esset, sententia proferretur. sed is reprehensus à patribus; qui dicerent, non esse æquum data Herculi per Senatum potestate suo arbitrio iudicandi, nunc ei leges uelle imponere; si quæ scripserit, sint improbaturi; si nõ sint, frustra inspici, quæ non improbentur; conticuit. Hercules octauo Iduum Aprilium sententiam tulit; ut remissis atque abolitis, quæcunque in Florentinos quoquo modo Pisani detrimenta eo bello intulissent, Pisæ restituerẽtur: ut reip. auri libras mille octingentas Florentini darent annis duodecim expensi nomine: multis capitibus ad speciem Pisanæ rei meliorem in statum atque formam redigendæ, quàm antea fuisset, summæ iudicii additis; re autem, quibus ad pristinam seruitutis conditionem tẽporis momento Pisæ reciderent. Biduo post Hercules salutatis patribus; quorum nemo fuit, qui eum non inuitus & non mœsto uultu uiderit; uel etiam qui non de eo magnopere sit questus; quòd fidem, quam reip. dederat, tantis præsertim de rebus, non præstitisset; mediam per urbem uerbis contumacibus & sibilis à populo explosus domum rediit. Senatus Ferdinãdum Herculis filium, & Bentiuolos patrem & filium, & Baliones, & Marcum Martinengium, quo exercitus præfecto Pisis usus fuerat; qui se omnes neque strenue, nec amanter eo bello gesserant; missos fecit. Guidum Vbaldum autem; qui ualitudine curata se ad patres salutandos inuisendosq́; contulerat; præfectura equitum & stipendio confirmato in reip. fidem recepit. Aloisius Galliæ rex Ludouico bellum illaturus ex eorũ numero, quos consulere singulis de rebus consueuerat, legatos Venetos facit. ipse legationẽ ad Senatum mittit. ad bellum equites eius generis mille octingentos, quorum singuli more Gallico equites sex secum ducerẽt; militum numerum decem millium habere instituit. Triultiũ suis exercitibus in Italia præficit. Veneti ubi fœdus cum rege ictum ab legatis intellexerunt: sacris in æde Marcia solenni ritu factis foro apparatissimo uerba fœderis in uulgus pronuntiari pro suggestu uoluerunt. ea dum pronuntiantur; uentus cohortus uexillũ reip. tẽpli turriculis implicuit uexilli parte abscissa.

quod

quod quidem postea ex euentu rerum portenti loco ciuitas habuit. neque multo post alios regi legatos Marcum Georgium, Benedictum Triuisanum Senatus creauit; prioribusq; legatis, cum hi ad regem peruenissent, domum est reditionis facultas data. Rex æstate media suis in Italiam copiis præmissis Lugdunum uenit. Senatus exercitu & ipse cõparato Melchionem Triuisanum, Marcum Antonium Maurocenum legatos exercitui sublegit. alteroq; ex duobus legatis, quos ad urbem rex miserat, unà cum illis ad exercitum reip. profecturo, ut rebus omnibus interesset, equus pro eius dignitate, ac tentorium, & ferrea corporis tegumenta cum auri libris duabus à Senatu dono data. Inter hæc Federicus rex Neapolis per suum legatum patribus significauit, uelle se equites quingentos Ludouici auxilio Mediolanum mittere. patres, neque eum illa copia Ludouico profuturum; cui longe firmioribus præsidiis ad salutem opus esset; & se ea re inferri sibi magnam ab eo iniuriam existimaturos; regi rescribere legatum iusserunt. nullos plane homines maiora in Ludouicum beneficia contulisse, quàm se se: pro quibus ille rebus gratiam unà tantum semper re, maleficiis contumeliisq; alia super aliam inferendis, reip. retulisset. uenisse nunc tempus, ut Deos iratos habeat, quos fefellit: rectius itaque eum facturum, si quieuerit. pauloq; post Ludouicus ipse; si quo pacto Venetos placare posset; legatum ad Senatum misit. sed is cum Ferrariam appulisset; Hercules suum hominem ad patres cum Ludouici literis præmisit; petiitq;, ut Ludouici legato ad eos ueniendi potestatem facerent. in Ludouici literis erat scriptum; se magnis utilibusq; de rebus suo & Ascanii fratris sui nomine legatum ad eos mittere: petere à patribus, ut reciperetur, mandataq; cognoscerent. patres lectis literis Herculis internuntio iusserunt, uti statim urbe discederet: literasq; Ludouici legato regio legendas dederunt. Triultius; ad quem quidé regis duces duo cum equitum duobus millibus accesserant; in Ludouici regnum ingressus municipia complura partim ui cepit, partim ad deditionem compulit. deinde Nonium profectus; quod quidem municipium Ludouicus septingentis militibus intromissis communierat; tormentis ad murum positis, atque uno tempore omnium

ferreis emissis pilis oppidanos ita terruit, ut confestim se dederent. milites in arcem recepti cum se ad propugnationem comparauissent: tantus Gallorum militum impetus, & tormentorum reliquarumq; rerum apparatus tam subitus tamq; ardens fuit; ut quinque horarum spatio arcem expugnauerint; milites q; Ludouici omnes ad unum interfecerint. quo successu ad celeritatem usus Triultius paucis diebus castella numero ad uiginti, Tortonamq; oppidum cepit. Iis rebus cognitis Antonius Maria Seuerinas Galeatii frater, qui unà cum illo Alexandriæ præerat; Ticinum rediit: neq; ab oppidanis est receptus. Veneti, ubi à Triultio belli factum initium cognouerunt; exercitu equitum amplius septem millium, militum supra sex milliũ coacto, Ollioq; flumine cum parte copiarum Liuiano duce trãsmisso, plura uno die municipia per deditionem capiũt. reliquaq; ad priorem exercitus partem adiuncta parte, paruo temporis spatio uicis castellisq;, quæ cis Abduam flumen sunt, compluribus in deditionem acceptis, Carauagium, quod est eius regionis caput, exercitum adducunt. legati ad oppidanos miserunt: si se oppugnari sinerent, se se oppidum militibus tradituros. ea nocte nullum est responsum datum. itaque stationibus militum ad oppidi fossas dispositis legati, ut muros mane quaterent, se comparabant. oppidani autem prima luce ad legatos uenerunt, seq; eis dediderunt arce excepta; quæ ab ipsis non tenebatur: eamq; fuisse causam dixerunt, cur non se legatis euestigio permisissent; quòd arcem quoque tradere uoluissent. legatis introductis, missisq; ad præfectum arcis internuntiis, postridie eius diei arx deditur, legato Ludouici, qui in ea erat, militibusq; omnibus abeundi potestate impetrata oppidanis postulantibus. hoc idem Sonzinates fecerunt. sed arcis præfectus misso ad legatos internuntio uelle se arcem tradere sponte pollicitus; quæ quidem esset tormentis rebusq; omnibus munitissima; ab eis petiit, ut sibi ciuitatem & ius comitiorum darẽt. illi eius rei facultatem se habere nullam cum respondissent, literasq; ad Senatum daturos recepissent: præfectus se in eo reip. fidei uelle permittere, ne qua propterea mora legatis fieret, liberaliter pronuntians, arcem tradidit. Iisdem diebus parte altera Triultio Alexandriam tormentis oppugnante

Galeatius

Galeatius Ludouici gener, qui oppidum defendebat; cum paucis clam noctu egressus Mediolanum abiit. qua intellecta re complures eius equites militesq; oppido aufugerunt. itaque mane Galli ab oppidanis introducti oppidum capiunt. Placentini missis ad Triultium legatis, itemq; Ticinenses se se ei dediderunt. Mediolani autem militibus Ludouici stipendium postulantibus; cum eos Ludouicus ad quæstorem suum reiecisset; ille uero moram interponere ei rei uellet: milites multis illatis uulneribus quæstorem propè interfecerunt. ciuitatis principes ueriti ne diriperentur; simul, quòd nouis rebus studebant; agrestes homines in oppidum adduxerunt; se seq; munierunt. quibus rebus cognitis Ludouicus incitatæ plebis studia omniumq; plane hominum in se inuidiam pertimescens, liberos & concubinam (nam uxor mortem obierat) & Ascanium Cardinalem fratrem, Federicumq; Seuerinatem item Cardinalem Galeatii fratrem oppido eductos Comum misit. oppidani ubi Ludouicum suis rebus diffidere ipsum intellexerunt; concilio ciuitatis coacto quatuor ex principibus legerunt, qui rebus omnibus præessent. ii ad Ludouicum profecti uelle se oppidum regi tradere dixerunt: eius autem rei causam ipsum dedisse, qui liberos & familiam emiserit. Ludouicus intellecta ciuitatis uoluntate, stipendio equitibus leuis armaturæ quingentis dato, postridie eius diei unà cum Galeatio genero equitibusq; paulo plus ducentis discessit: cum reliqui stipe accepta eius imperio se subtraxissent: arcemq; artificio atque immani mole murorum omnibusq; idoneis ad obsidioné sustinendam rebus, tum militum duobus millibus apprime communitam, Bernardino Curtio uni ex suis maxime intimis; cui supra cæteros confidebat; quemq; ipse à paruulo aluerat; commédauit: cum eam tradere Ascanio fratri custodiendam, qui se illi obtulerat, noluisset. Triultius quatriduo post à Mediolanensibus magna hominum gratulatione in oppidum receptus est: reliquaq; oppida, quæ supererant, ei se confestim dediderunt. Venetis Cremonæ appropinquantibus ciuitas legatos obuiam misit, qui tempus ad deditionem peterent. quo tempore missis ad Triultium interpretibus ubi se principes ciuitatis in ea regni parte, quæ ad remp. ex fœdere spectabat, esse intellexerunt: omni

cum Senatu & sacerdotibus atque pontifice ad portas progressi legatos unà cum ducibus accersitos sub tentoriolo sacro in oppidum introduxerunt: postulantesq; ut tributis à Ludouico uel impositis nouis, uel adauctis acerbissime ueteribus ciuitatem leuarent; impetrauerunt. erat in oppido arx perquam munita, difficilisq; captu, si qua alia. eam Petrus Antonius Battalio à Ludouico acceptam custodiebat. legati postridie eius diei, qui arcem reip. nomine ab illo peterent, miserunt. à præfecto interpretibus ultro citroq; missis; cum ei libras auri ducentas quinquaginta legati partim dedissent, partim se daturos recepissent; ciuitatem & ius comitiorum ipsi patriq; eius posterisq; eorum unà cum domo urbana, & fundo, & uilla in agro Veronensi Senatus permissu donauissent: arce sunt potiti. eodemq; ferè die Triultius auri libris item ducenties quinquagies Curtio numeratis, concessaq; Ludouici & Galleatii supellectili sane regia, quæ in ea erat, Mediolani arcem, de qua diximus, tenuit. ita is, cui fides ab se se data rata atque sancta nũquam fuisset; neminem habuit suorum, qui ei fidem, quam dederat, cum id facere nullo negotio posset, tam duro eius tempore pauculos modo dies præstaret. Cremona in reip. potestatem redacta, magistratus, qui ius dicerent, Dominicus Triuisanus, Nicolaus Fuscarenus eò missi: oratoresq; adlecti duo ad priores alios, qui adhuc in urbe præstolabantur, Nicolaus Michaeles, Benedictus Iustinianus: Mediolanũq; unà omnes ire iussi ibi regem excepturi, eiq; reip. nomine nouo de regno gratulaturi. quos quidem postea rex, Mediolanum cum uenisset; nam tum quidem esse in alpibus dicebatur; perhonorifice tractauit, apud seq; habuit. eorum tres; quorum in numero erat Antonius Lauredanus, qui ex Gallia cum rege uenerat; suo functi munere domum redierunt. petierat ab legatis reip. qui in Gallia transalpina fœdus cum rege percusserant; Ludouicus Lucemburgius regis propinquus; ut, cum ad urbem rediissent, sibi à patribus ciuitatem & ius comitiorum impetrarent. itaque eius postulatis intellectis ciuitas utrunque munus Ludouico est elargita. eadem liberalitas in Hannibalem Angusciolum, qui arcem Sonzinatium reip. legatis tradiderat; & Marsilium eius fratrem collata: annuusq; insuper prouentus utrique dono additus. Victor

ctor

ctor quoque Martinengius Brixianus unus ex principibus ciuitatis, Ioannesq; Maria eius frater ob eorum egregia in remp. officia ciuitatem & ius comitiorum paucis post diebus sunt adepti. Ludouicus in Rhetos profectus, ut exercitum cogeret ad Gallos repellendos; id enim fama uulgauerat; Heluetiis Lepontiisq; tétatis nihil efficere, quod ex usu esset, potuit. rex adhibitis legatis, qui Mediolani erant, omnibus, uelle se Federico regi bellum inferre pronuntiauit; ut regnum Neapolitanum, quod paulo antea Caroli fuisset, suam in potestatem redigeret. cui statim Hispaniæ regum legatus, ego uero, inquit, bellum tibi à meis regibus denuntio; si id aggredi statueris. non enim sunt passuri, ut propinquum suum regno quis eiiciat. rex de eo se cogitaturum respondit. deinde duos cum menses Mediolani fuisset; Genuensium ciuitatem certis conditionibus in fidem recepisset; Triultium; cui etiam Vigeuenum in Ticinensi agro, oppidum regiis ædibus atque ad uenationes opportunum, dono dederat; unà cũ altero ex suis ducibus noui regni rebus omnibus præfecisset: in ulteriorem Galliam rediit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER V.

DVM hæc in Gallia citeriore geruntur: ad Baiasetis nouos motus; qui exercitum & classem magno studio comparabat; Antonio Grimano præfecto classis declarato, uti profectioné maturaret, patres iusserunt. is ante quàm conscenderet: propterea quòd ab ciuibus tot superiorum defessis continétium bellorum muneribus lente ac morose tributa exigebantur; libras auri octoginta in remigum stipendia reip. mutuo dedit. alteras octoginta secum se laturum est pollicitus; quibus Corcyræ reliquisq; in locis ad classem constituédam uteretur. constat, illis diebus in Apulia coruos uulturesq; tãta ex aere ui tantisq; agminibus inter se cõ

flixisse: ut carri duodecim eorum cadaueribus explerentur: Corcyrenses cum uiderent in magnis parandæ classis difficultatibus propter temporis angustias remp. uersari: quod Baiasetis classis uela iam facere dicebatur: polliciti sunt: si eis frumentum & tormenta subministrentur, se se gripos sexaginta suis hominibus suaq; pecunia ornaturos: quibus Antonius eo bello uti posset. quod quidem Corcyrensium auxilium oportune oblatum Senatus libentissime accipiés numum aureum in singulos eorum, qui conscenderent, ad ea, quæ petierant Corcyrenses, etiam addidit. iamq; ab Hiadertinorum magistratu literæ ad Senatum datæ certiores patres fecerunt, Turcas equites ad duo millia incursiones in eorum fines fecisse; magnúq; agrestium hominum numerum abegisse; neque postea discessisse; sed ibidem consedisse. quæ res omnem dubitationem expulit, quo esset classe rex irrupturus, cum in fines reip. terrestres copias induxisset. nam eum nonnulli Rhodiis bellum esse illaturum etiam nunc arbitrabantur. lecti itaque legati duo, Franciscus Ciconia; qui in Aetolia & Achaia reip. oppidis præesset; Andreas Lauredanus, qui Corcyræ. tum Andreas Zancanius item legatus cum præsidio in Carnos missus: cum patres eo etiã ab latere Turcas impetum facturos comperissent. latum etiam, ut biremes complures ornarentur: quæ maris Hadriani præsidio essent contra biremes Turcarum: quas eloi fluminis hostio Auloné deductas Senatus intellexerat: eisq; biremibus Augustinus Maripetrus præfectus datus cum trireme una, quam ipse conscenderet. ob eas res atq; bellum: quod quidem fore omnium, quæ ciuitas cum Turcis unquam gessisset, maximum & formidolosissimum uidebatur: aucta per Senatum urbis uectigalia sunt parte ex tertia; uini, panis, carnis portoriis tantummodo exceptis: atque, uti magistratus omnes urbani prouincialesq; mediam stipédiorum partem unius anni reip. remitterent, lex lata: cautum tamen, ne quadraginta uiralia iudicia ea lege tenerentur. lecti etiam uiri, qui censum ciuibus omnibus pro cuiusq; opibus decernerent ea conditione; ut is, quem decreuissent, reip. à quoque ciue census donaretur; si auri semunciam nõ excederet: supra id mutuo erogaretur: neque tamen auri libras tres ullius ciuis census posset excedere. simul, quod illis ipsis diebus

bus

bus terrestres etiam equitatus & peditatus copias ex Gallorum regis fœdere Senatus contra Ludouicum cogere, atq; in Galliam mittere tenebatur: pecuniaq; erat uno tempore in classem atque in exercitum separatim subministranda: lex est lata; ut quæ ciuitates sub reip. imperio in continenti essent, iis literæ daretur: uellent pro suo in remp. studio tam difficili eius tépore subsidii nomine pecuniam publice ad urbé mittere, sua cuique ciuitati dicta & constituta summa, Patauinis auri libris centum, Vicetinis octoginta, Veronensibus totidem, Brixianis centū uiginti, Bergomatibus quinquaginta quinq;, Taurisanis quinquaginta, Cremensibus uiginti, cæterisq; item infra hæc: quæ quidem ciuitates ut in rebus tā urgentibus lubentes atque alacriter suā quæque partem in ærarium contulerunt: Alexander etiam Pont. Max. omnium prouentuum, quibus sacerdotes in imperio reip. fruerentur, partem plus tertiam in id bellum Senatui concessit, Cardinaliū sacerdotiis exceptis. Iis administratis rebus, æstatis parte iam præterita, Baiasetis classis nauium omnis generis circiter ducentarum septuaginta, quo in numero erant biremes quadraginta, naues duæ onerariæ immani magnitudine; freto egressa, Euboeamq; insulam prætereuecta ad reip. in Achaiæ litora se conuertit: & exercitus maximis instructus copiis, cui præerat rex ipse, terrestri itinere eodem proficiscitur: cum rex, antequā Thessalonica discederet, ciues Venetos, qui Byzantii commorabātur, in uincula coniici mandauisset: in quibus erat Andreas Grittus de quo supra dictum est. is, quòd ad magistratum, qui erat Naupacti, charitate patriæ iuuenilem animum stimulante literas notis conscriptas omnibus de rebus deq; regiis consiliis dederat, duriore conditione quàm reliqui omnes in custodia fuit: parumq; abfuit, quin interficeretur. Antonius magna diligentia omnibus ex reip. maritimis municipiis atque insulis classe celeriter coacta pulcherrimeq; instructa; quæ quidem erat triremium quadraginta sex, longarum nauium ex iis, quæ ad mercaturam proficiscuntur, decem septem, nauium onerariarum numero ad quadraginta, biremium & reliquarum item quadraginta; Methone ex anchoris, quid Turcæ facerent, circunspiciebat. pauloq; post è portu apud Acritā egressos appropinquare eos intelligens ad Spha-

ghiam insulam, quæ contra Methonem est, uela cum omnibus nauibus facit. Venetias cum esset nuntiatum, classem Thraciam ad ea reip. litora processisse, quibus in litoribus & portubus esset Veneta; neque esse dubium, quin sint congressuræ: supplicatio est à Senatu decreta: tum in sacrarum uirginum & sacerdotium collegia farinæ triticeæ sextaria trecenta dono data: atque auri libræ quinque remigibus senectute aut ualitudine affectis, qui aliquando stipendia in classibus reip. fecissent, per urbē distributæ. Antonius, constituto qua ex parte hostes, quotq; cum triremibus quisque legatorum aggrederetur; quemq; locū præfecti nauium onerariarum maiorumq; longarum caperent; quot naues post reliquas, ut subsidio laborantibus essent, se continerent: media ipse in acie quatuor circum se triremes ducens; prouectusq; paululum in mare; cum naues Thraciæ non longe ab eo iter facerent, possetq; illas secundo uento aggredi; prælium tamen distulit. at Aloisius Marcellus nauium onerariarum præfectus, ut ei erat imperatum, paulisper se ad classem hostiū conuertit: quare animaduersa illi statim alia insulæ parte se in portum, qui Longus appellatur, receperunt. constat autem, illis diebus ita eos reip. classis nomē perhorruisse; ut multi se suis cum nauibus litori applicuerint; quo facilius, si classes congrederentur, terra fugam caperent. Antonius Methonem rediit. idq; cū bis terq; postea paucorum dierum spatio accidisset; ut & Turcæ portu egressi conspecta classe Veneta in eundem portum redierint, aut in proximum se intulerint; & Antonius, eductis nauibus ut confligeret, uisis hostibus, cum ei uisum non fuisset congredi, eos redire aut progredi sine impedimento permiserit: Turcæ audentiores facti, quòd existimarent Antonium metu perculsum ea facere. pridie Idus sextiles se, ut iter facerent, explicabant. erant autem non longe à Methone litori, quàm mari aperto, propiores. Antonius clase educta: quod superioribus fecerat diebus: ut, quemadmodum ab initio communi legatorum & præfectorum omnium cōsilio constituerat, in eos impetum faceret, se comparabat. atque eo ipso tempore Andreas Lauredanus Corcyræ magistratus aduenit gripos undecim & naues onerarias quatuor, in quibus erant milites plus mille, secum afferens. is ad Antonium recta profe-

ctus

ctus, uenisse se ad rép. auxilio iuuandam proponit. petit, ut, quid se facere uelit, imperet. erat in Andrea magnus animus, magna uirtus, plurima belli & rerum maritimarum experientia. itaque illo uiso uniuersa classis clarum lætitiæ signum dedit: salutatusq; est plausu uocibusq; militaribus mirandũ in modum. id an ægre tulerit Antonius: uenisse hominem; qui, si quid recte sit administratum, fauore uulgi atque beniuolentia eius rei omnem sibi laudem præripiat: explorati nihil habeo: multi quidem certe crediderunt, & testatum reliquerunt. sed illi nauem onerariam ex duabus magnis reip. nauibus, quas habebat, uti conscenderet, eiq; imperaret, permisit. Andreas cymba ad nauẽ statim uectus: neq; .n. temporis exiguitas longiorem moram dabat: in eam se se intulit. altera in naui magna reip. erat Albanus Armerius præfectus. is, ubi est imperatum, ut in hostes impetus fieret: quòd sciebat de concilii sententia datum sibi negotium ab Antonio, ut nauem Thraciam alterutram ex duabus, de quibus supra dictum est, adoriretur, ad eam ex illis, quæ quidem erat uastior, contẽdit: Lauredanus sua cum naui ad nauem hostium alteram approperat. sed ea fuga comparata in mare sinistrorsum se proripuit. tum Lauredanus suam & ipse nauem in maiorem hostium nauem cõuertit. quam cum essent ambo consecuti: iniectis manibus ferreis eam religant. erant in naue Thracia milites mille: qui se cõminus acriter fortiterq; defendebãt. id dum fit, ignis in nauẽ hostium iactus puppim succendit: qui extingui cum non posset; neq; nostris nauibus explicandi se ab illa facultas daretur; uento latus naues Venetas comprehendit. ita tres earum classium maximæ instructissimæq; naues conflagrauerunt. sed fuit quidem eorum, qui in naui Thracia erant, longe casus, atque sors melior: propterea quòd Turcæ reliqui ubi suam comburi nauem uiderunt; biremes nauiculasq; aliquot eò celeriter miserunt. eæ biremes atque nauiculæ, qui se in mare proiecerant milites; quod necesse erat fieri; eis auxilio fuerunt; omnesq; sustulerunt. nostri homines, quibus in tempore subsidium adesse non potuit, cæsi ab iis, qui suis uenerant auxilio, omnes interierunt, præter paucos ex utraque naui; quos Thomas Duodus, qui in oneraria erat, suæ nauis scapha sublatos conseruauit, præterq; Albanum, quem

Turcæ inter ſuos è mari captum ſubſtulerunt. proceſſerat eodem impetu atque ardore animi unà cum Albano cumq; Lauredano nauis alia oneraria non ita magna, ut naues Thracias adoriretur. ſed ea pilis ferreis ab hoſtium nauibus pugnæ initio coniectis depreſſa ſuis cum militibus interiit. unus Vincentius Polanus triremem, cui præerat: erat autem ex iis, quæ ad mercaturam inſtituuntur: in claſſem Thraciam magnò animo intulit. is paruo temporis ſpatio circunſcriptus ab hoſtium longis nauibus omnis generis compluribusq;, cum ſe fortiſſime horas duas defendiſſet; nauesq; hoſtium nõnullas tormentis perforauiſſet; ipſos audacter in eius ſæpe nauem conſcendentes interfeciſſet; aliquot ex ſuis amiſiſſet: uulnerata parte plurima, coorto forte uento, uelisq; factis, ſe ſe hoſtibus eripuit. ex reliquis reip. nauibus nulla cõminus cõgreſſa, pilis tantum è longinquo emiſſis omnes in mare dexteram ad partem claſſe hoſtium relicta abierunt: ex quibus Aloiſius Marcellus in nauem hoſtium onerariam incidẽs iniecta manu ferrea eam ſecum abduxit: longeq; ab reliquis nauibus captam atque direptam incendit. ibi Antonius animo turbatus, ob eos euentus, quos triſtes conſpexerat, nihil præterea tentare auſus, ſe recepit. claſſis Thracia eodem ipſo in loco ſe continuit: Veneti ad Prodonum inſulam iactis anchoris conſtiterunt, cum tamen naues onerariæ complures maioresq; triremes propè omnes biduum ferè, antequam eò conuenirent, conſumpſiſſent. Albanus poſtea Bizãtium productus, dum ei rex uitam ſe conceſsurum dixiſset, ſi Maumettum Turcarum deum deinceps coleret, negans id unquam ſe facturum in duas ſectus partes magna conſtantiq; uoluntate mortem obiit. Petierat ab Aloiſio Galliæ rege iam à primo Baiaſetis apparatu Rhodiorum magiſtratus claſsem, qua ſe tueri poſset: propterea quòd eam ad inſulam atque oppidum ſuas eſse copias, ſuamq; claſsem Baiaſetem illaturum multorum uocibus & nuntiis afferebatur. rex ne ſui regni initio parũ diligens ad reip. Chriſtianæ partes muniendas, atque tuendas uideretur: claſsem nauium duarum & uiginti in Gallia prouincia coactam ad Rhodios miſerat. ea claſſis uti cum claſse reip. ſe coniungeret; quòd Rhodiis nauiũ nihil opus eſset; Senatus ab Rege libentiſſimo impetrauerat: qui etiam omnes

omnes suas opes, sequi ipsum per literas perq; legatos in id bellum reip. obtulisset. itaque dum Antonius eo loci est, nuntiatur ei classem Gallicam Zacynthi esse. qua intellecta re ipse tota cum classe Zacynthum profectus cum illa se coniunxit; ad quã quidem Rhodii & ipsi naues onerarias tres adiunxerant. classis interim Thracia inferius aliquanto ad eum locum, qui Tornesium appellatur, se receperat. Antonius Galliq; eam aggredi cõmuni consilio decreuerunt. itaque cum omnes, ut uidebantur, alacriter ad eam Zacyntho cõtendissent: animaduersum est Turcas classem ad litus accommodauisse sic; ut ferè terram puppibus tangeret: proras nauium in mare conuertisse. ea re cognita Antonius nauiculas onerarias sex minus ad bellum idoneas hominibus, tormentis, cæterisq; rebus ablatis ulua sicca implendas curauit, puluere ad comprehendendum ignem idoneo interiecto; quas incensas classi Thraciæ obiiceret. is dies ea in re consumitur. postero die mane iis nauibus triremes magnæ sexdecim Antonii iussu ubi se in hostes promouerunt; cũ illi statim classis partem contra eas miserunt: quibus uisis Venetæ triremes se se continent: Turcæ progressi nauiculas sex eas, quæ remulco longarum nauium processerant, ab iis relictas, qui attraxerant, capiunt. Veneti ea re commoti in illos se concitant: atque usque ad classem insecuti aliquot eorum nauigia deprimunt: triremesq; tres & biremem unam cum hominibus capiunt. Biduo autem post, cum omnino aggredi classem Thraciã Antonius Galliq; statuissent: atque ad eam tam proxime accessissent; ut tormentorum pilæ in hostes mitterentur nescio: quo fato paululum commorati redierunt. id quod à Gallis damnatum fuit. Demum eo triduo hostibus uela facientibus, ut sinum, qui proximus erat, caperent: Antonius classem explicuit: eosq; cõsecutus cũ aggredi suo uento posset; eodem iniquo fato, ut tunc quidem creditum fuit, se continuit: aliquot tamẽ naues longas hostium audacter progressas, quæ paulo ulterius ex Venetis processerant naues, facto in eas impetu ceperunt. quòd si reliquis eadem uis animo fuisset: hostes deleri facile potuissent. omnibus enim illis diebus; quibus parte aliqua prælium commissum est; cũ plures naues Thracias militibus rebusq; omnibus instructas Veneti ceperint: nulla

tamen ex eorum nauibus cum hominibus est capta. quin etiam illud accidit. extrema erat nauis una oneraria Gallorum eo in reditu ut sæpe fit, multo reliquis tardior: itemq; ex Venetis altera. in eas præfectus classis Thraciæ magnam suarum nauium partem conuertit; ut plus triremes ac biremes triginta nauem Gallicam circunsisterent, Venetam plus uiginti: quæ tamen duæ cũ acriter diuq; oppugnarentur, præter pilas tormentorum, quas hostes eiaculauerant, sagittarum ui tanta in eas coniecta, ut mali, antemnæ, plutei, latera earum denique signorum modo sagittis cõstipatis fixa essent: complures hostium biremes & triremes depresserunt; ut reliquæ magno accepto detrimento eas reliquerint. Galli post hæc cũ sibi nulla in re defuisse uiderẽtur, cognoscerẽtq; fortunam omnibus nostrorum conatibus aduersari, Antonio relicto abierunt. hostium classis Naupactum se cõtulit: eodemq; antea rex cum magno exercitu erat profectus. is cum oppidum terra mariq; uno tempore cinxisset: nullo à nostris auxilio allato, oppidani coacti deditionem faciunt. hæc ad urbem allata ciuiũ animos; qui longe alium rerum exitum expectabant; magno dolore affecerunt. cumq; uulgo legati, reliquiq;; qui separatim aut nauibus onerariis imperauerant, aut longis præfuerant; hominum sermonibus carperentur, Antonius ante alios totius populi, quemadmodum imperatoribus, qui res minus feliciter tentauerint, plerunq; solet accidere, maledictis lacerabatur, quòd is tantam, tamq; speratam, atque à diis immortalibus oblatam ac plane traditam augendi imperii facultatem suis è manibus dimisisse uideretur: si eam hostium clasem Antonius iusto prælio superauisset, prout eum facere potuisse existimabant omnem Peloponesum Græciæq; oram Euboeamq; insulam sub reip. imperium redigere illũ nullo negotio potuisse: nunc cum omnia secus, quàm sperauerant, euenisse intelligerent; ac Lauredani & Armerii interitus memoriæ hæreret infixus; omnes magno odio in eum ferebantur, acerbiusq; accusabant. his atq; talibus causis patres moti legem in Decemuirum collegio tulerunt; ut Antonio præfectus classis sublegeretur; qui statim conscenderet; ipsi imperiũ abrogaretur: & quoniã Thomas Zenus, qui magni animi, magnæq; uirtutis esse uir ab omni plane ciuitate existimabatur; fisco pecuniã

debebat,

debebat; fiſci autem debitoribus antiqua lege magiſtratus mandari nullus poterat: uti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne eſſet, quo minus ei nauium præfectura quælibet attribui per Senatū poſſit, in lege Decem uirum eſt additum. itaq; & Malchioni Triuiſano, qui legatus bello Gallico Cremonam illis diebus per deditionem ceperat, maioribus comitiis claſſis eſt imperium delatū, & à Senatu præfectura longarum nauium maiorum decéſeptem Zeno tradita magna cum poteſtate. lectiq; à principis collegio earum nauium præfecti treſdecim ueterum præfectorū loco. qui omnes ſtatim profecti ſunt cum militibus triginta quilibet. latum etiam de ueteribus; ut ob male geſtam remp. ad urbem redirent, cuſtodiæq; traderentur. datumq; Trium uiris ex aduocatis reip. negotium, ut eos in iudicia deducerent, quibus à iudiciis, qua meriti eſſent, pœna condemnarentur: idemq; poſtea de Antonio conſtitutum. lectus etiam per Senatum, qui Corcyræ magiſtratus eſſet, Lucas Quirinus cum militibus mille oppidi præſidio. is & Zenus ſine mora ſunt profecti. pauloq; poſt Malchio Cremona à Senatu accerſitus uexillo reip. accepto conſcendit; cum ei libras auri ducentas quinquaginta, quibus in claſſem uteretur, patres ex ærario dediſſent. Zancanius menſe Quintili in Carnos profectus, ut ab hoſtiū impetu, quos eò patres uenturos intellexerant, reip. fines tueretur: ratione hominū, qui ferre arma poterant, earum regionum habita; quorum fuit numerus circiter centum uiginti millium; Græcis equitibus & leuis grauiorisq; armaturæ, Italis quāplurimis, peditibusq; coactis, munitiſſimo in caſtello apud Sontium flumen, quod Gradiſcæ appellatur, paulo ante noſtram ætatem publice exædificatum, multos eſt dies commoratus; dum ad eum ex Gallico exercitu auxilia conueniſſent. Turcæ interea equites ſeptem millia magno ac difficili itinere confecto per Iapidum & Liburnorum fines Sontio traiecto non longe à Gradiſcis caſtris poſitis ſe continuerunt, eo conſilio, ut, ſi Zancanius caſtello exiret, prælium cō mitteret. eorum dux ubi Zancanium extra munitiones non audere egredi animaduertit, duo millia equitum prædatum mittit: iubet, quoquo uerſus incurſiones faciant: celeriterq; uti redeant, monet. equites planitiem nacti magnam atque apertam, agreſtes

homines inopinantes ; quòd ſe ab illis tutos oppoſito reip. exer-
citu fore credebant ; capiunt , ui eos diripiunt, incendunt ; qui ſe
defendere parant , interficiunt : in quibus fuerunt agreſtes ducen
ti , qui Vicetia miſſi , ut ad Zancanium contenderent , in eos ex
itinere inciderunt. ea re à proximis audita, uſque eò fugere omni
bus ex partibus contenderunt ; ut, cum duorum fluminum obie-
ctu Plauis Siliſq; hoſtes impedirentur; quorum alterum nullo tẽ-
pore uado tranſiri poteſt; alterum ita ſæpe augetur , ut magnum
etiam detrimentum uicinitatibus inferat ; ad urbis tamen æſtua-
ria plerique nullo loco commorati peruenerint ; neque Tauriſa
norum modo , ſed Patauinorum etiam magna multitudo timo-
re ſe in oppida receperit. A' Foroiuliẽſiũ magiſtratu autem Græ-
ci equites, Italiq;, qui ſagittis utebantur, ex oppido emiſſi trecenti;
ut, ſi quà poſſent, hoſtibus nocerent ; partem nacti centum eorum
occiderunt . quòd ſi Zancanius cum ſuis , quorum erat magnus
numerus , in hoſtes impetum audacter feciſſet : honeſtiorem res
exitum habere potuiſſet. ſed is pedem porta egredi adoriendi ho
ſtes cauſa nemini omnino homini ex ſuo exercitu permiſit. Tur-
cæ, qui excurrerãt , præda facta cum ad ducem redire uellent; atq;
ad Tillauẽti fluminis ripas, quod ea nocte creuerat, perueniſſent:
quo latum flumẽ traiicere facilius poſſent, ſuperioris ætatis, quos
habebant captiuos , in ripa fluminis ad duo millia interfecerunt,
reliquos traduxerunt , & præda onuſti unà cum duce , quà uene-
rant, abierunt. Zancanius imperii male geſti accuſatus, cum in Se
natu à magiſtratibus defenderetur ; iiq; legem tuliſſent ; qua lege
Zancanio imperium prorogabatur : Franciſcus Bolanus Qua-
draginta uirum rerum capitalium magiſter legem tulit, ut is ad
urbem è ueſtigio rediret, carceriq; ſe dederet : eamq; legem Sena-
tus frequens , damnata altera, comprobauit . qua ex re Bolanus
magnopere laudatus paulo poſt , quo die ciues ſexaginta ſuffra-
giis comitialibus deliguntur qui annum in Senatu ſint: (uſu autẽ
ſemper fit , ut omnes ciuitatis principes , & natu maiores ad id
muneris deligantur) ipſe nõ unus modo ex eo numero fuit; quod
tamen ipſum ei ætati atque ordini magnum & inuſitatum uideri
poterat; ſed pluribus etiam ſuffragiis, quàm cæteri complures, eũ
magiſtratum eſt adeptus : quod propè incredibile ante illum
diem

diem fuisset. tantá eo tépore imperator legati præfectiq; ob igna uiæ opinioné ciuitatis in se inuidiá excitauerant: amoré aút & beniuolentiá conciliauerat fortitudo. ná & Antonius Lauredanus Andreæ Lauredani frater; & Aloisius Armerius, Albani frater Armerii; magistratum sale procurando omnibus suffragiis sunt adepti: quem omnino per se se dignitatis, & ciuitatis gradú decennio post uterq; posse assequi ne sperauisset quidem. & Iacobo Polano, Vincentii Polani, eius de quo sermonem habuimus, patri magno consensu locus datus est inter sexaginta ciues, qui quot annis Senatui adiici solent. itaq; Zancanius ad urbem rediens, custodiæq; traditus à Senatu, condemnatus est, ut Pataui annos quatuor exularet: neq; ei profuit, quòd Antonii & reliquorum, qui remp. male gessisse dicebantur, necessarii & propinqui ei fauerent, ut uel omnino absolueretur, uel leuissime condemnaretur, quo patres huius exemplo iudicii placabiliores in se se fierent: quæ eos opinio fefellit. Naupacto Antonius amisso nauibus longis maioribus, & onerariis compluribus abeundi facultatem concessit. ea res molestissima fuit patribus; qui nuntio de Naupacti deditione accepto per literas Antonio mádauerát, ne classem diminueret. uisumq; est multis id Antonium non satis bono consilio fecisse. ipse deinde Cæphallenem insulam aggressus, ubi nihil se proficere cognouit, Corcyram reliqua cum classe se recepit: ibi acceptis de Senatusconsulto imperioq; abrogato literis, classe, pecunia, rationibusq; publicis legatis traditis ad urbem rediit: cui præsto fuit Dominicus filius, uir philosophiæ studiis clarus, è Cardinalium insuper collegio, Roma ueniés, ut, si quid posset, apud ciuitatem sua pietate atque officio ordinisq; amplissimi auctoritate patrem subleuaret. neque multo post tamen maioribus comitiis, causa in uinculis dicta; quòd Senatus lenitatem trium uiri, qui eum accusabant, ueriti rem ad multitudinem & iudicium totius nobilitatis deduxerant: exilio in Illyrici maris insulas Apsorum & Crepsam damnatus exulatú abiit. Nicolaus Michaeles unus ex trium uiris magno fauore ciuitatis eius locum ad ædis Marciæ procurationem suffectus tenuit. His rebus ciuitate domi forisq; occupata; quoniam Alexander à Senatu atque ab Rege Galliæ impetrauerat, uti eorum uo-

luntate: aliquot in Flaminia oppida, quæ Romani iuris essent,
Cæsari Borgiæ eius filio obtinenda cederentur: Cæsar sua cum
manu, cumq; iis, quas ab rege altero cũ duce Mediolani accepe-
rat, copiis in Flaminiã est profectus. erat is antea, ut superiori-
bus libris dictum est, in Cardinalium collegio: sed magistratu
repudiato, uxorem in Gallia duxerat. ac primum quidem Forũ
Cornelii & Forum Liuii oppida ipsa castris ad muros positis tor-
mentisq; adductis acri oppugnatione ad deditionem compulit.
arces uero eorum oppidorum; quòd erant munitissimæ; uarios
euentus habuerunt. altera enim complures dies obsessa conditio-
nibus acceptis Cæsari anni exitu deditur: Foroliuiensium arcem
autem, in qua erat Caterina ipsa, diu ac magnis oppugnatam, ui-
ribus paulo post Cæsar muro tormentis deiecto militibus irrum-
pentibus multa cum suorum cæde tãdem cepit: Caterina capti-
ua facta. interea, ut suos & eorum fines Senatus, quos è Fla-
minia in fidem recepisset, ab Alexandro, atque ab Cæsare tantũ
exercitum habente, si quid aggredi, & conari uellent, tueretur;
tria militum millia, duo equitum Liuiano duce Rauẽnam misit,
quos per oppida distribueret. simul legati duo, Franciscus Cap-
pellus, Christophorus Maurus, alter Ariminum, alter Fauentiã
profecti, qui eis oppidis reip. nomine præessent. Arce Foroliuiẽ-
sium capta Cæsar cum Pisaurum uellet patribus permittentibus
exercitum adducere: propter nouos Mediolani motus destitit.
nam patres, cum ad urbem Ioannes Princeps Pisaurensium de
Cæsaris in se uoluntate certior factus uenisset; oppidumq́; uel-
let reip. tradere; modo ipsi aliquid in reip. finibus oppiduli, aut
castelli Senatus daret, quo se alere & sustinere posset: consulto
Senatu responderunt, nolle se ei præsidio esse, qui reip. obesse uo-
luisset. id autem propterea patres cõmemorauerant, quòd Ludo-
uici legatos ad Turcarum regem contra remp. missos Ioannem
hospitio accepisse, nauibus rebus omnibus iuuisse, regisq́; itẽ ad
Ludouicum legatum naue Pisauri egressum domi suæ habuisse,
clamq́; ad illum misisse, tum ipsum singulis de rebus, quæ in ur-
be agerentur, literas ad Regem dedisse, antea cognouerant. sed
Mediolani motus fuerant eiusmodi. Ludouicus copiis nõ ma-
ximis in Rhetis comparatis, eorum factione, quos Galli irritaue-
rant,

rant, quiq; res nouas moliebantur, magnopere adiutus, in fines se regni contulerat insequente anno inito. eius aduentu Triultius duxq; regius ex duobus alter uehementer; permoti atq; perturbati; quòd ciuitatis defectionem timebant; copias regias, quæ cum Cæsare aberant, reuocauerunt, atque ad se celeriter reuerti iusserunt. itaq; Cæsar multo maiore sui exercitus parte ablata de Pisauro expugnando cogitationem in aliud tempus omisit, Romamq; se contulit. Ludouico ad recuperanda, quæ amiserat, cum exercitu reuertẽte, Senatus decreuit ut milites equitesq; reip. omnes in agrum Cremonensem è uestigio cõtenderent, ut Heluetiorum militum tria millia celeriter accerserẽtur: legatiq; ad bellum Petrus Marcellus, Christophorus Maurus lecti: ipse interea Ludouicus Corno per suos sine ui atque celeriter recepto: Galli enim, qui in eo erant, ueriti ne ab oppidanis atque ab hostibus intercluderentur, municipio relicto discesserant: Ascanium fratrẽ cum parte copiarum Mediolanum præmisit: quo appropinquãte, ciues armis captis Triultium & Gallos eiecerunt, eiq; portas aperuerunt: biduoq; post ipse cum reliquo exercitu adueniens in urbem est receptus. His intellectis rebus Decem uiri legẽ tulerũt, uti ciuis probata uirtute Cremonam mitteretur, qui arci oppidi præesset: missusq; est ipsorum suffragio lectus Nicolaus Priolus decemuiralis. missi etiam alii quatuor egregii nominis, qui totidem oppidorum in Cremonæ Abduæq; fluminis finibus arces custodirent. Mediolani Ludouicus paucos cõmoratus dies, dum à ciuibus humili subdolaq; oratione pecuniam corrogaret, Ticinum proficiscitur: neq; ullo in loco magnopere impeditus Gallos, qui se quotidie in ulteriorem regni partem recipiebant, insequens postremo Nouariam, quã Triultius præsidiis firmauerat, aggreditur: & quòd erat à muralibus tormentis imparatior, crebris assultibus premere oppidum insistit. simul ad illum Sequani equites sexcenti auxilio à Maximiliano missi adueniunt. iis ad summouendos hostes usus, & modo per insidias detrimento accepto, modo fusis hostibus illato, abductis demum à Triultio præsidiis, quòd diffidere oppidanis cœperat, neque iam commeatus interclusis suppetebat: Nouariam se dedentem recipit. interea exercitus reip. Cremonam Abduæq; ad ripas cõfestim profectus,

Laudem Pompeii: quod iã oppidum Ludouici milites introdu-
xerat: misso præsidio expulsisq; militibus regi retinuit. Placen-
tiam nutantem per se atque labantem confirmauit. Triultius re-
uersis iis, qui cum Cæsare in Flaminiã ierant, Gallis, simul ab re-
ge missis ad eum equitibus ex Gallia Transalpina, atque ab Hel
uetiis coacto exercitu non longe ab Nouaria contra Ludouicum
castra posuit; itineribusq;, ne commeatus Ludouico supportari
posset, propè interceptis, paulo post commisso prælio illum in op
pidum repulit: posteroq; die, cum se fugæ dare decreuisset, omni
cum exercitu oppido egressum ueste pabulatoria & strigoso in
equo inter milites se celantem, permittẽtibus Heluetiis perqui-
situm cepit. ea re cognita pars regni omnis, quæ defecerat, ad
regem statim rediit. Ludouico capto Ascanius principesq; ciui-
tatis permulti ex iis, qui Ludouici rebus fauebant, unà Mediola
no aufugerunt Padum flumen uersus; ut se in tutum reciperent.
uerum ab Soncino Benzonio turmæ equitum reip. præfecto, qui
id, quod re euenit, opinione existimans futurum itinera obserua
bat; in Cremonæ finibus intercepti sunt: Ascanius etiam Vene-
tias adductus in comitii turricula publice obseruatus est. pau-
loq; post rege illum ab Senatu petente septus custodibus in Gal-
liam transmisit; quò antea Ludouicus perductus, custodiæq; tra-
ditus, ea in custodia aliquot post annos est mortuus. Ea æstate,
propterea quòd Gaspar Seuerinas reliquiq; fratres Roberti li-
beri bellum contra remp. gesserant: Senatusconsulto Citadella
oppidum receptum: & bona eorum fisco sunt addicta. Sed Nau
pacto amisso, ut docuimus, Aloisium Manentium, in decem ui-
rum collegio scribam, Senatus Byzantium ad regem misit que-
stum: quòd nulla lacessitus iniuria, pacem, quam paulo ante cũ
Zancanio legato firmauerat, bello terra mariq; illato uiolauis-
set: postulatumq; ut mercatores Venetos, qui nihil deliquissent,
quorum etiam aduentu eius portoria facta essent meliora; quos
belli initio in uincula coniecerat; liberaret: Naupactum iniu-
sto bello captum reip. restitueret: demum, si id nollet, pacem re-
nouaret. id autem ea de causa sibi tentandum Senatus decreue-
rat, quòd ab nõnullis, qui plurimum apud regem poterant, spes
ei proponebatur, fore, ut, si legatum mitteret, pax inter ipsos con-
ciliaretur:

ciliaretur: tum quod grauissimũ ciuitati fore intelligebat, si classis eo etiam anno esset comparanda contritis per tot bella nõ urbanis modo opibus, sed etiam prouincialibus; rep. insuper nihil prospere contra illum moliente. nam cum Naupacto ab hostibus expugnato Cæphallenẽ insulam capere primo Antonius, ut antea dictum est, deinde Zenus, postremo etiam Malchio classe adducta diuturna oppugnatione tẽtauissent: labor tamen omnis omnium irritus & inanis fuit. Manentius anni initio profectus Bizantium ubi peruenit, nihil eorum, quorum causa missus fuerat, impetrare potuit: rex enim ita respondit, pacem Veneti si uelint, Methonem, Coronem, Naupliam, quæ haberent in Pelo ponneso oppida sibi tradant; auriq; libras centum stipendii nomine singulis annis dependant: alia se conditione pacem cum rep. non facturum: itaque infecta re discessit. sed Manentio ab urbe profecto: quod nuntii afferebãtur in Epiri finibus magnũ Turcarum equitum numerum cogi: Senatus ueritus eam manum superioris anni præda impunitateq; allectã in Carnos finesq; reip. esse uenturam; Petrum Orium, Angelum Barotium legatos creauit, qui unà cum Foroiuliensiũ magistratu earumq; rerum peritis regiones inuiserent, &, quibus in locis atq; itineribus operæpretium esset, munitiones instituendas curarent, quibus hostes repelli possent: Liuianumq; cum equitibus, quibus præerat, & Gurlinum Rauennatem, qui priores ordines gerebat, cum militibus duobus millibus legatis dedit. Petrus etiam Marcellus, alter ex duobus in Gallico exercitu legatis, iussus cum copiis in Carnos proficisci. Turcæ tamen, propterea quod Rex eorum ducem Bizantium euocauerat, se in Carnos non intulerunt. æstate autem media, quod eadem rursus fama crebrioribus nuntiis percrebuerat, parari hostium exercitum, qui sit in fines Reipublicæ impetum facturus, Nicolaus Vrsinus cũ magna copiarum parte cũq; Ioanne Baptista Caratio militum omnium Reipublicæ præfecto, Senatu iubente in Carnos est profectus, omnesq; eius regionis incolæ se, & sua in oppida, & castellos contulerunt. hostes, uel quod loca communita scirent esse: uel quod iis in bellum Peloponesiacum, de quo dicturi sumus, uti rex uoluerit: ab incursionibus in eam reip. partem se continuerunt. Manentius tãtum

ad urbem redierat; cum patres Corcyræ insulæ ueriti: propterea quòd ea in potestaté hostium redacta; quæ oppidum munitum & portus egregios haberet; omnis Adriani maris nauigatio, & in Ionium reliquaq; maria exitus magnopere impediebantur: Decemuirum lege Angelum Quirinum, Aloisium Decanalem cum militibus centum eò miserunt, qui duabus oppidi arcibus præessent: quæ quidé arces quod promõtoriolis ité duobus oppido coniunctis sunt impositæ, spatiumq; perangustum habent: multorum propugnatorum non indigent. nuntii deinde Aprili mense uenerunt, classem Thraciam, quæ Naupacti ea hyeme fuisset, magno studio esse refectam, aliamq; in sinu Ambracio institutam classem deduci, ut se cum illa coniungeret: ipsum regem maximo cum exercitu breui in Peloponesum uenturum; ut, quæ oppida in pacis cõditionibus à Manentio petierat, bello persequatur. iis rebus cognitis Senatus decreuit, uti naues lõgæ decem ex iis, quæ ad mercaturam instituuntur, onerariæq; magnæ quatuor armarétur: decemq; iis qui imperaret, Iacobus Venerius datus; singulis autem nauibus suus præfectus cuiq;: auctaq; iis stipendia, quo libentius proficiscerentur. missusq; ad supplendam classem remigum opportunus numerus; quem ex continenti Senatus conduxerat. iussi etiam præfecti militum uiginti bona cũ manu, cũq; iis rebus, quæ idoneæ ad munitiones faciendas essent, Methonem proficisci, pecunia insuper in classis stipendium missa. Senatus etiam consultum factum, ut naues longæ minores non paucæ prioribus adderentur: biremesq; complures confestim armarentur, classiq; submitterentur. Malchio & ipse; qui Corcyram uenerat, nauibus aliquot relictis ad Cæphallenæ insulæ non tam quidem oppugnationem, quàm ut in statione ibi essent, ne præsidium hostibus submitti posset; recẽtioribus de classe Thracia, regioq; exercitu nuntiis certior factus, uti è Creta milites & commeatus & tormenta Naupliam mitterentur, curam & diligentiã adhibuit. & quòd Naupliam primum omnium uẽturum regem multi existimabant: pars ab illo præfectorum militum est eò transmisa: commeatum etiam omnis generis Methonem misit. ipsi etiam oppidani; qui frumenta in agris pabulaq; omnia circum oppidum corruperant; ædificia combuserant,

rant, ne hostibus opportuna fierent: munitionem in portu magni operis effecerunt: aggeremq́; in mari excitauerunt; quo ab aggere naues hostium arcerentur, ne ad muros propius accederent: aditumq́; uni tantum naui reliquerunt; quo se tueri facilius possent, quàm si cum multis uno tempore nauibus eis esset propugnãdum. Malchio deinde Zacynthum profectus classem eò cõuenire iussit, nauium longarum & onerariarum circiter septuaginta: in quibus erant naues longæ magnæ sexdecim. Turcæ interea suam classem duobus locis comparatã apud insulam Leucadiam coegerant magna reip. populorum querela: quòd Malchio quiq́; præerant legati, ne id per hostes fieri posset, minus prohibuissent: partem eius classis utrãlibet separatam ab altera parte atq; semotam superari ac deleri non maximo negotio potuisse: nunc eam coniunctam atque plenam nihil non ausuram, ad exitumq́; perducturam. adiungebatur ad eas querelas etiam hoc, quòd Malchio laborare aduersa ualitudine cœperat. Sed rex, coacta classe nauium omnis generis plus ducentarum uiginti, cum exercitu in Naupliæ fines est ingressus, missa equitum parte, qui ad oppidum accederent. cum iis oppidani equites congressi mille quingenti prælium secundissimum fecerunt: itaque Nauplia relicta rex Methonem uenit. præmissi autem ab eo Turcæ Pilon oppugnare sunt aggressi. quod quidé abest Methone millia passuũ decem, loco edito impositum, portu adiecto. Ii, quòd eo ipso tempore Contarenus legatus cum nauibus longis aliquot adueniens auxilium propugnatoribus attulerat; repulsi, spe castelli capiendi amissa, abeuntes cum reliquo se exercitu coniunxerunt. Inter hæc Malchio apud Cæphallenem moritur: pauloq́; post legatorum & præfectorum omnium suffragio Hieronymus Contarenus legatus Malchioni pro imperatore sufficitur; quoad patres, quem præesse uelint, imperent. Rex Methonem omni cum exercitu acerrime oppugnans magnam prooppidi murorum partem tormentis deiecerat. milites, qui priores ordines gerebant, à Senatu missi principesq́; municipii ueriti non posse, se eam partem tueri, rebus omnibus & materia, quæ in eo erat ablata, atque in oppidum abducta, prooppidum reliquerunt. hostes ingressi maiore iam spe murum oppidi deiicere labore nõ in

termiſſo inſtiterunt. Dum hæc ad oppidum geruntur: Contarenus omni cum claſſe Zacyntho proficiſcitur, ut, ſi quà poſſet, aut afferret oppidanis auxiliũ, aut claſſi hoſtium noceret: cuius claſſis naues onerariæ Sphagiam inſulam circunuehebantur: reliquæ naues è Pili portu ſe promouebant. quas ubi Veneti è longinquo uiderunt: eas aggredi magno animo decreuerunt: itaq; tribus effectis ex omni claſſe cornibus in hoſtes contẽderunt: quorum in uno naues erant longæ minores uniuerſæ: in altero maiores continebantur: tertium cornu naues onerariæ conficiebant. atque hoc aperto mari, illud litori propius erat. naues triremes magnæ medium ſatis idoneo inter utraſq; ſpatio relicto claſſis locum obtinebant. hoſtes ubi contra ſe ueniri animaduertunt: naues longas circiter centum in Venetos conuerterunt. Venerius medio è cornu, cui præerat ſigno pugnæ dato omnium primus impetum in hoſtes facit: trirememq; contra ſe uenientem unam ex prioribus aggreditur: ex eaq; trireme magnus hoſtium numerus tormentis eſt interfectus: ex reliquis triremibus magnis ſex & ipſe cladem non paruam claſſi Thraciæ intulerunt, cõpluresq; triremes depreſſerunt; ex minoribus uiginti prælium commiſerunt: eoq; res eſt deducta, ut Turcæ, quemadmodum poſtea cognitum eſt, litori naues impingere, fugamq; capere cogitarent. reliquæ triremes congredi non ſunt auſæ. obfuit autem plurimũ etiã fortuna ipſa; quæ multum in bellis poteſt: quòd naues onerariæ trãquillitate magna oborta ſe mouere nõ potuerunt. Turcæ utrunque conſpicati, & naues onerarias uento ſilente detineri, & longarum magnam partem à pugna conſerenda deterreri: animum ſumpſerunt: prælioq; redintegrato atq; ad noctem perducto; cum horas tres continenter pugnauiſſent; ex Venetis triremibus maioribus una depreſſa interiit; altera interfectis quam plurimis eſt capta: cum omnibus abeuntibus tamen ſola totam noctem impetum hoſtium ſuſtinuiſset. Contarenus proimperator, naui ſua perforata, atque aqua eam degrauante, in aliam ſe contulit: Zacynthumq;, ut & illam & reliquas aliquid ex concurſu paſsas incõmodi reficeret eſt profectus. interea cum de Malchionis aduerſa ualitudine Senatui eſset nuntiatum: patres è ueſtigio, ut ei claſſi imperator ſublegeretur, decreuerunt: qui ſi

eum

eum saluum offendisset; reip. nomine hortaretur, ut ad urbem rediret. idq; eo deliberatius fecerunt; quod de Malchione quotidie, quæ non magnopere uellent, audiebant. itaque maioribus comitiis Benedictus Pisaurus magna cum potestate lectus, pecunia in stipendium largiter ei curata, die ab ea die tertia conscendit. Contarenus refectis nauibus auxilium & commeatum Methonem mittere cum decreuisset; ueritus ne oppidani omni subsidio desperato se se hostibus dederent; naues longas quinq; omni ex classe delegit; atque in iis, quæ opportuna essent, imposuit. ante tamen optimum esse ratus oppidanos ea de re certiores facere, ut se ad frumentum atque arma reliquasq; res celeriter ex nauibus extrahendas compararent: hominem fortem, atque audacem cymba ei tradita cum remigibus decem eò misit. is per mediam hostium classem omnibus inspectãtibus, quod erat meridiei ferè tempus, celeritate adhibita peruolans mandata Contareni oppidanis pertulit: posteroq; die, qui dies erat ante diem quintum iduum sextilis, Contarenus nactus idoneam tempestatem Methonem uersus uela omnibus cum triremibus facit. hostes classe uisa, id, quod erat, rati, ad oppidi se portum opposuerunt. Contarenus præfectos cohortatus, ut magno animo ad oppidum contenderent, remq; suorum ciuium opis & uirtutis egentem subleuarent: eos ab se dimisit. ex iis quatuor triremes, inter hostium naues elapsæ, se ad oppidum magna difficultate contulerunt. una quod erat tardior, multis hostium nauibus iter impedientibus; cum reliquarum celeritatem se imitari posse diffideret; ad Contarenum rediit. oppidani nauibus auxiliariis conspectis, ut ea, quæ afferebantur, celeriter in oppidum asportarent, læti ad portum conuolauerunt. tãtaq; fuit eius rei cura, ut ii etiam, qui muros alia ex oppidi parte cõtra hostium exercitum seruabant, cum festinari ab aliis uiderent, eodem & ipsi accurrerent; stationesq; relinquerent, sic, ut murus defensoribus spoliaretur. id ubi hostes ab exercitu conspexerunt: occasione rei bene gerendæ nõ omissa per ruinas murorum, quas tormenta fecerant, scalis positis nixi paucis defendẽtibus interfectis, se in oppidum intulerunt. oppidani præfectiq; & milites præsidio & commeatu iam è nauibus abducto ea de re certiores facti hostibus medio in oppido occur-

rerunt: atque ibi prælio acerrime commiſſo cum diu fortiterq; pugnauiſſent; ac magnum eorum numerum occidiſſent; demũ creſcente hoſtium multitudine, plenis iam omnibus, & obſeſſis uiis, circũſepti undique ac preſſi propè omnes interfecti ſunt unà cum præfectis nauium, qui tunc uenerant, duobus, remigibusq; permultis. ex municipibus ii: qui ſuperfuerant, omni ex parte oppidum incenderunt: ſuaq; omnia & ſuos comburere uoluerunt: ita oppidum ardens ac ſemicõbuſtum capitur: cum quidem Veneti multam in noctem ſe defendiſſent. eo capto Rex Pilon ducem ſuum miſit. is, ut fidẽ oppidanis faceret, Methonem in regis poteſtatem ueniſſe, magiſtratũ reip. qui Methone erat in uinculis adductum eis oſtendit cum ciuibus Venetis nõnullis. quibus uiſis, ea conditione, ut neque libertatem neque quicquam ex rebus ſuis amitterent, oppidum regi tradiderunt. at claſſis Veneta cum Zacynthum reuerteretur, magna cohorta tempeſtate curſum non tenuit: itaque nauibus omnibus diſiectis nonnullæ longinquas inſulas, Cretamq; uſque delatæ, uel amiſſis gubernaculis uel malo infracto, uel diſſutis contignationibus iactura facta ægreq; ſe in tutum receperunt: triremis una impacta litori ſaluis hominibus interiit. Coronẽ poſt hæc cum magna exercitus parte unus ex ducibus ab rege miſſus oppidanis propoſuit, ſi ſe, antequàm oppidum obſidione cingeretur, regi dederent; fore ut bonis conditionibus uti poſſent: ſin uim expectarent, omnes ad unum interituros. quibus intellectis rebus Coronæi caſu Methonenſium perterriti ſpretis præfectorum imperiis, qui ſe ad propugnationem comparauerant; æquiſſimis conditionibus ducẽ intromiſerunt. Rex deinde Naupliam eadem qua Coronem celeritate ſuo ſe imperio adiecturum exiſtimans, exercitus partẽ in Naupliorum fines induxit: miſſoq; ad oppidum cum ſuis equitibus Paulo Contareno ciue Veneto egregia uirtute, Bernardi Contareni, eius qui bello Neapolitano Epirotarum equitum præfectus mortem obierat, fratre, qui Corone uxorem duxerat, illiſq; in regionibus erat notiſſimus; quemq; rex, ut ad id uteretur, Corone in deditionem recepta habere ſecum uoluerat: iuſſit illum oppidanis ſuadere ut ſe regi dederent. is medio in ſermone; quẽ cum Naupliis, ad urbis muros, atque portã uocatis, ingreſſus fuerat; equo

equo incitato equitibus imprudentibus se subripuit: atque in oppidum, uallo saltu equi superato, est receptus. oppidani primo cum Pauli hortatu ac studio, tū per se se plane paratissimi magno animo impetum hostium sustinuerunt: egressiq; præterea per occasiones prælia nonnulla secundiora fecerunt. postea uero quàm rex cum reliquo exercitu eò uenit: portas clauserunt, & muniērunt; itaque inclusi magna se uirtute, atque constantia tuebātur. interim ex classe Thracia, quam rex Naupacto, ut terrorem hostibus incuteret, Naupliam ueterem cōuenire uniuersam uoluerat: naues triginta Eginam ad insulam missæ oppidum capiunt: relictisq; regio nomine qui præessent, Naupliam reuertuntur. hæc dum sic administrarentur: Benedictus Pisaurus Corcyram, dein de Zacynthum profectus dies ibi aliquot, antequam classis, quæ propter tempestatē aberrauerat, eò conueniret, se continuit. coacta classe nauium longarum maiorum duo de uiginti, minorum uiginti quinque, onerariarum plus uiginti; quam quidem pauco rum dierum spatio magna cum diligentia, tum uero etiam seueritate adhibita remigibus, militibus, rebusq; omnibus ornatiorem melioremq; reddiderat; ad hostium classem insequendam se se promouet eo animo; ut, si assequi posset, prælium committeret. sed Rex de illius ad Zacynthum aduētu certior factus suæ classis præfectis, ut domum redirent, Byzantiumq; se reciperent, imperauit. posteroq; die ipse; qui quidem non magnopere suis iā copiis confidebat: propterea quòd neque paruam, neq; sane spernendam militum equitumq; partem eorum, qui Methonem obsedissent, eo in bello expugnationeq; amiserat: omni cum exercitu abiit. eodem tempore Pisaurus Naupliā speculatoriis præmissis nauibus classem Thraciam & exercitum abiisse certior factus, Eginam contendit; expositisq; militibus Turcas, qui præerant, interfecit eorum duce capto: atque insulam reip. restituit: Mitylenen deinde triremibus leuioribus accelerans, quò appulsos hostes intellexerat, ferro, atque igni omnia demetens prædā, & quidem opulentam quam abegerat, remigibus & militibus cō cessit: posteroq; die Tenedum diripuit, incendit, classisq; hostium fugientis atque in Euripi angustias iam ingressæ reliquias assecutus, naues complures extremo in agmine cum hominibus

cepit: fixisq; utroque in litore non unis crucibus captos Europæ atque Asiæ spectaculo reste suspendit, agros & uicos depopulatus, ut qui oras incolerēt magnopere perterrerētur. Samo Thraciam ad insulam post hæc eadem celeritate adueniēs; cum intellexisset oppidanos ægerrime Turcarū imperium perpeti; Aloisio Decanali triremis præfecto ad oppidum misso eos libentissimos in deditionem recepit: petentibusq; ciuē Venetum, qui præesset; pollicitus est se missurum. illi partem decimā suorum fructuum quotannis ei se daturos receperunt. deinde Caristo direpta ad naues longas maiores onerariasq; rediens, Naupliam se contulit; municipibusq; & militibus collaudatis, stipendio, quos oportuit, recreauit, & sua liberalitate subleuauit. iis confectis rebus discedens dum Corones litora præteruehitur; de Carolo Cōtareno, qui magistratus reip. Pilo præfuerat, oppidumq; situ & natura communitum hostibus nulla coactus ui obsidioneq; tradiderat; in suæ nauis prora supplicium sumpsit. ibi cognoscit Hispaniæ regum classem reip. auxilio missam Zacynthum uenisse. ii enim Reges Aloisii Galliæ regis prædicatione permoti, qui regnum Neapolitanum bello aggredi statuisset; tum classe ab rege Thracio comparata, ne insulam Siciliam sine præsidio relinquerent; classem & ipsi confecerunt; illoq; miserunt Consaluo Ferdinando præfecto, qui bello Neapolitano dux eorum fuerat. eam classem ut reges auxilio reip. uellent esse, posteaquam suis iam finibus nihil timerent; Senatus ab iis impetrauerat; Alexādro adiuuante. ea erat nauiū plus quinquaginta. quibus in nauibus milites imposuerant numero ad septem millia. cognito Consalui aduentu Pisaurus Zacynthum ad illum uenit. quem quidem reip. magnopere prodesse cupientem cum reperisset: rebus belli rationibusq; omnibus unà cum illo communicatis, ex ipsius, & reliquorum Hispanarum nauium præfectorum, quos Consaluus in concilium adhibuerat, & legatorum sententia statuit ad Methonem recuperandam unà proficisci. eam ad profectionem, atque bellum quòd res multæ materiæ indigebat cum ad castella, quæ parare instituerant, excitanda; tum ad nauium scaphas contegēdas, quibus in primis uti decreuerant; dato omnibus, qui aderāt, iureiurando, ne quis quid enuntiaret; concilio dimisso Cæphal-

lenem

lenem ad insulam, quæ syluis admodum abundabat, uterq; suam classem adduxit. Illis propè diebus cum ex Ioãnis Crispi, de quo dictum est; qui Naxum insulã obtinebat; liberis is, qui natu erat maior, Mathei Lauredani filiam in matrimonium duxisset; Senatui placuit, ut magistratus reip. amplius eò nõ mitteretur; Naxiiq; Ioannis filio iam adulto restituerentur; dum is paterni regni formam ne uellet imitari, Senatusq; liberalitate ad iustitiam & temperantiam uteretur. Interim autem dum ad Cæphallenẽ materia cæditur; & turres reliquaq;, quæ sane plurima eius belli administratio requirebat; per fabros cõficiuntur: ne reliqui milites tempus temere contererent; communi consilio statuerũt Cæphallenes oppidum aggredi; turpe futurum existimantes, si ab insula re non tentata discessissent: posse Turcas gloriari duabus classibus tam paratis atque tantis animum ad id capiendum defuisse. iis cõstitutis, rebus nauis una oneraria trium millium amphorarum Genuæ ab Aloisio rege Galliæ auxilio reip. comparata Cæphallenem appellitur; ut Pisauro præsto esset. ad eius nauis præfectum, qui erat infirma ualitudine; Pisaurus legatos misit salutatum, actumq; regi gratias quòd in remp. liberalis tam opportuno tempore fuisset. præfectus expectare se se nauem alteram dixit; quæ item Genuæ instructa secum unà soluisset; tempestateq; acta cursum non tenuisset: earum nauium, & militum mille quingentorum, qui in illis erant, trium mensium stipendia regem subministrauisse; ea stipendia desinere ad diem duodecimum Calendarum Decembris. is autem dies, quo die illa dicebantur, erat ante diem sextum Iduum Nouembrium. eis si nauibus post eum diem uti uellent, ipsos stipendia præstare oportere. ad ea Pisaurus respondi iussit, se nisi de Senatus auctoritate nihil acturum; literasq; de eo ad Senatum daturum. præfectus ubi ei rei moram esse interpositam uidit; nactus idoneam tempestatem uela fecit; atque abiit. de naui altera post illa nihil est auditum. Pisaurus interea Consaluusq; tormentis muralibus eductis, oppidi muros uerberare cõplures dies instituerunt. nã quòd erat loco editiore, monti etiam pluribus à partibus prærupto oppidum impositum, ea res magna cum difficultate administrabatur. deinde suo cuiq; legatorum, & præfectorum nauium attribu

to munere; ut, quam quisque oppidi partem signo dato aggrederetur, irrumpereq; conaretur, antea cognosceret; statuerunt experiri quantum in hostibus ad propugnationem animi uirtutisq; inesset. erant autem, quemadmodum à profugis intellectum est, milites oppidi præsidio trecenti. die oppugnationis dicta eiusmodi tempestates fuerunt, ut res differri oportuerit. demum pluuiis remittentibus, pilis ferreis frequētioribus eiaculatis omnes se ad muros contulerunt: conscendereq; scalis positis aggressi, hostibus saxis sagittis omni missilium telorum genere acerrime se defendentibus, oppidum capere non potuerunt. itaque nonnullis interfectis, uulneratis compluribus, se in castra receperunt: quorū ex numero fuere Hispani præfecti aliquot, Venetiq; ciues sex, & Gurlinus uir egregia exploratáq; uirtute: quem Pisaurus Nauplia obsessa plurimum oppidanis profuisse; & præclara multa oppido tuendo instituisse effecisseq; cognouerat; & secum abductū militibus suis omnibus tum præfecerat. atque is magno nostrorum omnium, & Consalui dolore, qui ei largiter iam tribuebat, paucis post diebus est mortuus. eo accepto detrimēto, duces uallum excitari usque eò, ut munitionem, quam hostes intra oppidum deiecto muro fecerant, superaret, suis militibus mandauerunt. Dum hæc ad Cæphallenem geruntur; Pilos per insidias ad rēp. rediit. erat in Pisauri trireme miles signifer Demetrius quidam Methonensis. is amicum Epirotam item militem in Pili præsidio cum haberet: ad eum bis ter ue amicitiæ nomine ubi uenit; hominem spe pollicitationibusq; impulit, sibi ut socius magni facinoris uellet esse. re constituta ad Pisaurum reuertitur. Pisaurus ei milites quinquaginta ex omni classe deligendi potestatem facit: eos ei milites attribuit. ille cum iis trireme impositus Pilon noctu proficiscitur: expositusq; clam in Epirotæ domum oppidi muro uicinam se atque milites occuluit, quoad die inlucescente portæ oppidi aperirentur: apertis portis Demetrius cum suis in oppidum irrumpit, & Turcas, qui oppidi erant præsidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapsis; qui se muro deiecerunt. ita oppidum recipitur. ad id Pisaurus triremes duas cum militibus, & Hieronymo Pisano legato, qui præesset, oppidumq; communiret; Venetoq; ciue Syluestro Trono, quem is

magistratum

magiſtratum ibi relinqueret, ſtatim miſit: nam quòd erat portu egregio, reip. fore uſui ad claſſes recipiendas & tuendas mirum in modum exiſtimabatur. eo capto equites centum quinquaginta cum uxoribus & liberis Corone ſe Pilon è ueſtigio contulerũt, oppidumq; munierunt. ſed iam uallo ad Cæphallenem excitato, uti de ſuperiore loco noſtri in oppidum introſpicerent; duces oppugnare, quibus à partibus poterant, uno tempore ſunt adorti, eo uterq; animo, eaq; cura, ut, utrius plures eſſent eo in bello partes, non facile dignoſceres; Conſaluusq; ciuis eſſe Venetus & ipſe uideretur. neque eius quidem milites ullo in munere à noſtris ſe militibus relinqui ſuſtinebant; homines duri parcoq; uictu aſſueti, & cum audaci in primis uirtute, tum maxime habiles, qui oppidorum oppugnationibus adhiberentur. ea in aggreſſione Marcus Orius nauium onerariarum præfectus unà cum Hiſpano homine impigro; quem ei Conſaluus muneris ſocium dederat; militesq; aliquot ſe in muro atque munitionibus primi omnium illatis ſignis oſtenderunt. ea re hoſtes perterriti cedere, ſeq; recipere in arcem oppidi cum uellent; irrumpentibus omni ex parte reliquis cæſi captiq; ſunt, præter paucos, qui ſe primo impetu in arcem intulerunt: qui tamen paulo poſt ſe Conſaluo dediderunt, cum Venetorum iram; quos & ipſi ſæpius eluſiſſent, & rex eorum maximis incommodis affeciſſet; non iniuria pertimeſcerent. Cæphallene in reip. ditionem anni exitu redacta, oppido Aloiſius Salomonius, arci Ioannes Venerius, toti inſulæ Frãciſcus Leo à Piſauro ſunt præfecti dati in annos duos. arx etiam ut multo communitior fieret, inſtitutum. miſſaq; Pilon nauis oneraria magna; qua in naui Coronei, qui cum familiis eò uenerãt, Cæphallenem adueherẽtur. nam quòd eam inſulam propter bonitatem agrorum maxime eſſe feracem intelligebant; & illi, qui libere Pilo exire, atque agros colere hoſtibus Methonem obtinẽtibus non poterant; & multi præterea homines Turcas peroſi eò ad incolendum è continenti commigrauerunt. quam quidem ad rem portus perampli perq; optimi facultas, quo nullus eſt eo toto mari ferè præſtantior, magnum adiumentum afferebat. itaq; paruo temporis ſpatio a magna eſt aduenarum multitudine coli cœpta; cum per biẽnium à claſſibus reip. uexata cultoribus infre-

quentior fuisset. illis diebus triremes duæ Naupliam à Pisauro missæ, dum redeunt, biremes Thracias quatuor expugnauerũt; biremémq; unam Venetam, quam illi ad Eginam insulam ceperát, recuperauerunt. Consaluus, qui suam classem in aqua menses complures habuisset; magnamq; nauium partem inutilem ad nauigandum breui futuram uideret; Methones autem recuperandæ negotium Pisaurus in aliud tempus distulisset; quòd Turcæ, Pilo amisso, eam militibus apprime communierant, diligétiusq; tuebantur: se reuersurum uere ineunte pollicitus, ad classem reficiendam primis anni diebus in Siciliam rediit. ante autem quá proficisceretur; uini Cretici amphoræ quingentæ, casei libræ sexaginta millia ei dono à Pisauro datæ. alia etiã ab urbe munera pretiosiora à Senatu mitti nunciatum: quæ ille Senatui gratias agens se non cupere præ se tulit: suorum enim regum in remp. beniuolentiæ causa uenisse: quibus satis omnibus pro muneribus esset par atque mutua Senatus in illos uoluntas & beniuolentia. Senatus tamen, postea quàm de Consalui abitu est ei nunciatum, legem tulit, uti Consaluo ciuitas cum iure comitiorum daretur; ciuisq; Venetus cum libris argenti fabrefacti ducentis sexaginta sex in Siciliam ad illum mitteretur, qui eum de rep. optime meritum diceret. lectusq; Gabriel Maurus, unus ex magistratibus, qui res maritimas in Senatu procurant; paulo post est profectus. Pisaurus cum sciret in sinu Ambracio naues longas complures, quas hostes fabricari curauissent, esse iam deductas: nauibus longis aliquot, onerariaq; una Cæphallenæ præsidio relictis, decimo Calendas Februarias sua cum classe triremium leuiorũ quatuordecim, grauiorum octo, nauium onerariarum quatuor; reliquas enim missas fecerat; ad insulam Leucadiam est profectus. eius in insulæ portu, in quo nihil offendi poterat, ex omni triremium numero leuioribus lectis octo; atque in illas ex reliquis nauibus, quos uisum est, remigibus & militibus impositis; cum iis ad sinum Ambracium prouehitur, reliquis nauibus in portu relictis. is habet sinus aditum perangustum, quà naues commeant, ut lapide manu iacto ferè traiiciatur. reliqua latitudo uadis breuioribus impedita, nauigia triremesq; non recipit. in eius ore sinus, turris est communita ad arcendos, si qui ingredi ui experiantur. Pisaurus

rus citatis remigibus dum turrim prætervehitur, iactu ab ea tormentorum tribus aut quatuor militibus interfectis, ad triremes Thracias numero undecim rebus iam omnibus armamentisq; instructas processit. portus est in sinu Ambracio, in quem flumen, quod nunc appellatur Preuesa, influit. eo in portu naualia ad tuẽdum locum idoneo sunt castello proxima: aditus uero ad portũ eiusmodi, ut singulæ tantum triremes ingredi possint. iis in naualibus fabricatæ naues Thraciæ tum in portu stationem habebãt. eò ingressus Pisaurus, expositisq; militibus, hostes castello egressos, quiq; naues adseruabant, acerrime cum iis congressos fudit; incensisq; ædificiis præda etiam rerum ad armãdas naues comparatarum ingenti facta, triremes hostium nouas omnes remulco è portu abduxit: duas ueteres, quæ semiplenæ aqua ad litus erant deligatæ, incendit; cum iis in rebus administrandis quadraginta ex suis præda cupidius allectos, temereq; procurrentes amisisset. abductas deinde lateri suarum nauium adglutinans, atque ad turrim conuersas trahens, reliquis omnibus incolumibus ad eos, quos in portu Leucadiæ reliquerat, rediit; Corcyrãq; omnibus cum nauibus ad supplendam classem ante diem Calendarum Februar. uenit. ibi Hieronymo Contareno legato reperto, qui ex Leucadiæ litoribus ualetudinis, ut aiebat, causa nullo Pisauri permissu Corcyram discesserat; eum ignominia notauit; ut legatione præfecturisq; omnibus annos duos careret. eodem tempore, uti qui pro rep. mortem oppetiissent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex est lata: ut Gurlini Rauennatis, qui Cæphallenæ, Antonii Fabri, Pauli Epirotæ præfectorum militum, qui Methone interfecti fuerant, liberis, quoad uiuerent, pẽsiones annuæ curarentur: ipsorum præterea filiabus sex dos sexquilibra auri singulis constituta. neque multo post Aloisii Michaelis liberis, & Ioannis Maripetri fratribus; quos utrosq; triremium præfectos auxilio Methonensium à proimperatore missos ab hostibus interfectos dixeramus; arcis Mestrinæ, itemq; Patauinæ ad Medoaci in oppidum influxum præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris, quoad eorum maior natu uiueret, & uni uirgini dotem ciuitas dono dedit. reliquis triremium præfectis, qui Methone capti eodem impetu fuerant, seq; pecunia redemerant; Alexan-

dro Gotio Corcyrensi, in ea insula magistratus; Nicolao Cucaro Hydruntino, in sua urbe item magistratus, & auri libra unciæq; septem annuæ; Iacobo Balbo Parensi, auri totidem libra unciæq;. item singulis omnium tributorum immunitas attributa, præmia insuper in complures uiuos, qui se fortiter atque amanter gesserant, ex Pisauri literis honorifice collata: dataq; lectis ad id magistratibus cura; ut Methonensium, quibus quidem aut parentes, aut fratres, aut liberi pro rep. interfecti fuissent, qui Venetias uenissent, causas cognoscerent; deq; eis ad patres referrent; ut pro cuiusq; incommodis, & iacturis à Senatu sarcirentur, aut omnino subleuarentur. latum præterea de Naupliis, uti eis, bello confecto, immunitas per annos decē concederetur; domusq; eorum, quas ipsi dirui permisissent, ut oppidum communitius fieret; reip. pecunia restituerentur. Iis rebus domi, forisq; administratis Cæsar Alexandri filius, cui paulo ante à rep. petente patre cum iure comitiorum ciuitas data fuerat; puellam ex Elisabetæ Metaurensium reginæ famulatu, ad Carratium reip. militibus præfectum, cui erat nuptui tradita, proficiscentem, medio inter Ariminum, Rauennamq; itinere: missis Cesena suis equitibus ui rapuit, comitatu eius pulso, uulneratis compluribus. eius ille oppidi paucis ante mensibus regnū obtinuerat, Alexandro tradente, tum Pisauri atque Arimini rep. ægre illa quidem, quod ad Ariminū attinet, ac penè subinuita, sed tamen, ut perpetuis Alexandri postulatis, precibusq; satisfieret, unà cum Aloisio rege Galliæ, qui suas ei copias iterum dederat, annuente atq; permittente. ea erat puella miræ pulchritudinis. itaque amore incensus adolescens, cum pretio aut precibus assequi se se posse nihil uideret; sumptis à nouo regno animis ad uim faciendam se conuertit, & uirgine per scelus est potitus. ea re ad patres celeriter delata, Decemuirum decreto Aloisius Manentius est ad Cæsarem eo ipso die iussus contendere (is erat fori Cornelii) questum de iniuria tam insigni, quàm resp. pro suis in eum beneficiis nihil meruisset; puellamq; repetitum. posteroq; die Aloisii regis legatus, re à patribus grauiter apud illum expostulantibus cognita, sua sponte ad Cæsarem iisdem cum mandatis est profectus, cum eā fraudem, atque iniuriam etiam ad suum regem, qui Cæsarem, ut

Flaminia

Flaminia potiretur, adiuuisset, existimaret pertinere. nihiloq; secius literæ sunt ad Alexandrum à Senatu datæ magna cum querela. sed neque Manentius, neque regis legatus quidquam apud eum ualuerunt: ne dum literæ ad patrem missæ proficerent. pernegauit enim ille suo iussu id fecisse, qui puellã rapuissent; neq; se, qui essent, adhuc quidem comperisse: repertis autem raptoribus, cui quidem rei omnem esset diligentiam adhibiturus, se daturum operam; ut & rex, & Senatus Venetus, & omnes homines intelligerẽt, quàm ægre tulerit suis in finibus id fuisse facinus atq; flagitium perpetratũ: puellas sibi non deesse; quas habere facile possit; ne hac tanta cum reip. offensione, atq; inuidia, & suo cum probro per uim atque fraudem potiri concupierit. patres uerba sibi dari intelligentes, cum mittendis nuntiis, ac literis multos dies consumpsissent; quòd rebus belli ab ea cogitatione auocabantur; Carratium, qui ad eos questum uenerat, consolati, eius uindictam sceleris in aliud tempus distulerunt. Post hæc autem reip. legati, qui ad Vladislaum Pannoniæ regem anno superiore missi fuerant, ut illum ad bellum in Turcas incitarent; fœdus cum rege aliquando tandem percusserunt. quo ex fœdere bellũ regi Thracio inferre omnibus copiis Vladislaus iubebatur; res uero p. mille auri libras tribus pensionibus regi Pannoniæ mittere, quotannis tenebatur; quoad bellum esset confectum. ei fœderi feriendo Alexander & auctoritatem adhibuit suã misso Roma legato è Cardinalium collegio; & auri libras annuas quadrintas regi Pannoniæ per triennium pollicitus est se daturum. domi uero inter hæc, ne ad bellum pecunia deesset, lex est lata, uti qui fundos atque agros in continẽti possiderent pro quoque soli culti iugero siliquas argenti septem in ærarium conferrent; semel quidem tantum præter Carnos, quorum se in fines Turcæ superiori anno intulissent. literæq; ad ciuitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reip. temporibus ne deessent, atque urbem laborantem subleuarent. Pisaurus classe Corcyræ remigibus reliquisq; rebus instaurata ad naues longas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificauerant, atque in flumen deduxerant, capiendas, aut incendendas animum adiecit. itaque cum sciret eius fluminis hostium adiri magnis à nauibus non posse alueo diffun-

dente se se magis, quàm demittente, nisi cum flumen ex imbribus creuisset: tametsi inuecta hostium nauigia satis alta aqua excipie bat, onerariarum & longarum nauium scaphas complures inte- gi iussit. quibus in scaphis atque in biremibus duabus milites im posuit, Marcumq; Orium nauium onerariarum præfectum, qui se obtulerat, ei negotio præposuit. ipse Aulonam cum longis na uibus est aggressus; ut hostes occupatos ea in propugnatione di- stineret, ne suas peti naues existimarent. porro Turcæ uel de ea re, ut sæpe fit, certiores facti; uel ipsimet propter recentem in sinu Ambracio nauium suarum iacturam idem in Loo flumine me- tuentes; eas naues longius ab hostio in flumen introduxerant, passuũ millia quatuordecim; atq; unà composuerant sic, ut pro- ras secundum cursum fluminis conuersas haberent; ipsæ, quòd remi nondum erãt impositi, inter se coniunctæ totum flumen ca- perent. ripas autem Turcæ tormentis communierant ad naues hostium repellendas. Orius, audacissime superato flumine, cum nauibus Thraciis appropinquauisset: eas magno militum præsi dio fultas, atque instructas est conspicatus: tum missis in eum ex utraque ripa frequentibus tormentorum pilis, ad illas propius accedere non potuit. itaque omnem aditum frustra expertus, cre scẽte hinc atque hinc hostium multitudine, scaphas retrahi impe rat. redeuntibus Turcæ summis in ripis atq; ipso propè in flumi- ne occurrerunt; nauiculamq; unam truncis ramisq; arborum, quos in flumen deiecerant, impeditam oppresserunt. ipse cum reliquis incolumibus ad hostium fluminis cum reuertisset; atque interim mare, quod uadosum late erat, magno coorto uẽto se ex- citauisset; erumpere ausi mediis in uadis naufragium fecerunt. quorum pars interiit, atq; in his Hieronymus Maurocenus pro- pinquus meus, nauis onerariæ bellicæ præfectus magno animo, magnaq; uirtute. reliqui pleriq; in littus eiecti, ab hostibus capti sunt; præter nauiculas pauculas; quæ tẽpestate superata se Dyr- rhachium contulerunt; quò iam uenerat Pisaurus; eaq; illum de re certiorem fecerunt. Marcus Orius, & Vincentius Pascalicus, nauis item bellicæ præfectus, capti. ac fuit eorum, qui interierũt, & qui in manus hostium peruenerunt, numerus circiter trecenti. Pisauro Dyrrhachio digresso, Georgii Castriotæ Epirotæ horta-

tu&

tu, & Antonii Boni legati sponte se Alexiani dediderunt. est Alexium in Drino flumine, quod uado transiri non potest, insula triquetra, mare uno ab latere attingens, ab reliquis flumen, quod ipsa dirimit. eorum quodq; laterum tria millia passuum efficit: ipsa uallo circũmunita: quam ad insulã, capta ab rege Thracio Scodra, eorum locorum se se homines contulerunt, atque incolere cœperunt. ea Turcæ ad mercaturam utebantur; magnumq; frumenti numerum, quo montani late homines earum regionum alerentur, neque paruam salis copiam quotannis eò conuehebant. picis autem ceræq; ac mellis magnam uim eodem ab interioribus Illyrici finibus, atque ab Epiro importari solitã coemebant. iisq; reip. usui futurus locus uidebatur. Eo tempore Alexãder triremes reip. uiginti pecunia sua sacraq; se armaturum pollicitus; quibus ciuitas bello Thracio uteretur; quindecim modo per suos ministros, ut instruerentur, diligentiam adhibuit: reliquas quinque Senatui armandas remisit: cum ei pecuniam sacram, quam homines imperio Veneto, ut criminibus, & maleficiis obnoxii, ob commissa post mortem apud inferos pœna liberarentur, ex Alexandri literis persoluerent, bello Thracio insumendam permisisset: quarum omnino uiginti nauium imperium legatus ab se se datus obtineret. is fuit Iacobus Pisaurus Episcopus Paphiorum ex Veneta nobilitate: qui etiam maiori earum nauium parti, quam Venetiis armandam curauit (nam reliquam in Flaminiæ maritimis municipiis Anconæ instruxerat) præfectos ciues sibi Venetos adlegit. pecuniæ uero sacræ summam libuit mihi huic loco adscribere: ut intelligi possit, quantaquãq; ardens eo tempore fuerit in hominum mẽtibus religionis existimatio, & Deorum immortalium timor. porro in urbe auri libræ ducentæ nonaginta septem eo nomine sunt confectæ, Patauii una & sexaginta, Vicetiæ sexaginta quatuor & semilibra, Veronæ una & triginta, Brixiæ quadraginta octo, Bergomi ferè quadraginta quatuor, Cremonæ xii, Cremæ plus nouem, Taurisii uiginti quatuor, Feltriæ duodecim & semilibra, Ciuidali Carnico nouem, Vtini quadraginta duæ. atque ut à claris urbibus ad tenuiora oppida descendamus, Fossa Clodia libras auri paulo minus octo facile contulit: Portus, quem Gruarium appellant,

ferè undecim : Colonia, qui quidem uicus est in Vicetinorum finibus, quatuor : itemq; supra quàm quis crederet alia in continenti castella, uiciq; : ut esset summa omnis auri libræ septies centies & nonies, eoq; amplius. Atq; illo ipso tempore Cæsar Alexandri filius diu pressam armis, atque acri obsidione Fauentiam, à qua patres Alexandri precibus legatum suum reuocauerant, certis conditionibus tandem cepit : Estoriq; puero ea lege se dedenti, uti saluus sospesq; esset, fidem fregit : Romamq; adductum, atque in custodia complures menses adseruatum necauit. Per eos etiam dies Pataui Baptista Zenus è Cardinalium collegio moritur, grandi pecunia, argentiq; fabrefacti magno pondere testamenti tabulis suæ genti, & propinquis, & sacerdotium collegiis, & reip. relicto. absconderat is Roma ueniés aliquot ante annos auri libras ducentas sexaginta Anchonæ in ædis sacræ pariete. de eo Alexander à Senatu certior factus aurum abstulit. Zeno ad urbem delato funus amplissimum publice curatum. laudauit Angelus Gabriel. postea ei ex testamento Senatus in ædis Marciæ porticu sepulcrum ex ære ponẽdum locauit. Interea in Achaia magnum incõmodum publice est acceptum Pilo ab rege Thracio iterum capta. is enim cum eò & terrestri itinere equitum millia complura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinque (sic enim naues eas appellant, quæ ferè semitriremium loco sunt) Camali præfecto misisset; essentq; in Pili portu triremes reip. tres sine ulla statione, aut specula: eas Camales improuiso aggressus, non magno negotio cepit. aliquot ex iis, qui in eis erant, fuga in scaphis elapsi ad triremes quinque maiores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipso tempore uenerant, erantq; in anchoris portui uicinæ, se contulerunt. eæ quinque eadem formidine usæ, cum terrori esse hostibus potuissent, uelis factis abierunt. quarum conspecta fuga, qui Pilo præerant, se se hostibus dediderunt. earum triremium præfectis eo minus ignoscendum fuit; quòd paulo ante Cretæ cum essent; à Pisauro eis erat imperatum, ut se Pili expectarent. isq; postero die cum triremibus quindecim eò uenit. sed Camales, cum Pisauri classem è longinquo uenientem ii, qui in specula erant positi, conspexissent: id enim ne accideret, uerebatur, ut in Pisaurum,

rum, quem breui eò uenturum à captiuis intellexerat, imprudens incideret: è uestigio triremes captas abducens, litusq; proximum legens, ei se uitabundus eripuit. Pisaurus deinde Corcyram adueniens, quòd audierat naues longas Turcas è Loo flumine, quæ in eo erant, breui educturos; triremes aliquot misit, quæ hostium fluminis adseruarent. ipse cum reliqua classe longarum nauium uigintiquinque in Achaiam reuehitur, atque in Corones finibus magnum hominum numerum cum uxoribus & liberis suis in nauibus imposuit, quos Cæphallenem ad incolendum traduceret. paulo post Eginæ cum esset; intellexissetq; Megaræ & biremes fabricari, & frumenti magnam copiam esse: Aloisium Lauredanum legatum cum nauibus octo, si quid ex usu efficere posset, eò misit. is bireme una cum hominibus, altera uacua captis, expositis militibus, & equitibus Nauplii adhibitis, prælio cum Megarensibus commisso eos fudit: atque arcem, quæ à Thracibus defendebatur, magno impetu cepit: ac reste suspensis iis, qui oppugnationi superfuerant, quosq; cum biremi ceperat, frumétoq; omni abducto, oppidum incensum, ac solo æquatum deleuit: ne impedimento Naupliis esset, quo minus eo ab latere quàm uellent libere uagari eis liceret. idem postea complures ad insulas, postremo ad Euboeam profectus, prædam, & quidem opulentam abegit: oppidaq; aliquot & castella multa incendit: ac magnum propugnatorum numerum interfecit, ingenti undiq; omni illo in mari terrore hostibus atque formidine incussa. quo quidem tempore captis ab se oppidis rex metuens, Coronem, Methonem, Pilon muris, & propugnaculis, reliquisq; rebus ad hostem repellendum idoneis, & militum præsidio apprime communiuit. Nauplii autem equites, cum hostes ad illos lacessendos in eorum propè suburbia irrupissent, egressi eos fuderunt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atque capti. idem paulo post alii hostium equites Catarbeio duce aggressi, omnes à Naupliis capti sunt præter ducem, qui cum duobus equitibus aufugit. Reuerso Corcyram Pisauro, ut classem regis Galliæ, itemq; regis Lusitaniæ, de quibus proximo libro dicetur, expectaret: magistratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut ualitudinem curaret, Olcinium se contulit cœli salubrioris gratia. eam oc-

casionem nacti hostes, noctu Dyrrhachium furtim aggressi, scalis ad murum positis se in oppidum intulerunt: interfectisq; paucis somno expergefactis oppido sunt potiti. sed ea æstate foris Pilo atque Dyrrhachio amissis, nullo autem negotio, quod magnopere ex usu esset, confecto, domi Augustinus Barbadicus uita functus est de Mense Septembri, cum annos XV. ciuitatis principatum obtinuisset.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER VI.

ALIBVS iactatæ incommodis ciuitati malum etiam inopinatum ab longinquis gentibus & regionibus extitit. Petri enim Pascalici apud Emanuelem Lusitaniæ regem legati literis patres certiores facti sunt, regẽ illum per Mauritaniæ Getuliæq; oceanum conuehẽdis ex Arabia Indiaq; mercibus itinera, suis tentata sæpe nauibus, demum explorata compertaq; habuisse: nauesq; aliquot eò missas pipere, & cinnamis, eiusmodiq; rebus onustas Olysipponem reuertisse: itaque futurum, ut, eius rei facultate Hispanis hominibus tradita, nostri in posterum ciues parcius, angustiusq; mercarentur; magniq; illi prouentus, qui urbem opulentam reddidissent toti penè terrarum orbi rebus indicis tradendis, ciuitatem deficerent. eo nuntio patres accepto non paruam animi ægritudinem contraxerunt; quam tamen compendiis aliorum populorum solabantur. simul & illud cogitabant; amabile profecto esse nouas regiones alterumq; propè acquiri orbem, gẽtesq; abditas atque sepositas celebrari. ac postea quàm hunc ad locum meorum me commentariorum cursus perduxit: nõ alienum esse arbitror; quòd eius rei omnium, quas ulla ætas unquã ab hominibus effectas uidit, maximæ, atque pulcherrimæ fuerit initium; tum quæ terrarum portio post id, quæ'ue gentes & quibus moribus sint repertæ quantum suscepti operis ratio permittet, breuiter dicere. Erat Columbus homo Ligur ingenio per acri; qui multas emensus regiones, multum maris, & oceani perlustrauerat. is; ut est humanus animus nouarum rerum appetẽs; Ferdinando & Isabellæ Hispaniæ regibus proponit, edocetq; illud, quod omnis ferè antiquitas credidit, quinque esse cœli partes, quarum media caloribus, extremæ duæ frigoribus sic afficiãtur, ut, quæ sub illis sint totidem terræ plagæ, incoli ab hominibus nõ possint, duæ tantum inter eas sub eisdem positæ cœli par-

tibus possint: inanem esse antiquorum hominũ fabulam, & nullis ueris rationibus fultam, & confirmatam descriptionem: improuidum propè necesse esse haberi Deum, si ita mundum sit fabricatus; ut longe maior terrarum pars propter nimiam intemperiem hominibus uacua nullum ex se se usum præbeat: globum esse terræ hunc eiusmodi; ut commeandi per omnes eius partes facultas hominibus ne desit. cur sub media cœli cõuersione degi nõ possit; ubi diei calor cũ noctis frigore pari dimenso utriusq; moræ spatio temperetur? præsertim cum tam cito sol in alterutrã declinet partem: cumq; sub iis cœli conuersionibus, in quibus nostro uertici propior longinquam sol moram trahit, tamen degatur? algentes sub septentrionalibus esse terras: sed eas hominibus non defici: sic sub australi terras esse frigidas uertice, esse animantium, atque hominum genus: quem oceanum scriptores appellarint, eum non esse inertis magnitudinis; sed insulis atque terris scatere, quas homines inhabitent: itaque uigere atque incoli uniuersum globũ, qui ubique sit uitalis auræ particeps. Hac oratione apud reges habita petit, ut sibi liceat eorum opibus nouas insulas, noua litora quærere: spem se habere, nõ defore inceptis fortunam: ditionemq; ipsorum magnopere iri auctum, si rem susceperint, confirmat. Ab regibus noua spe allectis sententia Columbi, quam quidem totum septennium reiecerant, ad extremum comprobata; quã tamen multo antea Possidonii philosophi Panetii discipuli primum, deinde etiam Auicennæ medici fuisse uideo, magni, & præclari uiri; anno ab urbe cõdita millesimo septuagesimo primo tribus cũ nauibus Columbus ad insulas Fortunatas; de quibus superioribus libris sermonem habuimus, quas Canarías appellant; profectus, atque ab iis tres & triginta totos dies occidentem sequutus solem, sex numero insulas reperit; quarum sunt duæ ingentis magnitudinis; quibus in insulis lusciniæ Nouembri mense canerent; homines nudi, ingenio miti, lintribus ex uno ligno factis uterentur. frumentum hi habent, quod maicem appellant, multo, quàm nos, spica, & culmo grandioribus, arundineisq; foliis, & plurimo ac rotundo grano; quod spicæ infixum membrana pro aristis uestitur; quam quidé maturescens reiiciat. animalium quadrupedum genera habent

per

perpauca, ex his canes pusillos; qui muti etiam sint, nec latrent: auium uero longe plurima, nostris tum grandiora, tum etiam minora, adeo ut auiculæ inueniantur, quæ singulæ suo cum nido uigesimam quartam unciæ partem non exuperent: psitacorum magnam copiam, forma, & colore uariam. uellera sponte nascentia ex nemoribus atque montibus colligunt. sed ea cum uolunt candidiora melioraq; fieri; ipsi purgant atque apud domos suas serunt. aurum, quod in fluminum arenis legunt, habent: ferrũ non habent. itaque præduris atque acutis lapidibus & ad lintres cauandos, & ad reliquam materiam in usum domesticum formãdam, aurumq; molliendum pro ferro utuntur. sed aurum cultus tantummodo gratia molliunt: idq; auribus, & naribus perforatis pendulum gerunt: neque enim numos nouerunt, neque stipis ullo genere utuntur. harum duarum insularum unius cum rege amicitia fœdereq; inito Columbus duo de quadriginta ex suis apud illum relictis; qui mores & sermonem gentis addiscerent, seq; breui rediturum expectarent; decẽ ex insularibus secum ducens in Hispaniam rediit. hæc illorum itinerum origo, institutæq; ad incognitas orbis terrarum oras nauigationis initium hoc fuit. Anno autem insequente, ut pollicitus fuerat, Columbus cum nauibus decem septem, & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis missu regum eodẽ rediens, cum se ad læuam uersus parumper flexisset, quamplures ad insulas est delatus: quarum partem homines incolebant feri trucesq;; qui puerorũ et uirorum carnibus, quos aliis in insulis bello aut latrociniis cepissent, uescebantur; à fœminis abstinebant; Canibales appellati. uicos hi habebãt uicenis aut tricenis domibus singulos: domusq; erãt omnes ligneæ, ac rotunda forma, palmis & stipulis contectæ certarumq; arborum & arundinũ foliis ad arcendos imbres. aere utebantur adeo temperato, ut Decembri mense auium aliæ nidos ponerent, aliæ pullos educarẽt suos. sed cum ad illam insulam, à qua reditum anno superiore apparauerat, Hispaniolamq; ipsam appellauerat, Columbus reuertisset: propter soli bonitatem magnitudinemq; insulæ, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. arbores frondibus nullo anni tempore spoliabantur, una aut altera exceptis, quarum Hispani, præter pinum,

palmamq; nobis cognitam uiderunt nullam. insulares duobus se è specubus terra proditos atque natos dicunt. Deos penates, quos appellant Zemes, colunt. eos plebs habet communes, suũ uero ex regibus quilibet; eorumq; simulacra lana contexta in bellum profecturi capiti alligant; iuuariq; se ab iis maiorem in modum putant. noctu uagari mortuos credunt; posseq; omnia humana membra sumere præter umbilicum. ab suis Zemibus eiusmodi responsa non multos ante annos accepisse illos cõstat: uenturam eò indutam uestibus gentem, quæ regionem subigeret, & ipsorum aboleret Deos. sed uicinæ huic insulæ hominibus alterius ex duabus, de quibus supra dictum est, insulis; quã quidem & propter magnitudinem Hispani terram esse continẽtem crediderunt; & hominum genere atque auri copia multum præstare cæteris intellexerunt; & Cubam appellari didicerunt: serpẽtes noua totius corporis specie ac forma præditi, sesqui pedis plerunque longitudine, qui ex terra & ex aqua uiuunt, in lautioribus erant epulis. uerum enimuero & illi, & qui proximas obtinebant insulas; quarum magnus erat numerus; plerique auream ætatem agere; nullum agri modum noscere; nõ iudicia, nõ leges habere; non literis, non mercatura uti; non in posterum sed in dies uiuere. ac dum hæc conquiruntur, Ioannes Lusitaniæ rex per legatos apud Hispaniæ reges queritur, sua litora, suasq; regiones ab ipsis tentari: eas, quas reperissent, insulas ad se spectare; qui Hesperides habeat; & cuius maiores oceanum percurrere ante omnes alios sint ausi. contra Hispaniæ reges dicere: quæ non fuerint ullo ab homine ante parta, omnibus hominibus patere: se nulli esse iniurios; si ab cæteris ignorata, labore & studio acquisiuerint suo. itaque magnis ex ea re obortis inter eos disceptationibus; ne controuersiæ eiusmodi ad bellum deducerẽtur; utrique se Alexandri Pont. Max. iudicio staturos spondent. Alexander tota re cognita statuit; ut à septentrionibus directa ducta in australem polum linea, quæ à Gorgonum insulis tercentena millia passus in occasum distaret, quæ pars orbis in oceano ad occidentem solem esset, ea Hispaniæ regibus cederet; quæ ad oriẽtem spectaret, iuris Lusitani censeretur. ita orbis terrarum ab ea oceani ora in duas diuisus partes duobus regibus perquirendus,

&

& obtinendus est traditus. ad quā quidem certe rem magna uterque diligentia consequendam se dedit. Sed Hispanis ulteriora tētantibus terra est obiecta continens paulo minus decies centena millia passuum ab Hispaniola protensa meridiem uersus: atque in ea populi sub rege bellum cum finitimis gerente occurrerunt: quorum fœminæ uirum passæ nullam partem corporis, præter muliebria, uirgines ne illam quidem tegebant. regem ii suum honoris gratia sublime in humeris ferunt. Tū alii deinde populi capillo promisso, & liberali aspectu, auro atque gemmis culti. uino ii utuntur albo nigroq; ex quibusdam confecto fructibus sapore delectabili. post hos item alii, qui certarum se herbarum coloribus pullo & purpureo inficiunt: aspectuq; sunt in pugna eā ob rem tetriore ac horribiliore. Demum gens inuenta agilis admodum, & item nuda, genitalibus tantummodo cucurbitula uel marina testa inclusis. cadauera ibi regum & magnorum hominū desiccata in domibus asseruātur; eaq; in honore magno habent. est etiam, ubi arida facta conterant, eoq; puluere in epulis & poculis honoris causa utantur. Postremo autem ad meridiem audacius in dies iter flectentibus Hispanis cū uertex se subducere noster cœpit; tum è regione alia quædam magnopere splendentiū quatuor stellarum forma atque series extitit; quam esse australis uerticis faciem crediderūt. Visi post hæc homines nostris longe proceriores, & magno ad obeundas pugnas animo. tum flumen refertum insulis immani latitudine: patet enim amplius passuū millia centum: & syluæ arborum, quæ materiam habent ad tingendas lanas idoneam; aliarumq; ita procerarum, ut eas uiginti hominum extremis se manibus contingentium capere complexus sæpe nequeat. siliquas hæ producunt longitudine palmari, pollice crassiores, lanæ mollissimæ cōcisæq; plenas; quæ quidem ob tenuitatem, & breuitatem deduci in subtegmina fusis nō possit; sed ad farcienda strata culcitrasq; magnopere sit idonea. animal eæ syluæ nutriunt cuniculi magnitudine, gallinis infestissimum: quod quidem fœmina loculum habet è pelle utero adnexum, quasi uterum alterum, fœcundum uberibus, in quo catulos secum gestant, emittitq; cum uult. itaque si animal noxium uidet, si uenatores adesse intelligit, loculo illos recipit; & inclu-

ſos fugiens aufert. idq́; tandiu facit; quoad catuli per ſe, & quæ ſibi uſui ad uictum ſunt, quærere, & uitam tueri poſſint. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate ſunt propè uniuerſi; neque ullos habent pilos. iidem magnopere natandi artē callent, tum mares tum fœminæ: eiq́; rei ab paruulis inſueſcunt. filios ex ſororibus ſibi hæredes inſtituunt, quoniam non dubie ſuæ gentis ſunt. mulieres adoleſcētes parere, ſeruile ducunt eſſe. itaque ſi prægnantes fiunt; herba ad eam rem idonea abortum faciunt. cum uero ætatis flos exaruit; tum pariunt, ac proli ſtudent. ſed quæ regio ſunt ſanguine; negare aliquid ulli uiro, qui ex nobili ſit genere, in turpibus habent rebus. ferè ſemper cum rege mortuo uxor una, & altera ſepeliri uult eo cum ornatu, quē uiuens adamauit: tum ſerui etiam, & clientes. ita enim ſe cum illo apud ſuperos tota tempora uicturos putant. nonnullæ gentes Deorum imagines filiorum ſuorum infantium ſpargunt ſanguine. mitiores aliæ ſacerdotes ita habent inſtitutos; ut barbā, ſi quam habent, aut capillum neque tondeant, neque pectant totius uitæ tempore. quibuſdam in locis propter paludes incolæ domos in arboribus ædificant; eaſq́; inhabitant cum uxoribus & liberis. atque omnibus ferè in continentis regionibus aurum ex fluminibus colligunt, aut ex uicinis fluminibus locis, non magna tamen diligentia: neque enim numos cudunt: minutis plerunque cum terra globulis, ſed ſæpe etiam librali pondere, ac nonnunquam multo maioribus. gemmas uero maximaſq́; margaritas ii habent populi, qui Cubagæ, & Cumanæ, & Terare. qui inſulis (ſic enim eas appellant) in ſeptentrionem uerſis paulū à media cœli conuerſione declinantibus ſunt proximi: ubi eas urinatores expiſcantur, tanta cum mari aſſuetudine, ut ſemihoræ interdum ſpatium conchis margaritarum conquirēdis ſub aqua ſe contineant. earum magna uis ab incolis regibus Hiſpanis tradita, nobilium fœminarum mundum facile auxit. atque ea quidem omnia ante hos plane annos, quibus hæc à nobis conſcribi cepta ſunt, contigerunt. nam quæ proxime gentes bello ab Hiſpanis ſunt deuictæ; eæ porro & ueſtiū cultu, & oppidorum nobilitate, & bellandi ſtudio, & hominum frequentia, & finium ac regnorum amplitudine reliquis earum regionum omnibus multum

tum præstant. quorum nonnulli solem & lunam, uti uirum, & uxorem colunt: neque impuberes plane sunt uenusta etiam forma, & probis moribus fœminæ, tum ornatæ gemmis præter cætera extremas quoque suras ad talos usque. auro autem sic abundant, ut parietes templorum, ac domorum reges eo uestiant: & uasis ad uictum domesticum prope omnibus, uti nos ab ahæneis aut testaceis, sic illi aureis utantur. itaque uicti magno auri pondere Hispaniam referserunt. cum iis, quos superius diximus, populis Messicum Temistanæ regionis oppidum egregium in lacu salsæ aquæ situm, sub cancro ferè ad conuersionem positum, numerare nos oportet, cum plerisque non oppidis modo, sed etiã regionibus, ac magno terrarum spatio uectigale factum. quòd si, quas etiam terras ad australem uerticem positas Hispaniæ imperio adiecerint, æstimabitur: nullus propè antiquorum hominum labor eorum industriam æquauerit. Alia ex parte Lusitani, classe ab rege comparata, in austrum ab Hesperidibus conuersi, Africæq; promõtorio, quod Bonam spem appellant, traiecto, Ethiopici oceani se primum ostendentibus litoribus, ad continentem nigrorum hominum terram, quæ appellatur Cephala, naues appulerunt auro diuitem: quòd interiores eò important populi; ut res alias contra mercentur; nullo id pondere aut mensura, sed tãtum frustis ex oculorum fide atque arbitrio permutantes; ut, qui accipiunt, sæpe lucrum centupli faciant: atque ibi arcem condiderũt. Deinde ad Mogambicem regionem delati, portu egregio, & aduenarum frequentia nobilem, arce item posita, eius sunt imperio potiti. labrum inferius hi sibi homines perforant: ossulaq; aut gemmas foraminibus appendunt cultus honestioris gratia. Quiloæ deinde regem bello deuictum expulerunt, eumq; tenuerunt. oppidani domus nostro more habent exædificatas, colore ipsi inter nigrum albumq; uestibus liberaliter induti. Aliis post hos relictis populis, mare rubrum ingressi, complures nigrorum item & bonorum hominum ac bello fortium ciuitates adierunt: qui natis statim fœminis naturam consuunt, quoad urinæ exitus ne impediatur: easq; cum adoleuerint, sic consutas in matrimonium collocant; ut sponsi prima cura sit conglutinatas atq; coalitas puellæ oras ferro interscindere: tanto in honore apud

homines barbaros est non ambigua ducendis uxoribus uirginitas. Ac Lusitanis mediam rubri maris partem transgressis Zides se oppidũ obtulit amplo cum portu: ad quod quidem Indici populi suas merces conuehebant. eas Aegyptii; qui eò loci mercaturæ causa quotannis conuenire consueuerunt; Camelis imponebant, Alexandriamq; perferebant. quas quidem Veneti merces, stato anni tempore eam ad urbem adnauigantes, coemebant; domumq; conuectas omnium gẽtium mercatoribus, ea se de causa uulgo petentibus, uenditantes, incredibili auri prouentu ciuitatem locupletabant suam. sed posteaquam ad eas regiones Lusitani uenerunt; magna rerum commutatio est consequuta. quicquid enim ferè mercaturæ causa ex omnibus Arabiæ Indiæq; locis mare rubrum importabatur; ipsi emere domumq; conuehere cœperunt. qua adductus necessitate rex Aegyptius anno ab urbe condita millesimo octogesimo Zidensium in portu, qui quidẽ in intimi eius maris sinu sunt, classem magno sumptu comparauit; ut ab Indiæ maris nauigatione Lusitanos auerteret. sed ab illis ad Dium in hostio Indi fluminis oppidum uictus classe capta atque incensa rem inchoatam reliquit. Zidẽses nullam postea, uel omnino modicam rerum indicarum aduectionem habuerunt. ita Aegyptios Venetosq; instituta antiquitus mercaturæ ratio, quæ intercipi nullo posse tempore uidebatur, aliò conuersa propè deseruit. neque hercule propterea Lusitani finem progrediendi fecerunt: sed ad complures Arabici, Persici, Indiciq; insulas oceani, atque ad innumeros continentis portus conuentusq; hominum profecti, syluis felicibus, odorum omni genere, ebore, argento, auro, gẽmis beatos, se contulerunt: & Colocuete, oppido propter affluentem earum rerũ, quas imprimis quærebant atque adamabant, copiam maxime omnium opportuno, præliis secũdis factis, & munitionibus institutis in potestatem redacto, eas regiones tenuerunt: Tapobraneq; insula multorum mensium itinere post tergum relicta; quò nemo unquam penetrauit, sui regis signa audacissime felicissimeq; intulerunt. tametsi maiore omnino audacia, felicitate autem nunquam alias audita, si uixisset, Ernãdus Maglaianes Lusitanus fuit. qui, Hispaniæ regum opibus classe cõparata, uiæ initio in austrum se flectens, atque ultra mediam cœli

conuersionem

conuersionem propter continentis terræ oras dextrorsum uelificans, magno spatio ad polum uersus peracto; ut illum longius altiorem, quàm nobis noster sit, eo in itinere habuerit; & freti, quod nunc Maglaianis appellant, angustiis trecentorum milliũ passuum in longitudinem decursis; iterum ad medium cœli spatium se conuertit. deinde ad auroræ populos atque insulas odoratarum arborum plenas, quas Molucas appellant, medium cõplexus globi solidi spatium peruenit; ibiq; pugnans interiit. postremo illius comitatus per Lusitanorum partis oceanum labore plurimo uniuersi orbis terrarum nauigatione triennio confecta in Hispaniam rediit. cumq; totius itineris enumeratis diebus rationem, quam in tabulis habebat, repetisset: uno sibi annos illos die longiores factos de dierum nominibus domi audiens reperit. qui omnino anni: si se is ad orientem, domo profectus, conuertisset; ac contra solem usquequaque currens illud ipsum iter uniuersum confecisset: uno breuiores die redeunti sanè fuissent. semper enim tanto citius orienti soli occurrens, quanto plus itineris post se circunuectus reliquisset, emenso demum totius terræ globo die uno prius solem sibi orientem, quàm cum uiæ se dederat, profecto habuisset. Eodem ferè tempore, quo legati Pascalici literæ ad Senatum uenerunt; Aloisius rex Gallorum Tridẽti per legatum suum Cardinalem Rotomagensem; cui Mediolano proficiscenti (illi enim urbi atque regno præerat) Georgium Cornelium Brixiæ magistratum reginæ Cypriæ fratrem Senatus legauit; pacem cum Maximiliano imperatore certis conditionibus fecerat: quarum illa erat maxima; ut is se regem Mediolani appellaret; ipse in corona, ex qua Maximilianus iure imperator dici posset, more institutoq; maiorum à Pontifice Max. Romæ tradenda, auctoritate opibusq; suis præsto ei esse teneretur. Cardinali per fines reipub. cum magno comitatu eunti & redeunti sumptus est publice factus. sed Barbadici; quem uita functum dixeramus; loco Leonardum Lauredanum plurimis necessitudinibus, & propinquitatibus atque affinitatibus fultum ciuitas sibi principem declarauit. Eo comitia primũ habente, ædis Marciæ procuratio; quo in magistratu Philippus Tronus, cuius pater Nicolaus annos sex ciuitatis principatũ obtinuerat, illis ipsis die-

bus erat mortuus; Benedicto Pisauro classis præfecto magno fa uore ciuitatis est delata. eiusdem uero ædis procurationem eam, ex qua Lauredanus summum locũ inierat, Marinus Garzonius alteris comitiis est adeptus. classis interim Gallica itemq; Lusita na; quas uterque rex, ut reip. auxilio essent, se se receperat missu rum; non uno tempore altera Corcyram, altera Zacynthum ad ueniunt. tametsi neutra omnino earum ulli reip. usui fuit. Galli enim priores apud Zacynthum cum essent, Pisauro non expecta to, quem Auster uentus Corcyræ multos dies perincommode flans detinuerat; Rhodũ uersi profecti sunt. sed naues illas Aloi sius ad Federicum regem Neapolis regno expellendum inita cũ Hispaniæ regibus societate comparauerat. itaque pulso illo, ac diuisis regni regionibus ex fœdere; ut Apulia Calabrisq; Consal uo eorum duci traditis reliqua omnia Aloisius obtinuerit; clas sem, cuius præterea non magnopere indigebat, iuuandæ ad spe ciem reip. illò misit. Lusitani autem paulo post à Pisauro Corcy ræ perliberaliter accepti; cum ille ab eis petiisset, ut secum aut ad Dyrrhachium recuperandum, aut ad insulam Leucadiam oppu gnandam accederent; neutro negotio suscepto; quòd dicerent suum sibi regem mandauisse, ut contra classem Thraciam unà cum Veneta omnem belli fortunam experirentur, ab oppidis ob sidendis aut omnino tentandis abstinerent; quo itinere uenerant, domum discesserunt. ea erat classis nauium onerariarum una de triginta: quarum quinque satis magnæ, reliquæ pusillæ: sed om nes magna tormentorum ui, & numero militum pulcherrimè in structæ, tum opertis singularum tegumẽto uersicolore puppibus, ut late aquam tentoria tangerent, fluctibusq; uerrerentur; quoniã in nostris classibus id non fit, præterquam in nauibus longis; neq; illo impendio, sed ad usum tantum; inusitatam atque egregiam classis faciem præbuerunt. illis destituti patres classibus rogatio nem iusserunt; ut triremes in Creta insula decem armarentur; eisq; triremibus, quo libentius ciuitates imperata facerent, præ fecti Cretenses imponerentur. itaque triremes ex naualibus, pe cunia in stipẽdium ex ærario est in Cretam missa. latum etiam; ne quid intentatũ patres relinquerent; ut Franciscus Capellus, cui legatione apud Aloisium functo Dominicus Triuisanus, Hiero

nymus

nymus Donatus de regno Neapolitano sub eius imperium redacto gratulatum à Senatu missi successerant, ad Henricum Britanniæ regem socium atque amicum reip. proficisceretur auxilium in Turcas postulatum. tametsi nuntii uenerant, Baiasetem à rege Pannoniæ bello lacessitum suas uires eò conuertisse nauium ædificatione intermissa. nam è Pannonia literæ ad Senatum datæ certiores patres fecerant, Turcas equites, cum Danubium flumen traiecissent, ut in fines hostiũ incursiones facerẽt, à regio exercitu fusos duobus millibus interfectis reuertisse: tum transmisso ab eodem exercitu flumine Turcas duobus itineribus interclusos maleq; habitos partem suorum non spernendam, unà cũ duce filioq; ducis amisisse. Pisaurus profectis Lusitanis, uti classe Gallica se coniungeret, omnem diligentiam adhibuit. itaque eã demum ad Maleam nactus muneribus, & cõmeatu largiter præfecto classis missis ad Mitylenem expugnandam propè inuitus unà se contulit: cum Galli nihil ea de re antea cum illo communicauissent; neque, quid sui consilii esset, ab eo petiissent. nihilo tamen secius omnibus in rebus suam illi operam præstitit. itaque tormentis expositis Galli nostriq; oppidum aggressi muro deiecto, repulsis, atq; occisis propugnatoribus, magno impetu ipsum ceperunt. arcem oppidi autem, sine qua teneri oppidum nõ poterat, cum iã Veneti turri deiecta signa in muros intulissent; idéq; Ligures ex classe Gallica Venetis proximi fecissent; tamen capere non potuerunt: quòd duorum præfectorum interitu, quos hostes interfecerant, Galli perterriti se in castra receperunt. erant autem ex Armoricis finibus plerique, qui suorum ducum dicto audientes non fuerunt. eos se recipiẽtes cæteri omnes subsequuti oppugnationem reliquerunt. ita uictoria iam plane parta, si suum Galli munus obiissent, interpellata pedem retulit. accidit autem ab Thracibus ea in oppugnatione res permira, quæ uirtutem illorum atque animum ostenderet. nam cum tot nauibus oppidum obsideretur; tot hostium millia circumfusa ad muros stationes haberent: una in biremi, & tribus nauigiolis milites trecẽti à Baiasetis filio è Magnesia, cui præerat, auxilio missi in arcem se inferre uelle non dubitauerunt. sed ab Gallis intercepti cum se fortissime defendissent; reliquis interfectis uiginti eorũ Gal-

los elapsi, quo intenderant, tenuerunt, atque in arcé recepti sunt. præfectus classis ea spe deiectus Pisauro relicto discessit: tempestate turbidissima deprehensus ad Cytheram insulam, naui sua elisa, ex hominibus quingentis, qui in ea erant, ipse perpauciq;, qui se in parte nauis fracta scopuloq; infixa continuerunt, euaserunt. nauis ex huius classe altera cum sexcentis hominibus interiit. Pisaurus, multis diebus ad bellum gerendum idoneis Gallorum causa frustra consumptis, hyeme præcipiti se ad Melũ insulã contulit. forte ibi Ericus Trax; qui piraticã multos annos exercuerat, plurimaq; damna Venetis hominibus intulerat; quòd ex Africa ueniens naufragium ad insulam fecerat; captus à Meliis in custodia tum erat. id simul est Pisauro nuntiatum; Ericum ad se adduci imperauit; proptereaq; quòd is aliquot ante annos ciuem Venetum Ambrosium Contarenum Francisci filium; cum quo mercaturæ societatem inierat; nihil ab eo metuentem cum eius naui per insidias contra iurisiurãdi religionem apud Thessalonicam à se captum igni excruciatum necauerat: uiuum comburi iussit. hæc dum foris administrantur: domi, quòd pecunia publice deerat, Senatus decreuit; uti, quam ipse legem prius, deinde comitia huius belli initio iusserant, ut magistratus omnes prouinciales atque urbani mediam stipendiorum partem reip. remitterent, ea in annum unum prorogaretur. itaque primis anni diebus cum in Comitio Lauredanus, quiq; illi assident sex uiri, & quadraginta uirum magistri eam legem pronuntiauissent: Ioannes Antonius Minius, ciuis in dicendo satis audax, qui omné suam ætatem; erat enim iam senex; causis agendis in priuatorũ patrocinio consumpserat, eiusmodi concionem habuit. Nõ ignoro ciues magnam me rem, & multorum inuidiæ propositam suscepisse; qui sim contra Senatus præiudicia, contra magistratuum uoluntatem pro uestris commodis & uestra incolumitate libere, quæ sentio, dicturus. neque dubito, quin me plerique arroganter facere existiment; quòd ea, quæ patres conscripti iãpridem iusserunt, uosq; ipsi rata esse uoluistis, nunc patribus iterum iubentibus, ego unus, tanquam plus omnibus prouideam, improbaturus surrexerim. sed me præstat omnem inuidiæ aleã atque pericula subire; dum uos decipi, & reip. muneribus spoliari, quoad

potero,

potero, non patiar. Legem hoc bello, quod cum rege Thracio gerimus, in Senatu latam, uestris sententiis sancitam, præteritis expletam mensibus prorogare patres decreuerunt: uti magistratus omnes, qui per nos creantur, mediam stipendii partem annum reipub. remittant. itaque Senatu approbante ad uos ueniunt; ut eam ratam & sanctam habeatis. quid est hoc aliud, quàm uelle, uos, qui liberos, qui uxores, qui domos familiasq; uestras, qui uos ipsos beneficio reip. magistratibus obeundis sustinetis; quãdo annum iam omnibus in difficultatibus confecistis, alterum nõ habere annum, unde inopiam leuare, & uitam tolerare uestram queatis? An, quoniam diuitibus ea lege parum iri nocitum uident; reliquos, qui re angusta utuntur, non respiciunt? est ne id alteros tanquam se ipsum diligere: quo uno mediusfidius præcepto omnis humana societas continetur? Ego uero ciues sic existimo: quòd contra hostes nihil prospere gerimus; aduersa uero multa & misera singulis diebus nuntiantur; hoc ex fonte manare: quòd ipsi inter nos non amamus; neque quisquam alteri cõsultum uult; nemo, qui opibus pollet, ei, qui debilior est, prospicit. Dii profecto immortales, qui acta & cogitationes nostras perspiciunt, irati nobis infensiq; sunt: conatusq; nostros frustra suscipi, euanescereq; omnes sinunt: hostibus uirtutẽ, & consilia subministrant. Tria sunt omnino hac in urbe ciuium genera: unum locupletum atque potẽtium: aliud eorum, qui sunt dignitate opibusq; tenuissimis: mediæ inter hos fortunæ tertium. primum illud atque summum, propter potentiam in tributa sæpe nihil dat; propterea quòd nemo principes uiros cogere audet; qui plerunque in magistratibus sunt remq; p. administrant. à mediis, quæ imponuntur publice onera, multi magistratus exigunt, ab infimis plane uniuersi: nam ab iis minime resistitur. ita fit, ut, qui rei minus habent, plus in ærarium conferant; illi, qui omnia possident, nihil tribuant, nisi cum libet: tanquam reliqui seruiant; ipsi regnent atque imperent. quòd si diuites, fisco quæ debent, etiam dependant: nihil sit necesse curarum, & laborum uestrorum obeundis magistratibus mercedem reip. condonari, ut in bellum pecunia suppeditet. ea summa omnis pro parte media tercentum auri libras nõ exuperat. locupletum & potentium re-

liqua ſi ratio ſubducatur, tantundem decies aut plus etiam confi-
cient. illa exigite, qui præpoſiti eſtis pecuniæ publicæ magiſtra
tus: neque uos fiſco debentium auctoritas deterreat, ne quid face
re contra ipſorum uoluntatem audeatis. abunde uobis aderit,
quod quæritur: neque tenuiorum, ſed bonorum tamen ciuium
ſudorem, aut potius ſanguinem exugere cogemini. quid autē?
non ne ciues illud etiam uos impellere ad legem repudiādam po-
teſt; quòd multi magiſtratus, ut ſit unde ſe, liberoſq́; ſuos alant,
non tam iuſtitiam in iuriſdictionibus agitare, quàm ſeruire quæ-
ſtui, & ſtudere lucro ſtatuent; dū ea, quæ iniuria ſibi erepta exi-
ſtimabunt, quo quo modo ſarciant? Quamobrem omnia paſſim
erunt uenalia; neque immerito; quoniam ita Senatus, & ciuita-
tis principes decreuerunt. animus mihi ciues eo anno tum, cum
primo lex eſt lata, ſuadebat, ut eius lationi cōtradicerem. ſed me
Senatus auctoritas continuit; quòd exiſtimabam ea ueſtra incō-
moda annum tantum duratura; neque legem tam iniquam iri
prorogatum uerebar. ita me meæ cogitationes fefellerunt. nunc
eò res eſt perducta; ut in ueſtra manu atque ſententiis tamen ſit
totius rei exitus. quòd ſi uos legē iterum iuſſeritis: quid erit cau-
ſæ, quare non aut eam optimates ſingulis annis ferant, aut uos,
quod ſecundo probauiſtis, tertio etiam & quarto ſanciatis? ita
res in exēplum ceſſerit. uos, cum rumor belli aliquis paulum ex
citabitur, ſtatim plectemini. ea ſemper erit magiſtratibus oppor-
tuna erogandæ pecuniæ ratio: ſemper reip. beneficio ſpoliabi-
mini; quod eſſe ueſtrum ſolidum, atque propriū debuerat. qua-
re cenſeo ut legem reiiciatis; ne, ueſtra quæ ſunt, ipſimet proiicia-
tis; ne ue ullis ab hominibus ludibrio uobis libentibus habeami-
ni. Hæc cum eſſet Minius concionatus, magna perturbatio comi
tium tenuit, quoad, quis ei reſponſurus eſſet, ſciri potuit Laure-
dano Principe ſua ſe è ſella ſubleuāte: qui ſtās dicere ſic eſt exor-
ſus. Valde me hodie ciues à mea de Ioanne Antonio Minio ſpe
atque opinione deceptum fateor. qui, cum mihi heri eſſet dictū,
contra legem, quam ferimus, uerba illum apud uos uelle facere:
non credidi: neque enim perſuadere mihi poteram, huiuſce ciui
tatis hominem quatuor & ſexaginta annos natum, qui aliquan-
do rempub. attigiſſet, tam æquam, tam etiam neceſſariam roga-
tionem,

tionem, quam Senatus ipse frequens probauisset, esse impugnaturum. quanquam fuere qui dicerent, quoniam Minius ad senectutem sine ulla dignitate peruenerit, semel tantum anno superiore in magistratu adolescentulis mandari solito fuerit, id illum cogitauisse; si causam tenuiorum ciuium suscepisset, qui stipendio munerum reip. fraudari se magnopere indignantur, fore, ut fauorem sibi atque suffragia illorum ad magistratus adipiscẽdos conciliaret. quod quidem ego, ut reliqua, falsum esse facile putaui. uos, qui melius hæc cognoscitis; quid sibi is hoc suscepto negotio uoluerit, uobiscum reputatote. tu uero Mini solus ne es omnium, qui, quo impliciti bello duos iã annos uersemur; quãtas in eo impensas fecerimus, quantas facere necesse sit; quibus in difficultatibus cogendæ pecuniæ dies totos soliciti noctes insomnes conficiamus, ut hoc imperium ab hoste omnium acerrimo tueamur; nescias? remigum, militum præfectorum nauium nostrarũ, quos innumeros alimus, stipendia immane auri pondus requirunt. in arcium, & oppidorum præsidiis multum pecuniæ insumitur. naualia urbana tot classibus exhausta magni æris singulis mensibus indigent; ut naues, ut tormẽta, ut reliqua, quæ bello usui sunt, nostris imperatoribus subministrent. regi Pãnoniæ, ut cum nostris hostibus bellum gerat; mille auri libræ ternis curationibus sunt ex fœdere quotannis dependendæ. his tot atque tantis impensis pecunia suppeditari qui potest? ciues enim nostri, tributis ĩnumerabilibus persolutis, amplius, quod tribuãt, nõ habent. prouinciales, noua pecunia imperata, agrisq; suis prætermorem censui addictis, conqueruntur: neque quicquam, nisi coacti, fortunisq; suis diuenditis, in ærarium conferunt. uectigalia reip. portoriis propter bellum impeditis anguste redimuntur. mercatores nostri ad exteras nationes, exteri ad nos mari cõmeare non permittuntur. itaque nisi nos, quorum maxime interest, quibus possumus rationibus reip. belli fluctibus iactatæ opem ferimus: quis omnino erit reliquorum hominum, qui ferat? omnes enim nobis alieniores sunt, quã nos ipsi. numi autem nerui bellorum sunt: sine iis bellum gerere nulla natio potest. Nos quidem ciues, quos huic urbi atque imperio præesse uoluistis, reliquiq; magistratus, qui nobiscum una remp. administrant, hanc

inuiti legem, magnoq́; noſtro cum dolore ad uos ferimus: pro-
pterea quòd urbes noſtras ab hoſtibus capi, dirui, teneri, regio
nes uaſtari, populos diſſipari, ciues noſtros aut interfici, aut in
ſeruitutem abduci multo peius eſt, quàm hanc munerum merce
dis portionem pro ſua quéque parte reip. remittere. quæ adhuc
mala & acciderunt; & deinceps accidere neceſſe eſt; niſi bellum
magno apparatu, magnis opibus geſſerimus. opes autē hæ pecu-
nia comparantur. Minius, qui uobis, ut legem repudietis, ſuadet;
illa, ſuadet, ut perpetiamini; dum, ne pecunia comparari poſſit,
nititur efficere. Ego uero huius ſum animi, atque ſententiæ, ut à
fanorum & templorum aditis aurum atque argentum ſacrū om-
ne numis cudendis auferamus; quibus bellum commodius ad-
miniſtrari poſſit: potius quàm ea, quæ commemorata ſunt, per-
feramus, remq́; pub. periclitari, atque hoc imperium proteri ab
hoſte impuriſſimo, deterrimoq́; permittamus: idq́; nos Diis ipſis
libentiſſimis, quorum tēpla ſpoliabuntur, facturos puto. uerum
adhuc quidem ad id nos deſcendere nulla res cogit; modo uos
hoc, quod multo eſt æquius, quodq́; uobis facere nulla religio-
ne impeditis licet, quod ordo ampliſſimus probauit, ueſtris hodie
ſententiis, ueſtra in patriā liberalitate pietateq́; iubeatis. Nā quod
Minius Deos nobis eſſe iratos commemorauit; mihi quidem du
bium non eſt; quin, qui male, atque perperam agunt, ii Deorum
ſibi iram pariant. itaque præfecti noſtri, qui improbe rempub.
geſſerunt, partim interierunt, partim exilio ignominiaq́; mulcta-
ti Deorum numen ſuis infenſum rebus, dignitatibus, rationibus
habuerunt. uos, ſi, quæ decet, quæ tēpus exigit, quæ ſtatus reip.
turbulentus, quæ pecuniæ cogendæ difficultas in præſentia po-
ſtulat, ſtatueritis: nihil ab Diis immortalibus timetote: proſpera
uobis omnia ab illis, ſecundaq́; aduenient. Quid, quod uos iniu-
ſtitiæ Minius inſimulat; quos lege iuſſa in magiſtratibus obeun-
dis iuriſdictiones ueſtras ad quæſtum conuerſuros putat? conie-
cturam ſcilicet de aliorum moribus à ſe ipſe capiens, qui linguā,
atque ingenium, ex quo primū loqui cœpit, uſque ad hos annos,
atque ſenium in lucro, & quæſtu ſemper habuerit, atque opes
ſibi amplas ea tantum ratione compararit. quaſi neſciat, qui na-
tura boni ſunt, magiſtratibus initis in rebus difficilibus meliores
porro

porro fieri; qui praui, & mali, eos à triumuiris, uel qui ad urbem sunt, uel quos querelis populorum cognoscendis in prouincias mittitis, ad urbana iudicia deduci: quibus à iudiciis improbe factorum pœnas luant. ita fit, ut aut suopte ingenio ciues duris in rebus afflictati tanquam in cote uirtutem subigant, & exacuant suam; aut metu iudiciorum à maleficiis nullo non tempore aut rerum casu absterreantur. Ausus etiam tu quidem es Mini tria esse genera nostrorum ciuium dicere, locupletum, mediocrum, tenuiorum: atque hæc inter se dissidere ostendisti, dum à diuitibus in tributa nihil penditur, à reliquis onera omnia sufferuntur. regnare etiā illos dixisti, hos seruire, atque in ea ciuitate, quæ, ex quo nata est, libera & sui iuris semper fuit. id te nō puduit in concione esse mentitum. hoc quidē, esse tria genera, nihil impedio. id enim omnibus in ciuitatibus accidere consueuit: neque aliter propemodum se habere hominum conuentus ullus atque societas potest. diuites uero nihil conferre, cæteros omnia, hoc falsum & iniuriosum est. nulli enim homini parcitur: omnes peræq; quòd fisco debent, etiam soluunt: aut, si id per se non faciunt, ab iis, qui præsunt, facere coguntur. quære à fisci magistratibus rationes: subduci iube: reliqua ciuium inspice: nihil eorum reperies, quæ dixisti. an, quòd bona locupletum minus hastæ subiiciuntur, mediorum autē, & tenuiorū quotidie; propterea tu diuites conferre nihil existimas, reliquos omnino unos omnia? male tu quidē urbis nostræ mores, & rerum conditionem dispicis, aut te dispicere simulauisti. diuites, quia soluendo sunt, sua distrahi nō sinūt; sed in ærarium sponte conferunt. quod cum reliqui non faciūt; sæpe fit, ut eorum insulas, fundos, prædia magistratus ad licentes transferant. Sed quid illud tandem est, quòd tu seruitutis & regni nomina in hanc remp. induxisti? alteramq; ciuium partem in alterius inuidiam trahere his impuris uocibus excogitauisti? an, qui ab urbe condita uni atque iidem semper fuimus, nunc ut dissideamus inter nos, ut secessiones facere incipiamus, tibi uni esse optabile & conducibile existimas? id uis: id postulas: id efficere conaris. Vos appello magistri decemuirum, qui sedetis, cui antiquitus magistratui ciues improbos coercendi omnis est potestas attributa. uos ab eo huius rei causam reposcite. bello, quod cum

Liguribus quartum gessimus, Italis populis atque in reip. temperatione constitutis, ærario exinanito maiores nostri edixerunt, si quis remp. pecunia iuuisset, eum se ciuitate & iure comitiorũ muneraturos. itaque bello confecto eam ob causam triginta homines ad remp. admiserunt. ii totidem familias in nobilitatem intulerunt: quæ nostro iure, nostris muneribus, nostro imperio deinceps sunt usæ. nobis hoc tempore bellum cum barbaris nationibus, cũ gente à nostra uitæ ratione, à nostris moribus alienissima, cum rege infestissimo ferocissimoq; gerétibus, uos huius reip. alumnos, ut patriæ laboranti succurratis, eius pecuniæ, qua una cũ magistratibus ab ipsa rep. donamini, mediam parté eidem reip. pigebit restituere? illi suam ciuitatem, nobilitatem, iura, imperia in exteros, propterea quòd in ærarium contulissent, libenter transfuderunt: uos uestrorum stipendiorum partem uestræ patriæ, uestris aris, atque focis, uestris liberis cedere grauabimini? nam nunc quidem, ut uestri liberi ne seruiãt, est à uobis cautio, atque curatio adhibenda. quis hoc in animum, nisi huius urbis, horum templorum, huius comitii atque curiæ hostis & euersor, posset inducere? inuentus tamen est Minius; qui hoc uobis suadere sit conatus. sed illum sua mens, suus animus, sui mores punient. uos autem ciues, uos inquam ciues; quos scio uestræ ditionis atque imperii, quemadmodum semper estis participes, ita nunquam non amantes fuisse; ne desinite, quod semel libentissime fecistis, legem iterum uelle iubere; iterum pro uestra in patriam charitate hoc, quicquid est incommodi, alacri animo annum alterum sufferre, & perpeti; dum hæc reip. procella decedat; quæ longinqua esse, nisi me meus fallit animus, nõ potest. confirmate uestris sententiis illud, quod eorum, qui ad gubernacula reip. sunt positi, sententiis optimum esse factu uidetis. statuite hoc iudicio; quàm cuiq; chara esse debeat suæ patriæ libertas; cum ipsi uestræ libertatis causa uestra uitæ præsidia reip. condonetis. ostendite prouincialibus atque iis, qui uestris legibus parent; quid ipsi facere debeant; quando uos, qui cæteros cogere potestis, communis omnium utilitatis causa leges uobis unis detrimentosas imponitis. nemo erit hac in urbe, nemo in reliquis, ubi nomen Venetum uiget, qui non nos summis laudibus efferat,

rat, atque omnibus regendis populis & gentibus dignos putet; cum intelliget, nihil uos muneris aliis præcipere, quin prius alterum tantum, eoq; multo amplius, uobiſmet imperaueritis. Hac à Lauredano concione habita; ubi ille cõſedit, lex eſt ferri cœpta. erant omnino in comitio iudices mille quadringenti, quadraginta duo. ex iis mille octoginta octo legem probauerunt; trecenti quadraginta ſeptem reiecerunt: quibus non liqueret, fuerunt ſeptem. itaque magno conſenſu ciuitatis lege iuſſa, Lauredanum omnes laudare; bonum eſſe principem dicere; cui reſp. curæ eſſet. poſtridie autem eius diei Minius ob concionem ſeditioſam à decemuiris condemnatus eſt; ut in Arba Illyrici inſula, quoad uiueret, exularet, triginta auri libris ei, quicunque illum extra inſulam captum magiſtratibus tradidiſſet, ex eius bonis conſtitutis: eiq; rei bona ſunt pignori addicta: ipſi, ut laqueo uitam finiret, pœna addita. Illis diebus ignominiæ notam, qua Piſaurus in triremium præfectos quinque uſus fuerat, patres in foro promulgari uoluerunt. ea nota erat eiuſmodi. Dum claſſem Gallicam Piſaurus conſequi cuperet; Paulus Nanus, Georgius Triuiſianus, Marcus Antonius Decanalis, Nicolaus Barbadicus è colonia Cretenſi, Petrus Capitellus Apulus, eius miſſu ad Maleã profecti; quòd Galli eſſe illis in locis dicebantur; in biremes Thracias ſeptem inciderunt; quæ nauem onerariam hominum Cretenſium à ſe captam remulco trahebant. ea re animaduerſa biremes aggredi communi conſilio ſtatuerunt. itaque incitatis remigibus ad illas contenderunt. ſed cum eis appropinquaſſent; timore impediti remiges inhibuerunt; ſe ſeq; turpiter à congreſſu dimicationeq; continuerunt. accidit autem paulo poſt; ut naues triremes aliquot è claſſe Gallica, quæ non longe aberat, idem conſpicatæ biremes Thracias magno animo aggrederẽtur. quæ quidem res auxit illorum dedecus: quòd eos reip. hoſtes, quos propter formidinem ipſi dimiſerant, Galli, quorum minus inter erat, uirtute eſſent atque animi præſentia conſequuti. ob eam imbecillitatem atque formidinem Piſaurus annos quinque à præfecturis omnibus illos remouit; ſtipendiaq; ab iis emerita fiſco addixit. Iiſdem diebus Gabrielem Maurum, Andream Foſculum Senatus legatos creauit; qui Ferrariam proficiſcerentur Lucre-

tiæ Borgiæ Alexandri filiæ; quam pater Alfonso Atestino Herculis filio in matrimonium spoponderat; Roma ad illum ueniẽti, & ipsi, soceroq; eis de nuptiis reip. nomine gratulatum. E' Pannonia uero crebriores allatæ literæ, Turcas pluribus locis fusos à regiis ducibus occidione, & præda ingenti facta, Senatui attulerunt. neque tamen ob eas res classis curam ulla ex parte Baiasetes intermittebat. quam quidem curam cum magnopere agitaret; reficiq; naues ueteres suis ducibus mandauisset; atque id ei tardius negligentiusq; agi ab illis atque administrari uideretur: arcum sibi afferri & sagittas imperauit: quibus adductis stantem ante se illum ipsum ducẽ, qui priore apud se erat loco, indignabundus transfixit. restituerat idem rex paulo ante ad libertatem ciues Venetos: quos belli initio Byzantii in uincula coniectos in turri ad fretum seruandos miserat. ii se libris auri centum redemerunt. quorum è numero Andreas Grittus id. Mart. ad urbẽ rediit: eiq; est uniuersa ciuitas gratulata. attulit is ab Admete Baiasetis duce literas ad Senatum cum mandatis; ut, si bello, quod inter ipsos & Baiasetem uigebat, uellent finem imponere: mitterent Byzãtium aliquem ad pacis conditiones tractãdas: ei se adiutorem futurum. Interea Cæsarem Alexandri filium augendi regni cupiditas magnum in scelus, & proditionem impulit. nam cum Guidi Vbaldi Metaurensium ducis regnum; quod unum ei deerat ad omnem Flaminiã obtinendam; propter mirificum populorum in illum amorem aggredi aperto bello non auderet; neque Venetos sibi permissuros, ut illum expelleret, arbitraretur; neque ullã haberet suscipiendi belli causam, Guido Vbaldo omnibus in patrem suum obsequiis, in se officiis beneuolentissimi coniunctissimiq; hominis plane functo: uelle se bellum Camertibus inferre simulauit; ut ad fines Vrbinatium, quà iter erat ei faciendum, sine Guidi Vbaldi suspicione tãquam aliò tendens cũ exercitu accederet. atque, ut bono se in illum esse animo fidem ei maiorem faceret, & suis eum opibus exueret, ne tueri se se posset communitior: à Guido Vbaldo, ut auxiliares ad id bellum copias cum tormentis muralibus ad se mitteret, pro amicitiæ iure per legatos postulauit. iis impetratis, atque missis, cum ad fines regni uenisset; repente in illos hostiliter irrupit: & magna celeri-

tate

tate adhibita, quòd neminem obuium habebat, Vrbinum contendit: parumq; abfuit, quin Guidum ipſum Vbaldum caperet. ſed is paucarum horarum beneficio in iumentis agricolarum, & ueſte ruſtica, itineribus deuiis, quòd omnia nota loca per Cæſaris milites obſeſſa tenebantur, fugiens Rauennam ſe recepit: atque inde Mantuam eſt profectus: quā ad urbem paulo ante uxor eius Eliſabeta Franciſci Mantuanorum ducis ſoror pudiciſſima lectiſſimaq; ſe contulerat; cum officii cauſa Alexandri poſtulatu Lucretiæ Borgiæ ad maritum proficiſcenti comes itineris fuiſſet. ea re permotis patribus, equites quingēti, pedites mille Rauennā ſunt miſſi: ut cum iis copiis, quæ ibi erant, coniuncti, oppidi præſidium augerent; ſi quid à Cæſare conſilii, cui fides haberi nulla poterat, contra remp. iniretur. Neque multo poſt Anna Candala, natione Aquitana, Aloiſii regis Gallorum propinqua, ad Vladiſlaum Pannoniæ regem, cui erat nuptui per legatos tradita, proficiſcens Venetias uenit cum magno utriuſque regis comitatu. ei fines reip. ingreſſæ ſumptus eſt publice atque largiter factus. ad urbem ubi fuit; omnia in illam liberalitatis, & beniuolentiæ officia profuſe collata: ut, cum exacto menſe diſcederet, Lauredano Principi dixerit; tum primum ſe reginam ſibi ipſi uiſam, cum apud illum fuit: poſtea uero quàm in Pannonia regiam exercere dignitatem cœpit; amica & beniuola reip. omnibus in rebus ſemper fuerit. Interim Aloiſius rex domo diſceſſerat, ut in Italiam ſe conferret, Neapolitano bello, quod cum Hiſpaniæ regibus propter finium controuerſiam gerebat, auxilia comparaturus. eo Mediolani finibus appropinquante Senatus Bernardum Bembum patrem meū è prætura Veronenſi, qua in prætura tunc erat, legatum miſit; ut Aloiſio reip. nomine ſaluere iuſſo de aduentu gratularetur. is regi ad Vegeuenum oppidum occurrit: eſtq; apud illum cōmoratus, dum is Mediolani fuit. ſed, rege in Liguriam profecto ad auxilia in regnum Neapolitanum mari tranſmittenda, Veronam rediit. Dum hæc domi adminiſtrātur; à Piſauro apud Chryſopolim, atque in ſinu Theſſallonico depoſitis militibus damna ſunt plurima illata, prædæq; ingētes factæ: tū in Aegæo captæ naues onerariæ duodecim, biremes undecim. atque is ad Maleam cum ueniſſet, naues triremes Rhodiorū tres,

onerarias duas, regis Gallorum triremes quatuor ad se missas reperit. neque multo post Iacobus Pisaurus Alexandri legatus suas triremes cum Pisauri classe coniunxit. erat autem uniuersæ classis nauium omnis generis numerus ad septuaginta. quibus cum nauibus de legatorum consilio ad insulam Leucadiam oppugnandam se conuertit. eò cum appropinquaret, Pontificis legatum præmisit, qui per uada eo ab latere, quod ad orientē spectat, oppidum aggrederetur. uadis autem ea parte insula maxime cingitur. is accelerans per diorictum in uada se se inferens, duodecim biremes, quæ ibi stationem habebant, eaq; maria per currentes Venetorum nauibus infensissimæ diu fuerant, & tunc, ut aditu classem prohiberent, occurrebant, omnes fugauit, pauloq; post uacuas hominibus occupauit; cum ii se se raptim in litus eiecissent: quos oppidani fugiētes receperunt. iis captis, quòd illis in uadis erat à continenti ad oppidum uia aquis tecta, sic, ut equites commeare ea possent; ibi naues aliquot disposuit: quibus nauibus Thracum turmas equitum tres, qui per illam uiam, ut essent oppidanis auxilio, uicinis ex locis aduentabant, repulit: cū tamen antea munitionem pro tempore, quæ trāsitum impediret, media in uia effecisset. ea Thraces munitione retardati, dum per rumpere conantur, tormētis se nauium uulnerandos præbuerūt: amissisq; perpluribus, duce eorum equo deiecto, nulla parte munitionis perrupta, unde uenerant redierunt. atque idem interea legatus suorum militum partē equitesq; omnes, quos in nauibus eam ad rem habebat, cum primo aduentu in terrā exposuisset, atq; ad oppidum contendere iussisset: illi itinere, quod quidem erat passuum millium quatuor, celeriter confecto, circumuecti audacissime pugnantes, eo ipso die prooppidum capiunt. Pisaurus præfectus, quem mari reliquam classem uentis non secundis, qui eo die flauerant, circunducere oportuit, postero die ad oppidum oppugnandum se se contulit; ac muros quatere tormentis cœpit. erant in oppido milites Thraces quingenti; qui se acerrime una cum oppidanis defendebant. ii cum magna tormentorum ui oppugnatione non intermissa premerentur; septimo die deditionē facere uoluerunt. is fuit dies ad diem tertium Calendarum Septembris. sed dum inter se ea de re consulunt, militibus irrumpētibus

tibus oppidum capitur. ipsi atque oppidani captiui facti: præda omnis uiritim diuisa. hostes prima oppugnationis die Gabrielem Superãtium triremis præfectum interfecerũt, capite pila ferrea disiecto. eius frater Hieronymus, adolescens nullo reip. munere antea functus, paucis post diebus, quàm id est Venetias allatum, magno comitiorum fauore in Senatu adlectus est præteritis quamplurimis, qui & magistratus gesserant, & ætate longe præstabant. Patres ut primum ex Admetis literis in spem pacis uenerunt: propterea quòd hyems suberat; Pisauro mandarunt, ut triremibus uiginti apud se retentis classem reliquam domum remitteret: atque ad regem Pannoniæ literas dederunt: quibus literis, quid ab Admete habuissent, certiorem illum fecerunt; uelleq; se suum hominem Byzantium mittere significauerunt; atque ab eo petierunt, ut & ipse suum hominem eodem mitteret; quo maiore cum dignitate pax æquioribusq; conditionibus tractari conficiq; posset. Vladislaus intellecta re patrum consilium probauit: facturumq; quod uellent, de legato se recepit. illi Zachariam Frescum, Decemuirum scribam, ire Byzãtiũ iusserunt. Guidus Vbaldus regno amisso ad Aloisium regem Galliæ Mediolanum se se conferens auxilia in Cæsarem postulatum; ubi nihil in eo probitati, & innocentiæ contra perfidiam, & crudelitatem esse præsidii cognouit; cum uxore Venetias uenit. patres eum lubentes excepẽrũt; & domo pro illius dignitate publice tradita bono esse animo iusserunt. qua ex domo paulo post; cum Metaurenses, Cæsaris arcium præfectis, & militibus interfectis, oppidisq; aliquot receptis, eius imperio se subtraxissent; suum in regnum facile rediit: atque in eo ab Vrsinæ gẽtis principibus adiutus, deuictis hostibus suam dignitatem aliquot menses obtinuit. ea rerum mutatione plerique se populi reip. commendauerunt, orantes ut se in deditionem reciperet. Est in Ariminensium finibus mons excelsus, duplici iugo, quà mare prospicit, præruptus: alia parte decliuitatem habet late in occasum patentẽ, uinetis & segetibus uberem. illis in iugis duæ arces sunt summa in crepidine: quibus oppidum subiacet, ciuitasq; montanorum hominum, qui remp. administrant, neque ulli regi seruiunt. crepidines Pinnæ Marinianæ appellantur. ii & ipsi, ne ab Cæsare in seruitutẽ redigerẽtur, cũ

magnopere timerent: Senatui eo tempore significauerunt, uelle se sub eius imperio esse: mitteret ad se aliquem reip. nomine: se illius dicto audientes futuros, imperataq; facturos. sed neque hos, nec cæteros, qui se reip. dedere cupiebant, patres recipiendos censuerunt. Miserant inter hæc reges Hispaniæ ad Senatum Laurentium Suarem illum eundem, qui legatus eorũ bello Gallico apud remp. fuerat. is clam itinere per Galliam confecto paucis ante Calend. Decembres diebus ad urbem uenit. atque illi auri libra singulis est mẽsibus in sumptum à Senatu constituta. in primis apud Lauredanum Principem & patres sermonibus Suares de Aloisio rege Gallorum questus, quòd fœderi cũ suis inito regibus non stetisset; ut cui neque sua, neque aliena satis essent; ab eius amicitia patres auertere modis omnibus est conatus, illũ affirmans propterea Cæsaris rebus tanto studio fauisse, ut esset, qui reip. finibus immineret, neque quiescere illam sineret. gaudere implicitam esse bello Thracio ciuitatem. quam ad eos classem miserit; ad speciem, non ad ullam reip. frugem misisse. id euentu patuisse: quòd obfuerit potius, quàm ulli usui fuerit. Hispaniæ regum uoluntatem omni tempore cum reip. uoluntate consensisse; quoniam utrique fidem, & pietatem colerent. si se ii fœderibus una firment: neminem nocere eis posse. hæc & his similia de Suare non semel à patribus audita, tametsi uera esse pleraq; cognoscerent; illos tamẽ nõ mouerunt, ut, quod ipsis cum Aloisio fœdus intercedebat, ulla ex parte uiolarent. tantum dicere; se se Hispaniæ regum fidem, atque uirtutem, & propẽsum in remp. animum plurimi sane facere, semperq; facturos: cum Aloisio fœderis conditionibus se teneri: moleste ferre bellum inter ipsos exerceri potius, quàm uigere pacem: si quid possent ad reconciliandam inter eos gratiam; de eo si admoneantur, se non defuturos, amicissimorumq; hominum officio in utrunque functuros. Cum Vladislao autem Pãnoniæ rege, de legati ad Baiasetem missione diem ex die ducente, propterea quòd pace cum illo à Senatu inita, nisi nouæ sponsiones intercederent, stipendiis reip. carendum ipsi erat; ne res tanta differretur, legati reip. pacti sunt; uti mille auri libræ, regi annis singulis ab Senatu bello Thracio dari solitæ, ad tercentum redigerentur, quoad Baiasetes uiueret,

tribus item pensionibus persoluendas. Alexander cum uidisset Guidum Vbaldum Vrsinæ gentis studiis regnum suum recuperauisse: orãdo, territãdo, magna pollicendo, eius familiæ principibus in suas traductis partes, fœdus cum illis percussit. simul ab Aloisio missis ad se auxiliis Cæsar, magnisq; copiis undiq; cõparatis, Guidum Vbaldum; quem quidem sine spe, sine opibus destitutum amici deseruerant; iterum regno expulit: cum tamen ille munitissimum natura totius regni oppidum, misso ad id custodiendum Octauiano Fregosio, adolescente sororis suæ filio, cum militibus, & omnium rerum pro tempore copia, communitius factum obtineret. Vrbinatibus receptis ad Senogalliam oppugnandam Cæsar primis anni diebus rectà profectus, ubi ciuibus sine mora se dedentibus oppido est potitus, Vrsinæ gentis principes eos ipsos; cum quibus paulo ante fœdus percusserat, quiq; secum unà uenerant; omnes in uincula coniecit: eaq; de re Alexãdrum patrem mira celeritate certiorem fecit. ille statim Baptistã Vrsinũ Cardinalem, qui fœderis auctor fuerat, magna apud suos auctoritate, nihil eiusmodi uerentem, ad se uocatum custodiæ tradidit: qua in custodia paucis post diebus est mortuus. coniectis ab Cæsare in uincula partim nocte proxima, reliquis in Senensium fines adductis, quò Cæsar cũ exercitu contenderat, laqueo gula fracta. idem uitæ finis Venantio, & Octauiano adolescentulis, Camertium regis liberis, captis à Cæsare Pisauri datus. pater eorum regno amisso clam elapsus paulo post ad urbem uenit. ob eas Cæsaris actiones, qui cum Camertibus Ariminum etiam in suam ditionem redegerat, Senatus, uti suos fines magis communiret, Liuianum Carracciolumq; cum equitibus, & militibus Rauennam misit. Guidus Vbaldus hostem fugiens cum se Pitilianum in Hetruriam contulisset; diesq; complures ibi fuisset: Cæsare Pitilianum bello aggredi uelle dictitante, ut illum interciperet, magno cum periculo per Senarum & Florentinorum agrum in fines reip. atque ad urbem se recepit. cui à Senatu libra auri dono in sumptum singulis mensibus constituta. quoniam autem libido ea inter ciues creuerat, ut quamplurimi sacerdotia, quæ habere bonis artibus non poterant, Romæ coemerent; qua in urbe eius rei consuetudo facultasq; ab Alexandro instituta la-

te palamq; inualuerat: Decemuiri sanxerunt; si quis in posterum id faceret, eius bona fisco inferrentur, ipse ab urbe atque urbis finibus quãdiu uiueret exul esset. Neque multo post Ioannes Michael ciuis Venetus Cardinalis; qui Pauli secundi Pont. Max. sororis filius fuerat; Romæ ueneno interiit: quod ei Alexander à præfecto Michaelis epularum dari iussit. causa interficiendi hominem fuit aurum atque argentum; quod is habere existimabatur: quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri animum cupiditas ad omnem iniquitatem, incendebat; uti filio pecuniam exercitibus alendis suppeditaret; quo is Italorum principum regna occupare celerius posset se iam sene. minister ueneni haud multo post, Iulio Pont. Maximo re per indicium enunciata, in uincula coniectus, quæstione habita sui sceleris pœnas persoluit. Baiasetes interim indutiis cum Sophi Armeniæ rege initis, cum quo sibi atrox bellum intercedebat, ad bellum Venetum solutior factus animos, quos deiecerat, sumpsit: deq; pace cum repub. nihil se facturum dixit; nisi Veneti Leucadiam sibi insulam restituerent. patres de eo per Admetis ad Andream Grittum literas perq; nuntios certiores facti; ne diutius eo bello contererentur, pacem cum Baiasete fecerunt; Leucadiamq; insulam, cuius oppidum magna impensa Pisaurus longe firmius iam communitiusq; fecerat, Baiaseti restituendam curauerunt Pisauro domum reditione permissa. ea de pace uti Diis immortalibus gratiæ agerentur; atque auri libræ tres dono in sacerdotium collegia distribuerentur; Senatus censuit. & quoniam Baiasetes legatum suum una cum Zacharia domum redeunte ad urbem miserat, ut, quando ipse legato reip. iusiurandum dederat, fore de pace, uti pollicebatur, ita is dando item à Lauredano Principe iuriiurando præsens adesset: Senatus Andream Grittum legauit, qui ad Baiasetem cum eodem legato reuerti properante proficisceretur. cui legato uestis aurea, & item serica cum ternis auri libris dono data. eadem est pax aliquot post menses à Baiasete cũ Vladislao rege Pannoniæ inita. His rebus ita constitutis, ab Aloisio rege Galliæ missus ad Senatum legatus paucis ante Calendas Quintiles diebus postulauit; uti nouum suo cum rege patres fœdus sancirent. is fuit Ioannes Lascaris Byzãtius, græcis literis eruditus.

ditus. atque id ea de causa rex procurandum sibi, & contendendum statuerat, ut, quoniam Consaluus Hispani dux exercitus in Brutiis suum exercitum interfecto duce fuderat, fugauerat, regnumq; Neapolitanum propè omne sub regum suorum imperio redegerat; renouato fœdere Veneti cum Hispaniæ regibus bellum unà facere tenerentur. atque ut ad eam rem patres animum inducerent, amplissimæ ab Aloisio conditiones proponebantur. quas omnes Senatus respuit, ueteri se fœdere contentum dictitās. Alexander ueneno, quod furtim dari Adriano Cardinali familiari suo iusserat, cuius in hortis unà cum Cæsare filio cœnabat, per ministri imprudentiam epoto, quinto decimo Calendas Septembris excessit è uita. Cæsar eodē haustu penè absumptus difficilem in morbum incidit. qua in re Deorum immortaliū mens & uoluntas uisa est magnopere affuisse: cum ii, qui plurimos & Romanæ reip. principes, & clientes suos, ut eorum opibus, & thesauris potirentur, ueneno necauerant, & tunc suum hospitem atque alumnum adiungi ad reliquos, necariq; mandauerant, eo ipso in ministerio semet pro illo interficerent. Illis diebus Benedictus Pisaurus classis præfectus, uir egregia uirtute, cū se ad reditum compararet, ualetudine impeditus Corcyræ interiit. patres ob Alexandri mortem id, quod re euenit, existimantes fore, ut multa oppida malis artibus ab Cæsare capta eius imperium essent detrectatura; præfectis aliquot Rauēnam missis copiarum, quæ ibi erant, numerum duplicauerunt. pauloq; post Decēuiri Chrystophorum Maurum, unum ex quinque uiris, qui res bellicas in Senatu procurant, legatum creauerunt, atque in Flaminiam contendere iusserunt; ut, si quod ex Cæsaris oppidis sponte reip. se dederet, ab eo reciperetur. cumq; complura iam Romanorum principum castella pagiq; eiectis aut interfectis Cæsaris ministris ad priores dominos rediissent; Pisaurum, Ariminum, Camerinum, Senogallia, etiam Populonia, cuius regem Cæsar expulerat, oppidumq; ceperat, idem factura dicerentur: Guidus Vbaldus, & ipse suum ad regnum recuperandum à popularibus accersitus, triginta auri libris à Senatu mutuo acceptis uiæ se dedit; eoq; adueniens omnibus ab oppidis magna gratulatione est receptus. Cæsar, non tam quòd esset morbo implicitus,

quā propter Romanorum ciuium in se se odia uitæ suæ metuens, quicquid equitum, & militum habebat, in urbem introduxit. ea re accidit, quod accidere erat necesse, ut Cardinales, qui iā prope omnes conuenerant ad nouum Pont. legendū; ne facere id possent, Cæsaris exercitus timore impedirentur. qua intellecta re Senatus literas ad eos dedit; si ita opus esse ducerēt, se celeriter omnes suas copias Romam missurū; quibus facilius Romanæ reip. maiestatem, & suam dignitatem tueri, &, quæ ex usu essent, administrare libere ac sine metu possent. Antonius etiam Iustinianus legatus coram idem est pollicitus Senatus reip. q́; nomine. quod quidem illis tam suspecto tempore gratum ac peropportunum fuit. ea enim re permotus, ne in se remp. incitaret, Roma cum suis omnibus egressus copiis Cæsar Vaticanum sacro Senatui reliquit. interim à Guido Vbaldo nuntius ad Senatum uenit; se se regnum & salutem suam illi acceptam referre; cupere cum equitibus grauioris armaturæ centum, leuioris, qui sagittis uterētur, centum, & quinquaginta, stipendia reip. facere: milites se habere paratissimos numero ad duo millia, quibus sine stipendio mēsem eoq́; amplius Senatus uti possit: rogare, ut in eius fidem recipiatur. cognitis his postulatis, satis est ei omnibus in rebus ab Senatu factum, atque auri libræ centum annuæ in stipendium constitutæ. Cardinalium collegium, Cæsaris abitu liberum factum, Cardinalem Senensem Pont. Max. creauit, qui se Pium tertium appellari uoluit. huic ante mensis exitum uitiatæ tibiæ doloribus mortuo successit Iulius secundus Ligur: quem resp. Pontificem fieri maiorem in modum concupiuerat: eiq́; rei omnem suā operam adhibuerat. sed Pio uita fruente Iacobus Venerius Rauennæ præfectus, Cesenam ab eius oppidi ciuibus accersitus, qui se reip. dedere uolebant, cū militibus noctu se contulit, frustra, propterea quòd non ea, quæ inter ipsos conuenerat, sed nocte postera eò uenit. illi autem cum se superiori nocte ad illum recipiendum comparauissent, neque is se ostendisset; studium & diligentiam remiserunt. accidit autem ob eiusmodi moram, uti Cæsaris militibus res in suspicionem ueniret, qui ad portas & in muris stationes habuerunt. itaque Venerius infecta re Rauennam rediit. paucis post diebus Petri Remiri Hispani, qui Fori Liuii arcē munitissimam

munitissimam Cæsari custodiebat, nuntius Rauennam ad legatum uenit; si resp. eam arcem uelit, Remirum illam traditurum, modo ei liceat, quæ in arce sit suppellex Cæsaris, Rauénam atque ad urbem asportare: tum ab Senatu præfecturã habeat equitum quinquaginta, totq; in urbe insulas, quibus ex insulis duarum auri librarum fructus annuus ad se se redeat. ea intellecta re Senatusconsultum factum est, legato licere præfecto arcis fidem dare reip. nomine, fore quemadmodum uelle se ostendisset, arcemq; ab eo accipere, atque ea de causa Forum Liuii accedere, cum ea copia, quam ex usu esse reip. statuisset: ne ue quis eam rẽ enuntiaret, à senatoribus omnibus iusiurandum datum. deinde Romani interregni diebus cum Pandulphum Malatestam, qui Ariminum à Roberto patre traditum aliquot annos iniuste regnans obtinuerat, & ab Cæsare eiectus oppido fuerat, eò cũ copiis accedentem oppidani repulissent: Guidus Vbaldus per legatum suum Senatui significauit, Pandulphum cupere, ut, quoniã oppidani adduci non poterant, ut ei se se dederent, reip. autem imperium magnopere optarent, Senatus oppidum reciperet: sperare, sibi ab rep. non defore uitæ pro dignitate traducendæ facultatem: itaque, si Senatus iubeat, ipsum eã rẽ curaturum; quo Ariminenses magnopere confiderent. quamobrem Senatus censuit legato respondi oportere; si Guidus Vbaldus, uti Ariminũ oppidum reip. se dederet, suo studio, & auctoritate, quam cum illa ciuitate habeat, effecisset, eam rem Senatui gratam fore. postremo cum Guidus Vbaldus aliquot pagos & castella ex Ariminensium, & Cesenatium finibus ualde uel communita, uel propter agrorum bonitatem opportuna ui expugnauisset, & Senatui significauisset, ea se omnia reipub. traditurum, modo id se non nolle ostendat: alterum Senatusconsultum factum est, ea recipi senatui placere. tum Fauentinis ciuibus aliquot, qui Rauennam ad legatum uenerant, reip. se se dedere cupientibus, idem uti legatus eis ostenderet, imperatum. & quoniam Arimini, Fauẽtiæ, Foriq; Cornelii arces munitissimæ singulatim à præfectis Cæsaris obtinebantur, quorum pars reip. eas uendere cupiebat: latum, uti de conditionibus cum eorum nuntiis legatus ageret. Russium præterea in Fauẽtinorum, & Arcangelianum, ac Sauinianum in Ariminen-

sium finibus, pagi frumentarii, & magna uterque fertilitate, itéq;
castellum Vrbinatibus finitimum summo in iugo, quod incolæ
Montisflorem appellant, reipub. deduntur. etiam Fauentiæ ager
propè uniuersus unà cum arce oppidi egregia legato cum copiis
accedente in fidem recipitur. quo ferè die allatũ est, Iulium Pont.
Max. esse factum. itaque in urbe omnes magnopere lætari, oppi-
do egregio ad reipub. imperium accedente, & Iulio Pontifice, in
quem Senatus largiter omnia sua studia atque officia contulisset,
lecto. ipse uero Iulius, cum ad eum gratulatum Antonius legatus
accessisset, hominem hilariter complexus omnia se reip. debere
profiteri: nihil esse, quod de se Senatus polliceri sibi non posset.
cúq; ab legato sermo de Cæsare institutus esset; propterea quòd
nonnullis ab hominibus prædicabatur, illum ab Iulio fotum ac
defensum iri; legato, uti nihil eiusmodi uereretur, fidẽ fecit. illud
etiam se dixit cupere, ut, quæ Cæsar possideret in Flaminia oppi-
da, ea illi eriperentur. quæ quidem certe oratio gratissima ciuita-
ti fuit. Inter hæc Pandulphus, nõnullorum factione inter eos ex-
citata, ab Ariminensibus recipitur. Florentini, quòd ægre ferrent
Fauentiam in reip. potestatem uenire, copias miserant, quæ ci-
uium parti, qui secum sentiebant, auxilio essent, ut sibi potius,
quã reip. se dederent. ea pars milites, & agrestes homines in op-
pidum introduxerat. ab iis reliqui perterrebantur, ne portas le-
gato aperirent. itaque milites, quos Guidus Vbaldus Senatui
pollicitus fuerat, legatus ab eo accersit: alios comparat, & dele-
ctum habet. tormenta adduci imperat. equites mittit, qui Floren
tinorum copias in montibus morẽtur, & repellant. Dum hæc fo-
ris administrantur, Senatus legatos creauit, qui Romam profici
scerentur Iulio Pont. Max. gratulatum ob propensam in illum
reip. uoluntatem, octo: quod ante eam diem nunquam accide-
rat, ut tot legati ad Pontificem non Venetum mitterentur. Flo-
rentini, cum potiri Fauentia non possent, per Franciscum Sode-
rinum ciuem suum Cardinalem egerunt, ut is suspectam Iulio
remp. faceret: omnes eius oppidi fines, arcemq; oppidi iã in reip.
potestate esse: oppidum etiam breui futurum: id illam, non tam
ut ab Cæsare male parta extorqueantur, quàm ut sibi acquirat,
contendere, & tantopere conari: quod semel Veneti ceperint,
nunquam

nunquam eos reddere consueuisse: ipsum eam rem sero cognitu rum; cum iam ii rerum domini eius permissu fuerint. de eo Antonius legatus certior factus, ut Senatum purgaret, Iulium adiit, rogauitq; ne reip. calumniatoribus aures tribueret; quos non defore sciebat. cumq; quod uisum fuit in eam sententiam dixisset: Iulius neque se quicquam credidisse iis, qui maledictis remp. insectati essent, respondit; neque in posterum crediturum: scire, se amari à Veneta ciuitate, eiusq; rei permulta habere indicia: & ipsum contra amore summo erga illam affici: gaudere etiam, cum quis se ob id non Ligurem, sed Venetum appellet: quod quidem iam fieret ab iis, qui tantã ipsius & reip. coniunctionem, & inter ipsos beniuolentiam moleste admodum ferunt. sed quod ad Cæsaris regnum ditionemq; attinet: cupere se, ut quæ in Ro. reip. imperio ante illum erant oppida, eidem reip. restituantur. hoc sermone habito ab se legatum dimisit. Inter hæc Pandulphus ad urbem uenit. qui cum uereretur se se Ariminum propter ciuium infensam in se uoluntatem obtinere diutius nõ posse, ad id, quod per Guidum Vbaldum paulo ante Senatui proposuerat, rediit, atque Ariminum reip. certis conditionibus tradidit. itaque Dominicum Maripetrum legatum, qui oppidum, & Vincentium Valerium, qui arcem reciperet, patres Ariminum miserunt. Pandulpho posterisq; eius Citadella oppidũ in Patauinorum finibus, & paulo post ciuitas cum iure comitiorũ ipsi & Carolo fratri eius data. Pandulphus etiam in reip. militiã receptus; eiq; præfectura equitum attributa, uxori, & fratri Carolo quinque auri libræ annuæ utrique constitutæ: alteri ex liberis duobus sacerdotia liberiora promissa, quot petierat. ipsi datæ dono in præsentia auri libræ centum. ea de re per Antonium legatum Senatus Iulium certiorem facit. qui in eo perseuerat, ut uelle se ostendat, quæ fuerint Ro. reip. oppida, ei restitui. itaque petere à Senatu, ut auxilio suo atque opibus ad ea recuperanda se se iuuet. miserat ante illos dies Senatus alterum Fauentiam legatum Nicolaum Fuscarenum, ad oppidi oppugnationẽ maiore studio & celeritate procurandam, lente adhuc administratam existimans. iusserat etiam, ut Nicolaus copiarum reip. præfectus cum iis Fauentiam contẽderet. is statim uiæ se dedit. sed antequam Rauennam perueni-

ret, muro tormentis percusso, legatisq; proponentibus se oppidum ad prædam militibus daturos, si ciues deditionem differant; ante diem tertiumdecimum Calendarum Decembrium Fauentia deditur. Venetias ubi de eo est allatum; Senatusconsultum fit, ne Iulii animus irritetur, nihil oppidorum Cæsaris recipi amplius ab legatis oportere: satis in Arimino atque Fauētia reipub. factum. deinde legatorum alter iussus Ariminum se conferre honestandi oppidi causa. Iisdem diebus Andreas Grittus, quem Senatus ad regem Thracium miserat, pacis conditionibus aliquot in reip. utilitatem recognitis, ipsa recte firmata domum rediit. at cum paulo post Roma Antonii legati literis patres intellexissent, multorum sermonibus confirmari Iulii permissu Cæsarem ad suum in Flaminia regnum propediem reuersurum: proximo Senatusconsulto rescisso literæ sunt ad legatos ab Senatu datæ, ut, quicquid possent, de Cæsaris ditione reip. addere, capereq; festinarent. ea re euenit, ut Meldulam in Ariminensi agro, & Tossinianum in Foro Corneliēsi, pagos muris arcibusq; communitos, missi ab legatis equites ad reip. imperium lubētissimos adiecerint. Post hæc Angelus Episcopus Tiburtinus, qui Alexandri legatus aliquot annos apud remp. fuerat, eoq; mortuo Romam redierat; iterum missu Iulii Venetias uenit eodem legati nomine. is primo aduentus sui die saluere ab Iulio Lauredanum Principem & patres iussit humanissimis amantissimisq; uerbis: eisq; gratias ingentes agere illū dixit, quod in se iuuando, ut Pont. Max. legeretur, multum operæ studiiq; contulissent: plurimumq; ex ea se re debere Senatui, libenter profiteri; neque unquam eius officii memoriam abiecturum: amare insuper sua sponte Venetam ciuitatem, remq; p. optimis utentem & institutis, & legibus: itaque omnia ei omni tempore tributurum, quæ ex dignitate sua tribui amicissimis hominibus possint. hoc sermone habito, appellatis suo nomine patribus, quibus cum priore legatione assueuerat, discedit, mandata reliqua, quæ longioris essent moræ, in aliam se differre diem pronūtians. ea dies ubi uenit; secreto apud illos, Decemuirum adhibitis magistris, proponit, uelle Iulium & petere, uti Ariminum & Fauentia, quæ interceperint, de Romana ditione oppida, ea ipsi restituantur: rogare etiam, ut ad reliqua recuperanda

cuperanda

cuperanda eum iuuent: decreuisse enim, ne ulla Cæsari turricula, cui imperet, relinquatur, sed omnia eò redeant, unde recessere. patres questi, non esse hoc illud, quod ob suam in Iulium pietatem & studium ab eo expectarent, rem ad Senatum deferunt. Senatus censuit, legato respondi oportere: quòd Ariminum & Fauentiam resp. ceperit, ea ab Cæsare homine importunissimo, crudelissimoq; cepisse, Iulio ipso, antequã Pontifex Maximus fieret, hortante, facto autem permittente atque assentiente: eaq; oppida, uti à Vicariis obtineri solita, remp. modo sua fecisse, reliqua non attigisse: quæ si uoluisset, non fuisse difficile capere, atque retinere: eorum duorum oppidorum nomine se uicariam Romanæ reip. uelle esse: uti priores domini fuissent. quid in eo Iulius amitteret? quare, ea sibi esse retinenda, statuisse. quod ad eum ad reliqua iuuandum attineret, suas omnes copias, atque opes polliceri: eis ille tanquam suis uteretur. hæc responsi lex. illud autem, hortatorem Iulium eius negotii fuisse, uerissima Senatus oratio fuit. nam cum apud Iulium Antonius legatus Pii Pontificis regno in eum sermonem esset ingressus, ut de Cæsaris iniustissima Flaminiæ possessione quereretur; auctor reip. eius magnopere consilii Iulius fuerat. Iis de rebus sæpe ultro citroq; datis ad legatum Romam literis, & acceptis, Iulio à sententia non recedente, affirmante interdum potius, quoniã sibi ad bellum cum rep. gerendum uires non suppeterent, se à Christianis regibus auxilia contra eam imploraturum, quos sciret Romanæ reipub. opis eorum egenti nunquam defuisse; Antonio autem legato ipsum illum ab eo nondum Pontifice habitum secum sermonem repetente, atque, ut eius reminisceretur, ab illo postulante: cuius omnino rei Iulius satis idoneam afferre excusationem non poterat: tantum inquiebat, quæ non Pontifex dixerit, ea se expendere nõ oportuisse: annus ad exitum labitur. itaque prima insequentis anni die Antonius oratione apposita & leni Iuliũ satis hilarẽ aggresus familiariter petiit, ut, quoniã ea die clientibus atque amicis dari munera consueuissent, ipse dono reip. tam illi deditæ, tam affectæ atque amanti daret, ut Ariminum & Fauentiam eo libente obtineret, quo ipse uellet nomine. ad quæ subridens Iulius ita respondit, ageret ipse cum rep. ut Tossinianum, quod es-

ſet in Fori Cornelii finibus, poſtremo captum ante omnia reſti-
tueret: poſt id de Arimino atque Fauentia peteret: aliquid for-
taſse impetraturum. Hoc Iulii ſermone ad Senatum Antonii li-
teris celeriter perlato, dum de eo patres conſulunt, resq; alterca-
tione magiſtratuum ex die in diem reiicitur, Angelus legatus li-
teras Iulii patribus reddit: quibus literis omnem illis ſpem Iulius
adimit, aliter inter ſe remq; p. poſse conuenire, quàm ſi ablata re-
ſtituantur. id ni fecerint, Deos ſe & homines in auxilium uoca-
turum, atque ad omnia deſcenſurum minatur. tum uero patres
magnopere turbari: idq; ſe ab Angelo magis, quã ab Iulio agno-
ſcere; qui de Senatus in illum uoluntate perincõmode ſæpe ſcri-
pſerit, cum moderatius atque ſedatius agere debuiſset; Iuliiq;
animum, quem quidem cum iracundum per ſe, tum calumniis
maliuolorum incitatũ & ſuccenſum reſtingui bonis uerbis opor-
tebat, digna atque indigna congerens malis perſuaſionibus inflã-
mauiſset. eoq; magis indignabantur, quòd omnia, quæ in Se-
natu ſecreto agitabantur, idem cognoſcere modis omnibus nite-
batur; dabatq; operam, ut ea quamprimum Iulius intelligeret;
odioſasq; ad eum literas dabat. illud etiam patribus ad hanc mo-
leſtiam accedebat, quòd Iulius ſuum hominẽ legatum ad Aloi-
ſium regem Galliæ miſerat queſtum de reip. iniuriis, auxiliaq;
contra illam poſtulatum. idemq; apud Maximilianum per ora-
toris ipſius ſcribam Iacobum Banniſium Roma miſsum fieri
procurariq; mãdauerat, ſcriptis ad eum literis acerbioribus ea de
re, decimamq; fructuum ex ſacerdotiis Germanicis, quam qui-
dem Maximilianus ab eo magno ſtudio petierat, ultro illi defe-
rens, ſi ſe iuuerit. apud quem utrunque Senatus ab legatis reip.
facti excuſationem afferri iuſſit: ſe Ariminum & Fauentiam non
ab Romanis Pontificibus, ſed ab latrone omniũ teterrimo auer-
tiſse; alterum, ne à Florentina ciuitate, ſibi propter recentem Piſa-
ni belli memoriam inimiciſſima, quæ eò ſuas copias miſerat, in-
terciperetur; alterum, permutatione oppidi cum eius regulo fa-
cta in reip. finibus: ea oppida ante Cæſarem per Vicarios obti-
neri conſueuiſse: ſi ſe illorum Vicarium fieri Senatus uelit, nihil
noui petere: id pro eius plurimis in rempub. Chriſtianam meritis
æquum eſse ei tribui, quod ſæpe aliis nihil merentibus ſit datum:
neminem

neminem in Flaminia Vicarium, neque ad eam ipsam reliquaq; Romanæ dictionis oppida defendenda firmiorem, quàm Senatus sit, neque qui maiori illi usui, si res exigat, possit esse, hac Iuliũ tempestate habiturum. quænam inuidia sit, quod temere cuilibet, ac sine ullo usu condonatur, id & præteritis reip. promeritis, & spei futurorum, cum se occasio dederit, prouentuum & cõmodorum pernegari? ipsum præterea Iulium suasorem Senatui per legatum abripiendi ab Cæsare Flaminiã extitisse: post id præter illud, cuius ipse hortator fuit, nihil noui accidisse: ut nõ tam Iulius habere causam, cur à sententia recedat, quàm quonam modo reip. noceat, quærere ac meditari uideatur: petere itaque remp. ab Aloisio quidem, ne fœderis religionem, quod ei cum Senatu est, propter Iulium tam iniuste se efferẽtem uiolet: à Maximiliano autem, ut amicus reip. quæ finitima illi est, atque beniuola semper fuit, bona in causa malit esse, quàm Iulio, qui longe ab eius regno abest, in periniqua, si fides inter homines atque constantia suum ius obtineant. qua accepta excusatione uterque à se reip. causam apud Iulium defensum iri liberaliter pollicitus, Senatum paulo quietiorem reddidit. Illis diebus, propterea quòd Nicolao Vrsino, qui Rauẽnæ erat reipub. copiarum præfecturæ tempus explebatur, ob eius fidem atque constantiam, quòd à compluribus ciuitatibus & regibus, ut ipsorum stipendia faceret, magnis pollicitationibus inuitatus rempub. deserere noluerat, per triennium imperatorium ei nomen cum stipẽdio annuo auri librarum quingentarum Senatus dandum censuit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER VII.

EODEM ferè tempore, quòd Vincentius Naldius Fauentinus, magna in oppidi finibus gratia, omne studium, & diligentiã adhibuisset, ut Fauentia in deditionem, potestatemq; reip. redigeretur; ei militiæ insignia cum ueste aurea, auriq; libræ uiginti sunt à patribus dono datæ, tum quinque in annos singulos constitutæ pensionis nomine, immunitate omnium rerum, quam hæredes eius sequerentur, addita: primis quoque proximi ordines militum belli tempore promissi: eius etiam propinquis quatuor uictus annuus attributus. neque multo post eædem honestates, donaq; totidem, quot in Vincentium Senatus contulerat, in Dionysium item Naldium eius cõsobrinum sunt collata. Aestate uero inita cum Guidus Vbaldus Iulii suasu Franciscum Mariam, sororis suæ filium, cui fuerat pater Ioannes Iulii frater Senogalliam obtinens, adoptauisset: eam adoptionem Iulius, de collegii sententia, magno studio comprobauit. qua una quidem re suam in Venetos iracundiam iniustiorem reddidit: cum uideri posset, quod illis iuris in Romanæ reip. oppida tam obstinate pernegaret, suis facile propinquis tribuisse. Maximilianus autem, suscepti paulo ante reip. apud Iulium patrocinii plane iam immemor, duos legatos Venetias misit, qui Senatum hortarentur, uti Iulio Fauentiam atque Ariminum restitueret: eam in primis curam ad se spectare, suiq; esse muneris Romanæ reipub. Pontificisq; rerum procurationem: id si nolit, causam ad iudiciũ remittat: se curaturum, ut item ab Iulio remittatur: quòd si se arbitrum uelint eius disceptationis facere, se non recusaturum, & pro rei æquitate sententiam laturum. iis legatis Lauredanus, consulto Senatu, cum omnes eius rei causas, quas quidem Maximiliano ciuitatis legati antea ostenderant, enumerauisset; unum modo respondit, reip. ius illis in oppidis, satis esse clarum atque

notum

notum per se se: itaque nolle patres id in ambiguum uertere. eo responso accepto, legatorum alter Romam discessit, altero apud Senatũ relicto, eiq; sumptus publice factus, quoad apud patres fuit. Iulius interim arcem Foroliuianam, auri libris centum quinquaginta, quas ab Cæsare acceperat, Remiro præfecto traditis, unaq; oppidum obtinuit; cum antea Cesenam & Cornelium Forum iisdem propè artibus suæ potestatis fecisset. præfectus arcis Foroliuianæ cum Cæsaris suppellectili Venetias uenit. Post hæc inter Aloisium Gallorum regem, & Maximilianum fœdera sunt firmata, cum de eo per legatos diu multumq; disceptauissent. quibus confectis Ioánem Lascarem Byzantium Aloisius iterum ad Senatum misit, qui diceret, hortari se se patres, ut aliquam cum Iulio inirent ad concordiam & consensionem uiam: qua inita unanimi omnes studio ea de bello Thracio cogitare possent, quæ iam pridem cogitanda atque agenda sunt: adderet & illud, sibi cum Maximiliano conuenisse, pacemq; & beniuolentiam inter ipsos esse constitutam; non illam quidem, ut cuipiam nocerent, sed suarum utriusque rerum, & regnorum tuẽdorum causa. patres, auri libra in sumptum mensibus singulis legato regio à quæstoribus dari iussa, nihil se fecisse reliqui dixerunt orando, pollicendo, uti Iulium placarent: descendisse enim etiam ad illud; tametsi Alexander Fauentiam, & reliqua oppida Cæsari libera, immuniaq; dederit, uelle tamen se stipendiarios Romanæ reipub. fieri, Fauentiæ Ariminiq; nomine: legem ipse stipendiorum diceret, nihil se recusaturos, auroq; Veneto recenter signato annis omnibus ea libenter persoluturos: neque quidquam tamen profecisse: cæterum lætari se, duorum tantorum regum animos ab odio exercendo ad pacem & beniuolentiam esse conuersos: uerum, propterea quòd in fœdere, quod reip. cum Aloisio intercedebat, caput unum erat eiusmodi, neutri sine alterius uoluntate fœdus ullum cum rege ullo facere licere; scire patres cupere, cur de eo rex nihil antea Senatui significauisset. ad ea legatus cum aliquandiu siluisset, tandem se scire nihil respondit, nisi unum, ei fœderi tempus quatuor mensium esse præstitutum, quos uterque uelit, sibi socios, & fœderatos nominandi: itaque posse adhuc quidem regem ei fœderi inserere remp. qui legati tamen sermo

patrum animos, quibus quidem ea pax Senatu non appellato confecta suspicionem haud paruã afferebat, nihil leniit. Post hæc Decemuiri certiores facti serui indicio, qui ab eo uapulauerat, Hieronymum Tronum, qui bello Thracio Naupacti arcem, quã reip. nomine custodiebat, hostibus tradiderat, eãq; ob rem exul aliquot annos fuerat, id, quod fecerat de tradenda arce, pretio accepto fecisse: Tronum ab exilio domum redeuntem in uincu la coniecerunt; pauloq; post quæstione habita è superiore curiæ porticu, quæ in foro est, inter rubri lapidis columnas reste suspen so carnifex gulam fregit. Atque ultimis ferè anni diebus Ioannes Pisaurum obtinẽs Mathei Teupoli filiam duxit uxorem, nuptiis in urbe per legatos institutis. tum literæ ex Hispania ad Senatum uenerunt, Isabellam Reginam Ferdinandi uxorem magno animo, excellentiq; uirtute fœminam, è uita excessisse: eiusq; generũ Philippum Maximiliani filium, in Belgis regem, testamẽti tabulis permagna Hispaniæ terræ parte auctum fuisse. quibus duabus de causis Vincentius Quirinus, uir in philosophiæ studiis clarus, ad Philippum legatus à Senatu lectus est, ut illi & de socrus morte reip. molestiam ostenderet, & de regni accessione gratularetur. pauloq; post Hercules Ferrariensium dux item moriens Alphonso filio regnum reliquit. erat in celeberrima urbis regione ad Riuumaltum domus reip. perampla, quæ antiquitus à Germanis mercatoribus incoli consueuerat. in eam illi cuiusq; modi res, quas quidem uendere cuperent, aduectas suis ab oppidis inferebant, & ciuitati emendas proponebant: quasq; in urbe ipsi coemebant, ut in Germaniam conueherent, eodem congerebant, quoad essent deportandæ. ea domus, ut erat mercium omnis generis plenissima, insequentis anni initio magna cum plurimorũ honestorum hominum iactura conflagrauit. quam tamen domũ illo ipso anno ciuitas à fundamentis, fornicibus inædificatam, ne ignis nocere posset, magnificentiore multo forma, cõmodioreq; restituit. Eiusdem initio anni Bartholomæo Liuiano; qui à rep. peracto stipendiorum tempore, patribus non permittentibus discesserat, ut illatas suæ in primis genti, reliquisq; Romanis principibus ab Alexandro, atque ab Cæsare cædes & uastitatem uindicaret; Hispaniæq; regum militiam fecerat; iterum recipi postulanti

lanti præfectura equitum, cum ſtipendio annuo, librarum auri centum quinquaginta eſt à Senatu data. cumq; Ceſenæ, Forliuii, Foriq; Cornelii legati apud Iulium queſti eſſent, ſe à Venetis magna agri parte ſpoliatos anguſtis uti finibus, atque inopia multarum rerum premi: Iulius per Guidum Vbaldum Antonio legato propoſuit; ſi Senatus eos fines ſibi reſtituat, de Fauentia, atque Arimino ſe deinceps uerbum non facturum, reiq; p. oppida illa in omne tempus uti retineat, permiſſurum. ea Guidi Vbaldi oratione Antonii literis ad patres perlata, Senatus, ne cuipiam obſtinatior uideri poſſet, Antonio reſcripſit; ſi ei Iulius fidem faciat, ita fore, uti Guidus Vbaldus ei dixit, ſe fines illos reſtituturum, legatosq; quos creaſſet octo ad illum miſſurum; ſuumq; in eum ſtudium, & obſeruantiam præſtaturum. quo reſponſo accepto, Iulius & Antonio de Arimino atque Fauentia liberaliter eſt pollicitus, & magnam ſe ex eo uoluptaté cepiſſe apud ſuos familiares præſetulit. Senatus de eo certior factus, oppidula decem numero cum eorum finibus uti Iulio reſtituerentur, cenſuit: in quibus Ceſenæ portus, qui eſt in maris litore, Sauinianum, Toſſinianum, Archangelianum fuere. iis Iulii internuntio, qué ad id in Flaminiá miſerat, per legatos reip. reſtitutis Iulius rem ad collegium deduxit: laudatusq; ab omnibus, quòd ſe ad concordiam cum Senatu dediſſet, magnum ſui conſilii fructum tulit. unus Franciſcus Soderinus Cardinalis, cum & ipſe Iulium uerbis honorificis extuliſſet, addidit, eo ſe magis illú laudare, quòd quemadmodum fines illos recuperauiſſet, ita etiam Ariminum ab eo atque Fauentiam breui recuperatum iri confidebat. legatio poſtea, de qua ſupra dictum eſt, Romam miſſa ab Iulio libentiſſimo recipitur. ii fuerunt Bernardus Bembus pater meus, Paulus Piſanus, Hieronymus Donatus, Nicolaus Foſcarenus, Andreas Venerius, Andreas Grittus, Leonardus Mocenicus, cuius pater Ioannes Venetorum dux fuerat, & Dominicus Triuiſanus templi Marci procurator. eius legationis Bernardus Bembus propter ætatem principem locú tenuit. Andreas Grittus & Nicolaus Foſcarenus è ſexuiris, qui principi aſſident, legationem inierunt. Antonio autem, cum diu Romæ in ea legatione fuiſſet, reiq; p. ſingulari ſuo ſtudio atque prudentia magnopere ſatiſ-

fecisset, domum est reditio permissa. Atque hæc uere medio eũ, quem diximus, euentum habuerunt. æstate uero inita, Alfonsus Atestinus, ut Lauredanum Principem, & patres regni sui initio salutaret; magno comitatu ad urbé uenit; honorificeq; acceptus, & auri libra diebus singulis in sumptum à Senatu donatus, graui cum patribus beniuolentiæ fœdere amicitiaq; arctiore constituta domum rediit. patres sub hæc de aduentu in Italiam Maximiliani, qui Romam uelle ire dictitabat, ut imperii insignia à Pontifice Maximo acciperet, sæpe consulti, eius legatorũ postulatis amice, & beneuole sunt polliciti. Decembri demum mense de confectis ab Aloisio Gallorum rege Ferdinandoq; inter se fœderibus cognouerunt. quæ omnino res susceptam ab illis iam antea de Aloisii in se se animo suspicionem facile auxit; propterea quòd is nihil ante de ea quoque re Senatui significauisset. Ferdinãdus quidem per legatum suum patribus ostendit: propter noua illa inita cum Gallorum rege fœdera nihil se de uetere sua cum ipsis beniuolentia diminuere; quam non retinere modo, atque alere, sed augere etiã studiis atque officiis in dies singulos cuperet: nullos euentus eam sibi mentem erepturos. anno insequente, ob nõ nullos mare Aegæum, atque Ionium, demum etiam Adriaticum nauigantibus infestũ reddentes pyratas, Senatus quamplurimas triremes non uno tempore armandas curauit: quibus à triremibus capti aliquot, latrociniorum pœnas reip. dederunt. Eo tempore Tunetis regis legatus ad Senatum missus equos miræ pernicitatis more punico ephippiatos quatuor, aquilasq; aucupio idoneas totidem, & canes uenaticos patribus dono attulit, petens, ut naues longas ad mercatum eò mitterent: uelle enim regem suum amicitiam cum rep. instituere. is legatus liberaliter acceptus, domumq; cum muneribus remissus, optimã in regem ciuitatis uoluntatem reportauit. etiam Norimbergẽses, ampla & florens atque in primis libera suiq; iuris in Germania ciuitas, missis ad urbem legatis exemplum Venetarum legum à patribus petiuerunt: uelleq; se se eis uti legibus ostenderunt. quod quidem illis Senatus frequens concessit. petente autem ab Senatu arroganter Baiasete rege, ut Alexium in Illyrico insulam bello Thracio captam sibi restitueret, obstinatis eius atque assiduis postulationibus patres

tres

tres uicti, ne is pacem, quam cum illo fecerant, si reiiceretur, frangeret; ab Alexio incolis omnibus emigrare iussis, aliisq; in locis collocatis, rebus asportatis, arce diruta eam inanem atque uacuam importuno regi relinquendam censuerunt. erat paucis ante id Senatusconsultum diebus Marcus Antonius Sabellicus, qui res Venetas conscripsit, ipsa in urbe mortuus: laudaueratq; illum Egnatius. quoniam uero ciuibus Venetis, qui tunc in Aegypto mercaturam exercebant, multa incommoda rex Alexandrinus intulerat, auctis præter morem Indicarum mercium pretiis, ipsorum bonis ui direptis, aliquot in uincula coniectis; Senatusq; ea de re per legatos apud regem questus fuerat: regis legatus ad Senatum uenit eius controuersiæ dirimendæ, atque cõponendæ gratia, Tangauardinus homo Hispanus, qui multos annos Alexãdriæ fuisset. ei est sumptus de mercatorum pecuniis equis portionibus æstimatis datus. è Gallia etiam ab rege literæ Iulii literas ad Senatum datas attulerunt; quibus literis, quoad Iulius uiueret, Ariminum & Fauentiam retinendi reip. facultas dabatur. eas literas Iulius ad regem miserat, ut per illum Senatui redderentur, quo maior auctoritas intercederet; quod intelligebat, illarum scripto multo minus se præstare, quã id erat, quod pactus cum rep. fuisset, legatoq; ipse Veneto suamet oratione confirmauisset. id ubi patres de legato regio intellexerunt, magna eos indignatio tenuit, ingrato animo esse Iulium prædicantes, nullaq; constantia, qui tantis receptis finibus, tot ad se missis una legatione ciuibus, quot nemini unquam externo, tam insignibus in illum ciuitate functa officiis, tamen nunc conditionibus à se uno positis non stet, nisi tenuissima ex parte, atque eius quidem partis rege internuntio, ut illius auctoritate res, quemadmodum quidem uult, minore negotio transigatur. eas ob regis literas coacto biduum Senatu decernitur, literas Iulianas non esse accipiendas. Ferdinandus interea rex classe Neapolim aduentabat, ut, quoniam ad Philippum generum omnis propè Hispaniæ nobilitas confluebat, atque ipsum pristina populorum gratia, dignitasq; apud eas nationes destituebant, id in regnum se conferret, cuius ille particeps non esset. eam ob rẽ patres Georgium Pisanum, Marcum Dandulum legatos creauerunt, qui Nea-

polim ad Ferdinandum proficiscerentur, de eius in Italiam aduẽtu gratulatum. atque is neque dũ Neapolim attigerat, cum Philippus in Hispania, quò socru mortua mari è Belgio uenerat, pituita interiit. ita sunt magna incepta spesq; ingentes unà cum uita iuueni abruptæ. eã ob filii mortem Maximilianus pater suũ in aliud tempus Romanum iter distulit: quiq; iam præmissi ab eo in alpibus Germani erant milites, domum reuocati redierunt. Iulius autem, qui omnes suos conatus eò intenderat, ut oppidum Bononiam in suam ditionem, atque imperium reuocaret; cuius quidem oppidi regnum tametsi Romani iuris esset, à Ioanne tamen Bentiuolo obtinebatur; comparatis rebus omnibus, quæ ad bellum usui essent, Roma cum exercitu & collegio in Flaminiã æstate iam confecta discesserat, ut illum oppido expelleret. quod omnino longe facilius, quàm hominum opinio ferebat, propter ingens ciuitatis in illum odium adductis in fines oppidi, quas & ipse habebat, & ab rege Gallo acceperat, copiis mense octobri est assecutus. ea illi de re ab Dominico Pisano legato, qui Antonio successerat, reip. nomine gratulatio est facta: tametsi ipse quoque Iulius suum tabellarium cũ literis ad Senatum miserat, quæ illum iis de rebus docerent. ultimis anni diebus, propterea quòd sæpe fiebat, ut, qui impetrare magnam aut difficilem rem aliquã à magistratibus cuperent, regum, & Pontificum Maximorum legatis uterentur, qui eos principi patribusq; commendarent; interdum etiam ipsorum regum principumq; ciuitatum ad urbem uenientium patrocinio nitebantur, quorum auctoritati patres propè negare nihil poterant: Senatusconsultum factum est: cui quid à patribus impetrare sit necesse, is neque uirum principem, neque legatum adhibeat, cuius commendatione apud eos niti possit, pœna pro genere hominum iis, qui Senatusconsultum neglexissent, constituta. Primis uero ineuntis anni diebus Petrus Barotius Patauinorum Episcopus moritur, uir politioribus literis & sacrarum ac multarum disciplinarum doctrina insignis, moribus, uitaq; sanctiore, quiq; subleuandis egestate pressis ciuibus sacerdotii sui fructus omnes largiebatur, ut unius illius liberalitate non parua oppidanorum pars uiueret. itaque mortuo neque numi neque suppellex pretiosa ulla inuenta, præter bibliothecã.

eas

eas ob res sepulcrum ei marmoreum in templo Patauino faciendum publica pecunia, patres conscripti censuerunt. pauloq; post cum ciues plurimi Ligures emigrare domo, atque urbem uelle incolere se se patribus ostendissent, modo tuti publice fierent, si quid in Venetos Ligur quispiam deliquisset, sua bona ea re non teneri: Senatusconsultum factum est, quo eis ciuitas atque securitas est data, nauigatione mercaturæ causa in orientem excepta. Sub idem tempus Aloisio Gallorum rege in Italiam properante, ut Genuensium ciuitati, quæ ab eo defecerat, se seq; in libertatē uindicauerat, bellum inferret; Dominicum Triuisanum, Paulum Pisanum Patauinorum magistratum Senatus legatos ad regem de aduentu gratulatum misit. ille autem recepta paucis diebus Genua Mediolanum se contulit, ibiq; eum legati conuenerunt. sed cum in Galliam transalpinam rediens apud Astam cognouisset Ferdinandum regem, qui Neapoli classe in Hispaniā reuertebatur, ex itinere Genuam appulisse, conuenireq; se cupere: ei præsto ad Sauonem oppidum fuit; magnoq; illum honore excipiens: cum unà dies aliquot fuisset, Ferdinando abeunte ipse in Galliam profectus est; legati domum reuerterunt. cum ob Aloisii tam celerem in Italiam aduentum; cum illum, si inimico esset in remp. animo, non longinquitas itineris, non reges interpositi, non denique alpes moraturæ uiderentur, quin, cum uellet, in citeriorem Galliam paruo negotio traiiceret; tum etiam quòd rumor increbuerat, Maximilianum in Italiam cogitare: ne resp. ad eiusmodi casus imparatior offendi posset, Senatusconsultum factum est; in Veronensium finibus eorum, qui arma ferre possent, certus agrestium hominum numerus conscriberetur, qui rei militari assuefierent: iisq; immunitas reliquarum rerum daretur, quo paratiores ad obeunda belli munera essent, &, cum uocarentur ad signa, è uestigio conuenirent. ea militum ex agris deinceps institutio ad reliquos reip. fines, ut est usus omnium rerū magister, breui permanauit. itaque nunc quidem cuiusque oppidi uici, pagiq; partem habent suorum, qui ei rei student, ut armati, paratiq; sint, nullo ut interposito temporis spatio ad bellum prodire, reiq; p. celerem nauare operam possint. hosq; omnes uno nomine milites pro ordinibus appellauerunt: Rex post hæc

Alexandrinus controuersiis, quas habebat, cum rep. fine facto, ad iustitiam & æquitatem se se dedit. itaque triremes ad mercatum eò remissæ cum magistratu Veneto, qui Alexandriæ morã traheret, cumq; legato regio, de quo supra dictum est; cui proficiscenti uestis aurea cum pretiosis pellibus, auriq; libræ decẽ sunt à Senatu dono datæ; comitatuiq; eius omni indumenta honestiora tradita. Interim à Vincentio Quirino legato, quem ad Maximilianum patres miserant, acceptis sæpe literis significabatur; Maximilianum spreta, quam superiore anno fecerat cum rege Gallorum, pace, neglectisq; fœderibus, quibus illum non stetisse conquerebatur, de Germaniæ consilio statuisse, in Italiam cum exercitu accedere ad speciem, ut tuto Romam se conferret, re, ut Mediolani regno illum eiiceret. Senatus nouis equitatus & peditatus copiis munire remp. decreuit. itaque præfecti sunt equitũ adlecti quãplures, in iis Vitellius Tifernas, & Guidus Vainus è Cornelii Foro cum militibus sexcentis, equitibus quinquaginta ambo; Iacobusq; Siccus è Gallia Cisalpina, & Lucius Maluetius Bononiensis, cum turma equitum uterq; grauioris armaturæ centum. tum, ut milites numero ad decem millia conscriberentur, latum, qui sub tribunis, & centurionibus in castris uersarentur, quiq; per oppida præsidii causa disponerentur, ad quinque millia. equites etiam leuioris armaturæ tercentum quadraginta Nauplia & Zacyntho accersiti urbano in litore, quò appulerant, à magistratibus lustrati stipendio accepto se Taurisum contulerunt. Iis rebus confectis, Maximiliani legati tres ad urbem ueniunt postulatum: propterea quòd rex eorum iter haberet: nullum aliud; uti Romam, quò eundum illi erat, per fines reipub. regi exercituiq; regio itineris faciendi Senatus facultatem daret: recipere Maximilianum, fidemq; suam in eo interponere, se se sine maleficio, atque iniuria per eos fines iter facturum, exercitumq; ducturum. quòd si propter eam, quam haberet respub. cum rege Gallorum, amicitiam, Senatus id se minus recte posse facere existimet: monere patres Maximilianũ, atque aperte profiteri, nullam esse in eo rege fidem, nullam constantiam: id se esse sæpenumero expertum: itaque rectius facturum Senatum, si nihil in illo sibi præsidii putet esse constitutum: se se patribus fœdera, quæ pepigerit,

pepigerit, uita sua diligentius seruaturum. ea re ad Senatum relata, cum plures sententiæ dicerentur; essentq; non nulli ex magistratibus & principibus ciuitatis, qui Maximiliano credi oportere contenderent: uicit tamen ea sententia, quæ, legatis in hunc modum uti responderetur, censuit: Si Maximilianus pacate sineq; exercitu uelit iter facere; remp. ei, quod peteret, libentissime concessuram; legatosq; missuram, qui illum exciperent, omnibusq; honoribus prosequerentur: sin cum exercitu proficiscatur; à pace, quam cum rege Gallo habeat, non posse discedere Senatum sine perfidiæ crimine: itaque nihil ei permissurum. atque his ipsis nondum ab urbe profectis legatis, Gallorum rex nouã legationem ad Senatum misit, mentem ac uoluntatem reipub. si Maximilianus ei bellũ inferat, sciscitatum. magno enim timore afficiebatur, propterea quòd fama uulgauerat, Germaniæ populos Maximiliano ingentes copias subministraturos; ne ab eo tanta in re tam unanimi illarum nationum consensu patres perterriti deficerent, aliorum mores hominum, ut plerũque fit, suorum morum modio, atque consuetudine metiens. Senatus autẽ omnes reip. facultates legatis ad regem defendendum est pollicitus: quæq; Maximiliani legati à rep. petiissent, quod ad illa responsum habuissent, amico eis animo aperuit. Patres post hæc uenientẽ ad urbem Nicolaum Vrsinum Imperatorem ab ipsis accersitum, ut cum eo, & Liuiano, & Carraciolo, qui utrique iussu eorum uenerant, de bello consilium caperent, ei obuiam in naui Bucentauro profecti ciuitate circunuecta exceperunt: insequentibusq; diebus, quibus in locis Maximiliano, quàq; ante diẽ copiæ reip. essent opponendæ, unà cum his constituerunt: eosq; è uestigio reuerti, & quam quisque partem reip. finium tuendam suscepisset, ad eam illum contendere iusserunt. certiores enim facti tractari arma in Maximiliani finibus, milites q; pluribus in locis cogi, nihil sibi reliqui ad exercitum comparandum, copiasq; partiendas fecerunt, ut in tempore occurri posset. Vbi Maximilianus de legatis suis cognouit, nolle Senatum ei armato per fines reip. iter dare; Vincentium Quirinum ab se dimisit. profectus ille cum in primis reip. finibus subsedisset, ne iniussu patrum propius accederet; Senatu permittente domum rediit. patres tametsi

Decembri appetente mense multis uerisimile non fieret Maximilianum alpes esse cum exercitu traiecturum, tamẽ Georgio Emo legato ab Senatu declarato, qui in fines Veronẽsium cum copiis accederet, eo se ab latere celeriter munire decreuerunt: præsertim quod intelligebant, Germanorum militum certam iam manum aduẽtare, ut illis ex alpibus se demitteret. quæ quidem manus neque dum munitis itineribus, & saltibus facile traiecit, sine ullo tamen reipub. maleficio, pacataq; in Mantuanorum se fines contulit. ii erant milites circiter mille ducenti. paucisq; post dies bus cum nullo accepto in Italia stipendio domum redire statuissent; Emusq; interea legatus exercitu adducto itinera clausisset: ut reuerti eius uoluntate sibi liceret, ab eo petiuerunt. ille armis depositis iter facere iussit. sed cum iisdem in locis atque in Vicetiorum saltibus anno insequente inito Germani sæpenumero se ostendissent, ut in fines reip. irrumperent: omnino neque in eo perfecerunt quicquã ipsi: neque à Venetis ulla est res paulo illustrior gesta: neque oppidum quodpiam nobilius captum, aut cædes aut fuga hostium memorabilior facta: tametsi Aloisius rex, qui sæpe Senatum per legatos oratione magnifica confirmauerat, se se eum nunquam deserturum, ipsum etiam, si necesse sit, reip. auxilio uenturum, Triultium cum copiis in castra Veneta misisset; & Senatus Andream Grittum legatum magna cum manu eodem accedere iussisset. nam cum duos uno tempore legatos Senatus creauisset, Grittum & Georgium Cornelium, ut alter in Rhetos, alter in Carnos proficisceretur: (inde enim etiam in reip. ditionem uelle perrumpere Germanos literis nunciisq; afferebatur) iis uti sorte imperia partirentur, patres permiserunt. ita Gritto Rheti, Cornelio Carni prouincia obtigit. atque in Rhetis quidem hunc unum res euentum habuerunt, ut repressi, & repulsi sæpe hostes ex reip. ditione atque imperio nullum sibi iter patefecerint, nihil omnino ceperint, amiserint autem potius ultimis belli diebus montanum oppidulum Agrestam. at in Carnis, quà nihilo secius Germani aditum in reip. fines tentauerant, Liuianus, qui exercitui præerat, & Cornelius legatus, rem sane publicam nauiter atque feliciter gesserunt. nam cum mense Februario rumor increbuisset, hostium non paruam coactam in Carnis manum

num

num eo ab latere bellum illaturam aduentare; Daniel Dandulus Feltriam à Senatu missus est rebus, quæ ex usu essent, procurandis, commeatuq; exercitui, qui eò uenturus erat, durissimo anni tem pore locis impeditissimis subministrando. Gradiscas quoque ca stellum apud Sontium flumen arte atque opere communitum Iu stinianus Maurocenus Senatu iubente iisdem cum mandatis est profectus. tum Cornelius & Liuianus Bassiano in alpium radici bus ad Medoaci ripam sito, quod ad oppidum multis è reip. fi- nibus exercitum cogebant, iussi cum copiis ad Germanos repri mendos contendere. interim repentino hostiũ aduentu, qui per deuia asperaq; alpium iuga, præcipitesq; decliuitates ferratis pe- dibus iter confecerant, Centurionem cum militibus sexaginta Clusæ pagi angustias seruantem profugisse, Cadorasq; oppidu- lum ad flumen Plauim, quod ab Clusa quinque millia passuum abest, una cum arce, & Petro Ghisio prætore in hostium uenisse potestatem nuntiatur. ea intellecta re in castris Liuianus celerita te adhibita cum duobus familiaribus ad uicina hostibus loca se se contulit speculatum, relicto Cornelio, qui cum copiis para- tioribus diurnis nocturnisq; itineribus subsequebatur. in urbe Donatus Legius à Senatu lectus est, qui Ciuidale Carnicum con- tenderet, daretq; operam ne quid incommodi resp. eo in oppi- do acciperet. in Foroiuliensibus autem Hieronymus Saornianus, de quo supra cõmemorauimus, uir egregia fide atq; uirtute, prin- cepsq; ciuitatis, primo paucis cum equitibus è sua familia ad eos fines est profectus, quibus in finibus hostes impressionem fece- rant; magnaq; celeriter auxilia reip. conuentura confirmans, ea- rum regionum incolas labentes iam, ad imperataq; Maximiliani facienda pronos, in officio continuit. deinde coactis hominum duobus millibus quingentis, equitatu etiam addito, iter impedi- tissimum faciebat, ut contra hostes cum legato exercituq; reip. illa cum manu se coniungeret. Dum hæc agitarentur, Lucas Re- naldius Maximiliani legatus ad Senatum uenit illud idem postu latum, de quo antea sæpe rex egerat, iter Romam per fines reip. repetens: regem suum propterea uelle armatum incedere, quòd se tutum ab suis hostibus aliter fore non confidebat: reipub. nihil ab eo nocitum iri, omnibus illum modis confirmaturum, uel Se

natus obsides ei daret, nociturum esse illi neminem: hoc si præ-
stet, sine armis regem iturum. Ad hæc Lauredanus respondit: sci
re regem, quàm propensa semper fuerit reipub. erga Federicum
imperatorem patrem suum seq; ipsum uoluntas: quo magis in-
dignum esse, bellum ab eo inferri nõ unis reipub. finibus, prædas
abigi, castella expugnari. de eo se maximopere conqueri, deosq;
testes adhibere, non esse ita de rege meritam remp. sed rem se ad
Senatum relaturum, deq; eius sententia respõsurum. nam quòd
à Cornelio literæ uenerant, confidere Liuianum, propeq; recipe
re, hostes sibi pœnas cito daturos; patres respondendi Maximi-
liani legato tempus interponere uolebant, dum à Carnis aliquid
confecti afferretur. legato autem socii sunt atque custodes da-
ti, ne quis eum alloqui posset, cui patres id non permisissent. Li
uianus adductis ad se militibus mille octingentis, quorum erat
dux Petrus Montius, uir magna uirtute; equitibusq; leuis arma-
turæ ex Epiro propè ducentis, quibus præerant Palæologus &
Busichius; tum ex iis, qui sagittis utebantur, alteris ferè totidem;
grauiorisq; armaturæ ex ipsius & reliquorum turmis paulo plus
ducentis; Saorniani literis ac nuntiis de locorum situ, de hostium
numero, deq; belli rationibus admonitus, qui quidem iam ad-
uentabat, atque ab altera montis parte in trium pontiũ loco Ger
manos obseruare, eisq; occurrere statuerat; prima luce hostes ag
gredi constituit. is erat Martii Calendarum dies. sed propterea
quòd nix ea nocte plurima ceciderat, prælium in aliam reiectum
est diem: quod quidem secundissimum postridie fuit. nam cum
Germani, redeundi domum itineribus præseptis ad se ueniri cer
tiores facti, ne intercluderentur, Venetos aggredi uiamq; ferro
sibi ipsi aperire statuissent, atque in editiorem proximæ uallis par-
tem cum impedimentis, & tormentis se collegissent numero ad
duo millia quingenti, ut è loco superiore in Venetos subeuntes
impetum facerent: (erant autem è Maximiliani comitatu, quàplu
rimis centurionibus uiris fortibus interiectis) ipse acie instructa
per niues rectà progressus prælium audacissime commisit: eosq;
primo fortiter pugnantes, post impedimentis exutos, tormentisq;
abreptis, desperatis rebus non magnopere resistentes concidit,
præter illos, qui proiectis armis pacem suppliciter petiuerunt.
pauci

pauci fuga in montes elapsi, ab Epirotis equitibus eũdem casum subierunt; capitaq́; sunt eorum in castra relata, pro quibus singulis Liuianus pecuniam pollicitus interfectoribus fuerat. ex Venetis desiderati sunt sanè pauci. nocte ea quæ secuta est, exercitui ad quietem data, Liuianus ad Germanos, qui arcem Cadorarum custodiebant, amplius sexaginta misit, imperans uti arcem traderent. ii trium dierum spatium ad eam rem sibi dari petiuerunt. Liuianus eorum postulatione reiecta ad arcẽ expugnãdam est profectus. quam cum diem totum omni missilium genere, tormentisq́; in aduerso iugo positis continenter oppugnauisset; magnãq́; propugnatorum partem interfecisset, muro etiam propugnaculi subrupto: reliqui postridie deditionem fecerunt. in ea oppugnatione Carolus Malatesta adolescens, saxo ab arce percussus, cum nonnullis uiris fortibus interiit. captiui, qui arcem tradiderant, unà cum prioribus dedititiis, omnes quingenti armis cæterisq́; rebus exuti Liuiani permissu domum redierunt. Harum rerum primis in urbe nuntiis acceptis, idem est responsum legato Maximiliani à Senatu datum, quod superioribus legatis patres antea dederant: neque quicquam cum illo de cæde Germanorum communicatum. ac, ne quid ei redeunti ab armatis in Rhetico noceretur, comites sunt ducesq́; itineris per fines reip. attributi. Vbi ex literis Cornelii legati de prælio, deq́; arcis expugnatione singula ordine ciuitas intellexit; Liuianiq́; & consilium, & celeritas, & uirtus laudari uocibus omnium cœpit: patres, ut & illius animũ alacriorem in posterum ad belli munia redderent, honorum insignibus, & magnitudine præmiorum excitatum, & reliquorum uoluntates accenderent ad bene de rep. promerendum, cum uiderent fortes industriosq́; uiros ab ea fieri plurimi; præfecturã omnium reip. copiarum Liuiano detulerunt. ea est amplissima post imperatoris nomen dignitas, quæ pro eorum meritis ab Senatu militaribus uiris tribui consueuit. auctusq́; est equitũ illius numerus, qui erat sexcentorum, ad integrum mille. auctum quoque stipendium ab auri libris centum quinquaginta ad tercentenas libras. tum decem in præsentia dono datæ cum iis tormentis bellicis, quæ hostes è Germania secum attulerant, quæq́; ipse ob rei bene gestæ memoriam à patribus sibi dari cupere in sermonibus

cum legato habitis ostenderat: Caroli autem Malatestæ uxori ac duobus liberis infantibus illa ipsa pensio annua, qua is uiuens à rep. donatus fruebatur, in uictum tradita. deinde cum patribus nunciatum esset, à Maximiliano copias in Carnis comparari, tũ incursiones in reip. ditionem à Goritianis fieri, quod est oppidũ in monte ultra Sontium flumen situm: Senatusconsultum factũ est, ut milites ter mille celeriter conscriberentur, atque ad legatum mitterentur. cæterum quòd erant plerique magistratus, qui bellum inferri Maximiliano censebant oportere, atque in eius fines exercitum introduci uolebant, Dominicus Maurocenus templi Marcii procurator, uir re atque cognomine sapiens, ætate ualde proclinata, erat enim annos natus nonaginta, patres monere, ac rogare cœpit, ne id fieri permitterent: Germaniæ ciuitates, quæ liberæ suiq; iuris essent, ægre ferre à Maximiliano arma contra remp. exerceri, cum pace frui possit: eas easdem, si ei bellum inferatur, moleste id laturas, neque passuras sui regis nomẽ dignitatemq; conuelli ac proteri: non magnas esse ab illo iniurias in remp. illatas, de iis tamen deorum immortalium benignitate pœnas ipsum reip. dedisse, omnem illam in Carnis manum concisam deletamq; esse, Cadoras Clusamq; recepta, in Rhetis nihil amissum, neque ullam contumeliam acceptam: quòd si eo contenti, inquit, erimus, magnum nos fructum continentiæ laturos, Germaniæ totius beniuolentiam: quæ quidem certe Germania commeatibus asportãdis, mercibusq; reciprocandis, & rerum plurimarum communicatione ita est coniuncta nobiscum & consociata, ut magni inde prouentus in remp. portorii nomine, magnæ priuatim utilitates in omne genus ciuium inferantur. laudabile profecto esse hostes bello superare, propagare imperii fines: multo autẽ laudabilius seipsos continere ac uincere, iustitiæ, moderationis, grauitatis opinionem apud omnes homines auxisse lateq; promouisse. bellorum euentus à fortuna plerunque administrari, quæ fluxa atque incerta sit: prudentiæ consilia stabilem habere exitum, semperq; plus proficere constantia & maturitate, quã illa impetu usum ex se se præbuerint. Hæc cum senex sapiens dixisset, ardor ille magistratuum ab bellum gerendum parumper restinctus est. itaque nihil latum, nisi uti ea de re patres amplius consulerentur,

consulerentur. Alfonsus post hæc Ferrariensium dux ad urbem familiariter se contulit patribus purgatum, quod suspectus eis fuerat literas nuntiosq; ad Maximilianum misisse societatem ineundi, seq; cum illo coniungendi causa, confirmans nihil se unquam eiusmodi cogitauisse; cupere autem & statuisse, unà cum rep. omnem fortunam experiri; neque ullo tempore à Senatus auctoritate uelle recedere. Patres eam orationem auribus libentissimis acceperunt: collaudatumq;, atque ut omnia summæ beniuolentiæ officia à Senatu expectaret, confirmatum, domum remiserunt. Interim nulla in Rhetico belli cessatione à Maximiliano fieri cognita, in Carnis milites non unis in locis cogi rumore nuntiisq; afferentibus, Senatus suam in illum lenitatem frustra adhibitam sentiens, pridie nonarum Aprilium constituit; uti bellum omnibus à partibus Maximiliani finibus inferretur. itaque non legatis modo Gritto & Cornelio id Senatusconsultum celeriter est missum: sed omnino etiam Hieronymo Contareno, qui cum classe aliquot triremium legatus in Istris tunc erat, literæ sunt à Senatu datæ; uti maritima Maximiliani oppida, quà uellet, aggredi capereq; conaretur: se alias paucis diebus triremes ad illum missurum. Senatusconsulto ad Cornelium perlato, uoluntateq; ciuitatis Liuiano reliquisq; principibus declarata, magnum iis studiū, magna omni exercitui alacritas innata est belli gerendi. quam ob rem tormentis muralibus adductis, quod oppidum Cormonse citra Sontium flumen natura atque arte communitum, monti enim impositum muro præalto cingebatur, opportunum hostibus receptum dabat, omnibus ad id copiis accesserunt; magnaq; ui aggressi, deiecta muri parte, celeriter ceperunt. quod cum diriperetur, Cornelius mulieres omnes uno in templo compulsas ab iniuria militum defendit: suppellectilemq; sacram ipsis ab adytis abreptam fanis, & sacerdotibus restituit. inde ad arcem expugnādam eodem impetu cum perrexissent, ac tormētis quatere cœpissent; à propugnatoribus deditio est facta. ea intellecta re tria se castella sponte legato dediderunt. Portus autem Naonis ciuitas legatos de deditione ad Senatū misit. eos legatos liberali oratione patres prosequuti ad Cornelium reiecerunt, ut cū illo agerent, cui ea omnia mandauerat Senatus. Cor-

nelius, cum ad illum legati uenissent, oppidum in fidem deditionemq; accepit. eodem tempore Lucas Renaldius à Maximiliano ad urbem remissus cum tabellis regis manu subscriptis patres adiit: quibus in tabellis certas Maximilianus indutiarum conditiones reip. proponebat. quarum erat una, ut annuas secum indutias Senatus faceret, quo tempore de suis cum Gallorum rege controuersiis in cõmuni Germaniæ concilio disceptari & cognosci posset. eas patres indutias legato se se paratos esse facere dixerunt, dum eadem indutiarum conditione fœderati reip. includantur: neque enim sine iis quicquam posse conficere Senatum. Renaldius his cum mandatis tãtum discesserat, cum, maioribus comitiis haberi cœptis, literæ nuntiiq; à Cornelio uenerunt, qui dicerent: posteaquam ponte, quem hostes resciderant, in Sontio flumine celeriter confecto, exercituq; traducto, Goritianos duabus maximis uno die impressionibus Liuianus oppugnauisset, qua in oppugnatione centum milites amisisset, uelletq; postero die acrius uehementiusq; idem facere, oppidanos perterritos se se ei dedidisse. eæ literæ, antequã suffragia inirentur, comitiis recitatæ sunt: magnaq; ab iis gratulatio patribus est facta. erat in oppido arx, quam milites ducenti custodiebant. ii cum puluere ad tormenta exercenda carerent, neque se arcem tueri posse sine iis confiderent; pro eis armamentis reliquoq; commeatu libras auri quadraginta sibi datum iri fide accepta, quatriduo intermisso arcem tradiderunt. ante quos quidem dies Belgradũ facta deditione legati præfectum introduxit; itemq; Vipaum, admodum elegans & ipsum oppidulum; quod abest ab Goritia millia passuum uiginti Iapidas uersus. Contarenus quatuor triremibus Tergestinos magno animo aggressus, quarum erant duæ medii inter bellicas generis atque eas triremes quibus ad mercaturam ciuitas utitur, quas Nothas appellabant; muros tormentis deiicere instituit, qua parte mari oppidum alluitur. ea tormenta eiusmodi tum erant, ut ex ære tota confecta pedes uicenos binos in longitudinem protenderentur; acclinataq; in priore nauis parte sic, ut cauda malo proxima ore proram contingerent, pilã ferream librarum centum, si nihil impediret, bis mille atque octingentorum passuum spatium impellebant: itaque muris uicina

uehementi

uehementi eos impetu concutiebant. id tormenti genus basiliũ appellabatur: neque sustineri propter pondus, nisi à magnis triremibus, aut à nothis poterat: duasq; in partes diuisum, ut tractari facilius posset, collectione inter se mutua circũuolutum ita introrsus conglutinabatur, ut esse unum, & continens uideretur, nihilq; aeris per spiras admitteret. ea instituta oppugnatione Duinum maritimum castellum deditur: quatuorq; triremes eiusdẽ, quo priores, generis missæ à patribus Contareni classem duplicauerunt: Senatusq; ad Cornelium scripsit, si ei è repub. esse uideretur, cum exercitu ad Tergeste oppugnãdum accederet. Cornelius ea de re Liuianum consuluit: ille Contareni conatus terrestribus adiuuandos esse copiis magnopere existimans, cum tormentis muralibus, quæ mari deportanda curauerat, celeriter eò uenit; atque ad Contarenum primum omnium nauicula perlatus, belli consiliis cum illo communicatis, ad muros oppidi omnibus à terræ partibus demoliendos rediit. Inter hæc, propterea quòd Aloisius Galliæ rex ualde se cupere ostenderat, ut in eodẽ, quod secum & cum rep. fœdus intercedebat, Ferdinandus rex Hispaniæ particeps esset; nouaq; cum illo societas, iisdem tamen legibus, institueretur: res agitari cœpta hanc difficultatem habuit, ut, quoniam Senatui longum atque impeditum uidebatur id, quod in priore fœdere erat, se nullam pacis conditionem, quæ plerunque in paruis temporum momentis existeret, posse à suis hostibus accipere, nisi prius, dum eant in Hispaniam tabellarii, dũq; redeant expectarit, caput illud patres ita refici censebant oportere, uti qui pacem facere uellet, sociorum modo nomina insereret fœderi scribendo; ne multorum dierum itinere literis mittendis, & responsis præstolandis occasionem pacis amitteret. uerũ tamen, ut id regum uoluntate fieret, tempus intermitti placuit, dũ id sciri posset. itaque fœderis confectio in alium reiecta est diẽ. Contarenus classe aucta, ad quem etiam naues duas tectas patres miserant, quæ muris se subiicere auderent; iis ab eo latere oppidi maiore multo impetu percussis, ædificiisq; nonnullis intra urbẽ dirutis; Liuianus parte altera perforatis deiectisq; oppidi mœnibus tormentorum impulsione non intermissa, Tergestinos ad deditionem compulerunt. itaque pridie Non. Maias unà cum ar-

ce oppidum receptum est nulla conditione interposita, nisi ut militibus, qui oppidum atque arcem custodierant, recedere armatis liceret. oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui persoluendis se suaq; omnia redemerunt, Liuiano & legatis procurantibus, quibus erat oppidum nobile diripi permolestum. eius rei literæ lætitia & gratulatione ciuitatem impleuerunt. Liuianus, Cornelius, Contarenus omnium ordinum studiis certatim laudati, quo'd tantam rem tam celeriter confecissent, magnam sunt ex eo uirtutis, atque industriæ gloriam consequuti. atque iis statim literæ à Senatu datæ sunt, in eam cogitationē incumberent, ut Pisinū, Flumenq;, Maximiliani oppida, sub reip. imperium redigerentur. quorum alterum mediterraneum est, ab estq; à litore millia passuum XVI. multoq; maximā inter Istros habet auctoritatem: Flumen ad mare positum plurimarum rerum copiam subministrat, estq; illis gentibus & regionibus opportunissimum. prætor etiam Tergestinis declaratus Franciscus Capellus; arcis præfectus, Aloisius Zanes; Vipao, qui utrunque munus exerceret, Marcus Antonius Erizus; qui Duino, Nicolaus Balbus; qui Cormonsi, Troianus Bonus; paulo post ad magistratus obeundos in prouinciam abierunt; cum antea Dominicū Grittum, qui arcem custodiret, Senatus Goritiam misisset. nam oppido Iustinianus Maurocenus à legato datus præerat. Senatusconsulto accepto cum Pisinum, quod est in monte tribus à partibus ualde præcipiti situm, Contarenus classiarios suos, & Liuiani equitatus peditatusq; magnam partem cum tormentis adduceret: castello Treuisa, quod est in uia quinque millia passuum à Pisino, seq; magno animo ad defensionem comparauerat, ui capto, atque direpto, omnes celeriter ad Pisinenses oppugnandos contenderunt: tormentisq; prima uesperi positis eam muri partem, quæ una ex quatuor adiri poterat, uelle deiicere cœperunt. id cum mane postero die acrius continentiusq; fecissent; ac portæ turrim propè aperuissent: oppidani una salutis conditione impetrata deditionem fecerunt. in eius oppidi finibus castella erant decemseptem: quorum sexdecim sub reip. ditionem sunt redacta. at cum Vipaum indiligentius custoditum hostes recuperauissent; præfectumq; cepissent: Vipaenses postea, missis eò militibus,

tibus,

tibus; iterum capti ac direpti sunt. præsidio Pisinensibus relicto Contarenus ad Fanatici sinus insulas se contulit; atque ex Apsoro Crespa Vegio reliquisq; plus mille armatis hominibus naues longas conscendere iussis ad Flumen oppugnandum rediit: cúq; mille passus ab oppido abesset, qui oppidanos uti se dederét postularet misit: si se cingi ab exercitu sinerent, quem postridie affuturum confirmabat, non fore liberam se dedendi potestatem. id cum illi magnopere timerent, pacti ne quid ex suis rebus amitterent, eo die Contarenum intromiserunt. ea confecta re, quòd erat oppidum mediterraneum illis in finibus nō postremæ apud Istros auctoritatis Postoina, Cornelius & Liuianus eò exercitum conuerterunt, atque ad uicinos ei oppido pagos equites leuis armaturæ plus ducentos præmiserunt. illi præda passim abacta nullis è Postoina exire ausis, cuius ad muros incursionem fecerant, in uico se se proximo receperunt. ibi cum noctu armis positis sine uigiliis quieti se dedissent, hostes Postoina silentio emissi equites circiter centum quinquaginta, quorum erant Duces Bernardinus Rainicher oppidi præfectus, & Chrystophorus Friapanes homo ferox acerq;, eos inopinātes aggressi partim interfecerunt, partim ceperunt: paucos in fugam coniectos noctis umbra occuluit. ea re nūtiata Liuianus maioré hostium numerū ueritus unà cum legato Goritiā exercitum reduxit. hostibus eo successu elatis, castellisq; omnibus, quæ circum se amiserant, nisi ad se redirent, bellum & direptioné denuntiantibus, magnus est ab iis concursus ad legatum factus, orantibus uti se tueretur, neque diripi, propterea quòd se reip. dedidissent, sineret. quam ob rem nō paruo armatorum hominum numero in Foroiuliensibus celeriter imperato, atque ad se adducto, Cornelius ad Postoinam oppugnandam est profectus. eo itinere nondum confecto, iidem illi hostes Postoina egressi, ad Premium municipium, quod est in Tergestinorum finibus, animati, armatiq;, id ut caperent, atque diriperent, accesserunt. quod cum se magno animo defenderet; forte fortuna ignis tormentorum puluere succenso omnem locum, atque arcé, qua ex arce propugnabatur, ita corripuit, itaq; fœdauit, ut Ludouicus Contarenus præfectus, Hieronymusq; Saornianus, qui omnibus illis in rebus totoq; bello egregiam

operam reip. nauauerat, Premiumq́; tunc propè unus defendebat; ne comburerentur, aut fumo necarentur, se se hostibus dediderint. legato post hæc & Liuiano Postoinam cum pleno exercitu accedentibus, torme͂tisq́; positis, ubi ea murum quatere cœperunt; Rainicher præfectus, ne diriperetur, se atque oppidum tradidit. cui statim comites dati, qui illum abeuntem in tuto sisterent. Dum hæc in Istris geruntur; Pauli Lictestenii suasu, prudentis in primis hominis, & recti, ac temperati uiri, qui magna erat apud Maximilianum regem gratia, atque ab eo impetrauerat, ut se ad pacem cum rep. conuerteret, Tridentinorum Episcopus Senatum per literas certiorem facit, cupere Maximilianum indutias cum rep. facere. quòd si nunc eadem est ei mens, quæ paulo antea fuit; mittat aliquem, qui cum ipse regis nomine agere, quæ tractanda erunt, possit. Senatus ea intellecta re Zachariam Contarenum legauit, qui eò dandis indutiis proficisceretur. Contarenus cum in Rhetos uenisset, cu͂ Episcopo, tribusq́; uiris principibus, quibus omnino quatuor eam rem mandauerat Maximiliani iussu Lictestenius, in regis, & reip. finium loco medio colloquutus, causam satis quidem perplexam, atque difficilem Gritti legati consiliis explicuit, ut uellent illi trium annoru͂ indutias cum rep. facere cu͂q́; eius fœderatis Galliæ Hispaniæq́; regibus, atque iis, qui in Italia socii aut ipsius, aut illorum regum essent. nam cum transalpinis uti facerent, adduci nullo modo potuerunt. id cum Senatus cognouisset; adhibitis regum legatis quæsiuit, num id illis caput placeret. quibus annuentibus, facultate sic conficiendi per literas celeriter ei missa Contarenus octauo Idus Iunias indutiis triennalibus cum rege factis scribendo affuit reip. nomine. quod quidem gratissimum Senatui fuit: qui pacem, quàm bellum, & onerum uacationem dari ciuibus, quàm ab iis tributa exigi quotidie, malebat. tum illud etiam uerebatur, ne, si Maximiliani oppida capi, ac diripi sentiens frenum Germania momordisset, tam forti nationi, tantæq́; multitudini resisti ab se se, & illarum gentium ferocissimarum bellum resp. defendere, sustinereq́; non posset. Erant in Rhetico exercitu Ioannes Iacobus Triultius, ut supra dictu͂ est, & Giufredus Carolus consiliariorum Mediolanensium magister, quem præfectus regius

Mediolano

Mediolano miserat rogatus ab Senatu, ut aliquem regis sui nomine in Rhetis uellet conficiendis indutiis adesse. uterque eas indutias fieri, nisi prius ea de re ab rege literæ uenissent, noluerat, atque in eo perseuerauerat. itaque fœderi scribendo neuter eorum affuit. Triultius postridie eius diei cum suo comitatu Mediolanum abiit. ei Grittus legatus per omnes reip. fines patrum iussu comes fuit, Nonis autem Iuniis, qui dies postridie quàm indutiæ firmarentur fuit; cum Aloisius rex in fœdere, cum Ferdinando rege, cumq; rep. sanciẽdo id pertinaciter caput inseri uoluerit: se non admonito nullã omnino pacem fieri posse: uti societas ea lege firmaretur, fœdusq; conficeretur, Senatus tandem censuit. pauloq; post, quoniam indutiis in Rhetico firmatis, Postoinam in Istris oppidum Cornelius legatus ceperat; uti oppidum Postoina Maximiliano restitueretur, idem Senatus petentibus Germanis iussit: interim milites equitesq; è Rhetis, & Carnis in hiberna sunt deducti; oppidaq; capta præsidiis communita; muri eorum, quos tormenta deiecerant, atque arces in meliorem multo formã uti reficerentur, cura præfectis tradita. quorum omnium ratione habita, oppidorum fines cẽtum millia passuum in longitudinem patere, Cornelius legatus in Senatu dixit. post quem redeuntem ad urbem Liuianum in Bucentauro naui Lauredanus & patres exceperunt. pauloq; post & Portus Naonis oppidum, & ius comitiorum ei posterisq; eius sunt ob remp. bene gestam dono data. Cornelius etiam illum lautioribus in epulis cum principibus ciuitatis, & fœminarum nobilissimarum choro diem unũ domi suæ habuit. Cognitis Aloisius rex indutiis uehementer perturbatus questusq; est cum legato reip. Antonio Condolmerio, non se id ab ea meruisse, ut responso ab se non expectato ullas cum Maximiliano Senatus indutias faceret: nihil ad se, in Italia fœderatos aut amicos illis indutiis esse inclusos, pertinere: unum Menapiorum ducem Maximiliani potentiæ non obiici se tantummodo uoluisse: id ereptum sibi esse ab rep. à qua iuuari in primis debuerit: sibi tamen auri libras esse paratas decies millies: iis illi auxilio se futurum; neque passurũ, ut fœderatorum suorum iniuria opprimi ab ullo possit. ea oratione iracundiæ suæ impetu apud legatum pronuntiata, cum se id

feciſſe pœnituiſſet, ad tranquillitatem ſe conuerſum poſtea ſimulauit, mitioresq́; ſermones habuit, præſertim cum Antonius legatus reip. factum excuſauiſſet: Senatum id reſpexiſſe, ne Maximilianus indutiarum tempore Mediolani res perturbare, atque ei moleſtiam id ob regnum inferre poſſet: neque cum illo remp. ulla alia, niſi Italarum rerum cauſa, eſſe coniunctam. quid enim ei cum tranſalpinis? ſed qui iam antea non amico in rempub. animo eſſet, eiusq́; ſecundis rebus magnopere inuideret, facile eam ob rem ſuccenſus clam ad malas cogitationes ſe ſe dedit: tametſi ſuo chyrographo ſe indutias comprobaturum Antonio legato confirmauiſſet. Iiſdẽ ferè diebus, quibus ea intellecta ſunt, Hieronymi Donati, Petri Marcelli magiſtratuum Cretenſium literis patres cognouerũt tãtos terræmotus ea in inſula fuiſſe, ut magna ædium & fanorum pars corruerit: ipſorum domos in oppido Candia, tum reliquorum propè omnes, quas modo tremor ſolo non æquauerit, ea uitia feciſſe, ut lapſuræ iam iamq́; uideantur: mortuos ſub ruinis ad eam diem eſſe repertos circiter quadringentos, in quibus ſint ex coloniæ nobilitate non pauci: arcem in Lyctiis deiectam eſſe: omnes patresfamilias cũ uxoribus & liberis ſub dio degere, eius rei periculo perterritos. Huic ingenti malo reip. illud etiam eſt incommodum adiectum, quòd Contarenus cognomine Camalis, triremium & ipſe reip. præfectus, dum è Corcyra domum reuerteretur, duabus ex ſua claſſe nauibus, quarum in una erat ipſe, tempeſtate diſiectis, atque in Piceni eliſis litore, unà cũ XL. hominibus periit. itemq́; Carratius, militum reip. præfectus, homo impiger egregiaq́; uirtute, in agro Veronenſi equo inſidens ab homine ciue ſuo, de quo nihil uerebatur, interfectus eſt gladio renibus infixo. de ſicario, quem Mantuanorum dux ſuis in finibus captum magiſtratui Veronẽſium tradiderat, pœna ſumpta. is, dum ea de re quæſtio haberetur, ſe propterea Carratium occidiſſe, quòd ſibi olim male dixerit, magiſtratui confirmauit. tanta eſt homini in hominem tamq́; diuturna paruula ſæpe de re ſuſcepta iracũdiæ uis & indignatio. Sub hæc æſtatis exitu, quoniã magiſtratibus comitiis maioribus creandis leges iubent, ut ii, quibus id ſorte munus obtigerit, ut nomen alicuius ciuis ad honores publicos ſuffragiis prouehendi

palàm

palam ederent, optimum quéque ciuem renuntient, ac nonnulli, diuites ex ciuibus qui essent, non nihil donarent eis, qui illos ad suffragia legissent, quo proniores ad eos in posterum renuntiandos fierent: legem decemuiri tulerunt: qui ciui cuipiam, qui eum ad suffragia legisset, uti magistratus crearetur, pecuniã aut quid aliud ob eam rem dederit, donauerit, qua in insula decemuiris placebit, exul esto: eo relicto loco captus, fœdiore in urbis carcere uitam producito, ac relinquito: eam pœnam minorem, nisi omnibus ad unum suffragiis, collegium ne facito: qui facere uolet, ei decem auri libræ mulcta esto. Paucisq; post diebus Maximiliani regis consiliarius Ioannes Raublerius, nullo comitatu, secreto ad urbem uenit, Zachariamq; Contarenum adiit, seq; ad illum ab rege missum ostendit, petens, ut, quemadmodum is indutiis conficiendis paulo ante operam dedisset, ita nunc eadẽ opera uellet efficere, ut aliqua pacis tractatio regem inter, atque remp. iniretur. Contarenus, quæ secum regius interpres communicauisset, Senatui exposuit. Senatus Paulum Pisanum legit, qui, quæ Raublerius afferret, ab eo Senatus nomine cognosceret. nã Contarenus re exposita Cremonam prætor statim abierat. cum itaque Raublerius cum Pisano ageret, confirmauit uelle regem pacem cum Rep. facere: utq; ea fieret, multis rationibus conatus est suadere. ei Pisanus ostendit, salua fide reipub. cui cum Aloisio rege firma pax esset, id confici non posse: contraq; suadebat eam concordiam, pacemq; ineundam esse, quæ Christianis omnibus communis esset. denique cum Raublerius sibi à patribus responderi peteret, Senatus paucis respondit, illum quidem libenti lætoq; animo exceptum fuisse, tum regis sui causa, quem resp. unice diligeret, atque obseruaret, quemadmodum etiã cunctos illius maiores amauerat, colueratq;, tum ob proprias hominis uirtutes, uerum longe magis ob eam rem, ob quam in primis missus fuerat, ut scilicet de pace, concordiaq; ageretur, quam resp. magis cæteris omnibus rebus semper coluerat, atque hoc tempore multo libentius amplecteretur, si modo omni ex parte ea firma, perpetuaq; constitueretur: id quod facile euenire posse sperabat: nanque exploratum ei erat, Aloisii, itemq; Ferdinandi, Galliæ, Hispaniarumq; regum, sibi sociorum animos pronos ad

pacem esse: quamobrem eum hortari, ut regi suo huiusmodi pacem persuaderet, quæ Christianis rebus securitatem dignitatemq; esset allatura, regi uero ludem, & gloriam sempiternam: tempus maxime ad id opportunum esse: ad eam pacem tractandam omni opera studioq; remp. paratam esse, modo compertum sit illam communi regum omnium consensu probari: tunc uero constituere, qua ratione, quo ue loco, aut quibus arbitris ea tractāda sit, haud magnum negocium futurum. hunc Raublerii aduentum responsumq; eidem redditum mādatum fuit Condulmerio reip. legato ut Aloisio regi declararet, eademq; cum Albione Ferdinandi apud regem legato communicaret: quæ omnia etiam utriusque regis legatis Venetiis agentibus initio declarata fuerant. censuit enim Senatus se legibus amicitiæ, fœderisq;, quod cū iis regibus percusserat, teneri, ut ea faceret. illa quoque ratio huc accedebat, ut scilicet regum animos ad tuendam pacem magis firmos Senatus redderet. Interim, è Flaminia Petrus Landus Fauētiæ magistratus Senatui significauit, Franciscum Mariam Metaurensium ducem Iulii Pontificis Max. copias proximis in finibus coegisse lustrandi exercitum, ut aiebat, causa: itemq; Florentinos mandauisse; uti sub eorum ditione quilibet paterfamilias, aut omnino quæq; domus hominē unum armatum legato ipsorum mitteret certum ad locum, ubi essent milites recēsendi: neque, cur id fieret, proponebatur: itaque darent patres operam, ut Fauentia communitior fieret, ne quid incommodi resp. si quid Iulius contra eam moliatur, accipiat. patres iis acceptis nuntiis pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittēdam, Lactantiumq; Bergomatem, qui se Carnico Istricoq; bello fortiter, atque amanter gesserat, omnibus militibus, quos ibi esse resp. iuberet, præponendum censuerunt. equites quoque utriusque armaturæ non pauci cum præfectis Fauentiā è uestigio contendere sunt iussi. non me piget inter hæc eiusdem temporis rem dignam propter nouitatem, quæ legentibus nota sit, scribere. nauis Gallica dum in oceano iter non longe à Britannia faceret, nauiculā ex mediis abscissis uiminibus arborumq; libro solido contectis ædificatam cepit: in qua homines erant septem mediocri statura, colore subobscuro, lato, & patente uultu, cicatriceq;

una

una uiolacea signato. hi uestem habebant è piscium corio, maculis eam uariantibus. coronam è culmo pictam septem quasi auriculis intextam gerebant. carne uescebantur cruda, sanguineq; uti nos uinum bibebant. eorum sermo intelligi non poterat. ex iis sex mortem obierunt: unus adolescens in Aulercos, ubi rex erat, uiuus est perductus. Aloisius rex, cupidus imperii sui fines in Italia propagare; intelligensq; id se consequi non posse, nisi prius sibi Maximilianum adiungeret; quo cum dissidebat; neque, quibus illum artibus multis infensum ueteribus recentibusq; iniuriis sibi amicum facere posset, omnia cogitans reperiebat: iis rebus ab legato cognitis, quæ patres à Raublerio acceperant; ratusq; eã optimam esse occasionem Maximiliani animum sibi conciliãdi, ad eum legatos misit, qui, ut illum in remp. accenderent, ei declararent, se quidem ab legato reip. edoctum fuisse omnibus de rebus, quas Raublerius ad eam attulisset, omniaq; consilia sibi patefacta: ex quibus Maximilianus, quantum huiuscemodi hominibus credendum esset, qui illum tam aperte despicerent, ac, quo erga eum animo iidem essent, facile cognoscere posset. totumq; hoc factum rex ex animi sui libidine composuit, auxitq;. neque ipsum cogitatio fefellit. nam ubi ea Maximilianus ab rege excepit, iis omnibus fidem plane adhibẽs, perinde ac si uera fuissent, magnopere exarsit, atque animum, quem in remp. beneuolum ad eam diem semper habuerat, his rebus commotus ad Aloisium transtulit. id cum Aloisius cognouisset; magnis illum pollicitationibus, atque illecebris quotidie captum fouens, agere cum Iulio Pont. Max. & cum Ferdinando rege cœpit, quos quidem oppidorum, quæ resp. ex eorum ditione in Flaminia, atque Apulia obtinebat, recuperandorum cupiditate alterum magnopere teneri sciebat, alterum pro animi sui motu, ac propensione duci uehementer existimabat (nam Ferdinandus ipse nullam eius rei ostensionem fecerat) uti secum & cum Maximiliano contra Venetos fœdere inito bellum sumerent. quanquam sunt, qui affirment, agitatum de eo ab Aloisio multo antea cum utroque fuisse, & cum Ferdinando quidem eo maxime tẽpore, quo ei Neapoli classe in Hispaniam redeunti Aloisius in Liguria obuiam se obtulit, diesq; aliquot cum illo fuit. utcunque autem illud ceci-

derit. ea re ab neutro repudiata, Alberto Pio, homine uafro, callidoq́;, & qui Carpis oppido circumpadano eiectus, quod hæreditario iure ad se spectare dictitabat, ad Aloisium regem auxilii petendi causa se contulerat, Gallicas partes fouente, ac magnopere adnitente, propterea quod, si res ad exitum perduceretur, se se domum rediturum confidebat; inter eos omnes fœdus est percussum ultimis octobris diebus apud Cameracum Belgarum oppidum: quo in oppido Margarita Maximiliani filia, quam Carolus Gallorum rex repudiauerat, cælebs eas nationes regebat, eiq́; rei omne studium adhibuerat. tametsi non paruam etiam operam in eo nauauerat Georgius Ambosius Cardinalis Rotomagensis Aloisii legatus: qui, quod Romæ comitiis Pontificalibus Alexandri sexti morte præteritus eam repulsam reipub. acceptam referebat, eximio erat in illam odio: & Nicolaus Frisius, homo Germanus, Italis imbutus moribus, Maximiliano perfamiliaris: qui ad utrosque non semel uentitauerat cum mandatis; fœderiq́; demum feriendo affuit Maximiliani nomine. fœderis lex præter cætera fuit; uti omnes uno tempore reipub. bellum inferrent: quo si Veneti bello uicti essent; quæ ab iis ultra Veronæ urbis fines ditione tenebantur, Gallorum regi cederent: Verona, quæq́; ab ea usque ad mare Adriaticum pertingunt, Maximiliano: Flaminiæ oppida, quæ reip. tunc essent, Iulius, Apuliæ Ferdinandus obtineret. tanta uero fuit Gallorum regis cura, ne quid eorum, quæ in concilio statuissent, enuntiaretur; ut diu nihil certi resciri potuerit; Aloisiusq́; ipse Antonio reip. legato ab eo societatis iure quærenti ecquodnam Cameraci fœdus percussisset, affirmans dixerit, se amicum reipub. esse, neque quicquam fieri contra illius dignitatem permisisse; Antoniusq́; Senatui scripserit, nihil omnino actum, quod reipub. nocere posset, fidem sibi regem suam non semel interposuisse. erat Mediolani reipub. nomine Ioannes Iacobus Caroldius Senatus scriba: cui fidem regii ministri sæpe fecerant, dum in concilium ab legatis iretur, deq́; ea re sermo frequens esset, regem omnino nunquam ab rep. dissensurum, omnibusq́; rebus charius reipub. amicitiam semper habiturum: scire enim eam coniunctionem magno sibi & usui, & ornamento esse. is, quod Giufredum Carolum,

rolum,

rolum de quo supra commemorauimus, confecto statim fœde-re inter, suos gloriantem dixisse intellexerat, se se breui sui ciuis mortem cumulate uindicaturum, deq; iis, qui eum interfecissent, pœnas sumpturum, Carminiolá Venetorum imperatorem auorum nostrorum memoria publice ab iis ob proditionem capite mulctatum eo inuolucro uerborum designantem: utrique enim eadem tellus patria fuit: id, quod erat ratus, Senatui primus omnium per literas denuntiauit, eo ab fœdere sibi caueret; habere se, contra remp. fuisse ictum, indicia. sed confecto, ut dictum est, fœdere, Iulius tametsi cupiditate ferebatur Arimino Fauentiaq; potiundi; quia tamen & Gallorum regem magnæ per se potentiæ multo maiorem suo permissu fieri nolebat, & cum illam natioñe, tum Germaniæ populos in possessionem Italiæ uenire, optimæq; eius partis atque populosissimæ dominos fieri sibi reliquisq; Italis detrimentosum existimabat futurum, ut ab illis Venetos opprimi sineret, adduci propè non poterat. itaque cum uideret ab Aloisio exercitum reliquaq; ad bellum idonea per hiemem magno studio comparari, ut primo pabuli tempore alpes traiiceret; seq; ab eo per legatos perq; literas sollicitari animaduerteret, ut suas & ipse copias paratas haberet ad reip. fines eodem tempore à Flaminiæ latere infestandos atque in eius ditionem irrumpendum, ne sui colligendi aut omnino resistendi reipub. facultas daretur: Constantino Cominato Epirotæ non postremæ apud Maximilianum auctoritatis, qui Romæ tunc erat, quoq; ipse familiarissime utebatur, mandauit, ut in occulto Ioãnem Baduarium reip. apud se legatum alloqueretur: quæq; ab eo dici uellet, ei ostendit. Constantinus, qui à Gallis regno pulsus, quod quidé aliquot ante annis uxorio nomine in Salassis obtinuerat, magno illos odio prosequebatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atque omnia Aloisii regis consilia ei aperit, quæq; reipub. impendeant proponit. addit, si Senatus Ariminum atque Fauentiam restituere Iulio uelit; propterea quòd is reipub. uastitatem non æquo animo ferat, confidere se se ab eo impetraturum, ut unà cum Maximiliano à Gallis desciscat; detq; operã ne quid ab illis reip. noceri possit. legatus Constantino collaudato, quòd tanta secum de re sermonem habuerit; nihil sibi spei

esse reliquum dixit posse se ad id perducere Senatum: sed quæ ab eo cognouerit, uti ad Decemuirum magistros quamcelerrime perferantur, se curaturum pollicetur. Decemuiri, qui iam de fœderis conditionibus aliunde cognouerant, neque oppida illa ab se dimittere ullam ob causam in animum induxerāt; nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, iis de rebus rescripserunt; sed ad Maximilianū, de quo porro ad eos afferebatur posse illum adhuc quidem ab amicitia Aloisii regis abstrahi (nondum enim eam rem ob uetus erga illum odium, plurimasq; odii causas in eius animo coaluisse) Ioannem Petrū Stellā Senatus scribam, qui alias ad Maximilianum uentitauerat, eratq; illi admodum familiaris, secreto miserunt, ut illum quibuscunque posset modis Senatui reconciliaret. is cū ob nimium conficiendæ rei studium immatura festinatione se apud Maximiliani familiares patefecisset sic, ut eius aduentus Aloisii regis legatis, qui apud Maximilianum erant, celari non potuerit; nulli reip. usui fuit. Leonardus quoque Vicetinus, ex nobili Portorum gente, uir & clari in bonarum artium disciplina nominis, & reipub. amantissimus, magnis itineribus summa hieme ad amicos suos Maximiliani familiares, qui se ei obtulerant, à Senatu missus, ut per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decemuiri enim certas pacis conditiones, quæ ab illis proponebantur, quòd ex reipub. dignitate non essent, re inter ipsos agitata respuerunt. Quin etiam illud accidit. nam quòd erant Romæ duo reip. legati, Ioānes, de quo dixi, Baduarius homo lenissimis omnino moribus, & Georgius Pisanus morosi admodum ingenii; cum Iulio Cētum cellas petente Pisanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob ualitudinem relicto. ibi cum Iulium tranquillo mari nauicula exhilaratum, qua una ille re magnopere delectabatur, Pisanus de eo ipso reipub. in Flaminia negocio alloqueretur: quin tu, inquit Iulius, non cū Senatu tuo agis, ut is aliquem ex suis ciuibus mihi proponat, cui ego Ariminum, Fauentiamq; dem Romanæ reip. nomine obtinenda; stipendiariumq; illum meum faciam. ita & habebitis re uos à me oppida illa, & ego ad speciem non amisero. ad quē quidem Iulii sermonem Pisanus respondisse dicitur: non consuesse remp. quempiam ex sua ciuitate regem facere. tumq; nihil

de ea

de ea re ad Senatum scripsit: neque quicquam cum collega postea communicauit suo. ita siue casu, siue fortuna, siue deorum immortalium uoluntate, qui remp. florentem opibus, egregiam & illustrem fama, pollentem auctoritate, in finitimorum regum inuidiam adduxerint; ut ex aduersis eius rebus animos hominũ erudirent, quæ ciuitas quodq; imperium annos plus mille octoginta semper creuerit, posse id unius diei spatio ueheméter conteri, ac debilitari. Patres pacis spe deposita ad bellum propulsandum ingenti animo se conuerterunt. itaque uti equites grauioris armaturæ supplerentur numero ad decem millia, leuioris ad tria millia quingenti, quorum essent ab Epiro duo millia, militesq; ad millia tresdecim conscriberentur, Senatus statim iussit. tum ut ei quoque rei prospiceretur, si quid reges mari molirentur, naues triremes quindecim, quarum essent nothæ quatuor, ut in urbe Cretaq; insula armarentur, classiq; reliquæ coniungerentur, latum. missus quoque ab Decemuiris ad regem britanniæ, Andreas Baduarius, qui multos annos ea in insula fuerat, linguãq; illam callebat, ut eum reip. amicum faceret. interim & Lascaris Gallorum regis legatus, patribus ualere iussis ab urbe in Galliam discessit ultimis Ianuarii diebus: & Antonio legato reip. uti domum reuerteretur, regii in Gallia interpretes edixerunt; cum ei prius torquem aureum dono regis nomine attulissent. Antonius autem non egere se inimici regis muneribus pronuntians, torque repudiato uiæ se dedit. Caroldius etiam Mediolano dimissus cũ Triultium discedens salutauisset: ille uero, pudet me, inquit, Caroldi huius belli, quod parari uideo. nam iniustũ est. nulla enim in re uiolatam à uobis Gallorum societatem possumus dicere. nam quod rex de indutiis queritur, id quidem nihil est: Senatus enim illi ob res modo Italas tenebatur: reliquis in rebus erat liber. paucis autem post diebus cum parum esse superioribus Senatusconsultis prouisum exercitu comparando patribus uideretur, additum ad illa est; uti equitum leuis armaturæ mille, militum quina millia aduenarum nationum scriberẽtur, sagittariiq; è Creta insula mille, ex Acroceraunijs alteri mille cuiusque modi armorum accerserẽtur. quodq; Genuæ atque prouintiæ portubus naues innumerarum amphorarum quatuor, triremesq;

non paucas armari ab rege patres intellexerunt: naues triremes duodecim, quarum essent nothæ duæ, prioribus addendas censuerunt. latum etiam, ut Cremonæ arx ad sustinendos hostium impetus longe munitior fieret. itaque mille operæ ei rei à magistratibus addictæ opus ante inceptum bellum perfecerunt. reliqua etiam eorum finium oppida castellaq;, quibus id usui esset, communitiora fieri, magna cura, atque impendio cœpta sunt. ea dum Nicolaus imperator inuiseret; Bergomumq; adire, quod postremum erat, die dicta statuisset: re per exploratores Mediolani præfecto nuntiata, noctu eius equites ducenti cum militibus totidem, quos singuli singulos suis in equis imposuerāt, Abdua flumine traiecto, se in syluas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil eiusmodi ueritus cum paucis itineri se dederat, de uia interciperent. quorum de insidiis cum esset Bergomum per agricolas earum regionum magistratibus nuntiatum: tabellarii nūtiiq; citatis ad imperatorem equis missi ab iis, paruo illi spatio ex hostium manibus erepto saluti, & incolumitati fuerunt. Iis rebus foris administratis, domi claro ac sereno die urbanis in naualibus, dum puluerē ad tormenta exercenda confectum in arculas ligneas operæ infarciunt, ictu mallei fauilla emicuit. ea ingentem eius pulueris aceruum comprehendit: disiectisq; immani cum fragore, ac tonitru, terræq; motu eius conclauis, in quo asseruabatur, parietibus, & tecto, ut lateres, tegulas, asseres, tignaq; ipsa lōgo per aera tractu uolantia ignis uis atque impetus in diuersa tulerit; fumo, & caligine urbem totam puncto temporis integens ciuitatem perterrefecit: Senatusq;, qui habebatur, miraculo exterritus in forum frequens descendit. eo igni & cadentibus passim iis, quæ sublime ierant, fragmentis ex fabrum collegio quā plurimi, magisterq; ipse fabrum, & honesti homines aliquot interierunt: habitaq; pro ostento res fuit. Regis sub hæc Ferdinandi legatus patres adiit: regem suum eo se fœdere, quod ictum Cameraci esset, uno modo capite, quo sit bellum Thracibus inferendum, cum Aloisio rege coniunxisse: uelle enim, quod cum rep. fœdus habeat, in eo amantissime permanere: cupere autem, propterea quòd fiat certior ab Aloisio arma in remp. parari, scire à patribus, quænam sit eius rei causa: demum, quicquid aut

opibus,

opibus, aut beniuolentia ualeat, id omni reip. polliceri. eiusmodiq; item sermonem ipse in Hispania rex cum reip. legato Francisco Cornelio habuit, ut Senatus ea, quæ multis auctoribus aliunde cognouisset, de Ferdinandi ab se alienatione, falsa esse crederet. ita sunt prona hominum ad fallendum ingenia, non quorumlibet modo, sed regũ quoque. Vbi patres de insidiis imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt; ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipsos, qui paulo ante bellum Rheticum Carnicumq; administrauerant, Andream Grittum, Georgium Cornelium. atque is, antequam proficisceretur, maioribus comitiis templi Marci procurator lectus est Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo supra commemorauimus, loco. erat Cornelius annorũ quinquagintaquinque. neque post Franciscum Foscarum, qui dux Venetorum fuerat, quenquam minorem natu illum magistratum esse adeptum constabat. adeo uni senectuti eo creando ferè semper honos fuit. præfectus quoque à Senatu lectus est Epirotis equitibus Iustinianus Maurocenus: quæque ad eam diem in nobilitatem aditum nunquã habuerat. Vicentio Valerio tormentorum cura tradita. Proficiscentibus autem ab urbe legatis, quæstor est exercitui Paulus Nanus declaratus. quoniam uero magistratus regii edictum Mediolani proposuerant, ut cum eius urbis ciues, tum uero etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reip. eo temporis moram traherent, uiginti dierum spatio domum reuerterẽtur; id qui non fecisset, mors ei pœna esset, eiusq; bona publicarentur; qua ex re fiebat, ut perplurimi, qui uel mercaturam faciebant, uel plebeias artes exercebant, domiciliaq; in urbe habebant, emigrare cogerentur: legem contra patres iusserunt; qui ea de causa urbem reliquisset, qui ue illum nauicula euexisset, aut comes itineris fuisset, eius bona fisco inferrẽtur, aliquandoq; captus annum in carcere teterrimo conficeret. ea pœna proposita, omnes, quibus quidem aut insulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris esset, emigrare ueriti restiterunt. iis rebus bellicisq; apparatibus, & Maximiliani cum Aloisio rege noua ex fœdere coniunctione, Germani mercatores, qui in urbe erant, permoti concilio coacto à patribus petierunt, uti

se tutos, si quid reip. ab suo rege accidat, uelint esse. quod quidé illis patres libentissimi concesserunt: amplissimaq; iis facultas est omnia, uti consueuerant, in tota reip. ditione liberrime agendi tradita. Comitiis deinde maioribus præfectus est classis Angelus Triuisanus declaratus, iussusq; à Senatu quamprimum conscen dere. nam præter eas naues, quæ à Gallorum rege armabantur, Ferdinandum quoque regem parare classem, quá in Siciliam & Tarentum mitteret, reip. apud illum legatus ad Senatum scripse rat. tametsi eius legatus patribus fidem faceret, Africanarum re-rum causa eas opes comparari: nihil omnino esse, quod eo ab rege sibi uerendum existimarent, qui esset reip. amantissimus. ea res, & quòd Iulius exercitum & ipse in Flaminia ex Etruria, & Vmbria, & Piceno cogebat; & Galli magna manu alpes iam tra-iecerant; longe maiore autem unà cum rege in dies traiecturi di-cebantur; & Maximilianum omnes homines idem per se factu-rum existimabant: misceri enim & tractari arma ex Germania ru mor attulerat: Senatum sollicitum fecerat, quonam pacto unus tot tantorumq; hostium impetus terra mariq; sustineret: præser-tim cum Iulius Roma, suisq; omnibus ab oppidis, & finibus ma-num ullam ad reip. stipendia uenire non permitteret edictis du-rioribus interpositis: ut, qua ex parte plurimi se duces reip. obtu lerant, multumq; copiarum secum adducturos se receperant, resq; p. magno eos usui, sibi futuros confidebat, ab ea illá parte spes omnis, atque opinio destituerit. quæ cú ita se haberent; præ-stare patribus uisum est; uti ad Senatum de restituenda Iulio Fa-uentia referretur, si forte illú eo munere auertere ab incepto pos-sent. uerum Georgio Emo rem uehementer refellente nihil la-tum. Legatis Brixiam Cremonamq; profectis tépli Marcii altera procuratio, quo in magistratu Marcus Antonius Maurocenus mortem obierat, Andreæ Gritto comitiis maioribus est delata, ut eo munere ad bene de rep. promerendum rebus tam dubiis accenderetur, Andrea Venerio ciue prudente, publiciq; iuris re tinente octo suffragiis præterito: qui eo anno patribus auctor fue rat, uti, Aloisii regis societate, suspecta illa quidem ac plane du-bia, repudiata, cum Maximiliano, magnopere id efflagitante, se coniungerent. Petrum interim Landum Fauentiæ magistratu decedentem

decedentem in Flaminia legatum Senatus iussit esse. is Ariminũ profectus detecta proditione ab Iulio instituta, qua eius militibus noctu oppidi portam tradi conuenerat, de proditore pœnas sumpsit. Miserant ad Heluetios superioribus diebus patres Hieronymum Saornianũ societatis instituendæ causa. atque is quatuor eorum pagis persuaserat uti se cum rep. coniungerét: fidéq; ab iis acceperat, si per decennium ducentæ quinquaginta auri libræ annis singulis à Senatu eis dentur, se cum rep. futuros, atque in Galliam transalpinam è uestigio contra regem erupturos. ea intellecta re, uti ita fieret, à Senatu lex est lata. duo sub hæc nuntii Venetias allati magno timore pro belli initio ciuitatem affecerunt. quorum alter, Franciscum Mantuanorum principé Casale municipium in Padi fluminis ripa sibi finitimum collecto equitatu, & peditatu repentino impetu cepisse, patres certiores faciebat: ab altero Gallorum magnas copias Abdua traiecto Treuium oppidũ aggressas, cũ illis obuiã, qui in oppido erãt, equites, & milites exissent, omnem illam manum fudisse, ex militibus non paruum numerum interfecisse; Paulum Memium prætoré, & Iustinianum Maurocenum unà cum filio, præfectosq; tres captiuos fecisse, atque oppidanos ad deditionem cõpulisse, confirmabatur. equites tamen Epirotas ducentos, quibus Maurocenus præerat, reliquis fusis, fugatisq; conglobatos per mediam hostium aciem se se incolumes in tutum recepisse, neque eos lacessere ex hostibus ausum quenquam fuisse, idem nuntius adiecerat. regis etiam Gallorum præco ad urbem uenit, ut bellum reip. indiceret. ab eo patres, semotis aliis, ne ciuitas re noua permoueretur, se adiri uoluerunt. itaq; porta deuia in uestibulo curiæ admissus ueste liliis aureis intertexta se se induit: tum curiã ingressus ante patrum subsellium stans, Bellum, inquit, Lauredane Venetorũ dux, cæteriq; huius urbis ciues, Ludouicus Gallorum rex indicere me uobis iussit tanquam infidis hominibus, Pontificisq; Max. & reliquorum regum oppida per uim perq; iniuriam capta possidentibus, omniumq; omnia dolo malo sub uestram ditionem rapere, atque redigere festinantibus. ipse ad uos armatus ea repetiturus uenit. ad hæc Lauredanus patrum medius sua in sella sedens ita respondit: res hæc p. Galle, quam adiisti, nihil iniuste

possidet: nam iure agit, neque fidem cuiquam fallit. quam certe fidem nisi ualde plus iusto regi ipsi seruauissemus tuo; ille uero ubi pedem in suo poneret, in Italia non haberet. sed præstat nos uel cum periculo esse, qui semper fuimus, dum Aloisius æque arrogantia, atque perfidia polleat. bellum, quod denuntias, propulsaturi cum diis immortalibus sumus: quos ille uindices habiturus est, aut hic, aut apud manes rupti per scelus fœderis. Hoc responso accepto est dimissus: ac, ne quis eum uiolaret, quos itineris comites à reip. magistratibus adueniens habuerat, iidem sunt reducere atque in regis finibus sistere illũ iussi. Brixiani, ubi de captis oppidis, & præfectis nuntiatum est, concilio ciuitatis coacto milites sex mille sua pecunia legere decreuerunt, atque ad legatos mittere. ciuisq; unus ex iis Aloisius Auogarius, sexcentos milites se celeriter cõfecturum, magistratibus est pollicitus, eosq; sine ullo reip. impendio menses quatuor in exercitu habiturum. quod quidem Brixianæ ciuitatis factum plenum fidei, atque beniuolentiæ postea Veronẽses æmulati quinquaginta auri libras exigi ab se se, atque in milites ad exercitum mittendos stipendii nomine distribui concilio coacto statuerunt. Galli eo successu cohortati inter se Carauagium capere aggressi, ubi oppidanos quiq; oppidum custodiebãt milites apertis exire ad prælium portis magno cum clamore ingentiq; tubarum sono è propinquo uiderunt: ueste atque argento temere ubi consederant, relicto se se fugæ mandauerunt. domi autem patribus pecunia in bellum eroganda sollicitis, præter tributa alia de hoc quoque Senatusconsultum factum est, & quidem solito fieri superioribus in bellis altero tanto grauius, uti à magistratibus urbanis sex mensium stipendia integra reip. remittantur: reliquorũ uero compẽdiorũ, quæ omnino ex iurisdictione ipsa uel ex portoriis fraudatis, uel quacunque alia ex re ad eos redeunt, media pars in ærarium inferatur, quadraginta uiralibus iudiciis exceptis, quibus unis media stipendiorum pars maneat, propterea quòd aliunde nihil lucrantur: magistratus autem prouinciales, & arcium præfecti, intra sinum Phanaticum qui sunt, mediam stipendiorũ partem reip. remittant, reliquis in rebus eadem, qua urbani, lege teneantur. horum autem magistratuum urbanorum, & prouincialium omnium

nium iuris interpretes,& scribæ,ministriq; mediam & ipsi cum sti pendiorum partem,tum compendiorum tribuant reip. Veronæ, Brixiæ, Bergomi,Cremæ,Cremonæq;,atque Flaminiæ magistratibus itẽ exceptis, & iis, qui ultra sinum Phanaticum sunt missi, qui omnes quartam modo partem earum utrarunque rerum con ferant: satis enim magna alteris incommoda bellum esse ipsum allaturum, alteris iter longum & impeditum iã attulisse; ne aliis etiam oneribus ferendis æque, ac cæteri, affligentur.eam legem, uti dictum est, cum Senatus iussisset,maiora quoque comitia triduo post habita pari studio iusserunt. latum est etiam, uti exules illatæ fortuito mortis causa, qui unà cum quatuor bello idoneis hominibus militiam reip. menses quatuor sua pecunia fecerint, ab exilio reuocentur.legatus deinde Bergomatibus est datus Marinus Georgius, Ariminensibus Aloisius Armerius,qui eis in oppidis administrando bello præsint. interim cum à Petro Lando patres certiores facti essent,ab Iulianis copiis incursiones in reip. fines fieri,abigiq; prædas, & agrestes homines uulgo interfici, uel captos in uinculis adduci: eadẽ est in Iulii finibus patrandi exercitui reip. à Senatu facultas tradita: Laurentiusq; Sagredus præfectus classis in Flaminiæ, Piceniq; litoribus suis cũ nauibus Ariminum contendere est iussus. cumq; hostium numerus in Cremonæ finibus Abduæq; ripis uehementer augeretur;castellaq; ad eos, & pagi aliquot defecissent: uti naues aliæ aduerso Padi flumine in Galliam mitterentur, aliæ in lacu Benaco armarentur, lex est lata: præfectiq; alteri classi Sebastianus Maurus, alteri Zacharias Lauredanus dati. Gaspar etiam Seuerinas, qui Cesenæ erat, seq; reip. obtulerat, & Antonellus Neapolitanus cum turmis equitum ad reip. militiam sunt conscripti.atque hic quidem, quòd erat plane diues, confectis in urbe testamenti tabulis templi Marcii procuratores ex asse sibi hæredes instituit,atque ad bellum profectus est. Leonardus etiam Pratus,è Lupis Apuliæ oppido,ex societate Rhodiorum militum,se ad remp. contulit,homo & gentis nobilitate, & rei militaris sciẽtia clarus: cui paulo post, ut uirtuti eius honos haberetur, equites leuis armaturæ centum quinquaginta, reliquorumq; omnium eiusdem modi equitum præfecturam Senatus tradidit. is quoque Leonardus,cum ad ur-

bem quinquaginta auri libras domo secum attulisset: patribus di
xit, tanto se auro in præsentia non egere: decemq; ex ea summa
suos in usus retentis libris, reliquas quadraginta eis obtulit, at-
que à curia in diuersorium abiens statim misit. tam prona in alie
no homine, atque aduena liberalitas cum beniuolentia in remp.
extitit. Venienti autem ad urbem Hannibali Bentiuolo, patri-
busq; pollicenti, si fauore suo uelint, opibusq; sibi præsto esse,
breui se unà cum fratribus, & suorum factione Bononiã ab Iu-
lio auersurum, magnamq; illi plagam, quà nihil timeat, inustu-
rum: Senatusconsulto sunt omnia, uti petierat, permissa: literæq;
ad præfectos in Flaminiam datæ, rem omni studio iuuarent: at-
que ipsi equites quingenti, Hermeti fratri eius milites sunt bis
mille cum pecunia pro re, quam parabant, traditi. equiti etiã Vul
pio è Cornelii foro, ob seditiones ciuitate eiecto, equitum grauis
armaturæ turma data; Herculiq; Tiberto Cesenæ item exuli mi-
lites quingenti, spe nouandarum rerum suo in oppido ab utro-
que; quibus reuocatus motibus Iulius, suisq; rebus timens ab in
cepto bello desisteret. inter hæc binas auri libras sacris uirgini-
bus patres dono dari à quæstoribus curauerunt, ut preces diis im-
mortalibus tam duro tempore pro rep. facerent: perq; omnia ur-
bis templa sacerdotes à Pontifice iussi numina, quorum sub tu-
tela Venetum imperium est, uotis supplicibus, & solenni ritu
placare. uerum enimuero cum belli facies quotidie formidolo-
sior fieret; èq; Gallia transalpina operæ fabriq; magno numero
Mediolanum, Laudemq; Pompeii aduenissent; pontesq; tres di
uersis locis in Abdua flumine ab hostibus instituerentur; regéq;
ipsum multo maxima cum manu paucis diebus affuturũ, fama,
nuntiiq; uulgauissent; atque à Flaminiæ latere Iulii exercitus mo
do Ariminum, modo Fauentiam inuasurus magnopere urgeret;
ob ingẽtes autem tot tamq; præsentibus in rebus factas impensas
pecunia remp. deficeret; quod profecto malum omnium maxi-
mum plerisque uidebatur: coacto Senatu Lauredanus dux auri
libras decem mutuo se daturũ reip. pollicitus, ciues reliquos, qui-
bus non deesse facultatẽ sciebat, idem pro se quisque uti facerẽt,
est cohortatus. itaque eo die posteroq; plurimæ auri libræ mutuo
in ærarium collatæ eo metu ciuitatem liberauerunt. Tauriso de-
inde

inde reliquisq; ditionis Venetæ locis urbe excepta restitutus est ab exilio Iacobus Collaltus: cuius exilij damnatus ob necem patrui fuerat: dum is in exercitu reip. quemadmodum quidem patribus se obtulerat facturum, cum turma equitum centum menses quatuor sua pecunia militiam faciat. erat tunc in sermone ciuitatis haud modico Fauẽtia: quo in oppido detecta proditio fuerat Francisci Brixiani equitũ turmæ præfecti, deq; eo pœna sumpta: oppidi enim portam noctu Iulianis se militibus aperiturum cum eorum interprete pepigerat: atque insigne Iulianum cum quercu aurea, & coronis, quod in muris mane poneret, ab eo traditum domi suæ custodiebat. illi autem, patefacta re, in Fauentiæ se fines intulerunt; ut oppidum montanum Brisigeliam, cui ciuitas propter optimum genus militum ex eo educi solitum magnopere confidebat, expugnarent. iamq; Tartarum Centurionẽ reip. qui Brisigeliam cum tribus cohortibus præsidij causa se cõferebat, insidijs positis interceperãt: pauloq; post cum oppidum tormentis cinxissent, eo sunt potiti, prætore, quæq; cum eo erat copia, & Ioanne Paulo Manfronio equitum præfecto magna uirtute, qui tuendi oppidi causa eò cum paucis equitibus per medios hostes se se inferens uenerat, in arcem se recipientibus. quos tamen omnes multis oppugnatos prælijs, arce etiam deiecta, captiuos fecerunt: & Fauentia frustra tentata in Rauennæ fines ad Russium oppidulum oppugnandum se contulerunt. eas ob res ciuitate perturbata cum lentius tributa exigerentur: Senatus censuit, ut, qui iure comitiorum præditi die sibi præstituta in ærarium non intulissent, eorum nomina comitiis maioribus recitarentur; ut ab uniuersa ciuitate cognosci posset, qui ciues non amantes patriæ essent: quòd si ob eam contumeliam alia præstituta die non inferrent; tum uero à Senatu atque à collegiis secretioribus demum ab omnibus reip. muneribus arceantur; eorum loco alii subrogentur; ipsi ad ferenda suffragia ne admittantur. hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex constituta: plebi uero id unum, ut in ærarium non inferens, à publicis & ipsa muneribus amoueatur: quæ cum plurima quidem sunt, tum certe etiam per utilia, ut magna pars ciuium ea se re alat perliberaliter. eam legẽ maiora comitia primum habita comprobauerunt, acerbitate tẽ-

porum ciuium animos frangente, ut, quod alias non tulissent, neque unquam latum antea meminissent: tum quidem non perferrent modo impositum patienter, sed ipsi quoque sibimet imponerent perferendum. Lege lata Bergomo literæ uenerunt: hostes in oppidi finibus Medelaci castellum magna ui oppugnatũ cepisse: omnes qui in eo erant interfecisse: non mulieribus, non infantibus pepercisse: ut ciuitas perterrefacta tuendi oppidi auxilium à legatis petat. interim magna ex parte collecto ab imperatore, Liuianoq; reip. in Gallia exercitu, ad quem quidem equites Epirotæ perplures modo allati se contulerant, magnaq; uis optimorum tormẽtorum à Valerio adducta; cum de Abdua flumine transeundo sententiæ ab iis, atque ab legatis, & reliquis præfectis dicerentur; Liuianus autem magnopere transitum probaret: multum enim, si transeant, posse ipsos proficere nondum collectis hostibus, rege non præsente, populis adhuc in ambiguo utram sequi partem præstet, constitutis: audacia & celeritate plurima confici; cum sua hostibus consilia impediantur, ipsis animi augeantnr: sed reliquis eam rem non probantibus, quòd fines reip. hostibus direptioni, si & ipsi Abduam trãsissent, essent relinquendi: Liuianus ad legatos conuersus, Agite, inquit, si cunctari hic uolumus, scribite ad Senatum, decies millies auri libras paratas habeat, quibus producere bellum possit. qua de contentione Senatus certior ab legatis factus, petentibus ut quid fieri malit imperet, literas ad illos dat, eam se rẽ imperatori Liuianoq; permittere, qui rebus omnibus intersint: & moram se & fluminis traiectum ita probaturos, uti ipsum alterutrum è reip. commodo susceperint. interim Iulius, qui Vrsinæ gentis duces, ne ad reip. militiam accederent, partim minis, uti supra demonstratum est, edictisq; terruerat, partim per filiam suam Felicem, quæ Ioanni Iordano eius familiæ principi nupserat, precibus & fœmineis consilijs ab itinere instituto reuocauerat; stipendiaq; sibi ab reip. legatis Romæ curata ne restituerent, interdixerat data eis uenia in re illa retinendi, fideiq; præstandæ religione sublata: præter quod exercitum in fines reip. introduxisset, ad illud etiam pertinaciter descendit, ut Lauredano principi, Senatuiq; omni Veneto, & ciuibus singulis aqua, & igni interdiceret; eiusq; rei literas omnibus

hominibus

hominibus uulgandas proponeret maledictorum, & execrationum plenas; nisi die præstituta, non Fauentiam modo atque Ariminum, sed Rauennam quoque, Ceruiamq; sibi tradiderint: quæ quidem oppida centum ferme annos in reip. imperio fuerant: neque ullus ea Pontifex Max. in dubium reuocauerat, quin iure à rep. possiderentur. Qua intellecta re, ne plebs eiusmodi literis, plus quàm tempora & reip. difficultates postularent, permoueretur, Senatus cauit, ne reciperentur, ne'ue, qui afferrent, admitterentur. appellauit etiam de eo futurum concilium missis Romã affixisq; in templorũ foribus publicæ expostulationis literis: missis etiam Pannoniam ad Thomam Cardinalem Strigoniensem: nã ei propter Patriarchatum Cõstantinopolitanum, cui præerat, unà cum tribus Episcopis concilium cogendi ius potestasq; antiquitus erat attributa. Has ob res & belli Gallici pericula supplicatio decreta est; auriq; tantundem, uti paulo ante, sacris uirginibus publice datum placandi Deum causa. Patres interea certiores facti edictum Neapoli propositum fuisse, ne quis ad reip. stipendia se conferret, cogi uero exercitum à Prorege, qui cum in Apuliam ad reip. oppida expugnanda cõtenderet; expectari autem ab eo Roma milites quingentos; quos Legatus apud Iulium Regius in urbe conscripserit: reliqua omnia esse iam parata, ut uiæ se se det: adhibito legato apud se item regio ea, quæ non ambiguis auctoribus intellexerant, exposuerunt: questiq; sunt, non esse hoc illud, quod sæpe reip. sit pollicitus, ille uero confidenter pernegare: rogareq; patres, ne quid eiusmodi crederent: agi à pro rege illa omnia muniendi regni causa, propter Gallorum in Italiam aduentum, non autem ut reip. bellum inferat, suis cum regibus fœdere atque beniuolentia coniunctissimæ. quæ tametsi patres, quorsum dicerentur, haud obscure cognoscerent: dissimulãda tamen sibi esse statuerunt, dum de belli exitu cum rege Galliæ sciri posset. at cum aliquando de Abdua flumine non transeundo, nisi prius quæ oppida & castella Galli iam ceperant, ab ipsis expugnarentur, ne post se hostes relinquerent, inter duces Venetos conuenisset: aliquot ex iis paruo negotio castellis receptis Treuium se cum exercitu contulerunt: quod oppidum equites, militesq; ex optimo Gallorum genere bis mille custodiebant: muroq;

tormentis celeriter deiecto hostes ad deditionem compulerunt,
nulla conditione interposita, nisi ut iis, equis detractis, rebusq; re-
liquis abreptis, cæteris sacramento ab ipsis dato eo se anno bellũ
reip. non facturos, abeundi facultas permitteretur: duces capti-
ui tam diu essent, quoad eorum, quos ex Venetis eo in oppido
Galli cepissent, cum his permutatio fieret. ab ea oppugnatione
uti Venetos repellerent, Galli magno numero uicinis ex locis
coacti ad eorum quidem castra uenerant: manus autem consere-
re non sunt ausi: ut penè in eorum conspectu oppidum captum
sit: quod quidem Liuiani permissu statim direptum atque in-
censum est. qua in direptione mulieres uirginesq; propè omnes
à militibus uim passæ, ac uiolatæ oppidi casum inhonestioré red
diderunt. eo negocio confecto Hispaniæ regum legatus Laureda
nũ patresq; gratulatum adiit, scire se affirmans suos reges magnã
ex eo uoluptaté percepturos. pauloq; post Mantuani ducis equi-
tes quatercenti, milites sexcenti Alexio duce ad castellum Casa-
boldum, quod abest ab Asula oppido in Brixianorum finibus
millia passuum quatuor, cum tormentis, id ut caperent, impro-
uisi accesserunt. pagani, qui in eo erant, armis captis fortiter se
defendere cœperunt: simul ad Federicum Contarenum à Decem
uiris legatum Asulanis præesse iussum miserunt, auxilium implo
ratum. Federicus confestim quingentibus militibus, quos habe-
bat fortes uires, ut eò contenderent, petentibusq; opem ferrent,
imperauit. ii celeriter itinere confecto prælium cum Mantuanis
commiserunt, eorumq; partem interfecerunt, partem ceperunt:
reliquis in fugam, coniectis tormentisq; abductis, nullo ex suis de
siderato, uulneratis perpaucis læti Asulam ad Federicum reuer-
terunt. ea clades Mantuæ nuntiata magnos luctus excitauit. erãt
enim in ea manu honesti ciues permulti: quorum pars maior in-
terierant. Veneti, quòd Treuio capto oppidum militibus diri-
piendum tradiderant, haud leuem ex ea re iacturam fecerunt.
plurimi enim milites Tribunis & Centurionibus relictis cũ præ-
da uulgo domum profugerunt: ut magna illos perturbatio tenue
rit. eo incommodo ad regem ab exploratoribus perlato, qui Me
diolanum Calendis Maii uenerat, pauloq; antea ex oppidi, & suo
rum deditione grauiter commotus, quò utiliter belli consilia uer
teret,

teret, non reperiebat; omnibus suis coactis copiis Cassianum uenit, ut, cum uellet, flumen traiiceret. habebat autem lectissimorũ equitum millia quindecim, quibus duces clari nominis præerãt; militum triginta. eorum pars Heluetii, Vascones reliqui erant. ad hæc omnem ferè totius Galliæ nobilitatem sibi stipendiariam secum ducebat. postremo quicunque in Gallia citeriore aut princeps suæ ciuitatis, aut ampla familia natus, aut magnis opibus, aut omnino aliquo apud suos loco esset, eos omnes nominatim euocauerat. quæ duæ quidem res ad reliquum equitatum adiectæ, & numerum, & robur, & certe faciem, ac splendorem exercitus maiorem in modũ adaugebant. Venetus erat exercitus equitum grauiorum millium sex, leuiorum quatuor, militum trium & triginta. tametsi neque dum omnino omnes nostræ in castra copiæ uenerant. nam & Lucius Bononiensis, & Leonardus Apulus præfectus leuiorum equitum reip. suis cum turmis, qui quidem erant Brixiæ à magistratibus retenti, ut eos fines tuerentur, in quos Mantuanorum dux inuasurus putabatur, & equites Epirotæ perplures, tum demum appulsis ad urbana litora nauibus egressi, & milites non pauci, quos Brixianorum ciuitas cogebat, expectabãtur. aberat etiam ex legatis Cornelius: qui paulo antea calculo & urinæ uitio uitæ suæ diffidens Brixiam se contulerat. erat autem is exercitus, qui conuenerat, ita florens etiam sine iis, ita instructus, & animo, ut uidebatur, paratus ad decertandum cum ut remp. defenderet, tum uero etiam, ut quam Italiæ partẽ Galli occupauerant, in libertatem uindicaret (id enim propè palàm profitebantur, eiusmodiq; uoces eorum creberrime ab hostibus exaudiebantur) ut nullo tẽpore aut meliores, paucis equitum ductoribus exceptis, aut omnino ampliores copias respub. suis in exercitibus habuerit. & nisi duces illis defuissent: nihil omnino uidebatur eorum aut claram uictoriam, aut pacem honorificam fuisse interpellaturum. constat enim, Aloisium regem, ubi is propè se hostium exercitum habuit, atque ex captiuis & numerum & alacritatem copiarum ad pugnandum cognouit, suis ducibus dixisse, nunquam se tantas Venetorũ opes atque copias existimauisse: haud sibi tum sui exercitus uictoriam satis exploratã esse: fœdus secum Maximiliano reliquisq; regibus ad Ve-

netos eodem tempore opprimendos fecisse: decreuisse, si ita illis uideatur, non decertare, atque ad legatos Venetos mittere, qui nuntiet: posteaquam reliqui fœderati nihil in commune conferant, ut se ad bellum iuuent; uelle sibi remp. amicam esse, cumq; ea fœdus renouare potius, quàm congredi: uerum ab suis ducibus suasum, ut ea de re prolixius sibi esse cogitandum statueret: loco esse propter flumen eiusmodi, ut elici inuitus ad pugnandũ non possit: semper Venetos eum nuntium libenti animo accepturos: rem in alium diem distulisse. hæc ab illis, qui concilio interfuerant, patres postea cognouerunt. Cassianum est oppidum in Abduæ fluminis ripa loco paulo editiore: pontemq; habet ante portam ad fluminis traiectum plane cõmodum. trans flumen locus est ad semicirculi propè formam, quamuis magnarum copiarum capax. eum omnem locum aqua fluminis in altitudinem pedum sex, in latitudinem circiter uiginti, à superiore parte deriuata, inq; flumen rediens claudit cõmunitq;, arboribus etiam impedita, ut introspici non facile possit. Cassiani rex biduo confecto, cuius bidui tempore Mantuanorum dux ab eo accersitus cũ equitibus quingentis ad illũ uenerat, flumen magno silentio exercitum traiecit, atque in eo, quem diximus, loco castra posuit. inter quæ & nostrorum castra planities tria passuum millia patebat. in ea planitie parua utrinq; ab equitibus prælia fiebant. quibus in rebus ob Epirotarum celeritatem atque uirtutem Galli, quàm Veneti, sæpius interficiebantur, & capiebantur, aut omnino repellebantur. uerum, propterea quòd Galli tormentis in Cassiani arce positis illam planitiem longe lateq; uerberabant, nostri non modo ad hostium castra propius accedere prohibebantur, sed neque, num rex flumen traiecisset, plane cognouerant. his ita constitutis rebus regi nuntiatur Reuolutam oppidum suis ab castris abesse millia passuum paulo plus trium: in eo esse hostium milites ad tercentum: perfacile capi posse, si eò celeriter se conferat. itaq; de media nocte castris cum exercitu egressus se se itineri secundũ flumen dedit. Liuianus, qui neque dum etiam sciebat, Gallos Abduam traiecisse, ab exploratoribus certior factus, ex tumultu strepituq; carrorum, quem exaudierant, Gallos loco se mouisse, atque iter secundum flumẽ facere; cum equitibus leuissimis qua

tercentis

tercentis sub lucem castris est profectus, ut, quid hostes agerent, cognosceret, &, si citra flumen essent, moraretur, dum reliquus exercitus accederet. caligo uero ita densa eo mane campis incubuit, ut Liuianus, qui citatus ferebatur, temere in Gallorum incideret agmen, eosq; tum demum & Gallos esse, & flumen transisse cognosceret. sed illos lacessere tantis in tenebris non ausus, propere ad Reuolutanos, quò regem iturum suspicabatur, misit, qui diceret, si ad se hostes accederent, parumper sustinerét, se se omni cum exercitu confestim affuturum, auxiliumq; eis allaturũ. his datis mandatis ad imperatoré recucurrit: motisq; statim castris, aciebusq; dispositis, ad Reuolutanos, si fieri posset, tuendos exercitui dux fuit. sed ea in re quòd moram interposuerat, nulli usui cum fuisset: Galli enim confecto interim itinere, tormentisq; ad muros positis paruo tẽporis spatio deditione municipium ceperant: nostri castra quingentos prope hostes passus suo loco posuerunt: ibiq; diem alterum uterq; se exercitus continuit. postero die autem, qui dies fuit pridie Nonas Maias, rex, ut Pandinum municipium item caperet, bene mane secundum flumen acie disposita iter facere cœpit ea spe, ut, si Cremonæ appropinquare, ad oppidiq; muros se ostẽdere cum exercitu posset, non nihil confideret se se oppidum, ciuibus tradentibus, quorum uoluntates antea cognouerat, in suam potestatem redacturum. qua in re sua illum spes atque opinio fefellisset, si Veneti se continuissent, neque prælium commisissent. erant enim loco editiore, ac ferè medio regionum earum: quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggredi contra reip. uoluntatem auderent, una tanti exercitus fama facile prospiciebatur, quamcunque se in partem rex incitauisset. quem si, ut facillimum factu erat, paucos modo dies elusissent; propterea quòd laborare commeatu cœperat; qui ad eius exercitum, Abdua flumine interposito, tũ Epirotis equitibus omnia diripientibus, atque in castra reip. trahentibus: magna difficultate afferebatur: ipsa necessitas flumen iterũ traiicere, Laudemq; Pompeii aut Mediolanum nulla re confecta illum reuerti coegisset. quem rerum exitum metuens Triultius, homo iam senex, atque in rebus bellicis exercitatus, regi auctor fuerat, ne Abduam exercitum traduceret. cumq; nihil profuis-

ſet, Galliq; tranſire flumen iam inciperent: inter ſuos uideo inquit hodie Triultius Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentibus fore. Alia ex parte imperator ſenex & ipſe, multaq; rerum experientia in bellis eruditus, eundem res euentum habituras tum exiſtimans, modis omnibus, ut à pugna ſe abſtineret, Liuianum, quem ardere cõmittendi prælii ſtudio cognouerat, hortabatur: Gallos inopia coactos ſua ſponte breui ſe in ſuos fines recepturos: confectum bellum, & uictoriam ſine ſanguine partam dictitans. itaq; cum eſſet nuntiatum, hoſtes loco ſe mouiſſe; Liuianusq; eorum ſe conſilia ſua celeritate anteuenturum imperatori recepiſſet; petiiſſetq; ab eo, ut, cum ipſe ad illum mitteret, cum reliquo exercitu ſubſequi maturaret: minime, inquit imperator, me accerſieris, niſi tam longinquis hoſtibus, ut congredi non poſſint. hoc unum mi fili, ne ue te animi magni tui confidentia ulterius, quàm oportet, prouehat, etiam atque etiam abs te peto. ſi enim gladiis reconditis uincimus, quid nos attinet belli fortunam periclitari? hæc imperator idcirco dixerat, quòd non multum equitatui confidebat: quo in equitatu nõnullos eſſe præfectos, qui Gallicis partibus occulte fauerent, non obſcure cognouerat: eosq; pugnam detrectaturos, ſi eſſet confligendum, maiorem in modum uerebatur. tum Gallorum naturam eiuſmodi eſſe ſciebat, ut primo impetu ſuſtineri ægre poſſent; multaq; recentes conficerent, quæ ſpatio interpoſito non eſſent præſtaturi: fieri enim illis omnia in dies duriora, ac difficiliora, quòd moram ferre nequeant. ſed profecto longe aliter res, quàm ipſe exiſtimauerat, cecidit, propter Liuiani cum eo diſceptationum, atque inuidiæ ſuſcepta pridem ſemina: qui non ſuperiorem modo ſibi illum eſſe, ſed ne exæquari quidem imperio ac dignitate patiebatur, ſumptis ab iis rebus animis, quas anno ſuperiore in Carnis, atque in Iſtris geſſerat. itaq; ſpreto prudentiore conſilio Liuianus, tum longiſſime abiiſſe hoſtes confirmans, imperatorem ad inſequendum incendit: non cunctando; neque ſedendo reip. conſuli, quæ ſe ſuaq; omnia ipſorum fidei commiſerit: fruſtra tantum confectum exercitum, tantos theſauros inſumptos, ſi ante ipſorum oculos imperii municipia nullo defendente capiuntur: ſuum hoc eſſe dedecus, non reip. His uocibus impulſus

Nicolaus

Nicolaus castra moueri, & signa tolli imperat, suoq; loco relicto in demissiores, atque impeditiores campos exercitum instructum producit. quatuor nostrorum erant acies equitum militumq; numero ferè pares: quæ ita iam processerant, ut prior ab extrema, cui Liuianus præerat, tria millia passuum abesset. rex de eo certior factus, cum esset inter utrosq; fossa ab incolis ad deriuandas aquas confecta in longum porrecta terræ spatium, alta, lataq;, ut traiici ab alterutris sine magno discrimine non posset: ad extremam eius partẽ agmen sistit, atque ab itinere continet eò usque, ut tres nostrorum acies suum exercitum prætergressas sciret esse. tum agmen & tormenta retorqueri, atque in ultimam nostrorũ aciem impetum fieri imperat: aciemq; pleniorem suam, cui magnopere confidebat, in impeditos atque inopinantes immittit. Veneti primum omnium frequentes ab Gallis missas tormentorum pilas exceperunt: interfectisq; non paucis, in quibus fuere legati comites aliquot, qui ante ipsum disiecti eius modo sanguine os non resperserunt. ut temporis exiguitas patiebatur, conuersi quantum poterant pugnauerunt. sed quòd erat magna eorum pars ex proordinibus, neque multum rei militaris usum habebat; facile omnes interfecti fugatiq; sunt. erant autem numero ad millia quatuor. apud hos ea in acie cum esset Petrus Montius, de quo supra dictum est, cum militibus, qui sub eo merebant, mille, is hostium impetum excipiens, cum fortissime, & quantum humana uis poterat, pugnauisset, magnumq; hostium numerum interfecisset, reliqui fessi uulneribus iam cederent, submissis ab rege multis optimorum militibus millibus, qui præliũ restituerunt, cum octingentis suorum in media hostium acie cõfossus occubuit. erant apud illum Saccoccius Spoletinus cum septingentis militibus, Citolusq; Perusinus cum ferè totidem, uiri & ipsi magna excellentiq; uirtute. horum alter interfectus est: Citolus multis uulneribus acceptis in hostium potestatẽ uenit. ex reliquis, ea in acie qui erant, militibus perpauci Gallorum impressionem paulisper sustinuerunt. Liuianus pugnæ initio, prælium commissum conspicatus, alio ab latere cum sua turma in hostes se iniecit: atque ab ipsis, equo defesso, ut in recentẽ se inferret, cũ desiluisset, uulnere sub oculis accepto captus est.

captiq́; , qui cum illo prælium inierant , fortes uiri , & claro loco nati ſane plurimi , apud quos Francus Burgius equitum ſagittariorum turmæ præfectus acriter pugnãs occubuit . reliquus equitatus cum præfectorum proditione , tum timore pugnandi nulli omnino reip. uſui fuit: neque ulla ex tribus aciebus, quæ anteceſſerant , pugnãti quartæ auxilium attulit . ita paruo temporis ſpatio Galli , quos quidem magna hoſtium exercitus formidine affectos paulo ante ualde pœnituerat bellum reip. intuliſse , quos timuerant , in fugam coniecerunt: nemo enim ex omni reip. copia, fuſis fugatisq́; iis, ſe continuit: ingentiq́; optimorum tormentorum ui , quam Vincentius Valerius præfectus miniſtriq́; incuſtoditam mediis in campis fugientes prædæ hoſtium reliquerant , ſunt potiti .

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER VIII.

VBI nuntii, literæq; de ea re ad Senatum uenere, tantus repente dolor omnes tenuit, nunquam ut alias patres maiorem animo ægritudinem contraxiſse ciuitas meminerit: fereq; omnes tam inexpectatum reip. caſum grauiter dolebant. nam ex Liuiani literis, qui eos bono animo eſse iuſserat, & læta, proſperaq; multa non ſemel fuerat pollicitus, uictoriam de Gallis propè certa ſpe animo conceperant: quam ſi eſsent conſecuti, neque Iulium, qui in ipſos noua interdicti forma uſus fuerat, neque omnino quenquam timuiſsent. nunc ſe uictos, exercitumq; reipub. fuſum, & profligatum eſse, grauiſſime ferebant: & reflantem patriæ fortunam, & difficultates, in quas incidere poſset reſp. animo uolutabant. quanquam aliis ſuper alias acceptis literis, neq; Imperatorem, neque legatos cum multo maiore exercitus parte prælio interfuiſse cognouiſsent. tamen quòd eiſdem quoque literis admonebantur, omnium mentes timore proſternatas iacere, peditesq; in primis, qui retineri non poterant, quin uulgo dilaberentur, ſeq; à ſignis ſubtraherent: difficile omnino uidebatur reip. oppida uel à uictore rege, uel à Iulio poſse defendere. erat in templi Marcii procuratorum collegio Paulus Barbus, ciuis ſane prudens, diuq; multa cum laude in rep. uerſatus. is, quòd erat ſenio confectus, à publicis muneribus abſtinés domi ſuæ aliquot ſe menſes continuerat. huic Lauredanus princeps miſit, qui cladem exercitus nuntiaret, & Senatum cogi diceret, ipſumq; adeſſe, ſi poſset, hortaretur. quod ubi ſenex audiuit, ueſtem Senatoriam popoſcit; atque ita in curiam membris trementibus ſe ſe trahens, orationem, quam tempora poſcebant, habuit, ueniſse in Senatum ſe ſe corpore infirmo, nullis uiribus, ut eam ſententiam diceret, quã præſens rerum ſtatus pateretur: quotum enim quéque eſse, qui in tanta tam repente offuſa urbi caligine poſſit, quid fieri

expediat, recte dispicere? grauem esse reip. casum, illius opes fractas debilitatasq; esse: exterorum auxilia unde peti possint, non uideri: uerum, esse Deos immortales, quos ruptis fœderibus hostes uiolauerunt; eosq; neque arma hominũ uereri, neque posse decipi ab iis, qui nos in necessitudine ac fide illorum requiescentes, plurimisq; nostris maximis atque perpetuis beniuolentiæ officiis constantiaq; fretos prodiderunt: eos tanti sceleris uindices futuros, reiq; pub. auxilium laturos, se confidere. hæc ille cũ dixisset; ad ea, quæ essent procuranda atque statuenda, orationẽ conuertit. quod idem multi magistratus fecerunt. pluribus igitur dictis sententiis, ut in tã dubiis rebus cuiq; aliquid fore usui succurrebat; primum omnium pecunia legatis, qui se ex fuga apud Brixiam receperant, ad exercitum instaurandum decreta est. nam Cornelius ex morbo paulisper recreatus, dum in castra se referret, clade audita unà cum fugientibus eò redierat. tametsi eis è stipendio ante prælium exercitui dato non minimum pecuniæ supererat. deinde ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Georgii legati filium; qui utrique in Cardinalium collegio Romæ tunc erant; datæ literæ; uti Iulio ea, quæ ipsemet petierat edicto suo, ex reip. ditione oppida intra eos, quos præstituerat, dies iri ei traditum Senatus nomine pollicerentur: rogarent, ne remp. conteri à barbaris exercitibus permitteret: quam si unam pessundabunt; tutum illum reliquosq; deinceps Romanos Pontifices ipsa in urbe non futuros: id quàm sæpe alias experta Roma sit, nescire porro neminem: decere ipsum, qui in Italiæ præclara parte natus cœlum hauserit, reliquos Italos tueri potius, quàm exterarum nationum plusq; nimio per se appetentium uires opesq;, quibus uastitatem Italiæ inferant, augere. latum etiã, ut Antonius Iustinianus; qui Cremam legatus à Senatu lectus proficiscebatur; ad Maximilianum recta contenderet; & cũ illo, si posset, pacem quantum uis duris conditionibus faceret: Tergesteq; oppidum, & Portum Naonis, reliquaq; municipia, quæ resp. ex eius ditione superiore anno ceperat, Senatum ei paratum esse restituere, ac quæ oppida ex Romanorum imperatorũ ditione in Carnis, & Gallia, & Venetia resp. possideret, ea se omnia illi tanquã accepta relaturum nuntiaret: nisi enim ab altero eorũ aliquid

quid auxilii afferatur aduersus Gallorum audaciam, atque impetum, nullum satis firmum obicem futurum esse uerebantur. Demum lecti legati ad exercitum duo priorum legatorum loco Georgius Emus, Paulus Capellus, legationibus renuntiatis propter alios magistratus, quos obibant, ex quibus magistratibus ad alia munera inuitos euocari non licebat, magnam Senatus, magnam totius ciuitatis inuidiam subierunt. neque eorum loco quisquã sublectus postea fuit; quod iam de priorum legatorum diligentia, quæ Senatus uellet, nuntiarentur. rogatio tantum in X uirum collegio lata, ne cui deinceps ulli ullam ob causam aduersis reip. rebus cuipiam sibi delato muneri reiiciendi facultas sit. lecti post hæc legati duo Petrus Duodus, Chrystophorus Maurus; quorum qui plura suffragia tulisset, Brixiæ, Veronæ alter præesset. horum prior clare Senatu audiente pronuntiauit; se id uehementer cupiisse, ut suam reipub. tam tristi eius tempore nauare operam posset; quando lætiora non dabantur: itaq; legationem libentissime obiturum. Maurus autem ante Lauredani subselliũ progressus patribus dixit, post Deum immortalem suam se uitã reip. deuouisse: ea, uti uellet, uteretur: læto se illam animo patriæ, à qua acceperit, redditurum. quorum oratio ab omnibus laudata, multorum Senatorum patriæ charitate implente dulcedine animos, lacrymas elicuit. atque ii statim profecti sunt. Dyonisio autem Naldio, qui prælio interfuerat, cuiusq; centuriones militesq; perplures & capti à Gallis & interfecti fuerant, ipse fortiter pugnans repulsis hostibus se receperat, omnium reip. militum præfectura est à Senatu tradita. Auxere patrum dolorem inter hæc è Flaminia nuntii: Ioannem Græcum, hominem impigrũ, & spectata fide, equitum sagittariorum turmæ præfectum, cum ea, quæ Rauennæ erat, manu hostes aggressum, ut eos ab obsidione Russii auerteret; quod abest municipium ab Rauenna passuũ millia XV. diuq; ab Iulianis oppugnabatur; equi lapsu captum fuisse; eoq; ab hostibus ad murum oppidi producto Russianos unà cum prætore se se illis dedisse: eorum exercitum iam iamq; ad Rauennam oppugnandam affuturum. eiusmodiq; nuntiis alii è Rhetis nuntii successere, qui dicerent, manus illis in locis & Maximiliani finibus cogi: tormenta Tridentum afferri: commea-

tus comportari: certam esse famam, bellum inferri à Maximiliano reip. ex Carnis item & Tergeste patres certiores fiebant, milites ad octo millia in alpibus propè conscriptos esse; qui reipub. ditionem aggrediantur. ex castris quoque ab legatis literæ afferebantur, regem Carauagio esse potitum; Iacobumq; Siccum eius oppidi municipem, equitum reip. præfectum, eò cum suo equitatu contendisse, regiq; sponte se atque illos tradidisse: nullum uicinorum municipiorum exercitum Gallorum expectare: omnes illas regiones in timore magno esse: Brixianos, qui antea & fidé, & audaciam reip. præstabant, timere suis rebus & diffidere cœpisse, quòd scirent prætores suos uxores, & liberos, & suppellectilem domesticam ad urbem misisse: quæ res uehementer reprehendebatur: itaq; se se in difficultate plurima uersari rerum omnium. milites enim uel imperia recusare, uel accepto largiter stipendio tamen perfugere: tormenta eis deesse, quibus oppidum tueri possint, si rex eò ueniat: quamobrem uereri, ne Veronam se recipere cogantur. Sed quod ad Carauagianos attinet; eam ré postea intellectum est ita cecidisse. nam quòd oppidani, ne diriperentur, statuerant regem, qui cum exercitu aderat, recipi ab ipsis oportere: Ludouicus Michael arcis oppidi præfectus, qui se celeriter & militibus & commeatu communierat, prætore in arcem recepto se ab Gallis magno animo defendebat. Galli cum triduum tormentis innumerabilibus arcem continenter uerberauissent; neque multum profecissent: accidit, ut ignis in cellam, qua tormentorum puluis asseruabatur, temere illatus omnem illam defendendæ arcis facultatem præfecto puncto téporis ademerit. qua re milites perterriti se atque arcem & præfectum & prætorem regi dediderunt: ipsisq; est ea tantum conditione interposita salus data. ciues autem ii Veneti duo iussi se ad mortem comparare, à sacerdote Fráciscino precibus regi suppliciter adhibitis, (nam ei cum rege in Gallia familiaritas intercesserat) uitam modo non amiserunt; atque in Galliam captiui missi sunt, in custodiaq; diu habiti. Patauini cum uiderent remp. omnibus à partibus premi; concilio ciuitatis conuocato rogationem tulerunt, ut quingentæ auri libræ confestim exigerentur, atque ad urbé mitterentur; omniaq; se facturos ad eam iuuandam, quæ imperarentur,

tur, quæ'ue ipsi per se cognoscerent profectura, legati statim legendi patribus renuntiarent. quæ res sane grata illis fuit; nõ tam quidem, quòd ea magnopere leuarentur, quàm propterea, quòd exemplo aliis ciuitatibus esse poterant amanter se in remp. gerendi. at cum ad urbem uenisset Gasparis Seuerinatis scriba; exposuissetq; patribus, magna illum difficultate propter Iulii edictum ad uicinos Cremonæ oppidi fines se se unum in ueste pastorali contulisse: nam suos equites secum adducere nequaquã potuisse: quæsissetq; quid illum facere patres uellent: responderũt; uti, quantum posset, ipsorum ad exercitum suum aduentum maturaret: statutum enim sibi esse, Liuiani equites ei tradere. ille uero spreta reip. conditione ad regem Galliæ postea se contulit rogatum, uti se Maximiliano commendaret; peteretq; ab illo, ut in Citadellæ principatum, quem pater suus obtinuerat, se restitueret: scire enim, nihil illi Maximilianum negaturum. Ferrariæ uero prodominus Aloisius Mula patribus significauit, clade exercitus reip. cognita, magnæ uoluptatis signa ciues illos misisse; plebemq; omnem uocibus procacioribus & tympanorum sonis lætam atque hilarem per oppidum cucurrisse: Alfonsum autem ducem, quem ipse adierit, nolle se tutum sua in urbe præstare; propterea quòd dicat incitatæ plebis studia non posse contineri: itaque illi, ut discederet, suasisse: redire postea posse, cũ belli feruor, & interdicti Iuliani acerbitas atque iniuria resederit. quibus rebus cognitis, Mula Senatusconsulto reuocatus medio è magistratu decedens domum rediit. Iamq; regi omnibus ferè populis se dedentibus; quòd à reip. copiis nullum eis præsidium afferebatur; Senatus iussit, uti milites ad decem millia, quo celerius fieri posset, conscriberentur; quorum tribuni centurionesq; partim à magistratibus in ciuitate, reliqui in castris legerẽtur: equites ad tria millia utriusque armaturæ conficerentur. ea postea res quòd nullum propè habitura exitum in tanta rerum omnium perturbatione uidebatur: nam neque in urbe, qui uellent dare nomina, reperiebantur: imperatoris autem & legatorum iussa uulgo despiciebantur: pleraque omnia priuatim administrabantur: patres ueriti breui fore, ut omnis Italiæ continentis pars, quam tenerent ipsi, à rep. deficeret: ad urbem tuendam, & commeatibus

classibusq; muniendã animum adiecerunt. confirmauit hoc eorũ consilium cum Brixianorum ciuitas; quæ copias reip. intra oppidum recipere noluerat, quòd diceret nolle se ab exercitibus conteri; satis sibi ipsos præsidio futuros: tum quòd intelligebant classem à Ferdinando rege in Sicilia Calabrisq; esse comparatam, qua ab classe frumenti ad urbem conuectiones facile prohiberi posse uidebant, nisi resp. maiores ad resistendum opes obiecisset. itaq; latum, ut classi supplemẽtum adderetur; ut essent omnes ad triremes quinquaginta. ab annonæ quoque magistratu edicta sunt proposita; quibus frumenta facilius omnibus à locis ad urbẽ comportarentur. literæq; ad Cyprios datæ, ut, quãtum maximum possent, frumenti numerum nauibus imponerent: nauesq; perplures ad eos missæ; ne nauigiorum indigentia conuectiones tardarentur: imperatumq;, ut quæ ab insula naues sale onustæ iam soluissent, ubicunque essent, eius salis iacturam facerent, & in Cyprum reuerterentur, frumentoq; complerentur. missæ etiam in Epirum cum mercatoribus, pretiaq; iis, qui adduxissent, ampliora lege facta. latum etiam, ut, quæ leges prohiberent, ne aduenarum nauibus frumenta reliquiq; commeatus Venetias afferrentur, quo ciuium naues maiora lucra facerent; eæ leges abrogarentur, dum de bello decernatur, liceretq; quibuscunque hominibus suis cum nauibus commeatuum causa ad urbem sine anchorario accedere. Iisdem diebus Ferdinandi legatus patribus exposuit, regis se literis in Hispaniam reuocari. qua de re coacto Senatu lex est lata auertendi ab inferendo reip. bello eius regis causa; ut legato Lauredanus princeps diceret; Senatui placere; quæ haberet in Apulia resp. oppida, regi oblatum iri: patres missuros, qui ea, cum uolet rex, eius ministris tradat. his cum mandatis legatus postero die abiit. Alfonsi etiam legatus salutatis patribus domum rediit. his permoti rebus patres, & quòd exercitu redintegrando omnia eos deficiebãt; neque multum in Nicolao imperatore spei repositum diminutis eius copiis ad remp. tuendam habebant; rogationem iusserunt; ut certus homo ad Prosperum Columnam mitteretur: is in finibus regni Neapolitani tunc erat: qui ei nuntiaret; si reip. uelit præsto esse; Senatum ei nomẽ imperatorium cum stipendio auri librarum sexcentarum singu-

lis

annis daturum: modo is equites mille ducentos secum adducat. rogare, uti & conditioné acciperet, & profectioné, quãtum posset, maturaret. Interim rex à Brixianis intra mœnia recipitur: arcibusq; duabus, quas ij dolo à præfectis interceperãt, suos ministros præficit. Sebastianus Iustinianus prætor, quòd in oppidanos magna continentia & moderatione usus fuerat, cum unà cum reliquis magistratibus captiuus factus esset, publica ciuitatis cõmendatione à Rege libertati restitutus Gallorum comitatu in castra ad Legatos sese contulit. Cremenses quidem cum oppidum haberent munitissimum, iam ante hos omnes Sonzini Benzonii eorum municipis turmæq; equitum reip. præfecti suasu in Gallorũ partes transierant. nam cum in clade exercitus Grittus legatus, qui eò se recipere cogitauerat, Benzonium Cremam præcurrere iussisset, ciuitatiq; nuntiare bono animo ut esset; se iam iamq; affuturum, eiq; præsidio futurum: ille ad ciues suos aduolans, uti portas legato clauderent, neq; illum neq; quenquam Venetum intromitterent, oratione sua dedecoris perfidiæq; plena: & auctoritate, qua pollebat, perfecit. quibus intellectis rebus Imperator Legatiq; Pischeriæ, municipio in Mintii fluminis ripa, ubi è Benaco exit, posito, equitibus leuis armaturæ trecẽtis militibus nongentis ex itinere præsidio relictis Veronã se recipiunt; castrisq; in campo, qui appellatur Martius, ad muros oppidi positis rerum exitum expectare cõstituunt. omnes equitũ ad quina millia milites mille quingentos redacti. nam quod rex edictum uulgauerat, omnes ex Gallia, quam ipse ceperat, qui reipub. militiam facerent, nisi ad suam quisque patriam X dierum spatio rediissent, eorum se bona publicaturum, atq; ipsos hostium loco habiturum: præter cætera plurimi eam ob rem etiam Legatis permittentibus discesserant. eorum aduentu sollicita ciuitas, ut plebs ad exercitum iuuandum pronior fieret, portorium frumento molẽdo exigi uetuit, quoad bellum esset confectum. Ad id ut Senatus uolũtas accederet, cum eadem ciuitas per Legatos petiisset: patres in eius gratiam portorium in omne tempus sustulerũt. Iisdem diebus templorum aliquot urbanorum sacerdotes edicti Iuliani metu, quo ijs omnibus aqua & igni interdicebatur, nisi è ditione reipub. recederent; atque in primis Georgiani; quorum est celeber-

rimum in insula è regione comitij fanum; cum suppellectili aurea argenteaq; Ferrariam, atq; in Mantuanum agrum profugerunt: ut urbs eo genere hominum penè destitueretur, ciuitasq; in primis rei diuinæ assueta magnam ex eo molestiã caperet. Antonii etiam Iustiniani literæ ex alpibus datæ Senatum certiorem fecerunt, Tridenti Episcopum se audire noluisse; quòd diceret, ab aqua & igni interdictorum sermonem atq; aditum esse defugiendum. itaque paucis post diebus cum nihil impetrare potuisset; Senatus permissu domum redijt. Miserant in Flaminiam patres Ioannem Iacobum Caroldium; uti Rauẽnam urbem, & Cer uiam, & Ariminum, & Fauentiæ arcem (nam oppidani se dediderant) reliquaq; Venetæ ditionis in Flaminia municipia abductis tormentis, receptisq; ijs, quos bello captiuos hostes fecerant, Senatus auctoritate Iulij ministris traderet. Ij cum, fide scripto data se se & tormenta asportari permissuros, & captiuis libertatem donaturos, & præter hæc, quod erat primum atque maximum, uti è uestigio interdictum antiquaretur, curaturos, oppida ipsa recepissent: in nullo eorum, quæ pepigerant, perstiterunt, retentis tormentis, & captiuis Romam missis non ijs modo, qui bello capti fuerant; sed illis quoque, qui præfecti oppidorum atque arciũ illa ipsa pacate tradiderãt, ciuibus Venetis undecim; quos in ipso negotio circumuentos in uincula coniecerant; & interdicto non rescisso. ea Iulij fides, ea pietas in supplices fuit, atque omnino in illos eosdem, qui paulo antea Romæ, ut is Pontifex Maxi. fieret, omnes suas opes, omnem auctoritatem, gratiam, studia publice contulissent. Non absimili iniuria Alfonsus Ferrariensium dux Rodigianos apud Padum flumen positos; quod oppidum bello Ferrariensi Veneti ceperant, atque ex pacis fœdere postea tenuerant; parua manu eò adducta in deditionẽ recepit. qua intellecta re, Antonio Bragadeno prætori; qui se in oppidi arcem intulerat; patres per literas mandauerunt, ut tormentis abductis arcem duoq; reliqua eius regionis municipia Alfonso restitueret. sed is, antequam eæ ad eum litteræ perferrentur, captus ab hostibus unà cũ arce, Ferrariamq; perductus, paucis post mensibus in custodia interijt. Itemq; ad Sebastianum Maurum, qui cum decem & septem nauibus in Athesim missus fuerat, lite-

ræ sunt à Senatu datæ, ut in tutum se reciperet. is cum ab agricolis in reditu ab utraque ripa omni telorum genere premeretur; ac propter siccitates contractiore aqua minus se subducere celeriter posset; eiectis aliquot in flumen tormētis grauioribus, incitatisq; remigibus Bebiam rediјt. At in superiore Padi fluminis ripa Cremonenses Gallis equitibus & militibus in oppidũ admissis se se regi tradiderunt. eoq; biduo nuntius ad Senatum uenit, Pischeriam municipium rege oppugnante captũ: milites oppidanosq; ad unum cæsos: Andream Ripam arcis præfectum reste ad arborem exanimatum fuisse. ea re audita Zacharias Lauredanus in Benaco præfectus; simul quòd omnia eius lacus municipia partim ad regem, partim ad Maximilianum deficiebant; trireme & bireme, quibus præerat, incensis unà cum suis omnibus hostibus aduentantibus se subripuit. Patres ob hæc perspecta difficultate, quidquam in Gallia atque in Rhetis oppidorum retinendi; legatis mandarunt, ut in agrum Patauinum exercitum reducerent: Veronensibusq; permiserunt; si Maximilianus ad eos mitteret, qui uti se dederent postularet; ne recusarent. Cumq; Taurisani tumultu ciuitatis & plebis excitato, plerisq; non idem sentientibus, per legatos, quid se uellent patres facere, à Senatu petiissent: id unum quod cōducere sibi ipsi existimarent, legatis responderũt. scripsere etiam ad suos in Carnis atque Istris magistratus; ut quæ oppida superiore anno è Maximiliani ditione respub. ceperat, ea omnia, armamentis commeatibusq; publicis abductis, regiis petentibus ministris restituerent. postremo; quòd ab ea cogitatione non longissime aberant, ut urbi quoque ipsi timendum putarent, docti à præsentibus rebus, quantam reip. diuturnitas & incrementum in se unos omnium regum inuidiã atque odium concitauisset: X uiri duodecim legerunt ciues dignitate præditos, qui uada urbana atque littora adhibitis eius rei peritis hominibus diligenter inspicerent; ut aditus, si qui essent apertiores, castellis munirentur. Tum auctus operarum publicarum numerus: iussumq; ut omnes insulas & domos uicorum magistri perlustrarent: quantaq; esset in urbe aduenarum multitudo, quanta armorum priuatim ab his comparatio, cognoscerent. edictumq; pœna capitis propositum, ne quis armatus incederet. uigiliæq; no-

ctu uicatim & præfecti cũ militibus dispositi; ne quis temere tumultus exoriri posset. etiam lex lata; ut triremes octo urbis præsidio armarentur. missusq; multo maximus frumenti numerus ab annonæ magistratu ad molas farinarias in Taurisanos fines domi molitus adseruandus: ne, si eæ ab hostibus molæ intercipe rentur, ciuitas farinæ inopia laboraret. molæq; aliquot, quas na ues sustinebant, è Pado Athesiq; ad urbem perductæ: cogitatũq; ut molæ aliæ, quas uertere uentus quiret, in suburbanis insulis fabricarentur: puteiq; perplures in portus littore foderentur; ut, si à fluminibus aqua propter hostes circunfusos peti non posset; iis puteis ciuitas uteretur. missi etiam publice lecti ciues ad arborem in Medoaci ripis cædendam, atque ad urbem deuehendam: ut materia ciuibus ad munitiones in propugnatione suppeteret; & hostibus ad oppugnandam, uel obsidendam urbem deficeret. Dum hæc domi administrantur; Vicetini cum intellexissent Veronæ se urbem Maximiliano dedisse; omniaq; in alpibus castella, & municipia eius ciuitatis præiudicium secuta idem fecisse: neque à Senatu impedirentur; quo minus consilium pro tempore & pro necessitate caperent: ad Leonardum Trissinum ciuem suum; quem Veneti exulem fecerant; quiq; à Maximiliano præmissus in eorum fines se intulerat; miserunt; se paratos esse deditionem facere. cumq; is ad oppidum paucis cum militibus accessisset; certis conditionibus interpositis se se regi dediderunt. Patauini autem; quorum erant nonnulli ciues, qui rebus nouis magnopere studebant; coactis inter se priuatim conciliis eidem se regi dedere statuerunt. itaque magistratibus primum quidem nolle se exercitum, qui aduentabat, intra mœnia recipere denuntiauerunt: portasq; ipsi eiectis, qui in statione erant, tenuerunt. deinde, ut abirent domum, neque plebis impetum expectarent, eos monuerunt. postremo agrestes homines armatos in oppidum introduxerunt; ut illi Senatu primo iubente, post etiam nolente discedere cogerentur. quamobrem patrum iussu exercitus Patauiũ prætergressus, & ponte in Medoaco decem millia passuum supra eum locum, ubi munitione ad naues transportãdas à maris aqua flumen discluditur, nauibus imposito traductus atque ad Mestre municipium progressus ibi castris positis substitit. Patauini ad

Leonardum Trissinum missis interpretibus ei Patauium cum honesto comitatu uenienti se tradiderunt, imperataq; fecerunt. Interea cum Roma literæ ab Grimano, & Cornelio patribus significauissent: nisi nouam legationem ad Iulium misissent, nihil spei esse illum à sua in remp. pertinacia recessurum: Senatus sex legatos creauit ex principibus ciuitatis Dominicū Triuisanum, Leonardum Mocenicum, Paulum Pisanum, Hieronymum Donatum, Paulum Capellum, Aloisium Maripetrum; qui Romam proficiscerentur; ab Iulioq; peterent, ut ea, quæ reipub. polliciti eius ministri fuerant, repræsentaret. quibus de rebus nonnulli ex ciuibus dolore affecti in eos, qui Senatum regebant, uoces plenas querelarum priuatim iaciebant, fortasse non percipientes huiusmodi decreta bonis rationibus facta esse, ac ne populi, qui Reipu. parerent, eorumq; urbes, & regiones hostium prædæ exposita essent, quorum uiribus impetuiq; eo tempore cedere è re omnium esse uidebatur: lætioremq; fortunam expectandam: ea flante, recipi tunc posse, quæ uitandarum populationum causa desererētur, quemadmodum Diis bene fauentibus euenisse postea compertum est. hi igitur, qui non satis probe rem intelligerent, querelas graues, amarasq; aduersus eos, qui ciuitatem regebant, spargere, non adeo timide rempub. administrari oportuisse, non tot egregia oppida tradi hostibus ita facile debuisse: neque enim maiores nostros tantis impensis, tot exercitibus, tantis suis laboribus, & sanguine, tot annorum longinquitate ea imperio adiecisse, ut paucis post diebus sponte amitterentur: errare qui mitiores futuros hostes crederent, propterea quòd Resp. tam facilis in illos fuerit, ut quæ nulla certa cum spe, maximisq; sumptibus bello agere statuerant, pacate ab iis propeq; nictu oculi sint confecta: augeri potius ea re eorum audaciam, quòd debiliorem multo ad resistēdum armis Rempublicam offenderint, quàm putarant: itaque inuitari eos iam, alliciq; tanta confecti belli celeritate ad maiora appetenda; id effectum esse huiuscemodi decretis formidineplenis, ut uereri amplius, & peiora præteritis timere nunc cogantur. quòd si regi Gallorum propter exercitum uictorem cedendum fuit: quanquam si maiorum pristina uirtus in uiuētium ciuium animis resedisset, nō is tam propitios habuis-

set sanè Deos : quid attinuit , uel Maximiliano nullos exercitus contra Rempub. mittenti tot oppida ultro dedisse ? uel Iulii exercitum , antequam ille pactis stetisset , reip. oppida in Flaminia, firmata munitionibus, propugnatoribusq;, recepisse ? nunc etiam legatos esse ad illum Romam mittendos, ut & ab rep. suppliciter adiri se permittat , & interdictum abrogare uelit . hæc , & his similia cum iactarentur, una Mathei Prioli sententia , quam in Senatu dixerat , à prudentioribus repetebatur, atque iis opponebatur. ea erat eiusmodi . quemadmodum gubernatores boni atque industrii solent ; qui cum uim tempestatis ferre nequeunt , naufragiiq; periculum propter mercium , quas in naui habent , pondus grauitatemq; imminet , iacturam partis earum faciunt , ut, naui è fluctibus emergente, ipsam reliquasq; res, & uitã unà suam tueantur : sic in reip. turbulentis his temporibus fuisse faciendum; ut, quando eius exercitu fortunæ magis turbine quàm telis hominũ disiecto, populi municipiaq; omnia, quibus præsidia mitti non poterant , arma hostium timerent, dederent ipsi per se patres, traderentq; illis ea, quæ captui essent propiora atq; opportuniora; ut ea re illorũ cursum atque impetũ sisterent, potius quàm frustra suas uires iam infractas opponentes, tamen illa ipsa unà cum libertate imperii amitterẽt . inter hos sermones & querelas legati a Foroiuliensibus ad Senatum uenerunt auxilium rogatum , quo se tueri, si quid hostes molirẽtur, & bellum propulsare possent : uelle enim omnes à reip. imperio non recedere . ad quos Epirotarum equitum turmam militesq; ab exercitu legati patrum iussu statim miserunt . idem Iustinopolitanis postulantibus milites trecenti sunt ad eos missi, equitesq; centum quinquaginta , qui illis diebus ab Epiro uenerant. Requie exercitui ad Mestre municipium data, libras auri septingentas à Quæstoribus urbanis Senatus legatis curari iussit: utq; ii recognito copiarũ omnium numero, stipendioq; eis dato , quas esse idoneas ad bellum gerendum, & uirtute ac fide præditas cognoscerent , eas omnes retinerent , reliquas dimitterent , imperauit . triremes quoque uti quatuor in Illyrico armarentur ; cura est à magistratibus adhibita , Crepsa uidelicet , Aschriuio , Iadera , Pharo . itaque & naues uacuæ cum armamentis, & stipendiũ , & præfecti eò ab urbe missi . atin naualibus

nulla

nulla cessatio fiebat. materia undiq; conuecta importabatur. trire
mes nouæ biremesq; instituebantur: ueteres reficiebantur: naui
gia humiliora uiginti tormentis per uada ferẽdis ædificabantur:
cratesq; ex malis nauium contexebantur: scaphæ cum festucis ad
palos in æstuariis figendos, qui munitiones sustinerent, accelera
bantur: ipsa ex ære fusili tormenta magno numero, armamenta
omnis generis, tela omnia parabantur: fabri, qui suppeterent, ex
urbis officinis priuatisq; naualibus accersebãtur: etiam machina
tiones ad molas frumentarias uertendas inchoatæ plurimæ perfi
ciebantur. in his agendis ab omnibus diligenter administraba-
tur: ut ne festis quidem diebus quicquam eorum intermitterent.
Bassiano Maximiliani interpretibus tradito, Scala in alpibus ca-
stellum, quod Federicus Michael præfectus timore animi incu-
stoditum reliquerat, Regis insignia sustulit. quod ubi Feltrini co
gnouerunt: prætore ipsorum Federico Mauroceno item profe-
cto, ne diriperentur, idem fecerunt. Senatus certior factus Tau
risanorum ciuitatem præter paucos, qui Maximiliani partes se-
quebantur; in officio cum rep. uelle esse; literas ad eos dedit; qui
bus literis immunitas omnium rerum annos quindecim ciuitati
dabatur; portoriumq; frumento molendo remouebatur. iis re-
bus cognitis ciues plebsq; omnis in primis magna uoluptate affe
cti ad propugnandum summo se studio confirmauerunt. quam
eorum uoluntatem Petrus Duodus legatus; quem Senatus Vero
na Vicetiaq; abeuntem eò miserat; magnopere auxit, tabulis, in
quibus fisci rationes & ciuium reliqua erant scripta, publice abo
litis, atque in foro plebe aspectante igni absumptis. pauloq; post
milites quingenti ab exercitu Senatus iussu ad eos præsidio missi,
cupidissimis omnibus in oppidum recepti sunt. quod autem etiã
Ciuidale Belunianum Maximiliano nolle se tradere perseuera-
bat; cumq; rep. omnes casus experiri statuerat: Senatus consul-
tum factum est; uti Epirotæ equites ducenti Paulo Contareno
præfecto Ciuidale mitterentur. non tanta in remp. cuius stipen-
dia faciebat, uirtute ac fide Pandulfus Malatesta est usus: qui non
salutatis legatis Cittadellam profectus in partes Maximiliani se
se transtulit. Alfonsus autem Ferrariensium dux Ateste munici-
pio, à quo antiquitus originem ducebat, quodq; abest Patauio

passuum millia quindecim; in suam potestatem redacto, omnibus probris rempub. afficere est aggressus, eius insignibus è foro aliisq; locis fœde abreptis, & fundis domibusq; Venetorum ciuiũ sub hasta positis. idem tamen haud ita multo post; quòd ab Gallis suo ipse regno timuisset; eiusq; rei suspicio sermonesq; non infimorum hominum in uulgus emanauerant: quas sui milites domos Venetorum ciuium Rodigii atque Ateste diripuerant, atque diruerant; eæ uti publice restituerentur, imperauit: literasq; à domesticis suis dari ad amicos, quos in urbe habebant, uoluit: quibus literis certiores eos facerent; Alfonsum ducem, quæ in Venetos hostiliter egisset, timore Gallorũ coactum atq; inuitum fecisse: animo autem esse in remp. uti semper fuerit, amico; deq; aduersis eius rebus molestiam capere: quòd sciret, detrimenta reip. in uniuersam esse Italiam atque in omnes bonos breui recasura. Miserat ad regem Galliæ Senatus unum ex iis, qui captiui ab exercitu reip. Carauagio recuperato facti, Venetiasq; perducti fuerant; ut cum rege ageret; ut, si uellet suos omnes dimitti, unum Liuianum restitueret. is ab rege tum redierat cum mandatis eiusmodi; ut certos ciues Venetos, & Tribunos, ac præfectos ex captiuorum, quos habebat, numero pro suis se dimissurum rex diceret; de Liuiano nullam se conditionem accepturum confirmaret. aiebat is etiam, in eo, quem secum rex habuerat, sermone regem sibi dixisse, singularem in prælio Venetorum militum fuisse uirtutem: quam si equites præstitissent; pelli se, atque superari paruo negotio potuisse: aut etiam, si à pugna Veneti paucos se dies continuissent, futurum fuisse, ut ipse non sine ignominia Mediolanum recederet: magno enim timore multo maximã sui exercitus partem perculsam à dimicatione abhorruisse. Citolus quoque Perusinus tribunus militum ab iis, qui eum in pugna multis uulneribus penè confectum ceperant, numis traditis dimissus secundo Padi flumine ad urbem uenit. quem quidem patres omni studio curari mandauerunt: neque dum enim uulnera coaluerant. huius de prælio sermo apud Lauredanum habitus cum sermone Galli congruebat: Gallos pugnæ initio fugæ se se dare decreuisse: idq; futurum sine dubio fuisse, non modo si Veneti equites, uti debuerant, depugnauissent; sed omnino etiam, si se

si se loco non mouissent: eorum temere fuga cœpta fieri, hostes e tentos se confirmauisse; atque ita non tam ulla sua uirtute, quàm ingenti equitatus Veneti formidine atque perfidia uicisse. at Senatus ea, quam supra commemorauimus, de captiuis accepta conditione, quos habebat ex Gallis, regi restituit: atq; ille, quos pollicitus fuerat, ex Venetis missos fecit: in quibus Naldius, Braccius, Vitellius fuerant. patres interea cum statuissent reipu. exercitum esse omni cura atq; impensa retinendum; & quod eius missis ad Taurisanos, & Belunienses præsidiis decreuerat, esse reponendum: centurionibus non paucis; qui post prælium è Gallia, quiq; post restituta Iulio oppida è Flaminia redierant; uti nouos milites conscriberent, mandauerunt. uerum enimuero, propterea quod magna ciuium parte in tributa non conferente pecunia eos deficiebat; X uirum decreto decem ciues lecti sunt; qui exigendæ pecuniæ omni cum potestate atque imperio præessent: eosq;, qui maiori eorum parti soluendo esse latis suffragiis censerentur, modis omnibus cogerent ad stipem conferendam: in reliquos mitius quidem agerent; aliquid omnino tamen etiam ab iis consequerentur. atque ii peracto magistratu, qui quidem esset annuus; quo tempore Senatoriam dignitatem exercere eis liceret; annum alterum in Senatu essent. eaq; re pecuniæ postea exigendæ ratio patribus aliquanto facilior atque explicatior fuit. Rogauerant illis diebus demississime Antonii Grimani exulis liberi Bernardum Bembum patrem meum, Marinum Iustinianum, Aloisium Gradonicum triumuiros ex aduocatis reip. uellent ob reliqua totius patris sui uitæ in remp. officia & studia eum ciuitati aliquando tandem restituere: ut, qui esset iam conclamata senectute, in patria saltem sepeliri sua posset. quam quidem rem adiuuabant Dominici Cardinalis adhibitæ Iulio pro repu. assiduæ diligentissimæq; preces: tametsi adhuc quidem propter naturæ illius illiberalitatem atque inclemētiam parum profuissent. tum perturbatis atq; adeo tātopere inclinatis ciuitatis rebus ad lenitatem dari se se, profecto æquissimū magistratibus uidebatur. itaq; triumuiris legem maioribus comitiis ferentibus ante diem decimum quintum calendarum Quintilium Antonius ab exilio frequētibus sententiis reuocatus, reiq; pup. restituus paucos post dies

Roma, ubi aliquot annos fuerat, domum rediit: cum illum patres etiam nunc absentem in VI uirum, qui remp. in Senatu procurant, collegium pluribus quàm cæteros suffragiis adoptauissent. de legatis à Senatu lectis, qui ad se uenirent, & nuntium Iulius læto animo accepisse præ se tulit: & literas de ea re ad Aloisium, & Maximilianum statim dedit: quibus literis eos certiores faciebat, uelle se remp. in eam, quæ ante bellum secum intercedebat, necessitudinē beniuolentiamq; recipere. id autem ea de causa scire eos uoluit; ne quid amplius contra illam cogitarent; sibi ipse suisq; rebus, si ii remp. oppressissent, posse idem accidere nō temere existimans. quòd si id minus erat extimescendum: omnino se coactum iri imperata eorum facere, subactis deletisq; Venetis, pro explorato ducebat. Senatui autem per Dominicum & Marcum Cardinales significauit; ubi legati Romam uenissent, se interdictum remoturum. quam ob rem à Senatu iussi sunt naues triremes quamprimum conscendere, Anconamq; proficisci, ut Flaminiam euitarent, quam respu. turpiter amiserat. At apud Mestre Cornelius legatus certior factus in Taurisanis ciuibus esse non nullos, qui tum quoque nouis rebus studerent; eò cum quingētis equitibus Epirotis profectus duodecim eorum in uincula coniectos ad X. uirum collegium misit: muniréq; oppidum instituit. pauloq; post ex tribus legatis, qui erant in exercitu, Gritto, Cornelio, Mauro, Cornelius à Senatu reuocatus domum rediit. Concupiuerat Aloisius rex Maximilianum regem alloqui; ut illum in remp. accenderet. ualde enim deliberatum ei erat, quidquid esset reliqui ex reipub. ditione in continente, urbemq; ipsam, si res procederet, capere. id autem sine Maximiliani uoluntate quibus posset modis, quibus artibus consequi, non uidebat. itaq; ut hoc illi persuadere coram posset; suum interpretem Cardinalem Rotomagensem Tridentum ad illum misit; qui ab eo peteret, ut de magnis utriusque rebus colloqui secum uellet. tempus & locum ipse diceret: se, qua die, quoq; loco uellet congredi, ad illum uenturum. Maximilianus; qui neque hominem amaret, & maiorem ac potentiorem nollet fieri; satisq; haberet, quæ resp. superiore anno ditionis suæ oppida ceperat, sibi restitui, & se præter hæc Verona, Vicetia, Patauio esse potitum: cum, quam

quam ob rem colloquium peteretur, haud dubie cognosceret; fictis quibusdam abeundi causis, colloquio euitato interius in regnum se recepit: perq; suum legatum questus apud Aloisium est, pagos non nullos & municipia in Veronæ finibus, quæ ad se spectarent, illum occupauisse. quibus intellectis rebus Aloisius, Pischeria, quam munire cœperat, discedens in Brixianos fines rediit. Cremonæ interim arx militum, qui in ea erant, scelere atque perfidia Gallis deditur, Aloisio Mula, Zacharia Contareno urbis prætoribus, Sebastiano Maripetro quæstore, qui in eā se receperant; Marco Lauredano, Andrea Dandulo arcis præfectis in prædam hostibus traditis, Mediolanumq; abductis. quæ sanè res magno dolori ciuitati fuit. nemo enim uerebatur, quin omnem Gallorum impetum & obsidionem, si modo uiri essent, quamdiutissime sustinere potuissent. ea capta rex Cremonam se contulit. Illis diebus quòd uenerant Bassianum milites è Germania quatuor millę: id autem est oppidum in Medoaci ripa sub alpium iugis; abestq; Patauio passuum millia uiginti quatuor: Maurus legatus cum parte exercitus in Taurisanos fines profectus ea loca tutiora, & quietiora reddidit. Aloisius Cremonæ dies paucos moratus, cum ibi Triultium oppidi præsidio reliquisset; Galeatium Palauicinum Brixiam, Antonium Mariam eius fratrem Bergomum, Palitiæ principem Cremam mississet; Mediolanum redijt. Iulius Aloisio profecto, exercituq; eius prope dimisso, nihil iam grauius ab illo metuens, neque Maximilianum per se se magnum quidquam atq; arduum contra remp. ausurum existimans; per Dominicum Grimanum suadere Senatui cœpit, ut Taurisum, & Forum Iulii; quæ duo quidem oppida ex fœdere, quod is cum Aloisio percusserat, ad illum spectarent; pacate ac lubentes ei traderent, potiusquam bello atque inuiti paulo post amitterēt tamen. id an propterea sit aggressus, quòd cuperet nihil reip. reliqui in continenti esse, ne uires ad illa recuperanda, quæ ipse ex eius ditione in Flaminia ceperat, redintegrare posset; an ut Italiæ cladibus ea re finis imponeretur, quo facilius bellum in Thraces, perdiu illud quidem cogitatum, atque adeo sermonibus agitatum, unanimi omnium regum consensu opibusq; sumi posset; quod unum præ se ferebat: quia nobis nihil liquet, in ambiguo

relinquimus. sed omnino patribus molestissima ea Iulii suasio fuit: qui sæpius iam, qua uia eorum oppidorum, quæ Maximiliano se dediderant, recuperari aliquod posset; quã ut ex iis, quæ haberent in continente reliqua, quicquam ei traderent, cogitabant. itaque legatis; qui Anconam classe appulsa iter Romam pedibus faciebant; scripserunt: darent operam, cum ad urbem essent, mandataq; reip. confecissent; ut ab ea cogitatione Iulium abducerent. Ioannes interim Baduarius, Georgius Pisanus; qui legati Romæ fuerant; domum redierunt. patres cum ab Gritto intellexissent, propter Maximiliani milites, qui Bassianum uenerant, aliosq; permultos, qui pluribus in alpium municipiis ciuitatibusq;, cogebantur; atque ipsum in primis Maximilianum; quem cum exercitu Feltriæ appropinquare nuntii uenerant; tutius futurum, si copiæ reipu. Taurisum ducerentur: ita uti fieret, censuerũt. præmissiq; Taurisum sunt uirtute & fide præditi ac probati patribus uiri è plebe tres cum suis quisque militibus; qui tribus oppidi portis præessent; easq; ad omnes casus custodirẽt. Ad Castellum nouum autem; quod est in alpibus supra Taurisanos fines in regione Querio appellata, natura & artificio communitum; milites Germani cum uenissent, & tormentis murum quatere cœpissent; atq; Andreas Rimundius præfectus, qui eum locũ sibi tuendum à Senatu sumpserat, turpiter se fugæ mandauisset; castello sunt potiti. Maximilianus Feltriam uenit. ea re ad Maurum legatum per ciues Patauinos amicos reip. confestim delata; qui illi magnum esse Germanorum militum cum rege numerũ significauerant; Maurus nocte intempesta omni cum ea manu, quam habebat, ad imperatorem, qui Mestre non dum abierat, se recepit: castellumq; Frãcum, quo in municipio erat Maurus, regi se è uestigio tradidit. his interiectis diebus dato ab omnibus iureiurando se in fide atque officio cum repu. futuros, exercitus Mestre eductus, Taurisumq; perductus est. quò tubicen Maximiliani uenerat, petens ut regi se oppidani traderẽt; nisi diripi atque interfici mallent. ei consulto Senatu ab legatis est respõsum datum; uelle se oppidum tueri reip. atque in eo ciues omnes consensisse: neque direptionis aut mortis metu absterreri posse, ne fidem præstent, quam semel pepigerunt: uirtuti nullã uim fieri: nullum incuti

cuti timorem iis, qui honeste occumbere, quàm turpiter uiuere satius atq; prius putant. iisdem legatis deinde certioribus factis hostium copias ad Citadellam conuenire: ut in illas impetum faceret, Grittus Tauriso cum Leonardo Apulo cumq; Epirotis equitibus ad uicina ei municipio loca se se contulit. Andreas interim Fusculus; qui Byzantii reip. negotia procurabat; patres facit per literas certiores; clade reip. cognita Regem Thracium sibi ostendisse, magnam se ex ea re molestiam accepisse: questum etiam apud illum fuisse, quòd non secum de hostium consiliis apparatibusq; communicarit, atq; auxilium in tempore petierit: quod quoniam factum non sit; suas nunc opes terra mariq; amico se animo atque beniuolo reipub. polliceri: petere, ut id quamprimum Lauredano principi significet. uix eæ literæ in Senatu recitatæ sunt; cum ab legatis Roma item literæ perferuntur: in quibus erat scriptum: ubi ipsi ad urbem appropinquauissent; misisse Iulium, qui diceret, uelle se eos Romam noctu ingredi sine ulla obuiam itione ciuitatis; neque ei sacra ministrari, quoad se conuenerint: ipsum autẽ Iulium statim se Hostiam contulisse, ut illi interim in contemptu & squallore diutius manerent: cum autem is ad urbem aliquot post dies rediisset; uno ex legatis Hieronymo Donato ad se uocato ostendisse; placere sibi, uti fœderis, quod Cameraci percussum sit, capita omnia impleantur: si Taurisum Forumq; Iulii resp. Maximiliano tradiderit: si iuri, quod in Ferrariæ urbis dominatu, quodq; in sinu Adriatico habeat, portorii ab omnibus, qui eo mari nauigent, Venetiis soluendi renuntiarit: si sacerdotia non modo prouincialia, sed etiam urbana Pontificibus max. remiserit, ipsa nullam eorum partem tributis exigendis interceperit: si se in ipsum deliquisse fassa fuerit; eiusq; rei ueniam subiectissime petierit: tum se interdictum remoturum: eorum si quid facere Senatus recusarit; suas se copias Maximiliano traditurum; regemq; Galliæ idem facturum; ut is remp. opprimat. adiuuisse autem eam rem totam eiusdem regis Galliæ magnopere legatos: qui ab Iulio diligentissime petierant; ne ad se legatos Venetos admitteret; ne'ue interdictum aboleret, aut remp. subleuari pateretur: ita enim illum reliquis Italis principibus, & regũ cæterorum omnium animis & cupiditatibus ar-

bitratu suo moderaturum, si reip. non frenum modo, sed etiam
uincula iniecisset. his recitatis literis nullus ordo in Senatu fuit,
qui non Iulium omnibus probris, & maledictis fuerit prosecu-
tus: nemo, qui non se ipse magnopere damnauerit, quòd legem
de legatis ad illum mittendis suo suffragio comprobarit: ea lege
sex ciuitatis principes reliquis ciuibus, qui captiui contra fas, con
tra pactiones, contra fidem datam Romæ sint, adiectos in reip.
ludibrium, Iulij iracundiæ traditos: itaque omnes magistratus ira
indignationeq; ardere: reliquos fremere, atque in illos inuehi: ne
minem profecto scire iam, quid agi, quid tentari oporteat. unus
Laurentius Lauredanus, Leonardi principis filius, clara uoce, cur
non, inquit, ad regem Thracium, qui nobis se se obtulit, lega-
tos statim mittimus auxilium contra istum non Pontificem max.
sed carnificem omni crudelitate præditum imploratũ? Hac à ple
risq; sententia probata, nonnullis mitius & temperatius agendũ
statuentibus, neque fine consiliorum reperto, iussis patribus ea
in re diligenter cogitare quid præstaret, Senatus dimittitur. at in
Carnis oppido Sacilio ab hostibus, qui primo id impetu cepe-
rant, ciuitate eos expellente recuperato, Ioannes Vitturius ciuis
egregia uirtute à patribus statim præsidio cum militibus & equiti
bus est illò missus. ab Gritto etiam legato Franciscus Beraldius
Patauinus equitum reipub. centum quinquaginta præfectus, qui
ad hostes perfugerat, aliiq; item præfecti equitum tres, quorum
erat unus Busichii Epirotæ fratris filius, capti ad urbem in custo
dia perducuntur. nam cum Epirotæ propè trecenti ab legato præ
missi hostibus, qui Cittadella exierant, appropinquauissent: fuga
simulata in apertos ante uillam Cornelianam campos & planitiẽ
eos pertraxerunt. tum repente conuersis equis, impetuq; in illos
facto, quinquaginta ex iis interfecerunt: sexaginta captiuos fece
runt. duces reliqui Mercurius Bua, Ranerius Saxeta, Pandulfus
Malatesta fugere perseuerantes se in tutum receperunt. his rebus
agitatis, propterea quòd ab amicis reip. patres cognouerant, Ma
ximilianum cupere; ut Senatus ciuem aliquẽ ad se mitteret, qui
cum agere de cũmunibus utriusque rebus posset: Aloisium Mo
cenicum, unum ex quinqueuiris Senatu regẽdo legerunt, qui ad
illum proficisceretur. literæ quoque ad eos, qui creandi Roma
norum

norum imperatorem ius habent; tum ad liberas Germaniæ ciuitates datæ sunt: quibus literis Senatus petebat; ne Maximilianum sæuire contra rempub. quæ in illum tam liberalis fuisset, ulterius permitterent. neque tamen propter hæc intermittebant patres in eam cogitationem incumbere; ut Patauium, quod planè oppidum ante oculos esset ciuitatis, improuiso magis & repentino incursu, quàm aperto bello recuperarent. accendebat eorum animos illorum magnopere auaritia, qui Patauium regebant: quòd nulli Venetorum ciuium, qui in eo agro fundos possessionesq; habebant, qui quidem erant plurimi, fructus suos euehendi facultas ab iis permittebatur. sed ipsi eos inter se pro libidine distrahebant. multæ in oppido insulæ, domusq;, quas iure & more maiorum priuatim Veneti ab oppidanis emerant, aut ipsi ædificauerant, ab illis direptæ possidebantur. multa prædia uillæq; alienissimis hominibus uulgo donabantur. itaque patres antequam ad alia descenderent, Franciscum Capellum, quem quidem uirum Leonardus Trissinus, de quo supra commemorauimus, quòd in legatione Gallica aliquot ante annos in eius comitatu adolescés fuerat, locumq; apud illum penè filii obtinuerat, magno cultu prosequebatur; Patauium miserunt ad speciem; ut legatus ad Maximilianum proficisceretur; re, ut Leonardum conueniret, eiq; polliceretur; si Patauium reip. restituat, exilii se legem rescissuros: tum ei, liberis, posterisq; ius ciuitatem, & eius comitiorum, & Cittadellam municipium, quod Pandulfus Malatesta proditione amiserat, cumq; iis præfecturam ipsi equitum ducentorum remp. dono daturam. Capellus Patauium subuectus, dum oppidum ingreditur, cognitus ab iis, qui portam custodiebant, ab oppidanisq; retentus alloqui Trissinum secreto non potuit. cumq; se apud eos legationis iure defendere; t suffragiis egerunt, num illum interficere, quòd Patauium furtim uenisset; an domum remittere deberent, quòd legati munere fungeretur. octo erant ex nobilitate ciues, octo ex plebe, qui suffragium ferebant. septem ex iis Capellum condénauerunt, nouem absoluerunt. ita in magno uitæ periculo à fortuna uersatus, tantuloq; discrimine sententiarum ab eadem seruatus, multis ab ciuibus pro eius dignitate ac nomine ad oppidi portam, qua uenerat, flumenq; perductus con

scendit, ad urbemq́; rediit. patres eo consilio depulsi ad aliam se cogitationem conuerterunt. nam quòd erant eo in oppido ciues duo Centurionis reip. fratres; quibus ambobus cum portæ oppidi præfecto summa necessitudo intercedebat: petiit ab iis per occultos internuntios Centurio; darent operam, ut ea porta legato reipub. aperiretur. re complures dies agitata cum demũ inter ipsos conuenisset: Aloisius Molinus Quinque uir Senatu regendo patribus proposuit, tantas hostium iniurias ulterius non esse perferendas: sperare se se atque confidere; si Patauium exercitus de improuiso mittatur; ciuibus iis portam tradentibus, qui se reipub. obtulerunt, oppidum capi facile posse: neque enim satis esse communitum: itaque ad Grittum legatum scribi oportere; ut eam rem quamprimum suscipiat. ad ea Lauredanus princeps, uideri sibi periculosum, respondit, Aloisio rege Galliæ reip. neruis ac sanguini magnopere imminente; Iulio Pont. max. ad ciuitatis perniciem atque interitum omnia moliente; Maximiliano mediis in imperii finibus uisceribusq́; crassante; Ferdinando Hispaniæ rege, quasi quarto scriptis tabulis hærede, in possessiones reip. se inferente; Patauium uelle recipere: quam quidem paulo ante urbem unà cum aliis plerisq; oppidis & municipiis, ut huius belli tempestatem à suo capite auerteret, Senatus Maximiliano, tanquam de manu, tradidit: ualde enim se timere, id si fit, ne hostes reip. qui ea Senatus liberalitate uicti nihil ultra propè cogitant, magnam redintegrandi belli causam se habere statuentes iterum in remp. uniuersi conuertantur; neque Patauium modo breui recipiant; sed reliquam imperii partem, quæ in continente est, etiam suam faciant: nam uires ad eos repellendos reip. suppeditaturas, neminem tam stultum esse, qui sperare audeat: neq; esse credendum; qui pares illis integri non fuerint, fractos ac debilitatos superiores fore: ciuium priuatim iacturam, qui fructus suorum prædiorum in agro Patauino amittãt, tantam non esse; ut remp. periclitari malint; si amantes patriæ sint: quòd si alia mens eorum est; non esse in ciuium habẽdos loco; qui rem p. sua potiorem chariorem q́; non habeant: maiores ipsorum opes suas maritimis auxisse rebus, atque imperium longe lateq́; ea tantum ratione promouisse: si ad illum unum maris exercendi

di morem atque consuetudinem redeundum sit; bene cum ipsis fortunam agere, omnes recte sentientes existimaturos: quòd quæ artes imperio constituendo profuerunt; eisdem etiam usquequaque uel crescat propageturq́; artibus imperium, uel optime tutissimeq́; retineatur: cum ea ita se habeant; tamen Taurisium Forumq́; Iulii adhuc quidem in reip. ditione contineri: ea ne amittantur, magis prouidendum ipsis esse, quàm ut aliquid acquiratur: id autem facile fieri moderatione; si iis contenti sint: neminem enim iam reipu. magnopere inuidere illam partem. quòd si Patauium receperint; uerendum in primis esse: dicat ne, an sileat? sed non silebit, quæ præuisa omnibus multumq́; cogitata debent esse: ne, cũ fines in continente reliquos amiserint, urbs quoque ipsa parens altrixq́; ciuitatis, de qua paulo ante ipsi nõ obscure timuerint, in hostium suorum potestatem, quod Dii omen obruant, redigatur: sæpe enim accidisse; ut qui nimia pertinacia in iis, quibus carerent, appetendis rebus essent, etiam earum, quas habebant, qubusq́; pacate frui poterant, amissione plecterentur, suæq́; eos intemperantiæ uehementer pœniteret. Hac oratione ab Lauredano habita, pleriq; magistratus in eius facile sententiam abierunt. pauci cum Molino, rei bene gerendæ occasionem non esse amittẽdam, perseuerauerunt. non nulli tam dubia in re, quid probarent & eligerent, prope ipsimet se nescire fatebantur. itaq; magna inter eos altercatione orta, cũ finis rei nullus reperiretur; Molinus ad Senatum conuersus eiusmodi orationem habuit: Non tam se quidem ea re angi, ac dolore confici, quòd hoc tempore fortuna, quæ plerunq; res humanas administrat, plures potentioresq́; quàm unquam antea hostes in rempublicam armauerit: fato enim id, necessitateq́; accidisse, itaque moderate esse ferendum: quàm propterea quòd ipsa sibi respublica desit, quodq́; ex iis, qui eam regunt, non nulli sint, qui dum immodico terrore opprimuntur, plus detrimenti ciuitati important, quàm ij, qui ei bellum intulerunt. quid autem se potissimum commemorare, ac conqueri? quatuor ne Flaminiæ oppida communita Iulii ducibus aperire portas iussa interdicto non rescisso? ciues ne perplures eorum, atque arcium præfectos proditos, atq; abductos in seruitutem? sex ne legatos principes ciuitatis ultro Romam missos

in dedecus Reipublicæ? an uero Apuliæ optimam, fertilissimáq; partem Ferdinando, antequam de ea uerbum faceret, condonatam? an Vicetiam, atque Patauium, præclaras, nobilissimasq; urbes, Maximiliano non petenti, nihil armorum paranti traditas, & inculcatas? nam quo'd Taurisum retentum sit, id uirtute factum, atque constantia eius oppidi ciuium; qui soli fermè, & destituti, ob eorum tamen in Rempub. studium manere in fide, atque officio uoluerunt. ego uero, inquit, ò patres, qui tantopere formidatis, ad uos nunc tantum orationem me conuertere operæpretium est. maris quidem artes, atque studia deserenda nobis esse non existimo, sed omni studio, diligentiaq; percolenda, dum ne id imperium, quod in continente maiores nostri suis laboribus, suo nobis sanguine pepererunt, nostrorum animorum debilitate amittamus, quod quidem certe malum semel nostro uitio si contractum est, an nunc etiam à nobis, cum ex parte corrigi potest, negligatur? ac obloquendi occasio hac ratione omnibus hominibus facile præstetur; non tam fortunæ ui, atq; impetu nos, quàm nostra ipsorum imbecillitate uictos esse? at etiam additis, ciuium priuatim damna tanti non esse, ut ea de causa Respublica in periculum adducatur. quo'd si unà cum priuatis rebus salua esse potest publica, non ne ad id multo iustius accendamini, quàm si rei quidem publicæ saluti esse ualeamus, priuatæ nequeamus? præsertim cum priuatæ nostrorum ciuium opes maxime ad rempu. pertineāt, quæ suorum ciuium pecunia maxima ex parte bella regere, & sustinere consueuit. atq; hoc eo libentius dico, quo'd nulla mihi prædia in Patauino agro sunt, ne quisquam meis me commodis ductum existimet ad legem ferendam, ut Patauium recipiatur. Res me publica impellit, quæ mihi est mea uita carior: ad quam unam cum meorum ciuium commoda, atque utilitates adiungantur, quid est, quod aut me, aut quenquam ciuem bonum, atque industrium deterrere à suo suffragio probanda lege debeat? superest pars illa plena formidinis: ut negotio capessendo desistamus: ne, si ea re hostes nostros irritauerimus, illi inter se ad reliqua nostræ ditionis adorienda iterum parati, atq; animati conueniant: quasi aut facillimum eis sit, tantos exercitus comparare, atque cogere; aut ex regia dignitate uideatur esse, Aloisium, qui suum

suum in regnum se recipit, statim in Italiã recurrere, ut Maximiliano præsto sit: aut ignoremus Ferdinandũ nostris potitum oppidis, ne unum quidem numum ulterius in bellum insumpturum; aut Maximilianus abundare thesauris consueuerit ad copias contrahendas, qui duorum mensium spatio pauculas cohortes propè nudas ad Veronam, Vicetiam, Patauium tuendum uix, ægreq; miserit; aut Iulius, quo demissius atque abiectius cum illo agimus, eò non maiores sumat in nos spiritus, duriorem seq;, atque implacabiliorem multo præbeat. quòd si intelliget Patauium receptum, nobisq; pristinam inesse uirtutem, ac uim sentiet: non despiciet tam arroganter eos, quos obesse sibi posse aliquando uerebitur. at etiam ueremini, hæc ne urbs parens nostra in hostium nostrorum potestatem redigatur. quid, uos quæso, interest, urbs ne ipsa in potestate sit hostium, an eius incolæ, ac ciues quiq; illam regimus omnia, quæ hostes nostri uelint, atque optent, statuamus? optabile illis est Patauium nõ recipi, ut eo ipsi oppido unà cum reliquis pacate frui possint. optabile etiam est ut Taurisum, Iuliiq; forum, tractumq; hunc Venetiæ, qui nobis reliquus est ipsis, ut alia multa tam præclara dedimus, etiam tradamus. uos eis morem gerere uultis. hoc ne hác urbem seruire nõ est? hoc non est eam suorum hostium esse factam? non est libertatem reipub. quæ unà cum huius urbis parietibus semper creuit, quam maiores nostri nobis integram, atque intactam reliquerũt, prorsus, atque omnino perdidisse? Si maiores iidem nostri ab ea cœli regione, in qua beatissimi sempiternam uitam agunt, hic existant, atq; ad uos conuersi eiusmodi sermonem habeant: nos urbẽ uobis dedimus cum liberam, tum eo situ, & natura loci, ut nisi ipsi uobis desitis, nemo cogere uos possit: cur quæ hostes uestri optant, facere didicistis homines maxime omnium, qui hodie sub cœlo degunt, liberi? cur imperium pulcherrimum, quod uobis constituimus, tam formidolose regitis? cur Patauium male ab hostibus custoditum, quod penè uestris sub oculis est, uosq; appellat, atque obtestatur, non recipitis? quid illis obsecro respondeatis? primum scilicet, uni uos seruisse tempori; quodq; tempus postularit, id fecisse. iam istud uobis omnes concedimus: tempori enim hostium perpulchre inseruitum est: de hac urbe

autem timere uos, ne amittatur, dicere non audebitis: neq; opi-
nor tam timide in Senatu locuti essetis, nedum etiam apud illos
ipsos maiores uestros optimos, fortissimosq; uiros, qui sciunt ur
bem hanc capi non posse, eiusmodi proferre quicquam audeatis:
reposcent enim statim uos, repetentq; à uobis parta grauibus uer
bis: quodq; tam pusillo animo fueritis, conquerentur, qui, ne
hoc imperii domicilium uestris ab hostibus tueri possetis, perti-
mueritis. sed de eo plura me dicere minime necesse esse arbitror:
urbs enim pro se ipsa satis loquitur; quæ obsessa uadis undiq; ne
que à iustis classibus, neque à terrestribus exercitibus adiri se per
mittit. itaque ad uos omnes reuertar patres: tota enim hæc ue-
stra causa est. nam propterea quòd imperio retinendo timidiores
nos, quàm par erat, præstitimus, æquum est nunc in recuperan-
do acres, atque fortes esse, ut eam infamiam, quam formidine
contraximus, animi robore, atque præstantia deleamus. Aloi-
sium regem copiis dimissis Galliam ulteriorẽ petere, certiores fa-
cti sumus. Maximiliano quàm prompta sint, quæ in bellum re-
quiruntur, sanè cognoscimus. Iulius in alios quàm sit largus,
quàm munificus, satis, superq; exploratum nobis est. quàm hinc
longe absit Ferdinandus, etiam uidemus. qui tamen ipsi si uelint,
si festinent bellum nobis facere: ut Patauium recuperent, æstas
abierit: ita hyemis beneficio res in annum alterũ differetur. quid
uultis amplius? quam occasionem aptiorem, opportuniorem à
diis immortalibus postulatis? quod tempus ad hanc rem paratius,
atque accommodatius esse potest? quanquam quæ simultates,
odiiq; semina in illorum regum animis iamdudum insita radices
altas habent, quæ fortunæ, ac rerum humanarum uices sunt, spe
randum nobis est, neque illos amplius conuenturos, & nos bre-
ui magnam reliquorum oppidorum partem facile recuperatu-
ros. ita enim cum his ciuitatibus, ac populis, quos à nobis habue
runt, hostes se nostri gerunt, nihil ut malint iam, quàm illorum
iugum suis à ceruicibus excutere, nostramq; in se beneuolentiam,
indulgentiamq; requirant est. autem prudentiæ uestræ patres, hæc,
si deorum beneficia sunt, qui nobis ea, quæ fœderatorum nostro
rum scelere, perfidiaq; amisimus, reddere statuerint, siue tempo-
ris, quòd illorum dominatum in satietatem, atque inuidiam sub-
iectorum

iectorum populorum uerterit, planè nõ despicere: semel, aut iterũ homines, ad regendũ imperium natos, maximis in rebus timide lapsos esse, humanum fortasse sit, ueniaq; non indignum: usque quaq; autem sine causa eosdem illos omnia uereri, neque dignũ uenia est, nec excusatione: ad interitum enim tendit qui id agit. satis obdormiuimus Reipublicæ: satis longos dies in pauore, inertiaq; iacuimus: expergiscamur iam, timoremq; hunc nostrum, nocturnum, atque umbratilem, aliquando tandem exuamus. copias, quantis opus est, habemus proximas atq; paratissimas. agrestes homines uniuersi nobis fauent; nos expectant; morari conqueruntur. oppidani etiã accersunt nos; rogantq; ne sui obliuiscamur; ne'ue se barbaros perpeti dominos addiscere seruitutis longinquitate cogamus. Patauiũ uero ipsum eiusmodi est; ut, si receptũ semel sit, amitti amplius propè non possit: cũ & custodire ipsi illud municipium, tanquam domum suam quilibet, ob propinquitatem facillime queamus; & ob reip. utilitates, quas ex eo percipere consueuit, & facti laudem atque gloriam maxime debeamus; & propter priuata ciuium commoda, fructuumq; copiam, & uillarum amœnitates, magis ut uelimus, adducamur honestissime. unum Patres moneo: ut ne tempus ullum rei gerendæ interponatur: ne, si parumper distulerimus, hostes se interim muniant; atque ab iis conatus nostri omnes retundantur. nihil est in bello celeritate conducibilius, nihil omnino uictoriarum efficiẽtius. ea & qui utuntur alacriores facit; quòd in hostes imparatos impetum se facturos uident: & hostes ipsos imbelles reddit; propterea quòd sæpe imprudentes nec opinantes offenduntur; ut arma capiendi, seq; defendendi tempus facultatemq; non habeant. postremum est; ut Deos omnes orem, teq; in primis Marce urbis huius parens & conseruator: cuius templum inauratum atque augustum ante curiam maiores nostri antiquitus ædificauerunt, omniq; pietate semper coluerunt, quodq; nunc persancte ipsi adimus atque incolimus quotidie: ut, si ipsi hanc mihi mentem dederunt, ut legem ad uos ferrem Patauium recipi è rep. esse: neque enim aliunde recta hominibus consilia, quàm à Diis immortalibus ueniunt: & uos eam Patres conscripti uestris suffragiis hoc uesperi sanciatis: & ipsi mihi, & uobis, ac ciuitati, & reipu.

totum negotium faustum, felix, fortunatum uelint esse. Hac oratione habita; cum non nulli magistratus ad Molini se sententiã adiunxissent; lex est perlata, ut ad Patauium recipiendum Grittus legatus è uestigio contenderet: datumq; omnibus iusiurandũ, nequid eius quis enuntiaret. De ea re perlatis statim ad Grittum Senatus literis, ille cum equitibus mille, militibus item mille Tauriso profectus medio itinere ad Nouale municipium se cõtinuit. eodemq; die X uiri cimbas suas cũ armatis hominibus ad omnia itinera diligenter custodiẽda miserunt; ne quis Patauium eius rei nuntius ab urbe mitti posset. postero die autẽ; qui fuit dies decimus sextus Calẽdarum sextilis: noctu reliquo itinere confecto, legatus ante lucem propè oppidũ substitit. interim carri aliquot frumento imposito, quos legatus ad id præparauerat, cum bubulcis ante portam se contulerunt: atque, ut sibi aperiretur, paulisper expectauerunt. apertis portis, quæ ad priorem Medoaci fluminis alueum sunt; quo tum alueo naues permeabant; ac demisso ponte, & carris in transmissu cõmorantibus; legati pedites leuissimi adueniunt; portamq; capiunt. pauloq; post legatus cum reliquo agmine in oppidum irrumpit: profectusq; ad interiorem oppidi portam; qua murus item alter postremo longe altior atque solidior unà cum altero Medoaci alueo tanquam circino circundũctus urbem reliquam tuebatur; ea refracta ad forum omnes mãgno cum clamore ac tubarum sono recta contendunt. quibus obuiam progressa gens Parmẽsis: id erat fratrum illorum ac Centurionis familiæ nomen; quæ se ad hoc ea nocte comparauerat: armata cum legato læta atq; hilaris se coniunxit. eo tumultu excitus Brunorus Saregius Veronensis, clara gente natus; qui stipendia Maximiliani faciebat, eoq; biduo Patauium uenerat; cum turma equitum ducentorum Venetos, qui forum iam omnesq; uias atque aditus obsederant, repellere aggressus amissis perpluribus ex suis ab iis capitur. Germani quoque milites, ad prætorium qui erant, cum præfectis regiis eodem accurrerunt. sed commisso prælio repulsi se in arcem oppidi fugientes intulerunt. oppidani magna pars se legato, qui eorum prætor summa cum laude paulo antea fuerat, gratulantes dediderunt. ita paruo temporis spatio Patauium recipitur eo ipso die, quo primo captum fuerat,

fuerat anni ab urbe condita nongentesimi octogesimi secundi: cum binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuisset. miserant ea nocte X. uiri magnam armatorum hominum manum cum ex plebe urbana, & naualibus; quorum omnes prope operas eduxerunt unà cum eorum præfecto Nicolao Pascalico, qui eas regeret; tum ex suburbanis municipiis, Torcellio, Maiorbio, Buriano, Muriano euocatam suis cum nauiculis: ut Medoaco flumine superato Patauium legato auxilium ferentes mane accederent. ii celeritate adhibita, turri etiam, quæ instrata pago flumini adiacet, expugnata: is abest pagus à Patauio millia passuum quinque: à qua remulco subuehi Germanis militibus, qui in ea erant, lapides & tela coniicientibus non permittebantur; progressi, in oppidumq; recepti unà cum legati militibus Iudæorum fœneratorum domos ualde quidem plenas, quarum erat magnus numerus, uniuersas spoliauerunt. à quibus digressi nonnullas etiam eorum ciuium, qui reipu. aduersissimi fuerant, uitæ inquilinorum parcentes diripuerunt. uerum edicto legati proposito, ut prædandi finis fieret; & luminibus singulis in domibus è fenestris tota nocte ardere iussis; ne tenebræ licentiam peccandi adderent; stationibusq; in foro atque ad portas dispositis; ipso etiam legato cum militibus oppidum perambulante; non tamen quorundam Venetorum ciuium, qui spe prædæ priuati Patauium uenerant, audacia comprimi potuit, quin cum armatis direptiones exercerent, atque in legati milites, à quibus prohibebantur, impetum facerēt. ea de re ab legato ad Decemuiros datis literis, quòd statuere ipse in ciues Venetos non auderet; Hieronymum Quirinum magistrum suum, Marinum Maurocenum triumuirum ex aduocatis reipub. X uiri Patauium celeriter miserunt. hi retentis nonnullis atque in uincula coniectis tumultum sedauerunt. proximo uero die tormentis ad arcem oppidi positis, & magna circumfusa armatorum multitudine, demum parte propugnaculi deiecta, dum de deditione hostes agunt, milites superatis per ruinas muris arcem capiunt: in qua captiui facti Leonardus Trissinus præfectus uulnere in capite accepto, & Manfredus Facinus, uir egregia uirtute; qui complura stipendia, multisq; in exercitibus reipub. magna cum laude meruerat:

& Germani uiri fortes & claro loco nati sex, ciuesq; Patauiui tres: iiq; omnes patrum iussu sunt ad urbem missi, Facino excepto: quem Grittus legatus cum magnopere diligeret; liberaliter appellatum castigatumq;, quod cum tot annos rei pub. militiam fecisset, tam duro eius tempore in hostium numero esse uoluisset, nullo accepto incommodo statim dimiserat.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER IX.

ATAVIO recepto, Monsilice, Ateste, pleraque alia agri Patauini municipia paruo negotio ad remp. redierunt. Maximilianus, qui Marosticæ tũc erat, (id est municipium in primis alpium iugis; abestq; Patauio millia passuum uiginti quatuor) ueritus ne interciperetur, è uestigio Tridentum abiit. Senatus sex ex plebe homines fide præditos à patribus legendos censuit; qui sex Pataui portas custodirent cum triginta militibus quilibet. et quòd magnum rusticorum hominum studium in rempub. extiterat; eos immunes annos quinque iussit esse, fisci reliquis etiam remissis. Dum hæc decernerentur; à Maximiliano literæ ad Senatum uenerunt, pridie quàm Patauium reciperetur datæ: quibus literis rex petebat, ut Aloisium Mocenicum ad se Marosticã patres mitterent. Aloisius patrum iussu postero die Taurisum profectus: quòd rumor attulerat, Maximilianum suos se in fines recepisse; præmisso tabellario, qui, ubi rex esset, quoq; se uenire uellet, sciscitaretur; alteris regis literis certior factus est, nolle amplius Maximilianum cum eo colloqui. itaque Taurisi paucos moratus dies, à Senatu reuocatus domum rediit. Gaspar etiã Seuerinas; de quo supra dictum est; ab incolis in oppidum Citadellam introductus, dum se ad Maximilianum Pandulfus Malatesta contulisset, missis ad urbem internuntiis Senatui se obtulit: neque tamen est receptus ob leuitatem atque inconstantiam; qua nimia usus fuerat. Serrauallium interea, Castellumq; Frãcum recipiuntur, pulsis ab altero non sine cæde prope quingentis Maximiliani militibus, in altero omnibus ad unum interfectis. erant autem ex Hispania milites centum quinquaginta. & sunt oppida Patauio in septentriones uersus. à meridie fere autem Montanianum in Patauinis finibus, & Lemniacum; quod est ad Atesim flumen in agro Veronensi; eiectis hostibus reipu. insignia sustule

runt.equitatusq; ab Alfonso Ferraria emissus;ut eius oppidis præsidio esset; à militibus reip. & agricolarum manu disiectus interfectusq; est eorum duce capto, ad urbemq; misso. Lemniacum petente ciuitate per legatos ab imperio Veronensium, in quo erat, liberum à Senatu factum est: permissumq; iis, ut à magistratibus ab urbe ad se mittendis regerentur. Prætor quoque, qui ius Patauinis diceret, comitiis maioribus creatus est Petrus Balbus ciuis prudentia moderationeq; insignis: qui haud multo anteà illum ipsum magistratum obierat. Iulius Pont. max. cognitis magna cum molestia reipu. prosperis rebus, Dominico Grimano, Hieronymo Donato ad se uocatis animi ægritudinem dissimulãs ostendit cupere se, ut Taurisum forumq; Iulii resp. ne amitteret: seq; eius rei auctorem apud Maximilianum fore pollicetur: atq; ad sacra legatos reliquos, qui domi detinebantur, admitti imperat. ac tum quidem ex Pannonia Guidotii Senatus scribæ, qui reipub. negotia procurabat, literis patres certiores facti sunt; Aloisium regem Galliæ, Iuliumq; Pont. max. omni studio apud Pannoniæ regem egisse; ut is reipub. bellum inferret: perfacile esse, propterea quòd respub. omnes suas opes amisisset, essetq; ad extremũ redacta casum, eius oppidis omnibus, quæ in Istris atq; in Illyrico essent, illum potiri: regem tamen aures eorum hortationibus non adhibuisse; neque quicquam contra remp. aggredi aut statuere uoluisse. Interim, quòd Maximiliani copiæ augebantur; eratq; Vicetiæ eius præfectus Cõstantinus Cominatus, de quo superioribus libris sermonem habuimus; qui manus cogere dicebatur: Senatus iussit; ut Citolus & Lactantius suorum militum numerum & ipsi augerẽt: ut essent utriusque ad octingentos. Lutioq; Maluetio Bononiensi equitum cataphractorum centum præfecto auctus numerus ad CL. cum liberali stipẽdio. auctusq; Meleagro Foroliuiẽsi, Tadeoq; Vulpio Forocorneliensi; qui se amanter fortiterq; gesserant. Alexandro Bigolino autem uni ex Patauinis ciuibus; qui in Citadella obsidenda hostibusq; uexandis cũ agricolarum manu egregiam operam nauauerat, uti equites leuis armaturæ centum, milites ducentos conficeret, cura data; & stipendium à Senatu missum. Lancilloto etiam Soncinio patri liberisq; sex Patauinis item ciuibus, qui in partibus reipu. constantissime

ſime ſemper fuerant, fundi aliquot eorum, qui à rep. defecerant, dono permiſſi. tum Saccardo uni ex iis equitum cataphractorum centum, & eorum, qui ſagittis uterentur, uiginti præfectura tradita. et quoniam cum Proſpero Columna confici nihil potuit: Populæ dominum, qui in Brutiis tunc erat, cum equitibus cataphractis trecentenis Senatus cõduxit libris auri uicenis & trecentenis annuis. qui tamen poſtea, Ferdinando rege id ei nõ permittente, domi ſe continuit. Centuriones etiam & præfecti equitum; qui ad urbem ſe conferebant, ut ſtipendia reip. facerent; perplures à Senatu ſunt recepti: iuſſiq; ut ſe quamprimum cohortibus turmiſq; confirmarent; Patauiumq; proficiſcerẽtur. Inter hæc Ciuidale Belunianũ ad remp. rediit. id cum Feltrini cognouiſſent; & ipſi ſponte idem fecerunt. quod quidem etiam in Noricis aliquot populi ciuitateſq; imitatæ ſe ad remp. pari ſtudio retulerunt. at Maurus legatus; qui, ut Citadellam interciperet, eò cum copiis properauerat; req; fruſtra dies aliquot tentata, quòd oppidum à magna Hiſpanorum militum manu defendebatur, Tauriſum redierat; præſidio ad oppidum tuendum relicto cum Imperatore & reliquo exercitu Senatus iuſſu ſe Patauium cõtulit. Magnæ enim manus hoſtium pluribus in locis ad eam urbem obſidendam comparabantur: Maximilianumq; ipſum eò breui uenturum fama uulgauerat. eas ob res pedites quatuor mille ex plebe urbana ſunt conſcripti; quos Patauium patres mitterent. ex Patauio ciues permulti, quorum fides atque animus ſuſpectus erat patribus, ad urbem nominatim euocati: iuſſiq; inde, quoad de bello decernatur, non recedere. idem poſt dies aliquot de Tauriſanis ciuibus non nullis imperatum. Hieronymuſq; Saornianus, qui iam antea patrum miſſu ad Heluetios profectus eos ad remp. iuuandum propè armauerat; ſed clade exercitus nuntiata impetrare ab illis nihil poſtea potuit; quiq; tum ad urbem redierat: in Carnos patriamq; ſuam à Senatu miſſus eſt; ut illis in finibus legatis reip. præſto eſſet. ad quos etiam equitatum patres miſerant: quòd hoſtes eo quoq; ab latere impetum facturi dicebantur. Atq; ii paucis poſt diebus ad Ciuidale Carnicum oppugnandum ſunt profecti. tribuſq; præliis fruſtra oppidum aggreſſi, Ioannem Paulum Gradenicum in Foroiulienſibus legatum, qui eò

uenerat, ut ab obsidendo municipio illos auerteret, uulnere illato repulerunt, Tiberto è Purliliarum principibus equitum leuis armaturæ ducentorum præfecto, bene merito de rep. homine, & Camillo Malfacto Patauino totidem militum Centurione cum plerisque uiris fortibus interfectis; è uestigioq; abierũt. nam dum ii ab oppido digressi in Gradonicum impetum faciunt; oppidani egressi hostium tormenta clauis ferreis confixerant; ut eis uti eo tempore non posent. quibus abeuntibus Portunaonẽses ad Gradonicum miserunt; seq; reip. reddiderunt. ex Benaci autem ripa uallibusq; homines quingenti sponte, ut reipu. opem ferrent, se Patauium intulerunt. quos Grittus legatus liberaliter appellatos, stipendioq; dato Taurisum, cuius agrum hostes depopulabãtur, earum regionum auxilio statim misit. quò etiam Maurus legatus cum equitibus mille ea de causa redierat. Maximiliani uero manus, pluribus ex finibus coactæ, fugatis in alpibus reip. copiis primo Castellum nouum, deinde Feltriã recuperauerunt: prædaq; ingenti facta atq; abducta oppidum incẽderunt. eo incendio turris portæ oppidi imminens concidit: qua in turri carmen solido in lapide legebatur antiquitate mira præditum. is lapis igne absumptus haud paruo ciuitatis desiderio interiit. carmen erat eiusmodi.

Feltria perpetuo niuium damnata rigori,
Forte mihi posthac non adeunda, uale.

Supra carmen Iulii Cæsaris nomen erat inscriptum. Cretensibus ubi de Gallorum uictoria deq; defectione oppidorum est allatũ: magno ex ea re mœrore affecti domi se uniuersi plures dies continuerunt: scriptisq; ad illos à præfecto classis literis, uti uellent ad Cyprum insulam firmandam, ne quis eam uicinorum regum aggredi audeat, tam afflictis reipu. rebus præsto esse; ex se se libras auri centum sexaginta ad triremes, gripos, reliquasq; naues armandas, atque in Cyprum celeriter mittendas curauerunt. Inter has iactationes alternosq; fluctus reip. Franciscus Mantuanorum dux à Maximiliani ducibus stipẽdio Veronæ accepto; quod quidem illi à ciuitate nullo more perq; uim exegerant; cum equitibus sexcentis octauo Iduum Sextilium se se Mantuã referebat. ea de re Grittus legatus ab amicis reipu. antea certior factus Lu-

c ium

cium Bononiensem cum equitibus sexcentis, ex quibus erat Epirotæ ducenti, & Citolum Perusinum cum militibus octingentis transuerso itinere Lemniacum præmisit. qui eò eiusdem diei sole abeunte cum uenissent: missis, qui uias custodirent; ne quis ad Franciscum nuncius afferretur; ante solis ortum se interius in fines Veronensium ad pagum, quo in pago erat dux, magnis itineribus contẽderunt: impetuq; facto illum seminudum; ut se repente expergefactus domo eiecerat, atq; in milii segetem abdiderat; agricolarum indicio repertum ceperunt unà cum suo comitatu omni, interfectis iis, qui se defendere instituerunt; & equorum peregregiorum magno numero, & maiore stipendii parte ad libras auri octoginta, argentiq; in mensam affabre cælati graui pondere: statimq; cum præda captiuisq; reliquis Patauium adduxerunt. præda inter omnes diuisa. ipse Venetias perductus, atque in Comitii turricula custoditus, haud minimæ ciuitati lætitiæ ex inopinato fuit. neque multo post Hieronymo Pompeio Veronensi; qui cũ equitibus leuioribus stipendia reip. faciebat; quòd is à fratribus, qui Veronæ erant, de Mantuanorum ducis abitu cognouerat, legatoq; indicauerat; equites grauis armaturæ à Senatu additi. agricolisq;, qui illum latitantem reipub. militibus ostendissent, immunitas pensioq; annua, quas posteri eorum sequerentur, dono data. ipsi ueste liberaliter induti: auriq; libra itineri domum inter eos diuisa. Deinde cum Pompeius ipse ad urbem uenisset: uti ei fratribusq; eius quinq; auri libræ sex singulis annis curarentur; castellumq; Lasium, cuius in finibus prædia eorum erant, dono eis daretur; X uiri sanxerunt. Marco etiam Ariminensi Centurioni reip. Lemniaci qui erat; ad eamq; rem conficiendam & studio & diligentia usus fuerat; duæ auri libræ pensionis nomine annis item singulis, quoad uiueret, cõstitutæ: auctusq; militum numerus ad alteros totidem. latum etiam, ut ei Centurioni ciui Patauino; cuius fratres legato oppidi portam aperuerant; ex eorum bonis, qui hostes reip. fuissent, prouentus annuus attribueretur; quo se liberaliter familiamq; suã aleret. idem munus ex Taurisanorum reip. hostium bonis, domusq; percommoda in oppido, atque immunitas onerum omnium, quam posteri eius sequerentur, Marco Pelliciario ciui Taurisano, cuius uirtu

te ac fide ciuitas in officio erga remp. se continuerat; utq; ipse in suæ ciuitatis Senatum extra ordinem legeretur; datum. atque ad hæc Senatus consulta illud quoque patribus frequentissimis est additum; cuiuscunque rebus atque fortunis damnum aliquod ab hostibus aut illatum iam sit, aut deinceps inferatur; remp. spondere, ac polliceri, se se ei bello confecto æquis factis æstimationibus omne detrimentum sarcituram. cuius rei edictum publice Patauii propositum ubi est ab hominibus auditum; Senatusq; in suos ea pietas & liberalitas cognita: tantus subito ciues plebemq; omnem atque ipsum etiam exercitum beneuolentiæ in remp. sensus atque lætitia tenuit; ut magna alacritas oppidi defendẽdi omnium sit animis innata; omnesq; ad omnia pericula subeũda multo audentiores & paratiores fierent. Maximiliani copiæ, reliquis municipiis eo ab latere captis, ad Vicũ Aggeris profectæ; qui ab est Patauio uicus duo millia passuum, à Medoacoq; flumine intersecatur; pontem, qui in uico est, occupauerunt; atque ex iis non nulli equites usque ad oppidi portam cucurrerunt; repulsiq; sunt à reipu. militibus; qui in porta stationem habebant. est ad Medoacum sex mille ab oppido passus; quà flumen diuiditur; parsq; fluminis altera recto cursu Venetias uersus, altera pars Patauium circum interq; uecta ambæ ad Stratam uicum se coniungunt, atq; in unum redeunt; arx antiquitus instituta: ne repentinis hostes incursionibus illam fluminis partem, quæ Patauiũ tendit, deriuare in alteram possent. quod quidem nõ difficile factu est, nisi arx impediat: propterea quòd ea fluminis pars, quòd multo breuiorem cursum habet, trabibus in flumine infixis, ac mole lapidea inter trabes excitata retinetur; quoad per triũ fermè cubitorum rimam peruiam quæ uisa est aquæ pars delabatur; reliqua sustineatur ad Patauium irrigandum. ea si moles non sit; omnis fluminis uis in breuiorem alueum, qui demissior est, se se fundat: neq; pars aquæ ulla Patauium perueniat. is locus pagusq; Limen appellatur. ad arcem itaq; liminis capiendam omnis hostium exercitus, ad quem iam Maximilianus uenerat, paucos se post dies contulit. erant in arce milites C L. ii; quòd arx satis communita non esset; dum, quid agant, consulunt; hostes intromissi eos propè omnes interfecerunt. arce capta Maximiliani milites mercede pro-

posita

posita molem interscindere aggressi cum partem eius deiecissent; flumenq; pro ea portione auerteretur; constaretq; omnibus, si pergerent deiicere, totum flumen ea descensurum: Maximilianus operas ab incepto reuocauit; imperauitq;, ne quis molem ulterius deiiceret. neque tamen quisquam scire potuit, quam ob rem Maximilianus id iussisset. ita ea fluminis pars, quæ Patauium defluebat, nunquam postea defluere uniuersa desiit. cæterum cum uidissent Bachilionem etiam flumen, quod in agro Vicetino ortũ habet, quinque millia à Patauio passuum ad pagum, qui Longare appellatur, diuidi; eiusq; partem Ateste, partem Patauium deferri: uti hæc quoque pars Ateste deflueret, eam intercipere sunt conati: ne qua Veneti eius fluminis aqua ad Patauium tuendum uti possent. sed ab equitibus reip. sæpe uexati, sæpe commeatibus interceptis, sæpe captis non gregalibus modo ex ipsis magno numero, sed præfectis quoque; incepto destiterunt. inter captos Manfredus Facinus fuit: qui spreto iureiurando, quod legato Gritto dederat, iterum cum hostibus se coniunxit. ei est ob periurium Patauii laqueo gula fracta. hostes post hæc, quòd erat eo fere ab latere municipium Monsilice; quod abest Patauio decem millia passuum; monti præcelso adiacens; in cuius summo uertice est arx; quæ muro ab utraque parte ducto cum oppido coniungitur: cum Ateste, quod nemo defendebat, antea cepissent; se Monsilice contulerunt: oppidumq; magno impetu aggressi ceperunt singulari Hispanorum militum uirtute; qui ad arcem per montis crepidines repserant; elusis reipu. qui in ea erant, militibus præfectisq; arcem posse capi non uerentibus. ii enim cum ad priorem eius partem, quã tormentis antea perforauerant, se ostendissent; per posterioris angulũ, qui nudus à propugnatoribus relictus fuerat, pauci se in murum improuisi intulerunt; deq; muro in arcem deiecerunt. ad quas reliqui conuolantes perterritis omnibus magna cæde facta arcem tenuerunt: oppidumq; diripuerunt: Danielemq; Maurum, & Petrum Gradonicum; quorum alter Atestinis prætor fuerat; captoq; municipiũ fugiens Monsilice se intulerat; alter ibi magistratus erat; captiuos fecerunt. eo successu fretus Beraldius Patauinus, qui stipendia Maximiliani faciebat, Montanianum municipium cum militibus accedens,

uti ſe dederent, oppidanos eſt hortatus. ii uelle ſe imperata face-
re ſimulantes Beraldium cum iis, quos uiſum eſt, equitibus intro
miſerunt; portæq; rete ferreo repente demiſſo ipſum uulneraue-
runt; captiuumq; cum pleriſq; fecerunt: reliquos interfecerunt.
Galaſſium quoque Pium in Patauinis montibus cum ſua equi-
tum turma & Maximiliani militibus iter facientem agreſtes ho-
mines congreſſi occiderunt. equites XX. & milites LX. capti-
ui facti. Nicolao imperatori, quòd eius ſtipendiorum cum rep.
renouandorum tempus appeteba, teadem eſt in annum poteſtas
dilata: decemq; auri libræ ſingulis menſibus in uictum à Senatu
conſtitutæ. Maximilianus, qui tormenta graui ære permulta ad
muros Patauinos uerberandos domo ad ſe comportari imperaue
rat: dum ea per alpes magna difficultate conuehuntur; modo ad
hanc, modo ad illam ſuburbani agri partem exercitum circumtu
lit; ne fruſtra tempus terere uideretur; uel etiam, ut plerique cre-
diderunt, ne cognoſcere Veneti poſſent, quo ab latere ille quate
re oppidum uellet: ut, dum omnia latera omneſq; muri partes mu
nitionibus firmandas ſibi eſſe intelligunt; pro oppidi magnitudi
ne neminem unam diligenter muniant. ea res; quòd flumina om
nibus à regionibus agrum interſecant, ponteſq; ſæpe erant reficié
di; magnam difficultatem atque moram afferebat. ſimul equites
Epirotæ; quorum erat cum magnus in oppido numerus, tum uir
tus atque induſtria ſingularis; improuiſis incurſionibus neq; die
neque nocte ullam hoſtibus quietem relinquebant: quotidieq;
cum præda cumq; captiuis in oppidum reuertebantur. unum fuit
magno uſui, quòd plurima eo tempore ad Maximilianum auxi
lia conuenerunt. nam & Aloiſius rex duce homine impigro, qui
Palitiæ principatum obtinebat; & Iulius Pont. Max. & Alfonſus
Ferrarienſium dux magnos equitatus & peditatus ad illum miſe
runt. his præerant ab Iulio Ludouicus Picus; qui bello Mirandu
lam fratris oppidum occupauerat: ab Alfonſo Hippolitus eius
frater; qui erat in Cardinalium collegio; magna animi oſtenta-
tione uir, magna ſui confidentia, bellicarum rerum non ignarus.
uenerant eodem præter hos omnes fere Itali aliarumq; nationum
principes ſuis expulſi regnis cum ea copia, quam cogere maioré
potuerunt: præfecti Centurioneſq; cum turmis cumq; militibus
ſua

ſua etiam ſponte plerique. ex Germania uero Galliaq́; Maximilianus ingentes copias adduxerat cum ex omnibus prope regionibus, tum uero ex Sequanis optimum & pleniſſimum equitatum: ut uniuerſum eius exercitum octogies millies hominum numerũ ſupergreſſum opinio tenuerit. ad quem quidem Veneti ſuſtinendum nihil non curæ diligentiæq́; iampridem adhibuerant. nam et ſat magnam bonorum militum manum ad ſe confluentium, & equitatum utriuſque armaturæ, quanto opus erat, Patauium intulerunt; eisq́; tribunos & præfectos fortiſſimos lectiſſimosq́; homines dederunt: & omnes fere naualium urbanorũ operas, quas antea oppido recuperando eorum magiſtratus Patauium ſubuexerat, iterum eò redire uoluerunt, permanereq́;, quoad oppidũ defendi opus eſſet. præter hos ſagittariorum è plebe urbana, atque ab Epiro Græciaq́; plurimis cohortibus euocatis dato ſtipendio idem uti facerent mandauerunt: ut eſſent milites omnes numero ad millia quatuordecim; equites cataphracti ad ſexcentos; Epirotæ ad ſeptingentos; qui ſagittis uterentur, ad quingentos. ex nobilitate quoque primarii adoleſcentes permulti reipu. hortatu ſe in oppidum inferre non dubitauerunt cum ſuo armatorum comitatu ſinguli: ut plerique Senatorum & magiſtratuum liberi ea obſidione, quos oportuit, militiæ labores & ærumnas forti animo pertulerint. Lauredanus quidem dux princepsq́; ciuitatis duos ibi filios & ipſe in armis habuit. quos perplures item ex nobilitate ciues comitati haud paruum cliẽtium militumq́; numerum ſecum adduxerunt. ad priores etiam legatos Grittum Maurumq́;, tertiũ legatum Ioannem Paulum Gradonicum, cui ex uulnere ad Ciuidale Belunianum in uitæ periculum adducto Frãciſcus Capellus legatus ſucceſſerat, patres addiderunt; qui labores & uigilias inter ſe partirentur. poſtremo tormenta omnis generis, arma omnia, uectium, ligonum, reliquiq́; ad terram fodiendã inſtrumenti uim ingentem; cumq́; iis frumenti magnum numerum, cæterosq́; abunde commeatus ad inopiam leuandam Patauium importari curauerunt. quibus rebus omnibus acceſſit, ut, quoniam agreſtes homines, quòd eſſent reip. amantiſſimi, paſſim ab hoſtibus diripiebantur, uulgoq́; in uinculis atque in omni ſupplicio detinebantur, ut plerique uitam cruciatibus amitterent; non paruus

eorum numerus, ut tuti esse possent, se in oppidum intulerit: qui munitionibus instituendis magno reip. usui ad celeritatem fuit. illa quoque non postrema patres cura cogitatioq; tenuit: propterea quod existimabant ea bina flumina; quæ Patauium inferuntur, de quibus supra dictum est; esse hostes primo quoque tẽpore auersuros: ne tanta hominum multitudo farina deficeretur; uti molæ frumentariæ, quas iumenta uerterent, omnibus in oppidi regionibus & uicis ædificarentur. nam plurimæ, antiquitus in oppido quæ erant, aqua subtracta ulli esse usui non poterant. demum, quod omni ab oppidi latere omnesq; ad portas erãt pro oppida in agrum porrecta longo pleraque tractu longisq; uiis, quorũ partem Patauini Venetiq; ciues animi causa magno sumptu exædificauerant; cum sacris ædibus ac fanis ea pro oppida, ne hosti receptacula munitionesq; præberent, legati dirui mandauerant. sed ea res parua erat ex parte confecta: cum Maximilianus singula oppidi latera quinis fluminum alueis trasmissis circũuectus, urbis situ undique perspecto uno in loco omnes suas copias continere, ut à captiuis cognitum est, oppidumq; aggredi collectis uiribus statuerat. quod ubi patres intellexerunt: alios decem ex nobilitate ciues Patauium miserunt, qui cum obæratis & clientibus suis fide præstantibus ad omnia obeunda munera legatis præsto essent. iis oppidum ingressis ratio inita est, qui numerus nobilium ad obsidionem sustinendam se Patauium intulerit: ii fuerunt centum septuaginta sex: quiq; item ex plebe optimorũ ciuium: sed is exiguus fuit. iidem patres, quod ægerrime ferebãt ab Alfonso Hippolytum fratrem magna cum manu ad Maximilianum auxilio missum; omnemq; ei commeatum ab illius finibus, omnes ad tormenta exercenda res Ferraria subministratas; triremes quinque à Tergestinis, quos obsidebant, euocatas, atque è naualibus nauigiola perplura educta, atque adornata fossam Clodianam progredi iusserunt: ut Pado subuecti in Alfonsi fines impetum facerent. progressis, quoniã Maximilianum omnem suam copiam, omnes opes, Patauium ut caperet, breui explicaturum constabat: Senatus ad earum præfectum Hieronymum Contarenum misit; ut Patauium legatis auxilio cum classiariis cõtenderet. atque is statim nauiculas conscendens, flumenq; Medoacum

doacum

doacum, ubi in mare influit, ingressus, eo festinanter superato armatos homines quingentos; ex quibus erant sagittarii Cretenses plerique; ex sua classe in oppidum intulit. Iisdem diebus Petrus Pascalicus à Senatu lectus est, qui ad regem Pãnoniæ in fœdere, quo cum rep. plures annos fuerat, continendum proficisceretur. ualde enim illum & Iulius, & Aloisius, uti supra demõstrauimus, & cum iis unà Maximilianus per internũtios, perq; literas hortabantur atque obtestabantur; ut bellum inferret reip. in Foroiuliensibus autem, & in Carnis ab hostibus, qui Goritia reliquisq; Maximiliani ex finibus earum regionum coacti reipub. ditionem inuaserant, nihil est cessatum: pluraq; oppida & castella cum incursionibus & uicorum incendiis, tum castris & tormentis positis sunt ab iis tentata: non nulla capta & diruta: molestiq; sæpe nuntii ad urbem in Patauinum bellum suspensam & occupatam præfectorum & legatorum literis allati graues tumultus, & querelas excitauerunt. quibus in rebus præclara Hieronymi Saorniani uirtus fuit: qui suorum clientium & agrestium ac montanorum hominum manu omnes fere hostium impressiones atque impetus audacissime sustinuit. itaque postea pridie calendarum Octobrium; quo die antiqua consuetudine ciues sexaginta maioribus comitiis creantur, qui annum in Senatu sint; eum is honorem est adeptus, atque ita quidem adeptus, ut omnes ciues principesq; ciuitatis suffragiorum numero uicerit. quæ res antea nunquam acciderat: ut cuius maiores domicilium extra urbem semper habuissent, ipse in urbem suis modo temporibus ac per occasiones uentitarit, in Senatum legeretur. ut autem pluribus etiam suffragiis, quàm ullus alius, eam rem consequeretur: id uero magnopere mirum omnibus atque inauditum fuit. sed eam ipsam comitiorum & ciuitatis in illum beneuolentiã paulo post ea res etiã auxit; quòd is Castellũ Nouum, egregium in Carnis municipiũ, peropportune ab hostibus custoditum magno animo aggressus, tormentis celeriter prolatis muroq; uerberato ad deditionem nulla neque rerum neque salutis conditione interposita compulit. Erat ForiIulii æger Franciscus Capellus legatus: neque exercere se poterat. quod ubi patres cognouerunt; Aloisium Delphinum ei legatum è uestigio submiserunt. aucta uero paulo post suspi-

cione Patauio magnopere communito Maximilianum suas copias ad Taurisum obsidendum uelle conuertere: patres Aloisium Mocenicum magna cum potestate legatum eò miserunt: oppidumq; rebus omnibus munire decreuerunt. quod cũ esset difficilius, exhausta & pecunia & militibus & plebe ad bellũ idonea ciuitate: magnam ea res perturbationẽ afferebat. quam tamen subleuabat, patres certiores esse factos, aquã Silis fluminis, quod non longe ab oppido multis fontibus largiter ex terra exit, posse munitionibus adeo sustineri; ut quingentos eoq; amplius circa oppidũ passus maiori ex parte ager sub aqua redigatur; ne hostibus ad murũ accedendi facultas sit: easq; munitiones propè confectas esse. Maximilianus autẽ, siue id nunquã in animũ induxerit: siue desperarit posse ad exitum perduci: exercitus sui partem ad eam agri Patauini regionem, quæ ad Fossam Clodiã mareq; pertingit, fertilissimam scilicet pecorisq; plenissimam; quòd sua illò reliquarum regionum homines armenta contulerãt; prædatum misit. qua ex re tanta agrestium multitudo cum coniugibus ac liberis, cũq; ea, quam subito abripere secumq; ferre supellectilem potuerunt, missis ad eos publice nauiculis fuga se in urbem contulit: loca ut publica omnia porticusq; ac fana & priuatæ domus plurimæ ea turba complerentur. iis Senatus reip. pecunia commeatum dari iussit; quoad hostium discessu liberum illis reuerti domum fuit. post hæc ad Medoaci munitionem, quà cimbæ ad urbem transmittuntur, omnesq; ad illud uadorum urbanorum latus hostes plurimas incursiones multis & illatis & acceptis detrimentis cum fecissent: castra quàm proxime potueruut ad muros Patauios à Septentrionibus posuerunt, & tormentis oppidũ quatere uerberareq; cœperunt. tametsi à militibus reip. haud parua cum clade repulsi sæpe fuerint. Maximilianus ipse in templo Cartusiano; quod templum oppidani non diruerant; medio fere castrorum spatio consedit. erat ab ea regione portæ oppidi proxima turris terrea muro coniuncta, sed in agrũ exporrecta, quãtum eius spatium in latitudinem patebat, pedes propè quatercẽtum: quam magna celeritate ac diligentia imperator legatiq; excitari mandauerant: ut esset toti ei lateri contra hostium exercitum munitio ad eorum impetus repellendos: ad eamq; conficiẽdam

dam non agrestes modo homines milites q; reip. operam nauaue rant; sed ciues etiam ex nobilitate Veneti, atque ipsius Laureda- ni Principis liberi suis terram manibus conuexerant. ei turri Ci- tolus Perusinus cum militibus mille præpositus Gallos atq; Ger- manos ex hostium copiis aditum incursionibus aggressibusq; ten tantes sæpe reiecerat. quod ægre passus Maximilianus, Hispanis militibus ad se uocatis, magnis propositis præmiis eos incendit; ut aggredi capereq; munitionem uellent. erant autem milites ii ex omni numero uirtutis opinione facile principes. qui re magno animo suscepta quinque signis ad munitionem se audacissime contulerunt. reliquæ copiæ in armis non longe ab illis se conti- nebant eius rei finem opperientes; si negotium ab Hispanis perfi- ceretur, se se in oppidum confestim illaturæ. Citolus suos silen- tio adhibito intra munitionem uersari iubet: resq; ad ignem cele- riter comprehendendum idoneas in uallo disposuit: atque in il- los, qui scalis positis nemine repellente omnibus à partibus se in munitionem inferebant, ubi constitere, ignem succendit: à quo plurimi correpti sunt. reliquos acerrime inuadit: omnesq; inter- ficit, deiicitq;. simul tormentis in proximos emissis eos fugæ dat; ut se ad Maximilianum magna clade accepta retulerint. etiam Lactantius egredi ausus usque ad hostium munitiones accessit: cædeq; facta, & tormẽtis hostium confixis, puluereq; ad ea exer- cenda partim succenso partim abducto, nullo ex suis desiderato, in oppidum rediit. is euentus rerum certam propè spem inclusis attulit, nihil regem in ea obsidione profecturum. at legati, quòd stipe, quam darent exercitui, plures dies caruerant: nam propter hostium excursiones suspectaq; omnibus à regionibus itinera ni- hil afferri poterat: missis tandem ad Senatum internuntiis, quo id pacto fieret, constituerunt. itaque Senatus aurum in stipendia ad Medoaci hostium, quod est ad Fossam Clodiam quinque mil lia passuum, in decemuirum nauiculis misit. ibi equites Epirotæ ex oppido noctu emissi trecenti eam stipẽ acceperunt, atque in- ter se ita diuiserunt, ut, qui uelocioribus equis uterentur, eorum quisque eius pecuniæ partẽ ferret: ut, si hostes in reditu eos adori rentur, reliqui prælium committerent, impetumq; sustinerent; ii se fuga hostibus eriperent, atque in oppidum contendere per-

seuerarent. Epirotas autem equites Lutius Bononiensis cũ equitibus grauioris armaturæ ducentis paucis est post horis subsequutus; ut cum illis reuertentibus se coniungeret. atque ut hostes, si se adorirentur, eluderet: duos magnopere ualentes mulos sacculis arenæ plenis ad speciem atque similitudinẽ pecuniæ dorso impositis medio in agmine secum duxit, qui quidem muli magno ei usui fuerunt. hostes enim per exploratores de ea equitum reip. profectione certiores facti, medio fere in itinere ingenti equitatu circunfuso ita se undiq; in nostros redeuntes intulerunt: ut iis, qui stipendium ferebant, facultas fugiendi non daretur; sed omnes peræq; se se defendere, manusq; conserere cogerẽtur. uerum enimuero ubi illos in mulis sacculos hostes medio in prælio uiderunt: eam illam esse prædam, quã petebant, rati, magna se pars ad eos capiendos conuertit; ut reliquis minus negotii ad se defendendos relinqueretur. Epirotæ autem; qui cum mulis erant, neque numos ferebant; ut hostes longissime ab reliquis abducerẽt, quemadmodum Lutius initio constituerat; fugæ se sinistrorsum per campos unà cum illis raptim dederunt. quos quidem hostes plura passuum millia consequuti, tanta celeritate uti tamen non potuerunt, ut eos assequerentur: quoad emissus oppido ab legatis id futurum opinantibus equitatus recentissimus saluti atque præsidio illis fuit. Lutius ea de re atque consilio magnam ab legatis atque ab omnibus laudem, optimum sui laboris fructum, tulit. milites deinde Hispani L X. ex Maximiliani exercitu perfugæ in oppidum à legatis recepti sunt: stipẽdiumq; eis datum. diebus autem insequẽtibus non semel eam, de qua supra dictum est, turrim Maximiliani milites omnium gentium aggressi, præterquam quòd Citolum uulnerauerunt, eundem reliquis in rebus euentum habuerunt, quem Hispani ante habuerant. & murus oppidi eo ab latere diu multumq; uerberatus, tametsi longissimo spatio conciderat, tamen & hostibus ipsa eiusmodi ruina ascensum impediebat, & oppidani eodem tempore intra murum fossam & uallum efficiebant: quibus rebus muro ipso longe tutior ab iis defendendi se se ratio institutioq; comparabatur. uni tamẽ tormentorum generi adhiberi remedium non potuit, ne urbi noceret. quod quidem erat eiusmodi, ut pilam lapideam sesqui pedis

dis crassitudine in sublime ad fastigii speciem magno cœli tractu propelleret. ea intra oppidum pila ex alto cadens domorum tecta contignationesq; perforabat, lateq; uastabat cum eorum, qui suberant, interitu; ruinamq; inopinantibus afferebat. sæpius tamen accidit, ut in uias atque in fora & aperta ædium eæ pilæ, quã in tecta cœtusq; hominum deciderent. quas ad res omnes Maximilianus illud etiam addidit, ut literas sagittis alligatas intra oppidum mitteret: quibus literis oppidanos hortabatur, ut à rep. deficerent; plurima eis atque ingentia pollicitus, si ita fecissent. sed cum ea quoque re nihil proficeret; singulis autem diebus plurimi ex eius exercitu uel tormentis interficerentur, uel ab Epirotis equitibus caperentur; commeatusq; interciperentur; timeret etiam, propterea quòd perpetua serenitate usus fuerat, si pluuiæ, ut plerunq; accidit, cum perdiu cœlum siccum fuit, magnis tempestatibus deciderent, fore, ut relinquere tormenta Patauio decedens cogeretur, quæ reportari impeditis itineribus non possent; ita fiũt breui tempore imbribus cadentibus lutosæ omnes circa oppidum uiæ: ad diem sextum Nonarum octobrium sublatis castris Medoacum ad Vicum Aggeris traiecit; pontemq; resci dit. deinde itinere lentissimo Vicetiam se contulit; atque à ciuitate honorificentissime receptus, manere tamen in oppido noluit. at Alfonsi copiæ cum domum uersus cum impedimentis iter facerent: equites leuissimi Patauio emissi impressione in eos ad castellum Bouolentiam, quod abest Patauio passuum millia duodecim, cædeq; facta, milites ex iis centum equites sexaginta centurionemq; ipsum, qui castellum custodiebat, & præfectũ equitum captiuos fecerunt. Alfonsi frater uix ægreq; fuga se hostibus eripuit. castelloq; capto, magno frumenti numero, magno multarum rerum commeatu, tormentisq; triginta cum iumentis curribusq; sunt potiti. iisq; Patauium adductis frumentum omne, ut esset agrestibus hominibus inopiæ leuamen, ibidem dereliquerunt. Ioannes Græcus ab Iulio dimissus uulnere leuissimo accepto eam rem confecerat. Hippolytus Montanianum, ut eo in loco reliquum euentum rerum operiretur, se contulit. Discessu in urbe Maximiliani cognito ob agrestium in remp. fidem Senatus iussit; ut annum totum nemo ex iis, qui deberet, à creditoribus

ad soluendum cogi posset. agrestesq́;, in urbe qui erant, triduo reuerti domum iussi. hostibus progressis animaduersum est eos sub terra tabernacula habuisse; ut tormentorum ex oppido uerberationes euitarent: cuniculosq́; perplures, ut occulte muro appropinquarent, effecisse. tellus ipsa odore tetro infecta, sanguinem necemq́; redolens, cadaueraq́; omnibus in locis iacentia horridum spectaculum halitumq́; toto ab eo oppidi latere ac regione multos dies præbuerunt. Senatus ubi cognouit templum Cartusianum, cuius diruendi facultatem legati non habuerant, magno usui Maximiliano fuisse; firmæq́; ei munitionis & castelli instar præbuisse: arborumq́; magnam uim sæpe hostes reip. militibus occultauisse; sæpe à tormentorum ictibus defendisse: legem sciuit; ut à portis mœnibusq́; mille & quingentos circa Patauium passus quoquo uersus ædificia omnia eorum domini solo æquarent: arboresq́; cuiusq́; generis succiderent: lateres, tegulas, marmora, ferramenta, materiã aridam uiridemq́;, quò uellent, asportarent: qui id intra dies præstitutos non fecisset; illius eiusmodi fisco omnia cessura. maxime enim uolint; ea ut planities spatiumq́; ab omni re, quæ umbrã faceret, essetq́; solida ac resistens, nudum uacuumq́; permaneret: ne Patauium ullo cum hostium cõmodo aut præsidio amplius obsideri posset. eaq́; postea lex ad hoc usque tempus sancta inuiolataq́; semper fuit. eodem tempore, quòd hostes in Liburnis reip. fines longe lateq́; uastabant; Raspumq́; municipium ceperãt: rogatio est in Senatu lata; ut Aloisius Delphinus in Foroiuliensibus legatus cum Epirotis equitibus & manu reliqua eò celeriter contenderet. interim Angelus Triuisanus ab Illyrico ad Istros classem triremium quindecim, cui præerat, à Senatu iussus contulit: Flumenq́; municipiũ; quod superiore anno captum resp. Maximiliano restituerat; audacissime aggressus, interfectis repulsisq́; propugnatoribus, & scalis ad murum positis paucarum horarum spatio cepit. milites remigesq́; illati cæde facta oppidum diripuerunt. qua in direptione cum uidissent reip. insignia, quæ in foro posita fuerant, fœde diruta deletaq́; ab oppidanis fuisse: indignatione perciti oppidum incenderunt. idem de arce, cuius præfectus eodem se die dedidit, animorum ad ulciscendum ardore neque dum sedato fecerunt. Iisdẽ

diebus

diebus cum ad urbem Hieronymus Saornianus uenisset, in Senatu cum reliquis, qui eo munere fungebantur, affuit: nam (ut supra diximus) senator suffragiis declaratus fuerat. accidit auté, ut eo ipso tempore eum magistratum à Senatu creari necesse esset, qui magistratus rationes, tabulasq; militares conficit, quibus in tabulis nomina eorum, qui stipendia reip. faciunt, continentur; exercitibusq; conscribendis, aut omnino recensendis, probat, reiicitq; quos uult; quem Collateralem appellant Veneti: creaturq; perpetuus: quas ob res magna est is apud exercitum auctoritate, magnoq; apud remp. in honore, & nomine. eum magistratum cum legere patres uellent; omnia fere Senatorum suffragia Saornianum renuntiauerunt, hominis honori, dignitatiq; fauentium: qui Senatui parens ad exercitum munere obeundo Patauium est profectus. At in Tergestinorũ finibus noctu manus hostium; quæ prædatum oppido exierat; interfecta est à reip. militibus, & capta. pauci syluarum & noctis auxilio se occultauerũt; cladisq; nuntium oppidanis attulerunt. cognita interim cum Maximiliani mora medio inter Vicetiam Veronamq; itinere, tum Hippolyti ad Montanianum oppidum cum suis copiis sessione; legati Lemniaco ueriti; quòd inter utrosque fere erat; milites, quos oportuit, eò miserunt; oppidumq; munierunt. id Hippolytus intelligens linguam non continuit: questusq; est graui addito ad querelam maledicto; eius rei, quam se breui posse consequi confidebat, euentum sibi è manibus ereptum fuisse. ea hominis in remp. maledicentia Senatus cognita, Alfonsiq; studium obsidédo Patauio adhibitum repetens, ad illam cogitationem rediit; ut utriusque plena odii facta atque consilia quàprimum uindicãda omnibus sibi esse modis statueret. itaq; literæ secreto ad Angelum præfectum classis datæ: Fossam Clodiã classem celeriter adduceret: atque uti nauigia minora Pado flumine subuehenda in naualibus confestim ædificarentur, præfectis eorum imperatum, ad simulationem Tergestinis obsidendis. utq; is sermo in uulgus efferretur; ne cognito reip. consilio suos fines Alfonsus præmuniret; patres curauerunt. tametsi Angelus; propterea quòd ad Raspum recuperandum Delphinus legatus & Franciscus Pascalicus equitum Epirotarum præfectus cum suorum manu & clas-

siariis eo se tempore conferebant; quod quidem paulo post primo impetu ceperunt; tardior ad eam rem fuit. Maximilianus missis ad Gasparem Seuerinatem; quem Vicetiæ oppidi præsidio reliquerat; militibus Germanis tribus millibus, Veronam adiit. pauloq; post, cum paucis equitibus se Tridentum contulit: ad qué uxor eius eodem uenerat. de ea re Senatus per exploratores certior factus, simul reip. amicorum literis admonitus, Vicetinos ob Maximiliani præfectorum quotidianas direptiones; quas quidem propterea, quòd nulla eis ab rege stipendia persoluebantur, in oppidanos exercebant; ita esse animatos, ut, si ad eos exercitus reip. mittatur, fore, ut eum in oppidum recipiant: pluribus biduo dictis sententiis, uti legati ad Vicetiam recuperandá omni cum exercitu proficiscerentur, tandem censuit. quodq; ad eas res, quæ parabantur, magno auri pondere respu. indigebat: legem sciuit; quam postea maiora comitia probauerunt; uti magistratus omnes sine ulla stipe reiq; p. impensa sex à Calend. Nouembribus menses obirentur. nam tributa quidé exigi amplius propè non poterant, excussa prorsus iam tot in ærarium collationibus, tot priuatim dispendiis ciuitate. constabat enim subductis rationibus undecies millies in id bellum auri libras remp. insumpsisse: multumq; per se se ciuium plurimos obsidione Patauina sustinenda, multum suorum fructuum direptionibus, & propinquorum, quos captiuos hostes fecerant, redéptionibus amisisse. Imperator legatiq; Senatus uoluntate intellecta, recenso exercitu, qui erat, præter equites, militum octo millium, Citolo, qui ex uulnere nondum conualuerat, & Lutio & Ioanne Græco oppidi præsidio relictis, Patauio exierunt; atque ad Camisanum Vicum in Vicetinis finibus castra posuerunt. cum quibus Tauriso profectus Petrus Marcellus legatus milites mille, equites Epirotas centum quinquaginta, copiasq; alias coniunxerat. postero die omnes ad eam oppidi portam, qua Patauium aditur, se ostenderunt: & quòd murus eo ab latere uetustate dirutus propè intermittebat; fossæ aqua, quæ pluuiis creuerat, magna difficultate superata, paucis Germanis defendentibus Naldius cum suis militibus se in prooppidum iniecit: Gasparemq; Seuerinatem; qui, ut Venetos repelleret, cum turma equitum eò properauerat; prælio commisso,

commisso, disiectis primo impetu quamplurimis militibus, interfectis perpaucis tandē in oppidum repulit. Naldiiq; peregregia ea in re uirtus fuit. alio ab latere Lactantius muro tormentis perforato, atque immissis per foramina militibus magnum timorem Germanis propugnantibus iniecerat. quæ quidem prælia nox diremit. & nisi diem totum ingentes pluuiæ uias omnes fœdauissent, fossas oppleuissent; difficilioremq; militibus pugnandi rationem, & murum uerberandi tormētariis effecissent: urbs eo die capi facile poterat. Naldius tamen & Lactātius cum suis cohortibus ab iis, ubi pugnauerant, locis eam noctem non discesserunt: portasq; oppidi atque fossas obsiderunt. erat unus intus ciuis Guidus nomine, qui, dū ea sic agerētur, magno reip. amore incensus tribus cum liberis aliquotq; amicis suis proppidi portam, quæ Berga appellatur, cepit: missoq; ad Venetos, qui rem significaret, pollicereturq; eis se portam illam traditurum, armatus ut eos exciperet expectabat. legati equites Epirotas quinquaginta eò miserunt; qui rē cognoscerent, ad seq; reuerterentur. Guidus è summa turri uisis equitibus, magna uoce appellare eos cœpit; ualuasq; aperuit. illi se intromiserunt: paulumq; progressi milites Germanos offenderunt, qui facto in eos impetu extra oppidum, quà uenerant, uniuersos repulerunt. portaq; capta; cum Guidus reliquiq; de superiore loco se defenderent; neque Germani expugnare illos possent; dato ab eis iureiurando nihil sibi nocituros Germanos; se se eis dediderunt. statimq; omnes ad unū contra fidei religionem partim ab illis interfecti sunt: partim se è turri præcipitauerunt, atque ita interierunt. ea nocte à Germanis concilio ciuitatis coacto; cum illi nihil præsidii ab animi fortitudine peterent; timore autem propè omnia trepidationeq; administrarentur; eorum uoluntate legati tres è ciuitate ad Imp. & legatos missi oppidum se reip. tradituros pacti sunt, ea conditione interposita; ut, quibus antea legibus sub reipu. imperio Vicetini fuissent, eisdem etiam deinceps uterentur: Maximilianiq; militibus nullum ab exercitu detrimentum inferretur: liberumq; illis esset suis cum rebus proficisci. his firmatis conditionibus Hieronymus Saornianus præfectiq; aliquot cum parte exercitus temperatiore mane in oppidum recepti sunt. reliquus exercitus est in-

gredi prohibitus; ne urbem nobilem opulentamq; diriperet. hostes eodé die Germani milites quatuor mille quadringenti, optime armis instructi, ipsi & ætate & corporibus spectari maxime & timeri digni, &, nisi animus eorum ducibus defuisset, ad eam urbem tuendam præclare idonei, equitesq; L X. cum tormentis & impedimentis & magno fœminarum & calonum numero abierunt; Gasparq; Seuerinas cum equitibus paucis. atque ii cũ Veronam petere uellent; Bassianum iter facere sunt iussi. postremi equites Iuliani C X X. qui unà cum reliquis imperata Maximiliani faciebant; oppido egressi Ferrariam profecti sunt. quibus emissis omnibus imperator & legati se in oppidum intulerunt: quos ciuitas incredibili lætitia excepit: ut propè ab interitu erepti esse omnes uiderentur. Senatus iis de rebus certior factus, cum legati ad eum scripsissent imperatori esse in animo ad Montanianum reliquaq; eo ab latere municipia, quæ ab hostibus tenebantur, exercitum ducere; eo consilio improbato literas ad eos dedit: uictoriæ ipsorum ad magnas res conficiendas cursum leuioribus iis occupationibus non esse interpellandum: nec fortunæ reipu. afflanti, & præsto ei esse properanti, moram afferri oportere: itaq; ad Veronam recipiendam statim contenderent: fore enim, si eò celeriter se conferrent; ut hostes imparati offendantur; ciuitasq; & amico per se in remp. animo, & hostium durissimis imperiis lacessita, oppido non communito, primo aggressu se se dedat, uti Vicetina fecerit. atque ut exemplo eius reliquæ ciuitates optimá de rep. spem caperent; Vicetiæ atque agri eius finiumq; incolis quinque annos omnium rerum atque onerum leuatio est permissa: utq; ii, qui debent, annum ad soluendum cogi nequeant, ei legi additum. Aloisio etiam Porto, è Vicetina nobilitate fortis ac præstantis animi adolescenti, ob eius in remp. studium ad equos leuis armaturæ, quos ei Senatus antea dederat, alteri totidé sunt ab eodem Senatu additi. etiam, ut legati edictum proponerent: si ciues, qui in hostium partibus fuissent, intra dies X V. Vicetiá redierint, ueniam illis à Senatu datum iri, præter paucos, quorũ nomina recitata sunt: patres sanxerunt. Chrystophoroq; Mauro legato, ne Vicetia; reliquis tribus, ne ab exercitu discederent, mandauerunt. Interim Angelus præfectus classis, qui Fossam Clodiam

Clodiam triremes duodecim adduxerat tribus in Istria relictis, Senatus permissu ad urbem uenit: patresq; monuit: Pado flumine classem subuehi sine magno periculo non posse, munitionibus in ripa, ut ferebatur, ab Alfonso institutis; aqua propter siccitates exigua; nullo exercitu, qui à terra classi præsidio sit: præstare autem, eas omnes, quas haberent, copias Veronam magna cum rei bene gerendæ spe ac tuto mitti, quàm incerto euentu earum ullã partem in Ferrariæ finibus periclitari. esse Pisaurum, esse Anconam: quæ ipse oppida; si Senatus uelit; posse capere non diffidat: habere enim se ab eorum nonnullis ciuibus internuntios, qui totum munus ciuitates concitandi, reiq; p. se dedẽdi sibi deposcãt; modo ipse classem reip. ad illa oppida ex inopinato afferat. esse Fanum, Senogalliamq;: quas diripere atque incendere nullum negotium sit. quòd si à Romanæ reip. municipiis abstinendum sibi esse patres statuant: posse se in Apuliam paucis horis ex Illyrico traiicere: ibi materiam sibi non defore; neque etiam fortunam Diis uolentibus defuturam reip. iniurias à Ferdinando rege illatas ulciscendi. hoc sermone apud decemuirum magistros habito Angelus ad classem rediit. decemuiri paulo post reliquis repudiatis rebus classis in Alfonsi fines profectioné diferri è rep. esse, legem iusserunt. alia deinde lex ab eisdem decemuiris iussa: ut eorum Taurisanorum & Patauinorum & Vicetinorum ciuium; qui hostes reip. fuissent; bonorum possessiones reip. nomine caperentur. duumuiriq; ad eam rem Ioannes Cornelius, Antonius Condolmerius; qui ambo ex quinqueuiris Senatu regendo erant; lecti: quibus binæ centesimæ ex iis, quæ fisco addixisent, cederent. classis itineri mora à decemuiris adhibita senatoribus sermonem dedit, querentibus, tot Alfonsi contra rempu. plena odii scelerumq; facta non uindicari: frustra triremes classemq; ex Istris euocatam, frustra clasem alterã biremium & paruorum nauigiorum ad Padum Atesimq; flumina facilius enauiganda iam esse comparatam: tantum pecuniæ temere impẽsum, si decemuiri profectionem impediant. quibus illi uocibus permoti rem senatui permiserunt. Senatus pluribus dictis sententiis literas ad magistratus Patauinos dedit: Fosam Clodiam ad præfectum classis milites quingentos statim mitterent. Angeloq; man-

dauit; ut iis in naues receptis militibus hostio Carbonaria Padũ ingrederetur: prædas abigeret: regiones, quas posset, ab utraq; ripa popularetur. posteroq; die in foro edictum publice propositum, qui uellent ad diripiendos Ferrarienses suis priuatim nauibus cimbisq; proficisci, per remp. licere; dum præfecto classis dicto audientes sint: quam quisque prædam faceret, suam fore. ea re magnus plebis numerus suis in nauigiolis se ad classem contulit. Dum hæc administrantur; imperator legatiq; Veronam cum exercitu uadentes Suauium, municipium in plano ad primam alpium decliuitatem ita positum, ut arx in iugo sit, præmisso equitatu & Gradonico legato receperunt interfectis hostium militibus non paucis; qui à Maximiliani præfectis Verona, ut in arcẽ se inferrent, mittebantur. cumq; Veronæ appropinquarent; equitatum præmiserunt; ut ad portas se ostenderet; si quis in oppido tumultus per amicos reip. fieret. iis ad portas perequitãtibus, nemine se commouente, equites Sequani centum egressi, prælio leuissimo cõmisso se in oppidum receperunt. ex quibus captus unus legatis renuntiauit esse in oppido militum tria millia, atque ex iis Hispanos plurimos, equitum alteros totidem; ex quibus erant Galli quingenti; quos amissa Vicetia præfecti regii Brixia euocauerant. quibus rebus cognitis imperator ueritus, ne, si eius copiæ oppido circunfunderentur, aliquod incommodum acciperet; substitit; neque ausus est ulterius progredi. quod quidem imperatoris consiliũ ab Gritto & Marcello legatis atque ab Lutio, qui ad eos Patauio uenerat, probabatur: tametsi Gradonicus legatus & Naldius audendum & conandum esse dicerent; oppidumq; obsideri, & muros uerberari oportere contenderent. inter quos cum minus conuenire potuisset: scriptis ab legatis ad Senatum de ea controuersia literis, quid ab eo iuberentur, expectare constituerunt. Senatus legatis respondit: imperatori se totam rẽ permittere: confidere se se, quod è repub. sit, illum facturum. atque interim, quoniam ab Lemniaco milites equitesq; reip. cum agrestium manu ab ea regione, quæ trans Atesim est, ad Veronæ muros iussu imperatoris se conferebant: ipse quoque suo ab latere partem exercitus ad oppidum misit: ut hostes duobus à lateribus peti se intelligerent; ciuitasq; ea re magis magisq; permoueretur. acciditq;,

acciditq́; , ut utrique sæpius cum hostibus congressi non paucos ex iis caperent, plures etiam interficerent, prælusq́; secundissimis se reciperent. neque tamen is, qui futurus putabatur, oppidanorum motus fuit: neque ciuitas parte ab ulla deditionis uocem aut indicium protulit. eas ob res relicto ad Suauiũ præsidio Epirotis adiectis equitibus, qui quotidie ad Veronæ portas currerẽt, & pabuli, cuius magnopere hostes indigebant, copiam eis fieri prohiberent; imperator ad Montanianum recipiendum cum reliquo exercitu profectus, qui oppidum reipub. nomine peterent, mane adueniens præmisit. præfectus Alfonso tueri se illud uelle cum respondisset: tormentis statim positis muri partem Veneti celeriter deiecerunt. qua re oppidani permoti deditionem facere uolentes, modo ipsi militesq́; suis cum rebus tuti ab exercitu essent, recepti non sunt. itaque postridie direptionem atque interitum ueriti, se se nulla conditione interposita dediderunt. erant in oppido Alfonsi milites equitesq́; septingenti: qui omnes armis equis exuti sunt. Augustinus Villa præfectus in custodia habitus; ut cum eo Federici Vendramini; qui propinquus legato Gritto erat; atque in municipio eorum finium Abatia, cui præerat, paulo antea captus Ferrariæ custodiebatur; permutatio fieret. postero die Atestini ad remp. redierunt. quos Rodigienses cum plerisque earum regionum municipiis imitati idem fecerunt. Monsilice dein, missis eò Patauinis è uicinatibus agrestium hominum aliquot millibus; qui paruo equitum militumq́; interiecto numero magni exercitus speciem præbuerunt; atque oppidanis, qui illos in acie adeuntes de superiore loco prospectabant, ea re perterritis; se reipub. dedidit. in alpium quoque iugis Marosticani, finitimiq́; his in plano positi Bassianenses Germanis eiectis militibus, tum maxime campestres Citadellani missis ad præfectos Patauinos internuntiis rei se p. lubentissimi dediderunt. eorum finium pagis octo; propterea quòd præstanti studio in rempub. fuissent; eadem munerum leuatio, quam Senatus Vicetinis dederat, atque securitas tradita. laxior etiam custodiæ conditio Leonardo Trissino, Brunoro, Saregio, reliquisq́; Maximiliani præfectis, in urbe captiui qui erãt, ob regias literas ad Senatũ scriptas est à decemuiris permissa. Angelus interim classis præfectus

subuectis Pado nauibus utranque fluminis ripam proximaq; ripis loca populabatur. prædæ undiq; abigebantur. quæ asportari minus poterant, corrumpebantur. ædificia uillæq;; quarum magna erat & peregregia illis in finibus copia; quoquo uersus incendebantur. quod ubi senatui est allatum; literas ad Angelum dedit: ædificia incendi non oportere: quas uellet, atque unde uellet, prædas ageret: à uillis atque tectis comburendis abstineret. ingẽs autem uastitas iam illata eas literas inutiliores reddidit. In urbe Patauinis ciuibus, qui erant in custodia, quatuor, Alberto Trapolino, Bertucio Bagarotio, Iacobo Leoni, Ludouico Comiti; propterea quòd in sex decemuirum collegium à sua ciuitate adlecti, nullo unquam lacessiti maleficio, nulla iniuria pellecti hostiliter se in remp. gesserant; Calendis est Decẽbribus in foro decemuirum lege laqueo gula fracta, & bona fisco addicta. quæ quidem res, quod fere semper in urbium, & regnorum conuersionibus fieri consueuit, ut plerique in nouorum dominorũ gratiam se prioribus dominis aduersarios præbeant, à multis habita est aliquanto acerbior, & ab huiusmodi temporibus aliena: nãq; multi eius supplicii exemplo fortasse perterriti, ad reip. nomen, atque ad deditionem effecti sunt duriores. Ioannes Franciscus Mussatius item Patauinus eadem lege decemuirum condemnatus est; ut in Creta insula, quoad uiueret, exularet. qui tamen quadriennio post ab exilio reuocatus est, patriæq; redditus. Angelus cum ad eum uicum; quod abest Ferraria quinq; millia passuum; ad quem naues, quæ à uadis Venetis ueniunt, appelluntur; superato flumine classem adduxisset: hostes magna cũ manu obuiam progressi duas ab aggeribus triremes; quarum erat una, qua ipse uehebatur; tormẽtis perforauerunt; remigesq; aliquot interfecerunt. qua necessitate adductus præfectus; quòd hostibus noceri propè non poterat: nam ripæ agger ad fluminis incrementa antiquitus institutus eos tuebatur; ne uulnerari è nauibus sagittarum aut fistularum & tormentorum iactu possent: ad Vicum Poleseliam in ea Padi ripa situm, quæ Rodigium spectat, rediẽs munitionem in altera fluminis ripa celeriter excitauit: qua hostes, si aduentarent, repellerentur; neu classi nocerent. uix effecta munitione hostes, ut eam caperent, se non semel circunfuderunt.

derunt. postremo eam firmioribus copiis adorti; cum propè in aggere munitionis uersarentur; Hercules Cantelmius, Sigismundi Neapolitani claro loco nati filius, magnæ spei adolescens, cum se audacissime in propugnantes incitauisset: equi lapsu humi fusus à remigibus interfectus est. cuius in loculis amicæ manu scriptæ sunt repertæ literæ: quibus illa multis precibus ab adolescēte petebat; ne cum Venetis prælio contenderet. eoq; die Gradonicus legatus ab exercitu cum equitibus & militibus octingentis Senatus iussu classi auxilio ad alteram fluminis se ripam contulit. Ciuidale interim Carnicum in alpibus, Feltriæq; arx, dein Scala municipium natura & artificio communitum, itineri, quo Germania magnopere aditur, adiacens, à reip. copiis est capta. erant in eius arce milites Germani octoginta. neque enim fere plures capere locus exiguus poterat: qui se fortissime defendebant. in quos cum à reip. militibus tormenta exercerētur: pilæ, quas emitterent, ipsos defecerunt. eamq; ob rem diferri oppugnationem necessitas cogebat. atque unus ex agrestibus, qui aderant, desiderari pilas sentiens, ad præfectos accurrens, ego uobis, inquit, opportune pilas dabo: ad proximumq; ei loco tumulum eos duxit: quo à tumulo pilæ ferreæ triginta tegebantur; quas hostes abscōdiderant. haud facile dictu est, quantum in bello fortuna possit. nam ut casus tulit; ut is agrestis, qui sciret eas ibi pilas esse, illo temporis puncto eodem uenerit; quæq; dicerentur, audierit: ita casu magno factum est; ut pilæ hostium tormentis reip. ita conuenirent; ut ad id confectæ uiderentur: infartæq; iis, & eiaculatæ perfecerint; ut arx eo die caperetur cum Germanorum omnium interitu, præter eorum præfectum: qui ad urbem uiuus est perductus. quā quidem paulo post senatus arcem magnis munitionibus tutiorem reddidit. atque est eodem in itinere ter mille passus ante Scalam mons saxeus præcelsus maximeq; directus ad perpendiculum uiæ imminens: in cuius superiore parte ipso in saxo specus cum perennis aquæ fonte natura factum homines cōcinnauerunt: arcemq; paruam ex eo effecerunt. ea omnino arx adiri pedibus non potest. fune autem demisso cum lignea sedecula singuli homines rota desuper uertente attolluntur: ac quicquid aliarum rerum inferendum est, eodem uno subleuatur, atq;

in arcem importatur modo. ei arci inter montem flumenq́; , quod arctam atque angustam uallem dirimit , subest ea , de qua dixi , perexigua sane uia : qua commeare iis , qui in arce sunt , inuitis licet nulli : propterea quòd saxis modo ab ea deuolutis quoslibet obrui , atque interfici nullum negotium est. ea quoque arx, quam Couolum appellant , eorum deditione , qui illam custodiebant , ad remp. rediit. in Istris etiam præda celebris ab Epirotis est equitibus & cædes hostium facta . Germanis autem , qui urbem incolebant, à Senatu petentibus ; ut, quoniam Maximilianus permiserat ; ut , qui uellent ex eius ditione urbem adire mercaturæ causa , eis liceret ; patres item concederent , eos tuto uenire posse : fides est ei reipublicæ interposita : itineraq́; , quæ toto bello clausa fuerant , patefieri cœpta sunt cupidissimis omnibus. Marcus Antonius Contarenus cognomine Camalis , quem senatus paruis nauigiolis præfecerat, patrum iussu ab Angeli classe profectus Cymaclium inter duo Padi hostia Vatrenum & Caprariam, oppidũ magnopere piscatorium , diripuit : ædificiaq́; plurima incendit : quæ Alfonso non parua clades fuit : quòd ex eius oppidi septis calamo reticulato uadis triginta millia in circuitu passuum eo ipso fere tẽpore ingẽs uis pisciũ biduo triduo'ue maxime pluuio capta , & sale iniecto reposita , magnis redimi pretiis portoriisq́; cõsueuit . Angelus cum nauibus triremibus ad latitudinem fluminis dispositis pontem iniecisset ; quo Gradonici equites transportarẽtur ad incursiones exercendas , hostesq́; , qui munitionem copiis omnibus aggressi sæpe fuerant , sustinendos : postea, ne triremes impedirentur , quo minus ad gerẽdum bellum presto essent , eũdem minoribus in nauibus pontẽ imposuit : traiectoq́; leuissimo equitatu omnem illam oram fuga terroreq́; impleuit : quoad hostes missis ab Iulio Ferrariam equitibus Ludouico Pio præfecto, quem Verona euocauerat ; atque ab Aloisii regis ministris Brixia item equitibus & militibus quamplurimis , exercitum duodecim millium armatorum confecerunt . ac Ludouicus quidem una cum Hippolyto ad classem ripamq́; fluminis audacissime se inferens interfectus est, capite media cum galea pila ferrea casu in eum cadente perfracto . deinde , quòd hostes in munitione capienda frustrabantur : Alfonsus infra eum locum duo millia

passuum

passuum munitionem & ipse in ripa facere instituit; qua in reditu impedire classem posset tormentisq; deprimere. quod ubi Senatui est allatum: literas ad Angelum dedit: si ei uideretur, classem reduceret; ne confecta hostium munitione periclitaretur: id unum in primis curaret; ut classem, quam à ciuitate accepisset, saluam sospitemq; reip. restitueret. ad quas ille literas ita rescripsit: si classem reduxisset, fore; ut omnem illam oram, quæ cis Padum est, hostium exercitui diripiendam relinqueret: itaq; id se tum facturum, cum illa munita esse loca cognouisset. eodéq; tempore, quòd ad patres uenerat Bulfardus Germanus; qui ad urbem uentitare consueuerat; ad speciem, ut eis se offerret ad pacem inter regem remq; p. tractandam; re, à Maximiliano eius rei cupidissimo clam missus: decemuiri legatos duos creauerunt; qui cum Bulfardo ad regem statim proficiscerentur; Ioannem Cornelium quinqueuirum Senatu regendo, Aloisium Mocenicum; qui Feltriæ atque in alpibus legatus tunc erat. egerant autem cum rege ciuitates Germaniæ liberæ; ut pacé cum rep. faceret: quarum quidem fere omnium municipes non pauci in urbe mercaturam exercere consueuerant; ægreq; ea re carebant. Paulus quoque Lictestenius, cuius erat multo maxima apud regem auctoritas, uti antea demõstrauimus, pacis ei auctor semper fuerat. uxor insuper regia idé cupere maximopere uidebatur. præter hæc Enricus Britaniæ rex ab Iulio & Aloisio & Maximiliano per literas diligentissime scriptas petierat; ne cum Veneta ciuitate bellum exercerent: quæ si nusquam existeret; construi tamen omnibus ab hominibus ad publicam orbis terrarum utilitatem atque ornamentum profecto debuisset. idem quoque multo etiã accuratius legatus regis, Romæ qui erat, ad Iulium detulerat. quibus rebus cognitis spes Senatum tenuit, breui fore, ut sibi cũ Maximiliano conueniret. atqne illis quidem diebus Baldassari Scipioni Senensi; qui Liuiano propter uirtutem maxime charus fuerat; equitum grauis armaturæ L. præfectura est à Senatu tradita. Bonifacioq; Sonzinio; qui se amanter pro repu. Patauino bello gesserat; auri libra anni singulis immunitasq; rerum omniũ ei liberisq; posterisq; eius; tum ut ipse liberiq; extra ordinem in Senatum legerentur; dono datum. Padus interim aucto Galli-

cis repentinis imbribus flumine, ut summas plane ripas adæquaret; pontem, qui minoribus erat nauibus impositus, aquarum uiolentia disiecit. Angelus, traiectu ne careret, triremes, uti antea fecerat, contra cursum fluminis iterum firmauit; quæ ponté sustinerent. hostes autem, ubi uiderunt fluminis incremento triremes alte sublatas pulcherrime tormentorum pilis obiici: prima nocte magna cum manu Ferraria egressi ad ripam contenderunt: tormentisq; plurimis adductis naues impeditas uerberare ex aggere ictibus creberrimis cœperunt: neque prius destiterunt; quã classe penè uniuersa perforata & disiecta Angelus, qui somno expergefactus suo se lectulo eiecerat, cum signo aureo, ne hostes eo potirentur, publicisq; literis; tum ductores reliqui cymbis nauium excepti fuga salutem peterent. remiges se flumini omnibus è nauibus dederunt: aduersamq; ad ripam delati magna pars ad Gradonicum se receperunt. una triremis primo aduentu per remos, qui aggerem contingebant, ab hostibus ad ripam attracta cum hominibus non paucis est capta. ipsi omnes interfecti. altera succensa est. ex omni classe triremes duæ nauigiaq; minora aliquot secundo se flumine demiserunt; ad finesq; reip. nullo accepto detrimento redierunt. tres depressæ interierunt. munitione cum plurimorum remigum & militum interitu hostes potiti. triremes nouem Ferrariam sunt perductæ. Ea clade patres cognita è uestigio literas dederunt cum ad Gradonicum legatum: si hostes Padum traiicerent, interiorem Atesis fluminis ripam interscinderet, ne Rodigium possent accedere; ipse se in tutum cum iis, quas haberet, copiis reciperet: tũ ad legatos Grittum & Marcellum; qui erant in exercitu ad municipium Leonicænorum; ut aliquid copiarum auxilio ad Gradonicum mitterent; quo se facilius finesq; illos ab hostibus uictoribus tueri posset. Scripsere etiam ad Fossæ Clodiæ magistratum: cymbas iuberet Padum ingredi; quæ fugientes reciperent; & si qui se in syluas aut paludes abdidissent, perquisitos repertosq; subleuarent. Datæ insuper ad Ioannem Maurum literæ; qui in Istris cum triremibus, quas appellant nothas, tribus, legitimis duabus relictus fuerat; ut ad Padi hostia contenderet; cumq; Marco Antonio Contareno, qui triremem suam nauigiolaq; non pauca incolumia conseruarat, se coniungeret.

coniungeret. Senatu postea eodem die coacto ad classem redintegrandam multoq; ampliorem instituendam, latum; ut in Creta triremes octo, Corcyræ duæ, in Dalmatis sex, in urbe quatuordecim confestim armarentur; atque ex his duarum remiges postridie, aliarum duarum perendie conscriberentur. Angelus inter hæc ad urbem rediit: cladem q; illam non tam uere ac explorate, quàm ut ipsi minus dedecoris afferebat, patribus exposuit. quem tamen eius sermonem pleriq; ex earum, quæ perierant, triremium præfectis ad urbem & ipsi redeuntes audacter refellerũt. probraq; omnia in illum iaci cœpta: nihil in eo consilii, nihil prudentiæ, nihil omnino prouidentiæ; crudelitatis, auaritiæ, arrogãtiæ plurimum semper fuisse: triremes ponte implicari minime omnium debuisse: si paulum supra eum, in quo erat, locum ripæ, aggerem deiecisset; flumen ipsum, quod tam alte creuerat, suamet illuuione & munitionẽ & classem tutam ab hostibus puncto temporis redditurum, regionemq; illam pulcherrimam & fertilissimam longe lateq; uastaturum & fœdaturum fuisse. quæ nã autem aptior atque facilior reip. morem gerendi occasio dari ei a fortuna potuisset, quàm quod est illi ea fluminis tam uasti magnitudine exuperantiaq; subministratum? ita illum, quæ è repu. non erant, effecisse: quæ usui & dignitati magnopere fuissent; quæ securitatem classi attulissent; quæ hostium cogitationes & conatus omnes frustrauissent; prætermisisse: unum modo magna semper diligẽtia curauisse; ut cymbas præda onustas singulis diebus domum mitteret. his cum uocibus penè omnium, qui in ea classe fuerant, & cladi superfuerant, Angelus palàm accusaretur: Senatus frequens rogationem iussit; uti de ea re triumuiri ex aduocatis reip. quærerent: quod reperissent, intra dies XV. ad Senatum referrent, atque is ea pœna, quam Senatus probauisset, plecteretur; atque ut proximis comitiis præfectus classis eius loco legeretur, etiam perlatum. lectusq; est Antonius Tronus templi Marcii procurator: quo præfecturam respuẽte, quòd non esset rebus maritimis assuetus, comitia Petrum Balbum Pataui magistratum sublegerunt. qui quidem Balbus antequam Patauio decederet, hominem ex plebe, qui filia pro concubina utebatur; ipsamq; filiam, scelere per indicium delato, comprehẽ-

di iussit: fassosq; securi ambos percussit, igne patris cadaueri etiã supposito. Ad hæc, ut aliquando Iulii iracundiæ finis fieret, Senatus sæpe consultus, sæpe amplius consuli iussus tandem censuit; ut legati reipub. Romæ qui erant, tabulis ab Iulio traditis, quibus indignissimæ conditiones reip. imponebantur, scribendo adessent, ut iuri scilicet, quod in sinu Adriatico antiquitus respub. obtinuerat, ab omnibus, qui eo mari nauigent, exigendi, pro eorum tantum nauigiis, qui Romani Pontificis imperio subessent, & eo mari nauigarent, quodq; in Ferrariæ dominatu, quã aliquando in suam potestatem redegisset, permultos annos habuerat, quodq; ullo nũquam tempore in Flaminiæ oppidis ei fuisset, reip. nomine cederent: eamq; contra rem Romanam fecisse faterentur; ueniamq; suppliciter peterent. ea res quòd ui fiebat, Senatui nulla libere decernendi potestate relicta, tot regibus hostibus, tot reipu. oppidis bello captis, retentis ab Iulio in urbe sex legatis summa dignitate & nobilitate ciuibus, tum illis, qui è Flaminia in uinculis ad illum sunt perducti, ipsius interdicto, cui tamen iampridem paruerant satisq; fecerant, etiam nunc urgente: minus molesta patribus fuit; minusq; ei rei, ne fieret, obstiterunt; illud animis atque sermonibus diu multumq; repetẽtibus; ui atque iniuria coactis ab hominibus quod fit, pro infecto haberi consueuisse: itaq; & naturæ, & gentium, & ciuili iure, & legibus omnium populorum esse constitutum. unũ autem se se consequi, ut Iulius inimicum in rempub. animum deponeret, neque amplius eius hostibus auxilio uellet esse: quod quidem se facturum pollicebatur: magno sibi adiumento ad reliquum bellum conficiendum fore arbitrabantur. atque his rebus agitatis, annus finem habuit.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER X.

NNO insequente inito hostes Verona egressi; ut in pagos plerosque, qui exercitum reip. receperant, rebusq; omnibus iuuerant, iracundiam exercerent suam; atque inde pabuli copiam aliquam in oppidum importarent: cum quinque millia passuum processissent; ad aquæ Martinianæ pontem substiterunt: ut nostris, qui re per exploratores cognita ad illos repellendos contédebāt, fluminis transitum impedirent. erat autem præmissus ad eam ré ab Imperatore legatisq; Leonardus Apulus cum expeditis militibus & equitibus quamplurimis. is ubi pugna ante pontem magno animo commissa tamen traiicere hostibus, ut se priores in ponte constipauerant, angustias defendentibus se non posse uidit: equites Epirotas triginta ad superiorem fluminis parté longo circuitu, ne ab hostibus conspicerentur, cum reliquis mandatis misit. illi itinere celeriter confecto, repertis in primo colle uadis flumen transierunt. eodemq; & circuitu & celeritate usi, magno clamore sublato repente in hostes à tergo impetum fecerunt. qui noua re perturbati; cum reliquum adesse exercitum crederent, & prælio ancipiti sibi esse decertandum existimarent; atque ii, qui à fronte nostros sustinebant, sibi ueriti sæpe respicerent, pugnamq; interim remitterent; nostri ardentius instarent: relicto ponte omnes se in fugam coniecerunt. ea in fuga perplures interfecti sunt: capti equites cataphracti L. ex leuioribus circiter ducenti, præfectiq; clari nominis sex, ad urbéq; missi, & signa quatuor relata. Saornianus post hæc ad urbem rediit: magistratuq; repudiato aliis in rebus maiori se reip. fore usui est pollicitus. Erat tum in urbe Philippus Vladislai regis Pannoniæ legatus: qui à rep. superiorum pensionum reliqua sibi dari postulabat. ei Senatus, quòd pecunia propter quotidianos belli sumptus dependi minus posset, excusatione interposita, gemmas, purpuram, te-

lasq; cæteras sericas, laneasq; pro summa librarum auri trecentarum dari iussit. pauloq; post eodem legato petente ad reliquas res quadraginta sunt auri libræ numerato additæ: ipsi libræ quatuor dono curatæ. ad Enricum etiam Britanniæ regem adolescentem Senatus legatum creauit Franciscum Capellum, honoris illius & beniuolentiæ institutæ causa. Hatriani, quod est oppidum inter Padi hostia: prædæ nomine ab Angelo præfecto classis sub reip. imperium redacti, cum ab Alfonso ut ad se redirent, sollicitarentur: legatos ad urbem miserunt, uelle se ab repub. non recedere. itaque & qui sibi ius diceret reip. nomine, & armatas naues, quibus se defendere ab Alfonsi contumeliis possent, suppliciter petere. Quãobrem Senatusconsultum factum est, Hatrianos defendi oportere, senatui uideri. igitur & prætor eis datus Leonardus Bembus, & naues armatæ decem ad eos missæ: quibus præsidiis postea usi in fide, atque officio permanserunt: tametsi Alfonsus antequam auxilia conuenirent, illos, pagosq; aliquot demissiores in Padi ripa, Venetisq; finibus male habuerit. at hostes iterum Verona egressi, multosq; uicos depopulati, interfectis propè incolis omnibus, partem suorum, quos nostri obuiam progressi aut occiderant, aut captiuos fecerant, amiserunt. Tertio autem ob pabuli inopiam idem ausi multo maiore accepta clade, Alexio tamen Bua turmæ Epirotarum præfecto, ob equi lassitudinem ab ipsis capto se in oppidum receperunt. quibus in rebus omnibus imperatoris maxime studium uigilantiaq; extitit. itaque febricula tentatus accersitis Patauio medicis, tamen conualescere non potuit: crescenteq; ui morbi cum se breui moriturum cognosceret; adhibitis legatis exercitum Lucio Bononiensi commendauit, atque ipsum, & præfectos reliquos grauissimis amantissimisq; uerbis monuit; ut suam fidem & beniuolentiam reip. præstarét: quæ si perierit; uirtus omnis Italorum animorum, resq; ipsa militaris, quam adhuc quidem ipsi uni sustinuissent, unà cum illa perierit. Quis enim inquit uos alet, prouehet, ad exercitus regendos uocabit; hac terrarum parte in regum barbarorum potestatem redacta? hæc atque his plura cum dixisset, paulo post mortem obiit apud Leonicenos septem & sexaginta annos natus; molestaq; ea magnopere ciuitati exercituiq; mors fuit. cadauer ad urbem delatum

latum

latum funere amplissimo & concelebratissimo atrata ciuitas extu lit. imperatore mortuo, Ianes Fregosius Ligur eius equitibus regendis præficitur: quibus tamen etiam uiuo illo præesse consueuerat. Leonardusq; Apulus ob uirtutem, atque in remp. studium stipendio à Senatu auctus est, duobusq; fratris eius liberis pensiones annuæ dono datæ: eamq; profecto legem sententiis omnibus patres conscripti probauerunt: ut non modo nulla reiecerit; sed etiam ne una quidem, cui non liqueret, in loculis resederit: quæ res penè pro miraculo est habita. fuit quidem certe singulare, ac peregregium omnium ordinum, totiusq; ciuitatis in Leonardum studii atque beniuolentiæ indicium. Vbaldus deinde Gallorum internuntius Mediolano ad urbem uenit, pollicitusq; est præfectorum regiorum nomine: si Gallos, qui essent in custodia urbana, Senatus restituat: ipsos ciues quosque Venetos unà cũ præfectis reip. qui Mediolani custodirentur, missos facturos. itaque quatuordecim Gallis Vbaldo traditis, Brixiamq; missis, ipsi Iustinianum Maurocenum, Aloisium Bonum, Petrum Gradonicũ, Franciscum Memmiũ, ciuesq; alios, quos habebant, hominesq; militares tres Vincentium Naldium, & Vitellium, & Braccium libertati restituerunt. atque ut scribendo sæpius ad Maximiliani exercitum, qui Veronæ erat, redeatur. Hispani ex eo milites, hominum scilicet natura, & moribus multo callidius ac sapientius Gallis, atque Germanis hominibus genus, cum uiderent Venetos castris ponendis oppido propiores esse factos: nam à Leonicænis aliquot passuum millia Veronam uersus se contulerant: simul eos breui ad murum atque portas accessuros, urbemq; obsessuros uererentur: ut quid quæq; domus, atque familia uoluntatis in remp. haberet, si possent fallendo cognoscerent: nocte intempesta per oppidum, cum magno armorum sonitu incitati, cucurrerunt; nomenq; Marcium, quod est insigne reip. sæpe in cursu conclamauerunt. quo exaudito à plerisq;, illos esse Venetos, credentibus, qui se in oppidum intulissent, eadem nominis acclamatione est responsum datum; salutatioq; ueluti mutua facta. illi eas domos, unde uoces ueniebant, atramento signauerũt; posteroq; die repetitis notis omnes ad unam diripuerũt. quibus rebus consequuti sunt: ut & reliquis amicis reip. timor iniiceretur, ne quid

ultra facere aut dicere auderent, & ipsi præda illa pro stipendio, quod non persoluebatur, ad se sustinendos uterentur. erant in urbana perliberali custodia, uti supra demonstratum est, cum Patauii, tum in Istris capti Germani regis præfecti sex: salutabanturq; quotidie ab amicis & familiaribus suis propè ut liberi. eorũ quinque noctu, custodibus in cœna occupatis, tenui perrupto muro ad aquam se nullo strepitu contulerunt: cymbaq; ad biremem clam à suis comparatam uecti in ea Tergeste perfugerunt. uni ut fugeret persuaderi non potuit: ne fidem, quã unà cum reliquis reip. dederat se non abiturum, falleret. Post hæc triumuiri; quorum erat è collegio Bernardus Bẽbus pater meus; confecta quæstione Angelum Triuisanum; qui classem turpiter amiserat; ad totius ciuitatis iudicium maiora comitia detulerunt, ea lege per ipsa comitia prius rescissa; quam Senatus, ut ad se referrent, iusserat: tabellisq; eorum recitatis; qui permulti contra eum testimonium dixerant; causaq; dies aliquot agitata, condemnare tamen illum primis sententiis non potuerunt: propterea quòd ab reliquis ciuibus; qui eo bello improbe remp. gesserant; qui quidem erant plerique; atque ab eorum propinquis & necessariis magnopere laboratum est, ne condemnaretur, ueritis, si ille pœnas dedisset, ne ad ipsos etiam eiusmodi iudicia descenderent. quæ sanè res bonis omnibus magnam molestiam attulit: quòd Angelo absoluto nihil amplius in rep. seuere, nihil omnino ex dignitate posse agi propè constaret. postremo uero cum triumuirum actionibus diligentioribus, tũ eiusmodi bonorum querelis permota concio triẽnium ab urbe urbisq; finibus esse Angelum exulem iussit. at ne classi redintegrandæ; quam in rem patres incubuerant; milites aut remiges deessent: lex est in Senatu lata: ut exules maritimis ab oppidis atque insulis reip. ob homicidium qui essent facti; si pace cum mortui propinquis inita menses sex in classe reip. sua impensa operam nauauerint, aut ad id uicariũ dederint, restituerentur, exceptis iis, qui hominem constituto occidissent. Alfonsus uero classis reip. clade non contentus copias, quas confecerat, traiecto Pado ad fines Rodigianos uexandos ac depopulandos misit. eæ copiæ in pago Alfonsi finium postremo se se uallo munierunt, & paruo præsidio ad uallum relicto instructæ;

ſtructæ; ut, quod intenderant, etiam perficerent; progrediebantur. Gradonicus Legatus, Rodigii qui erat, ea de re ab exploratoribus certior factus, ante lucem cum equitatu, & peditatu oppido egreſſus Epirotas aliquot præmiſit; qui hoſtes uelle aggredi ſimularent; lenteq; reuertentes eò traherent, ut æquo loco præliũ committi poſſet. hoſtes Epirotis uiſis in eos impetum fecerunt. illi, ut erat eis imperatum, paulatim recedentes in noſtri agminis conſpectum eos perduxerunt. legatus cohortatus ſuos pugnæ ſignum dedit. neque hoſtes ſibi defuerunt. concurſum eſt ab utriſque ita acriter; ut pugna diu anceps, atque ambigua fuerit. tandem hoſtes feſſi repelluntur: ſeq; ad pagum munitionesq; ſuas recipiunt. noſtri hoſtium regreſſu incitatiores facti cum aliquandiu ante uallum pugnauiſſent; munitionem perfregerunt; eosq; in fugam omnibus à partibus dederunt. quos Epirotæ conſectati pleroſque interfecerunt: equites utriuſque armaturæ circiter nonaginta cum eorum præfecto captiuos fecerunt. capti quoque ſunt eodem tempore in Veronenſium finibus Sequani equites non ſanè pauci: cum tamen illi etiam Epirotas duodenos temere à reliquis digreſſos quodam in pago dormiẽtes item cepiſsent. captusq; paulo poſt unà cum uiginti ex eius turma præfectus equitum Gallorum Cleta; qui Maximiliani auxilio Veronam uenerat: ad urbemq; miſsus. Iulius autem Pont. Max. ubi à rep. omnibus ſuis poſtulatis ſatis eſse factum cognouit: Legatis; qui quidem erant quinque: nam Piſanus paulo ante morbo implicitus mortem obierat: ad ſacra, quæ ſe præſente fiebant, atque ad pedis oſculum admiſſis magna populi Romani frequentia interdictum abrogauit: deq; eo literas ad omnes reges dedit. quibus rebus cognitis ſupplicatio à patribus eſt indicta: gratiæq; diis immortalibus omnibus in templis actæ. paucisq; poſt diebus Hieronymo Donato apud Iulium manere iuſſo, qui legationem exerceret; cæteri legati pedibus Anconam profecti, reliquo itinere in longis nauibus, quas patres ad eos ſubleuandos eò miſerant, confecto domum redierunt. diebusq; æque poſt paucis ciues ii Veneti; qui belli initio in Flaminia contra fidem datam capti, atque in Romanos fines perducti eo tum loci cuſtodiebantur; ab Iulio ſunt dimiſſi. dimiſſi quoque ab Ioanne Iacobo

Triultio, liberalitatis in remp. nomine, ciues item Veneti tres; qui tribus Galliæ municipiis præfuerant, Mediolaniq; in custodia illos menses totos fuerant, Ioannes Grimanus, Alexander Georgius, Philippus Calbus: atque usque in urbem ab eius ministro perducti. Aloisius Mocenicus, Ioannes Cornelius legati ad pacem cum Maximiliano tractandam missi, uti superiore libro demonstratum est, atque in alpes profecti, regiis internuntiis, qui ad eos uenerant, reipub. datis muneribus. ea erant uini Cretici pretiosioris, ceræ albæ ad tenebras expellendas; fructuum in Aegypto conditorum ad regias epulas omnis propè generis non parua copia: sermonem cum iis complures dies habuerunt, non unisq; in locis unà fuerunt. neque tamẽ pax iniri potuit; cum illi omnia, quæ in Maximiliani potestate proxime fuerant, à Senatu peterẽt. Senatus nihil eorum, quæ ante bellum obtinebat, uellet amittere: dependere quidem Maximiliano aliquam pecuniæ uim se obligasset: si de reliquis fœderis capitibus, quæ proponebantur, conuenire inter ipsos potuisset: sed obstinatione, duritieq; ambarum partium factum est, ut infectis rebus ab utrisq; domum discederetur. ita ea multorum dierum tractatio & mora, quæ suspensos atque sollicitos patrum animos habuerat; postremo ad nihilum rediit. Interim, quod Lauretanos, qui est pagus in Padi fluminis deriuatione, Alfonsi copiæ incenderant, Senatusconsultum factum est, ut eius pagi homines Fossam Clodiam ad incolendum se reciperẽt; atque ab oppidanis rebus omnibus iuuarẽtur: quasq; antea onerum & tributorum immunitates domi obtinebant, eisdẽ immunitatibus eis frui Fossæ quoque Clodiæ liceret. itemq; alterum; uti Belunienses, & Pagenses annum unum immunes essent, neque ad soluendum creditoribus cogi possent. idem Senatus cum uideret multo maximam esse in urbe copiam eorum ex plebe ciuium, qui aliquo reip. munere fungerentur: quo in munere aut stipendii mẽstrui, aut quotidiani quæstus nomine lucrum facerent: ut ii quoque aliquid, neque id tamen sine compendio tam angusta pecuniæ publicæ procuratione in ærarium conferrent, rogationem iussit: qui è plebe ciuis munus perpetuum à rep. obtineret: si decuplum stipis annuæ, aut si ea non sit, lucri summam, de qua apud magistratũ constet, reip.

intra

intra dies quindecim curauerit: id omnino munus ipso mortuo aut filius, aut nepos, aut frater eius sequatur: aut is, quencunque sibi ipse eius muneris hæredem instituerit. quibus autem sua sint ad tempus munera: iis octuplam stipem ærario inferentibus ea uiuis munera eripi non possint, illis exceptis muneribus, quæ à Senatus, templiq; Marcii procuratorum scribis, & ministris obirẽtur. ea tamen octupli summa liberalitate patrum paulo post lege ad quincuplum rediit. ab Decemuiris quoque, ut etiam nobilitas sui æris aliquantum sponte reip. tribueret: alia est rogatio paulo post iussa, qui è nobilitate ciuis triginta annos natus libras auri uicenas mutuo reip. dedisset: quemq; ciuem maior pars Decemuirum probauisset, ei ciui annum in Senatu esse, adempta suffragii ferendi potestate licere. huius autẽ mutui Decemuiri eã esse conditionem uoluerunt: ut pars pecuniæ media in ærarium nouissimum ei, qui dedisset, accepta referretur. altera parte media, si quid is onerum, tributorum'ue nomine in posterum publice debiturus esset; ex eo tantundem potestas ei fieret dissoluendi. pauloq; post, ne horum ciuium numerus denos excederet; iidẽ Decemuiri sanxerunt. Dum hæc domi administrantur: consilio Veronam per insidias capiendi ab legatis cõplures dies agitato, certorum oppidi ciuium suasu; qui per suos interpretes clam ad Sigismundum Caballum necessarium suum egregium, atque amantem reipu. ciuem: qui se pro patria exercebat, belliq; munera & præfecturas obibat, Patauium missos, res quemadmodum perfici posset, eis ostenderant: ambo prima nocte ad pagum Martinianum exercitum adduxerunt, quingentosq; milites ex omni copia lectos ad arcem, quæ ab ea oppidi parte cum mœnibus erat coniuncta, non nimis communitam miserunt: qua fore in urbẽ traiectũ cognouerant. illi per duas propugnaculi intromissi portas: eas Benedictus Peregrinus multa arte, diligentiaq;, ferreis ad eam rem confectis Vicetiæ malleis, uectibusq; aperuerat, ad murum oppidi scalas, quas secum attulerant, posuerunt; ut eo superato ad portam, ad quam conuenerant, accederent; interfectisq; custodibus, atque apertis ualuis exercitum admitterent. Eæ scalæ cum essent breuiores, quam muri altitudo requirebat: ad eiusmodi eius rei subsidium comparandum; ut alteram alteri alliga-

rent, atque ita longiores eas facerent; ſe dederunt. in eo dũ ſunt: ſigna in oppido ei loco proxima caſu concinere cœperunt. illi ueriti aduẽtum ipſorum militibus Germanis tribus millibus palàm factum eſſe, qui eam oppidi partem cuſtodiebant, relictis ſcalis extra propugnacula celeriter ſe, quà uenerant, receperunt: deinde ad exercitum; qui non longe aberat, ut ſe in oppidum inferret; re infecta magno cum dolore omnium atque moleſtia redierunt. hoſtium præfecti haud ita multo poſt de pleriſque ciuibus; quos fuiſſe eius rei conſcios non tam quidem reperiſſent, quàm eſſent ſuſpicati; grauiores pœnas ſumpſerunt. peregrinus unà cum noſtris militibus oppido fugiens ad legatos ſe contulerat. cui Senatus ob facti audaciam atque in remp. ſtudium penſionẽ annuam, quam poſteri eius ſequerentur, paulo poſt dono conſtituit. eadem in illorum, quos hoſtes interfecerant, liberos reip. pietas extitit. erat domi lex decemuiralis: nemo ut ciuis; cuius aut filius aut frater aut fratris filius ſacerdotium haberet; cum de rebus, quæ ad Pont. Max. atque ad remp. pertinerent, ageretur; in Senatu eſſe poſſet. quam quidem legem eo conſilio patres iuſſerant: ne; qui ſuo compendio propter ſacerdotiorum adipiſcendorum cupiditatem in conſulendo duci poterat, ut plus Romanis rebus, quàm ſuæ ciuitati faueret; ei aut ſententiam dicere, aut ſuffragium ferre in Senatu liceret. eam tum legem decemuiri antiquari uoluerunt. non enim arbitrabantur quenquam eſſe ciuẽ poſſe; qui tam duris reip. temporibus alieniori uoluntate ſuæ patriæ commoda, quàm Pont. Max. à quo tã inſignite læſus eſſet, in Senatu adminiſtraret. itaque & Antonius Grimanus & Georgius Cornelius, reliquiq; ſacerdotum propinqui, cum ad Senatum ex literis Roma ab Donato miſſis eſt relatum, deinceps affuerunt. quæ quidem literæ magnam in Iulio ambiguitatẽ conſiliorum, magnamq; uoluntatis hæſitationem oſtendebant. modo enim de rep. honorificentiſſime amiciſſimeq; loquebatur; ſeq; ei adiutorem ad ea recuperanda, quæ in Rhetis Galliaq; amiſerat, fore pollicebatur. Gallorum modo regem ſe uereri oſtendebat: quem quidem propediem in Italiam rediturum pro explorato ducebat. A' Maximiliano quoque ſuum legatum propè amplius non admitti, inimicumq; ſibi illum ex amico eſſe factum,

quod

quòd interdictum in rępu. se nolente rescidisset, conquerebatur. easq; ob res uti resp. quibus posset conditionibus cum Maximiliano pacem faceret, senatui erat auctor: præsertim posteaquam inter Aloisium & Enricum Britanniæ regem; qui dissidere putabantur; quod quidem certe dissidiũ animorumq; disiunctio morari Aloisium & retinere, ne itineri se se daret, una omnino poterat; fœdus esse ictum & concelebratum cognouit. itaque interdum neque cui confideret; neque quò conuerteret cogitationes suas; neque quem susciperet tuendum; neque quid omnino aut faceret, aut plane diceret, reperiebat. quibus rebus cognitis Senatus, cui quidem omnia penè deficiebant, Iulium tamen per legatum est hortatus, bono animo ut esset: non facturum, quæ ab eo iactabantur, Aloisium: cuius omnes planè populi ab alpium traiectu & bello in Italia gerendo magnopere abhorrerent: Maximilianum quidem & pecuniæ inopia, & aliena Germanarum ciuitatum à bello contra remp. uoluntate, & aliarum rerum implicationibus perfacile ad pacis cogitationem descensurum: Enricum uero, cur nocere Venetis cogitet, nullam habere porrò causam: cuius & maritimæ ciuitates necessitudinem quasi quandam antiquitus cum nostris hominibus institutã colant, plurimiq; faciant; & portoria à nauibus reip. quæ mercaturæ causa eò uentitant, etiam augeantur: se se autem & exercitum non spernendum iam habere; & classem satis magnam propediem habituros: easq; omnes opes non illi minus, quàm reip. præsto, cum uellet, futuras: quamobrem confideret; cum tam bonam causam suscepisset, ut remp. scelere perfidorum hominum proditam ac uiolatam tueretur; Deos profecto immortales, quorum ipse in terris maiestatem obtineret, sibi non defuturos. eiusmodi cum literis labantem Iulii animum atque consilia Senatus confirmauisset: legem sciuit: ut quingenti armaturæ grauioris equites, militũ quatuor millia celeriter conficerentur; atque ad eas, quas haberet, copias adderentur. id autem non tam iussit spe, quam aleret, ut res ad exitum perduci posset: (nam neque unde is tum numerus accerseretur, ei constabat: neque pecunia in stipendium planè suppetebat) quàm ut eius rei sermo nuntiiq; ad Iuliũ allati deiectas illius cogitationes & timoris plenas erigerent; exercitumq; reip.

quem quidem & Veronæ recuperãdæ difficultate, & Gallicarum rerum fama; quas rumor latius atque inflatius attulerat; tardiorem ac suspiciosioré factum sciebat; literæ de eo ad legatos datæ ad pristinam belli gerendi alacritaté studiumq; reuocarent. quod sané accidit. Epirotæ enim equites ubi de augendo exercitu nuntium acceperunt; Atesi flumine traiecto hostium equites centum captiuos fecerunt: milites alteros totidem nemine suorum desiderato interfecerunt. aliæ deinde literæ ad Donatum datæ: ut; quoniam is ad Senatum scripserat, Iulio placere, ut bello, quod resp. cum Alfonso exercebat, finis imponeretur: ei diceret; Senatum de eo id, quod uellet, esse facturum. quo responso accepto Iulius suum hominem Ferrariam misit eius rei causa: neque tamen Alfonso persuasit, uti bello desisteret. nam quoniam exploratum ei erat, Aloisium regem ad Lemniacum oppidum, quod à Maximiliano libris auri C L. emerat, capiendum omnes suas quamprimum copias missurum; quo capto ipse quoque Rodigium posse capere spem non ambiguam fouebat: arma deponere noluit. Senatus autem pluribus & literis & nuntiis certior factus Aloisii præfectos magnis equitatus & peditatus copiis coactis in fines reip. impetum breui facturos: Lemniaco ueritus præter milites sexcentos sub egregiis centurionibus, ciues etiam Venetos è nobilitate quatuor cum militibus quinquaginta è plebe urbana singulos, commeatumq; omnis generis, & res ad tormẽta exercenda ignemq; in fossis atque aggeribus ex inopinato excitandum idoneas, & sagittarum magnum numerum eò misit. Vanissa præterea ex Dalmatis homo fortis cum turma lectissimorũ equitum octoginta, maiore quàm consueuerat stipendio, ab Senatu accersitus eodem se contulit. ad Gradonicum quoque legatũ auxilia ab exercitu submissa: ne, si Alfonsus ad Rodigianos oppugnandos, dum reliquus exercitus à Gallis alios reip. fines tueretur, suas copias adduceret, imparatior offendi posset. classi demum paucarum triremium, quæ erat Fossæ Clodiæ, naues breuiores permultæ urbanis è suburbiis eductæ atque adornatæ uti adderentur, quæ in Alfonsi fines se inferret, eiusq; copias distineret; latum. ad Vitellium uero; quem captiuum permutatione facta, uti supra demonstratum est, Galli restituerant; Capinumq;
eius

eius propinquum, Pauli illius, quem Florentini Pisano bello imperatoré habuerant, securiq; percusserant, filiũ; quibus utrisque Senatus præfecturam equitum grauioris armaturæ C L. paulo antea dederat; atque illi eos equites in Tifernatibus municipibus suis iam confecerant; mari Fossam Clodiam deportandos, naues in Flaminiam missæ: quibusq; etiam milites quingentos ipsorum in finibus quamprimum conscribendi ad exercitumq; adducendi, cura tradita. eandem antea curam Citolo patres dederãt; ut è Perusiæ finibus mille octingentos milites educeret. isq; iam numerus aduentare dicebatur. turmis insuper in exercitu reipu. plerisque redintegrandis, quæ quidé erant magnopere deminutæ; stipendium à quæstoribus curatum. pensioq; annua; quam Senatus ultra stipendiorum nomen Citolo dederat, ut ea, quoad uiueret, frueretur; etiam aucta. quas ad res atque sumptus quo fisci debitoribus facilior solutio fieret: Senatus iusserat: ut qui ex iis aurum aut argentum cœlatum; quod plerisque sibi cõparant, aut à maioribus comparatum domi habent; ad Duumuiros numis cudendis intra dies X X V. attulissent; id eis aurum argentum ue cum lucro partis decimæ acceptum referretur: qui Duũuiris neque aurum neque argentum dedissent; neque pecuniam numeratam curauissent; eorum bona, etiã si fidei cõmissa essent, uendi per magistratus oportere, iis exceptis bonis, quæ dotium nomine mulieribus deberentur. easq; uenditiones ratas & firmas haberi oportere, neque ullis posse legibus infirmari, Senatusconsulto additum. pauloq; post: quòd patribus constabat ciues plerosque ex iis, quibus ampla res esset, adduci tamen non posse, ut in ærarium conferrent; quòd nulla suæ patriæ charitate, nullo reip. amore tenerentur: Decemuiri suis ministris mandauerunt, ut illos prius ea de re admonitos, si post dies octo nihil contulissent; captos in carcerem contruderent: quòd si se occultauissent, ab eorum domibus rem familiarem abriperent, magistratibusq; traderent distrahendam. quæ duæ quidem res uti publice iuberentur; ante id tempus nunquam acciderat. Vicetina quidem ciuitas, reip. difficultatibus permota, sponte sua uicenas auri libras dono in ærarium contulit. quoniam autem & legati non semel ad Senatum scripserant, egere imperatoris reip. exercitum: sine

eo, qui summæ rei præsit, omnes indiligentiores & dissolutiores quotidie fieri, & ipsi per se patres singulis horis ea de re admonebantur: sæpe cum essent inter se magistratus colloquuti; magna eos ambiguitas hæsitatioq; diu tenuit. ná quod ex præfectis reip. plures parem ferè honoris locum obtinebant; existimabant patres, in potiore adipiscendo loco alterum sibi præferri neminem eorum satis æquo animo laturum. Tum illud accedebat; quòd ipsimet patres, quis nam illorum esset reliquis anteferendus, non dispiciebant. de externis cum quærerent; plerique in eam séntétiam conueniebant; ut Franciscus Mantuanorum princeps, qué habebant in custodia, ei muneri maxime omnium esse præficiendus uideretur: quod profecto munus & alias apud ipsos gessisset, & nunc eo libentius eoq; diligentius ab illo suscipi atque administrari oporteret; quòd ex ipso carcere atque custodia ad tam amplam dignitatem atque imperium patrum munere ac liberalitate uocaretur. uerum propterea quòd annis etiam superioribus ad illud ipsum munus à Senatu reuocatus, uti tum à nobis demonstratum est, stipendio etiam accepto à rep. defecerat; atque ad Maximiliani militiam auctore & consuasore Ludouico Sfortia uxoris suæ sororis uiro se contulerat: idcirco, nisi senatui satisdaret se fidem reip. præstaturum, omnes unà magistratus committendum ei esse non putabant. id ut sciri ab eo posset; Lauredanus patresq; eum ad se se cum honesto senatorum comitatu è custodia uenire uoluerunt: amicissimeq; appellato suam ei mentem aperuerunt; Senatusq; consultum ea de re factum ostenderunt. ad quem ille sermonem inopinata lætitia commotus atque illachrymans, magnas patribus gratias cum egisset; confirmauit filium se suum Federicum natu maiorem suæ fidei obsidem reip. daturum: uxoriq; scripturum, ut eum ad legatos è uestigio mitteret. quod cum patribus probaretur; Ludouicum Firmium familiarem suum cum mandatis ad uxorem misit. illa uero parere uiro noluit, neque filiũ ab se dimittere. Alfonsi enim soror Gallicis rebus magnopere fauebat: quibus fore impedimento, si uir imperium à rep. oblatum accepisset, pro explorato ducebat. ita ea res exitum non habuit. quamobrem cum patres iterum de eo eligédo, qui exercitui præesset, consulerentur; magistratusq; nonnulli Lucio, non

nulli Gritto legato imperium deferrent : neutra lege suffragiis probata Senatus est dimissus. quod ubi Grittus resciuit : patribus literas dedit : non esse è repu. se, qui non magnum in re militari usum haberet, tot fortibus & claris bello uiris, qui in eius exercitu essent, præfici : neque id eos æquo animo laturos : itaque alia omnia cogitarent : se se nolle imperium cũ inuidiosum, tum suis maius uiribus accipere. Vanissa interim; qué Lemniacum profectum dixeramus; cum suis equitibus aliisq; perpaucis, qui sagittis utebantur, mane prædatum oppido egressus in Veronæ finibus hostium Gallorum equites grauis armaturæ plus centum, leuioris non plurimos, milites quatercentum nactus, manum cum illis conseruit. id dum fit; hostes unum ex eius famulis captum nullo more iugulauerunt. quod Vanissa ubi uidit; suos cohortatus, uti eam necem uindicarent, ita acriter pugnauit, itaq; eum sui acriter pugnantem imitari studuerunt; ut paruo temporis spatio globum hostium uniuersum disiecerint; ex iis ceperint plus ducentos: quibus omnibus ceruices absciderunt, nemine suorum, præter illum unum, desiderato. ea res magnum illi nomé apud omnem exercitum hostesq; ipsos attulit. Alfonsus interea coactis cum militibus, tum nauiculis, atque in eis tormentis leuioribus impositis, Venetos, qui minorum in Rhodigianis finibus fluminum ripas custodiebant, depulit. pauloq; post, cũ Gradonicus nihil non ab hostibus ueritus Rhodigio relicto se in tuta retulisset; oppidum uacuum recepit. tantusq; fuit eius rei terror; cum Galli magna cum manu aduentare dicerentur : ut neq; auxilia submissa ullo in loco consistere, neque Grittus legatus confidere, in quibus erat, castris auderet; omnesq; omnibus à partibus se se Patauium Vicetiamq; uersus nullis hostiũ insequentibus tamen reciperent. deliberatum est etiam domi; ut Patauiũ muniretur; tormentaq; ac farinas & uinum Creticum magistratus eò mitterent, ciuesq; in primis Venetos decem, qui urbem custodirent. tum, ut reliqui commeatus pabuliq; copia in oppidum importaretur, cura adhibita. datæ quoque à Senatu literæ in Epirum ad suos magistratus; ut Thraces equites, quos possent, reip. stipendio conscriberent, Iaderamq; mitterent ad urbé trãsuehendos : id enim regiorum ministrorum uoluntate fieri poterat.

latum etiam; ut lex de mercede magistratuum reip. condonanda in sex menses prorogaretur. iussus etiam Ioannes Franciscus Polanus; qui longis nauibus in Istris non segnem operam reipu. nauabat; ut Fossam Clodiam ad præfectum se classis è uestigio reciperet. quibus intellectis rebus Zoilus Detricus, ex Iaderensi ciuitate, amantissimus reip. uir, aurum, quod in suos usus domo attulerat, patribus principiq; dono dedit. Grittus cum exercitu Vicetiam ueniens: ad quem ciuitatis magistratus cum armatorum ex plebe atque agris decem millibus iter faciebat; ut ei opem ferret, ne ab hostibus cladem aliquam acciperet; magni enim de eo rumores afferebantur: cum uellet extra murum castra ponere, ne oneri oppidanis esset; à ciuibus omnia perpeti reipub. causa sese uelle pronuntiantibus, atque ab illo, uti copias omnes introduceret, maiorem in modum postulantibus, noctu hilariter in oppidum est receptus. postridieq; eius diei abiens medio fere inter Patauium Vicetiamq; itinere consedit: ut utrique urbi, si necessitas urgeret, auxilio esse posset. patres; ut Vicetinæ ciuitatis plena fidei ac beniuolentiæ officia tanti facere, quanti par erat, uiderétur; per literas sibi gratum id fuisse ostenderunt; seq; memores eius rei fore in posterum confirmauerunt. deinde; cum de Gradonico deq; Marcello legatis non commodi sermones iactarentur; eorum loco est ab iis legatus lectus Paulus Capellus: qui se, cum uellent patres, profecturum est pollicitus. paucisq; post diebus duo sunt sublegati reliquis legatis lecti, Federicus Contarenus, Ioannes Diedus: quorum alter senatui paruit, profectusq; est: Ioannes excusatione ualetudinis adhibita domi remãsit. eius est loco paulo post Sigismundus Caballus sublectus. at Galli Triultio & Palitia & Magistro magno ducibus audito nostrorum recessu, missis Montanianum paucis equitibus deditione oppidum capiunt, itemque Ateste, tum Coloniam & Leonicænos. cum uero è Carnis nuntii uenissent, omnes eo ab latere hostium regiones in armis esse, cogiq; milites plerisque in locis: Foroiulienses ad Senatum miserunt, uelle ciuitatem sua stipe equites ducentos alere: rogare Senatum, ut Epirotas alteros totidem iis adiungat; quibus se suosq; fines tueantur: uelle omnes magno animo suam fidem omni cum uitæ periculo patribus & reip. præstare. atque

re. atque ita ut fieret, Senatus censuit. etiam in Illyrico ap ud Spalathram incursiones & prædæ factæ, abductiq; pueri & mulieres haud paruo numero. Vicetini destituti ab exercitu, qui se ad Medoacum receperat, cum suis rebus uulgo ad urbem confugiebãt: à quibus cum publicani uini portorium exigerent; lata rogatio est; ut sine portorio rerum alendi se causa importandarum Vicetini reciperentur. pauloq; post domus noua Germanorum mercatorum societati publice exædificata, quam inhabitarent, eis tradita. Gallorum duces ad Marcum Marcellum Monsilicensium magistratum miserunt, qui oppidum peterent. ea intellecta re Grittus legatus cum equitibus leuissimis Monsilice contendit: firmatoq; præsidiis oppido præter eos, qui ex plebe urbana tum uenerant, sua in castra rediit. Citolumq; Perusinum cum militibus octingentis Senatu approbante Taurisum misit; qui optime meritæ ciuitati præsidio esset. eo enim etiam ab latere hostes impetum facturos rumor attulerat. Interim missus Lemniacum Baptista Doctus, uir fortis, cum stipe; ne, si oppidum obsideretur, pecunia defensoribus introclusis persoluenda deficeret; ab hostibus in itinere deprehensus uix ægreq; fuga se ab illis eripuit: infectaq; re cum numis ad legatos rediit. Post hæc cum Iulius Pont. Max. Franciscum Gonzagam Mantuanorum principem, captiuum senatui commendauisset: patres in eius gratiam legem sciuerunt: ut, si uxor Ludouicum filium Bononiam misisset; Franciscus & libertati restitueretur; & reip. exercitibus præficeretur, imperatorq; crearetur: modo Iulius puerum ad urbem postea mitteret: quod quidem se receperat facturum. Vicetini; ad quos legatorum & exercitus discessu Galli duces miserant; qui & oppidũ & quingẽtas ab iis auri libras peterent; concilio coacto, curatisq; è uestigio libris auri quinquaginta, alteris totidem pollicitis, se se eis dediderunt, militibus perpluribus receptis; quos illi Verona euocauerant. eorum exercitus in oppidi agrum se conferens ad Barbaranũ in collibus uicum castra posuit. Est in Vicetinis montibus Patauium uersus concameratio, antiquitus effodiendis ad ædificationes lapidibus facta, ingẽtis magnitudinis; ut terna millia passuum introrsus pertineat. in eam perfugii causa; quòd os angustum habet, atque id unum tantum, ut facile defendi posse

uideatur; hostibus appropinquantibus eorum finium incolæ cũ uxoribus & liberis & ætate confectis prope ad sex mille se abdiderunt. eos cum expugnare Galli non possent; tametsi perfractis & deiectis obiicibus se intulissent: loco enim perobscuro, & uiarum flexionibus cum ambiguis tum innumerabilibus, aqua etiã, quæ in eo specu stagni instar est, muniebantur: plurima stipula interne succensa magnum eorum numerum fumo cameras implente interfecerunt. At in Carnis Aloisius Delphinus legatus cum intellexisset præmissos hostium antecursores centum è Montis Falconis planitie prædas agere: suis militibus sequi se iussis cum equitibus leuissimis quinquaginta itinere celeriter confecto illos, qui se in insidiis non magna in sylua occultauerant, aggressus partem eorum interfecit, partem cepit. reliqui uulneribus acceptis fuga se ad suos retulerunt. legatus Sontio flumine traiecto hostes; qui fuga suorum & cæde audita magna cum manu ad illum intercipiendum contendebant; è ripa sagittis & pilis ferreis à fluminis transitu prohibuit: indeq; se cum suis omnibus incolumibus Gradiscas recepit. In Patauinis autem finibus, quòd hostium equites aduentare nuntiatum est; præmissi à Gritto legato equites leuissimi in eos uenientes, qui quidem erant sexcenti, impetu facto non paucos interfecerunt, centum captiuos fecerunt. Duces eorum Ludouicus & Federicus Gonzaga fratres, qui Bozolum oppidum in Mantuæ finibus obtinebant, se à uictoribus equorum pernicitate uix ægreq; subripuerunt. alio ab latere Vanissa Citadella, quod ad oppidum Lemniaco uenerat, non semel egressus Germanorum manum ex alpibus demissam, ut incursiones faceret, binis cladibus disiecit interfectis perplurimis. inter hæc paulum lætitiæ habentia magnam patribus molestiam attulit, Lemniacum captum. nam quod est ipsum in dextra Atesis ripa sic, ut magna ex parte flumine abluatur: Galli altera in ripa castello, quod è regione Lemniaci est, capto ingenti tormentorum ui dies aliquot oppidum uerberauerunt. id cum parum pro fuisset: ratibus flumen traiecerunt: tribusq; à partibus tormentis positis murum labore continenti deiicere instituerunt: ut ii, qui erant in oppido atque in arce magistratus præfectiq;, timore non magnopere necessario perculsi oppidum primum deinde arcem se seq;

se seq; dederent. oppidani direpti; milites armis spoliati & dimissi: ipsi uni cum magistris tormentorum sunt captiui facti. Eodé ferè tempore Iulius certior factus Cardinalem Rotomagensem in Gallia mortem obiisse, incredibili lætitia est affectus. illo enim uiuo hostem magna auctoritate nunquã sibi defuturum sciebat. quam quidem lætitiam cum legato Veneto de cõmunibus agens rebus haud obscure præ se tulit: gratulatusq; ei est, nihil omnino commodius, nihil amicius de Cardinalis in rempu. animo plane sentiens. is auri libras ter mille signatæ pecuniæ testamento legauerat: quas omnino Iulius ea de causa, quòd legari iure non potuerint, sibi dari postulauit: frustratusq; ea postulatione est: nihil enim profecit. ciues autem è nobilitate Veneta quatuor, & Ioannes Iacobus Caroldius Senatus scriba; qui captiui in Flaminia superiore anno facti in Romani agri arce custodiebantur; à Iulio dimissi ad urbem redierunt. Ioannesq; Paulus Mãfronius ab hostibus est ad Grittum missus, Bonuicinii Galli, quem captiuum nostri fecerant, tum ad Gallos item missi loco. cui Senatus paulo post equitum cataphractorum cétum quinquaginta stipendiũ constituit cum librarũ auri sex pensione annua præter illud. eius quoque filio stipédium in equites sagittarios L X. datum. Iulius ægre ferens Gallos in reip. locis prospere uersari, & cum uicinis ei regibus pollere; legato reipu. proposuit; se cum Heluetiis fœdus initurum; ut sex eorũ millia à Belinzonæ oppidi finibus regi bellum inferant; quo ille suas copias reuocare Mediolanum cogatur: modo Senatus partem mediam stipendiorum persoluat: eaq; confecta re suas ei copias attribuat ad Ferrariam capiendam. Senatus ad hæc legato scripsit; Iulio stipendium ad tertiam Heluetiorum partem polliceatur: quo si contétus non erit; etiam ad mediam descendat; ut ei plane satisfiat. de altera uero postulatione, cum Galli abierint, facturum Senatum, quæ iusserit. postea uero nolentibus Heluetiis tam parua manu domo exire; petentibusq;, ut X. eorum millia saltem Iulius conduceret: inter ipsos ut octona millia scriberentur, lex est inita. ex uniuerso stipédio Donatus legatus pactus cum Iulio est; ut à Senatu triginta auri libræ mensibus singulis penderentur: numiq; Romam per chyrographa missi. Vanissa Thracesq; cum præfectis turmisq; leuio

rum equitum plerisque cõtra Germanos Vicetia egressos agrũq; populantes à Gritto iussi contendere, cæteris, cum nullis occurrissent, reuertentibus, longius progressi eosq; consequuti commisso prælio C C. ex iis interfecerunt, & prædam, quam abigebant, earum rerum dominis restituerunt. duobusq; post diebus idem prope facinus & ausi sunt, & perfecerunt, C L. ex hostibus interfectis, captis non paucis. tametsi eodem tempore aliis etiam in Venetorum finium locis cædes hostium à nostris equitibus factæ nuntiabantur. Nuntiatum est etiam in Pharo Illyrici insula ob primorum quorundam iuuenum in agrestes mulieres audacẽ incontinentiam plebem ad arma incitatam nonnullos ex nobilitate interfecisse: alios oppido expulisse: parem se se nobilibus in regenda ciuitate fieri esseq; uoluisse: eos tamen animorum plebis motus Hieronymi Contareni classis præfecti; qui eò peropportune se contulit; edictis seuerioribus interpositis ad pristinam concordiam redactos fuisse: magnumq; eo in oppido exortum bellũ eius hominis aduentum sedauisse. Nuntiatum, quoque, in Creta insula triremes septem instructas Corcyram breui uenturas: earum uni Hieronymum Georgium è colonia Cretensi præfectum sua pecunia remiges & milites imposuisse: cuius pater plurima in remp. officia bellis superioribus contulerit. ei non multo post ob hæc ipsa in rempub. studia Senatusconsulto permissum est, ut quotiescunque uoluerit triremi præesse, liceat priori semper loco; immunem præterea tributorum illum posterosq; eius esse fructuum suarum possessionum causa. tũ ut militiæ insignia ei dentur, cum ad urbem uenerit, eadem lege patres statuerunt: literasq; iis de rebus ad magistratus Cretenses dederunt testes perpetuas Senatus in illum uoluntatis. Miserant paulo ante Ferrariam decemuirum magistri Petrum Vampum è plebe hominem: qui se obtulerat classem ex Venetis nauibus in flumine oppidi mœnia præterlabente custoditam succensurum. sed illum socii facinoris indicio proditum Ferrariẽses interfecerunt. ea re ad decemuiros delata tribus Vampi filiabus paruulis uictus est annuus è publica collegii pecunia cum domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos, cum adoleuerint, singulis auri sesquilibra constituta. mulieri etiam uiduæ Corcyrensi; cuius uir in Fluminis oppi di Istrici

di Istrici oppugnatione interfectus fuerat; pecunia in uictum annuum dari ab eius insulæ quæstoribus imperata. Sub hæc Laurétius è gente Vrsinorum; qui Cere oppidum obtinebat; mutatis iumentis Roma ad urbem uenit: patribusq; salutatis se se obtulit eorum militiam facturum: dixitq; id sibi Iulium uti faceret permisisse: suum comitatum equitum centum breui affuturum: qua uellent conditione se uterentur: nihil ipsum sibi præcipuum petere, nihil recusare. qua quidé oratione libentissime audita, omnibus illum laudibus cumulatum patres exceperunt: atque, uti ad exercitum se conferret, ab eo petiuerunt; quòd existimarent suo illum consilio legatis usui magnopere futurum interea, dum sui equites adueniunt. & quoniam sine armis uenerat: ex comitii armamentario legendi sibi arma potestatem ei fecerunt: quod externo ante id tempus contigerat nulli. His ita constitutis rebus; quòd suspicio patres tenuit; propterea quòd in Patauio muniendo nihil non curæ diligentiæq; adhibuissent; fossas purgauissent; muros propugnaculaq; firmauissent; omnis generis commeatũ, magnam tormentorum uim importari mandauissent; molas frumentarias perplures, quæ sine aqua usui essent, ædificari curauissent; ciues è nobilitate, uti superiore anno fecerant, portis & mœnibus & foro præposuissent; fore, uti Patauio relicto hostes ad Taurisum obsidendum accederent, quòd minus in ea oppugnatione se laboris confiderent habituros: Senatus censuit, ut milites quatuor mille confestim undecunque scriberentur: atque iis patrum collegium legeret qui præessent, Chiriæumq; Burgium in primis: quem sibi unum à Manfronio commendatum, atque omnibus ornatum uirtutis industriæq; laudibus illis dieb. cohorti esse præponendum statuissent. Federicus Contarenus sublegatus, Citadellæ qui erat, cũ Epirotis C C. egressus hostium Gallorum turmam, quæ prædatum ad Medoaci ripas uenerat, disiecit: atque ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captiuos fecit. Germani etiam; cum ad Clusæ fines in primis alpibus uenissent; Hieronymi Saorniani aduentu perterriti confestim recesserunt. hostium autem uniuerso exercitu Citadellam uersus accedente; Vanissaq; & Thracibus, qui se illi obuiam longius prouexerant, ab eo cum cæde repulsis; Contarenus sublegatus & Alexander

Bigolinus oppidi retinendi spe deposita, præsidiis abductis Pata uium sunt profecti. pauloq; post; cum Galli propius Venetos ad Limen se castellum contulissent; pontesq; duos in Medoaco face re cœpissent, ut exercitum reip. aggredi commodius possent: legati concilio præfectorum coacto non esse Gallos expectãdos sta tuerunt: seq; bene mane Quarto Calendas Iulias omni cũ exercitu Patauium intulerunt. quos magna agrestium hominum mul titudo cum uxoribus & liberis subsequuta in oppidum recepta est, ciuibusq; dispertita; apud quos esset, proq; cuiusque faculta tibus aleretur. uerum enimuero cum paulo post hostium exercitus Bassianum uersus se promouisset: Senatus iterum Tauriso ueritus, Ioannem Diedum ex Veneta nobilitate uirum fortem militaribusq; rebus assuetum, qui Patauii erat, eò legatum mise runt: ut una cum Mocenico belli rebus præesset. qui quidem Io annes eo reiecto stipendio, quod ei patres muneri obeundo decreuerant, sua impensa reip. laboranti operam se daturum profi ciscens est pollicitus. militesq; item quingenti, equites leuissimi C C. à legatis Patauio Taurisum missi. erant autem in hostium exercitu Galli equites grauioris armaturæ mille C C. leuioris ali quanto plures: Germani ferè alteri totidem, ex æquo tamen inter se numero: milites in utrisque circiter undecim millia: sed ex iis Germanorum duplo fere maior, quàm Gallorum numerus erat: præterq; hos Alfonsus Ferrariensium princeps cum equitibus C C. is exercitus depopulatis reip. agris illorum finium, Ca stellum Nouum, quod est in alpibus, profectus, paucis defendentibus oppidum cepit, diripuit, incendit, ut nihil ex eo neq; domorum, neque templorum, uno fano excepto, non ardens di rutumq; sit relictum. idem post Feltria passa est in maiorem sui partem; ut à priore uastitate superfuerat, aut ciues eam restitue rant. Ciuidale quoque Belunianum paruo negotio captum; cum ciuitas oppidum, uti Feltriæ acciderat, incendi nollet. itemq; Scala. nam qui eam defendebant, primis tormentorum pilis in eos iactis & centurione interfecto deditionem fecerunt. eodem tempore in Iustinopolitanorum finibus milites reip. circiter quadringẽti equitesq; aliquot insidiis ab hostibus dispositis capti ad septuaginta, interfecti ad X. pœnas imprudentiæ dederunt. Inter

ter has bellicorum euentuum auditiones Caterina Cornelia; quæ Cyprii regis uxor fuerat; de qua in horum cõmentariorum priore libro scripsimus; Sexto Nonas Iulias stomachi uitio in urbe mortem obiit annum agens quartum & quinquagesimum: elataq; est à patribus magna frequentia ciuitatis è Cassiani ad Apostolorum fanum ponte nauibus imposito; quo ad minuendum uiæ spatium aqua, quam Canalé magnum appellant, transmittenda duceretur: atque ab Andrea Naugerio laudata. eoq; postea in fano Georgius Cornelius frater templi Marcii procurator sepulcrum marmoreum cum ædicula sorori optime de se meritæ faciendum curauit. Interim quoniã Iulii postulatione, ut classis reip. ad Genuam à Gallis auertendam in mare superum uela facere iuberetur, ab Decemuiris, qui eã dies aliquot suo in collegio continuerant, superiore desinente mense ad Senatum prolata Senatusconsultum factum fuerat, triremes duodecim, & biremem unam, quæ Corcyræ essent, Centum cellas celeriter mitti oportere; quæ Iulio præsto essent: alterum Senatusconsultum factum est; dandas esse Iulio literas; quibus certior fieret, naues triremes maiores duas ex iis, quas nothas appellant, & minoré unam; quæ ad urbem sint; Senatum armari confestim iussisse; ut Centum cellas classi priori submitterentur. hæc ea re à patribus fiebant; ut Iulii animum, quem experti fuerant & superbum & perferocem esse, his officiis delinitum procliuiorem haberét ad bellum Gallis & Alfonso inferendum. quæ quidem ei gratissima acciderunt. sed cum uideret classis aduentum tardiorem expectatione sua esse: moræ impatiens legato reipub. accersito dixit, statuisse se tribus cum longis nauibus Genuam aggredi: misisse Viã regiam Marcum Antonium Columnam: missurum cras Octauianum Fregosium, Francisci Mariæ Metaurensium Ducis fratris sui filii consobrinum, magna adolescentem uirtute, magna inter ciues suos auctoritate propter factiones, quas maiores sui uetusto more ciuitatis exercuerant: qui quoniam quartana esset implicitus; peterẽ à Senatu; ut & ipse Ianem Fregosium confestim eodem mittat; ut una cum illo rem iuuet. quibus de rebus patres acceptis à legato literis Iani Patauio euocato Iulii petitionem ostenderunt. atque is patribus hortantib. libenti animo sta-

tim conscendens Rauennam est profectus: ut inde pedibus mutatis iumentis Viam regiam contenderet. Sub hæc equites Hispani grauioris armaturæ quatercenti Vicetiæ appropinquauerant; ut cum hostibus reip. se coniungerent. tametsi Iulius Donato legato pollicitus fuisset, id illos non facturos: ita sibi cum Ferdinandi regis legato conuenisse: à quo publice illis ipsis diebus tributi nomine pro regni Neapolitani permissione equum album acceperat: quem quidem ea conditione sublata non fuisset accepturus. idem Iulius Troilo Sabello petenti, ut eius uoluntate ad reip. stipendia facienda conferre se se posset, libenti animo permisit. Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patauii qui erat, ab agrestibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hostium exercitus pars traiecerat, certo in pago equites Germanos fere centum diuertisse; indiligenterq; ibi & incustodite uersari: eò profectus, atque illos improuiso aggressus; cum unum ex eius turma temere progressum hostes interfecissent; ipse reliquiq; tam acriter in illos impetum fecerunt; ut, quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, se Patauiũ cum præda uictor receperit. Patres; quibus Iulius non semel auctor fuisset, ut Franciscum Mantuanorum principem missum facerent; demum etiam ut ad se se mitterent: se illum recturum, & in officio contenturum: atque ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato scripserunt; se se Iulio obtemperaturos; atque illum in trireme Ariminum missuros. tametsi, propterea quòd imperatoris magnopere indigebat reipu. exercitus, cogitauerat Senatus illum suis copiis præficere. itaque Franciscus postridie custodia eductus, atque inter patres per forũ ad aquam perductus, una cum Bartholomeo Contareno, Daniele Vendramino; quos ei principis collegium comites & curatores dederat Ariminum usque; conscendens est profectus. Equites; quibus Ianes Fregosius præerat; qui quidem erant ii, quos stipẽdiarios habuerat Nicolaus imperator; Senatusconsulto attributi sunt Laurentio, qui Cere obtinebat, usque ad Ianis ad urbem reditum: suusq; ipsi equitum centum quinquaginta grauis armaturæ constitutus numerus cum auri libra in uictum mensibus singulis. Pauloq; Manfronio eiusdem generis equitum auctus numerus

merus

merus ad centum . quodq; hostium exercitus una cum equitibus Hispanis, de quibus supra diximus, Patauio appropinquauerat; ut omnes crederent eum ad oppidi mœnia uenturum: neque de erat suspitio ab amicis reip. ad legatos delata; ex iis, qui Patauiū custodiebant, nonnullos cum hostibus consensisse; oppidiq; portam eis tradituros: eodem Senatusconsulto iussum; ut præter Citolum Perusinum cum sua cohorte, equites peditesq; uniuersi, qui Taurisi essent,& tormentorum magistri sine mora Patauium proficiscerentur. utq; legatis pecunia suppeteret; præter eas, quas superioribus diebus sæpe miserant, centum auri libræ à ciuibus mutuo acceptæ sunt ad illos missæ. eo in tumultu quòd Angelus Triuisanus; qui ob classem in Pado amissam in exilium missus fuerat; reipu. est pollicitus, se Patauium cum militibus centum quinquaginta iturum; eiq; urbi præsidio mensem totum sua impensa futurum, si restituatur: lex est in comitio perlata, ea illum conditione ab exilio reuocari reip. placere. atque is intra biduū eo cum militum numero se in oppidum intulit. Philippum quoque Maurocenum; quem quidem ob uulneratum ab eo Robertum Maurocenum consobrinum suum XL. uiri in carcerē coniecerant; auri libris X. in ærarium illatis Decemuiri libertati & ciuitati restituerunt. hostes cum dies aliquot de aduentu suo Patauium suspensum tenuissent; Monsilice sunt profecti: tormentisq; positis oppidum uerberare occœperunt: murosq; duabus à partibus deiecerunt. interim Epirotæ XX. Patauio emissi omnemq; agrum percurrentes, Sonzinum Benzonium, qui se ad hostium exercitum Verona conferebat, quorum erat rei frumentariæ procurator, in itinere ceperunt non longe à Montaniano cū equitibus paucis & iumentis sarcinariis plerisque, & captum Patauium adduxerunt. quem quidem hominem, propterea quòd, cum ciuitate & iure comitiorū maioribus suis tradito frueretur, & præterea stipendia reip. faceret plane senatui carissimus, anno superiore in clade exercitus Cremam à legato missus id oppidum Gallis hostibus tradiderat; posteaq; semper bellum reip. fecerat; legati laqueo gula fracta uetusto in proditores exemplo pedibus suspendi mandauerunt. Stanio Clementi Epirotæ & tribus eius equitibus, qui Sonzinum ceperant, pensiones sunt annuæ om-

nibus suffragiis à Senatu dono datæ: ipsi uni & militiæ insignia, & uestis aurea superaddita. Constantinus Arenites Epirota Maximiliano Julioq; charus ab Iulio ad Maximilianum missus, ut illum reip. placaret, pacemq; ac fœdus inter eos conficeret; Roma Venetias uenit ea in triremi, quæ Franciscum Mantuanorum principem Ariminum adduxerat: Lauredanoq; & patribus salutatis, atque ab iis liberaliter acceptus, auriq; libris quatuor & equo per egregio donatus, Taurisum atque inde in alpes contendit. Dionysius Naldius Fauentinus militum reip. præfectus uir fortis cõplures dies febribus non remittentibus uexatus, atque ad urbem delatus, morbo cedens periit. cadauer in æde Gemellorum apud imperatoris Nicolai cadauer positum. domus fundiq; à repu. illi, quoad uiueret, dono dati, ut ad eius filiam, quam unam puellam reliquerat, transirent, Senatus censuit. Dionysii milites Vincentio Naldio eius consobrino sunt traditi: ut, quòd erant plerique Fauentini, facilius ab illo regerentur. Inter hæc Monsilice ab hostibus capitur. ea in re Palitiæ Galli opera egregia fuit. is enim pedes in primis cum suis per eam muri partem, quam tormenta deiecerant, irrumpens occasionem reliquis dedit, ut omnes unà propugnatoribus deiectis in oppidum se inferrent. Hispani ab alia muri diruti parte idem & ipsi fecerunt. neque se à Gallis uirtute superari permiserunt. tormenta eiusmodi rotis erant imposita; ut ab extrema parte ad terram prona fieri, à priore in fastigiũ erigi nullo negotio possent ad pilas in sublime eiiciendas. ea sic aptata usui magnopere fuerunt. cædes est ab hostibus ingens atque indiscrete facta. tametsi etiam ex ipsis ceciderunt non sanè pauci. arx usque ad noctem defensa est. Sebastianum Naugeriũ oppidi præfectum, ab Hispano captum milite ignaro quis nam esset; cum ei pollicitus fuisset auri libram, uti se redimeret, daturum; Vascones eam rem improbantes interfecerunt. arcis item præfectus cum centurionibus & militibus permultis interiit. hostium exercitus timore agrestes eorum finium ad millia duodecim Fossam Clodiam profugerunt: quibus ea ciuitas, uti poterat, è publica pecunia in uictum est elargita. Ioannes Sfortia, qui Pisaurum obtinebat, illis diebus suo in oppido mortuus filium reliquit: quem Iunipera Mathei Teupoli ciuis Veneti filia uxor

sex

ſex menſes ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus ex eius teſtamento regnum adminiſtrãdum iniit: literaſq; ad Senatum ea de re dedit. hoſtes cõmeatus inopia prope coacti Monſilice abierunt Montanianum & Lemniacum uerſus: abeunteſq; arcem incenderunt. id incendium ab iis, qui Patauii erant, facile conſpectum eorum abitus indiciũ fuit. Monſilice capto; quod Iulius miſſis in Ferrarienſium fines ſuis copiis aliquot caſtella iã ceperat; Alfonſus cum Gallis equitibus C C C. præter ſuos, & Hiſpanis militibus non plurimis, & ſuis cum tormentis domum rediit ad bellum Iulianum propulſandum. & Chiriacus Burgius cum ſexcentis militibus ex Apennini iugis uallibuſq; ad reipub. ſtipendia ſe ſe conferens Foſſam Clodiam uenerat. patres ſæpe conſulti quisnam eſſet ad copiarum reip. imperium præfectis reliquis anteferendus; ſententiaq; legatorum ea de re per literas nõ ſemel cognita; Lucium Bononiẽſem declarauerunt, exercituiq; præfecerunt: cui libras auri duas in uictum ſingulis mẽſibus præter eam ſtipem, quam antea Senatus ei conſtituerat, addiderunt. lecti poſtea ſunt à principis collegio, qui ei uexillum & ſceptrum, eius imperii inſignia, Patauium afferrẽt, Laurẽtius Orius, Petrus Maurocenus, ambo ex quinque uiris adoleſcentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. literas etiam patres Romam ad legatum dederunt; quibus à Iulio petebant; ut Ioanni Paulo Balioni Peruſino permitteret; ut eius uoluntate reip. ſtipendia facere poſſet. idq; ſunt facillime conſequuti. pauciſq; poſt diebus Martini Burgii & Philippi Græci cẽturionum, qui Monſilice interfecti fuerant, liberis & ii ſunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat; & militum numerus cum ſtipendio attributus. atque in comitio Michael Naugerius Sebaſtiani Naugerii item interfecti pater in filii mortis ſolatium omnibus ſuffragiis triumuir prouẽtibus reip. procurandis eſt declaratus. lex etiam perlata; quam quidẽ menſes aliquot antea Senatus cenſuerat: ut ſexuiri ſale procurando ad quatuor redigerentur. iſq; poſtea numerus magiſtratuum in eo collegio fuit. Iamq; ad nihilum conatus Iuliani reciderant in Genuenſium ciuitate à Gallorum dominatione uendicãda: cum ſe illi, antequam & reip. claſſis & terreſtres Iulii non magnæ co-

piæ ad eos fines accederẽt, & classe & militibus peroportune muniissent. ea in re tentanda Ioannes Franciscus Polanus triremis reipu. præfectus pila ferrea percussus interiit. neque non tamen Hieronymi Cõtareni præfecti classis industria omnibus in rebus diligens, quantum esse potuit, fuit. itaque infecta re Marcum Antonium Columnam & Fregosios & maiorem militum partem suis in nauibus recipiens Centum cellas rediit. indeq; ad urbem pedibus Iulii uocatu se se contulit. atque ab eo liberaliter acceptus, epulisq; adhibitus, & stipe ad panem remigum donatus auri libris duabus, iussus est classem, & militum manum longe numerosiorem ad rem iterum tentandam propediẽ conficere: suaq; illi Iulius consilia patefecit. atque ad naues longas maiores reip. de quibus supradictum est, celeriter accersendas tabellarium cũ literis Corcyram misit. Eo fere tẽpore Vladislaus Pannoniæ rex Ludouici Gallorum regis & Maximiliani assiduis hortationibus petitionibusq; permotus in suorum principum concilium Petro Pascalico legato reip. adhibito proposuit; statuisse se bellũ reip. inferre; nisi Dalmatas suos quondam populos sibi restituat: nolle se ulterius ea ditione, quæ maiorum suorum fuerit, carere: si resp. sua uoluntate eam tradat, se illi amicum futurum: sin bellum malit, cito eam cognituram, quam præstet pacate restituere, quod retineri bello non possit. legatus, cum uellet pro Senatu uerba facere, reiq; p. causam tueri: ab illis est prohibitus. itaque, quod unum in sua esset potestate; se de eo patres certiores facturum dixit: tempus petere, ut, quid ad ea respondeant, sciri possit. eo concilio dimisso, fuere nonnulli ex iis ipsis, qui in concilio fuerant, qui secreto ad legatum detulerunt; bono animo esset: bellum regem facere non posse; quòd numi non suppeterent: satisfactum ea denuntiatione cum regibus petentibus, tum principibus aliquot Pannonicis; quos suæ ipsorum cupiditates impellebant, ut bellum suaderent: sed re, nullum fore bellum. quod ita esse postea euentu ipso patuit. Hostium autẽ; qui Monsilice abierant, pars Vicetiam profecti tormenta, quæ priore aduentu in oppidum intulerant, ibiq; reliquerant, abstulerunt. Germani Vasconesq;, quos adibant pagos uillasq;, incendiorum uastitate plerunque fœdatas relinquebãt. Galli cum uellent à reliquo

liquo exercitu recedere Mediolanum uersus, ab rege literas acce perunt: quibus in literis iubebantur, duos etiã menses cum Germanis belli fortunam experiri. Ciues Veneti; qui missu patrum Patauii portis & mœnibus præfuerant; à legatis sunt dimissi. ex iis Angelus Quirinus legatorum ad patres literis laudatus; quòd magna diligentia cum eo comitatu, quem adduxerat, in sua tuẽda porta esset usus, sine ulla præterea stipe reip. quam reliqui omnes accepissent, sed impensa unius sua; ad Lauredanum Principem & ad patrum collegium domum rediẽs cum se, ut mos erat, contulisset; suæ in remp. liberalitatis & uirtutis fructum tulit, ipsorum & totius ciuitatis in se se beniuolentiam. Citadella, Bassianum, Asulum, post hostium abitum non magno sunt negotio recepta; Marostica etiam, sed difficilius aliquanto, arce tormẽtis expugnata. captiq; in ea Germani milites cum eorum centurione non pauci, & inermes omnes dimissi. capti & Taurisani rebelles aliquot, atque à Mocenico legato, qui aderat, supplicio affecti. Interim Troilus Sabellus ex Romanis principibus reip. militiam facturus ad urbem uenit; cum in itinere equites septuaginta reliquisset. eum patres liberaliter exceperunt. iidem patres Ioanni Beltramio Hispano mercatori sanè industrio; qui ob Iulianas interminationes Ferrariam ab urbe se contulerat; petenti, ut tutum se liberosq; suos facerent ab iis tributis, quæ sunt ab ipsis ante eum diem in ærarium inferri iussa, ita se in urbem reuersurum, neque postea discessurum: libenter annuerunt: literasq; ad illum eius rei obsides dederunt. Iulius autem magnopere in Alfonsum incensus, expugnatis oppidis nonnullis ab eius copiarum imperatore adolescente, Francisco Maria Metaurensium duce, & Ioanne Paulo Balione equitum præfecto in primis ab Rauenna Fauentiaq; finibus, à Senatu petiit; ut suos equites leuissimos & ipse ab alio finium latere in eius regnum prædabundos immitteret. atque ipse primum Romæ in Cardinalium collegio edictum in Alfonsum promulgauit: in quo rebellem illum in se se Romanamq; remp. sæpe appellabat. deinde id edictum & in ualuis templorum Romæ affigi, & Bononiæ in foro recitari, perq; orbem terrarum uulgatis impressione tabulis omnibus in urbibus atque locis proponi atque appendi mandauit. præter

hæc augendo eo, quem in illius fines induxerat, exercitu duo alia
Heluetiorum millia stipendio ad eos misso per suos internuntios
accersiuit. minis etiam & maledictis Aloisium Gallorum regem
omnibus in sermonibus quotidie insectabatur, onerabatq; perfi-
diæ in Christi uicarios nota; quorum ipse tutelam & propugna-
tionem clarissimo uocabulo præ se ferret; perterrere illum uo-
lens; ne ulterius Alfonsum tueretur: missaq; ad illum auxilia sua
reuocaret. quibus de rebus Aloisius certior factus animum pro-
pè induxerat, ut se ab Alfonso defendendo abstineret: præser-
tim quòd eius uxor Anna regina, optima, sanctissimaq; fœmi-
na; quæ prægnans tunc erat; magnopere uirum quotidianis pre
cibus obtestabatur; ne arma in Romanum Pont. exerceret: exi-
stimare se se, uentrem, quem ferebat, aliter prospere se non gesta
turam. uehementissime autem rex cupiebat, prolem, quam ad-
huc nullam habebat, ex ea suscipere. alienandæ uero ab Aloisio
Genuensium ciuitatis cogitationem Iulius non modo non abie-
cerat non prospero euentu rerum deterritus, sed etiam auxerat
ardentior repulsa irritatiorq; factus. itaque ad naues duas onera-
rias maximas conducendas atque armandas & ad classem reli-
quam addendas Neapolim misit. Heluetiosq; priore à se stipen-
dio in regis fines impulsos ad Genuam expugnandam esse ad-
ducendos cogitauit. quas ad res id ei etiam animos addiderat:
quòd plerosq; ex iis, qui Romæ erant sacerdotes magnis thesau-
ris præditi, ea æstate mors abstulerat. quibus thesauris iure ad
se redeuntibus ditior factus fortunam ipsam fauere suis rebus co
gitationibusq; dictitabat, planeq; gloriabatur. Senatus autem;
uti Iulio satisfieret; naues triremes duas & biremes aliaq; naui-
gia perplura armari, Marcoq; Antonio Contareno, qui ad Fos-
sam Clodiam cum trireme una erat, mitti oportere legem sciuit:
quam ille classem Pado flumine in Alfonsi fines induceret. edi-
ctumq; in foro proponi iussit: qui prædam uellent in Alfonsi fi-
nibus facere; per remp. licere: dum ab incendiis prorsus absti-
neant. quamobrem ducentæ fere priuatorum hominum nauicu
læ paulo post se ad præfectos reip. in Pado contulerunt. Vincen-
tium etiam Guidotium scribam suum Bononiam misit; ut apud
Cardinalem Papiensem; qui amplissima cum potestate ei urbi
& toti

& toti Flaminiæ rebusq; in bellum administrandis præerat; reip. nomine esset. ita enim Iulius petierat. eodẽ tẽpore ab legatis Patauio Senatus iussu equites leuiores CC. cum militibus CCCC. Leonardo Apulo & Meleagro Foroliuiensi ducibus in Rodigianos fines missi: & triremes nothæ duæ atque una leuioris generis; cui Franciscus Cornelius Georgii filius præerat; Hostiam appulerunt: deindeq; cum reliqua se classe Centum cellis coniunxerunt. & Hieronymus Contarenus, uexillo cum clauibus & corona triplici ab Iulio cupide ad se misso; ut ea sui etiam iuris esse classis uideretur; una cum uexillo reip. patribus permittentibus deinceps est usus cum fœderis præfecti nomine. Francumq; Ghibertum unum ex iis, qui ærarii Romani causas administrant; quem Iulius præfecti socium esse uoluit, ut ita maxime ei classi suam auctoritatem impartiret; apud se sua in triremi habuit. eum Ghibertum cum Iulius in collegio Cardinalium ad id munus publice legeret: ad Gallos Italia expellendos, remq; Venetam iuuandam, se se legere palàm dixit. post hæc ad Contarenum misit; ut classem Hostiam adduceret. quam cum diligenter inspexisset, ampliterq; probauisset: uini Corsi carros sexdecim, boues sexdecim: tot enim erant naues: hircos genitalibus desectis bis totidem: panis cum semel cocti tum bis cocti magnum numerum ei dono in classem misit: cumq; ea classe postridie sua in triremi Centum cellas est profectus. eo deinde Viterbium petente Contarenus suos remiges sociosq; cum tentari ualitudine uideret: per Senensium portus; qui eo in tractu maris sunt, quosq; ultro ciuitas ob ueterem in remp. beniuolentiam ei obtulerat; classem circunduxit. iamq; ab Iulii exercitu arce Lugiana ui expugnata, Vasconibusq; ducentis, qui in ea erant, interfectis, Mutina oppidum; ne postea grauiora perpeti cogeretur; eius se ministris, qui illò copias conuerterant, certis conditionibus interpositis tradidit. & Marcus Antonius Contarenus, ut erat ei à Senatu imperatum, Pado subuectus Rodigianos ad deditionem cõpulit. Mocenicus quoque legatus; qui se cum Citolo Perusino & equitibus leuioribus perplurimis in alpes intulerat, ut Ciuidale Belunianum expugnaret: quæ ciuitas in Maximiliani partibus obstinate Ioanne Diedo altero legato antea cũ copiis eò misso se continuerat: muro tor-

mentis perforato, cum se milites uellent intromittere, nulla spe oppidanis reliqua se tuendi; ne urbs honesta diriperetur, Citolo adiuuante illos continuit; & pacate oppido est potitus. post hæc & qui in Alfonsi fines se intulerant reip. præfecti, omnia fere earum regionum oppida castellaq; in suam potestatem redegerant. & Iulianæ item copiæ captis municipiis, eo ab latere quæ erant, magna ex parte, Ferrariam, cui urbi appropinquauerant, iã iaq; irrumpere se posse confidebant. Grittus uero & Capellus legati Senatus permissu Patauio cum exercitu egressi non Vicetiã modo reliquaq; finium eorum municipia nullo negotio receperunt: sed hostes etiam; qui se in Veronæ finibus nostros ueriti aquarũ deriuatione atque aggeribus communierant; ad uicina eis loca motis castris in oppidum compulerunt. quo in itinere præmissi equites leuissimi, ut illos lacesserẽt, non semel & prædam & cædem fecerunt; & captiuos abduxerunt. Patres interim Laurentium Ceretanum omnibus suis militibus præfecerunt, & Naldio Fauentino pensionem annuam librarum auri quinque, quoad uiueret, persolui mandauerunt. dum hæc administrarentur: Cum Ioanne Francisco Gambara homine inter ciuitatis Brixianæ principes claro, qui anno superiore turmæ equitum reip. præfectus ob simultatem, quã cum uno ex Lauredanis ciuibus Venetis grauiter ab eo offensus exercebat, in clade exercitus ad Gallos hostes sua cum turma transierat; atque ab rege stipẽdio accepto in eius exercitu postea contra remp. semper fuerat; Cardinalis Papiensis per suos internuntios clam ad eum missos egit; ut dare operam uellet efficereq;, sua ut ciuitas ad rempu. rediret. ille autem; cui quidem Gallorum imperii ualde iam pertesum esset; ita se rem facturum est pollicitus; si respu. eum sibi apud se gratiæ locum, quem habebat ante cladem, restituat. ea de re Cardinalis Iulium certiorem facit. Iulius per Donatum legatum à Senatu postulat; ut suam fidem Ioanni Frãcisco det; fore uti ipsemet constituisset, si reip. Brixiam tradiderit: addiditq; habere se etiã, qui sint Parmam sibi oppidum iisdem artibus traditiuri: itaque sperare se se breui Gallos Italia eiecturum. Donati literæ iis de rebus ad Senatum perlatæ magnã in spem belli celeriter conficiendi patres erexerunt. itaque Senatusconsultum factum est: de Ioanne Francisco

ſco Gambara ita fore, uti ipſe conſtituiſſet, ſi Brixiam reip. reſti tuat: ſuam ei fidem Iulius interponeret: Senatus illam omnibus numeris ſeruaturum: magno ſilentio imperato, ne quid eius ſciri poſſet. iidem patres Iulio permittente literas ad Franciſcum Mantuanorum principem dederunt: uelle ſe imperium reip. copiarum ei tradere: mitteret ad urbem ſuum hominem, qui cum res tranſigi poſſit. Triultius inter hæc Brixia Mediolanum proficiſcens propter Heluetiorum in Gallici regis fines impreſſioné, tormenta, ibi quæ erant, ſecum ut ferrentur imperauit. Heluetii autem; cum ad Abduæ fluminis è lacu Lario exitum Galli eis occurriſſent; binis eos cladibus affecerant. legati reip. non longe à Verona, qui erant certiores facti hoſtes in timore eſſe, neque ſatis ſibi confidere: cum non longius ab eorum caſtris paſſuum ſex aut ſeptem millibus abeſſent; ſingulis centurionibus & equitum præfectis appellatis, interrogatisq́; uellent'ne atque auderẽt cum hoſtibus confligere; atque ab omnibus reſponſo alacriter dato, nihil ſe malle, quàm pugnare, atque ab ipſis periculum de ſua uirtute fieri: communi conſenſu ſtatuerunt illos aggredi. itaque præmiſſis equitibus leuioribus ſexcentis, qui hoſtes morarentur: caſtra enim iam mouerant: ſubſequi ipſi omni cum exercitu cœperunt. equites ſuam operam legatis præſtiterunt. quòd ſi illi etiam in eo, quod conſtituerant, perſtitiſſent: bellum confici eo die profecto poterat. fuſis enim fugatisq́; iis: quod erat ſane perfacile (nam propter Gallorum abitum; qui partim Ferrariam, partim Mediolanum receſſerant; ad non magnum redacti erant numerum) neque Verona, neque Brixia, neque reliquorum oppidum ullum in hoſtium manere partibus perſeuerauiſſet. uerum enimuero fortuna; quæ reipub. inuidere non deſierat; Lucii, qui exercitum regebat, animum ſecordia infecit: ut ille ſæpe ſuos in itinere aliam atque aliam ob cauſam inanem quidem atque futilem remorando tempus teruerit; dum hoſtes ſe in oppidum reciperent. quos tamen iidem equites conſectati tantum eis formidinis iniecerunt; ut, qui intrauerant, portæ pontem erigentes uiginti quatuor ex ſuis oppido excluſerint: quos noſtri captiuos fecerunt: Epirotamq́; unum, qui ſe cum hoſtibus iniecerat, amiſerunt. Domi autem Enrico Britanniæ regi per literas

pete nti, ut arcuum millia quadraginta ex urbe asportare suis hominibus liceret; &si id contra leges erat; Senatus tamen ob ueterem cum rege beniuolentiam de media eius numeri parte permisit. atque ut cum paçatæ rei memoria huic X. meorum commentariorum libro finis imponatur: Decemuiri cum uiderent in magistratibus, qui remp. in Senatu procurant, nullum discrimen collegarum fieri: legem sciuerunt: nemini esse in eis magistratibus licere; cui esse in illis magistratibus, quos comitia declarant, propter propinquitates affinitatesq; non liceat.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER XI.

IVLIVS à Centumcellis per Aureliam proficiscens, Genuensium ciuitatis à Gallorum imperio auertendæ cupiditate in dies magis magisq; ardens, Corytum profectus est, ibiq; in litore cum præfecto classis Venetæ Contareno, quã quidem classem illò adduci iusserat, hilariter pransus, classiariis fere uniuersis se adeuntibus mira facilitate ad pedis osculum admissis, & militibus quatercentum in triremes impositis, iterum ei, ut celeriter in Liguriã contenderet, imperauit: qui confestim Populoniã se contulit. quoniam autem triremes Venetæ in Aegeo mari nauem magnam Genuensium mercibus onustam ceperant: per Donatum legatum, perq; suas literas à Senatu petiit; ut eam nauem Genuensibus restitueret; eo illos munere lenire cupiens. patres seruatam apud Corcyrenses nauem omnibus cum mercibus Genuensium internuntio tradi mãdauerunt. iidem patres, quòd Lucii timore atque ignauia hostibus elapsis pulcherrimam Veronæ capiendæ occasionẽ turpiter amiserant, indignabundi de Iulii consilio, qui Romam redierat, Franciscum Mantuanorum principem suarum copiarũ omnium imperatorem faciunt, eodem fere Senatusconsulto, quo antea quamhonorificentissimo fecerant. is, cum imperium non modo libentissime, sed etiam hilariter, ut uidebatur, accepisset, deq; eo immortales gratias senatui egisset, seq; ad exercitum atque ad legatos breui iturum recepisset; dum equites cogere, dum cõparare se se per literas perq; suos interpretes ad urbem sæpe missos certiores patres, facit dum etiam contra priorem animi sui alacritatem Senatusconsulto non contentus duriores reip. conditiones interponit, pedem Mantua nusquam protulit. interim Troilo Sabello, de quo supra dictũ est, equites grauioris armaturæ centum, leuioris qui sagittis uterentur alteri totidem à Senatu traditi: Thracisq; hominis, qui equites leuissimos ducentos in Epiro pa

u

ratos habebat, oblatio accepta ut reipu. militiam facerent, auri semuncia ipsis singulis in menses singulos, eorum præfectis uncia cum sextante in stipendium constituta: iussiq; quamprimũ conscendere. In Foroiuliensibus autem cum hostes cogi, ut in eos impetum facerent, undequaq; dicerentur: Ioannes Viturius, uir magni animi, qui in Saciliensibus magistratum gerebat, ad illos legatus est à Senatu missus. Iulius iterum Roma per Flaminiam profectus à Spoleto in dexteram flectens ad templum Lauretanum se contulit; ibiq; in uirginis ædicula sacris à semet peractis, Anconam uenit, ut Bononiam ad bellum, quod cum Alfonso gerebat, administrãdũ procederet. Legati Veneti & Lucius præfectus in campis Martinianis recenso exercitu, tormentisq; à Lactantio, qui eorum curam gerebat, ad Veronæ muros positis, eos deiicere oppidi capiendi spe adoriuntur. id cum dies aliquot fecissent, partemq; non paruam diruissent: quòd mons difficultatem magnam dabat, aggredi omnibus copiis atque irrumpere non sunt ausi; cũ id facere debuissent. milites enim & audebant quæ proponebantur; & quæ imperabantur, obibant magno animo. sed inerat in Lucio incredibilis omnium rerum, etiam non magnopere timendarum, suspensio animi, & cordis gelidus quidam pauor; qui eum retinebat, ne quid egregium atque altum auderet. quem tamen timorem uerbis & prudentiæ simulatione tegebat: ut nõ facile appareret, utrum timidior, an prudentior esset. in ea oppugnatione dum tempus terunt, hostes ex oppido prima luce repente egressi ad tormenta configenda, quæ indiligenter custodiebantur, conuolauerunt. nam Lactantius pridie eius diei pilæ iactu in fœmore percussus curando uulneri Patauium se perferri uoluerat: paruoq; negotio repulsis qui aderant, quod intenderant assequebantur: cum Citolus, clamore fugientiũ audito, è tentorio ita, ut erat, sine galea cũ suorum paucis accurrens, repellereq; illos aggressus, in medium eorum agmen imprudens se iniecit; atque ibi uulnere in capite accepto tellure prostratus confossusq; interiit. ita Veneti duos longe reliquis præstantiores præfectos militum uiros, quorum uirtuti legati exercitusq; omnis summopere confidebant, bidui spatio amiserunt. Lactantius enim suo ex uulnere paucis post diebus est mortuus. Citolo interfecto eius milites ad uindictam

dictam

dictam incitatiores facti, accurrente reliquorum globo hostes à tormentis repulerunt, interfectis circiter quadraginta & quæstore Germanorum militum, captis ad quinquaginta cum præfectis tribus: quorum ex numero Frãciscus Maldonatus Hispanus fuit: qui quidem Venetias est perductus. rebus ita se habentibus cum nihil proficere muris Veronæ uerberandis legati se cognoscerent; & Galli equites peditesq;, qui auxilio inclusis à Mediolani præfecto mittebantur, iam ad Benaci lacus deriuationem Minciumq; peruenissent; atque è Germania appropinquare manus à Maximiliano iussæ dicerentur: tormentis præmissis ad pagum Martinianum exercitum reducunt. oppido obsidione liberato, milites Hispani & Germani, in eo qui erant, octingenti in Pantænæ uallis urbi proximæ in colas, propterea quòd amice nostros omnibus rebus iuuerant, eam iniuriam uindicatum egressi se inferebant. qua intellecta re equites trecenti Ioanne Græco duce ad illos sustinendos propere à legatis missi, eos omnes fuderunt fugatos usque ad montis Feliciani cacumen insequuti partem interfecerunt, partem captiuos adduxerunt circiter ducentos. in Ligustico uero mari iisdem fere diebus non longe ab Genua classis Iulii & reip. triremium XV. classisq; Gallica magnarum nauium & triremium XXV. propiores factæ, atque in suas utræq; acies conspectis hostibus distributæ, cum eiaculandis tormentorum pilis duarum horarum spatio se lacessere perseuerauissent, coorto uẽto abductæ in diuersa abierunt: & quòd oppidum magnæ Gallorum introductæ copiæ tutissimum reddiderant, Contarenus omni commeatu consumpto infectis rebus Populoniã rediit: triremesq; duæ nothæ ab Senatu è Corcyra ad Contarenum missæ cum eius se classe coniunxerũt. tum quæ nauiculæ urbanæ in Iulii gratiam Pado subuectæ Alfonsi ab eius exercitu alio ab latere uapulantis damna atque molestias adaugebãt, earum partem Alfonsus ipse, cum equitibus Gallis Italisq; sexcentis, militibus duobus millibus traiecto repente flumine, uacuam hominibus (fugæ enim se se dederant) cepit. reliquas ipsi Veneti, ne hostes illis potirentur, incẽderant. Atrianos etiã itemq; Rhodigianos reliquaq; eorum locorum municipia fugatis magistratibus recepit Leonardus Apulus: cæteriq; equites elusis locorum cognitione & celeri-

tate sua hostibus Montanianum se contulerunt. Senatus non nihil ab Alfonso, quem ipsa hostiũ uel fortuna uel indiligentia tuebatur, atque ab Gallis metuens, legatis collaudatis, quod Verona exercitum abduxissent, uti tormenta Pataujum mitterent, imperauit. iamq; in Leonicænos se exercitus receperat, cum intellecta propter Alfonsi prosperas res Leonardi Apuli & reliquorũ equitum fuga Grittus legatus cum equitatu Montanianum profectus & incolas illorum finium omnes, & municipes ipsos, quos inopinatus hostium timor incesserat, opportuno aduentu atque auxilio confirmauit. Patres ut amissæ in Pado classiculæ damna dedecusq; sarcirent, nauiculas centum biremesq; aliquot celeriter armari, & earum nomine latissimo præfectũ in Pado flumine: quod nunquam antea factum meminerant: id enim nominis ad illum usque diem bella tantum in mari exercenda sibi uendicauerant: creari statuerunt: lectusq; Ioannes Maurus egregia uirtute nauiter ad suum munus obeundum se dedit. Audita Venetorum equitum & magistratuum fuga, Gallici equites & milites, Lemniaci qui erant, Atesi traiecto ut cum Alfonsianis se coniũgerent, atque in perturbatos impetum facerent, Montanianum cum tormentis muralibus duobus oppidi capiendi spe se conferebant. ea re per agricolas opportune cognita missi confestim ab legatis præfecti equitum tres bona cum manu medio fere in itinere hostibus aduentantibus occurrunt: eodemq; temporis puncto cum longe maxima suorum parte pugnam ineunt: & reliquis, ut pontem, qui non longe aberat, eratq; hostibus in reditu trãseundus, rescindant, ad intercludendum eis abitum si superarentur, imperant. ab iis ponte resciſso hostes ab reliquis intercepti cum se trium propè horarum spatio acriter fortiterq; defendissent, demum superantur; atque in fugam uersi transitu pontis impedito omnes ad unũ uel cæsi uel capti sunt, equites optimi nominis C L. pedites primorum ordinum CCCC. & capti omnes Venetias perducti custodiæq; traditi centum & decem. eius cladis fama celeriter percrebrescente, municipia, quæ Veneti amiserant, propè omnia recepta sunt: ut amplius triduo in hostium potestate non fuerint. Iisdem diebus Episcopus Moloponitanorum Iulii legatus ad urbẽ uenit: ut apud patres moram traheret, communemq; rem eius

nomine

nomine auctoritateq; iuuaret. ipse Iulius Bononiam sacris præeuntibus introierat. eo magnopere adnitente, qui Ludouicum Francisci Mantuanorum principis filium obsidis loco apud se habebat; post plerasque interpositas à patre satis quidem duras atque illiberales & stipẽdiorum & reliquarum rerum conditiones; quæ eius animum ab uxore deprauatum ostendebant; tandem alterum Senatusconsultum factum est: quo per quinquennium idem imperium est ei traditum cum stipẽdio librarum auri quingentarum in annos singulos: dum ipse equites grauioris armaturæ tercentum quinquaginta, leuioris centum, milites ducentos belli tempore paratos habeat: resq; publica omnia eius ditiónis incommoda omnibus ab hostibus se præstaturam pollicebatur. pauloq; post illius familiari Vico Patauino homini; quo is pluries iisdem de rebus internuntio apud patres usus fuerat; equites leuis armaturæ centum attributi. ob Citoli Lactantiiq; interitum milites non pauci ex illorum ordinibus nulla abeundi facultate sibi permissa sigillatim ab exercitu discedebant. quod quidem factum nonnulli reliquorum tribunorum & centurionum milites imitabantur. quamobrem edictum est ab legatis propositum; ut qui non missi abitum parauissent; omnibus in reip. locis caperẽtur, & armis exuerentur, ignominiaq; notarentur. ea res ei licentiæ opportunum remedium fuit. cæterum cum ex alpibus certis auctoribus afferretur Germanorum manus comparari, ut reipu. municipia in primis iugis inuaderent; quibus captis ac direptis in planitiem descenderent: Sigismundus Caballus est ad ea loca cum copiis ab legatis contendere iussus præfecti nomine. Franciscus imperator Bononiam ad Iuliũ profectus hilariter ab illo exceptus est, imperatorq; Ro. etiam reip. dictus. Galli, qui ad Mincium uenerant, uti supradictum est, ad Alfonsum, ut ei auxilio contra Iulium essent, se contulerunt. legati, ut Iulio satisfieret, equites grauiores ducentos & quinquaginta, leuiores fere totidẽ, milites bis mille in Alfonsi fines intromiserant: Maurusq; classis præfectus cum nauigiolis plurimis & biremibus aliquot, cumq; triremibus tribus, quæ ab Istris & Dalmatis ad illum uenerant, Padum flumen ingredi damnis Alfonso inferendis est à Senatu iussus. Inter has belli cogitationes rei etiam pacatæ, quæ malum

in exemplum inuerecundiæ ciuium impudentiæq; uertebatur; patres animum adhibuerunt. nam cum in creandis magistratib. ambitus eo anno magnopere uiguisset; ut prẽsandis ciuibus, qui suffragia in comitio daturi essent, à candidatis & candidatorum propinquis clientibusq; nullus modus fieret, nulla eos modestia contineret: lex est in Decemuirum collegio perlata: qui deinceps ciuis ciuem rogauerit, ut sibi aut alicui suorum in dãdo suffragio fautor sit; is ad ullum magistratum, aut omnino reip. in comitio munus X. annos ne admittatur; et si in magistratu fuerit, ab eo reiiciatur: cui autem rogari se contigerit, is rogatoris nomen ad Decemuiros deferat: id si non fecerit, quinque annos eandem mulctam subeat. ita magnæ ciuium molestiæ à patribus obuiam est itum. iussi etiam sunt Dominicus Triuisanus templi Marcii procurator, Leonardus Mocenicus, legati ad Iulium à Senatu pridẽ lecti, ut statim conscenderent, Rauennamq; proficiscerẽtur, ut Bononiam se conferrent. literæ post hæc ad legatos Grittum & Capellum datæ, uti alter eorum cum exercitus parte in fines Rhodigianos atque ad Padi ripas accederet, ut quantum posset Alfonso noceret. ita factum à Paulo est, cum id illi muneris sorte ducta obtigisset. Maurus classis præfectus cũ triremibus tribus Padi ostium, qui Vatrenus appellatur, ad triremes ex Venetorũ classe iam pridem capta duas, quas Alfonsus suis hominibus armauerat, ibiq; continebat, atque iis, qui itinerum causa mare illud exercebant, multa damna intulerat, capiendas aut omnino repellẽdas est ingressus, frustra: illi enim siue admoniti, seu etiam casu ad superiora se se fluminis iam receperant. Senatus interim ad pecuniam belli rebus subministrandam, cuius magnopere indigebat, mediam unius censi partem ciuibus imposuit, certis conditionibus, quo facilius ea ipsa pars exigeretur, adhibitis. Paulus autẽ legatus cum se Figariolum in Padi ripa castellum, quod supra Ferrariã est millia passuũ XII. cum exercitu contulisset, tormẽtis positis dirutaq; porta Alfonsi milites, in eo qui erant, paucarum horarum spatio ad deditionem cõpulit: alterumq; item in fluminis ripa è regione castellum fugatis hostibus cepit: iisq; captis equites leuissimos flumen traiecit; qui celeritate usi & predas abigerunt, & agrum illum omnem fuga terroreq; impleuerũt. Diuersa

quoque

quoque à belli parte Ioannes Delphinus Feltriæ magistratus cum iis, quas habebat, copiis & agricolarum manu complures in alpibus hostium pagos repente aggressus in regione, quæ Tesinus appellatur, eos plane omnes, qui quidem erant rebus plurimis & ad commeatum & ad mercaturam exercendam refertissimi, interfectis aut fugatis incolis incendit, omniq; uastitate regionem fœdauit: ut damna atque incendia, quæ ii Feltrinis intulerant, prope ex equo uindicarit. in Istris quoque non nihil incommodi per illos dies & acceptum & illatum est. Sed ut ad Padum flumen reuertamur, Paulus legatus pontem in eo facere cum uellet ad exercitum traiiciendum, ut se cum Iulii exercitu coniungeret; quod quidem ut faceret, Iulius ab eo per literas diligentissime petierat; ab uxore Francisci impeditus, quæ naues retinebat, destitit. quingentos tamen equites leuissimos cum præfecto eorum Federico Contareno traiecto in nauibus flumine obuiam imperatori misit, ut Mantuam redire tutius posset. Galli enim hostes haud longissime aberant: quos etiam una cum Alfonso eò uéturos, impetumq; in se facturos, non unis literis nuntiisq; cognouerat. Maurus sub hæc à Paulo admonitus reip. interesse ut ad se se cum minorum nauigiorum classe quãcitissime accederet, quatuor nauibus Atriani municipii, ubi tunc erat, auxilio relictis, cum nauigiis reipub. L. reliquis priuatorum hominum propè CC. superato flumine, nullo ab hostibus, qui in ripis se ostendebant, ut eum impedirẽt, detrimẽto accepto, ad illum se contulit, animum alacritatéq; exercitui, qui timere multa & cauere cogebatur, aduẽtu suo spe omnium celeriore afferens. paucisq; post horis cum nuntii Paulo uenissent, Franciscum imperatorem unà cum Federico Contareno ad uicum Sermenem, qui est in Padi ripa Figariolo proximus, suos se in fines retulisse, ad illum profectus communicatis de bello inter se consiliis sua in castra rediit. ille Mantuam, ut suos equites militesq; cogeret, multa pollicitus, multa spe concipiens, ut in quiebat, se recepit. attulerat imperator secundas Iulii literas legato, quas in itinere acceperat: quibus ab eo Iulius multo impensius petebat, ut copias reip. traiecto celeriter flumine cum suis copiis coniungeret. Gallos enim hostes magna cum manu, quam omnibus è locis euocauerãt, suum in exercitum uelle impetum facere;

quæq; ipse de Alfonsi oppidis ceperat, expugnare decreuisse, non obscure cognouerat. legatus eas literas ad Senatum misit, petens, ut iuberent patres, quid se uellent facere: nihil enim tantis de reb. Senatu non consulto se ausurum, interea tamen quæ ad traiiciendum opus sint comparaturũ, & curaturum ut si ipsi iusserint nulla traiectui mora interponatur. patres non his modo à Paulo sed etiam à Hieronymo Donato & Triuisano ac Mocenico, qui iam Bononiam se contulerant acceptis eadem de re literis: Senatu coacto Iulio satisfieri oportere legem sciuerunt: Senatusq; consulto Bononiam ad legatos misso, ut transitum maturaret Paulo mandauerunt. ad Grittum etiam literas dederunt, ut ad Paulum augẽdis eius copiis equites grauiores ex suis centũ, leuiores C C. confestim mitteret. pecunia etiam à Senatorum nõnullis mutuo, quæ Mantuam in stipendium imperatori mitteretur, patribus est tradita. tum ab iisdem patribus frumenti staria ducẽta in sanctiores monachorum societates dispartienda dono data, ut in eo rerum discrimine Deo opt. maximo pro Iulio proq; rep. preces facerẽt. Paulus dum conficiendo ponti se se dat, eundem Federicum cum equitibus septingẽtis propere Bononiam præmisit Iulii auxilio, seq; cum exercitu confestim subsequuturum & breui affuturum confirmauit. Donatus enim & reliqui legati duo certiorem illum fecerant, omni à Gallis arte procurari, ut cum Iulio fœdus ineãt auertendi eum à reipu. tuendis rebus causa. Imperatore interea moras omnes interponente, ut, quod primum atque maximum Paulo promiserat se ad eum celeriter uenturum, id non ambigue differret, ac nulli omnino usui Iulio aut reipu. uelle esse uideretur statuisse: patres de eo admoniti consulto Senatu Franciscum Capellum eius familiarem ac necessarium, qui erat in Senatu, illa ipsa hora contendere ad imperatorem iusserunt, monereq; illum ne ulterius expectari se se tam oportuno atque etiam tam necessario reip. tempore patiatur: publicam omnium salutem in eo positam, ipse se ad exercitum statim si conferet, munusq; obierit, ac fidem præstiterit suam. Franciscus nondum dimisso Senatu apertis sibi uni foribus Mantuam est profectus. Dũ hæc administrantur, Galli castella quædam in Alfonsi finibus ab Iulianis capta acriter agressi recipiunt: incursionibusq; in Bononiensem agrũ atque

usque ad oppidum factis magnum timorem Iulio incutiunt, ut iam, quid se præstet facere, plane nõ dispiciat. augebat eum timorem, quòd Bentiuoli Gallis adiuncti Bononiensium ciuium factionem excitatum iri haud ambigue putabantur; ut & ad portas, & ipso in oppido Iulius hostes uno tempore esse habiturus uideretur. qui quidem quoniam febribus aliquot iam dies tentabatur, nullam prope legatis Venetis se adeundi facultatem dabat. tametsi etiam à Francisco Alidosio Cardinali, qui Iulii nomine ciuitatem regebat, & Gallis maximopere fauebat, studium per cubicularios adhibebatur, ne alloqui illum possent. Ponte cõfecto, & parato ad traiiciendum exercitu, Maurus classis præfectus, cum eodem Padi alueo, quo uenerat, reditum sibi ab Alfonso tormentis in ripa fluminis non uno in loco collocatis aut omnino interclusum, aut plurimis maximisq; periculis propositũ uideret; superato reliquo usque ad Castellum Nouum flumine, traductisq; ripã nauibus, ac per cãpos aquæ plenos ob intersectas Atesis ad Lemniacum à Gallis ripas decem millibus passuum confectis, classem ducentarum nauium in Atesim ad Caudam uicum incolumem perduxit. deinde prono flumine ad fossiones Philistinas se se recepit. aliquot ex ea classe naues, quæ quòd maiores erant aliis, ripã traiicere non potuerant, Mincium se in flumen, deinde Mantuam contulerunt. expectauerat Paulus legatus per eos dies imperatorem, qui iam iamq; se affuturum pollicitus fuerat, ut una traiecto flumine quò uellet Iulius proficiscerẽtur. ille uero causis moræ post causas non ita caute interpositis, quin falso quæsitæ agnoscerentur, neque se in uiam dabat, neque suos equites militesq; ad illum mittebat, neque uero etiam Franciscus ab Senatu ad eum excitandum missus quicquam proficiebat. quamobrem ne à patribus reprehendi posset mandata reip. tanta de re tam angusto tempore differens, pridie Calend. Nouembrium Paulus Padum exercitum traduxit. uno tempore ea de re Iulius nuntios accepit, & Fabritius Columna, uir egregiæ uirtutis, quem Ferdinandus Hispaniæ Rex cum trecentis equitibus ex Neapolitanis finibus ad Iuliũ mittebat ut ei auxilio in Ferrariẽsi bello esset, cum expeditioribus ad illum uenit, reliquis bidui post se interuallo in itinere relictis. quæ duæ res ita Iulii animum exhilarauerunt, ut febris eum con-

tinuo reliquerit. itaque confirmatior factus edictum proposuit: quo edicto Gallorum præfecto, qui magister magnus appellabatur, reliquisq; Gallis igni & aqua sacris conceptis uerbis interdicebatur, si deinceps Alfonsi causam ulla ex parte tuerentur. idq; impressis publice tabulis uulgari iussit. Imperator domi sedens, Paulum legatum traiicere admonitus, inseso equo cum suorum paucis ad Stellatam uicum, ubi se ille continuerat totius exercitus traiectum operiens, ad eum uenit, atque una Mutinam uersus diem unum omnes processerunt. ea uero nocte, quæ est diem illũ subsequuta, ab uxore per literas ut aiebat certior factus, Gallos, qui Veronæ erant, in eius agrum populationem & cædes fecisse, ædificia combussisse, prædas abegisse, Paulo conuẽto ad sua tuenda redire se domum uelle ei denũtiauit. atque ita, cum legati preces, & Iulii atque reip. maximorum erga se promeritorum commemoratio, & sui nota nominis, quã quidem notam atque calumniam accepto ab utroque stipendio, eorum causam tali tempore deserens, erat magnam indelebilemq; subiturus, nihil apud ipsum ualuissent; Mantuam rediit. Erat Brixiæ in Ioãnis Francisci Gambaræ equitatu honesta cõditione Petrus Longena, eius oppidi ciuis, qui indignans se arma ferre contra eam ditionem, sub qua natus altusq; annos triginta uixerat, coacto equitum idem sentientium numero, ex oppido profectus Mõtanianum ad Grittum uenit, ut militiam reip. faceret, orans obtestansq; se recipi. de eo Gritti literis certiores patres facti, Petrum Longenam recipiẽdum, & præfecturam L X. leuiorum equitum ei dandam censuerunt. In comitio uero postridie eius diei Marco Venerio, qui pridem uulneribus in expugnatione Monsilicensi acceptis usum propè manuũ amiserat, scribæ munus in prætura Foroiuliensi per quatuor magistratuum tempora dono datum, ut se alere familiamq; suam posset. filiis autem Ludouici Michaelis, quem Carauagianæ arcis custodem Galli captiuum fecerant, atque in Galliam miserant, in triremibus reip. balistarum loca Decem, nobilibus adolescentibus dari solita, ad eorum matrem seq; ipsos sustinendos item dono attributa. Inter hæc Senatus certior factus Hispanos equites, qui Veronæ erant, à Ferdinando Neapolim reuerti iussos ab oppido tuẽdo discessisse, literas ad legatum Grittum dedit, ut cum iis quas habebat

bebat

bebat copiis Veronam contenderet: confidere se, si id celeriter faciat, posse ab eo urbem propè uacuam recipi, præsertim si edictũ proposuerit, nullius ciuis in remp. iniurias Senatum uindicaturũ, ciuitatemq́; immunem omnium onerum iubere esse, si ad rép. redeat. quibus acceptis mandatis legatus, tametsi parum spei aleret rem eum exitum habituram tam exiguo copiarum numero (cataphracti enim equites amplius quatercentis, milites amplius quatuor millibus non erant) idq́; ipsum senatui rescripserit; tamen accitis quamplurimis è uicinis locis operibus, & tormentis Patauio afferri imperatis, se ad iter comparabat. De maritimis autẽ rebus ut ratio haberetur, impensisq́; reip. modus fieret, Senatusconsultũ factum est, ut Maurus classis in Pado flumine præfectus priuatorum hominum nauiculas, quibus nõ magnopere indigebat, missas faceret, triremesq́; quas habebat leues retineret, Hieronymusq́; Contarenus classis in mari supero legatus, qui Genua sæpius tentata, quòd ab Gallis hostibus largiter erat communita, nihil profecerat, ut Iulii missu Corcyram se reciperet, retentisq́; apud se quatuor quas uellet triremibus reliquas ad urbem redire permitteret. interim ab Iulii reiq́; pub. exercitu Saxolum in Mutinẽsi agro ad Setiam flumen castellum arce atque opere communitum tormentis positis, cum à quatercentis propugnatoribus Gallis defenderetur, ardore militum per muros irrumpẽtium celeriter est captum. Ioannes etiam Delphinus Feltriæ magistratus in magnam hostiũ manum eum alpium tractum depopulantem impetu acriter facto maiorem eorum partem cecidit, reliquos omnes fugauit: specusq́; illud montanum, de quo antea dictum est, quod Couolum appellant, compulsis timore ad deditionem iis, qui in illo erant, recepit. qua intellecta re, ut ciuitati optime de rep. meritæ, omnia perpessæ ab hostibus damna, patres grati essent, omnium tributorum immunitas ea pecunia excepta, quæ ab illa in principis salarium quotannis ad urbem mittitur, municipio Feltrinorum est ab Senatu dono data. ab Ioanne quoque Viturio in Carnis hostes quatercenti è Goritia egressi Sontiumq́; flumẽ transgressi omnia uastantes ita cæsi fugatiq́; sunt, ut eorum plurimi timore se in flumen præcipitauerint. ea in re Aloisii Porti Vicetini equitum leuiorum turmæ præfecti uirtus plurima extitit. Redierat Mantua

per eos dies ad urbem Franciscus Capellus, retuleratq; patribus; nullam esse in imperatore rei bene gerendæ uoluntatem, nullam fidem: uxoris artibus eius animum delinitum Alfonso illius fratri cupere omnia, neque Iulium neque rempublicã præ illo quicquam facere: fauere etiam Gallis plurimum. Gritto ad Veronam iterum obsidendam profecto, eæ sunt tempestates consequutæ, ut recedere, seq; ad Suauium municipium recipere, ut equites, & milites sub tectis contineret, sit coactus. demum intelligens Veronam communitiorem esse factam Montanianum exercitum reduxit. qua re cognita iussus à Senatu est, equites quingentos, milites octingẽtos ad Rhodigianos reliquaq; circa Padũ eius regionis municipia tuenda & custodienda mitteret. Iuliani exercitus Francisco Maria imperatore & Fabritio Colũna reliquisq; ducibus, qui erant Mutinæ, se non explicantibus, Paulus legatus ad oppidum Cõcordiam fossis atque aggeribus communitum suis cum copiis accedens, tormentisq; eo uesperi collocatis, & uerberatis prima luce muris, paucarum id horarum spatio contra spem omnium cepit. tanta tamq; præsens militum uirtus fuit. propugnatores, qui ab oppugnatione superfuerant, in arcem repulsi sine mora se legato dediderunt. atque ante eos dies in urbe puer è plebe natus est cum duobus capitibus quatuorq; humeris & manibus, tum fœmoribus atque pedibus quatuor: ut duo esse pueri una conglutinati uiderentur, si corpus reliquum duplex habuisset. habebat autem unum tantum cum renibus unis tergoreq; reliquo pectus: uixitq; sesqui horam, ut Christianæ aquæ ablutione non caruerit. & Nicolao Triuisano tẽpli Marcii procuratore mortuo Antonius Grimanus, quem ciuitas ab exilio reuocauerat, magno omnium ordinum fauore in eius locum suffectus est. atque illa quidem in procuratione eo erat tempore Antonius, cum est exul factus. itaque bis eam dignitatem est adeptus: quod nemini antea contigerat. annusq; cum iis fere comitiis finem habuit. Prima uero ineuntis anni die, quòd Galli, qui ad Carpos municipium se receperant, in Sætiæ fluminis ripa, quod auctum imbribus transiri uado non poterat, singulis se se horis ostendebant, atque à nostris, qui trans flumen eam regionem tenebant, ita uulgo conspiciebantur, ut etiam colloquia ex utraque ripa inter se haberent, Paulus legatus

tus noctu ponte celeriter in nauiculis confecto, suarum copiarum parté cum Troilo Sabello bene mane flumen traiecit, atque in primum Gallorum agmen, quod ad flumen ueniebat, impetu facto eos fudit fugauitq; interfectis captisq; non paucis. eo timore perculsis reliquis nocte intempesta uniuersi Rhegium Lepidi uersus abierunt. Iulius suos duces nihil omnino amãter, nihil ex re agere cum uideret; omnes autem moras omnia impedimenta ei bello interponere illos non ambigue cognosceret: unum Capellũ eiusq; fidem atque animum summis laudis prosequens, statuit se ad exercitum conferre, ut Mirandulam oppidum munitissimum præsens oppugnaret: quo capto facilius posse se Ferrariam obsidere, suæq; ditionis eam facere cõfidebat. tametsi illud etiam cogitauerat Iulius, cum Ferrariæ appropinquauisset, se Hippolitũ Cardinalem Alfonsi fratrem ad colloquium euocaturum, qui fratrem hortaretur, uti bello finé imponeret, ne damna ultima perpeti cogeretur: se ei, si uellet, Ferrariã habere permissurum: Mutina modo sibi Regioq; Lepidi cederet: quorum tamé oppidorum alterum se iam suum fecisse. quam quidem cogationem suam Iulius reip. legatis aperuerat. illi ad Decemuiros literas ea de re dederant. patres consulto Decemuirum collegio eam Iulii moderationem pronumq; ad pacis studia animum maximopere laudauerant rescriptis ad legatos literis, easq; literas legati Iulio recitauerant. sed Iulius, uti dictum est, quanquã hyems durissima ingrueret, lutosissimæq; essent uiæ, & nix largiter cecidisset, ad uicina tamen Mirandulæ ædificia & agricolarum casas lectica uectus se contulit. cumq; suis ducibus parum confideret, belli munera per se se perq; Paulum legatum plerunque administrabat. nam omnino Franciscus Maria, siue quòd Alfonsi sororis filiam in matrimonium duxerat, ut nouæ affinitatis studiis adolescens uiginti annos natus traheretur; siue quòd ita ei suaderet suus animus; neque bellum probabat; neque suas in eo partes suamq; diligentiam patruo præstabat: ut quæcunque faceret, ea omnino lente atque inuitus facere uideretur: si quid autem operæ Venetos egregie nauasse intelligebat, id ægre illum molesteq; ferre omnes plane homines cognoscerent. Iulio itaque imperante, ut tormenta cum à suis tum à legato Veneto ad muros oppidi deiiciendos colloca-

rentur: quod quidem magna cum difficultate fieri erat necesse; cũ propterea quòd oppidani è propugnaculis, & turri maxime com munita, suis item tormentis appropinquare muro neminem per- mittebant; tum quòd nix duos fere pedes in altitudinẽ creuerat: le gatus uirtute militum difficultatibus superatis, celeritate usus uer- berare muros senis tormẽtis cœpit, cũ Iuliani neque post triduum unam in eos pilam misissent. muris igitur oppidi ita deiectis, ut, qui in eo erant, equites septuaginta, milites trecẽti tueri oppidum se se posse non confiderent, præsertim cum omnis fossæ aqua fri- gore conglaciauisset, mulier uidua Ioannis Iacobi Triultii filia, quæ Ludouici Pici, de cuius morte superioribus commẽtariis di ximus, uxor fuerat, quæ oppido præerat reliquiq; præfecti ad diẽ duodecimum Calend. Februarii conditionibus interpositis se atque oppidum Iulio dediderunt. Iulius, quòd oppidi porta rui- nis clausa deiectusq; pons fuerat, per muralem scalam in oppidũ est receptus. is mulctæ nomine oppidanis, uti auri libras sexagin ta soluerent, imperauit. præfecti & centuriones qui erant, iis capti uis esse iussis, reliquis missis, mulieri ad patrem abeundi potesta- tem fecit: paucosq; ibi dies commoratus, dum exercitum lustra- ret, stipendiaq; persolueret; Mirandulæ imperium Ioanni Fran- cisco Pico, quod oppidum pater testamẽto ei reliquerat; Mutinæ, Maximiliani internuntio eam ob rem ad se misso tradidit. eius enim oppidi, & Rhegii Lepidi ius imperatoris esse Romanorũ in telligebat. idq; propterea minus grauate fecit, ut eo exemplo Maximilianus etiam Rhegium sibi à Gallis, qui in eo erant, tradi postularet: ut, quoniam illos Maximiliano morem minime gestu ros confidebat, Maximilianus eam ob rem Gallorum amicitiam repudiaret, & cum ipso se coniungeret. iis constitutis rebus Ferra riam uersus tormenta perferri exercitusq; procedere imperauit. quæ cum Senatus futura intellexisset, in Iulii gratiam classe naui- cularum è suburbiis, & biremium & aliorum nauigiorum è na- ualibus urbanis celeriter instructa, cum ea cumq; iis, quæ ad Fos- sam Clodiam erant, triremibus Maurum iterum ingredi Padum iubet, qui pontem & naues, quæ eum sustinerent, catenis coniun gendas secum adduceret ad copias & equitatum traiiciendum. Grittus etiam Senatus iussu una cum Lucio ad Padi ripam eas,

quas

quas habebat copias duxit, militibus paucis & equitibus Montaniani relictis. interea cum Senatus decreuisset, ut triremes octo in Creta insula, Zacynthi una, Cephallænæ altera, duæ in Dalmatis Iadera & Ascriuio, decẽ & octo in urbe armarentur, omnes numero ad triginta, quarum decem essent ex iis, quæ nothæ appellãtur, nothis quidem est præfectus lectus idem Maurus, qui classi in Pado exercendæ imperabat: reliquæ sunt triremes singulatim iis ciuibus, qui se Decemuiris obtulerant, dari iussæ. iamq; Iulii & reipu. copiæ ad Finale municipium & Creuacorium uicum eaq; loca se continebant: & Gallorum duces Triultius, atque is, qui magnus magister appellabatur, euocatis Verona & Lemniaco auxiliis ad Padum processerant conserendi manus causa, ut ipse afferebat rumor. itaque & Iulius suorum militum numerum celeriter auxit, & Veneti se cõmunitiores quibus opibus poterant reddiderunt. neque tamen ea diligentia opus fuit, hostes enim nullo facinore aut gesto aut tẽtato se se Carpos Rhegiũq; retulerunt: Mutinamq; de improuiso aggressi, ut eam suam facerent, à Marco Antonio Columna, quem Iulius cum quingentis militibus eò miserat, ut oppidum Maximiliano tueretur, facile repulsi sunt. uerum enimuero iis agitatis rebus Iulius, id quod existimauerat, ut capto Mirandula municipio aditus sibi ad Ferrariam oppugnandam eo ab latere patefieret, cum in dies singulos plus rem difficultatis habere animaduertisset, cogitare cœpit, si ab Rauẽnæ finibus in Ferrariẽsem agrum suas copias introduceret, castellumq;, quod est in Padi ripa, quod Bastia appellatur, expugnaret se facilius bellum posse conficere, præsertim reip. classe duorum exercituum impressiones adiuuante: quam quidem classem audierat Volanæ ostium ingressam Alfonsi biremes duas cepisse, cum eas Maurus præfectus per tresdecim millium passuum iter contra cursum fluminis celeritate suorum remigum assequutus fuisset, nauemq; onerariam aduenarum mercatorum, quam biremes illæ in mari expugnatam in ostium fluminis attraxerãt, recuperauisse. itaque moræ impatiẽs (erat autem inexplebilis etiam animi, & alias semper ex aliis res atque incœpta temere plerunque aggredientis) cogitata perficiendi spe, cum in reditu paucos dies Bononiæ fuisset, Rauennã proficiscitur, magno suarum copiarum & comitatus la-

bore, difficillimo anni tempore, impeditissimis uiis. nam reipub. copiæ in illis, in quibus erant, locis fere se omnes continuerunt. sed aliter res, atque ipse sibi finxerat, cecidit. ubi enim Iulii copiæ (erant autem equites grauiores sexcenti, leuiores quingenti, milites quater mille) castello appropinquauerunt; Alfonsus, qui se ad id comparauerat, eas fudit interfectis captisq; non paucis. neque profuit, quod Maurus classem reip. plus quàm centum diuersi generis nauigiorum proxime castellum adduxisset, nonnullosq; ex Alfonsi equitatu tormentorum pilis interfecisset. qui quidē Maurus postea, cum intellexisset ex amicorum reip. literis, non unis in riparum inferiorum locis Alfonsum sua tormenta disponi mandauisse, ut classi noceret, sine ulla ostensione ad fluminis ostium rediit. hac re intellecta Galli, apud Rhegium qui erāt, iterum Carpos uenerunt, fluméq; Setiam factis pontibus iterum traiecerunt, ut reip. copias aggrederétur. quod tamen facere neque tum quidem sunt ausi. qua in re cognosci potuit, sanè iustas Pauli legati querelas fuisse, cum dolenter sæpe diceret Iulianos duces uincere noluisse. si enim secum, ut ipse cupiebat, eisq; proponebat, coniuncti ad hostes persequendos se comparauissent: profecto Galli deleri una pugna potuissent. quo facinore confecto, Ferrariam capere Iulio non magnopere difficile fuisset, quacunque is à parte cū utroque exercitu in eius se fines intulisset. nunc se relictum, qui unus neque integris copiis Gallorum impetum exciperet præfectos enim equitum tres una cum Iulii ducibus eò miserat, unde repulsi ab Alfonso cum detrimento ignominiaq; fuerunt: pauloq; abfuit, quin etiam caperétur. sed Galli nulla molestia Paulo adhibita, cum ad Padum se contulissent, submissis Alfonso secundo flumine auxiliis militum non plurimorum, unde discesserant redierunt: magnusq; eorum magister Rhegii febribus cōfectus mortem obiit, cum ab Iulio ueniam totius suæ uitæ criminum missis ad eum internuntiis impetrauisset. itaque unus eorum ductor atque imperator Triultius deinceps fuit. atque illis ipsis diebus Marinus Georgius, multæ philosophiæ uir, quem legatum apud Bergomates agentem in clade exercitus anno superiore Galli captiuum fecerant, atque in Galliam perduxerant, in custodiaq; una cum Liuiano habuerāt, fide illis data intra sex menses uel pe-

cuniam

cuniam quam petebant, ut eum liberum facerent, se eis missurũ; uel in Galliam atque in custodiã reuersurum; Venetias uenit. Vanissa Thrax equites septuaginta secum ducẽs, ab exercitu Pauli legati missu profectus, ut, quid hostes molirentur, circunspiceret; cum eorum militibus quamplurimis, in quos incidit, congressus, interfectis plus centum triginta, quos captiuos fecerat, Francisco Mariæ imperatori dono misit. ea dum administrantur: ad diem septimum Calẽdarum Aprilium in urbe terra tremuit motu tam uehementi, ut Senatu, qui habebatur, ante ullam latam legẽ præter morem dimisso patres ruina tectorum intercipi metuentes tumultuose se foras truderent. cadebant autem è summis curiæ templiq; Marcii parietibus pinnæ ac signa marmorea, quæ in iis antiquitus posita prominebant: turresq; templorum nutare cacuminibus & commoueri prospiciebãtur: & æs Campanum in plerisq; earum, maximeq; in ea turri, quæ in foro est, sponte insonuit: pleræq; etiam uitium fecerunt. & aqua urbanis in alueis alte excitata contremuit: innumeraq; fumi receptacula; quæ supra ædiũ culmina tubo atque calatho attolluntur; quassu diuulsa in uias ipsaq; in tecta corruerunt: domusq; non una cum incolentium interitu, parietes uero domorum & fanorum frequentes ruinam traxerũt: mulieresq; prægnãtes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæq; sunt. unum iuuit, quòd is non longinquus terræ tremor fuit. atque eas ob res, quæ acciderant, postridie eius diei Deo optimo maximo supplicationes omnibus in urbis regionibus dies tres fieri, &, ne quid præter panem & aquam ad uescendũ omnes puberes sumerent, ab Antonio Contareno Patriarcha Venetorum consultis patribus indictum. pauloq; post eundem propè terre motum cum eisdem fere prodigiis Patauii, Taurisi, Fori Iulii, nonnullisq; aliis in reip. oppidis & finibus fuisse, magistratus eorum patribus significauerunt. sed nihil æque eis molestum per eos dies fuit; nihil tam ægre uniuersa ciuitas audiuit, quàm id, quod Pauli legati literæ attulerunt; Leonardum Apulum, cũ ad hostes Gallos, quos paucos esse audierat, repellẽdos ad uicum Belaerẽ cum quadraginta equitibus processisset, interfectum ab illis fuisse, magno scilicet fide, magno animo & uirtute hominẽ, atque in primis Veneti nominis amãtissimum. cuius postea cada

uer ad urbē delatū marmoreo in sepulcro reip. impensa exædificato in æde Gemellorū Senatus condi iussit. Franciscus reip. copiarum imperator, cum fictis pro tēpore causis Mantuæ se ad eum diē continuisset, calūniā à Senatu atq; omnibus ab hominibus ueritus ad Iulium uelle se conferre palam fecit; profectusq; Coregiū quod municipium abest Mantua passuum millia circiter triginta, ibi se aduersa ualitudine correptum simulans domum rediit. interim, quoniā Paulus clare ad Senatum scripserat, nihil se cōfidere boni à reip. exercitu posse confici, Iulii ducibus in contraria omnia obstinate nitētibus ne Alfonsus domo expellatur: Senatus ad eum rescripsit, omnem curā adhiberet ne pugnare cogeretur: pro explorato. n. sibi esse, si manus conserat, illos eum media in pugna deserturos. itaque Paulus cum per se se, tum à Senatu admonitus operam dabat, ut neque timoris indicium sui hostibus proderet, neque uniuersum exercitum periculis obiiceret. quamobrem in minutis & quotidianis expeditionibus cum Gallis, qui ad Padi ripam uenerant, sæpe congressus non semel eos fudit, fugauit; superiorq; manu semper, inferior nunquam fuit. tātum Paulum Manfronium Galli hostes cum X. equitibus captiuum fecerunt. neque à Gritto quidem legato eodem tempore hostes non male habiti. quas quidem pugnas referre nihil necesse esse duximus. Venerat autem antea Bononiam Mattheus Lancus Curcensium Episcopus ex Germania magno comitatu, homo arrogantia & elatione insignis, à Maximiliano missus, ut cum Iulio de fœdere cum Venetis ineundo ageret. qui paucos ibi dies moratus, cum nimis duras pacis conditiones attulisset, infectis rebus in Germaniam rediit. Senatus quoque censuerat dignitatis & existimationis apud Iulium reliquosq; reges retinendæ causa, ut equites grauis armaturæ, quos habebat, ad duum millium numerum augerentur, militum sex millia ueteribus addenda conscriberentur. paucisq; post diebus ei Senatusconsulto alterū fuerat Senatusconsultum additū, ut ex Epiro equites mille leuissimi accerserentur. uti etiā magnum arcuum numerum amphorasq; uini Cretici quingentas Petrus Pisaurus, cui cum rege Britanniæ necessitudo mercaturæ exercēdæ causa intercedebat, ad illū mitteret, fuerat à Senatu permissum. Mauro autem classis præfecto aduersa ualitudine laboranti

ranti Andreas Bondimerius sublectus est, sexq; triremes in Creta insula armari iussæ. cumq; Iulius Heluetiorum militum sex milliũ numerũ conducere statuisset, qui in Mediolani fines contra Gallos impetum facerent; uelletq; ut tertiam eorum stipẽdiorum partem resp. impenderet: Iulius de eo à Senatu laudatus, & conditio libenter accepta. & lex de media mercedum parte à magistratibus reip. remittenda, quæ tempus sex mensium expleuerat, in alteros sex menses prorogata. ad hæc Cõcordiæ municipium, quod à Iulianis indiligenter custodiebatur, facile ab hostibus receptum est. captum autem à legato Gritto propugnaculũ natura & opere cõmunitum in paludibus positum Crucula Léniaco uicinum missis noctu militibus in nauiculis cum tormentis, præsidiumq; impositum. In urbe uni ex nobilitate ciui Gaspari Valerio, quòd hominem Rocchum nomine, tabellariorum reipu. præfectum, Taurisi interfecerat, Decemuirum iudicio medio in foro ceruices sunt abscissæ. Iis ita administratis rebus, Galli hostes ab exulibus Bentiuolis adiuti, qui factionis suæ montanorum hominum magnũ numerum excitauerant, ex inopinato Bononiam contenderunt; cuius portas eiusdem factionis ciues furtim eis aperituros conuenerat. itaque timore perterritus Iuliani dux exercitus Franciscus Maria reliquiq; duces, præripere se se hostibus statuentes, relictis tormentis impedimentisq; omnibus constipati ipsi fugã capiunt, & ad Paulum legatum mittunt, qui hæc ei nuntiet atque illum idem facere suadeat: nullum aliud relictum subsidium: in eo uno positam esse salutem, si hostes præcesserint. Paulus, qui de hostium aduentu tam inopinato nihil dum audierat, querẽs in fraudem ab Iulianis se proiectum, quòd spatium colligendi recipiendiq; se se sibi non dederint, cum suis omnibus subsequi Iulianos celeriter cœpit, relictis iis, quæ imitari eandem celeritatem non poterant. & quoniam Bentiuolos oppidani iam introduxerant expulso Alidosio Cardinali, qui per aliam se oppidi portam eiecerat; Iuliani autem ad Bononiæ muros accesserant, ut iis circum actis in fines Forocornelianos se reciperent, quòd nullam aliam habebant itineris faciendi rationem: idem ipse quoque sua cum manu Paulus facit: eiq; accidit quod Iulianis, qui eum antecesserant, non acciderat. illac enim contendenti armatorum hominum

montana incolentium plures manus occurrerunt: à quibus disiecti, ut quisque potuit fuga capta se eripere sunt conati. ita tormentis impedimentisq; amissis, militibus magna ex parte uel captis uel diffugientibus, interfectis nonnullis, equitatu non frequẽti, se in tutum receperunt. hac intellecta fuga patres ad Grittum legatum, qui Lemniaco capiendo animum adiecerat, eratq; eò cum exercitu profecturus, literas statim dederunt: quoniam ad Bononiam male gesta resp. sit, à Lemniaco aggrediendo abstineat, eq; Padi ripis & regionibus tormenta Patauium abduci curet: & si quid Galli molirẽtur, ne intercipi ab illis possit, se recipiat. etiam magistratibus Patauinis & Taurisanis mandauerunt, munitiones eorum oppidorum, quas instituissent, perficere maturarent. pauloq; post ea re non contenti legatum, qui munitionibus procurandis Pataui præesset, reliquasq; res ad oppidi præsidium curaret, Christophorum Maurum legerunt, qui statim proficisceretur. militesq; quot potuerant in urbe conscriptos eodem miserunt uerentes ne Galli fuga exercitus reip. sublati Padum traiicerent, atque in eius oppidi fines irrumperent; si quid de eo capiẽdo & sua celeritate, & reip. indiligẽtia possent efficere, tẽtaturi. Legato uero Donato Senatusconsultum est missum, quo Iulium patres hortabantur, ne propter recentia exercituum detrimenta animo perturbaretur, remp. ei nunquam defuturam, omnem fortunam libentissime cum illo subituram, urbicas prouincialesq; opes animos denique ciuium omnium promptos paratosq; ei polliceri. quo Senatusconsulto accepto Iulius lætari se plurimum constantia reipub. respondit, firmioremq; multo & alacriorem aduersis rebus contra Gallos se se factum confirmauit. eo fere tempore res à patribus non semel antea agitari cœpta finem habuit. nam, ut eorũ ciuium Patauinorum, qui improbi & contumaces fuissent, bona & possessiones inter illos centuriones, quos amanter fortiterq; in obsidione Patauina reipub. nauasse operam constiterat, uel si ipsi mortui essent in eorum liberos & propinquos partirentur, Senatus censuit. Venerat Rauennam ad Iulium pulsus Bononia, uti dictum est, Alidosius Cardinalis: atque, ut ea, quæ acciderant, nulla sua culpa cecidisse illi ostenderet, multa de imperatore tanquam rerum bellicarum propter adolescentiam imperito questus apud
eum

eum est; atque, ut erat sermone satis accõmodato ad fallendum, omnes eius oppidi amissi causas, quarum ille propè omnium auctor fuerat, in unum illum deriuauit. cõstat enim Alidosium omne studium adhibuisse, ut, quæ ab imperatore procurabantur, ea illi omnia in contrariam partem cederét, neque ullum ad exitum perducerentur. oderat enim adolescentem nõ tam eius uitio, quã suo: cupidoq; illum ingens incesserat, sui ut fratres, quos esse fortes uiros prædicabat, magno in honore apud Iulium essent, bellicisq; rebus præficerentur, & auctoritate potentiaq; pollerent quarum rerum illo prospere imperante spem habere nullam poterat. itaque ut in patrui eum inuidiã adduceret, ea præsertim in re, qua nullam se unquam aptiorem, & commodiorem habiturum con fidebat, criminationibus subdole confictis est adortus. quod quidem ei apud hominem turbulentum, planeq; iracundum, cui erat ipse antiqua consuetudine & quotidiano uictu perfamiliaris, facile factu fuit. quamobrem cum paulo postea imperator, qui de calumnia sibi ab Alidosio apud patruum cõflata de Iulii familiaribus amicis suis pleraq; intellexerat, se ad Iulium purgandi sui causa contulisset: Iulius furore percitus uerba in eum doloris contumeliæq; plena temere effudit, neque audire illum uoluit submisse ut patruo responderet se comparantem, atque à conspectu suo indignissime repulit. adolescens contumeliam tam insignem Alidosio acceptam referens, magnum facinus facere in animum induxit suum. itaque à patrui cubiculo discedens cum septem aut octo, quos habebat secum, ex suis familiaribus, ad diuersoriũ Alidosianum pedibus recta contendit: atque ipsum domo egressum media in uia frequenti comitatu, septumq; militibus plurimis, & equitibus armatis plus sexaginta, una cum sororis suæ uiro Guido Vaina illorum equitum præfecto se ad Iulium conferentem cõspicatus, ubi Alidosii uicinus fuit, quasi eũ alloquuturus à uiæ latere ad illum inter arma omnium declinauit, mulæq; ephippiis, qua is uectus incedebat, leua manu admota, educto dextera gladio hominem transuerberauit. quod factum eius comites intuentes gladiis eductis & ipsi idem fecerunt. ita illum pluribus confossum uulneribus sui à freno milites mulæ detractum in eam domum, cuius ante fores erant, humeris intulerunt. qui quidem

paulo post seipse sæpius accusans egit animam, turpis & flagitiosæ uitæ uir, cui nulla fides, nulla religio, nihil tutum, nihil pudicum, nihil unquam sanctum fuit. imperator gladio recondito, eo quo uenerat passu pacate suum ad hospitem rediens, in sessis equis, egressusq; oppido ad Metaurenses se suos retulit. Paulus legatus cum iis, quas secum habuit, copiis, cumq; illis, quæ cladis initio per diuersa ab hostibus & inuia montium fuga capta se se illis eripuerant, atque ad eum uenerãt, in Cesenatium uicum ad mare se contulit; ut in naues militibus & equitibus impositis in fines Patauinos se atque illos sisteret. quod ubi patres cognouerunt, nauigia plus centum ex urbe & suburbanis & Fossa Clodia triremesq; septem maiores è naualibus eductas paucis pro re administrantibus ad uicum Cesenatium miserunt ea de causa. dum uero hæc procurantur, milites propè uniuersi, qui disiecti apud Bononiã à Bentiuolorum factione uel capti fuerant, singulatim ad Paulum inermes uenerunt, centurionesq; illorum militum omnes, quorum nonnullos interfectos fuisse rumor attulerat. eos Paulus, ut ad se nauigia appellebant, impositos ad Albanum montem mittebat. is est locus in primis Patauinorum à Fossa Clodia finibus. ipse autem Paulus, uniuerso exercitu præmisso, triremem instructiorem è classe Bondimeriana ad se præter alias missam conscendit; & me, qui casu tunc ad eundem uicum Vrbino ueneram, ut Bembum patrem meum aduersa ualitudine Patauii laborantem inuiserem, lætissima unius diei nauigatione Fossam Clodiam secum uexit. is fuit dies ad octauum Calend. Iulias: Paulus ad patres se contulit; atque ab iis missionem postulans, ea non impetrata ad Leonicænos, ubi erat Grittus, est profectus. patres exercitu reficiẽdo consulentes, Mariano Prato, Leonardi illius, quẽ Galli hostes interfecerant, fratris filio, tribunatum quingẽtorum militum concesserunt: atque, ut eum numerum quãprimum cõficeret, ad Grittumq; legatum adduceret, mandauerunt. erant Veronæ milites Hispani mille. ii oppido egressi ad Grittum miserunt: quoniam nullius tunc hominum stipẽdia mereant, si legatus uelit se ad illũ uenturos, stipendiaq; reip. facturos. ea de re patres admoniti, coacto Senatu cum plures sententiæ dicerentur, ea uicit, quæ non esse eis confidendum censuit. itaque non sunt recepti. Iulius

Romam

Romam rediens in itinere edictum in Bononienses protulit; ni ad se remq; p. Romanam reuertantur, se se eos ab aqua & igni, à sacrorum communione, à conuictu hominum diris imprecationibus arcere. cumq; post eos dies acta è nubibus grando solito maior atque frequentior omnes terræ fructus, qui in agris erant, per X. millia passuum circa oppidum abstulisset: uulgi suspitio tenuit, edicti Iuliani causa eã cõflatã uastitatem cœlo missam cecidisse. eo tempore è Pãnonia literæ uenerunt: in conuentu regio, qui postremus Budæ indictus fuerat, statutum fuisse, à reip. fœdere discedi non oportere. in Carnis quidẽ hostes ad Vtinum incursiones fecisse, uicosq; tres apud oppidum incendisse, patres certiores facti, Aloisio Mocenico legato Foroiuliẽsibus à Senatu lecto, uti statim proficisceretur, mãdauerunt. Nõdũ erat Romæ Iulius: cum nouem numero Cardinales; quorum erat princeps Bernardinus Cardinalis sanctæ Crucis, homo Hispanus; literas ad illum Mediolano dederũt. quibus literis eum certiorem faciebãt: quoniã ipse tot annos, ex quo summus Pont. esset, contra maiorum decreta generale concilium ad rẽp. Christianam iuuandã cogere distulisset, se cõmunem causam obire agereq; statuisse. itaque illum, ut Pisis se ante diem Calend. Septembris concilio agendo sisteret, monebãt. Ne ue Iulius eas literas inficiari posset se accepisse quòd nemo esset tam audax, qui ei se allaturum ullo præmio polliceretur, in foribus templorum Parmæ atque Placentiæ, tum uero etiã Arimini eas præfigi curauerunt. quod quidem Iulio permolestũ sanè fuit; præsertim cum illi eis in literis testarentur habere se consiliorum suorum adiutores Galliarum & Hispaniarum reges Ludouicum & Ferdinandum. tametsi spem aleret Iulius, auctoritate potentiæ suæ uel in terminando uel hortando uel pollicendo aliquos ex eo conuentu in suam uoluntatem se abstracturum, eamq; coniunctionem diuulsurum, ipso eorum Principe homine uentosissimo parum prudentiæ tantam ad rem, reliquorum nonnullis parum auctoritatis afferentibus. qua effecta re nihil ab aliis posse confici eorum, quæ sperauerant, confidebat. sed omnino post illud tempus plenior solito curarum & cogitationum Iulius fuit. In Carnis cum hostes sat magno equitum & militum numero ex Goritianis finibus ad Cremonse oppidũ accessissent, ut illud, si pos-

sent, caperent; prædas autem abigerent, damnaq; incolis & uasti tatem inferrent: Ioannes Viturius legatus obuiam illis factus prælium acriter magnoq; animo iniit, ipse manu promptus ac paratus, ut quiuis alius. itaque eos fudit interfectis captisq; perplurimis. erat cum illo Aloisius Portus, de quo supra dictum est, ualidorum & pulcherrimorum membrorum excellentisq; uirtutis atque inuicti plane animi adolescens. is cum se medios in hostes audacissime intulisset; eosq; iam in fugam coniecisset; ab uno ex illis in collo apud tenontes uulnere tam tenui accepto, ut uix pellem gladius perforarit; omnibus tamen membris captus ab equo statim decidit, sublatusq; à suis per manusq; seruatus prorsus immobilis per plures menses fuit. cæterum exercere se postea in armis nequiuit unquam. qui profecto casus cladem illam hostium Viturio, à quo Portus propter uirtutē amabatur sanè plurimum, odiosam in primis & lacrimabilē reddidit. Interim domi patres ob ærarii inopiam in magna curandæ pecuniæ difficultate uersabantur. quamobrem ubi dies comitiorum uenit, sedentibus in curiæ subselliis ciuibus, principis & reip. nomine scribarum magister sic est eos alloquutus: Putare se se neminem in curia esse, quē ærarii angustiæ hoc tempore lateant: neminem, qui non uideat, quàm ad ea recuperanda, quæ indigne amissa sunt, pecuniæ resp. indigeat: ea ut suppeditari ad impensas belli possit, omnia excogitata à patribus esse, nihil relictum inexploratum, nihil intentatum superesse, præter unum, ut qui fisco debent ciues ii soluant, atque in ærarium quod debent conferant: id si fiat, superfuturam pecuniam magistratibus palàm esse: si non fiat, rem ipsam p. in prædam hostibus & direptionem uenturam: non esse ab ullo iā ulterius ambigendum, utrum eligere malint: fortunam ipsam eis hodie proponere; uel eam portionem, qua reip. tenentur, sua ipsos manu ei tribuere; uel hostibus inuitos omnia: nihil enim uictis superesse, quod non in uictorum potestate sit: ex altero parua suarum rerum parte ipsos defecturos: ex altero prædia, fundos, insulas, domos, uxores, liberos; quibus nihil in uita carius, nihil esse dulcius potest; lares, templa, libertatem reip. communicationem imperii; cœlum denique hoc, auramq; ipsam, qua uiuunt, ipsos in periculum adducturos: maiores ipsorum hanc

eis

eis patriam suo sanguine peperisse; eos autẽ paruo suo incommodo tueri eam nolle; neque deos neque homines probaturos: nihil esse miserius seruitute: itaque dura eis omnia perpetienda potius esse, quàm seruiendum: Leonardum Ducem ipsorum magistratusq; uniuersos, qui hanc remp. procurant, rogare obtestariq; eos per ea, quæ unicuique iocundissima suauissimaq; sunt; ut, qui fisco debent, quamprimum in ærarium inferant: ut ope auxilioq; eorum nixa respu. subleuare se erigereq; tandem possit: ne in timore amittẽdi omnia perpetuo uersentur. hoc sermone habito, ad magistratus creandos se ciues converterunt. Sigismundus Caballus; qui legatus extraordinarius in exercitu reip.q; locis fuerat; facultate à Senatu sibi permissa domum rediens, in sermone, quem ad patres habuit, multa de Lucii copiarum reipub. præfecti timore formidineq; animi in consiliis capiendis, plura de tarditate negligentiaq; in maturandis & perficiendis, actione plane libera & seuera dixit: quæ quidem propè omnia patres, ipsi per se se præterita repetentes, maiori cum dolore, quàm adhibendis ei malo remediis agnouerunt. tametsi haud multo post eos dies; cum ea inter ipsos opinio percrebuisset, perniciosum esse, reip. copiis hominem imperare & semper timidum, & nunquam diligentem; eoq; maxime, quòd Lucii præfecturæ tempus explebatur; cœptum est à magistratibus agi de alio in eius locum eligẽdo; cui se tutius ciuitas in belli rebus tradi & permitti possit. itaque Senatu coacto aliqui ex illis Laurentium Ceretanum, qui militibus reip. præerat: aliqui Marcum Antonium Columnam, qui Iulii stipendia merebat: aliiq; Gasparem Seuerinatem; Mantuæ qui erat, certioresq; patres fecerat, libentissime suam se operam reip. nauaturum: esse præficiendum censebat. Laurentii uirtutẽ egregiam eleuabat Gallicus, qui appellatur, morbus; à quo interdum impediebatur, ne exercere se, quantum opus erat, posset. Seuerinatem cum nõ nihil adiuuaret inimicus in Gallos animus: à quibus Veronæ cum esset, custodiæ traditus per inuidiam fuerat: alia multa premebant. Marco Antonio Columnæ adolescentia erat aduersaria. neque tamen defuerunt; qui tunc quoque, uti alias, Gritto legato id imperium esse dandum existimarent: quòd ea res neminem ex reip. præfectis ledebat. eæ sententiæ cum nõ

semel in Senatu dictæ essent; à Ioanne Medice Cardinali literæ Romæ datæ patribus proposuerunt: si suis copiis præficere Ioannem Paulum Balionem uelint Perusinæ ciuitatis principem, magno in re militari nomine; se curaturum, ut is internuntios ad urbem suos mittat; quibus cum agere, quæ agenda erunt, patres possint. quæ intellecta res magistratuum controuersiam diremit: pluresq; in eam sententiam, quàm in ullam aliam ierunt; ut Balioni præfecturam traderent. ipse uero Lucius hæc uel præuidens futura, uel facta de amicis suis cognoscens, literas ad patres dedit: senem se factũ, minusq; iã ad belli munera & labores obeundos idoneum, quàm antea fuerit: itaque cupere artem desinere, si per eos liceat; atque ad requietem se uitamq; reliquam dare: petere, ut liceat. quam quidem eius petitionem patres opportune oblatam libentes acceperunt; honorificoq; respõso missum eum fecerunt. milites Epirotæ quingenti; Veronæ qui erant, ab exercituq; reip. profugerant; stipendiis apud hostes fraudati, cõmeatuum egentes, omnia perpessi mala, impetrata uenia ad Grittum redierunt. Ferdinandus Hispaniæ rex ægre ferens Cardinales eos, de quibus supra dictum est, in illa concilii Pisis agendi missa ad Iulium denuntiatione nomen suum adscripsisse, cum se ab illo adiuuari præ se tulissent: Iulio per legatum suum confirmauit, nullam se ad id uoluntatis suæ partem adhibuisse; nulla omnino se in re cum illis consensisse: quòd si Iulius eum in primis, qui Hispanus esset, dignitate illa & sacerdotiis, quæ in suo regno habet, spoliauerit, priuatumq; reddiderit; sibi eum rem gratissimam esse facturum; & suum illi mendacium eam, quam debeat, mercedem allaturum: uti autem Bononiam recipiat; omnes suas copias; quas fore propediem satis multas, exploratum sibi esse; Iulio se daturum polliceri. quæ legati oratio gratissima Iulio fuit. interim Ioanni Paulo Balioni omnium reip. copiarum præfectura per annos tres cum equitibus grauioribus ducentis, leuioribus quinquaginta, militibusq; centum, atque iis unis belli tantum tẽpore; cumq; eorum omnium stipendio; tum ad ipsius mensam libris auri triginta annis singulis à Senatu traditi. Tadeo Vulpio Forocorneliensi; quòd ad Bononiam in exercitus fuga unus omnium præclare se gesserit; Bentiuolorumq; amicos porta oppidi

exire

exire properantes, uti agmen prætereuntium aggrederentur, magno animo reprimens in oppidum reuerti compulerit; numerus equitum grauioris armaturæ, quem habebat, est à patribus auctus ad CL. eiusq; fratri equites leuiores L. attributi. Venerat ad urbem in ueste plebeia tenuiq; comitatu Marcus Heluetius Sedunorum Episcopus; quem Iulius in Cardinalium collegium cooptauerat; homo magni animi, Gallis inimicus atque aduersarius maxime. causa ueniendi fuit; ut Iulii pecuniam ibi acciperet libras auri ad ducentas militibus Heluetiis sex mille conscribendis, qui eius stipédia facerent. moratusq; in diuersorio, quod patres ei parauerant, dum sibi numi curarentur, per Lauredani Principis domum salutatis semel patribus Pisaurum in triremi, quam ei patres dederant, se contulit numis per suos domum missis; inde Romam ad Iulium est profectus. atque is tantum abierat: cum ad urbem item uenit homo reipu. amicus Maximiliani regis familiaris; ut patres certiores faceret: si legatum ad Maximilianum secreto miserint; qui eum roget, uti cum ciuitate fœdus ineat, honestasq; ei conditiones proponat; Maximilianum cum rep. consensurum. ea intellecta re patres Senatu coacto Antonium Iustinianum legerunt; qui statim ad Maximilianum proficisceretur, cum fœderis feriendi potestate, si conditiones non respuerit. inter quas erat, ut, si is Veronam reip. restituat, Antonius polliceatur rempub. ei daturam aliquam pecuniæ uim. eaq; res ut bene reip. uerteret, omnibus in templis dies tres supplicatio decreta est. Antonius tacite profectus Feltriam ubi uenit, literas sibi obuiam missas accepit; quibus ei Maximilianus suis in locis atque oppidis dies octo commorandi potestatem faciebat. eis literis non contentus Antonius; quòd tam breui temporis spatio Maximilianum conuenire, remq; tantam perficere posse se non confidebat; alias longioris moræ literas sibi mitti postulauit; easq; in castello Butistanio, quod est in extremis reip. finibus, se expectaturum confirmauit. Antonio itaque Butistanii eas literas expectante, hostes, qui Veronæ erant, à Maximiliano atque ab rege Galliæ haud parua manu aucti, commeatu & tormentis per Atesim flumen ad eos in ratibus Tridento missis oppido egressi, ut exercitum reipub. aggrederentur, ad Grittum, qui non longe

aberat, contenderunt: congressiq;, cum Veneti propter paucitatem premerentur, eos repulerunt; ducentosq; ex equitibus captiuos fecerunt, interfectis perplurimis; & Suauium ac Leonicænos ceperunt. Grittus cum reliquis, qui quidem fortissime pugnauerant, in Atestinorum se fines recepit. fuerat hostium numerus equitum grauis armaturæ septingentorum, leuis mille quingentorum, militum circiter septem millium cum Vasconum, tum Germanorum; ad quos gregariorum magna multitudo accesserat: quibus omnibus Palitia Gallus homo non obscuri inter suos nominis præerat. Eius prælii nuntio accepto non mediocris timor patres incessit; ne eo successu hostes sublati Patauium improuiso se conferrent; quod uacuum defensoribus sciebant esse; ut de eo capiendo, si quid possent, experirentur. augebant eum timorem literæ à magistratibus alpinis ad eos datæ; Maximilianum Tridentum uenisse: rumoremq; satis constantem uagari, illum propediem in fines reipu. Taurisum uersus impetum facturum. quas ob res legatum, qui Taurisi rebus belli præesset, Ioannem Paulum Gradonicum patres legerunt: & militum quina millia undecunque celeriter conscribenda esse sanxerunt: atque uti è nobilitate ciues uiginti Patauium, X. Taurisum mitterentur ad eas urbes custodiendas cum X. militibus singuli, totidemq; è plebe urbana cum tribus, qui portis eorum oppidorum adsisterent; Senatusconsulto addiderunt: Grittumq; exercitum sine mora Patauium adducere iusserunt: scripsisse enim Iustiniano, ut, si quippiam cognosceret, quod impedimento esset, quò minus conueniret inter Maximilianum, atque rempublicam quamprimum possit, ipse operam daret, ut, quicquid id esset, omnibus modis è medio prorsus tolleretur. quoniam autem principis, & eius collegii iussu edictum propositum fuerat; ne cui, qui fisco deberet, frumenta possessionum suarum in urbem aduehere, nisi ipsis permittentibus liceret: ne ea res aduectiones moraretur, altero edicto facultas in urbem aduehendi ciuibus omnibus est data. quodq; sunt in Sili flumine molæ frumentariæ perplures, quibus ciuitas utitur; eas qui custodirent, armatos homines in nauiculis XXIIII. uti suburbia, quæ à Septentrionibus sunt, mitterent; Senatus iussit, æque inter ea, quæ quatuor sunt, diuiso nauicula

rum

rum numero, cum Muriani Torceliiq; magiſtratibus; qui eis præ eſſent: panisq; claſſicus omnibus cum uiginti dierum ſtipendio publice datus: quorum dierum ſpatio quid hoſtes molirentur, ſciri poſſe patres exiſtimauerant. Exercitu Patauium adducto, militibusq; mille, in Rhodigianis finibus qui erant, quos patres euocauerant, eodem introductis; magna eſt hominum fuga ex agris cum Patauium tum etiam Tauriſum facta: ut omnes uiæ carrorum, pueros mulieres & impedimẽta domeſtica conuehentium, implerentur. quem timorem augebat; quòd afferebatur; quoniã hoſtes Leonicænis captis maiorem oppidanorum partem unà cũ mulieribus & infantibus interfecerant, oppidumq; & uicos aliquot incenderant; eos omnibus in reip. locis idem eſſe facturos. itaque Baſſiani Aſuliq; magiſtratus relictis municipiis, quibus præerant, nullis eos hoſtibus impellentibus, ſed ſola earum rerum auditione perterriti Tauriſum profugerunt. miſſus autem eò Laurentius Ceretanus præfectiq; alii cum militibus & equitibus leuiſſimis fractos iam ciuium & reliquorum animos confirmauerunt. qui unà cum Gradonico legato, ut oppidum redderẽt communitius, animum intenderunt; magnumq; agricolarum numerum, qui in oppidum confugerant, nacti, celeriter eius, quod intenderant, non paruam partem effecerunt. frumenta, quæ in agris erant, in oppidum comportari mandauerunt. præterea, ut in urbe maior numerus reperiretur eorum, qui è nobilitate, qui ue è plebe Patauium, aut Tauriſum accederent; utq; ad id faciendum eo promptiores eſſent; præter Bartholomeum Muſtium, qui iam ſe ſe patribus obtulerat cum armatis hominibus XXX. duos menſes in utro uellent oppido ſua impenſa reip. operam nauaturum, & Sabam hominem è plebe, qui cum decem; ac propterea magnopere laudabantur: propoſita fuerunt præmia, tam iis, qui è nobilitate, quã iis, qui è plebe, pro ſua quibuſque conditione, qui ad tutanda ea oppida ire uellent. hoſtes interea uacuam hominibus Vicetiam; quòd propè uniuerſa ciuitas fuga Patauium atque ad urbem ſe contulerat; facile ceperunt: Pandulfusq; Malateſta Citadellã, ab illis eò cum equitibus quadringentis propinquo eius miſſo. eas ob res patrum iuſſu ſacerdotum & ſacrarũ uirginum collegiis tercenta ſtaria frumenti dono data; ut preces

Diis immortalibus pro repu. facerent. atque ut pecunia quibus posset modis exigeretur; lex antea perlata, nunquam autem palàm proposita, quòd asperior duriorq; esse patribus uidebatur, in Senatu lecta est. ea erat eiusmodi: qui senatores fisco deberent; decem dierum spatio in ærarium conferrent: qui id non fecerit; à Senatu excludatur; aliusq; in eius locum sublegatur. & alia item eiusmodi: qui in ærarium pecuniam inferret; ea illi accepta unà cum decima à quæstoribus referatur: qua is pecunia quæ ipse, quæ ue quis alius portoria ullis urbanis magistratibus debiturus in posterum sit, soluere, acceptumq; ac relatum facere possit. etiam à Decemuiris; prædia reip. fundiq; aliquot in Cypro insula ut uenirent; eaq; statim ad urbem pecunia traiiceretur; latum. sed eã legem; quæ de iis, qui fisco debent, à Senatu eiiciendis loquebatur; paulo post etiam ad omnes alios magistratus cum urbanos tum prouinciales extensam atque amplificatam maiora comitia probauerunt. itaque perplures magni uiri à rebus publicis tractandis eiecti in priuatorum numero sunt habiti. Lucius moleste ferens se à Senatu missum fuisse: tametsi uelle quiescere ipsemet patribus significauisset: querelisq; ea de re legatorũ aures quotidie obtundens, id perfecit; ut Senatus; ne in illum ingratus esse ulli hominum uideri posset; pristinum ei locum restituerit: quo in loco tamen parum temporis esset futurus, Ioanne Paulo Balio ne breui ad exercitum uenturo, cui parere Lucium oporteat. tametsi, etiam si ad exercitum Balio nunquam uenisset, non tamen irrita ea Senatus opinio fuisset, non multum scilicet temporis in sua præfectura futurum Lucium. paucos enim post dies in febriculam incidens, ea in horas grauiore facta mortem obiit. Romæ autem accito ad se se reip. legato Iulius; qui cum erant Hispaniæ Britanniæq; regum legati; ei proposuit; se cum illorum legatorum regibus cumq; rep. fœdus inire statuisse: quo ex fœdere Galliæ regi bellum eodem tempore omnes facerent. ei bello Ferdinandum confirmare equitum grauioris armaturæ mille ducentorum, leuioris mille, militum tresdecim millium numerum se præstaturum: totidem item Enricũ: quibus copiis bellum à suis finibus in Galliæ fines inferat: ipsum autem suum exercitum bene plenum paratumq; in commune allaturum: idem ut Veneti se

facturos

facturos polliceantur; non tam hortari, quàm confidere, nulla eos in re desiderari suum munus atque officium permissuros: neque enim ullius sociorum tam referre id bellum fieri, quàm reipublicæ: itaque iubere ipsi, ut ea senatui perscribat, petatq; ab eo syngrapham, qua pro eius parte fœdus confici, & conscribi possit. eum Iulii sermonem uterque regum legatus Donato comprobauit. quibus rebus cognitis, ex Donati literis Senatus omnibus suffragiis syngrapham fieri, atque ad illum mitti iussit. monuerant Grittus Paulusq; legati Senatum: quoniam equites grauis armaturæ uulgo conquerebantur, eo, quo merebant, stipendio non posse se se equosq; suos alere tam duro tempore, tam frequenti omnis commeatus propter fugam agricolarum inopia, tantisq; laboribus perferendis: optimum factu esse, si stipendia illorum patres auxerint: ut lætioribus animis suam reip. operam uberioriq; cum fructu nauent. quamobrem eis Senatus & stipendiorum summam auxit ad auri libram in annos singulos; quæ prius erat quinta parte minor: & duorum mensium stipendia repræsentari à quæstoribus imperauit. quòd autem pecunia publice deficerat, à ciuibus ditioribus, quòd opus esset, mutuo petere patres constituerunt. utq; cæteri eo exemplo mouerentur; dux ipse Lauredanus libras auri decem eo nomine in ærarium primus contulit. id reliquorum ciuium perplures imitati & ipsi pro suis facultatibus idem fecerunt: ut esset omnis ea pecunia libras auri ad ducentas, eoq; amplius. Scripserant patres ad Balionem; ut è Perusii Spoletiq; finibus pedites bis mille conscriberet; secumq; adduceret: pecuniamq; ad eam rem suis internuntiis dederant. itaque ad eos reliquosq; illius milites & equites & comitatum aduehendum triremes nothas tres uacuas paucis administrantibus, aliaq; nauigia ad eam rem accommodata patres in Flaminiam miserũt ad uicum, qui appellatur Catholica: eisq; nauigiis euntibus & redeuntibus Bondimerium Padanæ classis præfectum esse præsidio iusserunt: ne quid eis Alfonsus in itinere noceret. Gradonicus in Taurisanis legatus de Laurentii & Vitellii multæ uirtutis hominum consilio, ut oppidum communiret, magnam curam & diligentiam adhibebat: muros reficiebat: è turribus, quæ in iis erant ueteri consuetudine altiores, quàm præsens rei militaris ra-

tio postulabat; superiorem partem detrahebat: fossas latiores & profundiores faciebat: aggerem construebat: extra oppidũ per quingentos passus tecta diruebat: arbores succidebat; ut nihil aut prospectui, aut eiaculandis tormentorum pilis obesset. aqua Silis fluminis; quod flumen oppidum interfluit; ut in oppido sustineri posset; quæ hostibus accedentibus effunderetur ad omnẽ circa oppidum regionem submergendam; alueos è lateribus solidissimos cum ostiis lapideis plurimis, ad quamuis uim aquæ breui euomendam, concamerationesq; sub mœnibus perq; aggerẽ firmissimas exædificabat. quod opus magna impensa postea perfectum expletumq; eiusmodi nunc quidẽ est; ut neque pulchrius & elegantius, neque aptius atque accommodatius quicquã ullũ ad oppidum muniendum & tuẽdum aliis in locis fere conspiciatur. hostes autem; quorum erat numerus prope uiginti millium; ulterius per Vicetinos fines progressi, incendiisq; omnia fœdantes, Camisanumq; maxime, totius agri plenissimum uicum, ut incendia usque Patauio prospicerẽtur; Bassianum oppidum ceperunt, diripuerunt: uirgines uiolauerunt. è quibus tamẽ equites Epirotæ reip. extremum agmen aggressi triginta captiuos Patauium, unde uenerãt, intulerunt. in iis Hieronymus Posterla, Mediolanensis ciuis, homo satis diues fuit. Interea Iustinianus; quem ad Maximilianum fœderis ineundi causa missum à Senatu dixeramus; cum regiis procuratoribus colloquutus, cum ii se ad illũ non semel contulissent; spretisq; quas afferebat conditionibus eũ tandem missum fecissent; demum etiam reuocauissent; neque tamen conuenire inter ipsum atque illos posset; à Senatu reuocatus ad urbem rediit. Ac domi quidem magistratibus comitia habentibus, Bartholomeoq; Mustio; qui amanter Patauium profectus tuendo oppido cum triginta militibus sua impensa, uti supra dictum est, reipu. operam dabat; senatore tanta ciuium uoluntate declarato; ut multo ipse maiore suffragiorum numero, quàm ullus ex suis competitoribus, id muneris adeptus esset: tametsi magna illorum pars in eo magistratu sæpius fuerint; quæ res maxime aduersaria solet esse iis, qui idem petunt: Lauredanus Dux ad ciues conuersus eiusmodi sermonem habuit: Lætari se plurimũ; quòd ipsi fauore suo atque beneuolentia eos in primis ciues prosequantur

sequantur

sequantur, suffragiaq; sua iis honestandis conferant; qui communi commodo inseruiunt; seq; pro patria periculis obiiciunt; & impendia rei familiaris erecto animo sustinent. itaque, inquit, non omnino Deos immortales iratos nobis esse atque aduersos puto: cum hanc uobis mentem datam atque hunc ab illis sensum uideam; ut, qui amore patriæ in labores, in discrimina se se dant, maxime dignos uestris muneribus existimetis; atque illis, qui minus id faciunt, præferendos uestris sententiis iudicetis. Gratulorq; Mustio; quem hoc honore amplificauistis: quo quidem gauisurum eum puto in illis suis laboribus longe magis; quàm si omnibus commodis affluens plurimis in uoluptatibus uersaretur, summaq; uitæ securitate frueretur. hoc est enim uere uiuere, prodesse patriæ, defendere remp. tueri ciues suos, uitam sine libertate minimi facere, etiam præferre mortem seruituti. hæc qui secum reputat, qui sentit: ille mihi præstans & magnus ciuis uidetur; ille dignus, in quem unum à sua ciuitate omnia studia, omnes honestates conferantur. hæc uos ciues, mea mihi uita chariores, dies atque noctes cogitare oportet: ut Mustio similes, cum usus erit, patriæ laboranti succurratis. quod si feceritis: & illa beneficiorum & laborum uestrorum memor omnes suas dignitates in uos profundet: & ipsi non ab ea modo; quod tamen ciui egregio & amanti patriæ satis esse plane debet; sed etiã omnibus ab hominibus laudabimini. nam qui acta ciuitatis nostræ conscribunt; uestra nomina suis libris inserent. ita uirtutes & benefacta uestra legentur; aliis narrabuntur; per ora gentium & sæculorum peruagabuntur: nomenq; uestrum æternitati commendabitur. Hac oratione à Lauredano habita perplures ciues ipsi & magistratibus se paratos obtulerunt, neque rei familiari, neque uitæ suæ parcere, ut saluti publicæ pro uirili sua opem atque præsidium afferant. ita comitia dimissa.

PETRI BEMBI RERVM VENETARVM HISTORIAE LIBER XII.

O tempore in Istris incommodum acceptũ est, fugatis equitibus & militibus reipub. cum legato eius regionis Andrea Suriano à Christophoro Friapane; qui se in insidiis occultauerat; prædaq; facta. quas ob res paulo post Suriano à ciuibus male audiente Sebastianus Iustinianus à Senatu lectus est: qui legatus Istris regendis eò se statim conferat: cum antea regendis Dalmatis lectus fuisset. Ab hostibus uero Gallis Germanisq; Asulum & Marostica facile capta. qui cum in planitie populationes facerent; Epirotis reip. extremum illorum agmen carpentibus plurimos ex suis non semel amiserunt. quod quidem detrimentum sarcitum cum fœnore est, Vasconibus mille quingentis aucto eorum exercitu. À Fossæ autem Clodiæ municipibus classicula celeriter coacta, fugatis Alfonsi nauibus, perplura ab eis capta optimis mercibus onusta nauigia recepta sunt in Vatreni ostio, atque ad urbem & ipsum ad forum magnis acclamationibus & tubarum ac timpanorum strepitu & tibiarum sonis, tanquam in triumphum, ducta. Auctis uero admodum febribus, quibus iterum tentari cœperat Iulius, ut se moriturum crederet: Francisco Mariæ fratris sui filio, quòd Alidosium Cardinalem interfecerit, ne crimini esset, decreuit; scriptisq; id literis est testatus. Pisaurumq; oppidũ regendum & obtinendum ei tradidit; quod hæredes eius sequerentur; stipendio leuissimo in annos singulos dari Romanis Põtificibus imperato: filiæq; suæ Felici liberas auri centum uiginti, totidemq; Francisco Mariæ, alterosq; totidem Nicolao Ruuero sororis suæ filio dono dedit. Exierant Vicetia hostium equites grauis armaturæ centum, leuioris fere ducenti, milites Vascones quatercentum Verona profecti; ut Marosticam se conferrent. id cum ab agricola Federicus Contarenus cognouisset: qui Pattauio egressus cum equitibus leuioribus quingentis; ut hostibus si qua

posset,

possèt, noceret; eandem regionem uersus se conferebat: cum tertia suorum equitum parte, quo illos iter facturos arbitrabatur, se conuertit. reliquas duas partes diuersis itineribus, si hostes reperire possent, misit cum mandatis; ut, qui priores hostium agmen conspicarêtur, id celeriter reliquis significandum curarent. accidit autem; ut ipse in eos prior incideret. itaque una cũ Guido Rangonio magni animi adolescente sine mora cõgressus parum abfuit, quin ab eis caperetur. Rangonius quidem ab equo deiectus in manus hostium uenit. quorum impetum Federicus temperanter sustinens eos morabatur; dum reliqui, ad quos accersendos miserat, accederent. id dum per horæ spatium fit: reliqui adueniunt. tum redintegrato simul prælio, cum diu atque acriter utrique pugnauissent; hostes superantur: seq; fugæ mandantes; quod equitum nostrorum celeritatem effugere non poterant; milites conciduntur: reliqui omnes ad unum capiuntur cum iumentis sarcinariis permultis; quæ supellectilem magni pretii ad Palitiam reliquosq; duces afferebant; cumq; mulierum turba, quæ agmen sequebantur. Rangonius equitem, qui eum ceperat, à se captiuum factum in equi sui postremo dorso Patauium in reditu ingrediens adduxit. erat autem hora noctis fere tertia: ut multis luminibus allatis utrunque agmen uictores simul & uicti non ingratum spectaculum Paulo Legato, qui in porta aderat, & oppidanis dederint. Grittum Legatum ob aduersam ualitudinem senatu permittente Patauio sui ad urbem detulerunt; & Bondimerium è Fossa Clodia eadem de causa item sui. Lucio mortuo dum Balio ad exercitum uenit; Bernardinũ Braccium, egregia fide hominem, pro præfecto copiarum reipu. senatus esse iussit: quæ res præfectis reliquis exercituiq; omni gratissima sane fuit. eiq; in præsentia datæ libræ auri decem in stipendium: quinque autem in menses singulos ad uictum institutæ. Meleagro etiam Foroliuiensi; quoad Ioannes Græcus, qui longinquo morbo detinebatur, conualesceret; eius equites regendi dati una cum aliis leuioribus quinquaginta qui Lucii fuerant. ex centum autem grauis armaturæ, qui fuerant eiusdem Lucii, Guido Rangonio septuaginta quinque; reliqui Tatheo Vulpio distributi. atque inter hæc Theodorus Paleolo-

gus, homo reipu. amantissimus, Zacyntho rediens equos quinquaginta leuissimos ad urbem secum duxit. cuius ab insulæ prætura Ioannes Barbadicus, Triumuir ad magistratuum prouincialium furta criminaq; cognoscenda, Hieronymũ Bernardum eiecerat pecunijs omnibus, quas nullo iure abstulerat, restitutis; ipso ad urbem se sisti iusso; Stephanoq; Capello Proprætore in insula instituto: eam enim illi potestatem Decemuiri dederant. hostes cum frequentes populationes in alpibus fecissent; Belunium cepissent; castella multa & uicos diripuissent: cum carris quãplurimis, qui nauiculas ad pontes sustinendos binas singuli, quiq; ipsos pontes disclusos atque in partes plurimas seiũctos ferebant, Plauim flumen uersus se contulerunt. quorum discessu cognito Federicus Contarenus Ianesq; Fregosius, Patauio ad castellum Francum procurrentes, porta succensa municipium capiunt una cum præfecto, quem hostes ibi reliquerant ad cõmeatum procurandũ, & eius equitibus aliquot militibusq; triginta, cumq; iis qui panem exercitui conficiebãt: quorum erat non paruus numerus: farinæq; carros aliquot abstulerunt, frumentiq; aliquantũ modũ: ut Epirotæ fere omnes oneratos admodũ ea præda equos suos in reditu habuerint. Taurisi autem Legatus præfectiq;, quòd hostes ad se uenturos intellexerant, eam diligentiam perficiendis munitionibus adhibuerunt: ut non ipsi modo reliquiq; ciues Veneti & Taurisani, ex nobilioribus; sed ipsæ etiam mulieres singulis diebus plures horas terra suis manibus fodienda & conuehenda laborem forti animo subierint. posito in nauiculis ad Plauim ponte Germani flumen transierunt. Galli traiicere noluerunt, uerentes, ne Germani, cum suæ terræ finibus appropinquauissent, cupiditate domum redeundi, & quòd eis stipendia fere nõ persoluebãtur, se relinquerent. erat autem Gallorum numerus prope uiginti millium; Germanorum duodecim millium, præter equites utriusque armaturæ circiter octingentos: quorũ grauiores more ipsorum duos ad summum singuli, sæpe etiam unum tantum equum habebant. Germani igitur Sacilium profecti, oppido defensoribus uacuo facile potiti sunt: atque ibi commeatu, quo antea caruerant, exercitum refecerunt. eo capto municipio magnus est omnibus illis populis iniectus timor; ne ab iis ferro

atque

atque igni ob innatam genti feritatem & crudelitatem uastarentur. qua re cognita, fortunæ fauore usi, & sua paulisper remissa uulgo sæuiendi consuetudine, non multis diebus eam omnem regionem in suam potestatem redegerunt. Ea tempestate ne pecunia patres deficeret; propterea quòd rerum fisco cedentium Triumuiri magnum suis in libris publice debentium ciuium numerum habebant; Senatus legem sciuit: ut iidem Triumuiri bona ciuium fisco debentium omnia; quæ sui iuris fecissent, facturi'ue essent; ipsi in foro licerentur: licentibus partem eorum bonorum tertiam fisci nouissimi pecunia uel sua, uel aliorum, cuius essent creditores, emere liceret; si pro reliquis duabus partibus numerato persoluissent: eaq; bona ita distracta si redimere priores domini uoluerint; intra dies octo eo modo, quo empta erunt, possint: si noluerint, eæ emptiones nullum postea præiudicium patiantur; sed firmæ solidæq; sint tota tempora. At in Carnis Germani etiam Couoli arcem: quæ quidem nulla ui expugnari poterat; uti antea dictum est: qui in ea erant, se dedentibus, ceperunt. quo accepto nuntio Aloisius Gradonicus Vtini magistratus, magni sane, sed parum muniti oppidi, relictis prædæ hostium magni pretii tormentis ex eo discessit. dein Portus Gruarius, pauloq; post Mota ad Liuentiam flumen municipium, & nõ longe ab eo flumine Vdertium captum. quoniam uero earum regionum fere omnium, quæ citra Plauim sunt, agricolæ se in ultimas Taurisanorum collium syluas abdiderant; Galli magna cum manu eò profecti, atque introrsus patefactis uiis, non paruam eorum partem conciderunt; magnamq; armentorum pecorumq; uim, quam illi secum adduxerant, abstulerunt: mulieresq; eorum ætate ac forma non spernenda tenuerunt. Alia autem ex parte à Germanis Sacilium Carnicum est captum. ea re audita patres, ut Gradiscas communirent, curam adhibuerunt, missis eò celeriter equitibus, &, quos in urbe conscripserant, militibus cum centurionibus & præfectis. quæ tamen cura nihil illis profuit. positis enim ad castelli muros castris cum Germani tormentis, quæ nec multa nec magni ponderis habebant, eos quatere cœpissent; qui in eo erant, sese hostibus dediderunt; cum defendere municipium paruo negotio potuissent. fouebantur

autem Germani à plurimis Foro Iulianis ciuibus, atque ab Antonio Saorniano quidē maxime, uno ex Vtini principibus & nobilitate & opibus & reipu. paulo ante gratia imprimis claro, qui nulla unquam lacessitus iniuria ad Maximiliani duces profugerat; eosq; rebus omnibus iuuabat; auctorq; illis fuerat, ut se Gradiscas conferrent. nisi tamen iniuriam accepisse illum est existimandum: quòd paucos ante menses coactis agrestibus hominibus clientibus suis magnam in ciuitate cædem fecerat, trucidatis plerisque honestissimis ciuibus aduersariis suis, eorumq; ædificiis incendio absumptis: ut neque ius, neque pudor, neque timor reipu. neque magistratus, qui aderat, reuerentia continere illum potuerint. quod tamen eius consilium apud consobrinum suum Hieronymum Saornianum tanti non fuit; ut eum ab officio atque ab amore reipu. abduceret. nam cum ille suum in castellum; quòd in Osopio monte est loco alto atque edito uiæ, qua Germania plurimū aditur, imminens; quodq; pridem has ad res magna sua impensa exædificauerat; se contulisset; ducesq; Maximiliani ad eum misissent, uti se dederet; eiq; necem & incendium exemplaq; ultima interminati essent; nisi paruisset: spretis eorum minis se ad defensionem forti & constanti animo comparauit: literasq; ad senatum ea de re dedit; pollicitusq; est patribus, nihil se indignum suis maioribus, nihil à reipu. erga se charitate alienum, nihil Antonii rebus simile commissurum. quibus acceptis litteris patres Ioanni Viturio, Taurisi qui erat, mandauerunt; ut Osopium è uestigio cum quadringentis equitibus contenderet Hieronymo auxilium laturus. cumq; dies comitiorum senatoribus sexaginta creandis uenisset; Hieronymus Saornianus pluribus suffragiis, quàm ullus alius, est senator renuntiatus: tantum ciuitati in tam turbidis reip. temporibus optimus in illam Hieronymi animus gratus et iocundus fuit. Iidem patres cum fisco debentes tot in eos latis legibus non tamen in ærarium conferrent: ad eas leges, de quibus in superiore libro dictum est, aliam etiam in senatu legem sciuerunt, quæ paulo post maioribus in comitiis est perlata: qui magistratus uel sint, uel futuri sint; afferant singuli reipu. scribis fidem quatuor magistratuum scripto confirmatam, Triumuirum scilicet, qui prouentibus

tibus

tibus reip. præsunt; quiq; res fisco cedentes administrant; & qui regni Cyprii Triumuiri appellantur; & item Quinqueuirũ sale reipu. procurando; se, quod debeant, persoluisse: qui non attulerit; is magistratum reip. neque obire, neque adire ullum possit: qui autem ex iis magistratibus fidem fecerit, aliquem ciuem soluisse, qui non soluerit: is magistratus mulctæ nomine ciuis illius omne debitum reipu. persoluat: scriba uero; qui tabellam confecerit; à suo munere obeundo expellatur. neque tamen ea lege satis esse factum Decemuiri existimantes, pleniore coacto collegio sanxerunt; ut fisci debitores detinerentur, custodiæq; traderentur: à qua nequirent liberari, quoad soluerent: tabellamq; cum centum eorum nominibus suis ministris dederũt, iubentes, ut quemlibet eorum caperent. Inter hæc Legati, Patauii qui erant, Paulus & Christophorus certiores facti, Mediolano Brixiaq; hostiũ equitatum optimi generis ad Suauium municipium uenisse numero ad quatercẽtos cum præfectis octo; ut ad Palitiam se conferrent: equites & milites Guido Rangonio duce miserunt; qui eos, si possent, interciperent. ii celeriter Suauium profecti, cum ante lucem ad oppidi se portas tacite contulissent: partem militum collem, in quo est arx, ascendere iusserunt; ut se in arcem inferrent. missi elusis, qui arcem custodiebant, militibus, cum se & ipsi custodire illam dicerent; scalis, quas secum attulerant, positis muros conscenderunt: interfectisq; qui primi se opposuerant, arcem tenuerunt; nomenq; Marcium conclamauerunt. iis exauditis uocibus præfecti hostium armis captis equisq; insessis; cum portas obsideri à Venetis intelligerent; facto ex equitibus grauis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus subsequentibus condensi aperta oppidi porta eruptionem facere contenderunt: omnesq; ad unum capti sunt, Patauiumq; perducti. ex præfectis fuere Continus Melzius Galeatii Mariæ, qui dux Mediolanensium fuerat, filius nothus; Sebastianusq; Atestinus Alfonsi Ferrariensis ducis patruelis frater; aliiq; claro loco nati quatuor. Melzius aduersa ualitudine conflictatus in itinere interiit. Eodem fere tempore à Gallorum hostium equitibus uado in Liquentia flumine inuento, incursiones sunt usque ad littus, quod maius appellatur, & uicina tribus

portubus littora; qui portus à Septentrionibus prope ad urbis æstuaria pertinent; omnia prædantibus armentaq́; abigentibus, factæ. atque ii redire ea cum præda uolentes; quòd flumen imbribus creuerat, traiicere non potuerunt. ea re à patribus intellecta, missi cum cymbis bellicis è plebe urbana, qui illos interciperent, celeritate non magnopere usi eos in castra reuertisse intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amissis. Petrus etiam Dureus non multo ante à rege Hispaniæ ad Maximilianum Legatus pacis cum patribus ineundæ causa missus; cum apud illum dies aliquòt fuisset; Venetias uenit: hortatusq́; patres est, ut indutias cum Maximiliano facerent: quarum indutiarum tempore pax tractari commode conficiq́; inter ipsos posset. Senatus litteras Romam ad Legatum dedit: qui de eo Iulium certiorem faceret; eumq́; ad fœdus, de quo pridem agebatur, conficiendum omni studio & diligentia hortaretur: quod quidem fœdus impediri ulla indutiarum tractatione nolebant. iidem patres sanxerunt; ut quæ oppida, quæ'ue arces captæ ab hostibus fuissent; earum magistratus, & præfecti, qui eas tradidissent, qui'ue profugissent; in urbe se ad carcerem sisterent; ut de eis iudicium fieri posset. ex iis pridie Non. Octobris uiginti duo numero in publicas custodias profecti sunt, adhibito suo præde quilibet, è custodia se non abiturum. Romæ autem paucos post dies Legato procurante fœdus ab Iulio & Ferdinando & Venetis percussum est: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Iulium uigesimum dierum spatio tenebatur equites grauis armaturæ mille ac ducentos, leuioris mille, militum decem millia: & si mari opus erit bellū facere, triremes undecim: quam quidem militum & equitum manum in regno Neapolitano iam prope paratam habebat: in quorum stipendia Iulius quadringentas auri libras in menses singulos daret, duorum mensium stipendio in præsentia Neapolim misso. eius stipis uniuersæ mediam partem se persoluturos Veneti receperunt, classemq́; suam Iulio, cum uellet, daturos. fœderis socium sese fieri cupere Enricus Britanniæ rex, Ferdinandi gener per Legatum suum; qui Romæ erat, & tractando fœderi interfuerat; magnopere ostendebat: eiusq́; tantummodo syngrapha, qua id confieri posset, expectabatur: eaq́; postea per-

lata,

lata fœderi & ipse se addixit. causa fœderis proposita est; ut, quæ Iulius Gallis eius hostes adiuuantibus amiserat, recuperarentur. Ferdinandus enim uideri se propter Venetos ulla ex parte id fecisse noluerat; ne Maximilianum offenderet, cui se amicum profitebatur. uerum ipse Iulius per suas literas Venetis separatim est pollicitus; quicquid oppidorum & ditionis eorum fuisset, si recipiatur; id se ut reipu. restituatur, effecturum. posteroq; die eius belli Legatum Ioannem Medicem Cardinalem creauit. Patres Andream Grittum, qui ex morbo in urbe conualuerat, iterum Legatum legerunt, & Patauium reuerti iusserunt. cum autẽ Daniel Barbadicus & Laurentius Priolus lecti à patribus Quinqueuiri rebus maritimis in Senatu procurandis ætatem probare non potuissent; pauciq; eis menses legitimi temporis deessent; datis mutuo reipu. senis auri libris ad magistratum obeundum sunt admissi. Atque in Istris, quidem cum earum regionũ hostes Christophoro Friapane duce aliquot oppidula reip. cepissent; uigintiquinque equites Mugiam ad mare oppidum cum tubis & timpanis miserunt; qui illud Maximiliani nomine à ciuibus peterent. illi se tueri uelle urbem reip. responderũt. magistratus autem Venetus, ibi qui erat, quà equitibus in reditu erat transeundum, Bombizam Mugianum fortem hominẽ cum bireme atque nauicula breuiore itinere misit; qui spatio celeriter confecto, naui prosiliens cum reuertentibus congressus maiorem eorum partem cecidit. posteroq; die Friapanes cum militibus quinque millibus, equitibus nongentis ab ea parte, qua salinæ sunt, castris positis, muros tormentis muralibus deiicere aggressus, eos, qui solidissimi non erant, facile aperuit sic, ut ingredi se se posse confideret. at ciues uniuersi una cum mulieribus eo in loco aggere intra mœnia celeriter excitato, se munierunt. interim Andreas Ciuranus, equitum Epirotarum præfectus, Iustinopoli adueniens alia ex parte in oppidum se intulit, auxilioq; Mugianis fuit. hostes labore oppugnationis frustra suscepto, interfectis ex eorum exercitu non paucis, uulneratis per plurimis; in quibus Friapanes ipse & magistratus Tergestinus fuerunt; discedere sunt coacti. ea in oppugnatione Bombizæ uirtus magno usui suis ciuibus fuit. Cum hæc in Istris gererentur; Galli & Ger-

mani ad Tauriſum obſidendum profecti, non longe ab oppido modo hac, modo illac caſtris poſitis, quòd ab hoſtibus ex muro tormentorum pilis interficiebantur, urbem aggredi nō ſunt auſi: ſed Silum flumen nauiculis, quas ſecum in carris ferebant, traiicientes; quòd non ſatis res illis frumentaria ſuppetebat; prædas undequaque abigebant eo facilius; quòd agricolæ tametſi iuſſi non ſemel edicto præfectorum fuiſſent, ut ſua in tutum exportarent; id tamen facere magna ex parte neglexerant. itaque late atque ad loca longinquiora uagabantur; uerum ſæpius non impune. noſtri enim equites Epirotæ aliquam eorum manum aſſequuti cædes faciebant: prædas auferebant: commeatum, qui eis ſuperioribus è regionibus afferebatur, intercipiebant. quamobrem diebus pluribus in ea cogitatione conſumptis, ad extremū deſperantes oppidum rebus prope omnibus ad ſuſtinēdam obſidionem communitum capi poſſe, abierunt, ut ſe Vicetiam reciperent: cum paulo antea ob aduerſam ualetudinem Ioannes Franciſcus Gambara Brixianus ex principibus ciuitatis, de quo ſuperioribus libris diximus, in Colle Alto mortem obiiſſet. Grittus cum ſtipendio exercitui dando Patauium eſt profectus. quò quidem Balio è Foſſa Clodia, aduectis ad continentem per æſtuaria ſuis equitibus & militibus, urbe ac patribus, ne tempus tereret, ad dexteram relictis, breuiore itinere paulo poſt & ipſe ſe contulit; duobus à magiſtratibus, qui res bellicas in ſenatu procurant, Antonio Iuſtiniano, Andrea Triuiſano; quos patres ad illum honoris cauſa miſerant; eò perductus. quoniam uero litteræ Roma uenerant, Hieronymum Donatum Legatum maximis iliacis doloribus ita iam confectum eſſe, ut ſpes prope nulla eius uitæ ſit relicta; Franciſcum Foſcarum, qui Prætor Pa tauinis fuerat, ſenatus ei ſublegauit; qui celeriter, ſi Donatus mortem obierit, proficiſcatur. cum autem fœderis, de quo ſupra dictum eſt, in urbe recitandi dies aduenisſet: quem quidem diem propter imbres & non ſerenas tempeſtates eò uſque patres diſtulerant: à Lauredano duce & principibus ciuitatis, ac omni ſenatu, diuinis auditis in æde Marcia ſermonibus, ea celebritas in foro eſt facta; is parietum eius ornatus; is ſacrorum collegiorum; is omnium ordinum omnis ætatis conuentus & perambu-

latio

latio fuit; ea uis argenti atque auri fabrefacti & gemmatorum monimentorum per manus hominum atque ipsis in canistris & corbibus circumducta: ut mirum sane fuerit in tam exausta bellis & tributorum collationibus ciuitate tantam honestorum & ornatissimorum hominum frequentiam, tantos thesauros, tantas opes extitisse. in ea celebritate ubi Lauredanus in forum uenit; capita fœderis, è saxo edictorum clara uoce à præcone pronũtiata, magnis populus acclamationibus exceperat. Hostes Tauriso profecti cum ad Plauim flumen iter flexissent; ut commeatui, qui Corneliano erat mittendus, obuiam fierent, ne à Venetis intercipi posset: eo demum à Ioanne Gonzaga Francisci fratre, qui Corneliani eius rei procurandæ causa restiterat, in carris centum adducto, in fines Patauinorum reuerterunt, ædificia, quæ adire poterant, Venetorum ciuium, quorum erat celebris neque paruus numerus, plerunque comburentes: & Medoaco flumine traiecto, Vicetiam prope hominibus uacuam, deinde Veronam non sine crebris detrimentis ob equitum reip. eos insequentium audaciam se receperunt, domum reditione à Germanorum parte plurima ex itinere Veronaq; suscepta. profectis hostibus, Cornelianum, Serauallium, Vdertium, Mota sponte ad remp. redierunt: idemq; factura Sacilium & Ciuidale nuntiabantur. Portus autem Gruarii municipes Nicolao Vendramino, qui Tisanæ eius regionis uico in agris suis erat, accersito, ut prætorem in oppido ageret, magistratum Germanorum captiuum fecerunt, atque ad urbem miserunt. neque tamen non à militibus Germanis duobus millibus, qui repente in Carnis extiterunt, plura reip. loca infestabantur. Inter hæc, ut belli sumptibus pecunia suppeteret, patres legem sciuerunt; ut mediis domorum fructibus, qui ex locationibus proueniunt, æquam partem inquilini omnes in ærarium inferrent; exceptis iis, qui hoc bello ab hostibus reip. domo sua pulsi se ad urbem recepissent; atque iis, quorum fructus decimam unciæ partem non excederent. aliam etiã legem iidem patres sanxerunt: ut in proximo senatu ad naualia rectius atque commodius procuranda nouus magistratus legeretur; qui adesse in principis & patrum collegio, legesq; ferre in senatu posset. lectusq; est Antonius Tronus tem-

pli Marcii procurator. itemq; ut Romam litteræ ad Legati scribam mitterentur; ut, si Legatus mortem obiisset, ipse ab Iulio senatus nomine sacerdotium aliquod uni ex Legati liberis impetraret: quo munere demortui familia sat grauis, neque uictu abundans fulciretur. ipse autem Legatus iam obierat. At in proximis comitiis cum Cypro insula regenda magistratus crearetur, qui reipu. locum teneret; Gradonicus Taurisi Legatus, & bellũ diligenter administrans, eum magistratum magno fauore ciuitatis obtinuit: quanquam eius competitores, ut illum eundem consequerentur, salutando prehensandoq; ei rei multos dies operam dedissent: id quod Grandonicus absens, & in castris facere nequiuerat. uerum illum tot labores pro repub. perpessi commendatum apud omnes reddebat. Post hæc senatui placuit; ut Gradonicus præfectiq; equitum prope omnes ad recuperanda ea, quæ respu. in Carnis amiserat, se conferrent. itaque pridie Nonas Nouembris Tauriso cum tormentis profecti sunt. postridieq; eius diei senatus hortatu Hieronymus Saornianus, in urbe qui erat, reliquiq; illorum oppidorum ciues amici reipu. in Carnos ad Legatum iuuandum reuerterunt. Nicolaus autem Bolanus; qui, Maximiliano magna manu Butistanium, quod est in Istris, obsidente, eius municipii arcem, cui præfectus erat, militibus se dedentibus amiserat; in urbem rediit, ut se ad carcerem sisteret. eorum autem ciuium, qui propter eiusmodi causas carceri se tradiderant, eo tempore perplures à iudicibus absoluti sunt, atque ad rempub. admissi. Ab Epirotis uero equitibus quadraginta prope Veronam homo Sequanus omniũ Maximiliani equitum præfectus, quem Rosæ dominum appellabãt, interceptus, cum se magno animo defendisset, uulnere in facie accepto, cum non paucis equitibus captus, Patauiumq; perductus est. quem quidem Legati honorifice exceptum Venetias miserunt: eumq; postea è custodia in patrum collegium à duobus magistratibus adductum, atque ad principis latus sedentem Lauredanus ipse reliquiq; patres bono animo esse iussum, amantissimis sunt uerbis prosequuti: Vicetiaq; ad rempub. rediit. uerum cum annonæ caritas in urbe atque in reliquis reipu. oppidis magnopere creuisset: X. uiri legem sciuerunt; quicunque se

receperit

receperit ex maris Adriani à læua regionibus, atq; ab Epiro, Acarnania, Aetolia frumenti aliquem numerum ad urbem aduecturum, ei in singula frumenti staria uiginti solidos remp. dono daturam, atque, ut is tertiam uniuersi frumenti partem uenundare in omni sua extra urbem ditione possit, permissuram. à senatu etiam undecim Ciuidalis Beluniani ciuibus, qui se amanter pro rep. gesserant, uigintiquinque agri iugera in Portus Gruarii finibus dono singulis data sunt: quæ iugera hæredes ipsorum sequãtur. A' Rhodigianis autem oratores Patauium ad legatos missi uenerunt; qui dicerent; omnes Alfonsi equites & milites Padum traiecisse, eaq; loca reliquisse: itaque redire se ad remp. cupere: rogare, ut, qui præsit, in oppidum mittant. quamobrem Valerius Marcellus; quem patres magistratum Rhodigianis antea creauerant, eratq; tunc Patauii; Legatorum iussu eò se contulit. Romæ uero ante diem nonum Calendarum Nouembris in publico Cardinalium collegio Iulius Hispanis duobus & Gallis totidem, qui concilium Pisanum coegerant, Cardinalatum, quo in ordine erant, abrogauit. In urbe prætor est Vicetinis Franciscus Falerius datus. & qui plerisque municipiis paucorum dierum spatio sponte se reip. reddentibus præessent, lecti: & qui antea lecti erant, ad suos magistratus obeundos ire iussi. Vtinumq; receptum est. Octauianus autem Fregosius magnæ uirtutis adolescens, qui cum Balione uenerat, & Ianes ex eadem familia, de quo sæpe dictum est, Iulii rogatu, Ianuensium statum renouare magnopere cupientis, senatu concedente Romã ad illum profecti sunt. Troilus uero Sabellus ob auaritiam (suorum enim equitum stipendia fraudabat; eaq; de causa nihil illis negabat: atque illi indigna omnia patrare non uerebantur) cum sui muneris tẽpus expleuisset; à senatu est dimissus. atque ob pecuniæ indigentiam omnes pensiones solutionesq; à rep. fieri solitæ ab Idibus Nouembris usque ad Calendas Martias ab eodẽ senatu suspensæ ac retẽtæ sunt. Quoniã autẽ propter res ad usum & mercaturam ciuium non recte ab Aegyptiis administratas, ad Alexãdrinorum regem, quem Soldanum appellabant, erat mittendus, qui ciuitatis causam reip. nomine tueretur: patres legem sciuerunt, ut legatus ad id munus crearetur obeundũ etiam ex iis, qui

in magistratu essent; eiq; è cõmuni mercatorum pecunia auri libræ X. in præsentia darentur; salarii uero nomine in menses singulos ternæ libræ cum nauigiorũ, quæ illum adducerent, & reducerẽt, mercedibus. atque ita Petrum Balbum, quem quidem antea rei maritimæ imperatorem comitia creauerant, statim legerunt. à Balbo legatione non suscepta; quod quidem facere unis imperatoribus licebat; Dominico Triuisano templi Marcii procuratori eam curam mandauerunt. Redierat in fines reip. Christophorus Friapanes, de quo paulo antea diximus, ad eosdem Mugianos uexandos. quod ubi Andreæ Ciurano renuntiatum est, qui non longissime aberat: cum suis ad illum contendit: cõmissoq; prælio Friapanem medio in agmine conspicatus in illum se intulit. non respuit congressum Friapanes. itaque cum uterque alterum sæpius stricto gladio petiisset: Ciuranus tandem hostis faciem mediam lato uulnere sautiauit; atque illum in fugam conuertit. eo diffugiente maior pars agminis dilapsa: reliqui aut interfecti, aut capti. Ciurani egregia eo die uirtus fuit. Gradonico in Carnis ad Cremonse municipium profecto; missisq; ad oppidanos internuntiis cũ mandatis; nisi, antequam exercitus se ad muros conferat, deditionem fecerint, eos se omnes eorumq; omnia in prædam militibus concessurum: illi minas ueriti sine ullis conditionibus se legato tradiderunt. Venerant secreto ad ostium Lauredani principis Germani duo, à Matheo Episcopo Curcensium missi: qui eius nomine petierunt, ut ei liceret per fines reip. iter facere, triremesq; habere, quibus se in Flaminiam traiiciat: uelle enim Romam ad Iulium accedere tractandarum rerum inter Maximilianum Venetosq; causa. atque ii quæ postulauerant, à senatu impetrauerunt. Sub hæc Andream Triuisanum, qui Vtini magistratus reip. locum teneret, cum senatorum prærogatiua maiora comitia creauerunt. pauloq; post Albertus Pius Maximiliani legatus Venetias uenit, petens à patribus, ut quatuor ciues, binos ex Decemuirum, binos ex senatorum ordine, in Germaniam mitterent; qui obsidum loco essent; ut Matheus Episcopus Curcensium tuto se reip. posset cõmittere; nauesq; triremes quatuor paratas ei traderent, quæ illum Anconam adducerent sub Maximiliani signis, aut, si id ipsi negaretur, sub Iulii. iis de rebus con

sulto

sulto senatu dare obsides non placuit: ne reip. dignitas; cuius fides nullo tempore ullis principibus defuisset; minueretur. reliqua facile concessa. quod cum Pius intellexisset; de eo literas ad Maximilianum dedit: atque in urbe, quid is rescriberet, operiri se se uelle dixit. Etiam Thomæ Strigoniensi Cardinali bene de re pub. merito ex Pannonia Romam proficiscenti triremis, qua in triremi Anconam adueheretur, tradita: missusq; ad illum Vincentius Guidottus Senatus scriba cum muneribus reip. nomine salutandi eum causa. post hæc Hieronimi Saorniani perceleri ad urbem aduentu patres certiores facti sunt, reip. exercitum Clusam & Venzonium cepisse. isq; illos multis de rebus admonens statim ad exercitum rediit. Alia ex parte à Maximiliani copiis Cadoræ captæ atque incensæ sunt. in urbe autem à Senatu decima cum medio censu ciuibus imposita. Atque illis diebus Augustinus Maurocenus Heluetiorum interpres itinere deuio propter Gallorum suspiciones, qui loca omnia custodiebant, ad patres missus, eis proposuit; statuisse Heluetios ab Italia Gallos expellere: itaque uelle eos primum omnium Venetis auxilio esse; ut postea coniunctis opibus illos facilius eiiciant: modo ipsis à repub. commeatus, tormenta, & equites quingenti tribuantur: eas tantum res satis Heluetiis ad bellum gerendum futuras: ipsos ad hoc iam signum illud explicuisse; sub quo Carolum Sequanorũ ducem uicerant, atque interfecerant ante annos paulo minus quinquaginta. quod signum nunquam postea explicuerant Heluetii. cumq; dies esset maiorem in modum pluuius, aperto in æde sacra signo serenitas mira illuxit: quod quidem illi optimum in omen acceperunt, omnia ipsis è sententia successura. is etiam, quòd in familia eius nominis esset, quod maxime celebre apud Venetos est, amicum esse reip. cupereq; illi omnia se ostendit. itaque eum patres liberaliter exceperunt. cõsulto deinde Senatu, omnibus ad unum suffragiis, quod raro fieri assolet, oblata Heluetiorum accepta; &, quæ petierat, eis promissa. Interim Iulio magnopere hortante; ut, quæ petierāt Albertus Mathei Episcopi nomine, ea illi concederentur; senatus consultum factum est; uti de quatuor obsidibus in Germaniam mittendis, totidemq; triremibus Matheo dandis, omni ex parte Al-

berti postulationi satisfieret. neque tamen obsides sunt missi, Alberto ipso non multos post dies ex Maximiliani literis apud patres pronuntiante; quoniam is Romæ per Iulium perq; suos internuntios agere, quæ agenda erant, cum rep. statuerat; non opus esse ut mitterentur. Gradonico autem legato in Carnis non sat prospere bellum administrante, cum ob durum & intractabile anni tempus, bruma enim appetierat, niuosis præsertim & frigidioribus in locis: tum uero propter stipendia non in tẽpore persoluta, & commeatus inopiam; quem direptis oppidis & uastatis agris plerunque ab urbe subuehi & expectari oportebat: à mari autem per continentem eò usque omnia ob boum & iumentorum infrequentiam tarde & difficulter afferebantur: Grittus legatus cum ea, quam habebat, manu senatus iussu Feltriam uenerat. itaque cum Gradonicus suo exercitu Gradiscas oppidum cinxisset; tormentisq; positis parũ proficeret: senatus statuit, ut Grittus eò accederet, suasq; copias cum illius copiis coniungeret. neque tamen ea re Gradiscæ capi ab illis potuerunt, utriusque militibus & equitibus & præfectorum plurimis à tanto se labore subtrahentibus. his rebus senatui palam factis; quòd Heluetii in fines Mediolanensium iam irruperant, castellaq; non nulla ceperant; senatus literas ad Grittum dedit: si se paucorum dierum spatio in Gradiscis capiendis nihil profecturum esse intelligit; Vicetiam suis cum copiis redeat; ut Heluetiis auxilio possit esse. dum eæ literæ perferuntur; legati ambo Vipulzanum & Martinianum & Florianum castella in collibus posita, acriter cum Maximiliani militibus, *qui ea tuebantur*, atque ad prælium exierant, congressi, fuga eorum & cæde facta ceperunt. quodq; ab iis reip. populi magnopere uexabantur: oppidanos diripuerunt; ædificiaq; in agris incenderunt. hostes quoque illi, qui erant Cadoris, duorum exercituum coniunctione perterriti, iis relictis in alpium se interiora receperunt. eius uero loci homines, qui supererant, internuntiis ad patres missis, qui se regerent, ab eis petierunt: uelleq; se se arcem incensam reficere reip. sunt polliciti. Gritto Vicetiam reuertente Ioannes Græcus equitum sagittariorum præfectus reiq; pub. amantissimus, homo iam senex, suo in lectulo ea in urbe mortem obiit. eius equites CL. Meleagro Foroliuiensi
cum

cum omnium equitum leuiorum præfectura à senatu traditi. mi-
serat Venetias Ioannes Cardona Neapoli prorex Ferdinandi re
gis iussu Ioannem Baptistam Spinellum, Cariati, ut aiebant, comi
tem, internuntium suum: ut optimum proregis ad remp. iuuandũ
Gallosq́; oppugnandos animum Lauredano principi & patribus
ostenderet: eosq́; ad pacem cum Maximiliano conficiendam hor
taretur: adderetq́;, si id fecerint; omnia eis prospere uentura, se
se confidere. patres hominem eo libentius exceperunt; quod is
alias etiam annis superioribus Ferdinandi legatus ad ipsos fue-
rat. is se manere in urbe uelle dixit. patres ei domũ paratam publi
ce tribuerũt. Iisdem diebus milites Hispani numero ad noué mil
lia Iulio ab rege suo traditi, cum ad Bastiam Alfonsi castellum
ad Padi ripam, de quo superius diximus, apprime communitum
se contulissent; tormentis eam uerberare, quàm proxime poterãt,
cœperunt. deinde adhibitis ante se cratibus, quæ eos tegerent, ne
noceri eis posset; terra effossa per eam demissiores & tutiores facti
etiam propius pluribus à partibus accesserant. tertio demum die
ad fossas & murum perducti multis uulneribus & illatis & acce-
ptis, scalisq́; positis eum perforauerunt sic; ut in eo, qui erat la-
tissimus, tanquam concameratiunculam efficerent: atque in eam
tormentorum puluerem iniecerunt; cameramq́; plenam pulue-
ris concluserunt, paruo relicto foramine, per quod ignis succen
di posset: seq́; à muro parumper retrahentibus, cum uisum est
igne immisso camera cum muri parte decemq́; hominibus, qui in
eo erant, in sublime ita est disiecta; ut homines speciem uolan-
tium præberent. neque tamen reliqui propugnationem intermi-
serunt; fortissimeq́; se defendebant: qui etiam ab Alfonsianis al
tera ex Padi ripa duobusq́; terreis propugnaculis tormentis mu-
ralibus non parum iuuabantur. uerum Hispani perplurimis ad-
ductis scalis, sesqui horæ spatio in arcem se intulerunt. Alfonsi
milites, qui erant circiter centum, interfecti omnes sunt cum eo
rum centurione Vestitello. Ex Hispanis item centum in ea oppu
gnatione occubuerant. tertioq́; ab ea re die anni finis fuit. neque
tamen diu ab Hispanis id castellum retentum est. Ianuario enim
mense fere medio Alfonsus eò cum tormentis se conferens, ma-
gnaq́; ui aggressus arcem expugnauit: atque Hispanos, qui in ea

erant, CC. omnes interfecit. Scripserat magistris Decemuirum Aloisius Auogarius Brixianus è principibus ciuitatis, si exercitum patres Brixiam mitterent; se urbis portam noctu ei aperiturum; per quam se uniuersus intromitteret, urbemq; caperet libétissimis oppidanis prope omnibus; quibus iam magnopere pigeret arrogantiæ contumaciæq; Gallorum: quos perferre ulterius nequeant. ea res in Decemuirum collegio plures dies agitata; demum ab ipsis ad senatum est delata; ut de ea patres statuerent, accipienda'ne Aloisii oblatio esset, an reiicienda. pluribus igitur dictis sententiis in utranque partem, atque à Lauredano duce in primis; qui, ne ea tunc reciperetur, censebat; Senatus iussit, eam recipi è rep. esse Aloisiumq; magnopere laudari oportere, qui se tantam ré curaturum reip. obtulerit, dato iureiurando senatorib. singulis, ne quid eius rei quis efferret. itaq; patres Grittum legatũ de eo certioré fecerunt cum mandatis, uti Brixiam se quãprimum cum exercitu conferat, quam ad portam, quam'ue ante horã ipsi cum Aloisio conuenerit: certosq; Gritto internuntios, quibus uteretur, dederunt. Gradonico legato sæpe id à patribus postulanti domum reditio tandé est permissa. eiusq; loco paucos post dies Ioannes Viturius sublectus. Grittus acceptis à senatu literis, cum equitibus grauioris & leuioris armaturæ tribus millibus ex omni exercitu lectis, cumq; militibus, quot uisum est, in equitum dorso impositis, Brixiam noctu profectus oppidum ingredi non potuit detecta Aloisii oblatione; quam unius ex coniuratis uxor ad arcis præfectum amore eius pellecta detulerat. Aloisius, ne à Gallis interciperetur, oppido egressus magnum hominum numerum in illos excitauit, qui non nullos regios ministros ex ipsorum municipiis, quibus præerant, in fugam se se dare coegerunt. patres ea spe deiecti, de pacis cum Maximiliano ineundæ conditionibus Romæ apud Iulium constituendis, cum plures sententias in senatu dixissent; ea tandem placuit; ut indutiæ per Foscarum legatum peterentur, quoad pax confieri posset. Vanissa, de quo sæpe dictum est, multæ uirtutis homo, cum Polizam Dalmatarum oppidum suam in patriam rediisset; seditione concitata interfectus est à suis ciuibus. Gaspar autem Seuerinas, suis rebus suæq; dignitati omnibus à partibus atque adeo à

principibus

principibus & regibus parum fidens, se Venetias contulit; ut in ea urbe degeret; cuius ciuitate & iure comitiorum pater eius una cum liberis posterisq; donatus fuerat. eũ Vicetini ciues aliquot, in urbe qui erant, suis opibus iuuerunt: amice enim atque moderate in ciuitatem, cum pro Maximiliano ibi esset, se gesserat. Auogarius ob detectam coniurationem non deterritus, multa ex proximis municipiis & finibus hominum millia iam excitauerat ad Gallos expellendos. qua re moti Amphiani, arcem natura & artificio communitam, ui atque astu occisis Gallis, qui in ea erant, in suam potestatem redegerunt; eamq; se reip. seruaturos Aloisio significauerunt. Benaci lacus populi fere omnes expulsis Gallis se reip. dediderunt. his auditionibus concitati reliqui in Gallorum nomen magno ardore uoluntatum & arma capiebant, & se Aloisio permittebant. ea re senatui nuntiata, patres alteras ad Grittum literas dederunt, uti Aloisii & aliorum plena fidei & beniuolentiæ incepta, quibus posset modis, aleret: atque ad urbis muros una cum illis exercitum adduceret: quo ipsius & illorum præsentia freti oppidani pulchrum aliquod facinus facere aggrederentur, portasq; aperirent: tam pronos in rempub. Aloisii & eorum populorum animos non esse negligentia & desidia reprimendos. his allatis ad Grittum literis; tametsi interea animorũ ille ardor eorum hominum, qui cum Aloisio erant, paulatim refrixisset: Galli enim præfecti ciues aliquot, quos fauere rebus Venetis existimabant, cum custodibus Mediolanum miserant: minusq; multi iam essent, qui se paratos ostenderent ad omne subeundum discrimen, ut Brixia capi posset: tentandum tamen sibi & enitendum legatus existimauit, ut senatui satisfaceret; à quo etiam reprehendi se, ac timoris argui non obscure intelligebat. itaque Aloisio ad se uocato, constitutoq; quid quenque facere oporteret, quarto Nonas Februarias exercitũ nocte ad oppidum duxit: tribusq; à partibus copiis æque distributis cum tormentis non magni ponderis (neque enim habebat grauiora) portas deiicere aggreditur. id cum plures horas omnes acies magno impetu fecissent: ea disiecta primum porta, ad quam se Aloisius contulerat, ipse quiq; cum eo erant milites, sub lucem se in oppidum iniecerunt. pauloq; post legatus reliquiq; altera aperta porta sub-

ſequuti, magna lætitia & gratulatione ab oppidanis excepti ſunt. Galli ſe in arcem, quæ ſummo in monte eſt, pluribus eorum interfectis, fugientes contulerunt: quibuſcum eodem ſe recepit Alda ea, quæ Ioannis Franciſci Gambaræ uxor fuerat, ſuis cum liberis, & Marcus Martinengius homo infenſus reip. Eo tempore Anna Gallorum regis uxor puerum peperit; qui primis diebus eſt mortuus. Brixia ſtatim capta, Grittus per literas à Senatu petiit; ut ſibi tormenta magni ponderis mitti confeſtim imperaret: ſine quibus expugnari arx non poterat: qua in arce erant equites Galli circiter ducenti; qui ſuos equos ob celeritatem fugæ in oppido prædæ hoſtium reliquerant; milites trecenti. Senatus ex eiſdem Gritti literis duos legatos, alterum, qui Brixiam regeret, Antonium Iuſtinianum; alterum, qui in exercitu eſſet, Paulum Capellum creauit: legemq́; ſciuit, ut quinque militum millia undecunque conſcriberentur, ad prioresq́; adderentur; ut bellum confici facilius atque celerius poſſet. Dum hæc adminiſtrarentur, Roma literæ uenerunt; uelle Iulium, ut Senatus cum Maximiliano pacem faceret iis conditionibus; quas legato dari iuſſerat: quæ niſi pax ſuum finem quamprimum habeat; ſe cum reliquis contra remp. conſenſurum, aperte profiteri. eæ autem conditiones multo erant duriores, quàm, quæ paulo antea proponebantur. non enim Veronam relinqui ſibi Maximilianus tantum petebat, ſed Vicetiam etiam tradi ſuis cum finibus. de Foroiulienſibus uero & Ciuidale & Feltria, ut Iulii iudicium eſſet, cui ea dari æquum eſſet, poſtulabat. tum ut ſuis populis, qui aliquid eo bello amiſiſſent, ablata reſtituerentur, ſtatuebat. demum, quas auri libras tercentenas pro Patauio & Tauriſo reipub. concedendis ei eſſe dandas prope conuenerat eius rationis ac ponderis, ut nouem unciæ libram conficerent; eæ ut ſingulæ duodecim unciarum eſſe libræ intelligerentur; reliquis conditionibus addiderat. his igitur conditionibus uti pacem patres firmarent, Iulii & Ferdinandi legatis, atque Alberto Pio Maximiliani legato, qui & ipſe literas de ea re acceperat, magnopere petentibus, reſponderunt patres, ſe de iis Senatum conſulturos. tametſi Brixia recepta tam iniquas eum eſſe conditiones accepturum non credebant. neque Iulium ipſum, cum id intellexiſſet,

in

in ſententia exiſtimabant permanſurum. atque ii, antequam Senatum cogerent, à Gritto certiores facti ſunt; non omnes modo Brixiæ fines ad rempublicam rediiſſe; ſed Bergomates quoque Gallos ex oppido eieciſſe, & uexilla reipub. erexiſſe; oppidiq́; arcem, quam milites C C L. tuebantur, deditione recepiſſe: miſſisq́; ad eum internuntiis petiiſſe; ut ad ſe mitteret, qui præeſſet: eum ſe uti de cœlo miſſum excepturos; atque ipſum ad illos Federicum Contarenum una cum Petro Longena miſiſſe. Cremam quoque idem fuiſſe facturam; niſi Galli milites bis mille Mediolano euocatos magna celeritate in oppidum introduxiſſent; perpluresq́; eius oppidi ciues obſidum nomine Mediolanũ abduxiſſent. Galli Bergomo eiecti, ſe in arcem, quæ extra mœnia eſt ſummo in monte, receperunt. quibus intellectis rebus patres Senatu coacto Dominicum Contarenum legerunt; qui statim Bergomum legatus accederet: Gaſpariq́; Seuerinati; cui X X. auri libras annuas ſe in uictum daturos polliciti ſunt; ut ſe in caſtra conferret, mandauerunt. & quòd pecunia eos defecerat, legem tulerunt, ut mutuo à patribus ſumeretur. atque ita Lauredano Principe auri libras X. pollicente, aliisq́; plurimis pro ſuis opibus quolibet, paucarum horarum ſpatio ſatis eſt publicis neceſſitatibus factum. etiam, propterea quòd à Ioanne Medice Cardinali, quem Iulius legatum ſuis in caſtris ad Bononiam eſſe iuſſerat, admonebantur; uti aliquem ex ſuis ciuibus legatũ ad Cardonam Proregem Neapolitanorum, in eiſdem caſtris qui erat, mitterent; ut, quæ opus eſſet, diligentius inter eos tractarentur: Marinus Georgius eſt ab illis ad id muneris lectus: qui legatione ſuſcepta paucos poſt dies uiæ ſe dedit. Interim præfectus Mediolanenſium Foius, magni & præſtantis animi adoleſcens, Mediolano cum equitibus Gallici generis ſeptingentis, militibus quinis millibus incredibili celeritate niuoſis lutoſiſſimisq́; itineribus Bononiam profectus ita ſe tacite in oppidũ intulit; ut Hiſpanos, qui ad foſſas caſtris & tormentis poſitis ſtationes habebant, erátq́; ſingulis prope horis in oppidum, quod muro ea parte nudauerant, irrupturi; eius aduentus unum diem plane latuerit. quo die, ut requiem exercitui daret, mouere ſe non potuit. poſtridie eius diei præfecti Iuliani caſu ab agricola, qui Gallos in uia uiderat,

de eo certiores facti obsidione soluta tormentisq; abductis abierunt, seq; in tutum contulerunt. Iulius permoleste ferens recipiẽdæ Bononiæ partam iam prope à se uictoriam Gallos interpellauisse, oppidumq; tam illustre sibi ab illis tanquam è manu atque sinu ereptum inconsolabiliter dolens, homo natura sua in iram atque ardorem animi pronus maxime; ubi de recepta ab exercitu Veneto Brixia nuntium accepit; incredibilem uoluptatem cepit: uocatoq; confestim ad se, ut erat intempesta nox, legato reip. gratulatus ei est amantissime, ut præ gaudio lachrimas non continuerit: horasq; illum prope duas in lectulo iacens lætus hilarisq; secum tenuit. cuius quidem uoluptatis signa publice postea dedit accensis in Vaticano atque in Adriani arce luminibus cum tormentorum strepitu binis iis noctibus, quæ sunt eũ nuntium subsequutæ. Auxilio Bononiensibus allato, Foius ad Brixiã recuperandam se conuertit eo celerius; quòd pontem Pado flumine traiiciendo, quem ad Stellatam castellum in Alfonsi finibus magna diligentia fieri iusserat, esse factum, atque in nauibus impositum cognouit. itaque eadem celeritate, qua uenerat, rediens, eo ponte Pado transmisso, in Veronensium finibus ad Villam Francam reip. copias, quæ cum Balione erant, fudit Guido Rangonio cum pluribus capto: & recta Brixiam contendens, oppidumq; circunuectus, copiis eorum finium, quæ in monte arci uicino uenientibus se opposuerant, reiectis in arcem ab inclusis magna gratulatione est receptus. Grittus; qui sæpe id ipsum ueritus per literas à patribus tormenta grauiora diligentissime petierat; ut, antequam auxilia conuenirent, capere arcem posset: ubi Foium esse in illa cognouit; spe retinendi oppidi suũ apud animum plane deposita, plurimum questus, quòd, quæ ad rei bellicæ usum petierat, in tempore allata non fuissent, curam tamen, & laborem atque audaciam defendendi non remisit. itaque existimans postero die Foium in oppidum descensurũ: ne quis in fuga spem ullam poneret, occludi portas oppidi imperauit, dispositis militibus, qui eas nemini aperiri permitterent. tum milites Fauentinos, quibus plurimum confidebat, circiter quingentos, cæterarumq; nationum alios item quingentos ad priorem arcis portam, qua est in urbem exitus, constituit: ut in uenientes impetum

petum

petum facerent, exitumq; prohiberent. equites uero grauis armaturæ ad hostes excipiendos, si in oppidum irrumperent; leuioris Epirotasq; maxime, ut ubi oporteret præliarentur, disposuit; præfectum eorum Federicum Contarenum, qui eo ipso die cũ equitibus tercentis Bergomo redierat, cohortatus; ut in libera maxime omnium ciuitate se esse natum meminisset; libertatemq; patriam, quam Galli sibi esse obterendam proposuerant, quãtum posset tueretur. reliquisq; item & præfectis & tribunis ac centurionibus, quid cuique defendendum esset, separatim mandauit. Vix ea Grittus constituerat; cum mane Foius ex equitibus quos habebat probatiores equis detractis acie quingẽtorum confecta, eos tota armatos corpora, galeisq; obsignatis, semilanceas in manibus longi latiq; ferri habentes aperta porta priores emisit. quibus Fauentini, ut eis erat imperatum, magna se uirtute opposuerunt: maioreq; eorum parte interfecta reliquos repulerunt. in hos milites bis mille Vascones subsequuti impressionem fecerunt, interfectisq; non sine ipsorum cæde quamplurimis in oppidũ proruperunt. pugnatum est acriter reliquis à reip. militibus, ab equitibus & præfectis horas aliquot ita; ut de uiarum spatiis paulum hostibus cederent. uerum aperta ui ab Epirotis equitibus oppidi porta, perplurimisq; eorum diffugientibus; ubi id ab hostium equitibus; qui in arcem propter loci angustiam recepti non fuerant, atque armati non longe aderant; est animaduersum: ipsi in oppidum irruperunt, magnoq; suis auxilio fuerunt. itaque urgẽte hostium multitudine undique cædes est ingens in omnes facta. Contarenus ipse prælians interficitur cum præfectis Epirotis duobus Frassina & Basta: Grittus & Antonius Iustinianus, qui paucos ante dies Brixiam legatus uenerat, & præfecti Itali plurimi captiui facti. prælium à secunda diei hora usque ad uesperam protractũ. urbs magna ex parte direpta. matres familias & puellæ suis in domibus ante parentum & maritorum ora, quos in uincula hostes coniecerant, passim uiolatæ. uirgines sacræ è templis atque aris & Deorum imaginibus, quas amplexabantur, abstractæ, ad libidinemq; abductæ. atque ea quidem scelera Germani milites maxime omnium patrabant. Vascones minus impii: Galli tolerabiliores fuerunt. Aloisio Auogario, quem op-

pido exeuntem hostes ceperant, biduo post medio in foro ceruices sunt abscissæ. eius rei nuntio patres accepto magnopere commoti sunt, quód iam nihil prospere ab ipsis tentari, agi ue posse uideretur: plurimumq; conquerebantur, quód in perducendis tormentis ad legatum Grittum minus diligenter actum esset; eam unam ob causam omnes omnium labores magno cum reipu. detrimento irritos, & opulentum, ac præclarum oppidum hostibus prædæ, ac direptioni traditum. Iidem patres ad copias redintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumq; ad reliqua Senatus consulta, uti in Creta insula militum bina millia, qui sagittis uti scirent, conscriberentur, Venetiasq; celeriter mitterentur: nauesq; longæ maiores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem conuehendos pararentur. etiam libræ auri ducentæ, quas proregi Neapolitano, & Hispanis ducibus dari conuenerat, Rauennam illis sunt diebus missæ, & quibus oportebat, datæ. milites interea equitesq;; qui Brixiæ non fuerant, uel oppido effugerant; se Vicetiam contulerunt: eodemq;, qui ab hostibus se redemerant, spoliati atque inermes se se passim referebant. Grittus & Iustinianus Mediolanum sunt adducti. Dominico Busichio equitum Epirotarum præfecto, qui Brixia effugerat, uti domum redire posset, permissum: mediaq; stipendiorum, quæ à rep. merebat, pars tribus eius filiabus post mortem patris condonata: quatuorq; Epirotis equitibus; in Gallico exercitu qui erant, curamq; adhibuerant ne Busichius à Gallis captiuus fieret; pensio annua singulis, quoad uiuerent, impetrata. duobusq; Frassinæ Epirotarum item equitum præfecti liberis pensio ipsius tradita. idem in tres Bastæ fratres seruatum. paucosq; post dies Federici Contareni sorori dotis nomine auri libræ quindecim è reip. pecunia constitutæ. ciuibus autem Brixianis aliquot; qui amissis suis rebus omnibus ad urbem uenerant, Iacominoq; Tropiano eiusq; filio à patribus pecunia in uictum subministrata. is Iacominus suæ uallis homines egregio studio atque animo ad remp. tuendam euocabat. Ludouico etiam Cocaio, qui ut Benaci lacus oppida se reipub. dederent, studium & laborem contulerat; pensio annua liberaliter instituta; eiusq; filio magistratus reip. ex iis, qui à præfectis ciuitatum eliguntur, quem is uellet,

let, dono datus. Petro quoque Finio Bergomati; qui ad Aloisium Auogarium sæpe uentitauerat, interpresq́; apud illum de Brixia reip. restituenda fidus atque diligens fuerat; octo scribarum tempora apud totidem Castri Frāchi magistratus paulo post à patribus adsignata. curatores interea duo ad munitiones perficiendas atque amplificandas Aloisius Barbarus Patauium, Bartholomeus Mustius Taurisum cum stipendio missi. maioribusq́; comitiis lex est perlata; uti bini Patauii præfecti, qui creādi erāt, annui, & prærogatiuis primum senatorum suffragiis, deinde comitialibus legerentur: estq́; Aloisius Emus secundæ dignitatis magistratus ea lege lectus. Legatis post hæc Heluetiorum duodecim ad urbem uenientibus, ut cum Iulio & Ferdinando & patribus ad bellum contra Gallos se coniungerent, ciues è nobilitate, qui eos exciperent, obuiam missi. ipsi liberali reipu. hospitio accepti, & uictus datus. Iulius Brixiam à Gallis recuperatam intelligens; uti patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modo consulendo & suadendo; sed minis etiam atque obnuntiationibus contendebat. Tabellarius interim reip. qui apud Gallos erat in custodia, libertati restitutus Mediolano ad patres uenit afferens Iacobum sibi Triultium Gritto adhibito mandauisse, patribus diceret, si uellent, se cum rege curaturum, uti fœdus cum repub. faceret, ea conditione, ut Verona reliquaq́; intra Atesim flumen oppida reip. cederent. ea erat conditio conscripta in quadam pagina ex Gallia, ut uidebatur, ab rege ad Triultium missa: ineratq́; in ea caput etiam eiusmodi; regem præter ea redditurum patribus Flaminiæ atque Apuliæ oppida, quæ reip. fuissent: ipsum enim, si unos Venetos coniunctos secum habeat, Iulium & reges reliquos non magni æstimaturum, aut omnino reueriturum. uerum linea super inducta illud ipsum obliterauerat caput, ita tamen, ut legi facile posset. patres Senatu uocato eam rem per literas legato Foscaro significauerunt, atque, uti uni Iulio notam faceret, mandauerunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, uelle patres Iulii iudicio se se permittere: in reliquis capitibus ita fieret, uti Iulius & Maximilianus uoluissent. altero autem Senatusconsulto Vicetiam Maximiliano dari patres censuerunt cum ea pecunia, qua de conuenerat, non ta-

men antea, quàm Maximilianus bellum Aloisio intulisset. postremo, propterea quòd in fœdere tractando magna rerum difficultas proponebatur; omnibus placuit, uti spatium à bello uacuum intercederet, quo in tempore pax cõmodius confici atque ad exitum perduci posset. itaque octauo Id Apr. inter Maximilianum Venetosq; decem mensium concelebratæ indutiæ sunt Romæ ab utrorumque legatis, Iulio eis suam auctoritatem adhibente, qui scribentibus affuit, ea conditione interposita, uti à patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus pensionibus soluẽdæ curarentur. quas quidem postea indutias adiectis ad eam pecuniam centum auri libris, ut essent omnes quingentæ; Maximilianus confirmauit. Post hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbẽ Roma rediens à Lauredano Principe & patribus in Bucentauro naui usque ad Clementis fanum, quod in uadis est, obuiam euntibus est exceptus. cum eo & patribus colloquuti Heluetiorum legati duodecim non semel cum fuissent; constituto quantũ pecuniæ in stipendium esset Heluetiis à rep. persoluendum, eadem scilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui singuli tenerentur, ternis auri libris ad iter à rep. donati domum reuerterunt. neque multo post Iulii & Ferdinandi regis Hispaniæ & Aloisii Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cum se dies aliquot munitis castris tenuissent; Galli ad Rauennam oppugnandam se contulerunt. erat in ea Marcus Antonius Columna Iulii nomine cum militibus mille quingentis, equitibus trecentis; seq; forti ac præstanti animo defendebat, & cladem hostibus ex muro inferebat. Neapolitanus autem prorex oppido ueritus, ut Gallos ex eo auerteret, non longe ab eorum copiis suas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione se ad pugnam celeriter comparauerunt. itaque eo ipso die mane, qui fuit dies percelebris ad diẽ tertium Iduum Aprilium uterque exercitus animo æque magno ac parato ad dimicandum inter se conflixerunt. pugnatum est horis plus sex incredibili uirtute. qua in pugna militum & equitum millia supra decẽ & octo interfecta sunt, pari fere utrorũque numero, fortuna dispari. Iulii enim & Hispanorum copiæ fusæ fugatæq;: Galli locum tenuerunt. captiui ab Gallis facti Fabritius Columna, eiusq; Gener Alfonsus Aualus Aterni dominus, Pe-

trus

trus Nauarrus Cantaber, & Ioannes Medices Cardinalis Iulii legatus, aliiq; clari uiri non pauci; & signa complura ablata, & tormenta capta. eo in certamine Alfonsi Ferrariensium ducis, cum tormentis exercendis, tum acie sua è transuerso in hostem ducenda, uirtus egregia, & uictoriæ magna ex parte conficiens fuit. dux Gallorum Foius cum se in militum Hispanorum globum, qui supererat, audacissime intulisset; cæsus ab illis unà cum pluribus clari nominis ducibus eum suo exercitui diem lugubrē magis, quàm lætum aut ulla gratulatione celebrari dignum reddidit. postero die Galli; conditione adhibita, ut Columnæ suis cum copiis Rauenna exeundi potestas fieret, neque oppidanis noceretur; oppido potiti sunt: quod quidem intromissi conditione non seruata fœde crudeliterq; diripuerunt: arcem autem oppidi capere non potuerunt, iis, qui in ea erant, fidem Iulio uelle se præstare dictitantibus. Patres; qui eo tempore per Vicentium Naldium in Flaminia milites mille sua pecunia confecerant; ut ea cum manu Iulii oppida, quantum posset, tueretur, ei mandauerunt. is Fauentiam propter cladem Hispanorum nutantem se contulit; atque oppidum opportuno præsidio communiuit. Prorex ipse, qui Anconæ post fugam primum constitit, suas ut copias ad signa reuocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit. certior enim factus maiorem ex suis, & potiorem multo partem in prælio Gallos amisisse; in spem uenerat, adhibitis Heluetiis posse illos Italia expelli; si uniuersi celeriter munus obierint, & uirtutem gnauiter exercuerint suam. quod ubi patres intellexerunt; eum solari & erigere, omniaq; auxilia ei polliceri non dubitauerunt. Ioannem Antonium Dandulum etiam à Senatu lectum cum auri libris CXX. ex superiore stipendio reliquis, quas tamen ipse in fugam uersus iure belli amiserat, ad illum miserunt iuuandi & excitandi hominis causa. quam quidem rem legatus apud Venetos Ferdinandi imitatus se ad illum cum pecunia contulit. Cimbæ interim duæ in naualibus confectæ atque instructæ, quæ propter uelocitatem irundines appellabantur, in Rauennæ portu nauiculam Alfonsi longam remigum quadraginta captam à se interfectis ex illis plerisque, nauesq; duas mercibus & occisorum in pugna spoliis onustas item unà

captas ad fori marginem Alfonsi signa per aquam trahentes du-
xerunt. Iulius ut regem Galliæ deliniret, eiusq; cogitationes &
incepta, si qua contra se agitaret, ea spe sisteret; Senatu Cardina
lium uocato proposuit, uelle se fœdus cum illo facere: capitaq;
fœderis; in quibus inerat, ut ei rex Bononiam restitueret; quæq;
in Flaminia ad Padum flumen oppida pertinerent, ipsi cederent:
in reliquis se se regi satis liberaliter permittebat: per eos, qui re-
bus Gallicis Cardinales fauebant, conscripta & obsignata ad il-
lum misit. pauloq; post uocatis ad se legatis Ferdinandi & reipu.
eis dixit; ne propter ea quæ fecisset pertubarentur; ne ue se prio-
re contra Gallos uoluntate ulla ex parte mutatum crederent: in-
uitum enim ad id descendisse fallendi & consopiendi regis cau-
sa. quibus intellectis rebus patres sciuerunt, Iulio scribi oporte-
re; si cum Aloisio fœdus facere statuerit; se non recusare; dum
in eo rempub. includat, sociamq; fœderis efficiat. Guidum Ran
gonium post hæc, qui è Gallorum custodia se redemerat, ad ur-
bem uenientem patres amanter exceperunt; & præfectum equi-
tum grauis armaturæ fecerunt. eiusq; fratri Ioanni Francisco,
qui cum eo uenerat, equitum leuiorum præfectura item tradita.
Romæ ad diem tertium Nonarum Maii concilium celebrari cœ
ptum est ab Iulio in templo Lateranensi magna sacerdotum fre-
quentia: precesq; Deo opt. Max. ut uota hominum rite nuncu-
parentur, factæ. Marco Cardinali Seduno, Venetiis qui erat, ad
suos abeunti argentum in mensam dono à patribus datum. cum
Enrico autem rege Britanniæ fœdus à sociis atque à repu. initum
XV. Calend. Iunias in urbe celebratum est. concupiuit enim
rex petiitq; se in eo recipi. Illis diebus Iulius Vitellius Tiferna-
tium Episcopus; qui conditionibus acceptis Rauennæ arcem
Gallis obsidentibus tradiderat; eò cum copiis ad expugnandam
illam rediens traditis conditionibus recepit. oppidani cladis suæ
cõtra ius contra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfe
ctos, in arce qui fuerant, fide non seruata uiuos sepelierunt cer-
uicibus supra terram extantibus. Iulii & Ferdinandi legati, itemq;
duo ciuitatis magistratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Ber
nardus Heluetiis se ad bellum contra Gallos comparantibus ex
urbe profecti cum auri libris CXX. ad illos se contulerunt co-
hortandi

hortandi & iuuandi eos causa. ii se Veronam Maximiliani præfectis libentissimis intulerant. Antonius Saornianus; qui Vtini, uti supra dictum est, cæde ciuium secum dissidentium ingenti facta rempub. cuius erat è nobilitate ciuis, deseruerat, atque ad hostes profugerat, omniaq; ingrati & malefici hominis studia contra illam exercuerat; ab inimicis suis in Maximiliani finibus truci datus, dignam tot sceleribus mortem obiit. Ferdinandus clade suarum copiarum, quæ cum Gallis apud Rauennam depugnauerant, intellecta, literas ad Iulium dedit; ne propter eam rem animo perturbaretur: suum exercitum bene plenum ad Pyreneos in Galliam quamprimum irrupturum unà cum Britannico exercitu; qui modo expectabatur: mittere autem se in Italiam Consaluum Ferdinandum suarum copiarum ducem: eumq; esse quinto Idus Maias profecturum: uenturum etiam se se ipsum, si oporteat, non obscure confirmabat. Iulius ea spe fretus de Cardinalium sententia binas literas scribi iussit: quarum alteris Cardinali Medici eius legato, qui à Gallis in custodia seruabatur, permittebat; uti omnes homines, qui ab eo delictorum suorum ueniam peterent, etiam si hostes Ro. reipub. fuissent; expiare posset; dum ii parere Pontifici Maximo suum in animum induxissent. alteris à Rege Galliæ petebat, ut eundem legatum liberum suiq; iuris uellet esse. id ni faceret; eum se igni & aqua interdicturum, regniq; dignitate mulctaturum, minabatur. Antonius Sorianus legatus ad Regem Pannoniæ à Senatu lectus illis diebus uiæ se dedit. Patrum iussu in omnibus sacerdotum & sacrarum uirginum collegiis preces factæ sunt pro repub. nostro & Heluetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus se coniungente: qui quidem Heluetii circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant. Veneti Valegium & Pischeriam primis aggressibus cum cepissent; Benaci lacus oppida òmnia sponte ad rempub. redierunt. Cremonenses exercitibus eò tendentibus sibi ueriti quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis conditione adhibita ne oppidum ingrederentur, se ei dediderunt. eius interpretes rei Iulii legatus, itemq; Venetorum scriba, equitum & militum qui Collateralis appellatur, fuerunt: quos oppidani ad colloquium intromiserant. Carauagium subinde atque Soncinium

Cardinali se Seduno tradiderunt. is eis & Cremonæ suos milites præposuit, atque id quidem arroganter & barbare; cum Venetis tradere debuisset. Iulius enim pollicitus fuerat primis in sermonibus ea de re habitis, idq; suis ad Senatum scriptis literis confirmauerat; ut, quicquid eo bello caperetur, quod quidem reipub. fuisset, reipub. ministris traderetur. reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen sunt, se se reipub. dediderunt. itemq; Bergomates suis cum finibus. Bentiuoli, Bononiæ qui erant, exercitum Iulii, qui eò properabat, metuentes, oppidanis se se dedere uolentibus, Ferrariam profecti sunt cum suarum partium ciuibus non paucis. atque illi paulo post Iulii se interpretibus tradiderunt. Albertus Pius interea Maximiliani legatus Romam profectus est. Ioannes item Baduarius ad Ferdinandum regem reipub. legatus uiæ se dedit. appropinquante ad Italiam Matheo Episcopo Curcensi magnæ apud Maximilianum auctoritatis uiro, uti Romam se conferret; patres Petrum Landum legatum ad illum miserunt honoris illius & societatis ex itinere causa. post hæc Ticinenses repulsis ter hostibus eorumq; tormentis potiti, itemq; Mediolanenses se se Iulio & fœderatis permiserunt; cum hi libris auri sexcentis, illi quadringentis sui oppidi direptionem redemissent. quod quidem factum Laudis Pompeiæ ciues imitati tercentenas, Parmenses atque Placentini ducentenas polliciti Heluetiorum auaritiam subterfugere non dubitauerunt. Comum etiam post hos interfectis iis, qui suis in finibus erant, Gallis idem fecerunt: itemq; Tortonenses & Alexandrini. omnibus autem iis in rebus malus in rempublicam Seduni animus fuit: qui ut Venetis legatis & exercitui timorem incuteret, ne petere, quæ eis debebantur, auderent; omnibus in Cremonæ Cremæq; & Laudis Pompeiæ finibus, aut comburi aut retineri naues uniuersas imperauit: ne esset, unde illi pontes facere, atque in tuta reuerti possent. qua quidem ille re maximam sibi omnibus ab hominibus inuidiam excitauit. Dum hæc agitarentur; Ioannes Medices Cardinalis amici hominis Blasii Criuelli opera, Mediolano fugiens Mantuam se contulit: interpresq; ab adolescente rege Thracio Sultano Selino literas ad patres attulit: quibus ille literis Senatum certiorem facie-

bat,

bat, patrem suum sponte sibi regnum tradidisse: itaque uelle se cum repub. eam, in qua diu pater suus fuerat, beniuolentiam & necessitudinem exercere. quæ quidem tamen res aliter se habebat, atque ille scripserat. ui enim atque armis patrem coegerat, ut se regem institueret. Ianes Fregosius Iulii rogatu reiq; pub. permissu in Ligures profectus, atque à Genuensibus eorum oppido præpositus literas ea de re ad Iulium dedit: quibus ille magnopere gauisus, lætitiæ suæ urbanis ignibus & tormentorum strepitu protulit; idemq; uti Veneti facerent; triremesq; ipsorum tres, quæ erant in Apulia, Genuam celeriter mitterent ad arces eius oppidi duas, quæ à Gallis tenebantur, facilius expugnandas, à legato Foscaro petiit: quod quidem ei patres libenter concesserunt: Ianisq; filio Alexandro puero equitum grauis armaturæ quinquaginta turmam per Vicarium regendam dederunt. Idem Iulius triremes item septem Regis Ferdinandi, quæ in portu Neapolitano erant, ad eandem rem conficiendam ab eius legato Hieronymo Vicco petierat. quibus omnibus necdum Genuam appulsis altera ex arcibus tormentis positis deditionem fecit. Galli petente Maximiliano, ut ei Lemniacum traderent; quod quidem nullo iure possidebant, erat enim in Veronæ finibus, satis ei facere uoluerunt; atque ministris eius tradito Mantuanum se in agrum receperunt. Alfonsus Ferrariensium dux Romam profectus, cum ab Iulio Cardinalibus publice adhibitis petiisset, ut sibi, cui aqua & igni interdictum ab eo fuerat, propterea quod in bello contra illum cum Gallis fuisset, suppliciter postulanti, & commissa confitenti, ignosceret; ab eo absolutus, atque ad pedis osculum est admissus. is cum intellexisset, Iulium post hæc tacite curam adhibuisse, ut se caperet: Fabritii Columnæ; qui in clade ad Rauennam se captiuum eius fecerat, cumq; ipso Romam uenerat; tum ope tum consilio aufugiens in eius se fines contulit. deinde in Apuliam contendens; quod itinera terrestria intercludi sibi ab Iulio facile posse sciebat; mare Adriaticum ad Illyricum traiecit: ut eo inde iterum traiecto, per Padi fluminis ostia domum reuerteretur. In urbe autem Decemuiri fœminam meretricem; quæ in Deos maledicta coniecerat, & se fuga subripuerat; exulem ea conditione fecerunt;

ut, si ullo in imperii loco caperetur, ceruices ei abscinderentur; ipsa igni combureretur. Fossæq; Clodiæ ciuis, qui tres suas filias uirgines uitiauerat, à prætore concrematus dignam commissi pœnam persoluit. Iulius Heluetios rebus bene gestis in Cardinalium collegio Romanæ reipub. defensores appellauit: atque uti eo nomine omnibus ab hominibus appellarentur, censuit. Galli eo tempore Brixia emissi equites quatercentum, milites mille; ut è uicinis oppido locis prædas abigerent, atque in oppidum importarent; cum agricolas plerosq; unà cum mulieribus atque infantibus interfecissent; tumultu hominum à tergo excitato, copiisq; Venetis se in reditu opponentibus, capti & interfecti magna ex parte, ac præda quam fecerant amissa, reliqui se in oppidum fugientes uix ægreq; intulerunt. Laurentio Ceretano, qui ad patres se contulerat suarum rerum causa, auctus equitum & stipendiorum numerus. Auctus item Vitellio & eius fratri: pensionesq; annuæ Ioanni Brandolino, & Marco Castellatio, & Saccardo Sonzinio pro cuiusq; rebus bene gestis à Senatu traditæ. Lex est etiam perlata; ut ex Lepontiis milites bis mille celeriter conscriberentur, reliquisq; adderentur: ut essent omnes numero ad decem millia. iusserant enim patres ut reipubli. legati ad Brixiam recuperandam accederent, certiores à nonnullis eius urbis ciuibus facti, non posse se ulterius Gallorum imperium perpeti: se se reipub. si exercitum eò miserit, oppidum sine mora tradituros. quamobrem ut pleniore cum exercitu proficiscerentur; militum numerum esse augendum statuerunt. Iulius etiam, sua se inexplebili nouarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quòd Alfonsus aberat, posse se Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. itaque scriptis ad ducem Metaurensium literis, ut se cum exercitu celeriter eò conferret; à Senatu petiit, quibus posset nauibus in Padum flumen immissis sua consilia iuuaret. id à patribus cum esset diligenter procuratum; Alfonsiq; copiæ, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ se ad defensionem comparauissent, & Pado traiecto etiã Rhodigium de improuiso cepissent; conatus omnes Iulii ad nihilum redierunt. legati autem reipub. cum se ad Brixiam contulissent, tormentaq; ad muros uerberan-

dos

dos aptauissent; Gallis, qui noua iam auxilia intromiserant, se acerrime defendentibus nihilo minus irritus eorum apparatus futurus uidebatur. Interim Cardinale Medice libertati restituto Proregi Neapolitano itemq; Iulio cupiditas est iniecta Florentinæ reipub. statum ordinesq; commutandi. ut ut enim se tunc ea ciuitas regebat; omnibus in bellis Gallorum partium studiosissima semper fuerat. id autem nulla re alia melius se consequuturos existimabant; quàm, si Medicum familiam ab exilio restituerent. itaque eā rem tentare omnibus suis copiis, Cardinale accersito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Iulii missu singula tractante, statuerunt. tribusq; itineribus susceptis, ut commeatus facilius suppeterent, per Appennini iuga magna rerum omnium difficultate ad Pratum oppidum; quod est in plano, abestq; Florentia millia passuum decem; Prorex & Iulii ministri accessērunt. quod quidem plane oppidum tametsi esset & militum numero, & tormentis apprime communitum; se se tamen defendere non potuit. itaque captum & direptum est diues sane municipium, & rebus omnibus etiam ad commodiorem & delicatiorē uictum opportunis plenum. Florentiæ ciuitas ea re perterrita ducem suum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, à reipub. administratione remouit ex octo, qui urbem unà cum illo regebant, sex eum condemnantibus; domumq; amici eius ciuis Pauli Victorii ægre propter motum plebis deduxit. parum enim abfuit; quin ab aduersariis eius factionis hominibus interficeretur. missisq; ad Ioannem Cardinalem & Iulianum eius fratrem internuntiis, ut urbem ingrederentur non permisit modo, sed etiam concupiuit. itaque magna totius ciuitatis frequentia & gratulatione Calendis Septembribus urbem ingressi, domi suæ recepti sunt. Interim Iulius Cardinalibus adhibitis aqua & igni Regi Galliæ interdixit, datis ea de re literis, nisi se à Pisano concilio abdicarit. Tum Benedicto Cribello, eiusdem Regis in Crema oppido Tribuno militum, ab iis, qui reipub. fauebant, delinito, muneribusq; plurimis unà cum ciuitate oblatis oppidum Veneti receperunt: Cribellumq; è nobilitate ciuem creauerunt, & domum Patauinam fundumq; peramplum cum uilla egregia ei dono dederunt; & Tribunum militum fecerunt. Op-

pidi autem præfectum Nicolaum Pisaurum renuntiauerunt, & Cremam miserunt: isq; ibi paucos post menses est mortuus. Iulio autem postulante Senatus censuit; ut & classis, & tormentorum opportunus numerus, & numi militibus duobus millibus in Flaminia conscribendis ad Ferrariense bellum, quò ipse uellet, mitterentur. eaq; paulo post Rauennam, quò se Franciscus Maria Iulii copiarum imperator contulerat, sunt missa. qui quidem Iulius Prospero Columnæ, ut se in Galliam Cisalpinam traiiceret, cumq; Hispano exercitu coniungeret, id magnopere cupienti, ad Gallos ex Italia expellendos, potestatem fecit. Et Franciscus Donatus, uti Florentiæ legatum reipub. ageret, à Senatu lectus. Patauinorum & Taurisanorum rebellium uxoribus & filiabus numi, quibus se se alerent, à Decemuirum collegio dono dati. Eodem fere tempore Galliæ Regis exercitus ab Hispaniæ Regis exercitu in Aquitania male habitus magnum suorum numerum desiderauit. Miserat Memphim ante eos dies Senatus Dominicum Triuisanum templi Marcii procuratorem ad Laseraphum Regem Aegyptiorum rebus, quæ ad mercaturam exercendam pertinebant, procurandis legatum: quæ omnino res maiorem in modum Regiorum magistratuum & ministrorũ iniuria lapsæ ingentem iacturam Venetis ciuibus; qui eò proficiscebantur, ibiq; morabantur; inferebant. Rex cum audisset tantum ad se hominem Senatus Veneti missu uenire: illustri suorũ obuiam itione & omni honorum genere illum excepit in hortorum suorum electissimorum porticu amplissima: cuius ad singulas columnas appensæ Lusciniæ cantus exercebant suos; & aquæ fontium non unis à partibus decurrentes propè auiculis non illepide concinebant. itaque & loci amœnitate ac specie, & Regis oratione perliberali eo hilariter facto legationis suæ initio, plures ibi dies Triuisanus commoratus, renouato ex reipub. dignitate antiquiore fœdere, datis & acceptis muneribus, cum Regis ad Senatum honorificentissime scriptis literis eius rei testibus domum rediit. Antonius etiam Iustinianus captus ab hostibus in Brixiæ prætura, atque in Galliam perductus, datis pecuniis, quas poposcerãt, iisdem fere diebus suos se ad lares recepit; cum prius eum Senatus in Quinqueuirum collegium, qui belli res eo in or

dine

dine procurant, cooptauisset. Annus interim finem suum habuit. insequente autem inito, Neapolis Prorex Medicibus in Florentiæ dominationem restitutis, & Prati oppidi direptione, & plurimis auri libris dono acceptis communitior factus; cum intelligeret Venetorum exercitum in Brixia recuperanda magnopere laborare, nec tamen satis proficere, Gallis, qui in ea erant, se se acriter defendentibus; ut ea quoque à parte, si quid posset, lucraretur homo alieni appetentissimus; in agrum Brixianum suas copias adduxit: ibiq; modo pollicendo nihil se reipub. nociturum; modo fallendo, legatisq; Venetis suos interpretes mittendo; qui monerent, ut cum Maximiliano pacem facerent potius, quàm, quæ illius essent, ei præripere contenderent; se in urbem intulit: & oppidum antea direptum, & omni exutum dignitate, radicitus depopulatus, si quid erat reliqui, abstulit: atque, ut Galli domum reuerterentur, secumq; prædam, quam ingentem capto oppido fecerant, àsportarent; potestatem eis fecit. Veneti capiendi oppidi spe deposita, tormenta, quibus muros urbis uerberabant, abstulerunt. Et iam Ioannes Medices Cardinalis & Iulianus eius frater de successu rerum suarum literas ad Senatum dederant; seq; & fortunas suas omnes reipub. obtulerant. itaque resp. quæ amico semper animo in illos fuerat; in ciuitatem & nobilitatem eos & Laurentium eorum fratris filium more maiorum intulit, missis ad eos Florentiam de ea re literis. pauloq; post & Prosper Columna suæ factionis princeps cum equitatu & peditatu ad Proregem se se contulit: & Senatus ciues quatuor; qui Cremæ portas, quoad opus esset, custodirent; deinde municipiis quatuor in uicinis Cremæ locis, quæ ad rempublicam redierant, eius nomine præessent; creauit. Tum arcem Bergomatium extra urbem summo in monte positam, quam Capellam appellabant, eius præfectus homo Gallus reipub. internuntiis tradidit. Senatus cum intellexisset numos, qui in bella insumebantur, non omnino recte administrari; ciues duos magnæ auctoritatis uiros, Hieronymum Quirinum, Petrum Capellum, qui eis præessent, creauit. deinde Petrum Pascalicum, qui legatum Genuæ ageret, renuntiauit. erat autem eo in oppido dux & princeps recentior ciuitatis Ianes Fregosius amantissimus reipublicæ

Post hæc Matheus Curcensium Episcopus Maximiliani interpres Romam uenit: atque à Iulio suam in domum in Vaticano est exceptus. pauloq; post Maximiliani Hispaniæq; Regis & reipub. legatis adhibitis eiusmodi se fœdus uelle Iulius facere pronuntiauit: ut Verona Vicetiaq; Maximiliano cederent. Pro Patauio autem & Tauriso, quæ iam Veneti obtinebant; ut ea oppida retinere iure possent; tercentas auri libras tributi nomine Maximiliano quotannis penderent: semel autem pro totius rei ac tabularum confectione bis mille & quingentas. De iis uero, quæ in Carnis essent, oppidis Iulii iudicium esset, rei'ne publicæ an Maximiliano tradenda iure essent. Reliquo fœdere Maximilianus & Hispaniæ rex abolere Pisanum concilium; omnemq; suam auctoritatem atque opes Iulio tradere ad Ferrariam capiendam tenebantur. quæ duæ quidem causæ Iulii animum uehementer exagitabant. nam & concilii contra se initi mirum in modum timore commouebatur: & cupiditate, ut Ferrariam in potestatem suam redigeret, nihil culpæ, nihil sceleris, nihil flagitii prætermittebat. itaque Venetos; qui in illum tot officia contulerant; tantum pecuniæ, ut ad omnes eius nutus præsto essent, animis libentissimis impenderant; nulla fide nulla pietate fultus non deseruerat modo eo conficiendo fœdere; sed plane etiam in prædam hostium, sanguinem & omnem succum reipub. suggere cupientium, proiiciebat. quamobrem reipub. legati ad Iulium conuersi; non esse hoc illud, quod ab eo expectabatur; conquesti sunt: male, quod iniuste amiserant, eo pacto recuperari: sed se confidere Dei optimi Maximi auxilium reipub. non defuturum. demum ubi Iulius ira percitus fœderis capita scribi iussisset; ne scribendo adessent, abierunt: quæ tamen postea capita scripta, & confecta sunt. id cum esset Venetias allatum; literæ à Senatu datæ sunt ad legatos; ne posthac his tractandis rebus interessent. Ioannes Medices Cardinalis, Iuliano fratre ciuitate regenda Florentiæ relicto, se Bononiam ad legationem suam contulit. arcisq; Brixiæ custos homo Gallus Regis sui iussu eam Hispanis ducibus inuitus tradidit. Iulius autem, Episcopo Curcensium in Cardinalium collegium adscito, quartum Lateranensi uocato concilio affuit. quo in concilio adesse Curcensis; nisi prius literæ, quibus

bus aqua & igni Venetis interdiceretur, sibi essent traditæ; noluit. Roma deinde profectus est: cumq; in Galliam citeriorem uenisset; Maximiliani Sfortiæ Ludouici filii, qui se Mediolanum inferebat, socius comesq; itineris fuit. eo ingressu peracto Hispani Tretium, in Abduæ ripa oppidum commeatu, pecunia, rebusq; omnibus munitissimum, quod à Gallis tenebatur, ui & immani tormentorum uerberatione captum diripuerunt. Iulius interim Maximiliani obsequio amicior ei factus; qui suas copias Ferraria statim auocauerat; ut ei satisfaceret, Staphilæum Romani fori litium ministrum Venetias misit patres hortatum, ut fœderis conditiones acciperent. tametsi iam non nihil pœnitentia ducebatur, se in eos tam durum tamq; illiberalem fuisse. quod mehercule cum improbari maximorum hominum sermonibus intellexisset; qui dicerent, eam rem occasionem Venetis daturam, ut se cum Gallis coniungerent; eosq; in Italiam adducerét, quos ab Italia expellere Iulius in primis nitebatur: in dies singulos eius rei mœrore magis magisq; distractus neque cibum, neq; somnum capere poterat. itaq; febri tentari cœptus est. qua in febri cum Pisauri oppidum Metaurensium duci fratris sui filio tradidisset: & Cardinalium collegio urbem remq; publicam Christianam commendauisset; undecimo Calendas Martias mortem obiit. Senatus Cardinalium collegio literas dedit orans obtestansq; eos; ut in eligendo Pontifice totius orbis beneficio consulerent: suasq; opes omnes & exercitus ad eos iuuandos est pollicitus. qui cum se in conclaue more maiorum intulissent; Bernardi Bibienæ amabilissimi hominis magna ex parte studio, consiliis, & prensationibus diligentioribus permoti, Ioannem Medicem, annos natum triginta septem, Pontificem Maximum creauerunt. isq; prius, quàm è conclaui exiret, me, & Iacobum Sadoletum, qui Romæ tunc eramus, sibi ab epistolis adsciuit.

REGISTRVM,

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ

abcdefghiklmnopqrſtuxyz

Aa Bb Cc Dd Ee

ERRATA.

Pagina 4: uersi. 19. uictoria, uictoriae.
9. uersi. 3. terram. Cypriam. punctum est expungendū.
10. Versi. 7. supellectili, supellectili. p. solo.
V. 10. Paleologo, Palæologo, per œ.
V. 13. prætiosarum, pretiosarum.
V. 17. Meotis, Mœotis.
V. 6. a fine, indutiæ, induciæ.
V. 17. dictione, ditione.
16. V. 18. posse, posset.
16: V. 13. at regni, ad regni.
18: V. 5. recusatum, recusaturum.
18: V. 20. Bartholomeo, Bartholomæo.
V. 5. a fine pyratas, piratas.
19: V. 23. obiecto, Obiecto.
21. V. 20. suis ducibus, suis cum ducibus.
22: V. 11. a fine, Neapolitana. deest, arce.
A ter. V. 8. militumq;.
30. V. 9. a fine Gaetæ, Caietæ.
V. 5. a fine, Entimelium, Intemelium. i. Albiū Intemelium nunc uintimilia.
33: V. ultimo, Enaria, Aenaria, cum Plinio.
37. V. 9. Hydruntum, mallem Hydruntem.
39. ob, ab.
Eadem. ad finē. Ludouicus, cū. sine cōmate legendū.
42. producere, perducere.
Eadem. V. 4. cohorta, coorta.
V. 7. Teani, Theani.
46. V. 30. cedere te. dele, te.
V. ultimo, uelint si Decēuiri. si Decēuiri uelint.
49. naues, uacat.
54: V. 17. collegijs sententijs, collegij sententijs.
58. V. 7. ocissime, ocyssime.
59. quorum, quarum.
59: V. 15. tum præfectis, cum præf.
61. V. 11. exploratu, exploratum.
62. V. 2. excitum, exitum.
63. V. 3. a fine, Nonium, Nouium.
66. quo in numero erant etc. deesse triremes 70.
67. V. 13. a fi. Bizantium, Byzantium.
68. sequi, seq;. ijs nauibus, ijs cum nauibus.
69. cum illi. dele, cum.
69. mitterentur nescio: quo. mitterentur: nescio quo.
69. V. 4. a fine, committeret, committerent.
71. V. 13. Corno, Como.
73. V. 21. Pilon. Pylon.
75. V. 10. Eginam, Aeginam.
75: V. 3. Samo Thraciam, Samothraciam.
V. 9. Caristo, Carysto.
78: V. 4. auri totidem, an itidem?
84. V. penultimo gestant, gestat.
84: V. 24. maximæq;, maximeq;.
V. 4. a fine, cepta sunt, cœpta sunt.
85. V. 6. ab ahænis, ahenis.
80. V. 17. homines imperio, homines in imp.
V. 17. Ethiopici, Aethiopici.
86: V. 10. Rhodum uersi. Rhodum uersus.
V. 9. Trax, Thrax.
89: V. 11. aditis, adytis.
90. V. 8. mediocrum, mediocrium.
95. V. 25. Chrystophorum, Christophorum.
96. V. ultimo, Arcangelianum, Archangelianum.
109. V. 2. Fanatici sinus, Phanatici sinus.
110: V. 10. chyrographo, chirographo.
111. V. 3. ludem, laudem.
115. V. 1. id omni, id omne.
119. V. 11. missis etiam Pannoniam, uidetur deesse præpositio, in.
119: V. 22. quingentibus, quingentis.
V. 23. fortes uires, fortes uiros.
124. V. 22. Dyonisio, Dionysio.
130. V. primo, etentos, retentos. V. 8. quòd, quod.
V. ultimo, restittuus, restitutus.
132: V. 3. a fine, cummunibus, communibus.
133. V. 23. posterisq; ius ciuitatem & eius comitiorū, posterisq; eius ciuitatē, & ius comitiorū.
138: V. 9. a fine, Lutio, Lucio.
140. V. primo, erat, erant. V. 16. Veroniensi, Veronēsi.
141. V. 4. a fi. captoq; municipiū, captoq; municipio
141: V. 9. appeteba, teadem, appetebat, eadem.
V. 6. a fine, Hippolitus, Hippolytus.
143: V. 10. a fine, ad muros Patauios, ad muros Patauinos.

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS. M. D. LI.

ALDI
FILII

26